નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

વિનયપિટકે

સારત્થદીપની-ટીકા (તતિયો ભાગો)

૫. પાચિત્તિયકણ્ડં

૧. મુસાવાદવગ્ગો

૧. મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧. મુસાવાદવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **ખુદ્દકાનન્તિ** એત્થ ‘‘**ખુદ્દક**-સદ્દો બહુ-સદ્દપરિયાયો . બહુભાવતો ઇમાનિ ખુદ્દકાનિ નામ જાતાની’’તિ વદન્તિ. **તત્થાતિ** તેસુ નવસુ વગ્ગેસુ, તેસુ વા ખુદ્દકેસુ. કારણેન કારણન્તરપટિચ્છાદનમેવ વિભાવેતું ‘‘**રૂપં અનિચ્ચ**’’ન્તિઆદિમાહ. રૂપં અનિચ્ચન્તિ પટિજાનિત્વા તત્થ કારણં વદન્તો ‘‘**જાનિતબ્બતો**’’તિ આહ. ‘‘યદિ એવં નિબ્બાનસ્સપિ અનિચ્ચતા આપજ્જતી’’તિ પરેન વુત્તો તં કારણં પટિચ્છાદેતું પુન ‘‘**જાતિધમ્મતો**’’તિ અઞ્ઞં કારણં વદતિ.

‘‘સમ્પજાનં મુસા ભાસતી’’તિ વત્તબ્બે **સમ્પજાન મુસા ભાસતી**તિ અનુનાસિકલોપેન નિદ્દેસોતિ આહ ‘‘**જાનન્તો મુસા ભાસતી**’’તિ.

૨. **જાનિત્વા જાનન્તસ્સ ચ મુસા ભણને**તિ પુબ્બભાગેપિ જાનિત્વા વચનક્ખણેપિ જાનન્તસ્સ મુસા ભણને. ભણનઞ્ચ નામ ઇધ અભૂતસ્સ વા ભૂતતં ભૂતસ્સ વા અભૂતતં કત્વા કાયેન વા વાચાય વા વિઞ્ઞાપનપયોગો. **સમ્પજાનમુસાવાદે**તિ ચ નિમિત્તત્થે ભુમ્મવચનં, તસ્મા યો સમ્પજાન મુસા વદતિ, તસ્સ તંનિમિત્તં તંહેતુ તપ્પચ્ચયા પાચિત્તિયં હોતીતિ એવમેત્થ અઞ્ઞેસુ ચ ઈદિસેસુ અત્થો વેદિતબ્બો.

૩. વિસંવાદેન્તિ એતેનાતિ **વિસંવાદનં**, વઞ્ચનાધિપ્પાયવસપ્પવત્તં ચિત્તં. તેનાહ ‘‘**વિસંવાદનચિત્તં પુરતો કત્વા વદન્તસ્સા**’’તિ. વદતિ એતાયાતિ **વાચા**, વચનસમુટ્ઠાપિકા ચેતના. તેનાહ ‘‘**મિચ્છાવાચા…પે॰… ચેતના**’’તિ. **પભેદગતા વાચાતિ** અનેકભેદભિન્ના. **એવં પઠમપદેન સુદ્ધચેતના…પે॰… કથિતાતિ વેદિતબ્બાતિ** ઇમિના ઇમં દીપેતિ – સુદ્ધચેતના વા સુદ્ધસદ્દો વા સુદ્ધવિઞ્ઞત્તિ વા મુસાવાદો નામ ન હોતિ, વિઞ્ઞત્તિયા સદ્દેન ચ સહિતા તંસમુટ્ઠાપિકા ચેતના મુસાવાદોતિ. **ચક્ખુવસેન અગ્ગહિતારમ્મણન્તિ** ચક્ખુસન્નિસ્સિતેન વિઞ્ઞાણેન અગ્ગહિતમારમ્મણં. ઘાનાદીનં તિણ્ણં ઇન્દ્રિયાનં સમ્પત્તવિસયગ્ગાહકત્તા વુત્તં ‘‘**તીહિ ઇન્દ્રિયેહિ એકાબદ્ધં વિય કત્વા**’’તિ. ‘‘ધનુના વિજ્ઝતી’’તિઆદીસુ વિય ‘‘ચક્ખુના દિટ્ઠ’’ન્તિ અયં વોહારો લોકે પાકટોતિ આહ ‘‘**ઓળારિકેનેવ નયેના**’’તિ.

૧૧. અવીમંસિત્વાતિ અનુપપરિક્ખિત્વા. **અનુપધારેત્વાતિ** અવિનિચ્છિનિત્વા. **જળત્તાતિ** અઞ્ઞાણતાય. **દારુસકટં યોજેત્વા ગતોતિ** દારુસકટં યોજેત્વા તત્થ નિસીદિત્વા ગતોતિ અધિપ્પાયો. **ગતો ભવિસ્સતીતિ** તથેવ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા વુત્તત્તા મુસાવાદો જાતો. કેચિ પન ''કેળિં કુરુમાનોતિ વુત્તત્તા એવં વદન્તો દુબ્ભાસિતં આપજ્જતી''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં . જાતિઆદીહિયેવ હિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ દવકમ્યતાય વદન્તસ્સ દુબ્ભાસિતં વુત્તં. વુત્તઞ્હેતં –

''હીનુક્કટ્ઠેહિ ઉક્કટ્ઠં, હીનં વા જાતિઆદિહિ;
ઉજું વાઞ્ઞાપદેસેન, વદે દુબ્ભાસિતં દવા''તિ.

ચિત્તેન થોકતરભાવંયેવ અગ્ગહેત્વા બહુભાવંયેવ ગહેત્વા વુત્તત્તા ''ગામો એકતેલો''તિઆદિનાપિ મુસાવાદો જાતો. **ચારેસુન્તિ** ઉપનેસું. વિસંવાદનપુરેક્ખારતા, વિસંવાદનચિત્તેન યમત્થં વત્તુકામો, તસ્સ પુગ્ગલસ્સ વિઞ્ઞાપનપયોગો ચાતિ ઇમાનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ . ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મારોચનત્થં મુસા ભણન્તસ્સ પારાજિકં, અમૂલકેન પારાજિકેન અનુદ્ધંસનત્થં સઙ્ઘાદિસેસો, સઙ્ઘાદિસેસેન અનુદ્ધંસનત્થં પાચિત્તિયં, આચારવિપત્તિયા દુક્કટં, ''યો તે વિહારે વસતી''તિઆદિપરિયાયેન ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મારોચનત્થં પટિવિજાનન્તસ્સ મુસા ભણિતે થુલ્લચ્ચયં, અપ્પટિવિજાનન્તસ્સ દુક્કટં, કેવલં મુસા ભણન્તસ્સ ઇધ પાચિત્તિયં વુત્તં.

મુસાવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨. દુતિયે કણ્ણકટુકતાય અમનાપં વદન્તા કણ્ણેસુ વિજ્ઝન્તા વિય હોન્તીતિ આહ **''ઓમસન્તીતિ ઓવિજ્ઝન્તી''**તિ. **પધંસેન્તીતિ** અભિભવન્તિ.

૧૩. બોધિસત્તો તેન સમયેન હોતીતિ તેન સમયેન બોધિસત્તો નન્દિવિસાલો નામ અહોસીતિ અત્થો. અતીતત્થે વત્તમાનવચનં, કિરિયાકાલવચનિચ્છાય વા વત્તમાનપ્પયોગો સદ્દન્તરસન્નિધાનેન ભૂતતાવગમો સિયાતિ. **પચ્ચેસીતિ** ''અમનાપં ઇદ''ન્તિ અઞ્ઞાસિ. **હેટ્ઠારુક્ખે દત્વાતિ** ઉપત્થમ્ભકે દત્વા. **પુબ્બે પતિટ્ઠિતારપ્પદેસં પુન અરે પત્તેતિ** પુબ્બે ઉજુકં હેટ્ઠામુખં પતિટ્ઠિતઅરસ્સ ભૂમિપ્પદેસં પુન તસ્મિંયેવ અરે પરિવત્તેત્વા હેટ્ઠામુખભાવેન સમ્પત્તે, પઠમં ભૂમિયં પતિટ્ઠિતનેમિપ્પદેસે પરિવત્તેત્વા પુન ભૂમિયં પતિટ્ઠિતેતિ વુત્તં હોતિ. **સિથિલકરણન્તિ** સિથિલકિરિયા.

૧૫. પુબ્બેતિ અટ્ઠુપ્પત્તિયં. **તચ્છકકમ્મન્તિ** વડ્ઢકીકમ્મં. **કોટ્ટકકમ્મન્તિ** વા પાસાણકોટ્ટકકમ્મં . **હત્થમુદ્દાગણનાતિ** અઙ્ગુલિસઙ્કોચેનેવ ગણના. પાદસિકમિલક્ખકાદયો વિય નવન્તવસેન ગણના **અચ્છિદ્દકગણના. આદિ**-સદ્દેન સઙ્કલનપટુપ્પાદનવોક્લનભાગહારાદિવસેન પવત્તા પિણ્ડગણના ગહિતા. યસ્સ સા પગુણા હોતિ, સો રુક્ખમ્પિ દિસ્વા ''એત્તકાનિ એત્થ પણ્ણાની''તિ જાનાતિ. યભ મેથુનેતિ વચનતો **ય**-કાર **ભ**-કારે એકતો યોજિતે અસદ્ધમ્મવચનં હોતિ.

૧૬-૨૬. આપત્તિયા કારેતબ્બોતિ પાચિત્તિયેન કારેતબ્બો ઉપસગ્ગાદિમત્તવિસિટ્ઠાનં અતિચણ્ડાલાદિપદાનં પાળિયં આગતેસુયેવ સઙ્ગહિતત્તા. **ચોરોસીતિ**આદીનં પન કેનચિ પરિયાયેન પાળિયં અનાગતત્તા દુક્કટં વુત્તં.

હસાધિપ્પાયતાતિ પુરિમપદસ્સ અત્થવિવરણં. પાળિયં અવુત્તેપિ ‘‘જાતિઆદીહિ અક્કોસવત્થૂહિ પરમ્મુખા અક્કોસન્તસ્સ વત્થૂનં અનઞ્ઞભાવતો યથા દુક્કટં, તથા દવકમ્યતાય પરમ્મુખા વદન્તસ્સપિ દુબ્ભાસિતમેવા’’તિ આચરિયા વદન્તિ. **સબ્બસત્તા**તિ એત્થ વચનત્થવિજાનનપકતિકા તિરચ્છાનગતાપિ ગહેતબ્બા.

૩૫. અનુસાસનિપુરેક્ખારતાય ઠત્વા વદન્તસ્સ ચિત્તસ્સ લહુપરિવત્તિભાવતો અન્તરા કોપે ઉપ્પન્નેપિ અનાપત્તિ. યં અક્કોસતિ, તસ્સ ઉપસમ્પન્નતા, અનઞ્ઞાપદેસેન જાતિઆદીહિ અક્કોસનં, ‘‘મં અક્કોસતી’’તિ જાનના, અત્થપુરેક્ખારતાદીનં અભાવતાતિ ઇમાનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ઓમસવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬. તતિયે ભણ્ડનં જાતં એતેસન્તિ **ભણ્ડનજાતા**. **સમ્મન્તન**ન્તિ રહો સંસન્દનં. હત્થપરામાસાદિવસેન મત્થકં પત્તો કલહો જાતો એતેસન્તિ **કલહજાતા**. અનાપત્તિગામિકં વિરુદ્ધવાદભૂતં વિવાદં આપન્નાતિ **વિવાદાપન્ના**. વિગ્ગહસંવત્તનિકા કથા **વિગ્ગાહિકકથા**. પિસતીતિ પિસુણા, વાચા, સમગ્ગે સત્તે અવયવભૂતે વગ્ગે ભિન્ને કરોતીતિ અત્થો. પિસુણા એવ **પેસુઞ્ઞં**. તાય વાચાય વા સમન્નાગતો પિસુણો, તસ્સ કમ્મં **પેસુઞ્ઞં**. **પિયભાવસ્સ સુઞ્ઞકરણવાચ**ન્તિ ઇમિના પન ‘‘પિયસુઞ્ઞકરણતો પિસુણા’’તિ નિરુત્તિનયેન અત્થં વદતિ.

ઇધાપિ ‘‘દસહાકારેહિ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરતી’’તિ વચનતો દસવિધઅક્કોસવત્થુવસેનેવ પેસુઞ્ઞં ઉપસંહરન્તસ્સ પાચિત્તિયં. પાળિમુત્તકાનં ચોરોતિઆદીનં વસેન પન દુક્કટમેવાતિ વેદિતબ્બં . ‘‘અનક્કોસવત્થુભૂતં પન પેસુઞ્ઞકરં તસ્સ કિરિયં વચનં વા પિયકમ્યતાય ઉપસંહરન્તસ્સ કિઞ્ચાપિ ઇમિના સિક્ખાપદેન આપત્તિ ન દિસ્સતિ, તથાપિ દુક્કટેનેત્થ ભવિતબ્બ’’ન્તિ વદન્તિ. જાતિઆદીહિ અનઞ્ઞાપદેસેન અક્કોસન્તસ્સ ભિક્ખુનો સુત્વા ભિક્ખુસ્સ ઉપસંહરણં, પિયકમ્યતાભેદાધિપ્પાયેસુ અઞ્ઞતરતા, તસ્સ વિજાનનાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પેસુઞ્ઞસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫. ચતુત્થે **એકતો**તિ અનુપસમ્પન્નેન સદ્ધિં. **પુરિમબ્યઞ્જનેન સદિસં પચ્છાબ્યઞ્જન**ન્તિ ‘‘રૂપં અનિચ્ચ’’ન્તિ એત્થ અનિચ્ચ-સદ્દેન સદિસં ‘‘વેદના અનિચ્ચા’’તિ એત્થ અનિચ્ચ-સદ્દં વદતિ. **અક્ખરસમૂહો**તિ અવિભત્તિકો અક્ખરસમૂહો. **અક્ખરાનુબ્યઞ્જનસમૂહો પદ**ન્તિ વિભત્તિઅન્તં પદમાહ. વિભત્તિઅન્તમેવ પદં ગહેત્વા ‘‘**પઠમપદં પદમેવ, દુતિયં અનુપદ**’’ન્તિ વુત્તં.

એકં પદન્તિ ગાથાપદં સન્ધાય વદતિ. **પદગણનાયા**તિ ગાથાપદગણનાય. **અપાપુણિત્વા**તિ સદ્ધિં અકથેત્વા. **રુન્તિ ઓપાતેતી**તિ એત્થ અનુનાસિકો આગમવસેન વુત્તો, સંયોગપુબ્બસ્સ રસ્સત્તં કતન્તિ વેદિતબ્બં. તેનાહ ‘‘**રૂ-કારમત્તમેવા**’’તિ. એત્થ ચ ‘‘રૂપં અનિચ્ચન્તિ ભણ સામણેરા’’તિ વુચ્ચમાનો સચે રૂ-કારં અવત્વા રુ-ઇતિ રસ્સં કત્વા વદતિ, અઞ્ઞં ભણિતં નામ હોતિ, તસ્મા અનાપત્તિ. એવઞ્ચ કત્વા ‘‘વેદના અનિચ્ચા’’તિ એત્થાપિ અનિચ્ચ-સદ્દમત્તેનેવ આપત્તિ હોતીતિ વેદિતબ્બં. **એસ નયો**તિ એકમેવક્ખરં વત્વા ઠાનં. ‘‘મનોપુબ્બઙ્ગમા ધમ્મા’’તિ વુચ્ચમાનો હિ મ-કારમત્તમેવ વત્વા તિટ્ઠતિ. ‘‘એવં મે સુત’’ન્તિઆદિસુત્તં ભણાપિયમાનો એ-કારં વત્વા તિટ્ઠતિ

ચે, અન્વક્ખરેન પાચિત્તિયં, અપરિપુણ્ણપદં વત્વા ઠિતે અનુબ્યઞ્જનેન. પદેસુ એકં પઠમપદં વિરજ્ઝતિ, દુતિયેન અનુપદેન પાચિત્તિયં.

અનઙ્ગણસુત્તં (મ॰ નિ॰ ૧.૫૭ આદયો) **સમ્માદિટ્ઠિસુત્તં** (મ॰ નિ॰ ૧.૮૯ આદયો) **મહાવેદલ્લઞ્ચ** (મ॰ નિ॰ ૧.૪૪૯ આદયો) ધમ્મસેનાપતિના ભાસિતં, **અનુમાનસુત્તં** (મ॰ નિ॰ ૧.૧૮૧ આદયો) મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરેન, **ચૂળવેદલ્લસુત્તં** (મ॰ નિ॰ ૧.૪૬૦ આદયો) ધમ્મદિન્નાય થેરિયા ભાસિતં. પચ્ચેકબુદ્ધભાસિતમ્પિ બુદ્ધભાસિતેયેવ સઙ્ગહં ગચ્છતિ. **અટ્ઠકથાનિસ્સિતો**તિ પુબ્બે મગધભાસાય વુત્તં ધમ્મસઙ્ગહારુળ્હં અટ્ઠકથં સન્ધાય વદતિ. ઇદાનિપિ ''યથાપિ દીપિકો નામ, નિલીયિત્વા ગણ્હતે મિગે''તિ (મિ॰ પ॰ ૬.૧.૫) એવમાદિકં સઙ્ગહારુળ્હં અટ્ઠકથાવચનં ગહેતબ્બન્તિ વદન્તિ. **પાળિનિસ્સિતો**તિ ''મક્કટી વજ્જિપુત્તા ચા''તિએવમાદિના (પારા॰ ૬૬) પાળિયંયેવ આગતો. **વિવટ્ટૂપનિસ્સિત**ન્તિ નિબ્બાનુપનિસ્સિતં. વિવટ્ટનિસ્સિતં પન સામઞ્ઞતો ગહેતબ્બન્તિ આહ ''**કિઞ્ચાપી**''તિઆદિ. **થેરસ્સા**તિ નાગસેનત્થેરસ્સ. **મગ્ગકથા**દીનિ પકરણાનિ. ''અક્ખરેન વાચેતિ, અક્ખરક્ખરે આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા''તિ વત્તબ્બે ''**અક્ખરાય વાચેતિ, અક્ખરક્ખરાય આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા**''તિ પાળિયં વુત્તં.

૪૮. અનુપસમ્પન્નેન સદ્ધિં ગણ્હન્તસ્સ અનાપત્તીતિ અનુપસમ્પન્નેન સહ નિસીદિત્વા ઉદ્દેસં ગણ્હન્તસ્સ અનાપત્તિ વુત્તા. **દહરભિક્ખુ નિસિન્નો…પે॰… ભણતો અનાપત્તી**તિ એત્થ દ્વીસુપિ ઠિતેસુ નિસિન્નેસુ વા ઉપસમ્પન્નસ્સ ભણામીતિ ભણન્તસ્સ અનાપત્તિયેવ. **ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા**તિ પરિસપરિયન્તતો દ્વાદસહત્થં મુઞ્ચિત્વા. ''નિસિન્ને વાચેમી''તિ ભણન્તસ્સપિ ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા નિસિન્નત્તા અનાપત્તિ. સચે પન દૂરે નિસિન્નમ્પિ વાચેમીતિ વિસું સલ્લક્ખેત્વા ભણતિ, આપત્તિયેવ. **એકો પાદો ન આગચ્છતી**તિ પુબ્બે પગુણોયેવ પચ્છા અસરન્તસ્સ ન આગચ્છતિ, તં ''એવં ભણાહી''તિ એકતો ભણન્તસ્સ અનાપત્તિ. **ઓપાતેતી**તિ સદ્ધિં કથેતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અનુપસમ્પન્નતા, વુત્તલક્ખણધમ્મં પદસો વાચનતા, એકતો ભણનઞ્ચાતિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પદસોધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯-૫૦. પઞ્ચમે **વિકૂજમાના**તિ નિત્થુનન્તા. **કાકચ્છમાના**તિ રોદન્તા. તત્રિદં વત્થુનિદસ્સનં વા. **તેન નુ ખો પાતિત**ન્તિ પુચ્છાવસેન કથિતત્તા નત્થિ મુસાવાદો. કેચિ પન ''સન્દેહવસેન વચનં મુસા નામ ન હોતિ, તસ્મા એવં વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. **સન્તિકં અગન્ત્વા**તિ ''યં એતેસં ન કપ્પતિ, તં તેસમ્પિ ન કપ્પતી''તિ અધિપ્પાયેન અગન્ત્વા.

૫૧. દિરત્તતિરત્તન્તિ એત્થ વચનસિલિટ્ઠતામત્તેન **દિરત્ત**-ગ્ગહણં કતન્તિ વેદિતબ્બં. તિરત્તઞ્હિ સહવાસે લબ્ભમાને દિરત્તે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દિરત્તગ્ગહણં વિસું ન યોજેતિ. તેનેવાહ ''**ઉત્તરિદિરત્તતિરત્તન્તિ ભગવા સામણેરાનં સઙ્ગહકરણત્થાય તિરત્તપરિહારં અદાસી**''તિ. નિરન્તરં તિરત્તદસ્સનત્થં વા દિરત્તગ્ગહણં કતં. કેવલઞ્હિ તિરત્તન્તિ વુત્તે અઞ્ઞત્થ વાસેન અન્તરિકમ્પિ તિરત્તં ગણ્હેય્ય, દિરત્તવિસિટ્ઠં પન તિરત્તં વુચ્ચમાનં તેન અનન્તરિકમેવ તિરત્તં દીપેતિ. સયનં **સેય્યા**, સયન્તિ એત્થાતિપિ **સેય્યા**તિ આહ ''**કાયપ્પસારણસઙ્ખાત**''ન્તિઆદિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ઉભયમ્પિ પરિગ્ગહિતં, તસ્મા. **પઞ્ચહિ છદનેહી**તિ ઇટ્ઠકસિલાસુધાતિણપણ્ણસઙ્ખાતેહિ પઞ્ચહિ છદનેહિ. **વાચુગ્ગતવસેના**તિ પગુણવસેન. **દિયડ્ઢહત્થુબ્બેધો** વડ્ઢકીહત્થેન ગહેતબ્બો. **એકૂપચારો**તિ વળઞ્જનદ્વારસ્સ એકત્તં સન્ધાય વુત્તં. સતગબ્ભં વા ચતુસ્સાલં એકૂપચારં હોતીતિ સમ્બન્ધો.

ઉપરિમતલેન સદ્ધિં અસમ્બદ્ધભિત્તિકસ્સાતિ ઇદં તુલાય અબ્ભન્તરે સયિત્વા પુન તેનેવ સુસિરેન નિક્ખમિત્વા ભિત્તિઅન્તરેન હેટ્ઠિમતલં પવિસિતું યોગ્ગેપિ ઉપરિમતલેન અસમ્બદ્ધભિત્તિકે સેનાસને અનાપત્તિયા વુત્તાય તથા પવિસિતું અસક્કુણેય્યે સમ્બદ્ધભિત્તિકે વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન સમ્બદ્ધભિત્તિકે આપત્તીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **હેટ્ઠાપાસાદે સયિતભિક્ખુસ્સ અનાપત્તી**તિ ઇદમ્પિ તાદિસે સેનાસને હેટ્ઠિમતલે સયિતસ્સેવ આપત્તિપ્પસઙ્ગો સિયાતિ તંનિવારણત્થં વુત્તં, ન પન ઉપરિમતલે સયિતસ્સ આપત્તીતિ દસ્સનત્થં. **નાનૂપચારે**તિ યત્થ બહિ નિસ્સેણિં કત્વા ઉપરિમતલં આરોહન્તિ, તાદિસં સન્ધાય વુત્તં. ઉપરિમતલેપિ આકાસઙ્ગણે નિપજ્જન્તસ્સ આપત્તિયા અભાવતો "**છદનબ્ભન્તરે**"તિ વુત્તં.

સભાસઙ્ખેપેનાતિ સભાકારેન. **અડ્ઢકુટ્ટકે સેનાસને**તિ એત્થ ''અડ્ઢકુટ્ટકં નામ યત્થ એકં પસ્સં મુઞ્ચિત્વા તીસુ પસ્સેસુ ભિત્તિયો બદ્ધા હોન્તિ, યત્થ વા એકસ્મિં પસ્સે ભિત્તિં ઉટ્ઠાપેત્વા ઉભોસુ પસ્સેસુ ઉપડ્ઢં ઉપડ્ઢં કત્વા ભિત્તિયો ઉટ્ઠાપેન્તિ, તાદિસં સેનાસન''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **ગણ્ઠિપદે** પન ''અડ્ઢકુટ્ટકેતિ છદનં અડ્ઢેન અસમ્પત્તકુટ્ટકે''તિ વુત્તં, તમ્પિ નો ન યુત્તં. "**વાળસઙ્ઘાટો** નામ થમ્ભાનં ઉપરિ વાળરૂપેહિ કતસઙ્ઘાટો વુચ્ચતી''તિ વદન્તિ. **પરિક્ખેપસ્સ બહિગતે**તિ એત્થ યસ્મિં પસ્સે પરિક્ખેપો નત્થિ, તત્થાપિ પરિક્ખેપારહપ્પદેસતો બહિગતે અનાપત્તિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **અપરિચ્છિન્નગબ્ભૂપચારે**તિ એત્થ મજ્ઝે વિવટઙ્ગણવન્તાસુ પમુખમહાચતુસ્સાલાસુ યથા આકાસઙ્ગણં અનોતરિત્વા પમુખેનેવ ગન્ત્વા સબ્બગબ્ભે પવિસિતું ન સક્કા હોતિ, એવં એકેકગબ્ભસ્સ દ્વીસુ પસ્સેસુ કુટ્ટં નીહરિત્વા કતં **પરિચ્છિન્નગબ્ભૂપચારં** નામ, ઇદં પન તાદિસં ન હોતીતિ ''અપરિચ્છિન્નગબ્ભૂપચારે''તિ વુત્તં. **સબ્બગબ્ભે પવિસન્તી**તિ ગબ્ભૂપચારસ્સ અપરિચ્છિન્નત્તા આકાસઙ્ગણં અનોતરિત્વા પમુખેનેવ ગન્ત્વા તં તં ગબ્ભં પવિસન્તિ. અથ કુતો તસ્સ પરિક્ખેપોયેવ સબ્બપરિચ્છન્નત્તાતિ વુત્તન્તિ આહ "**ગબ્ભપરિક્ખેપોયેવ હિસ્સ પરિક્ખેપો**"તિ. ઇદઞ્ચ સમન્તા ગબ્ભભિત્તિયો સન્ધાય વુત્તં. ચતુસ્સાલવસેન સન્નિવિટ્ઠેપિ સેનાસને ગબ્ભપમુખં વિસું અપરિક્ખિત્તમ્પિ સમન્તા ઠિતગબ્ભભિત્તીનં વસેન પરિક્ખિત્તં નામ હોતિ.

''નનુ ચ 'અપરિક્ખિત્તે પમુખે અનાપત્તી'તિ અન્ધકટ્ઠકથાયં અવિસેસેન વુત્તં, તસ્મા ચતુસ્સાલવસેન સન્નિવિટ્ઠેપિ સેનાસને વિસું અપરિક્ખિત્તે પમુખે અનાપત્તિયેવા''તિ યો વદેય્ય, તસ્સ વાદપરિમોચનત્થં ઇદં વુત્તં "**યં પન...પે॰... પાટેક્કસન્નિવેસા એકચ્છદના ગબ્ભપાળિયો સન્ધાય વુત્ત**"ન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''અપરિક્ખિત્તે પમુખે અનાપત્તીતિ યં વુત્તં, તં ન ચતુસ્સાલવસેન સન્નિવિટ્ઠા ગબ્ભપાળિયો સન્ધાય વુત્તં, કિઞ્ચરહિ વિસું સન્નિવિટ્ઠં એકમેવ ગબ્ભપાળિં સન્ધાય. તાદિસાય હિ ગબ્ભપાળિયા અપરિક્ખિત્તે પમુખે અનાપત્તિ, ન ચતુસ્સાલવસેન સન્નિવિટ્ઠાયા''તિ. એકાય ચ ગબ્ભપાળિયા તસ્સ તસ્સ ગબ્ભસ્સ ઉપચારં પરિચ્છિન્દિત્વા અન્તમસો ઉભોસુ પસ્સેસુ ખુદ્દકભિત્તીનં ઉટ્ઠાપનમત્તેનપિ પમુખં પરિક્ખિત્તં નામ હોતિ, ચતુસ્સાલવસેન સન્નિવિટ્ઠાસુ પન ગબ્ભપાળીસુ ઉભોસુ પસ્સેસુ ગબ્ભભિત્તીનં વસેનપિ પમુખં પરિક્ખિત્તં નામ હોતિ. તસ્મા યં ઇમિના લક્ખણેન પરિક્ખિત્તં પમુખં, તત્થ આપત્તિ, ઇતરત્થ અનાપત્તીતિ ઇદમેત્થ સન્નિટ્ઠાનં.

ઇદાનિ ''અપરિક્ખિત્તે પમુખે અનાપત્તી''તિ વત્વા તસ્સેવ વચનસ્સ અધિપ્પાયં પકાસેન્તેન યં વુત્તં ''ભૂમિયં વિના જગતિયા પમુખં સન્ધાય કથિત''ન્તિ, તસ્સ અયુત્તતાવિભાવનત્થં "**યઞ્ચ તત્થા**"તિઆદિ આરદ્ધં. **ભૂમિયં વિના જગતિયા પમુખં સન્ધાય કથિત**ન્તિ હિ ઇમસ્સ વચનસ્સ અયમધિપ્પાયો – ''અપરિક્ખિત્તે પમુખે અનાપત્તી''તિ યં વુત્તં, તં વિના વત્થું ભૂમિયં કતગેહસ્સ પમુખં સન્ધાય કથિતં. સચે પન ઉચ્ચવત્થુકં પમુખં હોતિ, પરિક્ખિત્તસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતીતિ. તેનેવાહ "**દસહત્થુબ્બેધાપિ હિ જગતિ પરિક્ખેપસઙ્ખ્યં ન ગચ્છતી**"તિ. હેટ્ઠાપિ ઇદમેવ મનસિ સન્નિધાય વુત્તં ''ઉચ્ચવત્થુકં ચેપિ હોતિ, પમુખે સયિતો ગબ્ભે સયિતાનં આપત્તિં ન

કરોતી''તિ. **તત્થાતિ** અન્ધકટ્ઠકથાયં. **જગતિયા પમાણં વત્વાતિ** ''સચે જગતિયા ઓતરિત્વા ભૂમિયં સયિતો, જગતિયા ઉપરિ સયિતં ન પસ્સતી''તિ એવં જગતિયા ઉબ્બેધેન પમાણં વત્વા. એકસાલાદીસુ ઉજુકમેવ દીઘં કત્વા સન્નિવેસિતો પાસાદો **એકસાલસન્નિવેસો**. દ્વિસાલસન્નિવેસાદયોપિ વુત્તાનુસારતો વેદિતબ્બા. સાલપ્પભેદદીપનમેવ ચેત્થ હેટ્ઠા વુત્તતો વિસેસો.

મજ્ઝેપાકારં કરોન્તીતિ એત્થાપિ પરિક્ખેપસ્સ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન દિયડ્ઢહત્થુબ્બેધત્તા દિયડ્ઢહત્થં ચેપિ મજ્ઝે પાકારં કરોન્તિ, નાનૂપચારમેવ હોતીતિ વેદિતબ્બં. **ન હિ છિદ્દેન ગેહં એકૂપચારં નામ હોતી**તિ એત્થ સચે ઉબ્બેધેન દિયડ્ઢહત્થબ્ભન્તરે મનુસ્સાનં સઞ્ચારપ્પહોનકં છિદ્દં હોતિ, તમ્પિ દ્વારમેવાતિ એકૂપચારં હોતિ. **કિં પરિક્ખેપોવિદ્ધસ્તો**તિ પમુખસ્સ પરિક્ખેપં સન્ધાય વદતિ. સબ્બત્થ પઞ્ચન્નંયેવ છદનાનં આગતત્તા વદતિ ''**પઞ્ચન્નં અઞ્ઞતરેન છદનેન છન્ના**''તિ.

૫૩. પાળિયં ''સેય્યા નામ સબ્બચ્છન્ના સબ્બપરિચ્છન્ના યેભુય્યેનચ્છન્ના યેભુય્યેનપરિચ્છન્ના''તિ વદન્તેન યેભુય્યેનચ્છન્નયેભુય્યેનપરિચ્છન્નસેનાસનં પાચિત્તિયસ્સ અવસાનં વિય કત્વા દસ્સિતં, ''ઉપડ્ઢચ્છન્ને ઉપડ્ઢપરિચ્છન્ને આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વદન્તેન ચ ઉપડ્ઢચ્છન્નઉપડ્ઢપરિચ્છન્નસેનાસનં દુક્કટસ્સ આદિં કત્વા દસ્સિતં, ઉભિન્નમન્તરા કેન ભવિતબ્બં પાચિત્તિયેન, ઉદાહુ દુક્કટેનાતિ? લોકવજ્જસિક્ખાપદસ્સેવ અનવસેસં કત્વા પઞ્ઞાપનતો ઇમસ્સ ચ પણ્ણત્તિવજ્જત્તા યેભુય્યેનચ્છન્નયેભુય્યેનપરિચ્છન્નસ્સ ઉપડ્ઢચ્છન્નઉપડ્ઢપરિચ્છન્નસ્સ ચ અન્તરા પાચિત્તિયં અનિવારિતમેવ, તસ્મા વિનયવિનિચ્છયે ચ ગરુકેયેવ ઠાતબ્બત્તા અટ્ઠકથાયમ્પિ પાચિત્તિયમેવ દસ્સિતં. **સત્ત પાચિત્તિયાની**તિ પાળિયં વુત્તપાચિત્તિયં સામઞ્ઞતો એકત્તેન ગહેત્વા વુત્તં. વિસું પન ગય્હમાને ''સબ્બચ્છન્ને સબ્બપરિચ્છન્ને પાચિત્તિયં, યેભુય્યેનચ્છન્ને યેભુય્યેનપરિચ્છન્ને પાચિત્તિય''ન્તિ અટ્ઠેવ પાચિત્તિયાનિ હોન્તિ.

સેનમ્બમણ્ડપવણ્ણં હોતીતિ સીહળદીપે કિર ઉચ્ચવત્થુકો સબ્બચ્છન્નો સબ્બઅપરિચ્છન્નો એવંનામકો સન્નિપાતમણ્ડપો અત્થિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. યદિ જગતિપરિક્ખેપસઙ્ખ્યં ગચ્છતિ, ઉચ્ચવત્થુકત્તા મણ્ડપસ્સ સબ્બઅપરિચ્છન્નતા ન યુજ્જતીતિ આહ ''**ઇમિનાપેતં વેદિતબ્બ**''ન્તિઆદિ. **ચૂળકચ્છન્ના**દીનિ ચેત્થ એવં વેદિતબ્બાનિ – યસ્સ ચતૂસુ ભાગેસુ એકો છન્નો, સેસા અચ્છન્ના, ઇદં **ચૂળકચ્છન્નં**. યસ્સ તીસુ ભાગેસુ દ્વે છન્ના, એકો અચ્છન્નો, ઇદં **યેભુય્યેનચ્છન્નં**. યસ્સ દ્વીસુ ભાગેસુ એકો છન્નો, એકો અચ્છન્નો, ઇદં **ઉપડ્ઢચ્છન્નં** નામ સેનાસનં. **ચૂળકપરિચ્છન્ના**દીનિપિ ઇમિનાવ નયેન વેદિતબ્બાનિ. સેસં ઉત્તાનમેવ. પાચિત્તિયવત્થુકસેનાસનં, તત્થ તત્થ અનુપસમ્પન્નેન સહ નિપજ્જનં, ચતુત્થદિવસે સૂરિયત્થઙ્ગમનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫. છટ્ઠે ''પઠમસિક્ખાપદે 'ભિક્ખું ઠપેત્વા અવસેસો અનુપસમ્પન્નો નામા'તિ વુત્તત્તા 'માતુગામોપિ અનુપસમ્પન્નગ્ગહણેન ગહિતોયેવા'તિ ચતુત્થદિવસે માતુગામેન સદ્ધિં સયન્તસ્સ દ્વીહિ સિક્ખાપદેહિ દ્વે પાચિત્તિયાનિ હોન્તી''તિ વદન્તિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન તીસુપિ ''ઇમસ્મિં સિક્ખાપદે માતુગામસ્સ વિસું વુચ્ચમાનત્તા પઠમસિક્ખાપદે 'ભિક્ખું ઠપેત્વા અવસેસો અનુપસમ્પન્નો નામા'તિ પુરિસસ્સેવ ગહણં અનુચ્છવિક''ન્તિ વુત્તં, તદેવ ચ યુત્તતરં.

યઞ્ચ ઇધ ‘‘**પઠમદિવસેપીતિ પિ**-સદ્દેન ચતુત્થદિવસેપીતિ વુત્તં હોતી’’તિ કારણં વદન્તિ, તમ્પિ અકારણં **પિ**-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થોયેવાતિ નિયમાભાવતો અવધારણત્થસ્સ ચ સમ્ભવતો. સમ્ભાવને વા **પિ**-સદ્દો દટ્ઠબ્બો. તેન ઇધ પઠમદિવસેપિ તાવ આપત્તિ, દુતિયાદિદિવસે કિમેવ વત્તબ્બન્તિ ઇમમત્થં દીપેતિ. સમ્પિણ્ડનત્થેપિ **પિ**-સદ્દે ગય્હમાને ઇમિનાવ સિક્ખાપદેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિયા અઞ્ઞસ્મિમ્પિ દિવસે આપજ્જનં દીપેતિ, ન પઠમસિક્ખાપદેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિયાતિ અકારણમેવ તન્તિ દટ્ઠબ્બં. ‘‘મતિત્થી પારાજિકવત્થુભૂતાપિ અનુપાદિન્નપક્ખે ઠિતત્તા સહસેય્યાપત્તિં ન જનેતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘અત્થઙ્ગતે સૂરિયે માતુગામે નિપન્ને ભિક્ખુ નિપજ્જતી’’તિ વચનતો દિવા સયન્તસ્સ સહસેય્યાપત્તિ ન હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. પાચિત્તિયવત્થુકસેનાસનં, તત્થ માતુગામેન સહ નિપજ્જનં, સૂરિયત્થઙ્ગમનન્તિ ઇમાનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

દુતિયસહસેય્યસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૦-૬૪. સત્તમે ઘરં નયતીતિ **ઘરણી**, ઘરનાયિકા. તેનાહ ‘‘**ઘરસામિની**’’તિ. **સુણ્હા**તિ સુણિસા. **ન યક્ખેના**તિઆદીનં ‘‘અઞ્ઞત્રા’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. પુરિસવિગ્ગહં ગહેત્વા ઠિતેન યક્ખેન વા પેતેન વા તિરચ્છાનેન વા સદ્ધિં ઠિતાયપિ દેસેતું ન વટ્ટતિ. **અક્ખરાય દેસેતી**તિ એત્થ ‘‘છપ્પઞ્ચવાચતો ઉત્તરિ ‘ઇમં પદં ભાસિસ્સામી’તિ એકમ્પિ અક્ખરં વત્વા તિટ્ઠતિ, આપત્તિયેવા’’તિ વદન્તિ.

૬૬. ‘‘**એકો ગાથાપાદો**તિ ઇદં ગાથાબન્ધમેવ સન્ધાય વુત્તં, અઞ્ઞત્થ પન વિભત્તિઅન્તપદમેવ ગહેતબ્બ’’ન્તિ વદન્તિ. ‘‘**અટ્ઠકથં ધમ્મપદં જાતકાદિવત્થું વા**તિ ઇમિનાપિ પોરાણં સઙ્ગીતિઆરુળ્હમેવ અટ્ઠકથાદિ વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ. અટ્ઠકથાદિપાઠં ઠપેત્વા દમિળાદિભાસન્તરેન યથારુચિ કથેતું વટ્ટતિ. **પદસોધમ્મે વુત્તપ્પભેદો**તિ ઇમિના અઞ્ઞત્થ અનાપત્તીતિ દીપેતિ. **ઉટ્ઠહિત્વા પુન નિસીદિત્વા**તિ ઇરિયાપથપરિવત્તનનયેન નાનાઇરિયાપથેનપિ અનાપત્તીતિ દીપેતિ. **સબ્બં ચેપિ દીઘનિકાયં કથેતી**તિ યાવ ન નિટ્ઠાતિ, તાવ પુનદિવસેપિ કથેતિ.

દુતિયસ્સ વિઞ્ઞૂપુરિસસ્સ અગ્ગહણં **અકિરિયા**. માતુગામેન સદ્ધિં ઠિતસ્સ ચ વિઞ્ઞૂપુરિસસ્સ ચ ઉપચારો અનિયતેસુ વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બો. સેસં ઉત્તાનમેવ. વુત્તલક્ખણસ્સ ધમ્મસ્સ છન્નં વાચાનં ઉપરિ દેસના, વુત્તલક્ખણો માતુગામો, ઇરિયાપથપઅવત્તનાભાવો, વિઞ્ઞૂપુરિસાભાવો, અપઞ્હવિસ્સજ્જનાતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

ધમ્મદેસનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૭. અટ્ઠમે **અન્તરા**તિ પરિનિબ્બાનસમયતો અઞ્ઞસ્મિં કાલે. **અતિકડ્ઢિયમાનેના**તિ ‘‘વદથ, ભન્તે, કિં તુમ્હેહિ અધિગત’’ન્તિ એવં નિપ્પીળિયમાનેન. અનતિકડ્ઢિયમાનેનપિ પુચ્છિતે વા અપુચ્છિતે વા તથારૂપે કારણે સતિ આરોચેતું વટ્ટતિયેવ. તેનેવ અઞ્ઞતરેન દહરભિક્ખુના ઉપવદિતો અઞ્ઞતરો થેરો ‘‘આવુસો, ઉપરિમગ્ગત્થાય વાયામં મા અકાસિ, ખીણાસવો તયા ઉપવદિતો’’તિ આહ. થેરેન ચ ‘‘અત્થિ તે, આવુસો, ઇમસ્મિં સાસને

પતિટ્ઠા''તિ વુત્તો દહરભિક્ખુ ''આમ, ભન્તે, સોતાપન્નો અહ''ન્તિ અવોચ. ''કારકો અય''ન્તિ ઞત્વાપિ પટિપત્તિયા અમોઘભાવદસ્સનેન સમુત્તેજનાય સમ્પહંસનાય ચ અરિયા અત્તાનં પકાસેન્તિયેવ. **સુતપરિયત્તિસીલગુણ**ન્તિ સુતગુણં પરિયત્તિગુણં સીલગુણઞ્ચ. ઉમ્મત્તકસ્સ ઇધ અવચને કારણં વદન્તેન ખિત્તચિત્તવેદનટ્ટાનમ્પિ અવચને કારણં વુત્તમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **ઇતિ**-સદ્દેન વા આદિઅત્થેન ખિત્તચિત્તવેદનટ્ટે સઙ્ગણ્હાતિ. તેનેવ વદતિ "**ચિત્તક્ખેપસ્સ વા અભાવા**"તિ. **દિટ્ઠિસમ્પન્નાન**ન્તિ મગ્ગફલદિટ્ઠિયા સમન્નાગતાનં. અરિયાનમેવ હિ ઉમ્મત્તકાદિભાવો નત્થિ. ઝાનલાભિનો પન તસ્મિં સતિ ઝાના પરિહાયન્તિ, તસ્મા તેસં અભૂતારોચનપચ્ચયા અનાપત્તિ વત્તબ્બા, ન ભૂતારોચનપચ્ચયા. તેનેવાહ "**ભૂતારોચનપચ્ચયા અનાપત્તિ ન વત્તબ્બા**"તિ.

પુબ્બે અવુત્તેહીતિ ચતુત્થપારાજિકે અવુત્તેહિ. ઇદઞ્ચ સિક્ખાપદં પણ્ણત્તિઅજાનનવસેન અચિત્તકસમુટ્ઠાનં હોતિ. અરિયા ચેત્થ પણ્ણત્તિં જાનન્તા વીતિક્કમં ન કરોન્તિ, પુથુજ્જના પન પણ્ણત્તિં જાનિત્વાપિ વીતિક્કમં કરોન્તિ, તે ચ સત્થુનો આણાવીતિક્કમચેતનાય બલવઅકુસલભાવતો ઝાના પરિહાયન્તીતિ દટ્ઠબ્બં, ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન અરિયપુગ્ગલે એવ સન્ધાય "**કુસલાબ્યાકતચિત્તેહિ દ્વિચિત્ત**"ન્તિ વુત્તં. પણ્ણત્તિં અજાનન્તા પન ઝાનલાભી પુથુજ્જના વત્થુમ્હિ લોભવસેન અકુસલચિત્તેનપિ ન આરોચેન્તીતિ નત્થિ. ઇધ દુક્ખવેદનાય અભાવતો ''દ્વિવેદન''ન્તિ ઇમસ્સ અનુરૂપં કત્વા **દ્વિચિત્ત**ન્તિ ઇદં વુત્તન્તિ એવં વા એત્થ અધિપ્પાયો ગહેતબ્બો. સેસં ઉત્તાનમેવ. ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મસ્સ ભૂતતા, અનુપસમ્પન્નસ્સ આરોચનં, તઙ્ખણવિજાનના, અનઞ્ઞપ્પદેસોતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ભૂતારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૮. નવમે **દુટ્ઠુલ્લસદ્દત્થદસ્સનત્થ**ન્તિ દુટ્ઠુલ્લસદ્દસ્સ અત્થદસ્સનત્થં. અત્થે હિ દસ્સિતે સદ્દોપિ ''અયં એતેસુ અત્થેસુ વત્તતી''તિ દસ્સિતોયેવ હોતિ. ''યં યં દુટ્ઠુલ્લસદ્દેન અભિધીયતિ, તં સબ્બં દસ્સેતું પારાજિકાનિ વુત્તાની''તિ અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો. **તત્રાયં વિચારણા**તિ તત્ર પાળિયં અયં વિચારણા, તત્ર પાળિઅટ્ઠકથાસુ વા અયં વિચારણા. **તત્થ ભવેય્યા**તિ તત્થ કસ્સચિ વિમતિ એવં ભવેય્ય. અનુપસમ્પન્નસ્સ દુટ્ઠુલ્લારોચને વિય દુક્કટેન ભવિતબ્બન્તિ આહ "**દુક્કટં આપજ્જતી**"તિ. **અક્કોસન્તોપિ દુક્કટં આપજ્જેય્યા**તિ ઓમસવાદેન દુક્કટં આપજ્જેય્ય. અધિપ્પાયં અજાનન્તેનપિ અટ્ઠકથાચરિયાનં વચનેયેવ ઠાતબ્બન્તિ દીપનત્થં "**અટ્ઠકથાચરિયાવ એત્થ પમાણ**"ન્તિ વુત્તં. પુનપિ અટ્ઠકથાવચનમેવ ઉપપત્તિતો દળ્હં કત્વા પતિટ્ઠપેન્તો "**ઇમિનાપિ ચેત**"ન્તિઆદિમાહ.

૮૦. ''અઞ્ઞત્ર ભિક્ખુસમ્મુતિયા''તિ વુત્તત્તા સમ્મુતિ અત્થીતિ ગહેતબ્બાતિ આહ "**ઇધ વુત્તત્તાયેવા**"તિઆદિ.

૮૨. **આદિતો પઞ્ચ સિક્ખાપદાની**તિ પાણાતિપાતાદીનિ પઞ્ચ સિક્ખાપદાનિ. "**સેસાની**તિ વિકાલભોજનાદીનિ પઞ્ચા''તિ વદન્તિ. કેચિ પન ''આદિતો પટ્ઠાય પઞ્ચ સિક્ખાપદાનીતિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદીનિ પઞ્ચા''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. પાણાતિપાતાદીનિ હિ દસેવ સિક્ખાપદાનિ સામણેરાનં પઞ્ઞત્તાનિ. વુત્તઞ્હેતં –

> ''અથ ખો સામણેરાનં એતદહોસિ 'કતિ નુ ખો અમ્હાકં સિક્ખાપદાનિ, કત્થ ચ અમ્હેહિ સિક્ખિતબ્બ'ન્તિ? ભગવતો એતમત્થં આરોચેસું. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સામણેરાનં દસ સિક્ખાપદાનિ,

તેસુ ચ સામણેરેહિ સિક્ખિતું, પાણાતિપાતા વેરમણી અદિન્નાદાના વેરમણી’’તિઆદિ (મહાવ॰ ૧૦૬).

તેસં પઞ્ઞત્તેસુયેવ સિક્ખાપદેસુ દુટ્ઠુલ્લાદુટ્ઠુલ્લવિચારણા કાતબ્બા, ન ચ સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદીનિ વિસું તેસં પઞ્ઞત્તાનિ અત્થીતિ. અથ ભિક્ખુનો દુટ્ઠુલ્લસઙ્ખાતાનિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદીનિ અનુપસમ્પન્નસ્સ કિં નામ હોન્તીતિ આહ ‘‘**સુક્કવિસ્સટ્ઠિ…પે॰… અજ્ઝાચારો નામાતિ વુત્ત**’’ન્તિ. ઇમિનાપિ ચેતં સિદ્ધં ‘‘અનુપસમ્પન્નસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદિ દુટ્ઠુલ્લં નામ ન હોતી’’તિ. અજ્ઝાચારો નામાતિ હિ વદન્તો અનુપસમ્પન્નસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદિ કેવલં અજ્ઝાચારો નામ હોતિ, ન પન દુટ્ઠુલ્લો નામ અજ્ઝાચારોતિ દીપેતિ. ‘‘અજ્ઝાચારો નામાતિ ચ અટ્ઠકથાયં વુત્તત્તા અકત્તબ્બરૂપત્તા ચ અનુપસમ્પન્નસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિઆદીનિ દણ્ડકમ્મવત્થુપક્ખં ભજન્તિ, તાનિ ચ અઞ્ઞસ્સ અનુપસમ્પન્નસ્સ અવણ્ણકામતાય આરોચેન્તો ભિક્ખુ દુક્કટં આપજ્જતી’’તિ વદન્તિ. ઇધ પન **અનુપસમ્પન્ન**ગ્ગહણેન સામણેરસામણેરીસિક્ખમાનાનં ગહણં વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અન્તિમવત્થું અનજ્ઝાપન્નસ્સ ભિક્ખુનો સવત્થુકો સઙ્ઘાદિસેસો, અનુપસમ્પન્નસ્સ આરોચનં, ભિક્ખુસમ્મુતિયા અભાવોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૪-૮૬. દસમે **એકિન્દ્રિયન્તિ** ‘‘કાયિન્દ્રિયં અત્થી’’તિ મઞ્ઞમાના વદન્તિ. **મુટ્ઠિપ્પમાણાતિ** મુટ્ઠિના સઙ્ગહેતબ્બપ્પમાણા. એત્થ કિઞ્ચાપિ યેભુય્યપંસું અપ્પપંસુઞ્ચ પથવિં વત્વા ઉપડ્ઢપંસુકા પથવી ન વુત્તા, તથાપિ પણ્ણત્તિવજ્જસિક્ખાપદેસુ સાવસેસપઞ્ઞત્તિયાપિ સમ્ભવતો ઉપડ્ઢપંસુકાયપિ પથવિયા પાચિત્તિયમેવાતિ ગહેતબ્બં. કેચિ પન ‘‘સબ્બચ્છન્નાદીસુ ઉપડ્ઢે દુક્કટસ્સ વુત્તત્તા ઇધાપિ દુક્કટં યુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, તં ન યુત્તં પાચિત્તિયવત્થુકઞ્ચ અનાપત્તિવત્થુકઞ્ચ દુવિધં પથવિં ઠપેત્વા અઞ્ઞિસ્સા દુક્કટવત્થુકાય તતિયાય પથવિયા અભાવતો. દ્વેયેવ હિ પથવિયો વુત્તા ‘‘જાતા ચ પથવી અજાતા ચ પથવી’’તિ. તસ્મા દ્વીસુ અઞ્ઞતરાય પથવિયા ભવિતબ્બં, વિનયવિનિચ્છયે ચ સમ્પત્તે ગરુકેયેવ ઠાતબ્બત્તા ન સક્કા એત્થ અનાપત્તિયા ભવિતું. સબ્બચ્છન્નાદીસુ પન ઉપડ્ઢે દુક્કટં યુત્તં તત્થ તાદિસસ્સ દુક્કટવત્થુનો સબ્ભાવા.

‘‘**પોક્ખરણિં ખણા**’’**તિ વદતિ, વટ્ટતીતિ** ‘‘ઇમસ્મિં ઓકાસે’’તિ અનિયમેત્વા વુત્તત્તા વટ્ટતિ. ‘‘**ઇમં વલ્લિં ખણા**’’તિ વુત્તેપિ પથવીખણનં સન્ધાય પવત્તવોહારત્તા ઇમિનાવ સિક્ખાપદેન આપત્તિ, ન ભૂતગામપાતબ્યતાય. **કુટેહીતિ** ઘટેહિ. **તનુકકદ્દમોતિ** ઉદકમિસ્સકકદ્દમો. સો ચ ઉદકગતિકત્તા વટ્ટતિ. **ઓમકચાતુમાસન્તિ** ઊનચાતુમાસં. **ઓવટ્ઠન્તિ** દેવેન ઓવટ્ઠં. **અકતપબ્ભારેતિ** અવળઞ્જનટ્ઠાનદસ્સનત્થં વુત્તં. તાદિસે હિ વમ્મિકસ્સ સબ્ભાવોતિ. **મૂસિકુક્કુરં** નામ મૂસિકાહિ ખણિત્વા બહિ કતપંસુરાસિ. **એસેવ નયોતિ** ઓમકચાતુમાસઓવટ્ઠોયેવ વટ્ટતીતિ અત્થો.

એકદિવસમ્પિ ન વટ્ટતીતિ ઓવટ્ઠએકદિવસાતિક્કન્તોપિ વિકોપેતું ન વટ્ટતિ. ‘‘હેટ્ઠાભૂમિસમ્બન્ધેપિ ચ ગોકણ્ટકે ભૂમિતો છિન્દિત્વા ઉદ્ધં ઠિતત્તા અચ્ચુગ્ગતમત્થકતો છિન્દિત્વા ગહેતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. સકટ્ઠાને અતિટ્ઠમાનં કત્વા પાદેહિ મદ્દિત્વા છિન્દિત્વા આલોળિતકદ્દમમ્પિ ગહેતું વટ્ટતિ. **તતોતિ** તતો પુરાણસેનાસનતો. **ઇટ્ઠકં ગણ્હામીતિઆદિ** સુદ્ધચિત્તં સન્ધાય વુત્તં. **ઉદકેનાતિ** ઉજુકં આકાસતોયેવ પતનકઉદકેન. ‘‘સચે પન અઞ્ઞત્થ પહરિત્વા પતિતેન ઉદકેન તેમિતં હોતિ, વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **ઉચ્ચાલેત્વાતિ** ઉક્ખિપિત્વા. **તેન અપદેસેનાતિ** તેન લેસેન.

૮૭-૮૮. **અવિસયત્તા અનાપત્તી**તિ એત્થ સચેપિ નિબ્બાપેતું સક્કા હોતિ, પઠમં સુદ્ધચિત્તેન દિન્નત્તા ''દહતૂ''તિ સલ્લક્ખેત્વાપિ તિટ્ઠતિ, અનાપત્તિ. **ઓવટ્ઠં છન્નન્તિ** પઠમં ઓવટ્ઠં પચ્છા છન્નં. સેસં ઉત્તાનમેવ. જાતપથવી, પથવીસઞ્ઞિતા, ખણનખણાપનાનં અઞ્ઞતરન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પથવીખણનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો મુસાવાદવગ્ગો પઠમો.

૨. ભૂતગામવગ્ગો

૧. ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના

૮૯. સેનાસનવગ્ગસ્સ પઠમે **નિગ્ગહેતું અસક્કોન્તો**તિ સન્ધારેતું અસક્કોન્તો. ઇમિના પન વચનેન દારકસ્સ તત્થ ઉપનીતભાવો તેન ચ દિટ્ઠભાવો વુત્તોયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. તેન હિ ભિક્ખુના તં રુક્ખં છિન્દિતું આરદ્ધે તત્થ નિબ્બત્તા એકા તરુણપુત્તા દેવધીતા પુત્તં અઙ્કેનાદાય ઠિતા તં યાચિ ''મા મે સામિ વિમાનં છિન્દિ, ન સક્ખિસ્સામિ પુત્તકં આદાય અનાવાસા વિચરિતુ''ન્તિ. સો ''અહં અઞ્ઞત્થ ઈદિસં રુક્ખં ન લભિસ્સામી''તિ તસ્સા વચનં નાદિયિ. સા ''ઇમમ્પિ તાવ દારકં ઓલોકેત્વા ઓરમિસ્સતી''તિ પુત્તં રુક્ખસાખાય ઠપેસિ. સો ભિક્ખુ ઉક્ખિત્તં ફરસું સન્ધારેતું અસક્કોન્તો દારકસ્સ બાહં છિન્દિ. એવઞ્ચ સચિતો વિમાને સચિતો નામ હોતીતિ કત્વા વુત્તં ''**રુક્ખટ્ઠકદિબ્બવિમાને નિપન્નસ્સા**''તિ.

રુક્ખટ્ઠકદિબ્બવિમાનેતિ ચ સાખટ્ઠકવિમાનં સન્ધાય વુત્તં. રુક્ખસ્સ ઉપરિ નિબ્બત્તઞ્હિ વિમાનં રુક્ખપટિબદ્ધત્તા ''**રુક્ખટ્ઠકવિમાન**''ન્તિ વુચ્ચતિ. સાખટ્ઠકવિમાનં પન સબ્બસાખાસન્નિસ્સિતં હુત્વા તિટ્ઠતિ. તત્થ યં રુક્ખટ્ઠકવિમાનં હોતિ, તં યાવ રુક્ખસ્સ મૂલમત્તમ્પિ તિટ્ઠતિ, તાવ ન નસ્સતિ. સાખટ્ઠકવિમાનં પન સાખાસુ ભિજ્જમાનાસુ તત્થ તત્થેવ ભિજ્જિત્વા સબ્બસાખાસુ ભિન્નાસુ સબ્બં ભિજ્જતિ, ઇદમ્પિ ચ વિમાનં સાખટ્ઠકં, તસ્મા રુક્ખે છિન્ને તં વિમાનં સબ્બસો વિનટ્ઠં, તેનેવ સા દેવતા ભગવતો સન્તિકા લદ્ધે અઞ્ઞસ્મિં વિમાને વસિ. **બાહું થનમૂલેયેવ છિન્દી**તિ અંસેન સદ્ધિં બાહં છિન્દિ. ઇમિના ચ રુક્ખદેવતાનં ગત્તાનિ છિજ્જન્તિ, ન ચાતુમહારાજિકાદીનં વિય અચ્છેજ્જાનીતિ દટ્ઠબ્બં. **રુક્ખધમ્મે**તિ રુક્ખપકતિયં, રુક્ખસભાવેતિ અત્થો. રુક્ખાનં વિય છેદનાદીસુ અકુપ્પનઞ્હિ રુક્ખધમ્મો નામ.

ઉપ્પતિતન્તિ ઉપ્પન્નં. **ભન્ત**ન્તિ ધાવન્તં. **વારયે**તિ નિગ્ગણ્હેય્ય. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા નામ છેકો સારથિ અતિવેગેન ધાવન્તં રથં નિગ્ગહેત્વા યથિચ્છકં પેસેતિ, એવં યો પુગ્ગલો ઉપ્પન્નં કોધં વારયે નિગ્ગણ્હિતું સક્કોતિ, તમહં સારથિં બ્રૂમિ. ઇતરો પન રાજઉપરાજાદીનં રથસારથિજનો રસ્મિગ્ગાહો નામ હોતિ, ન ઉત્તમસારથીતિ.

દુતિયગાથાય પન અયમત્થો – **યો**તિ (સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧) યો યાદિસો ખત્તિયકુલા વા પબ્બજિતો બ્રાહ્મણકુલા વા પબ્બજિતો નવો વા મજ્ઝિમો વા થેરો વા. **ઉપ્પતિત**ન્તિ ઉદ્ધમુદ્ધં પતિતં, ગતં પવત્તન્તિ અત્થો, ઉપ્પન્નન્તિ વુત્તં હોતિ. **કોધ**ન્તિ ''અનત્થં મે ચરતીતિ આઘાતો જાયતી''તિઆદિના (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૦; અ॰ નિ॰ ૯.૨૯) નયેન સુત્તે વુત્તાનં નવન્નં, ''અત્થં મે ન ચરતી''તિઆદીનઞ્ચ તપ્પટિપક્ખતો સિદ્ધાનં નવન્નમેવાતિ અટ્ઠારસન્નં ખાણુકણ્ટકાદિના અટ્ઠાનેન સદ્ધિં એકૂનવીસતિયા આઘાતવત્થૂનં અઞ્ઞતરાઘાતવત્થુસમ્ભવં આઘાતં.

વિસટન્તિ વિત્થતં. **સપ્પવિસ**ન્તિ સપ્પસ્સ વિસં. **ઇવા**તિ ઓપમ્મવચનં. ઇ-કારલોપં કત્વા વ-ઇચ્ચેવ વુત્તં. **ઓસધેહી**તિ અગદેહિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા વિસતિકિચ્છકો વેજ્જો સપ્પેન દટ્ઠો સબ્બં કાયં ફરિત્વા ઠિતં વિસટં સપ્પવિસં મૂલખન્ધતચપત્તપુપ્ફાદીનં અઞ્ઞતરેહિ, નાનાભેસજ્જેહિ પયોજેત્વા કતેહિ વા ઓસધેહિ ખિપ્પમેવ વિનેય્ય, એવમેવ યો યથાવુત્તેન આઘાતવત્થુના ઉપ્પતિતં ચિત્તસન્તાનં બ્યાપેત્વા ઠિતં કોધં વિનયનુપાયેસુ તદઙ્ગવિનયાદીસુ યેન કેનચિ ઉપાયેન વિનેતિ નાધિવાસેતિ પજહતિ વિનોદેતિ બ્યન્તિં કરોતિ, સો ભિક્ખુ જહાતિ ઓરપારં. સો એવં કોધં વિનેન્તો ભિક્ખુ યસ્મા કોધો તતિયમગ્ગેન સબ્બસો પહીયતિ, તસ્મા ઓરપારસઞ્ઞિતાનિ પઞ્ચોરમ્ભાગિયસંયોજનાનિ જહાતીતિ. અવિસેસેન હિ **પાર**ન્તિ તીરસ્સ નામં, તસ્મા ઓરાનિ ચ તાનિ સંસારસાગરસ્સ પારભૂતાનિ ચાતિ કત્વા ''ઓરપાર''ન્તિ વુચ્ચતિ.

અથ વા યો ઉપ્પતિતં વિનેતિ કોધં વિસટં સપ્પવિસંવ ઓસધેહિ, સો તતિયમગ્ગેન સબ્બસો કોધં વિનેત્વા અનાગામિફલે ઠિતો ભિક્ખુ જહાતિ ઓરપારં. તત્થ **ઓર**ન્તિ સકત્તભાવો. **પાર**ન્તિ પરત્તભાવો. ઓરં વા છ અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ, પારં છ બાહિરાયતનાનિ. તથા ઓરં મનુસ્સલોકો, પારં દેવલોકો. ઓરં કામધાતુ, પારં રૂપારૂપધાતુ. ઓરં કામરૂપભવો, પારં અરૂપભવો. ઓરં અત્તભાવો, પારં અત્તભાવસુખુપકરણાનિ. એવમેતસ્મિં ઓરપારે ચતુત્થમગ્ગેન છન્દરાગં પજહન્તો ''જહાતિ ઓરપાર''ન્તિ વુચ્ચતિ. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ અનાગામિનો કામરાગસ્સ પહીનત્તા ઇધત્તભાવાદીસુ છન્દરાગો એવ નત્થિ, અપિચ ખો પનસ્સ વણ્ણપ્પકાસનત્થં સબ્બમેતં ઓરપારભેદં સઙ્ગહેત્વા તત્થ છન્દરાગપ્પહાનેન ''જહાતિ ઓરપાર''ન્તિ વુત્તં.

ઇદાનિ તસ્સત્થસ્સ વિભાવનત્થાય ઉપમં આહ ''**ઉરગો જિણ્ણમિવત્તચં પુરાણ**''ન્તિ. તત્થ ઉરેન ગચ્છતીતિ **ઉરગો**, સપ્પસ્સેતં અધિવચનં. સો દુવિધો કામરૂપી ચ અકામરૂપી ચ. કામરૂપીપિ દુવિધો જલજો થલજો ચ. જલજો જલે એવ કામરૂપં લભતિ, ન થલે **સઙ્ખપાલજાતકે** (જા॰ ૨.૧૭.૧૪૩ આદયો) સઙ્ખપાલનાગરાજા વિય. થલજો થલે એવ, ન જલે. સો જજ્જરભાવેન જિણ્ણં, ચિરકાલતાય પુરાણઞ્ચાતિ સઙ્ખં ગતં તચં જહન્તો ચતુબ્બિધેન જહતિ સજાતિયં ઠિતો જિગુચ્છન્તો નિસ્સાય થામેનાતિ. સજાતિ નામ સપ્પજાતિ દીઘત્તભાવો. ઉરગા હિ પઞ્ચસુ ઠાનેસુ સજાતિં નાતિવત્તન્તિ ઉપપત્તિયં ચુતિયં વિસ્સટ્ઠનિદ્દોક્કમને સજાતિયા મેથુનપટિસેવને જિણ્ણતચાપનયને ચાતિ. તસ્મા યદા તચં જહતિ, તદા સજાતિયંયેવ ઠત્વા જહતિ. સજાતિયં ઠિતોપિ ચ જિગુચ્છન્તો જહતિ. જિગુચ્છન્તો નામ યદા ઉપડ્ઢટ્ઠાને મુત્તો હોતિ, ઉપડ્ઢટ્ઠાને અમુત્તો ઓલમ્બતિ, તદા નં અટ્ટીયન્તો જહતિ, એવં જિગુચ્છન્તોપિ ચ દણ્ડન્તરં વા મૂલન્તરં વા પાસાણન્તરં વા નિસ્સાય જહતિ. નિસ્સાય જહન્તોપિ ચ થામં જનેત્વા ઉસ્સાહં કરિત્વા વીરિયેન વઙ્કં નઙ્ગુટ્ઠં કત્વા પસ્સસન્તોવ ફણં કરિત્વા જહતિ. એવં જહિત્વા યેનકામં પક્કમતિ.

એવમેવ અયમ્પિ ભિક્ખુ ઓરપારં જહિતુકામો ચતુબ્બિધેન જહતિ સજાતિયં ઠિતો જિગુચ્છન્તો નિસ્સાય થામેનાતિ. સજાતિ નામ ભિક્ખુનો ''અરિયાય જાતિયા જાતો''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૫૧) વચનતો સીલં. તેનેવાહ ''સીલે પતિટ્ઠાય નરો સપઞ્ઞો''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩, ૧૯૨). એવમેતિસ્સં સજાતિયં ઠિતો ભિક્ખુ તં સકત્તભાવાદિભેદં ઓરપારં જિણ્ણપુરાણત્તચમિવ તં દુક્ખં જનેન્તં તત્થ તત્થ આદીનવદસ્સનેન જિગુચ્છન્તો કલ્યાણમિત્તે નિસ્સાય અધિમત્તસમ્માવાયામસઙ્ખાતં થામં જનેત્વા ''દિવસં ચઙ્કમેન નિસજ્જાય આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૬; ૪.૩૭) વુત્તનયેન રત્તિન્દિવં છધા વિભજિત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો ઉરગો વિય વઙ્કં નઙ્ગુટ્ઠં પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા ઉરગો વિય પસ્સસન્તો અયમ્પિ અસિથિલપરક્કમતાય વાયમન્તો

ઉરગોવ ફણં કરિત્વા અયમ્પિ ઞાણવિપ્ફારં જનેત્વા ઉરગોવ તચં ઓરપારં જહતિ, જહિત્વા ચ ઉરગો વિય ઓહિતતચો યેનકામં પક્કમતિ, અયમ્પિ ઓહિતભારો અનુપાદિસેસનિબ્બાનધાતુદિસં પક્કમતીતિ.

૯૦. **ભવન્તી**તિ ઇમિના વિરુળ્હમૂલે નીલભાવં આપજ્જિત્વા વડ્ઢમાનકે તરુણગચ્છે દસ્સેતિ. **અહુવુન્તિ** ઇમિના પન વડ્ઢિત્વા ઠિતે મહન્તે રુક્ખગચ્છાદિકે દસ્સેતિ. **ભવન્તી**તિ ઇમસ્સ વિવરણં "**જાયન્તિ વડ્ઢન્તી**"તિ, **અહુવુન્તિ** ઇમસ્સ "**જાતા વડ્ઢિતા**"તિ. **રાસી**તિ સુદ્ધટ્ઠકધમ્મસમૂહો. **ભૂતાનન્તિ** તથાલદ્ધસમઞ્ઞાનં અટ્ઠધમ્માનં. ''ભૂતાનં ગામો''તિ વુત્તેપિ અવયવવિનિમુત્તસ્સ સમુદાયસ્સ અભાવતો ભૂતસઞ્ઞિતા તેયેવ તિણરુક્ખલતાદયો ગય્હન્તિ. ''ભૂમિયં પતિટ્ઠહિત્વા હરિતભાવમાપન્ના રુક્ખગચ્છાદયો દેવતાહિ પરિગ્ગય્હન્તિ, તસ્મા ભૂતાનં નિવાસટ્ઠાનતાય ભૂતાનં ગામો''તિપિ વદન્તિ. **રુક્ખાદીન**ન્તિ **આદિ**-સદ્દેન ઓસધિગચ્છલતાદયો વેદિતબ્બા.

નનુ ચ રુક્ખાદયો ચિત્તરહિતતાય ન જીવા, ચિત્તરહિતતા ચ પરિપ્ફન્દાભાવતો છિન્નેપિ રુહનતો વિસદિસજાતિકભાવતો ચતુયોનિઅપરિયાપન્નતો ચ વેદિતબ્બા, વુડ્ઢિ પન પવાળસિલાલવણાનમ્પિ વિજ્જતીતિ ન તેસં જીવભાવે કારણં, વિસયગ્ગહણઞ્ચ નેસં પરિકપ્પનામત્તં સુપનં વિય ચિઞ્ચાદીનં, તથા દોહળાદયો, તત્થ કસ્મા ભૂતગામસ્સ છેદનાદિપચ્ચયા પાચિત્તિયં વુત્તન્તિ? સમણસારુપ્પતો તંનિવાસસત્તાનુરક્ખણતો ચ. તેનેવાહ "**જીવસઞ્ઞિનો હિ મોઘપુરિસા મનુસ્સા રુક્ખસ્મિ**"ન્તિઆદિ.

૯૧. ''મૂલે જાયન્તી''તિઆદીસુ અત્થો ઉપરિ અત્તના વુચ્ચમાનપ્પકારેન સીહળટ્ઠકથાયં વુત્તોતિ આહ "**એવં સન્તેપિ...પે॰... ન સમેન્તી**"તિ. **વિજાત**-સદ્દો ઇધ **વિ**-સદ્દલોપં કત્વા નિદ્દિટ્ઠોતિ આહ "**વિજાતાની**"તિ. **વિજાત**-સદ્દો ચ ''વિજાતા ઇત્થી''તિઆદીસુ વિય પસૂતવચનોતિ આહ "**પસૂતાની**"તિ. પસૂતિ ચ નામેત્થ નિબ્બત્તપણ્ણમૂલતાતિ આહ "**નિબ્બત્તપણ્ણમૂલાની**"તિ. ઇમિના ઇમં દીપેતિ ''નિબ્બત્તપણ્ણમૂલાનિ બીજાનિ ભૂતગામસઙ્ખમેવ ગચ્છન્તિ, તેસુ ચ વત્તમાનો બીજજાત-સદ્દો રુળ્હીવસેન રુક્ખાદીસુપિ વત્તતી''તિ. પુરિમસ્મિં અત્થવિકપ્પે પન બીજેહિ જાતાનં રુક્ખલતાદીનંયેવ ભૂતગામતા વુત્તા.

તાનિ દસ્સેન્તોતિ તાનિ બીજાનિ દસ્સેન્તો. **મૂલબીજ**ન્તિઆદીસુ મૂલમેવ બીજં મૂલબીજં. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **ફળુબીજ**ન્તિ પબ્બબીજં. પચ્ચયન્તરસમવાયે સદિસફલુપ્પત્તિયા વિસેસકારણભાવતો વિરુહનસમત્થે સારફલે નિરુળ્હો **બીજ**-સદ્દો. તદત્થસંસિદ્ધિયા મૂલાદીસુપિ કેસુચિ પવત્તતીતિ મૂલાદિતો નિવત્તનત્થં એકેન બીજસદ્દેન વિસેસેત્વા વુત્તં "**બીજબીજ**"ન્તિ ''રૂપરૂપં, દુક્ખદુક્ખ''ન્તિ ચ યથા. **બીજતો નિબ્બત્તેન બીજં દસ્સિત**ન્તિ કારિયોપચારેન કારણં દસ્સિતન્તિ દીપેતિ.

૯૨. **બીજે બીજસઞ્ઞી**તિ એત્થ કારણૂપચારેન કારિયં વુત્તન્તિ દસ્સેન્તો "**તત્થ યથા**"તિઆદિમાહ. **ભૂતગામપરિમોચનં કત્વા**તિ ભૂતગામતો મોચેત્વા, વિયોજેત્વાતિ અત્થો. **યં બીજં ભૂતગામો નામ હોતી**તિ બીજાનિ ચ તાનિ જાતાનિ ચાતિ વુત્તમત્થં સન્ધાય વદતિ. તત્થ **યં બીજ**ન્તિ યં નિબ્બત્તપણ્ણમૂલં બીજં. **તસ્મિં બીજે**તિ તસ્મિં ભૂતગામસઞ્ઞિતે બીજે. એત્થ ચ બીજજાત-સદ્દસ્સ વિય રુળ્હીવસેન રુક્ખાદીસુ બીજ-સદ્દસ્સપિ પવત્તિ વેદિતબ્બા. **યથારુત**ન્તિ યથાપાળિ.

યત્થ કત્થચીતિ મૂલે અગ્ગે મજ્ઝે વા. **સઞ્ચિચ્ચ ઉક્ખિપિતું ન વટ્ટતી**તિ એત્થ સચેપિ સરીરે લગ્ગભાવં જાનન્તોવ ઉદકતો ઉટ્ઠહતિ, ''તં ઉદ્ધરિસ્સામી''તિ સઞ્ઞાય અભાવતો વટ્ટતિ. **ઉપ્પાટિતાની**તિ ઉદ્ધટાનિ. **બીજગામે સઙ્ગહં ગચ્છન્તી**તિ ભૂતગામતો પરિમોચિતત્તા વુત્તં. **અનન્તક**-ગ્ગહણેન સાસપમત્તિકા ગહિતા. નામઞ્હેતં તસ્સા

સેવાલજાતિયા . મૂલપણ્ણાનં અસમ્પુણ્ણત્તા “**અસમ્પુણ્ણભૂતગામો નામા**”તિ વુત્તં. **અભૂતગામમૂલત્તા**તિ એત્થ ભૂતગામો મૂલં કારણં એતસ્સાતિ ભૂતગામમૂલો, ભૂતગામસ્સ વા મૂલં કારણન્તિ ભૂતગામમૂલં. બીજગામો હિ નામ ભૂતગામતો સમ્ભવતિ, ભૂતગામસ્સ ચ કારણં હોતિ, અયં પન તાદિસો ન હોતીતિ ‘‘અભૂતગામમૂલત્તા’’તિ વુત્તં. તત્રટ્ઠકત્તા વુત્તં “**સો બીજગામેન સઙ્ગહિતો**”તિ. ઇદઞ્ચ ‘‘અભૂતગામમૂલત્તા’’તિ એત્થ પઠમં વુત્તઅત્થસમ્ભવતો વુત્તં. કિઞ્ચાપિ હિ તાલનાળિકેરાદીનં ખાણુ ઉદ્ધં અવડ્ઢનતો ભૂતગામસ્સ કારણં ન હોતિ, તથાપિ ભૂતગામસઙ્ખ્યુપગતનિબ્બત્તપણ્ણમૂલબીજતો સમ્ભૂતત્તા ભૂતગામતો ઉપ્પન્નો નામ હોતીતિ બીજગામેન સઙ્ગહં ગચ્છતિ.

“**અઙ્કુરે હરિતે**”તિ વત્વા તમેવ વિભાવેતિ “**નીલપણ્ણવણ્ણે જાતે**”તિ, નીલપણ્ણસ્સ વણ્ણસદિસે વણ્ણે જાતેતિ અત્થો. ‘‘નીલવણ્ણે જાતે’’તિ વા પાઠો ગહેતબ્બો. **અમૂલકભૂતગામે સઙ્ગહં ગચ્છતી**તિ નાળિકેરસ્સ આવેણિકં કત્વા વદતિ. ‘‘પાનીયઘટાદીનં બહિ સેવાલો ઉદકે અટ્ઠિતત્તા બીજગામાનુલોમત્તા ચ દુક્કટવત્થૂ’’તિ વદન્તિ. **કણ્ણકમ્પિ અબ્બોહારિકમેવા**તિ નીલવણ્ણમ્પિ અબ્બોહારિકમેવ. **સેલેય્યકં** નામ સિલાય સમ્ભૂતા એકા સુગન્ધજાતિ. “**રુક્ખત્તચં વિકોપેતી**તિ વુત્તત્તા રુક્ખે જાતં યં કિઞ્ચિ છત્તકં રુક્ખત્તચં અવિકોપેત્વા મત્થકતો છિન્દિત્વા ગહેતું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **રુક્ખતો મુચ્ચિત્વા તિટ્ઠતી**તિ એત્થ ‘‘યદિપિ કિઞ્ચિમત્તં રુક્ખે અલ્લીના હુત્વા તિટ્ઠતિ, રુક્ખતો ગય્હમાનો પન રુક્ખચ્છવિં ન વિકોપેતિ, વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. **અલ્લરુક્ખતો ન વટ્ટતી**તિ એત્થાપિ રુક્ખત્તચં અવિકોપેત્વા મત્થકતો તચ્છેત્વા ગહેતું વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. **હત્થકુક્કુચ્ચેના**તિ હત્થાનં અસંયતભાવેન, હત્થચાપલ્લેનાતિ વુત્તં હોતિ. **પાનીયં ન વાસેતબ્બન્તિ** ઇદં અત્તનો અત્થાય નામિતં સન્ધાય વુત્તં. કેવલં અનુપસમ્પન્નસ્સ અત્થાય નામિતે પન પચ્છા તતો લભિત્વા ન વાસેતબ્બન્તિ નત્થિ. “**યેસં રુક્ખાનં સાખા રુહતી**તિ વુત્તત્તા યેસં સાખા ન રુહતિ, તત્થ કપ્પિયકરણકિચ્ચં નત્થી’’તિ વદન્તિ.

૯૩. **પઞ્ચહિ સમણકપ્પેહી**તિ પઞ્ચહિ સમણવોહારેહિ. કિઞ્ચાપિ હિ બીજાનં અગ્ગિના ફુટ્ઠમત્તેન નખાદીહિ વિલિખનમત્તેન ચ અવિરુળ્હીધમ્મતા ન હોતિ, તથાપિ એવં કતેયેવ સમણાનં કપ્પતીતિ અગ્ગિપરિજિતાદયો સમણવોહારા નામ જાતા, તસ્મા તેહિ સમણવોહારેહિ કરણભૂતેહિ ફલં પરિભુઞ્જિતું અનુજાનામીતિ અધિપ્પાયો. અબીજનિબ્બટ્ટબીજાનિપિ સમણાનં કપ્પન્તીતિ પઞ્ઞત્તપણ્ણત્તિભાવતો સમણવોહારાઇચ્ચેવ સઙ્ખં ગતાનિ. અથ વા અગ્ગિપરિજિતાદીનં પઞ્ચન્નં કપ્પિયભાવતોયેવ પઞ્ચહિ સમણકપ્પિયભાવસઙ્ખાતેહિ કારણેહિ ફલં પરિભુઞ્જિતું અનુજાનામીતિ એવમેત્થ અધિપ્પાયો વેદિતબ્બો. **અગ્ગિપરિજિતન્તિ**આદીસુ ‘‘પરિચિત’’ન્તિપિ પઠન્તિ. **અબીજં** નામ તરુણમ્બફલાદિ. **નિબ્બટ્ટબીજં** નામ અમ્બપનસાદિ, યં બીજં નિબ્બટ્ટેત્વા વિસું કત્વા પરિભુઞ્જિતું સક્કા હોતિ. “**કપ્પિય”ન્તિ વત્વાવ કાતબ્બન્તિ** યો કપ્પિયં કરોતિ, તેન કત્તબ્બાકારસ્સેવ વુત્તત્તા ભિક્ખુના અવુત્તેપિ કાતું વટ્ટતીતિ ન ગહેતબ્બં. પુન ‘‘કપ્પિયં કારેતબ્બ’’ન્તિ કારાપનસ્સ પઠમમેવ કથિતત્તા ભિક્ખુના ‘‘કપ્પિયં કરોહી’’તિ વુત્તેયેવ અનુપસમ્પન્નેન ‘‘કપ્પિય’’ન્તિ વત્વા અગ્ગિપરિજિતાદિ કાતબ્બન્તિ ગહેતબ્બં. ‘‘કપ્પિયન્તિ વચનં પન યાય કાયચિ ભાસાય વત્તું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘કપ્પિયન્તિ વત્વાવ કાતબ્બ’’ન્તિ વચનતો પઠમં ‘‘કપ્પિય’’ન્તિ વત્વા પચ્છા અગ્ગિઆદિના ફુસનાદિ કાતબ્બન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘પઠમં અગ્ગિં નિક્ખિપિત્વા નખાદિના વા વિજ્ઝિત્વા તં અનુદ્ધરિત્વાવ ‘કપ્પિય’ન્તિ વત્તુમ્પિ વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ.

એકસ્મિં બીજે વાતિઆદીસુ ‘‘એકંયેવ કારેમીતિ અધિપ્પાયે સતિપિ એકાબદ્ધત્તા સબ્બં કતમેવ હોતી’’તિ વદન્તિ. **દારું વિજ્ઝતી**તિ એત્થ ‘‘જાનિત્વાપિ વિજ્ઝતિ વા વિજ્ઝાપેતિ વા, વટ્ટતિયેવા’’તિ વદન્તિ. **ભત્તસિત્થે વિજ્ઝતી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. “**તં વિજ્ઝતિ, ન વટ્ટતી**તિ રજ્જુઆદીનં ભાજનગતિકત્તા’’તિ વદન્તિ.

મરિચપક્કાદીહિ મિસ્સેત્વાતિ એત્થ ભત્તસિત્થસમ્બન્ધવસેન એકાબદ્ધતા વેદિતબ્બા, ન ફલાનંયેવ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમ્બન્ધવસેન. **ભિન્દાપેત્વા કપ્પિયં કારાપેતબ્બ**ન્તિ બીજતો મુત્તસ્સ કટાહસ્સ ભાજનગતિકત્તા વુત્તં.

નિક્ખામેતુન્તિ તં ભિક્ખું નિક્ખામેતું. ‘‘સચે એતસ્સ અનુલોમ’’ન્તિ સેનાસનરક્ખણત્થાય અનુઞ્ઞાતમ્પિ પટગ્ગિદાનાદિં અત્તનાપિ કાતું વટ્ટતીતિ એત્તકેનેવ ઇદમ્પિ એતસ્સ અનુલોમન્તિ એવમધિપ્પાયો સિયા. પટગ્ગિદાનં પરિત્તકરણઞ્ચ અત્તનો પરસ્સ વા સેનાસનરક્ખણત્થાય વટ્ટતિયેવ. તસ્મા સચે તસ્સ સુત્તસ્સ એતં અનુલોમં સિયા, અત્તનો ન વટ્ટતિ, અઞ્ઞસ્સ વટ્ટતીતિ અયં વિસેસો કુતો લબ્ભતીતિ આહ **‘‘અત્તનો ન વટ્ટતિ… પે॰… ન સક્કા લદ્ધુ**’’ન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ભૂતગામો, ભૂતગામસઞ્ઞિતા, વિકોપનં વા વિકોપાપનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ભૂતગામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના

૯૪-૯૮. દુતિયે **અઞ્ઞં વચન**ન્તિ યં ચોદકેન ચુદિતકસ્સ દોસવિભાવનવચનં વુત્તં, તં તતો અઞ્ઞેનેવ વચનેન પટિચરતિ. અથ વા **અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરતી**તિ અઞ્ઞેન કારણેન અઞ્ઞં કારણં પટિચરતીતિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો, યં ચોદકેન ચુદિતકસ્સ દોસવિભાવનકારણં વુત્તં, તતો અઞ્ઞેન ચોદનાય અમૂલકભાવદીપકેન કારણેન પટિચરતીતિ વુત્તં હોતિ. **પટિચરતી**તિ ચ પટિચ્છાદનવસેન ચરતિ, પવત્તતીતિ અત્થો. પટિચ્છાદનત્થો એવ વા **ચરતિ**-સદ્દો અનેકત્થત્તા ધાતૂનં. તેનાહ **‘‘પટિચ્છાદેતી**’’તિ. **કો આપન્નો**તિઆદિના પાળિયં ચોદનં અવિસ્સજ્જેત્વા વિક્ખેપાપજ્જનવસેન અઞ્ઞેન અઞ્ઞં પટિચરણં દસ્સિતં. અપરમ્પિ પન ચોદનં વિસ્સજ્જેત્વા બહિદ્ધા કથાઅપનામવસેન પવત્તં પાળિમુત્તકં અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણં વેદિતબ્બં. ‘‘ઇત્થન્નામં આપત્તિં આપન્નોસી’’તિ પુટ્ઠો ‘‘પાટલિપુત્તં ગતોમ્હી’’તિ વત્વા પુન ‘‘ન તવ પાટલિપુત્તગમનં પુચ્છામ, આપત્તિં પુચ્છામા’’તિ વુત્તે ‘‘તતો રાજગહં ગતોમ્હી’’તિ વત્વા ‘‘રાજગહં વા યાહિ બ્રાહ્મણગહં વા, આપત્તિં આપન્નોસી’’તિ વુત્તે ‘‘તત્થ મે સૂકરમંસં લદ્ધ’’ન્તિઆદીનિ વત્વાવ કથં બહિદ્ધા વિક્ખિપન્તોપિ હિ ‘‘અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરતિ’’ચ્ચેવ સઙ્ખં ગચ્છતિ.

યદેતં અઞ્ઞેન અઞ્ઞં પટિચરણવસેન પવત્તવચનં, તદેવ પુચ્છિતમત્થં ઠપેત્વા અઞ્ઞં વદતીતિ **અઞ્ઞવાદક**ન્તિ આહ **‘‘અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણસ્સેતં નામ**’’ન્તિ. **તુણ્હીભૂતસ્સેતં નામ**ન્તિ તુણ્હીભાવસ્સેતં નામં, અયમેવ વા પાઠો. **અઞ્ઞવાદકં આરોપેતૂ**તિ અઞ્ઞવાદકકમ્મં આરોપેતુ, અઞ્ઞવાદકત્તં વા ઇદાનિ કરિયમાનેન કમ્મેન આરોપેતૂતિ અત્થો. **વિહેસકં આરોપેતૂ**તિ એત્થાપિ વિહેસકકમ્મં વિહેસકભાવં વા આરોપેતૂતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

અનારોપિતે અઞ્ઞવાદકે વુત્તદુક્કટં પાળિયં આગતઅઞ્ઞેનઞ્ઞંપટિચરણવસેન યુજ્જતિ . અટ્ઠકથાયં આગતેન પન પાળિમુત્તકઅઞ્ઞેનઞ્ઞંપટિચરણવસેન અનારોપિતે અઞ્ઞવાદકે મુસાવાદેન પાચિત્તિયં, આરોપિતે ઇમિનાવ પાચિત્તિયન્તિ વેદિતબ્બં. કેચિ પન ‘‘આરોપિતે અઞ્ઞવાદકે મુસાવાદેન ઇમિના ચ પાચિત્તિયદ્વયં હોતી’’તિ વદન્તિ, તં વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. યા સા આદિકમ્મિકસ્સ અનાપત્તિ વુત્તા, સાપિ પાળિયં આગતઅઞ્ઞેનઞ્ઞંપટિચરણવસેન વુત્તાતિ દટ્ઠબ્બા, ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિદસ્સનત્થં વા. સેસં ઉત્તાનમેવ.

ધમ્મકમ્મેન આરોપિતતા, આપત્તિયા વા વત્થુના વા અનુયુઞ્જિયમાનતા, છાદેતુકામતાય અઞ્ઞેનઞ્ઞં પટિચરણં વા તુણ્હીભાવો વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

અઞ્ઞવાદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૩. તતિયે ધાતુપાઠે ઝે-સદ્દો ચિન્તાયં પઠિતોતિ આહ "**લામકતો વા ચિન્તાપેન્તી**"તિઆદિ. અયમેવ ચ અનેકત્થત્તા ધાતૂનં ઓલોકનત્થોપિ હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. ''અક્ખરાય વાચેતી''તિઆદીસુ (પાચિ॰ ૪૬) વિય ''છન્દાયા''તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસવસેન વુત્તન્તિ આહ "**છન્દેના**"તિ.

૧૦૫. **યેન વચનેના**તિ યેન ''છન્દાય ઇત્થન્નામો ઇદં નામ કરોતી''તિઆદિવચનેન. **યેન ચ ખિય્યન્તી**તિ યેન ''છન્દાય ઇત્થન્નામો''તિઆદિવચનેન તત્થ તત્થ ભિક્ખૂનં સવનૂપચારે ઠત્વા અવણ્ણં પકાસેન્તિ.

૧૦૬. **અઞ્ઞં અનુપસમ્પન્નં ઉજ્ઝાપેતી**તિ અઞ્ઞેન અનુપસમ્પન્નેન ઉજ્ઝાપેતિ. **તસ્સ વા તં સન્તિકે ખિય્યતી**તિ તસ્સ અનુપસમ્પન્નસ્સ સન્તિકે તં સઙ્ઘેન સમ્મતં ઉપસમ્પન્નં ખિય્યતિ, અવણ્ણં વદન્તો વા પકાસેતિ. **અનુપસમ્પન્નં સઙ્ઘેન સમ્મત**ન્તિ એત્થ સમ્મતપુબ્બો સમ્મતોતિ વુત્તો. તેનાહ "**કિઞ્ચાપી**"તિઆદિ. યસ્મા ઉજ્ઝાપનં ખિય્યનઞ્ચ મુસાવાદવસેનેવ પવત્તં, તસ્મા આદિકમ્મિકસ્સ અનાપત્તીતિ પાચિત્તિયટ્ઠાને દુક્કટટ્ઠાને ચ ઇમિનાવ અનાપત્તિદસ્સનત્થં વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. એવઞ્ચ કત્વા ઉજ્ઝાપેન્તસ્સ ખિય્યન્તસ્સ ચ એકક્ખણે દ્વે દ્વે આપત્તિયો હોન્તીતિ આપન્નં. અથ વા ઈદિસં સિક્ખાપદં મુસાવાદતો પઠમં પઞ્ઞત્તન્તિ ગહેતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ધમ્મકમ્મેન સમ્મતતા, ઉપસમ્પન્નતા, અગતિગમનાભાવો , તસ્સ અવણ્ણકામતા, યસ્સ સન્તિકે વદતિ, તસ્સ ઉપસમ્પન્નતા, ઉજ્ઝાપનં વા ખિય્યનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ છ અઙ્ગાનિ.

ઉજ્ઝાપનકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૦૮-૧૧૦. ચતુત્થે **હિમવસ્સેના**તિ હિમમેવ વુત્તં. **અપઞ્ઞાતે**તિ અપ્પતીતે, અપ્પસિદ્ધેતિ અત્થો. ''મણ્ડપે વા રુક્ખમૂલે વાતિ વચનતો વિવટઙ્ગણેપિ નિક્ખિપિતું વટ્ટતી''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **ગોચરપ્પસુતા**તિ ગોચરટ્ઠાનં પટિપન્ના. ''અટ્ઠ માસે''તિ ઇમિના વસ્સાનં ચાતુમાસં ચેપિ દેવો ન વસ્સતિ, પટિક્ખિત્તમેવાતિ આહ "**અટ્ઠ માસેતિ વચનતો…પે॰… નિક્ખિપિતું ન વટ્ટતિયેવા**"તિ. તત્થ **ચત્તારો માસે**તિ વસ્સાનસ્સ ચત્તારો માસે. **અવસ્સિકસઙ્કેતે**તિ ઇમિના અનુઞ્ઞાતેપિ અટ્ઠ માસે યત્થ હેમન્તે દેવો વસ્સતિ, તત્થ અપરેપિ ચત્તારો માસા પટિક્ખિત્તાતિ આહ "**અવસ્સિકસઙ્કેતેતિ વચનતો**"તિઆદિ. ઇમિના ઇમં દીપેતિ ''યસ્મિં દેસે હેમન્તે દેવો વસ્સતિ, તત્થ અટ્ઠ માસે પટિક્ખિપિત્વા ચત્તારો માસા અનુઞ્ઞાતા. યત્થ પન વસ્સાનેયેવ વસ્સતિ, તત્થ ચત્તારો માસે પટિક્ખિપિત્વા અટ્ઠ માસા અનુઞ્ઞાતા''તિ.

ઇમિનાવ નયેન મજ્ઝિમપદેસે યત્થ હેમન્તે હિમવસ્સં વસ્સતિ, તત્થાપિ અટ્ઠેવ માસા પટિક્ખિત્તાતિ વેદિતબ્બા. તસ્મા વસ્સાનકાલે પકતિઅજ્ઝોકાસે ઓવસ્સકમણ્ડપે રુક્ખમૂલે ચ સન્થરિતું ન વટ્ટતિ, હેમન્તકાલે પકતિઅજ્ઝોકાસે ઓવસ્સકમણ્ડપાદીસુપિ વટ્ટતિ. તઞ્ચ ખો યત્થ હિમવસ્સેન સેનાસનં ન તેમતિ, ગિમ્હકાલેપિ

પકતિઅજ્ઝોકાસાદીસુ વટ્ટતિયેવ, તઞ્ચ ખો અકાલમેઘાદસ્સને, કાકાદીનં નિબદ્ધવાસરુક્ખમૂલે પન કદાચિપિ ન વટ્ટતીતિ એવમેત્થ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો.

ઇમઞ્ચ પન અત્થવિસેસં ગહેત્વા ભગવતા પઠમમેવ સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તન્તિ વિસું અનુપઞ્ઞત્તિ ન વુત્તા. તેનેવ હિ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ''ઇતિ યત્થ ચ યદા ચ સન્થરિતું ન વટ્ટતિ, તં સબ્બમિધ અજ્ઝોકાસસઙ્ખમેવ ગત''ન્તિ. અથ વા અવિસેસેન અજ્ઝોકાસે સન્થરણસન્થરાપનાનિ પટિક્ખિપિત્વા ''ઈદિસે કાલે ઈદિસે ચ પદેસે ઠપેથા''તિ અનુજાનનમત્તેનેવ અલન્તિ ન સિક્ખાપદે વિસું અનુપઞ્ઞત્તિ ઉદ્ધટાતિ વેદિતબ્બા. **પરિવારે** (પરિ॰ ૬૫-૬૭) પન ઇમસ્સેવ સિક્ખાપદસ્સ અનુરૂપવસેન પઞ્ઞત્તત્તા ''એકા અનુપઞ્ઞત્તી''તિ વુત્તં.

નવવાયિમો સીઘં ન નસ્સતીતિ આહ ''**નવવાયિમો વા**''તિ. **ઓનદ્ધકો**તિ ચમ્મેન ઓનદ્ધો. **ઉક્કટ્ઠઅબ્ભોકાસિકો**તિ ઇદં તસ્સ પરિવિતક્કદસ્સનમત્તં, ઉક્કટ્ઠઅબ્ભોકાસિકસ્સ પન ચીવરકુટિ ન વટ્ટતીતિ નત્થિ. **કાયાનુગતિકત્તા**તિ ભિક્ખુનો તત્થેવ સન્નિહિતભાવં સન્ધાય વુત્તં. ઇમિના ચ તસ્મિંયેવ કાલે અનાપત્તિ વુત્તા, ચીવરકુટિતો નિક્ખમિત્વા પન અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સ પિણ્ડાય પવિસન્તસ્સપિ આપત્તિયેવ. ''યસ્મા પન દાયકેહિ દાનકાલેયેવ સહસ્સગ્ઘનકમ્પિ કમ્બલં 'પાદપુઞ્છનિં કત્વા પરિભુઞ્જથા'તિ દિન્નં તથેવ પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, તસ્મા 'ઇમં મઞ્ચપીઠાદિસેનાસનં અબ્ભોકાસેપિ યથાસુખં પરિભુઞ્જથા'તિ દાયકેહિ દિન્નં ચે, સબ્બસ્મિમ્પિ કાલે અબ્ભોકાસે નિક્ખિપિતું વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **પેસેત્વા ગન્તબ્બન્તિ** એત્થ ''યો ભિક્ખુ ઇમં ઠાનં આગન્ત્વા વસતિ, તસ્સ દેથા''તિ વત્વા પેસેતબ્બં.

વલાહકાનં અનુટ્ઠિતભાવં સલ્લક્ખેત્વાતિ ઇમિના ચ ગિમ્હાનેપિ મેઘે ઉટ્ઠિતે મઞ્ચપીઠાદિં યંકિઞ્ચિ સેનાસનં અજ્ઝોકાસે નિક્ખિપિતું ન વટ્ટતીતિ દીપિતન્તિ વેદિતબ્બં. ''**પાદટ્ઠાનાભિમુખા**તિ નિસીદન્તાનં પાદપતનટ્ઠાનાભિમુખ''ન્તિ કેચિ. ''સમ્મજ્જન્તસ્સ પાદટ્ઠાનાભિમુખ''ન્તિ અપરે. ''બહિ વાલુકાય અગમનનિમિત્તં પાદટ્ઠાનાભિમુખા વાલિકા હરિતબ્બાતિ વુત્ત''ન્તિ એકે . **કચવરં હત્થેહિ ગહેત્વા બહિ છટ્ટેતબ્બ**ન્તિ ઇમિના કચવરં છડ્ડેસ્સામીતિ વાલિકા ન છડ્ડેતબ્બાતિ દીપેતિ.

૧૧૧. અન્તો સંવેઠેત્વા બદ્ધન્તિ એરકપત્તાદીહિ વેણિં કત્વા તાય વેણિયા ઉભોસુ પસ્સેસુ વિત્થતટ્ઠાનેસુ બહું વેઠેત્વા તતો પટ્ઠાય યાવ મજ્ઝટ્ઠાનં, તાવ અન્તો આકડ્ઢનવસેન વેઠેત્વા મજ્ઝે સઙ્ખિપિત્વા તિરિયં તત્થ તત્થ બન્ધિત્વા કતં. **કપ્પં લભિત્વા**તિ ગચ્છાતિ વુત્તવચનેન કપ્પં લભિત્વા. થેરસ્સ હિ આણત્તિયા ગચ્છન્તસ્સ અનાપત્તિ. **પુરિમનયેનેવા**તિ ''નિસીદિત્વા સયં ગચ્છન્તો''તિઆદિના પુબ્બે વુત્તનયેનેવ. **અઞ્ઞત્થ ગચ્છતી**તિ તં મગ્ગં અતિક્કમિત્વા અઞ્ઞત્થ ગચ્છતિ. લેડ્ડુપાતુપચારતો બહિ ઠિતત્તા ''**પાદુદ્ધારેન કારેતબ્બો**''તિ વુત્તં, અઞ્ઞત્થ ગચ્છન્તસ્સ પઠમપાદુદ્ધારે દુક્કટં, દુતિયપાદુદ્ધારે પાચિત્તિયન્તિ અત્થો. **પાકતિકં અકત્વા**તિ અપ્પટિસામેત્વા. **અન્તરસન્નિપાતે**તિ અન્તરન્તરા સન્નિપાતે.

આવાસિકાનંયેવ પલિબોધોતિ એત્થ આગન્તુકેહિ આગન્ત્વા કિઞ્ચિ અવત્વા તત્થ નિસિન્નેપિ આવાસિકાનંયેવ પલિબોધોતિ અધિપ્પાયો. **મહાપચ્ચરિવાદે** પન ''અઞ્ઞેસુ આગન્ત્વા નિસિન્નેસૂ''તિ ઇદં અમ્હાકન્તિ વત્વા વા અવત્વા વા નિસિન્નેસૂતિ અધિપ્પાયો. **મહાઅટ્ઠકથાવાદે** ''આપત્તી''તિ પાચિત્તિયમેવ વુત્તં. **મહાપચ્ચરિયં** પન સન્થરણસન્થરાપને સતિ પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બન્તિ અનાણત્તિયા પઞ્ઞત્તત્તા દુક્કટં વુત્તં. ''ઇદં ઉસ્સારકસ્સ, ઇદં

ધમ્મકથિકસ્સા''તિ વિસું પઞ્ઞત્તત્તા અનાણત્તિયા પઞ્ઞત્તેપિ પાચિત્તિયેનેવ ભવિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયેન ''તસ્મિં આગન્ત્વા નિસિન્ને તસ્સ પલિબોધો''તિ વુત્તં. કેચિ પન વદન્તિ ''અનાણત્તિયા પઞ્ઞત્તેપિ ધમ્મકથિકસ્સ અનુટ્ઠાપનીયત્તા પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બં, આગન્તુકસ્સ પન પચ્છા આગતેહિ વુડ્ઢતરેહિ ઉટ્ઠાપેતબ્બત્તા દુક્કટં વુત્ત''ન્તિ.

૧૧૨. **ભૂમિયં અત્થરિતબ્બા**તિ ચિમિલિકાય સતિ તસ્સા ઉપરિ, અસતિ સુદ્ધભૂમિયં અત્થરિતબ્બા. **સીહચમ્માદીનં પરિહરણેયેવ પટિક્ખેપો વેદિતબ્બો**તિ ઇમિના –

''ન , ભિક્ખવે, મહાચમ્માનિ ધારેતબ્બાનિ સીહચમ્મં બ્યગ્ઘચમ્મં દીપિચમ્મં, યો ધારેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ (મહાવ॰ ૨૫૫) –

એવં વુત્તાય **ખન્ધકપાળિયા** અધિપ્પાયં વિભાવેતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''અન્તોપિ મઞ્ચે પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ, બહિપિ મઞ્ચે પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તી''તિ ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા મઞ્ચપીઠેસુ અત્થરિત્વા પરિભોગોયેવ પટિક્ખિત્તો, ભૂમત્થરણવસેન પરિભોગો પન અપ્પટિક્ખિત્તોતિ. યદિ એવં ''પરિહરણેયેવ પટિક્ખેપો''તિ ઇદં કસ્મા વુત્તન્તિ? યથા ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સબ્બં પાસાદપરિભોગ''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૩૨૦) વચનતો પુગ્ગલિકેપિ સેનાસને સેનાસનપરિભોગવસેન નિયમિતં સુવણ્ણઘટાદિકં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટમાનમ્પિ કેવલં અત્તનો સન્તકં કત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતિ, એવમિદં ભૂમત્થરણવસેન પરિભુઞ્જિયમાનમ્પિ અત્તનો સન્તકં કત્વા તં તં વિહારં હરિત્વા પરિભુઞ્જિતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં ''પરિહરણેયેવ પટિક્ખેપો વેદિતબ્બો''તિ વુત્તં. **દારુમયપીઠ**ન્તિ ફલકમયમેવ પીઠં વુત્તં. **પાદકથલિક**ન્તિ અધોતપાદટ્ઠપનકં. **અજ્ઝોકાસે રજનં પચિત્વા…પે॰… પટિસામેતબ્બ**ન્તિ એત્થ થેવે અસતિ રજનકમ્મે નિટ્ઠિતે પટિસામેતબ્બં.

૧૧૩. ''**ભિક્ખુ વા સામણેરો વા આરામિકો વા લજ્જી હોતી**તિ વુત્તત્તા અલજ્જિં આપુચ્છિત્વા ગન્તું ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. **ઓતાપેન્તો ગચ્છતી**તિ એત્થ ''કિઞ્ચાપિ 'એત્તકં દૂરં ગન્તબ્બ'ન્તિ પરિચ્છેદો નત્થિ, તથાપિ લેડ્ડુપાતં અતિક્કમ્મ નાતિદૂરં ગન્તબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. મઞ્ચાદીનં સઙ્ઘિકતા, વુત્તલક્ખણે દેસે સન્થરણં વા સન્થરાપનં વા, અપલિબુદ્ધતા, આપદાય અભાવો, લેડ્ડુપાતાતિક્કમોતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

માતિકાટ્ઠકથાયં (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના) પન **અનાપુચ્છં વા ગચ્છેય્યા**તિ એત્થ ''યો ભિક્ખુ વા સામણેરો વા આરામિકો વા લજ્જી હોતિ, અત્તનો પલિબોધં વિય મઞ્ઞતિ, તથારૂપં અનાપુચ્છિત્વા તં સેનાસનં તસ્સ અનિય્યાતેત્વા નિરપેક્ખો ગચ્છતિ, થામમજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ લેડ્ડુપાતં અતિક્કમેય્ય, એકેન પાદેન લેડ્ડુપાતાતિક્કમે દુક્કટં, દુતિયપાદાતિક્કમે પાચિત્તિય''ન્તિ વત્વા અઙ્ગેસુપિ નિરપેક્ખતાય સદ્ધિં છ અઙ્ગાનિ વુત્તાનિ. પાળિયં પન અટ્ઠકથાયઞ્ચ ''નિરપેક્ખો ગચ્છતી''તિ અયં વિસેસો ન દિસ્સતિ. ''ઓતાપેન્તો ગચ્છતી''તિ ચ ઓતાપનવિસયે એવ સાપેક્ખગમને અનાપત્તિ વુત્તા. યદિ અઞ્ઞત્થાપિ સાપેક્ખગમને અનાપત્તિ સિયા, ''અનાપત્તિ સાપેક્ખો ગચ્છતી''તિ અવિસેસેન વત્તબ્બં ભવેય્ય, તસ્મા વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બન્તિ.

પઠમસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૬. દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદે **એત્તકમેવ વુત્તન્તિ** અટ્ઠકથાસુ વુત્તં. ‘‘ઇદઞ્ચ અટ્ઠકથાસુ તથાવુત્તભાવદસ્સનત્થં વુત્તં, અઞ્ઞમ્પિ તાદિસં મઞ્ચપીઠેસુ અત્થરિતં પચ્ચત્થરણમેવા’’તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **માતિકાટ્ઠકથાયં** પન ‘‘પચ્ચત્થરણં નામ પાવારો કોજવોતિ એત્તકમેવા’’તિ નિયમેત્વા વુત્તં, તસ્મા ગણ્ઠિપદેસુ વુત્તં ઇમિના ન સમેતિ, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **સેનાસનતો**તિ સબ્બપચ્છિમસેનાસનતો. **યો કોચી**તિ તસ્સ ઞાતકો વા અઞ્ઞાતકો વા યો કોચિ.

૧૧૭. પરિવેણન્તિ એકેકસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપબ્ભન્તરં. **કુરુન્દટ્ઠકથાયં** વુત્તમેવત્થં સવિસેસં કત્વા દસ્સેતું ‘‘**કિઞ્ચાપિ વુત્તો**’’તિઆદિ આરદ્ધં. ‘‘અપરિચ્છન્ને મણ્ડપે’’તિ વિસું યોજેતબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના) ‘‘અપરિચ્છન્નમણ્ડપે વા પરિચ્છન્ને વાપિ બહૂનં સન્નિપાતભૂતે’’તિ વુત્તં. ભોજનસાલાયમ્પિ અયં વિસેસો લબ્ભતિયેવ. **વત્તબ્બં નત્થી**તિ વિસેસેત્વા કિઞ્ચિ વત્તબ્બં નત્થિ. **પલુજ્જતી**તિ વિનસ્સતિ. **નસ્સેય્યા**તિ ચોરાદીહિ વિનસ્સેય્ય.

૧૧૮. યેન મઞ્ચં વા પીઠં વા વિનન્તિ, તં **મઞ્ચપીઠકવાનં**. **સિલુચ્ચયલેણન્તિ** સિલુચ્ચયે લેણં, પબ્બતગુહાતિ અત્થો. ‘‘સેનાસનં ઉપચિકાહિ ખાયિત’’ન્તિ ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તત્તા વત્થુઅનુરૂપવસેન અટ્ઠકથાયં ઉપચિકાસઙ્કાય અભાવે અનાપત્તિ વુત્તા. **વત્તક્ખન્ધકે** ગમિકવત્તં પઞ્ઞપેન્તેન ‘‘સેનાસનં આપુચ્છિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તત્તા કેવલં ઇતિકત્તબ્બાકારમત્તદસ્સનત્થં ‘‘**આપુચ્છનં પન વત્ત**’’ન્તિ વુત્તં, ન પન વત્તભેદેન દુક્કટન્તિ દસ્સનત્થં. તેનેવ **અન્ધકટ્ઠકથાયં** ‘‘સેનાસનં આપુચ્છિતબ્બ’’ન્તિ એત્થ ‘‘યં પાસાણપિટ્ઠિયં વા પાસાણત્થમ્ભેસુ વા કતસેનાસનં યત્થ ઉપચિકા નારોહન્તિ, તં અનાપુચ્છન્તસ્સપિ અનાપત્તી’’તિ વક્ખતિ, તસ્મા યં વુત્તં **ગણ્ઠિપદે** ‘‘તાદિસે સેનાસને અનાપુચ્છા ગચ્છન્તસ્સ પાચિત્તિયં નત્થિ, ગમિકવત્તવસેન પન અનાપુચ્છા ગચ્છતો વત્તભેદો હોતિ, તસ્મા દુક્કટં આપજ્જતી’’તિ, તં ન ગહેતબ્બં.

પચ્છિમસ્સ આભોગેન મુત્તિ નત્થીતિ તસ્સ પચ્છતો ગચ્છન્તસ્સ અઞ્ઞસ્સ અભાવતો વુત્તં. **એકં વા પેસેત્વા આપુચ્છિતબ્બન્તિ** એત્થ ગમનચિત્તસ્સ ઉપ્પન્નટ્ઠાનતો અનાપુચ્છિત્વા ગચ્છતો દુતિયપાદુદ્ધારે પાચિત્તિયં. કિઞ્ચાપિ મઞ્ચં વા પીઠં વા અજ્ઝોકાસે નિક્ખિપિત્વા ગચ્છન્તસ્સ ઇધ વિસું આપત્તિ ન વુત્તા, તથાપિ અકાલે અજ્ઝોકાસે મઞ્ચપીઠાનિ પઞ્ઞપેત્વા ગચ્છન્તસ્સ લેડ્ડુપાતાતિક્કમે પુરિમસિક્ખાપદેન પાચિત્તિયં, પરિક્ખેપાતિક્કમે ઇમિના દુક્કટન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘મણ્ડપે વા રુક્ખમૂલે વા’’તિ ઇમિના અજ્ઝોકાસોપિ સઙ્ગહિતોયેવાતિ તત્થાપિ દુક્કટં ઇધ વુત્તમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. સેય્યં પન અજ્ઝોકાસે સન્થરિત્વા ગચ્છન્તસ્સ ઉભયેનપિ દુક્કટમેવ. ‘‘સઙ્ઘિકે વિહારે સઙ્ઘિકંયેવ સેય્યં સન્થરિત્વા પક્કમન્તસ્સ પાચિત્તિયં વુત્તન્તિ ઉભોસુ એકેકસ્મિં સઙ્ઘિકે દુક્કટ’’ન્તિ વદન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. વુત્તલક્ખણસેય્યા, તસ્સા સઙ્ઘિકતા, વુત્તલક્ખણે વિહારે સન્થરણં વા સન્થરાપનં વા, અપલિબુદ્ધતા, આપદાય અભાવો, અનપેક્ખસ્સ દિસાપક્કમનં, ઉપચારસીમાતિક્કમોતિ ઇમાનિ પનેત્થ સત્ત અઙ્ગાનિ.

દુતિયસેનાસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૧૯-૧૨૧. છટ્ઠે **અનુપવિસિત્વા**તિ સમીપં પવિસિત્વા. **બહૂપકારતં ગુણવિસિટ્ઠતઞ્ચ સલ્લક્ખેન્તો**તિ ભણ્ડાગારિકસ્સ બહૂપકારતં ધમ્મકથિકાદીનં ગુણવિસિટ્ઠતઞ્ચ સલ્લક્ખેન્તો. **સમન્તા દિયડ્ઢો હત્થો**તિ મજ્ઝે પઞ્ઞત્તમઞ્ચપીઠં સન્ધાય વુત્તં.

૧૨૨. ઉપચારં ઠપેત્વાતિ વુત્તલક્ખણં ઉપચારં ઠપેત્વા. **એકવિહારે**તિ એકસ્મિં સેનાસને. **એકપરિવેણે**તિ તસ્સ વિહારસ્સ પરિક્ખેપબ્ભન્તરે. ''ગિલાનો પવિસતીતિઆદીસુ અનાપત્તિકારણસબ્ભાવતો ગિલાનાદિતાય પવિસિસ્સામીતિ ઉપચારં પવિસન્તસ્સ સતિપિ સમ્બાધેતુકામતાય અનાપત્તિ વુત્તાયેવા''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. એવઞ્ચ સતિ અગિલાનાદિભાવોપિ વિસું અઙ્ગેસુ વત્તબ્બો સિયા, **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના) પન ''સઙ્ઘિકવિહારતા, અનુટ્ઠાપનીયભાવજાનનં, સમ્બાધેતુકામતા, ઉપચારે નિસીદનં વા નિપજ્જનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાની''તિ એત્તકમેવ વુત્તં, તસ્મા વીમંસિતબ્બં.

અનુપખજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૬. સત્તમે **કોટ્ઠકાની**તિ દ્વારકોટ્ઠકાનિ. ''નિક્ખમાતિ વચનં સુત્વાપિ અત્તનો રુચિયા નિક્ખમતિ, અનાપત્તી''તિ વદન્તિ.

૧૨૮. અલજ્જિં નિક્કડ્ઢતીતિઆદીસુ પઠમં અલજ્જીઆદિભાવેન નિક્કડ્ઢિસ્સામીતિ ચિન્તેત્વા નિક્કડ્ઢન્તસ્સ ચિત્તસ્સ લહુપરિવત્તિતાય કોપે ઉપ્પન્નેપિ અનાપત્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. સઙ્ઘિકવિહારો, ઉપસમ્પન્નસ્સ ભણ્ડનકારકભાવાદિવિનિમુત્તતા, કોપેન નિક્કડ્ઢનં વા નિક્કડ્ઢાપનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૯-૧૩૧. અટ્ઠમે ઉપરિમતલે પદરાનં અસન્થરિતત્તા ''**ઉપરિઅચ્છન્નતલાયા**''તિ વુત્તં. **પુબ્બે વુત્તનયેનેવા**તિ અનુપખજ્જસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ. સેસં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ. સઙ્ઘિકો વિહારો , અસીસઘટ્ટા વેહાસકુટિ , હેટ્ઠા સપરિભોગતા, અપટાણિદિન્ને આહચ્ચપાદકે નિસીદનં વા નિપજ્જનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

વેહાસકુટિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૩૫. નવમે ''મહલ્લકો નામ વિહારો સસામિકો''તિ વુત્તત્તા સઞ્ઞાચિકાય કુટિયા અનાપત્તિ. ''અડ્ઢતેય્યહત્થમ્પી''તિ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન વુત્તવચનં પાળિયા સમેતીતિ આહ ''**તં સુવુત્ત**''ન્તિ. ''પાળિયં અટ્ઠકથાયઞ્ચ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદેન અડ્ઢતેય્યહત્થપ્પમાણસ્સ ઓકાસસ્સ દસ્સિતત્તા કવાટં અડ્ઢતેય્યહત્થવિત્થારતો ઊનકં વા હોતુ અધિકં વા, અડ્ઢતેય્યહત્થપ્પમાણંયેવ ઓકાસો''તિ વદન્તિ.

યસ્સ વેમજ્ઝેતિ યસ્સ વિહારસ્સ વેમજ્ઝે. **સા અપરિપૂરઉપચારાપિ હોતી**તિ વિવરિયમાનં કવાટં યં ભિત્તિં આહનતિ, સા સમન્તા કવાટવિત્થારપ્પમાણઉપચારરહિતાપિ હોતીતિ અત્થો. આલોકં સન્ધેતિ પિધેતીતિ **આલોકસન્ધિ**. ''પુનપ્પુનં છાદાપેસિ, પુનપ્પુનં લિમ્પાપેસીતિ ઇમસ્મિં વત્થુસ્મિં ઉપ્પન્નદોસેન સિક્ખાપદસ્સ પઞ્ઞત્તત્તા લેપં અનુજાનન્તેન ચ દ્વારબન્ધસ્સ સમન્તા અડ્ઢતેય્યહત્થપ્પમાણેયેવ પદેસે પુનપ્પુનં લેપસ્સ

અનુઞ્ઞાતત્તા તતો અઞ્ઞત્થ પુનપ્પુનં લિમ્પેન્તસ્સ વા લિમ્પાપેન્તસ્સ વા ભિત્તિયં મત્તિકાય કત્તબ્બકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા પુન ચતુત્થલેપે દિન્ને પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન તીસુપિ ''પુનપ્પુનં લેપદાનસ્સ વુત્તપ્પમાણતો અઞ્ઞત્થ પટિક્ખિત્તમત્તં ઠપેત્વા પાચિત્તિયસ્સ અવુત્તત્તા દુક્કટં અનુરૂપ''ન્તિ વુત્તં.

અધિટ્ઠાતબ્બન્તિ સંવિધાતબ્બં. **અપ્પહરિતે**તિ એત્થ **અપ્પ**-સદ્દો ''અપ્પિચ્છો''તિઆદીસુ વિય અભાવત્થોતિ આહ ''**અહરિતે**''તિ. **પતનોકાસો**તિ પતનોકાસત્તા તત્ર ઠિતસ્સ ભિક્ખુનો ઉપરિ પતેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **સચે હરિતે ઠિતો અધિટ્ઠેતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા**તિ વચનેન ઇમમત્થં દીપેતિ – સચે વિહારસ્સ સમન્તા વુત્તપ્પમાણે પરિચ્છેદે પુબ્બણ્ણાદીનિ ન સન્તિ, તત્થ વિહારો કારેતબ્બો. યત્થ પન સન્તિ, તત્થ કારાપેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ.

૧૩૬. એકેકં મગ્ગં ઉજુકમેવ ઉટ્ઠપેત્વા છાદનં મગ્ગેન છાદનં નામ હોતીતિ દસ્સેતું ''**મગ્ગેન છાદેન્તસ્સા**''તિ વુત્તં. ઇમિના પન નયેન સબ્બસ્મિં વિહારે એકવારં છાદિતે તં છદનં એકમગ્ગન્તિ ગહેત્વા ''**દ્વે મગ્ગે**''તિઆદિ વુત્તં. ''પરિયાયેન છાદનેપિ ઇમિનાવ નયેન યોજેતબ્બ''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં, તં ''પુનપ્પુનં છાદાપેસી''તિ ઇમાય પાળિયા ''સબ્બમ્પિ ચેતં છદનં છદનૂપરિ વેદિતબ્બ''ન્તિ ઇમિના અટ્ઠકથાવચનેન ચ સમેતિ, તસ્મા **દ્વે મગ્ગે અધિટ્ઠહિત્વા તતિયાય મગ્ગં આણાપેત્વા પક્કમિતબ્બ**ન્તિ એત્થ દ્વે છદનાનિ અધિટ્ઠહિત્વા તતિયં છદનં ''એવં છાદેહી''તિ આણાપેત્વા પક્કમિતબ્બન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો.

કેચિ પન ''પઠમં તાવ એકવારં અપરિસેસં છાદેત્વા પુન છદનદણ્ડકે બન્ધિત્વા દુતિયવારં તથેવ છાદેતબ્બં, તતિયવારચતુત્થવારે સમ્પત્તે દ્વે મગ્ગે અધિટ્ઠહિત્વા આણાપેત્વા પક્કમિતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. અપરે પન ''પઠમવારેયેવ તયોપિ મગ્ગે અધિટ્ઠાતું વટ્ટતિ, ચતુત્થતો પટ્ઠાય આપત્તિ પાચિત્તિય''ન્તિ વદન્તિ. તદુભયમ્પિ પાળિયા અટ્ઠકથાય ચ ન સમેતિ. **તતિયાય મગ્ગ**ન્તિ એત્થ **તતિયાયા**તિ ઉપયોગત્થે સમ્પદાનવચનં, તતિયં મગ્ગન્તિ અત્થો. **તિણ્ણં મગ્ગાન**ન્તિ મગ્ગવસેન છાદિતાનં તિણ્ણં છદનાનં. **તિણ્ણં પરિયાયાન**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ચતુત્થે મગ્ગે વા પરિયાયે વા**તિ ચ તથા છાદેન્તાનં ચતુત્થં છાદનમેવ વુત્તં. સેસં ઉત્તાનમેવ. મહલ્લકવિહારતા, અત્તનો વાસાગારતા, ઉત્તરિ અધિટ્ઠાનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

મહલ્લકવિહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૪૦. દસમે ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ ''સિઞ્ચેય્ય વા સિઞ્ચાપેય્ય વા''તિ બાહિરપરિભોગવસેન પઠમં પઞ્ઞત્તત્તા ''સપ્પાણકં ઉદકં પરિભુઞ્જેય્યા''તિ સિક્ખાપદં અત્તનો નહાનપાનાદિપરિભોગવસેન પઞ્ઞત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તસ્મિં વા પઠમં પઞ્ઞત્તેપિ અત્તનો પરિભોગવસેનેવ પઞ્ઞત્તત્તા પુન ઇમં સિક્ખાપદં બાહિરપરિભોગવસેનેવ પઞ્ઞત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

સપ્પાણકસઞ્ઞિસ્સ ''પરિભોગેન પાણકા મરિસ્સન્તી''તિ પુબ્બભાગે જાનન્તસ્સપિ સિઞ્ચનસિઞ્ચાપનં ''પદીપે નિપતિત્વા પટઙ્ગાદિપાણકા મરિસ્સન્તી''તિ જાનન્તસ્સ પદીપુજ્જલનં વિય વિનાપિ વધકચેતનાય હોતીતિ આહ ''**પણ્ણત્તિવજ્જ**''ન્તિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ . ઉદકસ્સ સપ્પાણકતા, ''સિઞ્ચનેન પાણકા મરિસ્સન્તી''તિ જાનનં, તાદિસમેવ ચ ઉદકં, વિના વધકચેતનાય કેનચિદેવ કરણીયેન તિણાદીનં સિઞ્ચનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સેનાસનવગ્ગો દુતિયો.

ભૂતગામવગ્ગોતિપિ ઇમસ્સેવ નામં.

૩. ઓવાદવગ્ગો

૧. ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૪૪. ભિક્ખુનિવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **કથાનુસારેના**તિ ''સો થેરો કિંસીલો કિંસમાચારો કતરકુલા પબ્બજિતો''તિઆદિના પુચ્છન્તાનં પુચ્છાકથાનુસારેન. **કથેતું વટ્ટન્તી**તિ નિરામિસેનેવ ચિત્તેન કથેતું વટ્ટન્તિ. અનિય્યાનિકત્તા સગ્ગમોક્ખમગ્ગાનં તિરચ્છાનભૂતા કથા **તિરચ્છાનકથા**તિ આહ ''**સગ્ગમગ્ગગમનેપી**''તિઆદિ. **અપિ**-સદ્દેન પગેવ મોક્ખમગ્ગગમનેતિ દીપેતિ. **તિરચ્છાનભૂતન્તિ** તિરોકરણભૂતં, બાધિકન્તિ વુત્તં હોતિ. લદ્ધાસેવના હિ તિરચ્છાનકથા સગ્ગમોક્ખાનં બાધિકાવ હોતિ. **સમિદ્ધો**તિ પરિપુણ્ણો. **સહિતત્થો**તિ યુત્તત્થો. અત્થગમ્ભીરતાદિયોગતો **ગમ્ભીરો**. **બહુરસો**તિ અત્થરસાદિબહુરસો. **લક્ખણપટિવેધસંયુત્તો**તિ અનિચ્ચાદિલક્ખણપટિવેધરસઆવહનતો લક્ખણપટિવેધસંયુત્તો.

૧૪૫-૧૪૭. પરતોતિ પરત્થ, ઉત્તરિન્તિ અત્થો. **કરોન્તોવા**તિ પરિબાહિરે કરોન્તોયેવ. **પાતિમોક્ખો**તિ ચારિત્તવારિત્તપ્પભેદં સિક્ખાપદસીલં . તઞ્હિ યો નં પાતિ રક્ખતિ, તં મોક્ખેતિ મોચેતિ આપાયિકાદીહિ દુક્ખેહિ, તસ્મા ''પાતિમોક્ખ''ન્તિ વુચ્ચતિ. સંવરણં **સંવરો**, કાયવચીદ્વારાનં પિદહનં. યેન હિ તે સંવુતા પિહિતા હોન્તિ, સો સંવરો, કાયિકવાચસિકસ્સ અવીતિક્કમસ્સેતં નામં. **પાતિમોક્ખસંવરેન સંવુતો**તિ પાતિમોક્ખસંવરેન પિહિતકાયવચીદ્વારો. તથાભૂતો ચ યસ્મા તેન સમઙ્ગી નામ હોતિ, તસ્મા વુત્તં ''**સમન્નાગતો**''તિ . **વત્તતી**તિ અત્તભાવં પવત્તેતિ. **વિહરતી**તિ ઇમિના પાતિમોક્ખસંવરસીલે ઠિતસ્સ ભિક્ખુનો ઇરિયાપથવિહારો દસ્સિતો.

સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિત્થારતો પાળિયા વિભાવેતું ''**વુત્તઞ્હેત**''ન્તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **વિભઙ્ગે**તિ ઝાનવિભઙ્ગે. **સીલં પતિટ્ઠા**તિઆદીનિ પાતિમોક્ખસ્સેવ વેવચનાનિ. તત્થ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૫૧૧) સીલન્તિ કામઞ્ચેતં સહ કમ્મવાચાપરિયોસાનેન ઇજ્ઝનકસ્સ પાતિમોક્ખસ્સેવ વેવચનં, એવં સન્તેપિ ધમ્મતો એતં સીલં નામ પાણાતિપાતાદીહિ વા વિરમન્તસ્સ વત્તપટિપત્તિં વા પૂરેન્તસ્સ ચેતનાદયો ધમ્મા વેદિતબ્બા. યસ્મા પન પાતિમોક્ખસીલેન ભિક્ખુ સાસને પતિટ્ઠાતિ નામ, તસ્મા તં ''પતિટ્ઠા''તિ વુત્તં. પતિટ્ઠહતિ વા એત્થ ભિક્ખુ, કુસલધમ્મા એવ વા એત્થ પતિટ્ઠહન્તીતિ **પતિટ્ઠા**. અયમત્થો ''સીલે પતિટ્ઠાય નરો સપઞ્ઞો''તિ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૩, ૧૯૨) ચ ''પતિટ્ઠા, મહારાજ, સીલં સબ્બેસં કુસલાનં ધમ્માન''ન્તિ (મિ॰ પ॰ ૨.૧.૯) ચ ''સીલે પતિટ્ઠિતસ્સ ખો, મહારાજ, સબ્બે કુસલા ધમ્મા ન પરિહાયન્તી''તિ ચ આદિસુત્તવસેન વેદિતબ્બો.

તદેતં પુબ્બુપ્પત્તિઅત્થેન **આદિ**. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''તસ્માતિહ ત્વં, ઉત્તિય, આદિમેવ વિસોધેહિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ. કો ચાદિ કુસલાનં ધમ્માનં? સીલઞ્ચ સુવિસુદ્ધં દિટ્ઠિ ચ ઉજુકા''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૮૨).

યથા હિ નગરવડ્ઢકી નગરં માપેતુકામો પઠમં નગરટ્ઠાનં સોધેતિ, તતો અપરભાગે વીથિચતુક્કસિઙ્ઘાટકાદિપરિચ્છેદેન વિભજિત્વા નગરં માપેતિ, એવમેવ યોગાવચરો આદિમ્હિ સીલં સોધેતિ, તતો અપરભાગે સમાધિવિપસ્સનામગ્ગફલનિબ્બાનાનિ સચ્છિકરોતિ. યથા વા પન રજકો પઠમં તીહિ ખારેહિ વત્થં ધોવિત્વા પરિસુદ્ધે વત્થે યદિચ્છકં રઙ્ગજાતં ઉપનેતિ, યથા વા પન છેકો ચિત્તકારો રૂપં લિખિતુકામો આદિતો ભિત્તિપરિકમ્મં કરોતિ, તતો અપરભાગે રૂપં સમુટ્ઠાપેતિ, એવમેવ યોગાવચરો આદિતોવ સીલં વિસોધેત્વા અપરભાગે સમથવિપસ્સનાદયો ધમ્મે સચ્છિકરોતિ. તસ્મા સીલં ''આદી''તિ વુત્તં.

તદેતં ચરણસરિક્ખતાય **ચરણં**. ''ચરણા''તિ પાદા વુચ્ચન્તિ. યથા હિ છિન્નચરણસ્સ પુરિસસ્સ દિસંગમનાભિસઙ્ખારો ન જાયતિ, પરિપુણ્ણપાદસ્સેવ જાયતિ, એવમેવ યસ્સ સીલં ભિન્નં હોતિ ખણ્ડં અપરિપુણ્ણં, તસ્સ નિબ્બાનગમનાય ઞાણગમનં ન સમ્પજ્જતિ. યસ્સ પન તં અભિન્નં હોતિ અખણ્ડં પરિપુણ્ણં, તસ્સ નિબ્બાનગમનાય ઞાણગમનં સમ્પજ્જતિ. તસ્મા સીલં ''ચરણ''ન્તિ વુત્તં.

તદેતં સંયમનવસેન **સંયમો**, સંવરણવસેન **સંવરો**તિ ઉભયેનપિ સીલસંયમો ચેવ સીલસંવરો ચ કથિતો. વચનત્થો પનેત્થ સંયમેતિ વીતિક્કમવિપ્ફન્દનં, પુગ્ગલં વા સંયમેતિ વીતિક્કમવસેન તસ્સ વિપ્ફન્દિતું ન દેતીતિ **સંયમો**, વીતિક્કમસ્સ પવેસનદ્વારં સંવરતિ પિદહતીતિ **સંવરો**. **મોક્ખન્તિ** ઉત્તમં મુખભૂતં વા. યથા હિ સત્તાનં ચતુબ્બિધો આહારો મુખેન પવિસિત્વા અઙ્ગમઙ્ગાનિ ફરતિ, એવં યોગિનોપિ ચતુભૂમકકુસલં સીલમુખેન પવિસિત્વા અત્થસિદ્ધિં સમ્પાદેતિ. તેન વુત્તં ''મોક્ખ''ન્તિ. પમુખે સાધૂતિ **પમોક્ખં**, પુબ્બઙ્ગમં સેટ્ઠં પધાનન્તિ અત્થો. **કુસલાનં ધમ્માનં સમાપત્તિયા**તિ ચતુભૂમકકુસલાનં પટિલાભત્થાય પમોક્ખં પુબ્બઙ્ગમં સેટ્ઠં પધાનન્તિ વેદિતબ્બં.

કાયિકો અવીતિક્કમોતિ તિવિધં કાયસુચરિતં. **વાચસિકો**તિ ચતુબ્બિધં વચીસુચરિતં. **કાયિકવાચસિકો**તિ તદુભયં. ઇમિના આજીવટ્ઠમકસીલં પરિયાદાય દસ્સેતિ. **સંવુતો**તિ પિહિતો, સંવુતિન્દ્રિયો પિહિતિન્દ્રિયોતિ અત્થો. યથા હિ સંવુતદ્વારં ગેહં ''સંવુતગેહં પિહિતગેહ''ન્તિ વુચ્ચતિ, એવમિધ સંવુતિન્દ્રિયો ''સંવુતો''તિ વુત્તો. **પાતિમોક્ખસંવરેના**તિ પાતિમોક્ખસઙ્ખાતેન સંવરેન. **ઉપેતો**તિઆદીનિ સબ્બાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ.

ઇરિયતીતિઆદીહિ સત્તહિપિ પદેહિ પાતિમોક્ખસંવરસીલે ઠિતસ્સ ભિક્ખુનો ઇરિયાપથવિહારો કથિતો. તત્થ **ઇરિયતી**તિ ચતુન્નં ઇરિયાપથાનં અઞ્ઞતરસમઙ્ગિભાવતો ઇરિયતિ. તેહિ ઇરિયાપથચતુક્કેહિ કાયસકટવત્તનેન **વત્તતિ**. એકં ઇરિયાપથદુક્ખં અપરેન ઇરિયાપથેન વિચ્છિન્દિત્વા ચિરટ્ઠિતિભાવેન સરીરરક્ખણતો **પાલેતિ**. એકસ્મિં ઇરિયાપથે અસણ્ઠહિત્વા સબ્બઇરિયાપથે વત્તનતો **યપેતિ**. તેન તેન ઇરિયાપથેન તથા તથા કાયસ્સ યાપનતો **યાપેતિ**. ચિરકાલવત્તાપનતો **ચરતિ**. ઇરિયાપથેન ઇરિયાપથં વિચ્છિન્દિત્વા જીવિતહરણતો **વિહરતિ**.

મિચ્છાજીવપટિસેધકેનાતિ –

> ''ઇધેકચ્ચો વેળુદાનેન વા પત્તદાનેન વા પુપ્ફ ફલ સિનાનદન્તકટ્ઠદાનેન વા ચાટુકમ્યતાય વા મુગ્ગસૂપ્યતાય વા પારિભટયતાય વા જઙ્ઘપેસનિકેન વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા બુદ્ધપટિકુટ્ઠેન મિચ્છાઆજીવેન જીવિકં કપ્પેતિ, અયં વુચ્ચતિ અનાચારો''તિ (વિભ॰ ૫૧૩) –

એવં વુત્તઅનાચારસઙ્ખાતમિચ્છાજીવપટિપક્ખેન.

ન વેળુદાનાદિના આચારેનાતિ –

> ‘‘ઇધેકચ્ચો ન વેળુદાનેન ન પત્ત ન પુપ્ફ ન ફલ ન સિનાન ન દન્તકટ્ઠ ન ચાટુકમ્યતાય ન મુગ્ગસૂપ્યતાય ન પારિભટયતાય ન જઙ્ઘપેસનિકેન ન અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન બુદ્ધપટિકુટ્ઠેન મિચ્છાઆજીવેન જીવિકં કપ્પેતિ, અયં વુચ્ચતિ આચારો’’તિ (વિભ॰ ૫૧૩) –

એવં વુત્તેન ન વેળુદાનાદિના આચારેન.

વેસિયાદિઅગોચરં પહાયાતિ –

> ‘‘ઇધેકચ્ચો વેસિયગોચરો વા હોતિ વિધવ થુલ્લકુમારિ પણ્ડક ભિક્ખુનિ પાનાગારગોચરો વા, સંસટ્ઠો વિહરતિ રાજૂહિ રાજમહામત્તેહિ તિત્થિયેહિ તિત્થિયસાવકેહિ અનનુલોમિકેન સંસગ્ગેન, યાનિ પન તાનિ કુલાનિ અસ્સદ્ધાનિ અપ્પસન્નાનિ અનોપાનભૂતાનિ અક્કોસકપરિભાસકાનિ અનત્થકામાનિ અહિતકામાનિ અફાસુકકામાનિ અયોગક્ખેમકામાનિ ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીનં ઉપાસકાનં ઉપાસિકાનં, તથારૂપાનિ કુલાનિ સેવતિ ભજતિ પયિરુપાસતિ, અયં વુચ્ચતિ અગોચરો’’તિ (વિભ॰ ૫૧૪) –

એવમાગતં વેસિયાદિઅગોચરં પહાય.

સદ્ધાસમ્પન્નકુલાદિનાતિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન ઉપનિસ્સયગોચરાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. તિવિધો હિ ગોચરો ઉપનિસ્સયગોચરો આરક્ખગોચરો ઉપનિબન્ધગોચરોતિ. કતમો ઉપનિસ્સયગોચરો? દસકથાવત્થુગુણસમન્નાગતો કલ્યાણમિત્તો, યં નિસ્સાય અસુતં સુણાતિ, સુતં પરિયોદપેતિ, કઙ્ખં વિતરતિ, દિટ્ઠિં ઉજું કરોતિ, ચિત્તં પસાદેતિ. યસ્સ વા પન અનુસિક્ખમાનો સદ્ધાય વડ્ઢતિ, સીલેન સુતેન ચાગેન પઞ્ઞાય વડ્ઢતિ, અયં **ઉપનિસ્સયગોચરો**. કતમો આરક્ખગોચરો? ઇધ ભિક્ખુ અન્તરઘરં પવિટ્ઠો વીથિં પટિપન્નો ઓક્ખિત્તચક્ખુ યુગમત્તદસ્સાવી સંવુતો ગચ્છતિ, ન હત્થિં ઓલોકેન્તો, ન અસ્સં, ન રથં, ન પત્તિં, ન ઇત્થિં, ન પુરિસં ઓલોકેન્તો, ન ઉદ્ધં ઓલોકેન્તો, ન અધો ઓલોકેન્તો, ન દિસાવિદિસં વિપેક્ખમાનો ગચ્છતિ, અયં **આરક્ખગોચરો**. કતમો ઉપનિબન્ધગોચરો? ચત્તારો સતિપટ્ઠાના, યત્થ ચિત્તં ઉપનિબન્ધતિ. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા ‘‘કો ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો ગોચરો સકો પેત્તિકો વિસયો? યદિદં ચત્તારો સતિપટ્ઠાના’’તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૭૨), અયં **ઉપનિબન્ધગોચરો**. ઇતિ અયં તિવિધો ગોચરો ઇધ **આદિ**-સદ્દેન સઙ્ગહિતોતિ દટ્ઠબ્બો.

અપ્પમત્તકેસુ વજ્જેસૂતિ અસઞ્ચિચ્ચ આપન્નસેખિયઅકુસલચિત્તુપ્પાદાદિભેદેસુ વજ્જેસુ. **ભયતો દસ્સનસીલો**તિ પરમાણુમત્તં વજ્જં અટ્ઠસટ્ઠિયોજનસતસહસ્સુબ્બેધસિનેરુપબ્બતસદિસં કત્વા દસ્સનસભાવો, સબ્બલહુકં વા દુબ્ભાસિતમત્તં પારાજિકસદિસં કત્વા દસ્સનસભાવો. **સમ્મા આદાયા**તિ સમ્મદેવ સક્કચ્ચં સબ્બસો વા આદિયિત્વા.

વટ્ટદુક્ખનિસ્સરણત્થિકેહિ સોતબ્બતો **સુતં**, પરિયત્તિધમ્મો. તં ધારેતીતિ **સુતધરો**, સુતસ્સ આધારભૂતો. યસ્સ હિ ઇતો ગહિતં એત્તો પલાયતિ, છિદ્દઘટે ઉદકં વિય ન તિટ્ઠતિ, પરિસમજ્ઝે એકં સુત્તં વા જાતકં વા કથેતું વા વાચેતું વા ન સક્કોતિ, અયં ન સુતધરો નામ. યસ્સ પન ઉગ્ગહિતં બુદ્ધવચનં ઉગ્ગહિતકાલસદિસમેવ હોતિ, દસપિ વીસતિપિ વસ્સાનિ સજ્ઝાયં અકરોન્તસ્સ ન નસ્સતિ, અયં સુતધરો નામ. તેનેવાહ ‘‘**યદસ્સ ત**’’ન્તિઆદિ.

એકપદમ્પિ એકક્ખરમ્પિ અવિનટ્ઠં હુત્વા સન્નિચિયતીતિ સન્નિચયો, સુતં સન્નિચયો એતસ્મિન્તિ **સુતસન્નિચયો**તિ આહ “**સુતં સન્નિચિતં અસ્મિન્તિ સુતસન્નિચયો**”તિ. યસ્સ હિ સુતં હદયમઞ્જુસાયં સન્નિચિતં સિલાય લેખા વિય સુવણ્ણઘટે પક્ખિત્તા સીહવસા વિય ચ સાધુ તિટ્ઠતિ, અયં સુતસન્નિચયો નામ. તેનાહ “**એતેન…પે॰… અવિનાસં દસ્સેતી**”તિ.

ધાતાતિ પગુણા વાચુગ્ગતા. એકસ્સ હિ ઉગ્ગહિતબુદ્ધવચનં નિચ્ચકાલિકં ન હોતિ, ‘‘અસુકસુત્તં વા જાતકં વા કથેહી’’તિ વુત્તે ‘‘સજ્ઝાયિત્વા અઞ્ઞેહિ સંસન્દિત્વા પરિપુચ્છાવસેન અત્થં ઓગાહિત્વા જાનિસ્સામી’’તિ વદતિ. એકસ્સ પગુણં પબન્ધવિચ્છેદાભાવતો ગઙ્ગાસોતસદિસં ભવઙ્ગસોતસદિસઞ્ચ અકિત્તિમં સુખપ્પવત્તિ હોતિ, ‘‘અસુકસુત્તં વા જાતકં વા કથેહી’’તિ વુત્તે ઉદ્ધરિત્વા તમેવ કથેતિ. તં સન્ધાય વુત્તં “**ધાતા**”તિ. **વાચાય પગુણા કતા**તિ સુત્તદસકવગ્ગદસકપણ્ણાસદસકવસેન વાચાય સજ્ઝાયિતા, દસ સુત્તાનિ ગતાનિ, દસ વગ્ગાનિ ગતાનીતિઆદિના સલ્લક્ખેત્વા વાચાય સજ્ઝાયિતાતિ અત્થો. સુત્તેકદેસસ્સ હિ સુત્તમત્તસ્સ ચ વચસા પરિચયો ઇધ નાધિપ્પેતો, અથ ખો વગ્ગાદિવસેનેવ. **મનસા અનુપેક્ખિતા**તિ મનસા અનુ અનુ પેક્ખિતા, ભાગસો નિજ્ઝાયિતા ચિન્તિતાતિ અત્થો. **આવજ્જન્તસ્સા**તિ વાચાય સજ્ઝાયિતું બુદ્ધવચનં મનસા ચિન્તેન્તસ્સ. **સુટ્ઠુ પટિવિદ્ધા**તિ નિજ્જટં નિગ્ગુમ્બં કત્વા સુટ્ઠુ યાથાવતો પટિવિદ્ધા.

દ્વે માતિકાતિ ભિક્ખુમાતિકા ભિક્ખુનીમાતિકા ચ. **વાચુગ્ગતા**તિ પુરિમસ્સેવ વેવચનં. **તિસ્સો અનુમોદના**તિ સઙ્ઘભત્તે દાનાનિસંસપટિસંયુત્તઅનુમોદના, વિહારાદિમઙ્ગલે મઙ્ગલસુત્તાદિઅનુમોદના, મતકભત્તાદિઅવમઙ્ગલે તિરોકુટ્ટાદિઅનુમોદનાતિ ઇમા તિસ્સો અનુમોદના . **કમ્માકમ્મવિનિચ્છયો**તિ પરિવારાવસાને કમ્મવગ્ગે વુત્તવિનિચ્છયો. ‘‘વિપસ્સનાવસેન ઉગ્ગણ્હન્તેન ચતુધાતુવવત્થાનમુખેન ઉગ્ગહેતબ્બ’’ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. ચતૂસુ દિસાસુ અપ્પટિહતત્તા ચતસ્સો દિસા એતસ્સાતિ ચતુદ્દિસો, ચતુદ્દિસોયેવ **ચાતુદ્દિસો**, ચતસ્સો વા દિસા અરહતિ, ચતૂસુ વા દિસાસુ સાધૂતિ **ચાતુદ્દિસો**.

અભિવિનયેતિ સકલે વિનયપિટકે. **વિનેતુ**ન્તિ સિક્ખાપેતું. “**દ્વે વિભઙ્ગા પગુણા વાચુગ્ગતા કાતબ્બા**તિ ઇદં પરિપુચ્છાવસેન ઉગ્ગહણમ્પિ સન્ધાય વુત્ત”ન્તિ વદન્તિ. એકસ્સ પમુટ્ઠં, ઇતરસ્સ પગુણં હોતીતિ આહ “**તીહિ જનેહિ સદ્ધિં પરિવત્તનક્ખમા કાતબ્બા**”તિ. **અભિધમ્મે**તિ નામરૂપપરિચ્છેદે. **હેટ્ઠિમા વા તયો વગ્ગા**તિ મહાવગ્ગતો હેટ્ઠા સગાથકવગ્ગો નિદાનવગ્ગો ખન્ધકવગ્ગોતિ ઇમે તયો વગ્ગા. ‘‘ધમ્મપદમ્પિ સહ વત્થુના ઉગ્ગહેતું વટ્ટતી’’તિ **મહાપચ્ચરિયં** વુત્તત્તા જાતકભાણકેન સાટ્ઠકથં જાતકં ઉગ્ગહેત્વાપિ ધમ્મપદમ્પિ સહ વત્થુના ઉગ્ગહેતબ્બમેવ.

કલ્યાણા સુન્દરા પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જના વાચા અસ્સાતિ **કલ્યાણવાચો**. તેનાહ “**સિથિલધનિતાદીનં…પે॰… વાચાય સમન્નાગતો**”તિ. તત્થ **પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જનાયા**તિ ઠાનકરણસમ્પત્તિયા સિક્ખાસમ્પત્તિયા ચ કત્થચિપિ અનૂનતાય પરિમણ્ડલપદાનિ બ્યઞ્જનાનિ અક્ખરાનિ એતિસ્સાતિ પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જના, પદમેવ વા અત્થસ્સ બ્યઞ્જનતો **પદબ્યઞ્જનં**, તં અક્ખરપારિપૂરિં કત્વા સિથિલધનિતાદિદસવિધં બ્યઞ્જનબુદ્ધિં અપરિહાપેત્વા વુત્તં **પરિમણ્ડલં** નામ હોતિ. અક્ખરપારિપૂરિયા હિ પદબ્યઞ્જનસ્સ પરિમણ્ડલતા. તેન વુત્તં “**સિથિલધનિતાદીનં યથાવિધાનવચનેના**”તિ, પરિમણ્ડલં પદબ્યઞ્જનં એતિસ્સાતિ **પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જના**. અથ વા પજ્જતિ ઞાયતિ અત્થો એતેનાતિ પદં, નામાદિ. યથાધિપ્પેતમત્થં બ્યઞ્જેતીતિ બ્યઞ્જનં, વાક્યં. તેસં પરિપુણ્ણતાય **પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જના**.

અપિચ યો ભિક્ખુ પરિસતિ ધમ્મં દેસેન્તો સુત્તં વા જાતકં વા નિક્ખિપિત્વા અઞ્ઞં ઉપારમ્ભકરં સુત્તં આહરતિ, તસ્સ ઉપમં કથેતિ, તદત્થં ઓતારેતિ, એવં ઇદં ગહેત્વા એત્થ ખિપન્તો એકપસ્સેનેવ પરિહરન્તો કાલં ઞત્વા વુટ્ઠહતિ, નિક્ખિત્તસુત્તં પન નિક્ખિત્તમત્તમેવ હોતિ, તસ્સ કથા અપરિમણ્ડલા નામ હોતિ અત્થસ્સ અપરિપુણ્ણભાવતો. યો પન સુત્તં વા જાતકં વા નિક્ખિપિત્વા બહિ એકપદમ્પિ અગન્ત્વા યથાનિક્ખિત્તસ્સ સુત્તસ્સ અત્થસંવણ્ણનાવસેનેવ સુત્તન્તરમ્પિ આનેન્તો પાળિયા અનુસન્ધિઞ્ચ પુબ્બાપરઞ્ચ અપેક્ખન્તો આચરિયેહિ દિન્નનયે ઠત્વા તુલિકાય પરિચ્છિન્દન્તો વિય તં તં અત્થં સુવવત્થિતં કત્વા દસ્સેન્તો ગમ્ભીરમાતિકાય ઉદકં પેસેન્તો વિય ગમ્ભીરમત્થં ગમેન્તો વગ્ગિહારિગતિયા પદે પદં કોટ્ટેન્તો સિન્ધવાજાનીયો વિય એકંયેવ પદં અનેકેહિ પરિયાયેહિ પુનપ્પુનં સંવણ્ણન્તો ગચ્છતિ, તસ્સ કથા પરિમણ્ડલા નામ હોતિ ધમ્મતો અત્થતો અનુસન્ધિતો પુબ્બાપરતો આચરિયુગ્ગહતોતિ સબ્બસો પરિપુણ્ણભાવતો. એવરૂપમ્પિ કથં સન્ધાય "**પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જનાયા**"તિ વુત્તં.

ગુણપરિપુણ્ણભાવેન પુરે ભવાતિ **પોરી**, તસ્સ ભિક્ખુનો તેનેતં ભાસિતબ્બં અત્થસ્સ ગુણપરિપુણ્ણભાવેન પુરે પુણ્ણભાવે ભવાતિ અત્થો. પુરે વા ભવત્તા પોરિયા નાગરિકિત્થિયા સુખુમાલત્તનેન સદિસાતિ **પોરી**, પુરે સંવડ્ઢનારી વિય સુકુમારાતિ અત્થો. પુરસ્સ એસાતિપિ **પોરી**, **પુરસ્સ એસા**તિ નગરવાસીનં કથાતિ અત્થો. નગરવાસિનો હિ યુત્તકથા હોન્તિ પિતિમત્તં "પિતા"તિ, ભાતિમત્તં "ભાતા"તિ વદન્તિ. એવરૂપી હિ કથા બહુનો જનસ્સ કન્તા હોતિ મનાપા, તાય પોરિયા.

વિસ્સટ્ઠાયાતિ પિત્તસેમ્હાદીહિ અપલિબુદ્ધાય સન્દિટ્ઠવિલમ્બિતાદિદોસરહિતાય. અથ વા નાતિસીઘં નાતિસણિકં નિરન્તરં એકરસઞ્ચ કત્વા પરિસાય અજ્ઝાસયાનુરૂપં ધમ્મં કથેન્તસ્સ વાચા વિસ્સટ્ઠા નામ. યો હિ ભિક્ખુ ધમ્મં કથેન્તો સુત્તં વા જાતકં વા આરભિત્વા આરદ્ધકાલતો પટ્ઠાય તુરિતતુરિતો અરણિં મન્થેન્તો વિય ઉણ્હખાદનીયં ખાદન્તો વિય પાળિયા અનુસન્ધિપુબ્બાપરેસુ ગહિતં ગહિતમેવ, અગ્ગહિતં અગ્ગહિતમેવ કત્વા પુરાણપણ્ણન્તરેસુ ચરમાનં ગોધં ઉટ્ઠાપેન્તો વિય તત્થ તત્થ પહરન્તો ઓસાપેત્વા ઉટ્ઠાય ગચ્છતિ . પુરાણપણ્ણન્તરેસુ હિ પરિપાતિયમાના ગોધા કદાચિ દિસ્સતિ કદાચિ ન દિસ્સતિ, એવમેકચ્ચસ્સ અત્થવણ્ણના કત્થચિ દિસ્સતિ કત્થચિ ન દિસ્સતિ. યોપિ ધમ્મં કથેન્તો કાલેન સીઘં, કાલેન સણિકં, કાલેન મન્દં, કાલેન મહાસદ્દં, કાલેન ખુદ્દકસદ્દં કરોતિ, યથા નિજ્ઝામતણ્હિકપેતસ્સ મુખતો નિચ્છરણકઅગ્ગિ કાલેન જલતિ કાલેન નિબ્બાયતિ, એવં પેતધમ્મકથિકો નામ હોતિ, પરિસાય ઉટ્ઠાતુકામાય પુન આરભતિ. યોપિ કથેન્તો તત્થ તત્થ વિત્થાયતિ, અપ્પટિભાનતાય આપજ્જતિ, કેનચિ રોગેન નિત્થુનન્તો વિય કન્દન્તો વિય કથેતિ, ઇમેસં સબ્બેસમ્પિ કથા વિસ્સટ્ઠા નામ ન હોતિ સુખેન અપ્પવત્તભાવતો. યો પન સુત્તં આહરિત્વા આચરિયેહિ દિન્નનયે ઠિતો આચરિયુગ્ગહં અમુઞ્ચન્તો યથા ચ આચરિયા તં તં સુત્તં સંવણ્ણેસું, તેનેવ નયેન સંવણ્ણેન્તો નાતિસીઘં નાતિસણિકન્તિઆદિના વુત્તનયેન કથાપબન્ધં અવિચ્છિન્નં કત્વા નદીસોતો વિય પવત્તેતિ, આકાસગઙ્ગાતો ભસ્સમાનઉદકં વિય નિરન્તરકથં પવત્તેતિ, તસ્સ કથા વિસ્સટ્ઠા નામ હોતિ. તં સન્ધાય વુત્તં "વિસ્સટ્ઠાયા"તિ.

અનેલગળાયાતિ એલગળવિરહિતાય. કસ્સચિ હિ કથેન્તસ્સ એલં ગળતિ, લાલા પઘરતિ, ખેળફુસિતાનિ વા નિક્ખમન્તિ, તસ્સ વાચા એલગળા નામ હોતિ, તબ્બિપરીતાયાતિ અત્થો. **અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનિયા**તિ આદિમજ્ઝપરિયોસાનં પાકટં કત્વા ભાસિતત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનસમત્થતાય અત્થઞાપને સાધનાય.

વાચાવ કરણન્તિ વાક્કરણં, ઉદાહારઘોસો. કલ્યાણં મધુરં વાક્કરણં અસ્સાતિ **કલ્યાણવાક્કરણો**. તેનેવાહ "**મધુરસ્સરો**"તિ. **હીળેતી**તિ અવજાનાતિ. માતુગામોતિ સમ્બન્ધો. મનં અપાયતિ વડ્ઢેતીતિ **મનાપો**. તેનાહ

“**મનવટ્ઠનકો**”તિ. **વટ્ટભયેન તજ્જેત્વા**તિ યોબ્બનમદાદિમત્તા ભિક્ખુનિયો સંસારભયેન તાસેત્વા. **ગિહિકાલે**તિ અત્તનો ગિહિકાલે. ભિક્ખુનિયા મેથુનેન ભિક્ખુનીદૂસકો હોતીતિ ભિક્ખુનિયા કાયસંસગ્ગમેવ વદતિ. સિક્ખમાનાસામણેરીસુ પન મેથુનેનપિ ભિક્ખુનીદૂસકો ન હોતીતિ આહ “**સિક્ખમાનાસામણેરીસુ મેથુનધમ્મ**”ન્તિ. ‘‘કાસાયવત્થવસનાયા’’તિ વચનતો દુસ્સીલાસુ ભિક્ખુનીસિક્ખમાનાસામણેરીસુ ગરુધમ્મં અજ્ઝાપન્નપુબ્બો પટિક્ખિત્તોયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. તસ્સા ભિક્ખુનિયા અભાવેપિ યા યા તસ્સા વચનં અસ્સોસું, તા તા તથેવ મઞ્ઞન્તીતિ આહ “**માતુગામો હી**”તિઆદિ.

ઇદાનિ અટ્ઠ અઙ્ગાનિ સમોધાનેત્વા દસ્સેતું “**એત્થ ચા**”તિઆદિ આરદ્ધં. ઇમેહિ પન અટ્ઠહઙ્ગેહિ અસમન્નાગતં ઞત્તિચતુત્થેન કમ્મેન સમ્મન્નેન્તો દુક્કટં આપજ્જતિ, ભિક્ખુ પન સમ્મતોયેવ હોતિ.

૧૪૮. ગરુકેહીતિ ગરુકાતબ્બેહિ. **એકતોઉપસમ્પન્નાયા**તિ ઉપયોગત્થે ભુમ્મવચનં. ‘‘ઓવદતી’’તિ વા ઇમસ્સ ‘‘વદતી’’તિ અત્થે સતિ સમ્પદાનવચનમ્પિ યુજ્જતિ. ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્ના નામ પરિવત્તલિઙ્ગા વા પઞ્ચસતસાકિયાનિયો વા.

૧૪૯. આસનં પઞ્ઞપેત્વાતિ એત્થ ‘‘સચે ભૂમિ મનાપા હોતિ, આસનં અપઞ્ઞાપેતુમ્પિ વટ્ટતી’’તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **માતુગામ**ગ્ગહણેન ભિક્ખુનીપિ સઙ્ગહિતાતિ આહ “**ધમ્મદેસનાપત્તિમોચનત્થ**”ન્તિ. સમ્મતસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકં પાટિપદે ઓવાદત્થાય સબ્બાહિ ભિક્ખુનીહિ આગન્તબ્બતો ‘‘સમગ્ગાત્થ ભગિનિયો’’તિ ઇમિના સબ્બાસં આગમનં પુચ્છતીતિ આહ “**સબ્બા આગતાત્થા**”તિ. ગિલાનાસુ અનાગતાસુપિ ગિલાનાનં અનાગમનસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા આગન્તું સમત્થાહિ ચ સબ્બાહિ આગતત્તા ‘‘સમગ્ગામ્હય્યા’’તિ વત્તું વટ્ટતિ. **અન્તોગામે વા**તિઆદીસુ યત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ ભૂમિયં પતિટ્ઠાપેત્વા વન્દિતું ન સક્કા હોતિ, તત્થ ઠિતાય એવ કાયં પુરતો નામેત્વા ‘‘વન્દામિ અય્યા’’તિ અઞ્જલિં પગ્ગય્હ ગન્તુમ્પિ વટ્ટતિ. **અન્તરઘર**ન્તિ કત્થચિ નગરદ્વારસ્સ બહિઇન્દખીલતો પટ્ઠાય અન્તોગામો વુચ્ચતિ, કત્થચિ ઘરુમ્મારતો પટ્ઠાય અન્તોગેહં. ઇધ પન ‘‘અન્તોગામે વા’’તિ વિસું વુત્તત્તા ‘‘અન્તરઘરે વા’’તિ અન્તોગેહં સન્ધાય વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. **યત્થ કત્થચી**તિ અન્તોગામાદીસુ યત્થ કત્થચિ.

વટ્ટતીતિ ‘‘વસથ અય્યે, મયં ભિક્ખૂ આનેસ્સામા’’તિ વુત્તવચનં સદ્દહન્તીહિ વસિતું વટ્ટતિ. **ન નિમન્તિતા હુત્વા ગન્તુકામા**તિ મનુસ્સેહિ નિમન્તિતા હુત્વા ગન્તુકામા ન હોન્તીતિ અત્થો, તત્થેવ વસ્સં ઉપગન્તુકામા હોન્તીતિ અધિપ્પાયો. **યતો**તિ ભિક્ખુનુપસ્સયતો. **યાચિત્વા**તિ ‘‘તુમ્હેહિ આનીતઓવાદેનેવ મયમ્પિ વસિસ્સામા’’તિ યાચિત્વા. **તત્થા**તિ તસ્મિં ભિક્ખુનુપસ્સયે. **આગતાનં સન્તિકે ઓવાદેન વસિતબ્બ**ન્તિ પચ્છિમિકાય વસ્સં વસિતબ્બં. **અભિક્ખુકાવાસે વસન્તિયા આપત્તી**તિ ચોદનામુખેન સામઞ્ઞતો આપત્તિપ્પસઙ્ગં વદતિ, ન પન તસ્સા આપત્તિ. **વસ્સચ્છેદં કત્વા ગચ્છન્તિયાપિ આપત્તી**તિ વસ્સાનુપગમમૂલં આપત્તિં વદતિ. ઇતરાય આપત્તિયા અનાપત્તિકારણસબ્ભાવતો “**સા રક્ખિતબ્બા**”તિ વુત્તં, સા વસ્સાનુપગમમૂલા આપત્તિ રક્ખિતબ્બાતિ અત્થો, અભિક્ખુકેપિ આવાસે ઈદિસાસુ આપદાસુ વસ્સં ઉપગન્તબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. તેનાહ “**આપદાસુ હિ…પે॰… અનાપત્તિ વુત્તા**”તિ. ઇતરાય પન આપત્તિયા અનાપત્તિ, કારણે અસતિ પચ્છિમિકાયપિ વસ્સં ન ઉપગન્તબ્બં. સન્તેસુ હિ ભિક્ખૂસુ વસ્સં અનુપગચ્છન્તિયા આપત્તિ. **તત્થ ગન્ત્વા પવારેતબ્બ**ન્તિ એત્થ અપવારેન્તીનં આપત્તિસમ્ભવતો. સચે દૂરેપિ ભિક્ખૂનં વસનટ્ઠાનં હોતિ, સક્કા ચ હોતિ નવમિયં ગન્ત્વા પવારેતું, તત્થ ગન્ત્વા પવારેતબ્બં. સચે પન નવમિયં નિક્ખમિત્વા સમ્પાપુણિતું ન સક્કા હોતિ, અગચ્છન્તીનં અનાપત્તિ.

ઉપોસથસ્સ પુચ્છનં ઉપોસથપુચ્છા, સાયેવ ક-પ્પચ્ચયં રસ્સત્તઞ્ચ કત્વા **ઉપોસથપુચ્છક**ન્તિ વુત્તાતિ આહ "**ઉપોસથપુચ્છન**"ન્તિ. **ઉપોસથો પુચ્છિતબ્બો**તિ "કદા, અય્ય, ઉપોસથો"તિ પુચ્છિતબ્બો. ભિક્ખુનાપિ "સ્વે, ભગિનિ, ઉપોસથો"તિ વત્તબ્બં. ભિક્ખૂ કદાચિ કેનચિ કારણેન પન્નરસિકં વા ચાતુદ્દસીઉપોસથં, ચાતુદ્દસિકં વા પન્નરસીઉપોસથં કરોન્તિ, યસ્મિઞ્ચ દિવસે ભિક્ખૂહિ ઉપોસથો કતો, તસ્મિંયેવ ભિક્ખુનીહિપિ ઉપોસથો કાતબ્બોતિ અધિપ્પાયેન "**પક્ખસ્સ તેરસિયંયેવ ગન્ત્વા**"તિઆદિ વુત્તં. એવં પુચ્છિતેન ભિક્ખુના સચે ચાતુદ્દસિયં ઉપોસથં કરોન્તિ, "ચાતુદ્દસિકો ભગિની"તિ વત્તબ્બં. સચે પન પન્નરસિયં કરોન્તિ, "પન્નરસિકો ભગિની"તિ આચિક્ખિતબ્બં. **ઓવાદત્થાયા**તિ ઓવાદયાચનત્થાય. **પાટિપદદિવસતો પન પટ્ઠાય ધમ્મસવનત્થાય ગન્તબ્બ**ન્તિ પાટિપદદિવસે ઓવાદગ્ગહણત્થાય દુતિયદિવસતો પટ્ઠાય અન્તરન્તરા ધમ્મસવનત્થાય ગન્તબ્બં. ઓવાદગ્ગહણમ્પિ હિ "ધમ્મસવનમેવા"તિ અભેદેન વુત્તં. **નિરન્તરં વિહારં ઉપસઙ્કમિંસૂ**તિ યેભુય્યેન ઉપસઙ્કમનં સન્ધાય વુત્તં. **વુત્તઞ્હેત**ન્તિઆદિના યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જિસ્સામાતિ સબ્બાસંયેવ ભિક્ખુનીનં ઉપસઙ્કમનદીપનત્થં પાળિ નિદસ્સિતા. **ઓવાદં ગચ્છતી**તિ ઓવાદં યાચિતું ગચ્છતિ. **દ્વે તિસ્સો**તિ દ્વીહિ તીહિ. કરણત્થે ચેતં પચ્ચત્તવચનં.

પાસાદિકેનાતિ પસાદજનકેન નિદ્દોસેન કાયકમ્માદિના. **સમ્પાદેતૂ**તિ તિવિધં સિક્ખં સમ્પાદેતુ. સચે પાતિમોક્ખુદ્દેસકંયેવ દિસ્વા તાહિ ભિક્ખુનીહિ ઓવાદો યાચિતો ભવેય્ય, તેન કિં કાતબ્બન્તિ? ઉપોસથગ્ગે સન્નિપતિતે ભિક્ખુસઙ્ઘે પુબ્બકિચ્ચવસેન "અત્થિ કાચિ ભિક્ખુનિયો ઓવાદં યાચમાના"તિ પુચ્છિયમાને "એવં વદેહી"તિ ઓવાદપટિગ્ગાહકેન વત્તબ્બવચનં અઞ્ઞેન ભિક્ખુના કથાપેત્વા પાતિમોક્ખુદ્દેસકેન વત્તબ્બવચનં અત્તના વત્વા પુન સયમેવ ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં આરોચેતબ્બં, અઞ્ઞેન વા ભિક્ખુના તસ્મિં દિવસે પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસાપેતબ્બં. **એતં વુત્ત**ન્તિ "તાહી"તિ એતં બહુવચનં વુત્તં.

એકા ભિક્ખુની વાતિ ઇદં બહૂહિ ભિક્ખુનુપસ્સયેહિ એકાય એવ ભિક્ખુનિયા સાસનપટિગ્ગહણં સન્ધાય વુત્તં, ન પન દુતિયિકાય અભાવં સન્ધાય. **બહૂહિ ભિક્ખુનુપસ્સયેહી**તિ અન્તરામગ્ગે વા તસ્મિંયેવ વા ગામે બહૂહિ ભિક્ખુનુપસ્સયેહિ. "ભિક્ખુનિસઙ્ઘો ચ અય્ય ભિક્ખુનિયો ચ ભિક્ખુની ચા"તિ ઇમિના નાનાઉપસ્સયેહિ સાસનં ગહેત્વા આગતભિક્ખુનિયા વત્તબ્બવચનં દસ્સેતિ. ઇદઞ્ચ એકેન પકારેન મુખમત્તનિદસ્સનત્થં વુત્તં, તસ્મિં તસ્મિં પન ભિક્ખુનુપસ્સયે ભિક્ખુનીનં પમાણં સલ્લક્ખેત્વા તદનુરૂપેન નયેન વત્તબ્બં. **ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અય્યાનં અય્યસ્સા**તિ ઇદં સઙ્ખિપિત્વા વુત્તં.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકેનપીતિ ઇદં સઙ્ઘુપોસથવસેનેવ દસ્સિતં. યત્થ પન તિણ્ણં દ્વિન્નં વા વસનટ્ઠાને પાતિમોક્ખુદ્દેસો નત્થિ, તત્થાપિ ઞત્તિઠપનકેન ઇતરેન વા ભિક્ખુના ઇમિનાવ નયેન વત્તબ્બં. એકપુગ્ગલેનપિ ઉપોસથદિવસે ઓવાદયાચનં સમ્પટિચ્છિત્વા પાટિપદે આગતાનં ભિક્ખુનીનં "નત્થિ કોચી"તિઆદિ વત્તબ્બમેવ. સચે સયમેવ, "સમ્મતો અહ"ન્તિ વત્તબ્બં. ઇમં વિધિં અજાનન્તો ઇધ બાલોતિ અધિપ્પેતો.

૧૫૦. અધમ્મકમ્મે અધમ્મકમ્મસઞ્ઞી વગ્ગં ભિક્ખુનિસઙ્ઘં વગ્ગસઞ્ઞી ઓવદતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સાતિઆદીસુ વિજ્જમાનેસુપિ વગ્ગાદિભાવનિમિત્તેસુ દુક્કટેસુ અધમ્મકમ્મમૂલકં પાચિત્તિયમેવ પાળિયં સબ્બત્થ વુત્તન્તિ આહ "**અધમ્મકમ્મે દ્વિન્નં નવકાનં વસેન અટ્ઠારસ પાચિત્તિયાની**"તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અસમ્મતતા, ભિક્ખુનિયા પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, ઓવાદવસેન અટ્ઠગરુધમ્મભણનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઓવાદસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૫૩. દુતિયે **કુસલાનં ધમ્માનં સાતચ્ચકિરિયાયા**તિ પુબ્બભાગપ્પટિપત્તિવસેન વુત્તં. **મુનાતી**તિ જાનાતિ. **તેન ઞાણેના**તિ તેન અરહત્તફલપઞ્ઞાસઙ્ખાતેન ઞાણેન. **પથેસૂ**તિ ઉપાયમગ્ગેસુ. અરહતો પરિનિટ્ઠિતસિક્ખત્તા આહ "**ઇદઞ્ચ...પે૰... વુત્ત**"ન્તિ. અથ વા "અપ્પમજ્જતો સિક્ખતો"તિ ઇમેસં પદાનં હેતુઅત્થતા દટ્ઠબ્બા, તસ્મા અપ્પમજ્જનહેતુ સિક્ખનહેતુ ચ અધિચેતસોતિ અત્થો. **સોકા**તિ ચિત્તસન્તાપા. એત્થ ચ **અધિચેતસો**તિ ઇમિના અધિચિત્તસિક્ખા, **અપ્પમજ્જતો**તિ ઇમિના અધિસીલસિક્ખા, **મુનિનો મોનપથેસુ સિક્ખતો**તિ એતેહિ અધિપઞ્ઞાસિક્ખા, **મુનિનો**તિ વા એતેન અધિપઞ્ઞાસિક્ખા, **મોનપથેસુ સિક્ખતો**તિ એતેન તાસં લોકુત્તરસિક્ખાનં પુબ્બભાગપ્પટિપદા, **સોકા ન ભવન્તી**તિઆદીહિ સિક્ખાપારિપૂરિયા આનિસંસા પકાસિતાતિ વેદિતબ્બં.

કોકનુદન્તિ પદુમવિસેસનં યથા "કોકાસય"ન્તિ, તં કિર બહુપત્તં વણ્ણસમ્પન્નં અતિવિય સુગન્ધઞ્ચ હોતિ. "કોકનુદં નામ સેતપદુમ"ન્તિપિ વદન્તિ. **પાતો**તિ પગેવ. અયઞ્હેત્થ અત્થો – યથા કોકનુદસઙ્ખાતં પદુમં પાતો સૂરિયુગ્ગમનવેલાયં ફુલ્લં વિકસિતં અવીતગન્ધં સિયા વિરોચમાનં, એવં સરીરગન્ધેન ગુણગન્ધેન ચ સુગન્ધં સરદકાલે અન્તલિક્ખે આદિચ્ચમિવ અત્તનો તેજસા તપન્તં અઙ્ગેહિ નિચ્છરણજુતિતાય અઙ્ગીરસં સમ્માસમ્બુદ્ધં પસ્સાતિ.

અભબ્બોતિ પટિપત્તિસારમિદં સાસનં, પટિપત્તિ ચ પરિયત્તિમૂલિકા, ત્વઞ્ચ પરિયત્તિં ઉગ્ગહેતું અસમત્થો, તસ્મા અભબ્બોતિ અધિપ્પાયો. **સુદ્ધં પિલોતિકખણ્ડ**ન્તિ ઇદ્ધિયા અભિસઙ્ખતં પરિસુદ્ધં ચોળખણ્ડં. તદા કિર ભગવા "ન સજ્ઝાયં કાતું અસક્કોન્તો મમ સાસને અભબ્બો નામ હોતિ, મા સોચિ ભિક્ખૂ"તિ તં બાહાયં ગહેત્વા વિહારં પવિસિત્વા ઇદ્ધિયા પિલોતિકખણ્ડં અભિનિમ્મિનિત્વા "હન્દ, ભિક્ખુ, ઇમં પરિમજ્જન્તો 'રજોહરણં રજોહરણ'ન્તિ પુનપ્પુનં સજ્ઝાયં કરોહી"તિ વત્વા અદાસિ તત્થ પુબ્બેકતાધિકારત્તા.

સો કિર પુબ્બે રાજા હુત્વા નગરં પદક્ખિણં કરોન્તો નલાટતો સેદે મુચ્ચન્તે પરિસુદ્ધેન સાટકેન નલાટં પુઞ્છિ, સાટકો કિલિટ્ઠો અહોસિ . સો "ઇમં સરીરં નિસ્સાય એવરૂપો પરિસુદ્ધસાટકો પકતિં જહિત્વા કિલિટ્ઠો જાતો, અનિચ્ચા વત સઙ્ખારા"તિ અનિચ્ચસઞ્ઞં પટિલભતિ, તેન કારણેનસ્સ રજોહરણમેવ પચ્ચયો જાતો. રજં હરતીતિ **રજોહરણં**. **સંવેગં પટિલભિત્વા**તિ અસુભસઞ્ઞં અનિચ્ચસઞ્ઞઞ્ચ ઉપટ્ઠપેન્તો સંવેગં પટિલભિત્વા. સો હિ યોનિસો ઉમ્મજ્જન્તો "પરિસુદ્ધં વત્થં, નત્થેત્થ દોસો, અત્તભાવસ્સ પનાયં દોસો"તિ અસુભસઞ્ઞં અનિચ્ચસઞ્ઞઞ્ચ પટિલભિત્વા નામરૂપપરિગ્ગહાદિના પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ ઞાણં ઓતારેત્વા કલાપસમ્મસનાદિક્કમેન વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા ઉદયબ્બયઞાણાદિપઅપાટિયા વિપસ્સનં અનુલોમગોત્રભુસમીપં પાપેસિ. તં સન્ધાય વુત્તં "**વિપસ્સનં આરભી**"તિ. **ઓભાસગાથં અભાસી**તિ ઓભાસવિસ્સજ્જનપુબ્બકભાસિતગાથા ઓભાસગાથા, તં અભાસીતિ અત્થો.

એત્થ ચ "અધિચેતસોતિ ઇમં ઓભાસગાથં અભાસી"તિ ઇધેવ વુત્તં. **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ૰ ૨.૩૮૬) પન **ધમ્મપદટ્ઠકથાયં** (ધ૰ પ૰ અટ્ઠ૰ ૧.ચૂળપન્થકત્થેરવત્થુ) **થેરગાથાસંવણ્ણનાયઞ્ચ** (થેરગા૰ અટ્ઠ૰ ૨.૫૬૬) –

"રાગો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ;
રાગસ્સેતં અધિવચનં રજોતિ;

એતં રજં વિપ્પજહિત્વા પણ્ડિતા;
વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસને.

‘‘દોસો…પે॰… સાસને.

‘‘મોહો રજો ન ચ પન રેણુ વુચ્ચતિ;
મોહસ્સેતં અધિવચનં રજોતિ;
એતં રજં વિપ્પજહિત્વા પણ્ડિતા;
વિહરન્તિ તે વિગતરજસ્સ સાસનેતિ. –

ઇમા તિસ્સો ઓભાસગાથા અભાસી’’તિ વુત્તં. **અધિચેતસો**તિ ચ અયં ચૂળપન્થકત્થેરસ્સ ઉદાનગાથાતિ ઇમિસ્સાયેવ પાળિયા આગતં. થેરગાથાયં પન ચૂળપન્થકત્થેરસ્સ ઉદાનગાથાસુ અયં અનારુળ્હા, ‘‘એકુદાનિયત્થેરસ્સ પન અયં ઉદાનગાથા’’તિ (થેરગા॰ અટ્ઠ॰ ૧.એકુદાનિયત્થેરગાથાવણ્ણના) તત્થ વુત્તં. એવં સન્તેપિ ઇમિસ્સા પાળિયા અટ્ઠકથાય ચ એવમાગતત્તા ચૂળપન્થકત્થેરસ્સપિ અયં ઉદાનગાથા ઓભાસગાથાવસેન ચ ભગવતા ભાસિતાતિ ગહેતબ્બં. **અરહત્તં પાપુણી**તિ અભિઞ્ઞાપટિસમ્ભિદાપરિવારં અરહત્તં પાપુણિ. **અભબ્બો ત્વ**ન્તિઆદિવચનતો અનુકમ્પાવસેન સદ્ધિવિહારિકાદિં સદ્ધિકવિહારા નિક્કડ્ઢાપેન્તસ્સ અનાપત્તિ વિય દિસ્સતિ. અભબ્બો હિ થેરો સઞ્ચિચ્ચ તં કાતું, નિક્કડ્ઢનસિક્ખાપદે વા અપઞ્ઞત્તે થેરેન એવં કતન્તિ ગહેતબ્બં.

૧૫૬. ઓવદન્તસ્સ પાચિત્તિયન્તિ અત્થઙ્ગતે સૂરિયે ગરુધમ્મેહિ વા અઞ્ઞેન વા ધમ્મેનેવ ઓવદન્તસ્સ સમ્મતસ્સપિ પાચિત્તિયં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અત્થઙ્ગતસૂરિયતા, પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, ઓવદનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

અત્થઙ્ગતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૬૨. તતિયં ઉત્તાનત્થમેવ. ઉપસ્સયૂપગમનં, પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, સમયાભાવો, ગરુધમ્મેહિ ઓવદનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ભિક્ખુનુપસ્સયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૬૪. ચતુત્થે ‘‘ઉપસમ્પન્નં…પે॰… ભિક્ખુનોવાદક’’ન્તિ ઇમેસં ‘‘મઙ્કુકત્તુકામો’’તિ ઇમિના સમ્બન્ધો. ‘‘અવણ્ણં કત્તુકામો અયસં કત્તુકામો’’તિ ઇમેસં પન વસેન ‘‘ઉપસમ્પન્ન’’ન્તિઆદીસુ ‘‘ઉપસમ્પન્નસ્સા’’તિ વિભત્તિવિપરિણામો કાતબ્બોતિ ઇમમત્થં સન્ધાય ‘‘**ઉજ્ઝાપનકે વુત્તનયેનેવત્થો વેદિતબ્બો**’’તિ વુત્તં. ‘‘ચીવરહેતુ ઓવદતી’’તિઆદિના ભણન્તસ્સ એકેકસ્મિં વચને નિટ્ઠિતે પાચિત્તિયં વેદિતબ્બં. ‘‘ઉપસમ્પન્નં સઙ્ઘેન અસમ્મત’’ન્તિ પાળિવચનતો ‘‘સમ્મતેન વા સઙ્ઘેન વા ભારં કત્વા ઠપિતો’’તિ અટ્ઠકથાવચનતો ચ અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતો સમ્મતેન વા વિપ્પવસિતુકામેન ‘‘યાવાહં આગમિસ્સામિ, તાવ તે ભારો હોતૂ’’તિ યાચિત્વા ઠપિતો તસ્સાભાવતો સઙ્ઘેન વા

તથેવ ભારં કત્વા ઠપિતો અટ્ઠહિ ગરુધમ્મેહિ અઞ્ઞેન વા ધમ્મેન ઓવદિતું લભતીતિ વેદિતબ્બં. તસ્મા ‘‘યો પન, ભિક્ખુ, અસમ્મતો ભિક્ખુનિયો ઓવદેય્ય, પાચિત્તિય’’ન્તિ ઇદં પગેવ ભારં કત્વા અટ્ઠપિતં સન્ધાય વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં.

૧૬૮. અનાપત્તિ પકતિયા ચીવરહેતુ...પે॰... ઓવદન્તં ભણતીતિ એત્થ આમિસહેતુ ઓવદન્તં ‘‘આમિસહેતુ ઓવદતી’’તિ સઞ્ઞાય એવં ભણન્તસ્સ અનાપત્તિ, ‘‘ન આમિસહેતુ ઓવદતી’’તિ સઞ્ઞિનો પન દુક્કટં, ન આમિસહેતુ ઓવદન્તં પન ‘‘આમિસહેતુ ઓવદતી’’તિ સઞ્ઞાય ભણન્તસ્સપિ અનાપત્તિ સચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉપસમ્પન્નતા, ધમ્મેન લદ્ધસમ્મુતિતા, અનામિસન્તરતા, અવણ્ણકામતાય એવં ભણનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

આમિસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૬૯. પઞ્ચમં ઉત્તાનત્થમેવ.

૬. ચીવરસિબ્બાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૭૫. છટ્ઠે સચે સા ભિક્ખુની તં ચીવરં આદિતોવ પારુપેય્ય, અઞ્ઞા ભિક્ખુનિયો દિસ્વા ઉજ્ઝાપેય્યું, તતો મહાજનો પસ્સિતું ન લભતીતિ મઞ્ઞમાનો ‘‘**યથાસંહટં હરિત્વા નિક્ખિપિત્વા**’’તિઆદિમાહ.

૧૭૬. નીહરતીતિ સકિં નીહરતિ. યેપિ તેસં નિસ્સિતકાતિ સમ્બન્ધો. **કથિનવત્ત**ન્તિ ‘‘સબ્રહ્મચારીનં કાતું વટ્ટતી’’તિ ઇતિકત્તબ્બતાવસેન સૂચિકમ્મકરણં. **આચરિયુપજ્ઝાયાનં દુક્કટ**ન્તિ અકપ્પિયસમાદાનવસેન દુક્કટં. **વઞ્ચેત્વા**તિ ‘‘તવ ઞાતિકાયા’’તિ અવત્વા ‘‘એકિસ્સા ભિક્ખુનિયા’’તિ એત્તકમેવ વત્વા. ‘‘એકિસ્સા ભિક્ખુનિયા’’તિ સુત્વા તે અઞ્ઞાતિકસઞ્ઞિનો ભવેય્યુન્તિ આહ ‘‘**અકપ્પિયે નિયોજિતત્તા**’’તિ . ‘‘ઇદં તે માતુ ચીવર’’ન્તિઆદીનિ અવત્વાપિ ‘‘ઇદં ચીવરં સિબ્બેહી’’તિ સુદ્ધચિત્તેન સિબ્બાપેન્તસ્સપિ અનાપત્તિ.

૧૭૯. ઉપાહનત્થવિકાદિન્તિ **આદિ**-સદ્દેન યં ચીવરં નિવાસેતું વા પારુપિતું વા ન સક્કા હોતિ, તમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા સન્તકતા, નિવાસનપારુપનૂપગતા, વુત્તનયેન સિબ્બનં વા સિબ્બાપનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ચીવરસિબ્બાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સંવિદહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૮૧. સત્તમે ‘‘પચ્છા ગચ્છન્તીનં ચોરા અચ્છિન્દિંસૂ’’તિ એત્થ ‘‘પત્તચીવર’’ન્તિ પાઠસેસોતિ આહ ‘‘**પચ્છા ગચ્છન્તીનં પત્તચીવર**’’ન્તિ. **તા ભિક્ખુનિયો**તિ પચ્છા ગચ્છન્તિયો ભિક્ખુનિયો. ‘‘પચ્છા ગચ્છન્તીન’’ન્તિ ચ વિભત્તિવિપરિણામેનેત્થ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો. પાળિયં ‘‘ગચ્છામ ભગિનિ, ગચ્છામ અય્યા’’તિ ભિક્ખુપુબ્બકં સંવિધાનં વુત્તં, ‘‘ગચ્છામ અય્ય, ગચ્છામ ભગિની’’તિ ભિક્ખુનીપુબ્બકં. **એકદ્ધાનમગ્ગ**ન્તિ એકં અદ્ધાનસઙ્ખાતં મગ્ગં, એકતો વા અદ્ધાનમગ્ગં. **હિય્યો**તિ સુવે. **પરે**તિ તતિયદિવસે.

૧૮૨-૧૮૩. દ્વિધા વુત્તપ્પકારોતિ પાદગમનવસેન પક્ખગમનવસેન વાતિ દ્વિધા વુત્તપ્પભેદો . ચતુન્નં મગ્ગાનં સમ્બન્ધટ્ઠાનં **ચતુક્કં**, તિણ્ણં મગ્ગાનં સમ્બન્ધટ્ઠાનં **સિઙ્ઘાટકં**. ''ગામન્તરે ગામન્તરે''તિ એત્થ અઞ્ઞો ગામો ગામન્તરન્તિ આહ ''**નિક્ખમને અનાપત્તિ...પે॰... ભિક્ખુનો પાચિત્તિય**''ન્તિ. ''સંવિધાયા''તિ પાળિયં અવિસેસેન વુત્તત્તા ''**નેવ પાળિયા સમેતી**''તિ વુત્તં, ''એત્થન્તરે સંવિદહિતેપિ ભિક્ખુનો દુક્કટ''ન્તિ વુત્તત્તા ''**ન સેસઅટ્ઠકથાય સમેતી**''તિ વુત્તં. **અદ્ધયોજનં અતિક્કમન્તસ્સા**તિ અસતિ ગામે અદ્ધયોજનં અતિક્કમન્તસ્સ. યત્થ હિ અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે અઞ્ઞો ગામો ન હોતિ, તં ઇધ અગામકં અરઞ્ઞન્તિ અધિપ્પેતં, અદ્ધયોજનબ્ભન્તરે પન ગામે સતિ ગામન્તરગણનાય એવ આપત્તિ.

૧૮૫. રટ્ઠભેદેતિ રટ્ઠવિલોપે. **ચક્કસમારુળ્હા**તિ ઇરિયાપથચક્કં સકટચક્કં વા સમારુળ્હા. સેસં ઉત્તાનમેવ. દ્વિન્નમ્પિ સંવિદહિત્વા મગ્ગપ્પટિપત્તિ , અવિસઙ્કેતં, સમયાભાવો, અનાપદા, ગામન્તરોક્કમનં વા અદ્ધયોજનાતિક્કમો વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ. એકતોઉપસમ્પન્નાદીહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તસ્સ પન માતુગામસિક્ખાપદેન આપત્તિ.

સંવિદહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૮૮. અટ્ઠમે **લોકસ્સાદમિત્તસન્થવવસેન કીળાપુરેક્ખારા સંવિદહિત્વા**તિ અયં વિસેસો ''એવમિમે...પે॰... ભિક્ખુનીહિ સદ્ધિં નાવાય કીળન્તી''તિ ઇમિના ''ઉદ્ધંગામિનિં વા અધોગામિનિં વા''તિ ઇમિના ચ સિદ્ધો.

૧૮૯. નદિયા કુતો ગામન્તરન્તિ આહ ''**યસ્સા નદિયા**''તિઆદિ. ''**તસ્સા સગામકતીરપસ્સેન...પે॰... અદ્ધયોજનગણનાયા**તિ એકેકપસ્સેનેવ ગમનં સન્ધાય વુત્તત્તા તાદિસિકાય નદિયા મજ્ઝેન ગચ્છન્તસ્સ ગામન્તરગણનાય અદ્ધયોજનગણનાય ચ આપત્તી''તિ વદન્તિ. **સબ્બઅટ્ઠકથાસૂ**તિઆદિના અત્તના વુત્તમેવત્થં સમત્થેતિ. ''કીળાપુરેક્ખારતાય ભિક્ખુનિયા સદ્ધિં સંવિધાય નાવં અભિરુહન્તસ્સ નદિયંયેવ પાચિત્તિયસ્સ વુત્તત્તા વાપિસમુદ્દાદીસુ કીળાપુરેક્ખારતાય દુક્કટમેવ, ન પાચિત્તિય''ન્તિ વદન્તિ. ''લોકસ્સાદમિત્તસન્થવવસેન કીળાપુરેક્ખારા સંવિદહિત્વા''તિ વચનતો કેચિ ''ઇમં સિક્ખાપદં અકુસલચિત્તં લોકવજ્જ''ન્તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. કીળાપુરેક્ખારતાય હિ અભિરુહિત્વાપિ ગામન્તરોક્કમને અદ્ધયોજનાતિક્કમે વા કુસલાબ્યાકતચિત્તસમઙ્ગીપિ હુત્વા આપત્તિં આપજ્જતિ . યદિ હિ સો સંવેગં પટિલભિત્વા અરહત્તં વા સચ્છિકરેય્ય, નિદ્દં વા ઓક્કમેય્ય, કમ્મટ્ઠાનં વા મનસિ કરોન્તો ગચ્છેય્ય, કુતો તસ્સ અકુસલચિત્તસમઙ્ગિતા, યેનિદં સિક્ખાપદં અકુસલચિત્તં લોકવજ્જન્તિ વુચ્ચતિ, તસ્મા પણ્ણત્તિવજ્જં તિચિત્તન્તિ સિદ્ધં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

નાવાભિરુહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૪. નવમે **પટિયાદિત**ન્તિ ભિક્ખૂનં અત્થાય સમ્પાદિતં. **ઞાતકા વા હોન્તિ પવારિતા** વાતિ એત્થ સચેપિ ભિક્ખુનો અઞ્ઞાતકા અપ્પવારિતા ચ સિયું, ભિક્ખુનિયા ઞાતકા પવારિતા ચે, વટ્ટતિ.

૧૯૭. પાપભિક્ખૂનં પક્ખુપચ્છેદાય ઇદં પઞ્ઞત્તં, તસ્મા પઞ્ચભોજનેયેવ આપત્તિ વુત્તા. **પઞ્ચ ભોજનાનિ ઠપેત્વા સબ્બત્થ અનાપત્તી**તિ ઇદં પન ઇમિના સિક્ખાપદેન અનાપત્તિદસ્સનત્થં વુત્તં. વિઞ્ઞત્તિયા ઉપ્પન્નં પરિભુઞ્જન્તસ્સ હિ અઞ્ઞત્થ વુત્તનયેન દુક્કટં. સેસં ઉત્તાનમેવ. ભિક્ખુનિપરિપાચિતભાવો, જાનનં, ગિહિસમારમ્ભાભાવો, ઓદનાદીનં અઞ્ઞતરતા, તસ્સ અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

પરિપાચિતસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૯૮. દસમે **ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થસિક્ખાપદેના**તિ અપ્પટિચ્છન્ને માતુગામેન સદ્ધિં રહોનિસજ્જસિક્ખાપદં સન્ધાય વુત્તં. કિઞ્ચાપિ તં અચેલકવગ્ગે પઞ્ચમસિક્ખાપદં હોતિ, ઉપનન્દત્થેરં આરબ્ભ પઞ્ઞત્તેસુ પન ચતુત્થભાવતો ''ઉપનન્દસ્સ ચતુત્થસિક્ખાપદેના''તિ વુત્તં. ચતુત્થસિક્ખાપદસ્સ વત્થુતો ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વત્થુનો પઠમં ઉપ્પન્નત્તા ઇદં સિક્ખાપદં પઠમં પઞ્ઞત્તં. ઇમિના ચ સિક્ખાપદેન કેવલં ભિક્ખુનિયા એવ રહોનિસજ્જાય આપત્તિ પઞ્ઞત્તા, ઉપરિ માતુગામેન સદ્ધિં રહોનિસજ્જાય આપત્તિ વિસું પઞ્ઞત્તાતિ દટ્ઠબ્બં.

રહોનિસજ્જસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ભિક્ખુનિવગ્ગો તતિયો.

૪. ભોજનવગ્ગો

૧. આવસથપિણ્ડસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૦૬. ભોજનવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **અદ્ધયોજનં વા યોજનં વા ગન્તું સક્કોતી**તિ એત્થ તત્તકં ગન્તું સક્કોન્તસ્સપિ તાવતકં ગન્ત્વા અલદ્ધભિક્ખસ્સ ઇતો ભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. **ઇમેસંયેવા**તિ ઇમેસં પાસણ્ડાનંયેવ. **એત્તકાનન્તિ** ઇમસ્મિં પાસણ્ડે એત્તકાનં. **એકદિવસં ભુઞ્જિતબ્બન્તિ** એકદિવસં સકિંયેવ ભુઞ્જિતબ્બં. ''એકદિવસં ભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ વચનતો પન એકસ્મિં દિવસે પુનપ્પુનં ભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ ન ગહેતબ્બં. **પુન આદિતો પટ્ઠાય ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી**તિ ઇમિના પઠમં ભુત્તટ્ઠાનેસુ પુન એકસ્મિમ્પિ ઠાને ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ.

૨૦૮. "**ગચ્છન્તો વા આગચ્છન્તો વા**તિ ઇદં અદ્ધયોજનવસેન ગહેતબ્બ''ન્તિ વદન્તિ. **અન્તરામગ્ગે ગતટ્ઠાને**તિ એકસ્સેવ સન્તકં સન્ધાય વુત્તં. "**આગચ્છન્તેપિ એસેવ નયો**"તિ સઙ્ખેપેન વુત્તમેવત્થં વિભાવેન્તો "**ગન્ત્વા પચ્ચાગચ્છન્તો**"તિઆદિમાહ. આપત્તિટ્ઠાનેયેવ પુન ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ વત્તબ્બાતિ ગમને આગમને ચ પઠમં ભોજનં અવત્વા અન્તરામગ્ગે એકદિવસં ગતટ્ઠાને ચ એકદિવસન્તિ પુનપ્પુનં ભોજનમેવ દસ્સિતં, ગમનદિવસે પન આગમનદિવસે ચ ''ગમિસ્સામિ આગમિસ્સામી''તિ ભુઞ્જિતું વટ્ટતિયેવ. સુદ્ધચિત્તેન પુનપ્પુનં ભુઞ્જન્તસ્સપિ પુનપ્પુનં ભોજને અનાપત્તિ. અઞ્ઞસ્સત્થાય ઉદ્દિસિત્વા પઞ્ઞત્તં ભિક્ખુનો ગહેતુમેવ ન વટ્ટતીતિ આહ "**ભિક્ખૂનંયેવ અત્થાયા**"તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. આવસથપિણ્ડતા, અગિલાનતા, અનુવસિત્વા ભોજનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

આવસથપિણ્ડસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૦૯. દુતિયે **અભિમારે**તિ અભિગન્ત્વા ભગવતો મારણત્થાય નિયોજિતે ધનુદ્ધરે. **ગુળ્હપટિચ્છન્નો**તિ અપાકટો. **પવિજ્ઝી**તિ વિસ્સજ્જેસિ. નનુ **રાજાનમ્પિ મારાપેસી**તિ વચનતો ઇદં સિક્ખાપદં અજાતસત્તુનો કાલે પઞ્ઞત્તન્તિ સિદ્ધં, એવઞ્ચ સતિ પરતો અનુપઞ્ઞત્તિયં –

> ‘‘તેન ખો પન સમયેન રઞ્ઞો માગધસ્સ સેનિયસ્સ બિમ્બિસારસ્સ ઞાતિસાલોહિતો આજીવકેસુ પબ્બજિતો હોતિ. અથ ખો સો આજીવકો યેન રાજા માગધો સેનિયો બિમ્બિસારો તેનુપસઙ્કમિ, ઉપસઙ્કમિત્વા રાજાનં માગધં સેનિયં બિમ્બિસારં એતદવોચ…પે॰… કુક્કુચ્ચાયન્તા નાધિવાસેન્તી’’તિ –

ઇદં કસ્મા વુત્તન્તિ? સો કિર આજીવકો તં દાનં દેન્તો બિમ્બિસારકાલતો પટ્ઠાય અદાસિ, પચ્છા અજાતસત્તુકાલે સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિતો પટ્ઠાય ભિક્ખૂ કુક્કુચ્ચાયન્તા તં દાનં ન પટિગ્ગણ્હિંસુ, તસ્મા આદિતો પટ્ઠાય તં વત્થુ દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં. ‘‘અથ ખો સો આજીવકો ભિક્ખૂનં સન્તિકે દૂતં પાહેસી’’તિ ઇદઞ્ચ તતો પભુતિ સો આજીવકો અન્તરન્તરા ભિક્ખૂ નિમન્તેત્વા દાનં દેન્તો અજાતસત્તુકાલે સિક્ખાપદે પઞ્ઞત્તે યં ભિક્ખૂનં સન્તિકે દૂતં પાહેસિ, તં સન્ધાય વુત્તં.

૨૧૫. અઞ્ઞમઞ્ઞવિસિટ્ઠત્તા વિસદિસં રજ્જં વિરજ્જં, તતો આગતા, તત્થ વા જાતા, ભવાતિ વા વેરજ્જા, તે એવ **વેરજ્જકા**. તે પન યસ્મા ગોત્તચરણાદિવિભાગેન નાનપ્પકારા, તસ્મા વુત્તં ‘‘**નાનાવેરજ્જકે**’’તિ. અટ્ઠકથાયં પન **નાનાવિધેહિ અઞ્ઞરજ્જેહિ આગતે**તિ રજ્જાનંયેવ વસેન નાનપ્પકારતા વુત્તા.

૨૧૭-૨૧૮. ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વિઞ્ઞત્તિં કત્વા ભુઞ્જનવત્થુસ્મિં પઞ્ઞત્તત્તા વિઞ્ઞત્તિતો ગણભોજનં વત્થુવસેનેવ પાકટન્તિ તં અવત્વા ‘‘ગણભોજનં નામ યત્થ…પે॰… નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તી’’તિ નિમન્તનવસેનેવ પદભાજને ગણભોજનં વુત્તં. ‘‘કિઞ્ચિ પન સિક્ખાપદં વત્થુઅનનુરૂપમ્પિ સિયાતિ પદભાજને વુત્તનયેન નિમન્તનવસેનેવ ગણભોજનં હોતીતિ કેસઞ્ચિ આસઙ્કા ભવેય્યા’’તિ તંનિવત્તનત્થં ‘‘**તં પનેતં ગણભોજનં દ્વીહાકારેહિ પસવતી**’’તિ વુત્તં. **પઞ્ચન્નં ભોજનાનં નામં ગહેત્વા**તિ એત્થ ‘‘ભોજનં ગણ્હથાતિ વુત્તેપિ ગણભોજનં હોતિયેવા’’તિ વદન્તિ. ‘‘હેટ્ઠા અદ્ધાનગમનવત્થુસ્મિં નાવાભિરુહનવત્થુસ્મિઞ્ચ ‘ઇધેવ, ભન્તે, ભુઞ્જથા’તિ વુત્તે યસ્મા કુક્કુચ્ચાયન્તા ન પટિગ્ગણ્હિંસુ, તસ્મા ‘ભુઞ્જથા’તિ વુત્તેપિ ગણભોજનં ન હોતિયેવા’’તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. ‘‘પઞ્ચન્નં ભોજનાનં નામં ગહેત્વા નિમન્તેતી’’તિ વુત્તત્તા પન ‘‘ઓદનં ભુઞ્જથા’’તિ વા ‘‘ભત્તં ભુઞ્જથા’’તિ વા ભોજનનામં ગહેત્વાવ વુત્તે ગણભોજનં હોતિ, ન અઞ્ઞથા. ‘‘ઇધેવ, ભન્તે, ભુઞ્જથા’’તિ એત્થાપિ ‘‘ઓદન’’ન્તિ વા ‘‘ભત્ત’’ન્તિ વા વત્વાવ તે એવં નિમન્તેસુન્તિ ગહેતબ્બં. ગણવસેન વા નિમન્તિતત્તા તે ભિક્ખૂ અપકતઞ્ઞુતાય કુક્કુચ્ચાયન્તા ન પટિગ્ગણ્હિંસૂતિ અયં અમ્હાકં ખન્તિ, વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં.

એકતો ગણ્હન્તીતિ એત્થ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ દ્વાદસહત્થં અમુઞ્ચિત્વા ઠિતા એકતો ગણ્હન્તિ નામાતિ ગહેતબ્બં. ‘‘અમ્હાકં ચતુન્નમ્પિ ભત્તં દેહીતિ વા વિઞ્ઞાપેય્યુ’’ન્તિ વચનતો હેટ્ઠા ‘‘ત્વં એકસ્સ ભિક્ખુનો ભત્તં દેહિ, ત્વં દ્વિન્નન્તિ એવં વિઞ્ઞાપેત્વા’’તિ વચનતો ચ અત્તનો અત્થાય અઞ્ઞેહિ વિઞ્ઞત્તમ્પિ સાદિયન્તસ્સ ગણભોજનં હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **એવં વિઞ્ઞત્તિતો પસવતી**તિ એત્થ વિઞ્ઞત્તિયા સતિ ગણ્હન્તસ્સ એકતો હુત્વા ગહણે ઇમિના સિક્ખાપદેન આપત્તિ, વિસું ગહણે પણીતભોજનસૂપોદનવિઞ્ઞત્તીહિ આપત્તિ વેદિતબ્બા.

વિચારેતીતિ પઞ્ચખણ્ડાદિવસેન સંવિદહતિ. **ઘટ્ટેતી**તિ અનુવાતં છિન્દિત્વા હત્થેન દણ્ડકેન વા ઘટ્ટેતિ. **સુત્તં કરોતી**તિ સુત્તં વટ્ટેતિ. **વલેતી**તિ દણ્ડકે વા હત્થે વા આવટ્ટેતિ. ''અભિનવસ્સેવ ચીવરસ્સ કરણં ઇધ ચીવરકમ્મં નામ, પુરાણચીવરે સૂચિકમ્મં નામ ન હોતી''તિ વદન્તિ. ''ચતુત્થે આગતે ન યાપેન્તીતિ વચનતો સચે અઞ્ઞો કોચિ આગચ્છન્તો નત્થિ, ચત્તારોયેવ ચ તત્થ નિસિન્ના યાપેતું ન સક્કોન્તિ, ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ.

૨૨૦. ગણભોજનાપત્તિજનકનિમન્તનભાવતો **''અકપ્પિયનિમન્તન''**ન્તિ વુત્તં. **સમ્પવેસેત્વા**તિ નિસીદાપેત્વા. **ગણો ભિજ્જતી**તિ ગણો આપત્તિં ન આપજ્જતીતિ અધિપ્પાયો. ''યત્થ ચત્તારો ભિક્ખૂ…પે॰… ભુઞ્જન્તી''તિ ઇમાય પાળિયા સંસન્દનતો **''ઇતરેસં પન ગણપૂરકો હોતી''**તિ વુત્તં. **અવિસેસેના**તિ ''ગિલાનો વા ચીવરકારકો વા''તિ અવિસેસેત્વા સબ્બસાધારણવચનેન. **તસ્મા**તિ અવિસેસિતત્તા. **ભુત્વા ગતેસૂ**તિ એત્થ અગતેસુપિ ભોજનકિચ્ચે નિટ્ઠિતે ગણ્હિતું વટ્ટતિ . **તાનિ ચ તેહિ એકતો ન ગહિતાની**તિ યેહિ ભોજનેહિ વિસઙ્કેતો નત્થિ, તાનિ ભોજનાનિ તેહિ ભિક્ખૂહિ એકતો ન ગહિતાનિ એકેન પચ્છા ગહિતત્તા. **મહાથેરે**તિ ભિક્ખૂ સન્ધાય વુત્તં. દૂતસ્સ પુન પટિપથં આગન્ત્વા ''ભત્તં ગણ્હથા''તિ વચનભયેન **''ગામદ્વારે અટ્ઠત્વાવા''**તિ વુત્તં. **તત્થ તત્થ ગન્ત્વા**તિ અન્તરવીથિઆદીસુ તત્થ તત્થ ઠિતાનં સન્તિકં ગન્ત્વા. ભિક્ખૂનં અત્થાય ઘરદ્વારે ઠપેત્વા દિય્યમાનેપિ એસેવ નયો. **નિવત્તથાતિ વુત્તપદે નિવત્તિતું વટ્ટતી**તિ ''નિવત્તથા''તિ વિચ્છિન્દિત્વા પચ્છા ''ભત્તં ગણ્હથા''તિ વુત્તત્તા વટ્ટતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ગણભોજનતા, સમયાભાવો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ગણભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૨૧. તતિયે કુલપટિપાટિયા અબ્બોચ્છિન્નં કત્વા નિરન્તરં દિય્યમાનત્તા ''ભત્તપટિપાટિ અટ્ઠિતા હોતી''તિ પાળિયં વુત્તં, અન્તરા અટ્ઠત્વા નિરન્તરં પવત્તાતિ વુત્તં હોતિ. **ઉપચારવસેના**તિ વોહારવસેન. ન હિ સો બદરમત્તમેવ દેતિ, ઉપચારવસેન પન એવં વદતિ. બદરચુણ્ણસક્ખરાદીહિ પયોજિતં ''બદરસાળવ''ન્તિ વુચ્ચતિ.

૨૨૬. વિકપ્પનાવસેનેવ તં ભત્તં અસન્તં નામ હોતીતિ અનુપઞ્ઞત્તિવસેન વિકપ્પનં અટ્ઠપેત્વા યથાપઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદમેવ ઠપિતં. **પરિવારે** પન વિકપ્પનાય અનુજાનનમ્પિ અનુપઞ્ઞત્તિસમાનન્તિ કત્વા ''ચતસ્સો અનુપઞ્ઞત્તિયો''તિ વુત્તં. **મહાપચ્ચરિઆદીસુ** વુત્તનયં પચ્છા વદન્તો પાળિયા સંસન્દનતો પરમ્મુખાવિકપ્પનમેવ પતિટ્ઠાપેસિ. કેચિ પન ''તદા અત્તનો સન્તિકે ઠપેત્વા ભગવન્તં અઞ્ઞસ્સ અભાવતો થેરો સમ્મુખાવિકપ્પનં નાકાસિ, ભગવતા ચ વિસું સમ્મુખાવિકપ્પના ન વુત્તા, તથાપિ સમ્મુખાવિકપ્પનાપિ વટ્ટતી''તિ વદન્તિ. તેનેવ **માતિકા**અટ્ઠકથાયમ્પિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના) ''યો ભિક્ખુ પઞ્ચસુ સહધમ્મિકેસુ અઞ્ઞતરસ્સ 'મય્હં ભત્તપચ્ચાસં તુય્હં દમ્મી'તિ વા 'વિકપ્પેમી'તિ વા એવં સમ્મુખા વા 'ઇત્થન્નામસ્સ દમ્મી'તિ વા 'વિકપ્પેમી'તિ વા એવં પરમ્મુખા વા પઠમનિમન્તનં અવિકપ્પેત્વા પચ્છા નિમન્તિતકુલે લદ્ધભિક્ખતો એકસિત્થમ્પિ અજ્ઝોહરતિ, પાચિત્તિય''ન્તિ વુત્તં.

૨૨૯. પઞ્ચહિ ભોજનેહિ નિમન્તિતસ્સ યેન યેન પઠમં નિમન્તિતો, તસ્સ તસ્સ ભોજનતો ઉપ્પટિપાટિયા અવિકપ્પેત્વા વા પરસ્સ પરસ્સ ભોજનં **પરમ્પરભોજન**ન્તિ આહ **''સચે પન મૂલનિમન્તનં હેટ્ઠા હોતિ, પચ્છિમં પચ્છિમં ઉપરિ, તં ઉપરિતો પટ્ઠાય ભુઞ્જન્તસ્સ આપત્તી''**તિ. હત્થં અન્તો પવેસેત્વા સબ્બહેટ્ઠિમં ગણ્હન્તસ્સ મજ્ઝે

ઠિતમ્પિ અન્તોહત્થગતં હોતીતિ આહ ''**હત્થં પન...પે॰... યથા તથા વા ભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તી**''તિ. ખીરસ્સ રસસ્સ ચ ભત્તેન અમિસ્સં હુત્વા ઉપરિ ઠિતત્તા ''**ખીરં વા રસં વા પિવતો અનાપત્તી**''તિ વુત્તં.

મહાઉપાસકોતિ ગેહસામિકો. ''**મહાઅટ્ઠકથાયં** 'આપત્તી'તિ વચનેન **કુરુન્દિયં** 'વટ્ટતી'તિ વચનં વિરુદ્ધં વિય દિસ્સતિ, દ્વિન્નમ્પિ અધિપ્પાયો **મહાપચ્ચરિયં** વિભાવિતો''તિ **મહાગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **સબ્બે નિમન્તેન્તી**તિ અકપ્પિયનિમન્તનેન નિમન્તેન્તિ. ''પરમ્પરભોજનં નામ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન ભોજનેન નિમન્તિતો, તં ઠપેત્વા અઞ્ઞં પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં ભોજનં ભુઞ્જતિ, એતં પરમ્પરભોજનં નામા''તિ વુત્તત્તા સતિપિ ભિક્ખાચરિયાય પઠમં લદ્ધભાવે ''પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધભત્તં ભુઞ્જતિ, આપત્તી''તિ વુત્તં. અવિકપ્પવસેન ''**વચીકમ્મ**''ન્તિ વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પરમ્પરભોજનતા, સમયાભાવો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પરમ્પરભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૩૦-૨૩૧. ચતુત્થે **કાણાય માતા**તિ કાણાતિ લદ્ધનામાય દારિકાય માતા. કસ્મા પનેસા કાણા નામ જાતાતિ આહ ''**સા કિરસ્સા**''તિઆદિ. ઇમિસ્સા દહરકાલે માતાપિતરો સિનેહવસેન ''અમ્મ કાણે, અમ્મ કાણે''તિ વોહરિંસુ, સા તદુપાદાય કાણા નામ જાતા, તસ્સા ચ માતા ''કાણમાતા''તિ પાકટા અહોસીતિ એવમેત્થ કારણં વદન્તિ. **પટિયાલોક**ન્તિ પચ્છિમં દિસં, પચ્ચાદિચ્ચન્તિ વુત્તં હોતિ.

૨૩૩. પૂવગણનાય પાચિત્તિયન્તિ મુખવટ્ટિયા હેટ્ઠિમલેખતો ઉપરિટ્ઠિતપૂવગણનાય પાચિત્તિયં. ''દ્વત્તિપત્તપૂરા પટિગ્ગહેતબ્બા''તિ હિ વચનતો મુખવટ્ટિયા હેટ્ઠિમલેખં અનતિક્કન્તે દ્વે વા તયો વા પત્તપૂરે ગહેતું વટ્ટતિ.

૨૩૫. અટ્ઠકથાસુ પન...પે॰... વુત્તન્તિ ઇદં અટ્ઠકથાસુ તથા આગતભાવમત્તદીપનત્થં વુત્તં, ન પન તસ્સ વાદસ્સ પતિટ્ઠાપનત્થં. અટ્ઠકથાસુ વુત્તઞ્હિ પાળિયા ન સમેતિ. તતુત્તરિગહણે અનાપત્તિદસ્સનત્થઞ્હિ ''ઞાતકાનં પવારિતાન''ન્તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા ''અનાપત્તિ દ્વત્તિપત્તપૂરે પટિગ્ગણ્હાતી''તિ ઇમિનાવ પમાણયુત્તગ્ગહણે અનાપત્તિસિદ્ધિતો ''ઞાતકાનં પવારિતાન''ન્તિ વિસું ન વત્તબ્બં. યદિ એવં ''તં પાળિયા ન સમેતી''તિ કસ્મા ન વુત્તન્તિ? હેટ્ઠા તતુત્તરિસિક્ખાપદે વુત્તનયેનેવ સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ ન વુત્તં. વુત્તઞ્હિ તત્થ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૫૨૬) ''અટ્ઠકથાસુ પન ઞાતકપવારિતટ્ઠાને પકતિયાવ બહુમ્પિ વટ્ટતિ, અચ્છિન્નકારણા પમાણમેવ વટ્ટતીતિ વુત્તં, તં પાળિયા ન સમેતી''તિ. ''અપાથેય્યાદિઅત્થાય પટિયાદિત''ન્તિ સઞ્ઞાય ગણ્હન્તસ્સપિ આપત્તિયેવ અચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ. અત્તનોયેવ ગહણત્થં ''ઇમસ્સ હત્થે દેહી''તિ વચનેનપિ આપજ્જનતો ''**વચીકમ્મ**''ન્તિ વુત્તં. સેસં ઉત્તાનમેવ . વુત્તલક્ખણપૂવમન્થતા, અસેસકતા, અપટિપ્પસ્સદ્ધગમનતા, ન ઞાતકાદિતા, અતિરેકપટિગ્ગહણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

કાણમાતાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૩૬. પઞ્ચમે **ભુત્તાવી**તિ ભુત્તાવિનો ભુત્તવન્તો, કતભત્તકિચ્ચાતિ વુત્તં હોતિ. **પવારિતા**તિ એત્થ ચતૂસુ પવારણાસુ યાવદત્થપવારણા પટિક્ખેપપવારણા ચ લબ્ભતીતિ આહ ''**બ્રાહ્મણેન...પે॰... પટિક્ખેપપવારણાય પવારિતા**''તિ. ચતુબ્બિધા હિ પવારણા વસ્સંવુત્થપવારણા, પચ્ચયપવારણા , પટિક્ખેપપવારણા, યાવદત્થપવારણાતિ. તત્થ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, વસ્સંવુત્થાનં ભિક્ખૂનં તીહિ ઠાનેહિ પવારેતુ''ન્તિ (મહાવ॰ ૨૦૯) અયં **વસ્સંવુત્થપવારણા**. પકારેહિ દિટ્ઠાદીહિ વારેતિ સઙ્ઘાદિકે ભજાપેતિ ભત્તે કરોતિ એતાયાતિ પવારણા, આપત્તિવિસોધનાય અત્તવોસ્સગ્ગોકાસદાનં. સા પન યસ્મા યેભુય્યેન વસ્સંવુત્થેહિ કાતબ્બા વુત્તા, તસ્મા ''વસ્સંવુત્થપવારણા''તિ વુચ્ચતિ. ''ઇચ્છામહં, ભન્તે, સઙ્ઘં ચાતુમાસં ભેસજ્જેન પવારેતુ''ન્તિ (પાચિ॰ ૩૦૩) ચ, ''અઞ્ઞત્ર પુન પવારણાય અઞ્ઞત્ર નિચ્ચપવારણાયા''તિ (પાચિ॰ ૩૦૬) ચ અયં **પચ્ચયપવારણા** પવારેતિ પચ્ચયે ઇચ્છાપેતિ એતાયાતિ કત્વા, ચીવરાદીહિ ઉપનિમન્તનાયેતં અધિવચનં. ''પવારિતો નામ અસનં પઞ્ઞાયતિ, ભોજનં પઞ્ઞાયતિ, હત્થપાસે ઠિતો અભિહરતિ, પટિક્ખેપો પઞ્ઞાયતિ, એસો પવારિતો નામા''તિ (પાચિ॰ ૨૩૯) અયં **પટિક્ખેપપવારણા**. વિપ્પકતભોજનતાદિપઞ્ચઙ્ગસહિતો ભોજનપટિક્ખેપોયેવ હેત્થ પકારયુત્તા વારણાતિ પવારણા. ''પણીતેન ખાદનીયેન ભોજનીયેન સહત્થા સન્તપ્પેસિ સમ્પવારેસી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૬૩) અયં **યાવદત્થપવારણા**. યાવદત્થં ભોજનસ્સ પવારણા યાવદત્થપવારણા.

૨૩૭. તિ-કારં અવત્વા...પે॰... વત્તું વટ્ટતીતિ ઇદં વત્તબ્બાકારદસ્સનત્થં વુત્તં. ''તિ-કારે પન વુત્તેપિ અકતં નામ ન હોતી''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

૨૩૮-૨૩૯. પવારિતોતિ પટિક્ખેપિતો. યો હિ ભુઞ્જન્તો પરિવેસકેન ઉપનીતં ભોજનં અનિચ્છન્તો પટિક્ખિપતિ, સો તેન પવારિતો પટિક્ખેપિતો નામ હોતિ. બ્યઞ્જનં પન અનાદિયિત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ''**કતપવારણો કતપટિક્ખેપો**''તિ વુત્તં. યસ્મા ''અસન''ન્તિ ઇમિનાવ પદેન ''ભુત્તાવી''તિ ઇમસ્સ અત્થો વુત્તો, તસ્મા ન તસ્સ કિઞ્ચિ પયોજનં વિસું ઉપલબ્ભતિ. યદિ હિ ઉપલબ્ભેય્ય, પવારણા છળઙ્ગસમન્નાગતા આપજ્જેય્યાતિ મનસિ કત્વા પઞ્ચસમન્નાગતત્તંયેવ દસ્સેતું ''**વુત્તમ્પિ ચેત**''ન્તિઆદિના પાળિં આહરતિ. કેચિ પન ''હત્થપાસે ઠિતો અભિહરતી''તિ એકમેવ અઙ્ગં કત્વા ''ચતુરઙ્ગસમન્નાગતા પવારણા''તિપિ વદન્તિ.

અમ્બિલપાયાસાદીસૂતિ **આદિ**-સદ્દેન ખીરપાયાસાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. તત્થ અમ્બિલપાયાસગ્ગહણેન તક્કાદિઅમ્બિલસંયુત્તા ઘનયાગુ વુત્તા. ખીરપાયાસગ્ગહણેન ખીરસંયુત્તા યાગુ સઙ્ગય્હતિ. **પવારણં ન જનેતી**તિ અનતિરિત્તભોજનાપત્તિનિબન્ધનં પટિક્ખેપં ન સાધેતિ. કતોપિ પટિક્ખેપો અનતિરિત્તભોજનાપત્તિનિબન્ધનો ન હોતીતિ અકતટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતીતિ આહ ''**પવારણં ન જનેતી**''તિ. ''**યાગુ**-સદ્દસ્સ પવારણજનકયાગુયાપિ સાધારણત્તા 'યાગું ગણ્હથા'તિ વુત્તેપિ પવારણા હોતીતિ પવારણં જનેતિયેવાતિ વુત્ત''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં, તં પરતો તત્થેવ ''ભત્તમિસ્સકં યાગું આહરિત્વા''તિ એત્થ વુત્તકારણેન ન સમેતિ. વુત્તઞ્હિ તત્થ ''હેટ્ઠા અયાગુકે નિમન્તને ઉદકકઞ્જિકખીરાદીહિ સદ્ધિં મદ્દિતં ભત્તમેવ સન્ધાય 'યાગું ગણ્હથા'તિ વુત્તત્તા પવારણા હોતિ, 'ભત્તમિસ્સકં યાગું આહરિત્વા'તિ એત્થ પન વિસું યાગુયા વિજ્જમાનત્તા પવારણા ન હોતી''તિ. તસ્મા તત્થ વુત્તનયેનેવ ખીરાદીહિ સંમદ્દિતં ભત્તમેવ સન્ધાય ''યાગું ગણ્હથા''તિ વુત્તત્તા યાગુયા ચ તત્થ અભાવતો પવારણા હોતીતિ એવમેત્થ કારણં વત્તબ્બં. એવઞ્હિ સતિ પરતો ''યેનાપુચ્છિતો, તસ્સ અત્થિતાયા''તિ અટ્ઠકથાયં વુત્તકારણેનપિ સંસન્દતિ, અઞ્ઞથા ગણ્ઠિપદેસુયેવ પુબ્બાપરવિરોધો આપજ્જતિ. અટ્ઠકથાવચનેન ચ ન સમેતિ. **સચે...પે॰... પઞ્ઞાયતી**તિ ઇમિના વુત્તપ્પમાણસ્સ મચ્છમંસખણ્ડસ્સ નહારુનો વા સબ્ભાવમત્તં દસ્સેતિ. **તાહી**તિ પુથુકાહિ.

સાલિવીહિયવેહિ કતસત્તૂતિ યેભુય્યનયેન વુત્તં, સત્ત ધઞ્ઞાનિ પન ભજ્જિત્વા કતોપિ સત્તુયેવ. તેનેવાહ “**કઙ્ગુવરક...પે॰... સત્તુસઙ્ગહમેવ ગચ્છતી**”તિ. **સત્તુમોદકો**તિ સત્તુયો પિણ્ડેત્વા કતો અપક્કો સત્તુગુળો. પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરવસેન વિપ્પકતભોજનભાવસ્સ ઉપચ્છિન્નત્તા “**મુખે સાસપમત્તમ્પિ...પે॰... ન પવારેતી**”તિ વુત્તં. “**અકપ્પિયમંસં પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતી**”તિ વચનતો સચે સઙ્ઘિકં લાભં અત્તનો અપાપુણન્તં જાનિત્વા વા અજાનિત્વા વા પટિક્ખિપતિ, ન પવારેતિ પટિક્ખિપિતબ્બસ્સેવ પટિક્ખિત્તત્તા. અલજ્જિસન્તકં પટિક્ખિપન્તોપિ ન પવારેતિ. **અવત્થુતાયા**તિ અનતિરિત્તાપત્તિસાધિકાય પવારણાય અવત્થુભાવતો. એતેન પટિક્ખિપિતબ્બસ્સેવ પટિક્ખિત્તભાવં દીપેતિ . યઞ્હિ પટિક્ખિપિતબ્બં હોતિ, તસ્સ પટિક્ખેપો આપત્તિઅઙ્ગં ન હોતીતિ તં ‘‘પવારણાય અવત્થૂ’’તિ વુચ્ચતિ.

ઉપનામેતીતિ ઇમિના કાયાભિહારં દસ્સેતિ. હત્થપાસતો બહિ ઠિતસ્સ સતિપિ દાતુકામાભિહારે પટિક્ખિપન્તસ્સ દૂરભાવેનેવ પવારણાય અભાવતો થેરસ્સપિ દૂરભાવમત્તં ગહેત્વા પવારણાય અભાવં દસ્સેન્તો “**થેરસ્સ દૂરભાવતો**”તિ આહ, ન પન થેરસ્સ અભિહારસબ્ભાવતો. સચેપિ ગહેત્વા ગતો હત્થપાસે ઠિતો હોતિ, કિઞ્ચિ પન અવત્વા આધારકટ્ઠાને ઠિતત્તા અભિહારો નામ ન હોતીતિ “**દૂતસ્સ ચ અનભિહરણતો**”તિ વુત્તં. ‘‘ગહેત્વા ગતેન ‘ભત્તં ગણ્હથા’તિ વુત્તે અભિહારો નામ હોતીતિ ‘**સચે પન ગહેત્વા આગતો ભિક્ખુ...પે॰... પવારણા હોતી**’તિ વુત્ત’’ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ‘‘પત્તં કિઞ્ચિ ઉપનામેત્વા ‘ઇમં ભત્તં ગણ્હથા’તિ વુત્તન્તિ ગહેતબ્બ’’ન્તિ વદન્તિ, તં યુત્તં વિય દિસ્સતિ વાચાભિહારસ્સ ઇધ અનધિપ્પેતત્તા.

પરિવેસનાયાતિ ભત્તગ્ગે. **અભિહટાવ હોતી**તિ પરિવેસકેનેવ અભિહટા હોતિ. **તતો દાતુકામતાય ગણ્હન્તં પટિક્ખિપન્તસ્સ પવારણા હોતી**તિ એત્થ અગણ્હન્તમ્પિ પટિક્ખિપતો પવારણા હોતિયેવ. કસ્મા? દાતુકામતાય અભિહટત્તા. ‘‘તસ્મા સા અભિહટાવ હોતી’’તિ હિ વુત્તં. તેનેવ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** ‘‘દાતુકામાભિહારે સતિ કેવલં ‘દસ્સામી’તિ ગહણમેવ અભિહારો નામ ન હોતિ, ‘દસ્સામી’તિ ગણ્હન્તેપિ અગણ્હન્તેપિ દાતુકામાભિહારોવ અભિહારો નામ હોતિ, તસ્મા ગહણસમયે વા અગ્ગહણસમયે વા તં પટિક્ખિપતો પવારણા હોતી’’તિ વુત્તં. ઇદાનિ અસતિ તસ્સ દાતુકામાભિહારે ગહણસમયેપિ પટિક્ખિપતો પવારણા ન હોતીતિ દસ્સેતું “**સચે પના**”તિઆદિ વુત્તં.

“**રસં ગણ્હથા**”તિ અપવારણજનકસ્સ નામં ગહેત્વા વુત્તત્તા “**તં સુત્વા પટિક્ખિપતો પવારણા નત્થી**”તિ વુત્તં. **મચ્છરસં મંસરસ**ન્તિ એત્થ પન ન કેવલં મચ્છસ્સ રસં મચ્છરસમિચ્ચેવ વિઞ્ઞાયતિ, અથ ખો મચ્છો ચ મચ્છરસઞ્ચ મચ્છરસન્તિ એવં પવારણજનકસાધારણનામવસેનપિ વિઞ્ઞાયમાનત્તા તં પટિક્ખિપતો પવારણાવ હોતિ. પરતો **મચ્છસૂપ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. “**ઇદં ગણ્હથા**”**તિ વુત્તેપી**તિ એત્થ એવં અવત્વાપિ પવારણપહોનકં યંકિઞ્ચિ અભિહટં પટિક્ખિપતો પવારણા હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **કરમ્બકો**તિ મિસ્સકાધિવચનમેતં. યઞ્હિ અઞ્ઞેનઞ્ઞેન મિસ્સેત્વા કરોન્તિ, સો ‘‘કરમ્બકો’’તિ વુચ્ચતિ. સો સચેપિ મંસેન મિસ્સેત્વા કતોવ હોતિ, ‘‘કરમ્બકં ગણ્હથા’’તિ અપવારણારહસ્સ નામેન વુત્તત્તા પટિક્ખિપતો પવારણા ન હોતિ. ‘‘મંસકરમ્બકં ગણ્હથા’’તિ વુત્તે પન મંસમિસ્સકં ગણ્હથાતિ વુત્તં હોતિ, તસ્મા પવારણાવ હોતિ.

“**ઉદ્દિસ્સકત**”**ન્તિ મઞ્ઞમાનો**તિ એત્થ ‘‘વત્થુનો કપ્પિયત્તા અકપ્પિયસઞ્ઞાય પટિક્ખિપતોપિ અચિત્તકત્તા ઇમસ્સ સિક્ખાપદસ્સ પવારણા હોતી’’તિ વદન્તિ. ‘‘હેટ્ઠા અયાગુકે નિમન્તને ઉદકકઞ્જિકખીરાદીહિ સદ્ધિં મદ્દિતં ભત્તમેવ સન્ધાય ‘યાગું ગણ્હથા’તિ વુત્તત્તા પવારણા હોતિ, ‘ભત્તમિસ્સકં યાગું આહરિત્વા’તિ એત્થ પન વિસું યાગુયા વિજ્જમાનત્તા પવારણા ન હોતી’’તિ વદન્તિ. **અયમેત્થ અધિપ્પાયો**તિ ‘‘યેનાપુચ્છિતો’’તિઆદિના

વુત્તમેવત્થં સન્ધાય વદતિ. **કારણં પનેત્થ દુદ્દસ**ન્તિ એત્થ એકે તાવ વદન્તિ ‘‘યસ્મા યાગુમિસ્સકં નામ ભત્તમેવ ન હોતિ, ખીરાદિકમ્પિ હોતિયેવ, તસ્મા કરમ્બકે વિય પવારણાય ન ભવિતબ્બં. એવઞ્ચ સતિ યાગુ બહુતરા વા હોતિ સમસમા વા, ન પવારેતિ. ‘યાગુ મન્દા, ભત્તં બહુતરં, પવારેતી’તિ એત્થ કારણં દુદ્દસ’’ન્તિ. કેચિ પન વદન્તિ ‘‘યાગુમિસ્સકં નામ ભત્તં, તસ્મા તં પટિક્ખિપતો પવારણાય એવ ભવિતબ્બં. એવઞ્ચ સતિ ‘ઇધ પવારણા હોતિ ન હોતી’તિ એત્થ કારણં દુદ્દસ’’ન્તિ.

યથા ચેત્થ કારણં દુદ્દસં, એવં પરતો ‘‘મિસ્સકં ગણ્હથા’’તિ એત્થાપિ કારણં દુદ્દસમેવાતિ વેદિતબ્બં. ન હિ પવારણપ્પહોનકસ્સ અપ્પબહુભાવો પવારણાય ભાવાભાવનિમિત્તં, કિઞ્ચરહિ પવારણજનકસ્સ નામગ્ગહણમેવેત્થ પમાણં, તસ્મા ‘‘ઇદઞ્ચ કરમ્બકેન ન સમાનેતબ્બ’’ન્તિઆદિના યમ્પિ કારણં વુત્તં, તમ્પિ પુબ્બે વુત્તેન સંસન્દિયમાનં ન સમેતિ. યદિ હિ ‘‘મિસ્સક’’ન્તિ ભત્તમિસ્સકેયેવ રુળ્હં સિયા, એવં સતિ યથા ‘‘ભત્તમિસ્સકં ગણ્હથા’’તિ વુત્તે ભત્તં બહુતરં વા સમં વા અપ્પતરં વા હોતિ, પવારેતિયેવ, એવં ‘‘મિસ્સકં ગણ્હથા’’તિ વુત્તેપિ અપ્પતરેપિ ભત્તે પવારણાય ભવિતબ્બં **મિસ્સક**ન્તિ ભત્તમિસ્સકેયેવ રુળ્હત્તા. તથા હિ ‘‘મિસ્સકન્તિ ભત્તમિસ્સકેયેવ રુળ્હવોહારત્તા ઇદં પન ‘ભત્તમિસ્સકમેવા’તિ વુત્ત’’ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અથ ‘‘મિસ્સક’’ન્તિ ભત્તમિસ્સકે રુળ્હં ન હોતિ, મિસ્સકભત્તં પન સન્ધાય ‘‘મિસ્સકં ગણ્હથા’’તિ વુત્તન્તિ. એવમ્પિ યથા અયાગુકે નિમન્તને ખીરાદીહિ સદ્ધિં મદ્દિતં ભત્તમેવ સન્ધાય ‘‘યાગું ગણ્હથા’’તિ વુત્તે પવારણા હોતિ, એવમિધાપિ મિસ્સકભત્તમેવ સન્ધાય ‘‘મિસ્સકં ગણ્હથા’’તિ વુત્તે ભત્તં અપ્પં વા હોતુ બહુ વા, પવારણા એવ સિયા. તસ્મા ‘‘મિસ્સક’’ન્તિ ભત્તમિસ્સકે રુળ્હં વા હોતુ સન્ધાયભાસિતં વા, ઉભયત્થાપિ પુબ્બેનાપરં ન સમેતીતિ કિમેત્થ કારણચિન્તાય, ઈદિસેસુ પન ઠાનેસુ અટ્ઠકથાપમાણેનેવ ગન્તબ્બન્તિ અયં અમ્હાકં ખન્તિ.

‘‘**વિસું કત્વા દેતી**તિ ભત્તસ્સ ઉપરિ ઠિતં રસાદિં વિસું ગહેત્વા દેતી’’તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **કેનચિ** પન ‘‘યથા ભત્તસિત્થં ન પતતિ, તથા ગાળ્હં હત્થેન પીળેત્વા પરિસ્સાવેત્વા દેતી’’તિ વુત્તં. તથાપિ કારણં ન દિસ્સતિ. યથા હિ ભત્તમિસ્સકં યાગું આહરિત્વા ‘‘યાગું ગણ્હથા’’તિ વત્વા યાગુમિસ્સકં ભત્તમ્પિ દેન્તં પટિક્ખિપતો પવારણા ન હોતિ, એવમિધાપિ બહુખીરરસાદીસુ ભત્તેસુ ‘‘ખીરં ગણ્હથા’’તિઆદીનિ વત્વા ખીરાદીનિ વા દેતુ ખીરાદિમિસ્સકભત્તં વા, ઉભયથાપિ પવારણાય ન ભવિતબ્બં, તસ્મા ‘‘વિસું કત્વા દેતી’’તિ તેનાકારેન દેન્તં સન્ધાય વુત્તં, ન પન ભત્તમિસ્સકં કત્વા દિય્યમાનં પટિક્ખિપતો પવારણા હોતીતિ દસ્સનત્થન્તિ ગહેતબ્બં. યદિ પન ભત્તમિસ્સકં કત્વા દિય્યમાને પવારણા હોતીતિ અધિપ્પાયેન અટ્ઠકથાયં ‘‘વિસું કત્વા દેતી’’તિ વુત્તં, એવં સતિ અટ્ઠકથાયેવેત્થ પમાણન્તિ ગહેતબ્બં, ન પન કારણન્તરં ગવેસિતબ્બં.

સચે ઉક્કુટિકં નિસિન્નો પાદે અમુઞ્ચિત્વાપિ ભૂમિયં નિસીદતિ, ઇરિયાપથં વિકોપેન્તો નામ હોતીતિ ઉક્કુટિકાસનં અવિકોપેત્વાવ સુખેન નિસીદિતું ‘‘**તસ્સ પન હેટ્ઠા…પે॰… નિસીદનકં દાતબ્બ**’’ન્તિ વુત્તં. ‘‘**આસનં અચાલેત્વા**તિ પીઠે કુટ્ઠોકાસતો આનિસદમંસં અમોચેત્વા, અનુટ્ઠહિત્વાતિ વુત્તં હોતિ, અદિન્નાદાને વિય ઠાનાચાવનં ન ગહેતબ્બ’’ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

અકપ્પિયકતન્તિ એત્થ અકપ્પિયકતસ્સેવ અનતિરિત્તભાવતો કપ્પિયં અકારાપેત્વા તસ્મિં પત્તે પક્ખિત્તમૂલફલાદિયેવ અતિરિત્તં ન હોતિ, સેસં પન પત્તપરિયાપન્નં અતિરિત્તમેવ હોતિ, પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. તં પન મૂલફલાદિં પરિભુઞ્જિતુકામેન તતો નીહરિત્વા કપ્પિયં કારાપેત્વા અઞ્ઞસ્મિં ભાજને ઠપેત્વા અતિરિત્તં કારાપેત્વા ભુઞ્જિતબ્બં.

સો પુન કાતું ન લભતીતિ તસ્મિંયેવ ભાજને કરિયમાનં પઠમં કતેન સદ્ધિં કતં હોતીતિ પુન સોયેવ કાતું ન લભતિ, અઞ્ઞો લભતિ. અઞ્ઞસ્મિં પન ભાજને તેન વા અઞ્ઞેન વા કાતું વટ્ટતિ. તેનાહ "**યેન અકતં, તેન કાતબ્બં. યઞ્ચ અકતં, તં કાતબ્બ**"ન્તિ. **તેનપી**તિ એત્થ **પિ**-સદ્દો ન કેવલં અઞ્ઞેન વાતિ ઇમમત્થં દીપેતિ. **એવં કત**ન્તિ અઞ્ઞસ્મિં ભાજને કતં. **પેસેત્વા**તિ અનુપસમ્પન્નસ્સ હત્થે પેસેત્વા. ઇમસ્સ વિનયકમ્મભાવતો "**અનુપસમ્પન્નસ્સ હત્થે ઠિતં ન કારેતબ્બ**"ન્તિ વુત્તં.

સચે પન આમિસસંસટ્ઠાનીતિ એત્થ સચે મુખગતેનપિ અનતિરિત્તેન આમિસેન સંસટ્ઠાનિ હોન્તિ , પાચિત્તિયમેવાતિ વેદિતબ્બં. તસ્મા પવારિતેન ભોજનં અતિરિત્તં કારાપેત્વા ભુઞ્જન્તેનપિ યથા અકતેન મિસ્સં ન હોતિ, એવં મુખઞ્ચ હત્થઞ્ચ સુદ્ધં કત્વા ભુઞ્જિતબ્બં. કિઞ્ચાપિ અપ્પવારિતસ્સ પુરેભત્તં યામકાલિકાદીનિ આહારત્થાય પરિભુઞ્જતોપિ અનાપત્તિ, પવારિતસ્સ પન પવારણમૂલકં દુક્કટં હોતિયેવાતિ ''યામકાલિકં...પે॰... અજ્ઝોહારે આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ પાળિયં વુત્તં.

૨૪૧. કાયેન ભુઞ્જનતો વાચાય આણાપેત્વા અતિરિત્તં અકારાપનતો ચ આપજ્જતીતિ "**કાયવાચતો**"તિ વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પવારિતભાવો, આમિસસ્સ અનતિરિત્તતા, કાલે અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પઠમપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૪૩. છટ્ઠે **સાધારણમેવા**તિ ''હન્દ ભિક્ખુ ખાદ વા''તિઆદિના વુત્તપવારણાય સાધારણં. ''ભુત્તસ્મિં પાચિત્તિય''ન્તિ માતિકાયં વુત્તત્તા ભોજનપરિયોસાને આપત્તિ, ન અજ્ઝોહારે અજ્ઝોહારે. **અભિહટ્ઠું પવારેતિ, આપત્તિ પાચિત્તિયસ્સા**તિ ઇદઞ્ચ ભોજનપરિયોસાનંયેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પવારિતતા, પવારિતસઞ્ઞિતા, આસાદનાપેક્ખતા, અનતિરિત્તેન અભિહટ્ઠું પવારણા, ભોજનપરિયોસાનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

દુતિયપવારણાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૪૭. સત્તમે **અગ્ગસમજ્જો**તિ ઉત્તમં નચ્ચં. તં કિર પબ્બતમત્થકે ઠત્વા એકં દેવતં ઉદ્દિસ્સ કરોન્તિ. નટાનં નાટકાનિ **નટનાટકાનિ**, સીતાહરણાદીનિ. **અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે**તિ ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદે અપઞ્ઞત્તે. **અદંસૂ**તિ ''વિહારં નેત્વા ખાદિસ્સથા''તિ અદંસુ.

૨૪૮-૨૪૯. મૂલકમૂલાદીનિ ઉપદેસતોયેવ વેદિતબ્બાનિ. ન હિ તાનિ પરિયાયન્તરેન વુચ્ચમાનાનિપિ સક્કા વિઞ્ઞાતું. પરિયાયન્તરેપિ હિ વુચ્ચમાને તં તં નામં અજાનન્તાનં સમ્મોહોયેવ સિયા, તસ્મા તત્થ ન કિઞ્ચિ વક્ખામ. **ખાદનીયત્થ**ન્તિ ખાદનીયેન કત્તબ્બકિચ્ચં. **નેવ ફરન્તી**તિ ન નિપ્ફાદેન્તિ. **તેસુ તેસુ જનપદેસૂ**તિ એત્થ ''એકસ્મિં જનપદે આહારકિચ્ચં સાધેન્તં સેસજનપદેસુપિ ન કપ્પતી''તિ વદન્તિ. **રુક્ખવલ્લિઆદીન**ન્તિ હેટ્ઠા વુત્તમેવ સમ્પિણ્ડેત્વા વુત્તં. **અન્તોપથવીગતો**તિ સાલકલ્યાણીખન્ધં સન્ધાય વુત્તં. **સબ્બકપ્પિયાની**તિ

મૂલખન્ધતચપત્તાદિવસેન સબ્બસો કપ્પિયાનિ. તેસમ્પિ નામવસેન ન સક્કા પરિયન્તં દસ્સેતુન્તિ સમ્બન્ધો. અચ્છિવાદીનં અપરિપક્કાનેવ ફલાનિ યાવજીવિકાનીતિ દસ્સેતું "**અપરિપક્કાની**"તિ વુત્તં.

હરીતકાદીનં અટ્ઠીનીતિ એત્થ મિઞ્જં પટિચ્છાદેત્વા ઠિતકપાલાનિ યાવજીવિકાનીતિ આચરિયા. મિઞ્જમ્પિ યાવજીવિકન્તિ એકે. **હિઙ્ગૂ**તિ હિઙ્ગુરુક્ખતો પગ્ઘરિતનિય્યાસો. હિઙ્ગુજતુઆદયોપિ હિઙ્ગુવિકતિયો એવ. તત્થ **હિઙ્ગુજતુ** નામ હિઙ્ગુરુક્ખસ્સ દણ્ડપત્તાનિ પચિત્વા કતનિય્યાસો, **હિઙ્ગુસિપાટિકં** નામ હિઙ્ગુપત્તાનિ પચિત્વા કતનિય્યાસો. ''અઞ્ઞેન મિસ્સેત્વા કતો''તિપિ વદન્તિ. **તક**ન્તિ અગ્ગકોટિયા નિક્ખન્તસિલેસો. **તકપત્તિ**ન્તિ પત્તતો નિક્ખન્તસિલેસો. **તકપણ્ણિ**ન્તિ પલાસે ભજ્જિત્વા કતસિલેસો. ''દણ્ડતો નિક્ખન્તસિલેસો તિપિ વદન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. વિકાલતા, યાવકાલિકતા, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

વિકાલભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૫૨-૩. અટ્ઠમે **તાદિસ**ન્તિ અસૂપબ્યઞ્જનં. **યંકિઞ્ચિ યાવકાલિકં વા યામકાલિકં વા**તિ એત્થ ''યામકાલિક''ન્તિ ઇમિના ન કેવલં યાવકાલિકે એવ સન્નિધિપચ્ચયા પાચિત્તિયં, અથ ખો યામકાલિકેપીતિ દસ્સેતિ. નનુ ચ યામકાલિકં નેવ ખાદનીયેસુ અન્તોગધં, ન ભોજનીયેસુ. તેનેવ પદભાજનીયે ''ખાદનીયં નામ પઞ્ચ ભોજનાનિ યામકાલિકં સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકં ઠપેત્વા અવસેસં ખાદનીયં નામ. ભોજનીયં નામ પઞ્ચ ભોજનાની''તિ વુત્તં, ''યો પન ભિક્ખુ સન્નિધિકારકં ખાદનીયં વા ભોજનીયં વા ખાદેય્ય વા ભુઞ્જેય્ય વા, પાચિત્તિય''ન્તિ ચ વુત્તં, તસ્મા યામકાલિકે પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બન્તિ કથં વિઞ્ઞાયતીતિ? વુચ્ચતે – પદભાજને **ખાદનીય**-સદ્દસ્સ અત્થદસ્સનત્થં ''યામકાલિકં ઠપેત્વા''તિ વુત્તં, ન પન સન્નિધિપચ્ચયા અનાપત્તિદસ્સનત્થં. ખાદિતબ્બઞ્હિ યંકિઞ્ચિ ખાદનીયન્તિ અધિપ્પેતં, ન ચ યામકાલિકેસુ કિઞ્ચિ ખાદિતબ્બં અત્થિ પાતબ્બભાવતો. તસ્મા કિઞ્ચાપિ યામકાલિકં ખાદનીયભોજનીયેહિ ન સઙ્ગહિતં, તથાપિ અનાપત્તિં દસ્સેન્તેન ''અનાપત્તિ યામકાલિકં યામે નિદહિત્વા ભુઞ્જતી''તિ વચનતો યામાતિક્કમે સન્નિધિપચ્ચયા પાચિત્તિયેન ભવિતબ્બન્તિ વિઞ્ઞાયતિ. ''યામકાલિકેન, ભિક્ખવે, સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકં તદહુપટિગ્ગહિતં યામે કપ્પતિ, યામાતિક્કન્તે ન કપ્પતી''તિ (મહાવ॰ ૩૦૫) ઇમિનાપિ ચાયમત્થો સિદ્ધો. તેનેવ ભગવતો અધિપ્પાયઞ્ઞૂહિ અટ્ઠકથાચરિયેહિ યામકાલિકે પાચિત્તિયમેવ વુત્તં.

પટિગ્ગહણેતિ ગહણમેવ સન્ધાય વુત્તં. પટિગ્ગહિતમેવ હિ તં, પુન પટિગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ. તેનેવ "**અજ્ઝોહરિતુકામતાય ગણ્હન્તસ્સ પટિગ્ગહણે**"તિ વુત્તં. **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના) પન ''અજ્ઝોહરિસ્સામીતિ ગણ્હન્તસ્સ પટિગ્ગહણે''ઇચ્ચેવ વુત્તં. **ય**ન્તિ યં પત્તં. **સન્દિસ્સતી**તિ યાગુયા ઉપરિ સન્દિસ્સતિ. તેલવણ્ણે પત્તે સતિપિ નિસ્નેહભાવે અઙ્ગુલિયા ઘંસન્તસ્સ વણ્ણવસેનેવ લેખા પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા તત્થ અનાપત્તીતિ દસ્સનત્થં "**સા અબ્બોહારિકા**"તિ વુત્તં. **સયં પટિગ્ગહેત્વા અપરિચ્ચત્તમેવ હિ દુતિયદિવસે ન વટ્ટતી**તિ એત્થ પટિગ્ગહણે અનપેક્ખવિસ્સજ્જનેન અનુપસમ્પન્નસ્સ નિરપેક્ખદાનેન વા વિજહિતપટિગ્ગહણં પરિચ્ચત્તમેવ હોતીતિ ''અપરિચ્ચત્ત''ન્તિ ઇમિના ઉભયથાપિ અવિજહિતપટિગ્ગહણમેવ વુત્તં. તસ્મા યં પરસ્સ પરિચ્ચજિત્વા અદિન્નમ્પિ સચે પટિગ્ગહણે નિરપેક્ખવિસ્સજ્જનેન વિજહિતપટિગ્ગહણં હોતિ, તમ્પિ દુતિયદિવસે વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં.

યદિ એવં ‘‘પત્તો દુદ્ધોતો હોતી’’તિઆદીસુ કસ્મા આપત્તિ વુત્તાતિ? ‘‘પટિગ્ગહણં અવિસ્સજ્જેત્વાવ સયં વા અઞ્ઞેન વા તુચ્છં કત્વા ન સમ્મા ધોવિત્વા નિટ્ઠાપિતે પત્તે લગ્ગમ્પિ અવિજહિતપટિગ્ગહણમેવ હોતીતિ તત્થ આપત્તી’’તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ‘‘સામણેરાનં પરિચ્ચજન્તીતિ ઇમસ્મિં અધિકારે ઠત્વા ‘અપરિચ્ચત્તમેવા’તિ વુત્તત્તા અનુપસમ્પન્નસ્સ પરિચ્ચત્તમેવ વટ્ટતિ, અપરિચ્ચત્તં ન વટ્ટતીતિ આપન્નં, તસ્મા નિરાલયભાવેન પટિગ્ગહણે વિજહિતેપિ અનુપસમ્પન્નસ્સ અપરિચ્ચત્તં ન વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ, તં યુત્તં વિય ન દિસ્સતિ. યદગ્ગેન હિ પટિગ્ગહણં વિજહતિ, તદગ્ગેન સન્નિધિમ્પિ ન કરોતિ વિજહિતપટિગ્ગહણસ્સ અપ્પટિગ્ગહિતસદિસત્તા. પટિગ્ગહેત્વા નિદહિતેયેવ ચ સન્નિધિપચ્ચયા આપત્તિ વુત્તા. ‘‘પટિગ્ગહેત્વા એકરત્તં વીતિનામિતસ્સેતં અધિવચન’’ન્તિ હિ વુત્તં.

પાળિયં ‘‘સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકં આહારત્થાય પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિઆદિના સન્નિહિતેસુ સત્તાહકાલિકયાવજીવિકેસુ પુરેભત્તમ્પિ આહારત્થાય અજ્ઝોહરણેપિ દુક્કટસ્સ વુત્તત્તા યામકાલિકેપિ આહારત્થાય અજ્ઝોહરણે વિસું દુક્કટેનપિ ભવિતબ્બન્તિ આહ ‘‘**આહારત્થાય અજ્ઝોહરતો દુક્કટેન સદ્ધિં પાચિત્તિય**’’ન્તિ. **પકતિઆમિસે**તિ ઓદનાદિકપ્પિયામિસે. **યામકાલિકં સતિ પચ્ચયે સામિસેન મુખેન અજ્ઝોહરતો દ્વે**તિ હિય્યો પટિગ્ગહિતયામકાલિકં અજ્જ પુરેભત્તં સામિસેન મુખેન ભુઞ્જતો સન્નિહિતયામકાલિકપચ્ચયા એકં પાચિત્તિયં, સન્નિહિતેન સંસટ્ઠઆમિસપચ્ચયા એકન્તિ દ્વે પાચિત્તિયાનિ. **વિકપ્પદ્વયેપી**તિ સામિસેન નિરામિસેનાતિ વુત્તવિધાનદ્વયે. **દુક્કટં વટ્ટતી**તિ આહારત્થાય અજ્ઝોહરણપચ્ચયા દુક્કટં વટ્ટતિ. **થુલ્લચ્ચયઞ્ચ દુક્કટઞ્ચ વટ્ટતી**તિ મનુસ્સમંસે થુલ્લચ્ચયં, સેસઅકપ્પિયમંસેસુ દુક્કટં વટ્ટતિ.

૨૫૫. પટિગ્ગહણપચ્ચયા તાવ દુક્કટન્તિ એત્થ સન્નિહિતત્તા પુરેભત્તમ્પિ દુક્કટમેવ. સતિ પચ્ચયે પન સન્નિહિતમ્પિ સત્તાહકાલિકં યાવજીવિકં ભેસજ્જત્થાય ગણ્હન્તસ્સ પરિભુઞ્જન્તસ્સ ચ અનાપત્તિયેવ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. યાવકાલિકયામકાલિકતા, સન્નિધિભાવો, તસ્સ અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સન્નિધિકારકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૫૭-૨૫૯. નવમે પણીતસંસટ્ઠાનિ ભોજનાનિ **પણીતભોજનાનિ**. યથા હિ આજઞ્ઞયુત્તો રથો ‘‘આજઞ્ઞરથો’’તિ વુચ્ચતિ, એવમિધાપિ પણીતસંસટ્ઠાનિ સત્તધઞ્ઞનિબ્બત્તાનિ ભોજનાનિ ‘‘પણીતભોજનાની’’તિ વુત્તાનિ. યેહિ પન પણીતેહિ સંસટ્ઠાનિ, તાનિ ‘‘પણીતભોજનાની’’તિ વુચ્ચન્તિ, તેસં પભેદદસ્સનત્થં ‘‘સેય્યથિદં, સપ્પિ નવનીત’’ન્તિઆદિ પાળિયં વુત્તં. ‘‘યેસં મંસં કપ્પતી’’તિ ઇદઞ્ચ પાચિત્તિયવત્થુપરિચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તં, ન પન કપ્પિયવત્થુપરિચ્છેદદસ્સનત્થં. ન હિ અકપ્પિયમંસસત્તાનં સપ્પિઆદીનિ ન કપ્પન્તિ. એકઞ્હિ મનુસ્સવસાતેલં ઠપેત્વા સબ્બેસં ખીરસપ્પિનવનીતવસાતેલેસુ અકપ્પિયં નામ નત્થિ. **સપ્પિભત્ત**ન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ સપ્પિસંસટ્ઠં ભત્તં સપ્પિભત્તં, સપ્પિ ચ ભત્તઞ્ચ સપ્પિભત્તન્તિપિ વિઞ્ઞાયતિ, અટ્ઠકથાસુ પન ‘‘સાલિભત્તં વિય સપ્પિભત્તં નામ નત્થી’’તિ કારણં વત્વા દુક્કટસ્સેવ દળ્હતરં કત્વા વુત્તત્તા ન સક્કા અઞ્ઞં વત્તું. અટ્ઠકથાચરિયા એવ હિ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ પમાણં.

મૂલન્તિ કપ્પિયભણ્ડં સન્ધાય વુત્તં. **અનાપત્તી**તિ વિસઙ્કેતત્તા સબ્બાહિયેવ આપત્તીહિ અનાપત્તિ. કેચિ પન ‘‘પાચિત્તિયેનેવ અનાપત્તિ વુત્તા, સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિદુક્કટં પન હોતિયેવા’’તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં.

કપ્પિયસપ્પિના અકપ્પિયસપ્પિનાતિ ચ ઇદં કપ્પિયાકપ્પિયમંસાનં વસેન વુત્તં, તસ્મા કપ્પિયમંસસપ્પિના અકપ્પિયમંસસપ્પિનાતિ એવમેત્થ અત્થો ગહેતબ્બો. **નાનાવત્થુકાની**તિ સપ્પિનવનીતાદીનં વસેન વુત્તં.

૨૬૧. મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બોતિ એત્થ –

> ''અગિલાનેન ભિક્ખુના ચતુમાસપચ્ચયપવારણા સાદિતબ્બા અઞ્ઞત્ર પુનપવારણાય અઞ્ઞત્ર નિચ્ચપવારણાય, તતો ચે ઉત્તરિ સાદિયેય્ય, પાચિત્તિય''ન્તિ (પાચિ॰ ૩૦૬) –

ઇદં મહાનામસિક્ખાપદં નામ. ઇમિના ચ સિક્ખાપદેન સઙ્ઘવસેન ગિલાનપચ્ચયપવારણાય પવારિતટ્ઠાને સચે તત્થ રત્તીહિ વા ભેસજ્જેહિ વા પરિચ્છેદો કતો હોતિ, એત્તકાયેવ રત્તિયો એત્તકાનિ વા ભેસજ્જાનિ વિઞ્ઞાપેતબ્બાનીતિ. અથ તતો રત્તિપરિયન્તતો વા ભેસજ્જપરિયન્તતો વા ઉત્તરિ ન ભેસજ્જકરણીયેન વા ભેસજ્જં અઞ્ઞભેસજ્જકરણીયેન વા અઞ્ઞં ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેન્તસ્સ પાચિત્તિયં વુત્તં. તસ્મા અગિલાનો ગિલાનસઞ્ઞી હુત્વા પઞ્ચ ભેસજ્જાનિ વિઞ્ઞાપેન્તો ન ભેસજ્જકરણીયેન ભેસજ્જં વિઞ્ઞાપેન્તો નામ હોતીતિ ''મહાનામસિક્ખાપદેન કારેતબ્બો''તિ વુત્તં. **એતાનિ પાટિદેસનીયવત્થૂની**તિ પાળિયં આગતસપ્પિઆદીનિ સન્ધાય વુત્તં. પાળિયં અનાગતાનિ પન અકપ્પિયસપ્પિઆદીનિ ભિક્ખુનીનમ્પિ દુક્કટવત્થૂનીતિ વેદિતબ્બં. **સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિય**ન્તિ ભિક્ખૂનં પાચિત્તિયવત્થૂનિ ભિક્ખુનીનં પાટિદેસનીયવત્થૂનિ ચ ઠપેત્વા અવસેસવિઞ્ઞત્તિં સન્ધાય વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પણીતભોજનતા, અગિલાનતા, અકતવિઞ્ઞત્તિયા પટિલાભો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

પણીતભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૬૩. દસમે **અય્યવોસાટિતકાની**તિ પિતુપિણ્ડસ્સેતં અધિવચનં. **ઉમ્મારે**તિ સુસાને કતગેહસ્સ અત્તનો ગેહસ્સ વા ઉમ્મારે. **ઘનબદ્ધો**તિ ઘનમંસેન સમ્બદ્ધો, કથિનસંહતસરીરોતિ વુત્તં હોતિ.

૨૬૪. મુખદ્વારન્તિ ગલનાળિકં. **આહાર**ન્તિ અજ્ઝોહરિતબ્બં યંકિઞ્ચિ યાવકાલિકાદિં. **આહરેય્યા**તિ મુખદ્વારં પવેસેય્ય. મુખેન વા પવિટ્ઠં હોતુ નાસિકાય વા, ગલેન અજ્ઝોહરણીયત્તા સબ્બમ્પિ તં મુખદ્વારં પવેસિતમેવ હોતિ. યસ્મા પન તે ભિક્ખૂ અનાહારેપિ ઉદકે આહારસઞ્ઞાય દન્તપોને ચ મુખદ્વારં આહટં ઇદન્તિ સઞ્ઞાય કુક્કુચ્ચાયિંસુ, તસ્મા વુત્તં ''**તે ભિક્ખૂ અદિન્નં…પે॰… સમ્મા અત્થં અસલ્લક્ખેત્વા કુક્કુચ્ચાયિંસૂ**''તિ. ઉદકઞ્હિ યથાસુખં પાતું દન્તકટ્ઠઞ્ચ દન્તપોનપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, તસ્સ પન રસં ગિલિતું ન વટ્ટતિ. સચેપિ દન્તકટ્ઠરસો અજાનન્તસ્સ અન્તો પવિસતિ, પાચિત્તિયમેવ. અનજ્ઝોહરન્તેન પન દન્તકટ્ઠં વા હોતુ અઞ્ઞં વા, કિઞ્ચિ મુખે પક્ખિપિતું વટ્ટતિ.

૨૬૫. અકલ્લકોતિ ગિલાનો સહત્થા પરિભુઞ્જિતું અસક્કોન્તો મુખેન પટિગ્ગણ્હાતિ. **ઉચ્ચારણમત્ત**ન્તિ ઉક્ખિપનમત્તં. **એકદેસેનપી**તિ અઙ્ગુલિયાપિ કુટ્ઠમત્તેન. **તં ચે પટિગ્ગણ્હાતિ, સબ્બં પટિગ્ગહિતમેવા**તિ વેણુકોટિયા બન્ધિત્વા ઠપિતત્તા. સચેપિ ભૂમિયં ઠિતમેવ ઘટં દાયકેન હત્થપાસે ઠત્વા ઘટં દસ્સામીતિ દિન્નવેણુકોટિગ્ગહણવસેન પટિગ્ગણ્હાતિ, ઉભયકોટિબદ્ધં સબ્બમ્પિ પટિગ્ગહિતમેવ હોતિ. ભિક્ખુસ્સ અત્થાય

અપીળેત્વા પકતિયા પીળિયમાનઉચ્છુરસં સન્ધાય ''ગણ્હથા''તિ વુત્તત્તા ''**અભિહારો ન પઞ્ઞાયતી**''તિ વુત્તં. હત્થપાસે ઠિતસ્સ પન ભિક્ખુસ્સ અત્થાય પીળિયમાના ઉચ્છુતો પગ્ઘરન્તં રસં ગણ્હિતું વટ્ટતિ, દોણિકાય સયં પગ્ઘરન્તં ઉચ્છુરસં મજ્ઝે આવરિત્વા આવરિત્વા વિસ્સજ્જિતમ્પિ ગણ્હિતું વટ્ટતિ. **કત્થચિ** અટ્ઠકથાસુ.

અસંહારિમેતિ થામમજ્ઝિમેન પુરિસેન અસંહારિયે. ''**તિન્તિણિકાદિપણ્ણેસૂ**''તિ વચનતો સાખાસુ પટિગ્ગહણં રુહતીતિ દટ્ઠબ્બં. **પુઞ્છિત્વા પટિગ્ગહેત્વા**તિ એત્થ ''પુઞ્છિતે પટિગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ, તસ્મા પુઞ્છિત્વા ગહેત્વાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો''તિ વદન્તિ. પુઞ્છિત્વા પટિગ્ગહેત્વા વાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. પત્તે પતિતરજનચુણ્ણઞ્હિ અબ્ભન્તરપરિભોગત્થાય અપરિહટભાવતો પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. પુબ્બાભોગસ્સ અનુરૂપેન ''**અનુપસમ્પન્નસ્સ દત્વા...પે॰... વટ્ટતી**''તિ વુત્તં. યસ્મા પન તં ''અઞ્ઞસ્સ દસ્સામી''તિ ચિત્તુપ્પાદમત્તેન પરસન્તકં નામ ન હોતિ, તસ્મા તસ્સ અદત્વાપિ પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ.

ભિક્ખુસ્સ દેતીતિ અઞ્ઞસ્સ ભિક્ખુસ્સ દેતિ. **કઞ્જિક**ન્તિ ખીરરસાદિં યંકિઞ્ચિ દ્રવં સન્ધાય વુત્તં. હત્થતો મોચેત્વા પુન ગણ્હાતિ, ઉગ્ગહિતકં હોતીતિ આહ ''**હત્થતો અમોચેન્તેનેવા**''તિ. **આલુલેન્તાન**ન્તિ આલોલેન્તાનં, અયમેવ વા પાઠો. આહરિત્વા ભૂમિયં ઠપિતત્તા અભિહારો નત્થીતિ આહ ''**પત્તો પટિગ્ગહેતબ્બો**''તિ. **પઠમતરં ઉળુઙ્કતો થેવા પત્તે પતન્તી**તિ એત્થ ''યથા પઠમતરં પતિતથેવે દોસો નત્થિ, તથા આકિરિત્વા અપનેન્તાનં પચ્છા પતિતથેવેપિ અભિહટત્તા નેવત્થિ દોસો''તિ વદન્તિ. **ચરુકેના**તિ ખુદ્દકભાજનેન. **મુખવટ્ટિયાપિ ગહેતું વટ્ટતી**તિ મુખવટ્ટિં ઉક્ખિપિત્વા હત્થે ફુસાપિતે ગણ્હિતું વટ્ટતિ. **કેચી**તિ અભયગિરિવાસિનો. **એસ નયો**તિ કાયપટિબદ્ધપટિબદ્ધમ્પિ કાયપટિબદ્ધમેવાતિ અયં નયો. તથા ચ તત્થ કાયપટિબદ્ધે તંપટિબદ્ધે ચ થુલ્લચ્ચયમેવ વુત્તં.

તેનાતિ યસ્સ ભિક્ખુનો સન્તિકં ગતં, તેન. **તસ્મા**તિ યસ્મા મૂલટ્ઠસ્સેવ પરિભોગો અનુઞ્ઞાતો, તસ્મા. તં દિવસં હત્થેન ગહેત્વા દુતિયદિવસે પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ ઉગ્ગહિતકપટિગ્ગહિતં હોતીતિ આહ ''**અનામસિત્વા**''તિ. અપ્પટિગ્ગહિતત્તા ''**સન્નિધિપચ્ચયા અનાપત્તી**''તિ વુત્તં. અપ્પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ અદિન્નમુખદ્વારાપત્તિ હોતીતિ આહ ''**પટિગ્ગહેત્વા પન પરિભુઞ્જિતબ્બ**''ન્તિ. ''**તં દિવસં...પે॰... ન તતો પર**''ન્તિ વચનતો તં દિવસં હત્થેન ગહેત્વા વા અગ્ગહેત્વા વા ઠપિતં દુતિયદિવસે અપ્પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ અદિન્નમુખદ્વારાપત્તિ હોતિ, હત્થેન ગહેત્વા ઠપિતં દુતિયદિવસે પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ પન ઉગ્ગહિતકપટિગ્ગહિતં હોતિ. અપ્પટિગ્ગહિતમેવ હિ હત્થેન ગહેત્વા ઠપિતં. ''**સામં ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતુ**''ન્તિ હિ વચનતો અપ્પટિગ્ગહિતસ્સેવ તસ્મિં દિવસે પરિભોગો અનુઞ્ઞાતો. તસ્મા યં વુત્તં **ગણ્ઠિપદે** ''**તં દિય્યમાનં પતતી**તિ એત્થ યથા ગણભોજનાદીસુ ગિલાનાદીનં કુક્કુચ્ચાયન્તાનં ગણભોજનં અનુઞ્ઞાતં, એવમિધાપિ ભગવતા પટિગ્ગહિતમેવ કુક્કુચ્ચવિનોદનત્થં અનુઞ્ઞાત''ન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. ''તં દિય્યમાનં પતતી''તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા ચતૂસુપિ કાલિકેસુ અયં નયો વેદિતબ્બો.

સત્થકેનાતિ પટિગ્ગહિતસત્થકેન. કસ્મા પનેત્થ ઉગ્ગહિતપચ્ચયા સન્નિધિપચ્ચયા વા દોસો ન સિયાતિ આહ ''**ન હિ તં પરિભોગત્થાય પરિહરન્તી**''તિ. ઇમિનાવ બાહિરપરિભોગત્થં સામં ગહેત્વા અનુપસમ્પન્નેન દિન્નં વા ગહેત્વા પરિહરિતું વટ્ટતીતિ દીપેતિ. તસ્મા પત્તસમ્મક્ખનાદિઅત્થં સામં ગહેત્વા પરિહટતેલાદિં સચે પરિભુઞ્જિતુકામો હોતિ, પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ અનાપત્તિ. અબ્ભન્તરપરિભોગત્થં પન સામં ગહિતં પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ ઉગ્ગહિતકપટિગ્ગહિતં હોતિ, અપ્પટિગ્ગહેત્વા પરિભુઞ્જન્તસ્સ અદિન્નમુખદ્વારાપત્તિ હોતિ, અબ્ભન્તરપરિભોગત્થમેવ અનુપસમ્પન્નેન દિન્નં ગહેત્વા પરિહરન્તસ્સ સિઙ્ગીલોણકપ્પો વિય સન્નિધિપચ્ચયા

આપત્તિ હોતિ. કેચિ પન ‘‘થામમજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ ઉચ્ચારણમત્તં હોતીતિઆદિના વુત્તપઞ્ચઙ્ગસમ્પત્તિયા પટિગ્ગહણસ્સ રુહનતો બાહિરપરિભોગત્થમ્પિ સચે અનુપસમ્પન્નેન દિન્નં ગણ્હાતિ, પટિગ્ગાહિતમેવા’’તિ વદન્તિ. એવં સતિ ઇધ બાહિરપરિભોગત્થં અનુપસમ્પન્નેન દિન્નં ગહેત્વા પરિહરન્તસ્સ સન્નિધિપચ્ચયા આપત્તિ વત્તબ્બા સિયા, ‘‘ન હિ તં પરિભોગત્થાય પરિહરન્તી’’તિ ચ ન વત્તબ્બં, તસ્મા બાહિરપરિભોગત્થં ગહિતં પટિગ્ગહિતં નામ ન હોતીતિ વેદિતબ્બં. યદિ એવં પઞ્ચસુ પટિગ્ગહણઙ્ગેસુ ‘‘પરિભોગત્થાયા’’તિ વિસેસનં વત્તબ્બન્તિ? ન વત્તબ્બં. પટિગ્ગહણઞ્હિ પરિભોગત્થમેવ હોતીતિ ‘‘પરિભોગત્થાયા’’તિ વિસું અવત્વા ‘‘તઞ્ચે ભિક્ખુ કાયેન વા કાયપટિબદ્ધેન વા પટિગ્ગણ્હાતી’’તિ એત્તકમેવ વુત્તં. અપરે પન ‘‘સતિપિ પટિગ્ગહણે ‘ન હિ તં પરિભોગત્થાય પરિહરન્તી’તિ ઇધ અપરિભોગત્થાય પરિહરણે અનાપત્તિ વુત્તા’’તિ વદન્તિ. **ઉદુક્ખલમુસલાનિ ખિય્યન્તી**તિ એત્થ ઉદુક્ખલમુસલાનં ખયેન પિસિતકોટ્ટિતભેસજ્જેસુ સચે આગન્તુકવણ્ણો પઞ્ઞાયતિ, ન વટ્ટતિ.

સુદ્ધં ઉદકં હોતીતિ રુક્ખસાખાદીહિ ગળિત્વા પતનઉદકં સન્ધાય વુત્તં. **પત્તો વાસ્સ પટિગ્ગહેતબ્બો**તિ એત્થાપિ પત્તગતં છુપિત્વા દેન્તસ્સ હત્થલગ્ગેન આમિસેન દોસાભાવત્થં પત્તપટિગ્ગહણન્તિ અબ્ભન્તરપરિભોગત્થમેવ પટિગ્ગહણં વેદિતબ્બં. **યં સામણેરસ્સ પત્તે પતતિ…પે॰… પટિગ્ગહણં ન વિજહતી**તિ એત્થ પુનપ્પુનં ગણ્હન્તસ્સ અત્તનો પત્તે પક્ખિત્તમેવ ‘‘અત્તનો સન્તક’’ન્તિ સન્નિટ્ઠાનકરણતો હત્થગતં પટિગ્ગહણં ન વિજહતિ, પરિચ્છિન્દિત્વા દિન્નં પન ગણ્હન્તસ્સ ગહણસમયેયેવ ‘‘અત્તનો સન્તક’’ન્તિ સન્નિટ્ઠાનસ્સ કતત્તા હત્થગતં પટિગ્ગહણં વિજહતિ. **કેસઞ્ચિ અત્થાય ઓદનં પક્ખિપતી**તિ એત્થ અનુપસમ્પન્નસ્સ અત્થાય પક્ખિપન્તેપિ ‘‘આગન્ત્વા ગણ્હિસ્સતી’’તિ સયમેવ પક્ખિપિત્વા ઠપનતો પટિગ્ગહણં ન વિજહતિ, અનુપસમ્પન્નસ્સ હત્થે પક્ખિત્તં પન અનુપસમ્પન્નેનેવ ઠપિતં નામ હોતીતિ પટિગ્ગહણં વિજહતિ પરિચ્ચત્તભાવતો. તેન વુત્તં ‘‘**સામણેર…પે॰… પરિચ્ચત્તત્તા**’’તિ.

પટિગ્ગહણૂપગં ભારં નામ થામમજ્ઝિમસ્સ પુરિસસ્સ ઉક્ખેપારહં. કિઞ્ચાપિ અવિસ્સજ્જેત્વાવ અઞ્ઞેન હત્થેન પિદહન્તસ્સ દોસો નત્થિ, તથાપિ ન પિદહિતબ્બન્તિ અટ્ઠકથાપમાણેનેવ ગહેતબ્બં. **મચ્છિકવારણત્થ**ન્તિ એત્થ ‘‘સચેપિ સાખાય લગ્ગરજં પત્તે પતતિ, સુખેન પરિભુઞ્જિતું સક્કાતિ સાખાય પટિગ્ગહિતત્તા અબ્ભન્તરપરિભોગત્થમેવિધ પટિગ્ગહણન્તિ મૂલપટિગ્ગહણમેવ વટ્ટતી’’તિ વુત્તં. અપરે પન ‘‘મચ્છિકવારણત્થન્તિ એત્થ વચનમત્તં ગહેત્વા બાહિરપરિભોગત્થં ગહિત’’ન્તિ વદન્તિ. **તસ્મિમ્પિ અસતી**તિ ચાટિયા વા કુણ્ડકે વા અસતિ. **અનુપસમ્પન્નં ગાહાપેત્વા**તિ તંયેવ અજ્ઝોહરણીયભણ્ડં અનુપસમ્પન્નેન ગાહાપેત્વા. **થેરસ્સ પત્તં અનુથેરસ્સા**તિ થેરસ્સ પત્તં અત્તના ગહેત્વા અનુથેરસ્સ દેતિ. **તુમ્હં યાગું મય્હં દેહી**તિ એત્થ એવં વત્વા સામણેરસ્સ પત્તં ગહેત્વા અત્તનોપિ પત્તં તસ્સ દેતિ. **એત્થ પના**તિ પણ્ડિતો સામણેરોતિઆદિપત્તપરિવત્તનકથાય. **કારણં ઉપપરિક્ખિતબ્બ**ન્તિ યથા માતુઆદીનં તેલાદીનિ હરન્તો તથારૂપે કિચ્ચે અનુપસમ્પન્નેન અપરિવત્તેત્વાવ પરિભુઞ્જિતું લભતિ, એવમિધ પત્તપરિવત્તનં અકત્વા પરિભુઞ્જિતું ન લભતીતિ એત્થ કારણં વીમંસિતબ્બન્તિ અત્થો.

એત્થ પન ‘‘સામણેરેહિ ગહિતતણ્ડુલેસુ પરિક્ખીણેસુ અવસ્સં અમ્હાકં સામણેરા સઙ્ગહં કરોન્તીતિ વિતક્કુપ્પત્તિ સમ્ભવતિ, તસ્મા તં પરિવત્તેત્વાવ પરિભુઞ્જિતબ્બં. માતાપિતૂનં અત્થાય પન છાયત્થાય વા ગહણે પરિભોગાસા નત્થિ, તસ્મા તં વટ્ટતી’’તિ કારણં વદન્તિ. તેનેવ **આચરિયબુદ્ધદત્તત્થેરેન**પિ વુત્તં –

‘‘માતાપિતૂનમત્થાય, તેલાદિહરતોપિ ચ;

સાખં છાયાદિઅત્થાય, ઇમેસં ન વિસેસતિ.

‘‘તસ્મા હિસ્સ વિસેસસ્સ, ચિન્તેતબ્બં તુ કારણં;
તસ્સ સાલયભાવં તુ, વિસેસં તક્કયામ ત’’ન્તિ.

ઇદમેવેત્થ યુત્તતરં અવસ્સં તથાવિધવિતક્કુપ્પત્તિયા સમ્ભવતો. ન સક્કા હિ એત્થ વિતક્કં સોધેતુન્તિ. માતાદીનં અત્થાય હરણે પન નાવસ્સં તથાવિધવિતક્કુપ્પત્તીતિ સક્કા વિતક્કં સોધેતું. યત્થ હિ વિતક્કં સોધેતું સક્કા, તત્થ નેવત્થિ દોસો. તેનેવ વક્ખતિ ‘‘સચે પન સક્કોતિ વિતક્કં સોધેતું, તતો લદ્ધં ખાદિતુમ્પિ વટ્ટતી’’તિ.

નિચ્ચાલેતું ન સક્કોતીતિ નિચ્ચાલેત્વા સક્ખરા અપનેતું ન સક્કોતિ. **આધારકે પત્તો ઠપિતો હોતી**તિ પટિગ્ગહેતબ્બપત્તં સન્ધાય વુત્તં. **ચાલેતી**તિ વિના કારણં ચાલેતિ. સતિપિ કારણે ભિક્ખૂનં પરિભોગારહં ચાલેતું ન વટ્ટતિ. કિઞ્ચાપિ ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, અમનુસ્સિકાબાધે આમકમંસં આમકલોહિત’’ન્તિ (મહાવ॰ ૨૬૪) તાદિસે આબાધે અત્તનો અત્થાય આમકમંસપટિગ્ગહણં અનુઞ્ઞાતં, ‘‘આમકમંસપટિગ્ગહણા પટિવિરતો હોતી’’તિ ચ સામઞ્ઞતો પટિક્ખિત્તં, તથાપિ અત્તનો અઞ્ઞસ્સ વા ભિક્ખુનો અત્થાય અગ્ગહિતત્તા ‘‘**સીહવિઘાસાદિં**…**પે**॰… **વટ્ટતી**’’તિ વુત્તં. **સક્કોતિ વિતક્કં સોધેતુ**ન્તિ મય્હમ્પિ દેતીતિ વિતક્કસ્સ અનુપ્પન્નભાવં સલ્લક્ખેતું સક્કોતિ, સામણેરસ્સ દસ્સામીતિ સુદ્ધચિત્તેન મયા ગહિતન્તિ વા સલ્લક્ખેતું સક્કોતિ.

સચે પન મૂલેપિ પટિગ્ગહિતં હોતીતિ એત્થ ‘‘ગહેત્વા ગતે મય્હમ્પિ દદેય્યુન્તિ સઞ્ઞાય સચે પટિગ્ગહિતં હોતી’’તિ વદન્તિ. **કોટ્ઠાસે કરોતી**તિ ભિક્ખુસામણેરા ચ અત્તનો અત્તનો અભિરુચિતં કોટ્ઠાસં ગણ્હન્તૂતિ સબ્બેસં સમકે કોટ્ઠાસે કરોતિ. **ગહિતાવસેસ**ન્તિ સામણેરેહિ ગહિતકોટ્ઠાસતો અવસેસં. **ગણ્હિત્વા**તિ ‘‘મય્હં ઇદં ગણ્હિસ્સામી’’તિ ગહેત્વા. ઇધ ગહિતાવસેસં નામ તેન ગણ્હિત્વા પુન ઠપિતં. **પટિગ્ગહેત્વા**તિ તદહુ પટિગ્ગહેત્વા. તેનેવ ‘‘**યાવકાલિકેન યાવજીવિકસંસગ્ગે દોસો નત્થી**’’તિ વુત્તં. સચે પન પુરિમદિવસે પટિગ્ગહેત્વા ઠપિતા હોતિ, સામિસેન મુખેન તસ્સા વટ્ટિયા ધૂમં પિવિતું ન વટ્ટતિ. **સમુદ્દોદકેના**તિ અપ્પટિગ્ગહિતસમુદ્દોદકેન. યસ્મા કતકટ્ઠિ ઉદકં પસાદેત્વા વિસું તિટ્ઠતિ, તસ્મા ‘‘**અબ્બોહારિક**’’ન્તિ વુત્તં. **લગ્ગતી**તિ મુખે હત્થે ચ ઉદકે સુક્ખે સેતવણ્ણં દસ્સેન્તં લગ્ગતિ. **પાનીયં ગહેત્વા**તિ અત્તનોયેવ અત્થાય ગહેત્વા. સચે પન પીતાવસેસં તત્થેવ આકિરિસ્સામીતિ ગણ્હાતિ, પુન પટિગ્ગહણકિચ્ચં નત્થિ. **વિક્ખમ્ભેત્વા**તિ વિયૂહિત્વા, અપનેત્વાતિ અત્થો.

મહાભૂતેસૂતિ સરીરનિસ્સિતેસુ મહાભૂતેસુ. **પતતી**તિ વિચ્છિન્દિત્વા પતતિ. વિચ્છિન્દિત્વા પતિતમેવ હિ પટિગ્ગહેતબ્બં, ન ઇતરં. **અલ્લદારું રુક્ખતો છિન્દિત્વાપિ કાતું વટ્ટતી**તિ એત્થ મત્તિકત્થાય પથવિં ખણિતુમ્પિ વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. **સપ્પદટ્ઠક્ખણેયેવ વટ્ટતી**તિ અસતિ કપ્પિયકારકે સામં ગહેત્વા પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ, અઞ્ઞદા પટિગ્ગહાપેત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અપ્પટિગ્ગહિતતા, અનનુઞ્ઞાતતા, ધૂમાદિઅબ્બોહારિકાભાવો, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

દન્તપોનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો ભોજનવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. અચેલકવગ્ગો

૧. અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૭૩. અચેલકવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **તેસ**ન્તિ તિત્થિયાનં. **તત્થા**તિ ભાજને. **ઇતો**તિ પત્તતો. **સચે તિત્થિયો વદતી**તિ ''પઠમમેવ મં સન્ધાય અભિહરિત્વા ઠપિતં મય્હં સન્તકં હોતિ, ઇમસ્મિં ભાજને આકિરથા''તિ વદતિ, વટ્ટતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અઞ્ઞતિત્થિયતા, અજ્ઝોહરણીયતા , અજ્ઝોહરણત્થાય સહત્થા અનિક્ખિત્તભાજને દાનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

અચેલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૭૪. દુતિયં ઉત્તાનત્થમેવ. અનાચારં આચરિતુકામતા, તદત્થમેવ ઉપસમ્પન્નસ્સ ઉય્યોજના, એવં ઉય્યોજેન્તસ્સ ઉપચારાતિક્કમોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઉય્યોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૮૦. તતિયે **પિટ્ઠસઙ્ઘાટો**તિ દ્વારબાહાયેતં અધિવચનં. ખુદ્દકં નામ સયનિઘરં વિત્થારતો પઞ્ચહત્થપ્પમાણં હોતિ, તસ્સ ચ મજ્ઝિમટ્ઠાનં પિટ્ઠસઙ્ઘાટતો અડ્ઢતેય્યહત્થપ્પમાણમેવ હોતિ, તસ્મા તાદિસે સયનિઘરે પિટ્ઠસઙ્ઘાટતો હત્થપાસં વિજહિત્વા નિસિન્નો પિટ્ઠિવંસં અતિક્કમિત્વા નિસિન્નો નામ હોતિ. એવં નિસિન્નો ચ મજ્ઝં અતિક્કમિત્વા નિસિન્નો નામ હોતીતિ આહ **''ઇમિના મજ્ઝાતિક્કમં દસ્સેતી''**તિ. **યથા વા તથા વા કતસ્સા**તિ પિટ્ઠિવંસં આરોપેત્વા વા અનારોપેત્વા વા કતસ્સ. **સચિત્તક**ન્તિ અનુપવિસિત્વા નિસીદનચિત્તેન સચિત્તકં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પરિયુટ્ઠિતરાગજાયમ્પતિકાનં સન્નિહિતતા, સયનિઘરતા, દુતિયસ્સ ભિક્ખુનો અભાવો, અનુપખજ્જ નિસીદનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

સભોજનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨૮૪-૨૮૯. ચતુત્થપઞ્ચમેસુ નત્થિ કિઞ્ચિ વત્તબ્બં.

૬. ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૨૯૮. છટ્ઠે **પકતિવચનેના**તિ એત્થ યં દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરે ઠિતેન સોતું સક્કા ભવેય્ય, તં પકતિવચનં નામ. **આપુચ્છિતબ્બો**તિ ''અહં ઇત્થન્નામસ્સ ઘરં ગચ્છામી''તિ વા ''ચારિત્તં આપજ્જામી''તિ વા ઈદિસેન વચનેન આપુચ્છિતબ્બો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન નિમન્તનસાદિયનં, સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છના, ભત્તિયઘરતો અઞ્ઞઘરપ્પવેસનં, મજ્ઝન્હિકાનતિક્કમો, સમયસ્સ વા આપદાનં વા અભાવોતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

ચારિત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૦૩. સત્તમે **મહાનામો નામા**તિ અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ ભાતા ભગવતો ચૂળપિતુ પુત્તો. સુદ્ધોદનો સક્કોદનો સુક્કોદનો ધોતોદનો અમિતોદનોતિ ઇમે હિ પઞ્ચ જના ભાતરો. અમિતા નામ દેવી તેસં ભગિની, તિસ્સત્થેરો તસ્સા પુત્તો. તથાગતો ચ નન્દત્થેરો ચ સુદ્ધોદનસ્સ પુત્તા, મહાનામો ચ અનુરુદ્ધત્થેરો ચ સુક્કોદનસ્સ, આનન્દત્થેરો અમિતોદનસ્સ. સો ભગવતો કનિટ્ઠો, મહાનામો મહલ્લકતરો સકદાગામી અરિયસાવકો. તેન વુત્તં ''**મહાનામો નામ...પે॰... અરિયસાવકો**''તિ.

૩૦૫-૩૦૬. પાળિયં **અજ્જણ્હો**તિ અજ્જ એકદિવસન્તિ અત્થો, ''અજ્જનો''તિ વા અત્થો ગહેતબ્બો, **નો** અમ્હાકં. **કાલં આહરિસ્સથા**તિ સ્વે હરિસ્સથ. **તતો ચે ઉત્તરિ સાદિયેય્યા**તિ સચે તત્થ રત્તીહિ વા ભેસજ્જેહિ વા પરિચ્છેદો કતો હોતિ ''એત્તકાયેવ વા રત્તિયો એત્તકાનિ વા ભેસજ્જાનિ વિઞ્ઞાપેતબ્બાની''તિ, તતો રત્તિપરિયન્તતો વા ભેસજ્જપરિયન્તતો વા ઉત્તરિ વિઞ્ઞાપેન્તો સાદિયેય્ય. ''ઇમેહિ તયા ભેસજ્જેહિ પવારિતમ્હ, અમ્હાકઞ્ચ ઇમિનાવ ભેસજ્જેન અત્થો''તિ આચિક્ખિત્વા વિઞ્ઞાપેતુમ્પિ ગિલાનોવ લભતિ.

૩૧૦. યસ્મા સઙ્ઘપવારણાયમેવાયં વિધિ, તસ્મા ''**યે અત્તનો પુગ્ગલિકાય પવારણાય પવારિતા**''તિ વુત્તં. સેસં ઉત્તાનમેવ. સઙ્ઘપવારણતા , ભેસજ્જવિઞ્ઞત્તિ, અગિલાનતા, પરિયન્તાતિક્કમોતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

મહાનામસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧૧. અટ્ઠમં ઉત્તાનત્થમેવ. ઉય્યુત્તસેના, દસ્સનત્થાય ગમનં, અનુઞ્ઞાતોકાસતો અઞ્ઞત્ર દસ્સનં, તથારૂપપચ્ચયસ્સ આપદાય વા અભાવોતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

ઉય્યુત્તસેનાસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૧૭. નવમસિક્ખાપદમ્પિ ઉત્તાનમેવ. તિરત્તાતિક્કમો, સેનાય સૂરિયસ્સ અત્થઙ્ગમો, ગિલાનતાદીનં અભાવોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સેનાવાસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૨૨. દસમે **કતિ તે લક્ખાનિ લદ્ધાની**તિ તવ સરપ્પહારસ્સ લક્ખણભૂતા કિત્તકા જના તયા લદ્ધાતિ અત્થો, કિત્તકા તયા વિદ્ધાતિ વુત્તં હોતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉય્યોધિકાદિદસ્સનત્થાય ગમનં, અનુઞ્ઞાતોકાસતો અઞ્ઞત્ર દસ્સનં, તથારૂપપચ્ચયસ્સ આપદાય વા અભાવોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઉય્યોધિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો અચેલકવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. સુરાપાનવગ્ગો

૧. સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૨૬-૩૨૮. સુરાપાનવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **વતિયા**તિ ગામપરિક્ખેપવતિયા. પાળિયં પિટ્ઠસુરાદીસુ પિટ્ઠં ભાજને પક્ખિપિત્વા તજ્જં ઉદકં દત્વા મદ્દિત્વા કતા **પિટ્ઠસુરા**. એવં પૂવે ઓદને ચ ભાજને પક્ખિપિત્વા તજ્જં ઉદકં દત્વા મદ્દિત્વા કતા **પૂવસુરા ઓદનસુરા**તિ ચ વુચ્ચતિ. ‘‘કિણ્ણા’’તિ પન તસ્સા સુરાય બીજં વુચ્ચતિ. યે સુરામોદકાતિપિ વુચ્ચન્તિ, તે પક્ખિપિત્વા કતા **કિણ્ણપક્ખિત્તા**. હરીતકીસાસપાદિનાનાસમ્ભારેહિ સંયોજિતા **સમ્ભારસંયુત્તા**.

મધુકતાલનાળિકેરાદિપુપ્ફરસો ચિરપરિવાસિતો **પુપ્ફાસવો**. પનસાદિફલરસો **ફલાસવો**. મુદ્દિકારસો **મધ્વાસવો**. ઉચ્છુરસો **ગુળાસવો**. હરીતકામલકકટુકભણ્ડાદિનાનાસમ્ભારાનં રસો ચિરપરિવાસિતો **સમ્ભારસંયુત્તો**. **બીજતો પટ્ઠાયા**તિ સમ્ભારે પટિયાદેત્વા ચાટિયં પક્ખિત્તકાલતો, તાલનાળિકેરાદીનં પુપ્ફરસસ્સ ગહિતઅભિનવકાલતોયેવ ચ પટ્ઠાય.

૩૨૯. લોણસોવીરકં સુત્તઞ્ચ અનેકેહિ ભેસજ્જેહિ અભિસઙ્ખતો અમજ્જભૂતો આસવવિસેસો. **વાસગ્ગાહાપનત્થ**ન્તિ સુગન્ધિભાવગ્ગાહાપનત્થં. **અચિત્તકં લોકવજ્જ**ન્તિ એત્થ યં વત્તબ્બં, તં પઠમપારાજિકવણ્ણનાયં વુત્તનયેન વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. મજ્જભાવો, તસ્સ પાનઞ્ચાતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

સુરાપાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૦. દુતિયે **ભિક્ખુનીપિ અનુપસમ્પન્નટ્ઠાને ઠિતા**તિ એત્થ ભિક્ખુપિ ભિક્ખુનિયા અનુપસમ્પન્નટ્ઠાને ઠિતોતિ વેદિતબ્બો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. હસાધિપ્પાયતા, ઉપસમ્પન્નસ્સ કાયેન કાયામસનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

અઙ્ગુલિપતોદકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૫. તતિયં ઉત્તાનત્થમેવ. ઉપરિગોપ્ફકતા, હસાધિપ્પાયેન કીળનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

હસધમ્મસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૪. ચતુત્થે **ગારય્હો આચરિયુગ્ગહો ન ગહેતબ્બોતિ** યસ્મા ઉચ્છુરસો સત્તાહકાલિકો, તસ્સ કસટો યાવજીવિકો, દ્વિન્નંયેવ સમવાયો ઉચ્છુયટ્ઠિ, તસ્મા વિકાલે ઉચ્છુયટ્ઠિં ખાદિતું વટ્ટતિ ગુળહરીતકં વિયાતિ એવમાદિકો ગારય્હાચરિયવાદો ન ગહેતબ્બો. **લોકવજ્જે આચરિયુગ્ગહો ન વટ્ટતી**તિ લોકવજ્જસિક્ખાપદે આપત્તિટ્ઠાને યો આચરિયવાદો, સો ન ગહેતબ્બો, લોકવજ્જં અતિક્કમિત્વા ''ઇદં અમ્હાકં આચરિયુગ્ગહો''તિ વદન્તસ્સ ઉગ્ગહો ન વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. **સુત્તાનુલોમં** નામ અટ્ઠકથા. **પવેણિયા આગતસમોધાનં ગચ્છતી**તિ ''પવેણિયા આગતો આચરિયુગ્ગહોવ ગહેતબ્બો''તિ એવં વુત્તે મહાઅટ્ઠકથાવાદેયેવ સઙ્ગહં ગચ્છતીતિ અધિપ્પાયો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉપસમ્પન્નસ્સ પઞ્ઞત્તેન વચનં, અનાદરિયકરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

અનાદરિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ભિંસાપનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૪૫. પઞ્ચમં ઉત્તાનત્થમેવ. ઉપસમ્પન્નતા, તસ્સ દસ્સનસવનવિસયે ભિંસાપેતુકામતાય વાયમનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ભિંસાપનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૫૦. છટ્ઠે ભગ્ગા નામ જનપદિનો રાજકુમારા, તેસં નિવાસો એકોપિ જનપદો રુળ્હીસદ્દેન ''ભગ્ગા''તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં ''**ભગ્ગાતિ જનપદસ્સ નામ**''ન્તિ. **સુસુમારગિરે**તિ એવંનામકે નગરે. તસ્સ કિર નગરસ્સ માપનત્થં વત્થુવિજ્જાચરિયેન નગરટ્ઠાનસ્સ પરિગ્ગણ્હનદિવસે અવિદૂરે સુસુમારો સદ્દમકાસિ ગિરં નિચ્છારેસિ. અથ અનન્તરાયેન નગરે માપિતે તમેવ સુસુમારગિરણં સુભનિમિત્તં કત્વા સુસુમારગિરંત્વેવસ્સ નામં અકંસુ. કેચિ પન ''સુસુમારસણ્ઠાનત્તા સુસુમારો નામ એકો ગિરિ, સો તસ્સ નગરસ્સ સમીપે, તસ્મા તં સુસુમારગિરિ એતસ્સ અત્થીતિ 'સુસુમારગિરી'તિ વુચ્ચતી''તિ વદન્તિ. તથા વા હોતુ અઞ્ઞથા વા, નામમેતં તસ્સ નગરસ્સાતિ આહ ''**સુસુમારગિરન્તિ નગરસ્સ નામ**''ન્તિ. **ભેસકળા**તિ ધમ્પણ્ડનામકો ગચ્છવિસેસો. કેચિ ''સેતરુક્ખો''તિપિ વદન્તિ. તેસં બહુલતાય પન તં વનં ભેસકળાવનન્ત્વેવ પઞ્ઞાયિત્થ. ''ભેસગળાવને''તિપિ પાઠો. ''ભેસો નામ એકો યક્ખો અયુત્તકારી, તસ્સ તતો ગળિતટ્ઠાનતાય તં વનં ભેસગળાવનં નામ જાત''ન્તિ હિ કેચિ.

૩૫૨. **જોતિકરણે**તિ અગ્ગિકરણે. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અગિલાનતા, અનુઞ્ઞાતકરણાભાવો, વિસિબ્બેતુકામતા, સમાદહનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

જોતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નહાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૫૭. સત્તમસિક્ખાપદસ્સ પાળિયં **અસમ્ભિન્નેના**તિ અમક્ખિતેન, અનટ્ઠેનાતિ અત્થો. **ઓરેનદ્ધમાસં નહાયેય્યા**તિ નહાતદિવસતો પટ્ઠાય અદ્ધમાસે અપરિપુણ્ણે નહાયેય્ય. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. મજ્ઝિમદેસો, ઊનકદ્ધમાસે નહાનં, સમયાનં વા નદીપારગમનસ્સ વા આપદાનં વા અભાવોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

નહાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૬૮. અટ્ઠમે ‘‘**ચમ્મકારનીલં** નામ પકતિનીલ’’ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **ગણ્ઠિપદે** પન ‘‘ચમ્મકારા ઉદકે તિપુમલં અયગૂથઞ્ચ પક્ખિપિત્વા ચમ્મં કાળં કરોન્તિ, તં ચમ્મકારનીલ’’ન્તિ વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. વુત્તપ્પકારસ્સ ચીવરસ્સ અકતકપ્પતા, અનટ્ઠચીવરાદિતા, નિવાસનં વા પારુપનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

દુબ્બણ્ણકરણસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૭૪. નવમે **અપચ્ચુદ્ધારણ**ન્તિ ‘‘મય્હં સન્તકં પરિભુઞ્જ વા વિસ્સજ્જેહિ વા’’તિઆદિના અકતપચ્ચુદ્ધારં. **યેન વિનયકમ્મં કત**ન્તિ યેન સદ્ધિં વિનયકમ્મં કતં. **તિંસકવણ્ણનાય**ન્તિ નિસ્સગ્ગિયવણ્ણનાયં. પરિભોગેન **કાયકમ્મં**, અપચ્ચુદ્ધારાપનેન **વચીકમ્મં**. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. સામં વિકપ્પિતસ્સ અપચ્ચુદ્ધારો, વિકપ્પનુપગચીવરતા, પરિભોગોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

વિકપ્પનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ચીવરઅપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૭૭. દસમં ઉત્તાનત્થમેવ. ઉપસમ્પન્નસ્સ સન્તકાનં પત્તાદીનં અપનિધાનં, વિહેસેતુકામતા વા હસાધિપ્પાયતા વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ચીવરઅપનિધાનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સુરાપાનવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. સપ્પાણકવગ્ગો

૧. સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૨. સપ્પાણકવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે ઉસું સરં અસ્સતિ ખિપતીતિ **ઇસ્સાસો**, ધનુસિપ્પકુસલોતિ આહ ‘‘**ધનુગ્ગહાચરિયો**’’તિ. પટિસત્તુવિધમનત્થં ધનું ગણ્હન્તીતિ ધનુગ્ગહા, તેસં આચરિયો **ધનુગ્ગહાચરિયો**. **અપ્પમત્તેન વત્તં કાતબ્બ**ન્તિ યથા તે પાણા ન મરન્તિ, એવં સૂપટ્ઠિતસ્સતિના સેનાસને વત્તં કાતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અઙ્ગાનિપિ મનુસ્સવિગ્ગહે વુત્તનયેન વેદિતબ્બાનીતિ.

સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૮૭. દુતિયે **ઉદકસઞ્ઞાનકપ્પદેસે**તિ યત્થ ભૂમિભાગે ઉદકં નિક્ખિત્તં સન્તિટ્ઠતિ, ન સહસા પરિક્ખયં ગચ્છતિ, તાદિસે પદેસે. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અઙ્ગાનિ સિઞ્ચનસિક્ખાપદે વુત્તનયાનેવ.

સપ્પાણકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૨. તતિયે **યથાપતિટ્ઠિતભાવેન પતિટ્ઠાતું ન દેન્તી**તિ તેસં પવત્તિઆકારદસ્સનત્થં વુત્તં. યં પન ધમ્મેન અધિકરણં નિહતં, તં સુનિહતમેવ. સચે વિપ્પકતે કમ્મે પટિક્કોસતિ, તં સઞ્ઞાપેત્વાવ કાતબ્બં. ઇતરથા કમ્મઞ્ચ કુપ્પતિ, કારકાનઞ્ચ આપત્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. યથાધમ્મં નિહતભાવો, જાનના, ઉક્કોટનાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઉક્કોટનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૯૯. ચતુત્થે **તસ્સેવા**તિ યો આપન્નો, તસ્સેવ. **આરોચેતી**તિ પટિચ્છાદનત્થમેવ મા કસ્સચિ આરોચેસીતિ વદતિ. **વત્થુપુગ્ગલો**તિ આપન્નપુગ્ગલો. **યેનસ્સ આરોચિતન્તિ** યેન દુતિયેન અસ્સ તતિયસ્સ આરોચિતં. **કોટિ છિન્ના હોતી**તિ યસ્મા પટિચ્છાદનપચ્ચયા આપત્તિં આપજ્જિત્વાવ દુતિયેન તતિયસ્સ આરોચિતં, તસ્મા તપ્પચ્ચયા પુન તેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિયા અભાવતો આપત્તિયા કોટિ છિન્ના નામ હોતિ.

૪૦૦. ‘‘**અનુપસમ્પન્નસ્સ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ ચ કાયસંસગ્ગો ચાતિ અયં દુટ્ઠુલ્લઅજ્ઝાચારો નામા**’’તિ ઇદં દુટ્ઠુલ્લારોચનસિક્ખાપદટ્ઠકથાય ન સમેતિ. વુત્તઞ્હિ તત્થ (પાચિ॰ અટ્ઠ॰ ૮૨) ‘‘અનુપસમ્પન્નસ્સ દુટ્ઠુલ્લં વા અદુટ્ઠુલ્લં વા અજ્ઝાચારન્તિ એત્થ આદિતો પઞ્ચ સિક્ખાપદાનિ દુટ્ઠુલ્લો નામ અજ્ઝાચારો, સેસાનિ અદુટ્ઠુલ્લો, સુક્કવિસ્સટ્ઠિકાયસંસગ્ગદુટ્ઠુલ્લઅત્તકામા પનસ્સ અજ્ઝાચારો નામા’’તિ. ‘‘આરોચને અનુપસમ્પન્નસ્સ દુટ્ઠુલ્લં અઞ્ઞથા અધિપ્પેતં, પટિચ્છાદને અઞ્ઞથા’’તિ એત્થાપિ વિસેસકારણં ન દિસ્સતિ, તસ્મા અટ્ઠકથાય પુબ્બેનાપરં ન સમેતિ. અવિરોધં ઇચ્છન્તેન પન વીમંસિતબ્બમેત્થ કારણં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉપસમ્પન્નસ્સ દુટ્ઠુલ્લાપત્તિજાનનં, પટિચ્છાદેતુકામતાય નારોચેસ્સામીતિ ધુરનિક્ખેપોતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

દુટ્ઠુલ્લસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૨. પઞ્ચમે **રૂપસુત્ત**ન્તિ હેરઞ્ઞિકાનં સુત્તં. **દુરુત્તાન**ન્તિ અક્કોસવસેન દુરુત્તાનં, દુરુત્તત્તાયેવ **દુરાગતાનં**. **વચનપથાન**ન્તિ એત્થ વચનમેવ તદત્થં ઞાતુકામાનં ઞાપેતુકામાનઞ્ચ પથોતિ વચનપથો. **દુક્ખમાન**ન્તિ દુક્ખેન ખમિતબ્બાનં.

૪૦૪. ગબ્ભે સયિતકાલેન સદ્ધિં વીસતિમં વસ્સં અસ્સાતિ **ગબ્ભવીસો**. **હાયનવડ્ઢન**ન્તિ ગબ્ભમાસેસુ અધિકેસુ ઉત્તરિહાયનં, ઊનેસુ વડ્ઢનન્તિ વેદિતબ્બં. **એકૂનવીસતિવસ્સ**ન્તિ દ્વાદસમાસે માતુકુચ્છિસ્મિં વસિત્વા

મહાપવારણાય જાતકાલતો પટ્ઠાય એકૂનવીસતિવસ્સં. **પાટિપદદિવસે**તિ પચ્છિમિકાય વસ્સૂપગમનદિવસે. ‘‘તિંસરત્તિદિવો માસો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૭૧; ૮.૪૩; વિભ॰ ૧૦૨૩) વચનતો **‘‘ચત્તારો માસા પરિહાયન્તી**’’તિ વુત્તં. **વસ્સં ઉક્કડ્ઢન્તી**તિ વસ્સં ઉદ્ધં કડ્ઢન્તિ, તતિયે સંવચ્છરે એકમાસં અધિકમાસવસેન પરિચ્ચજન્તા વસ્સં ઉદ્ધં કડ્ઢન્તીતિ અત્થો, તસ્મા તતિયો સંવચ્છરો તેરસમાસિકો હોતિ, સંવચ્છરસ્સ પન દ્વાદસમાસિકત્તા અટ્ઠારસસુ વસ્સેસુ અધિકમાસે વિસું ગહેત્વા **‘‘છ માસા વડ્ઢન્તી**’’તિ વુત્તં. **તતો**તિ છમાસતો. **નિક્કઙ્ખા હુત્વા**તિ અધિકમાસેહિ સદ્ધિં પરિપુણ્ણવીસતિવસ્સત્તા નિબ્બેમતિકા હુત્વા. યં પન વુત્તં તીસુ **ગણ્ઠિપદેસુ** ‘‘અટ્ઠારસન્નંયેવ વસ્સાનં અધિકમાસે ગહેત્વા ગણિતત્તા સેસવસ્સદ્વયસ્સપિ અધિકાનિ દિવસાનિ હોન્તેવ, તાનિ અધિકદિવસાનિ સન્ધાય ‘નિક્કઙ્ખા હુત્વા’તિ વુત્ત’’ન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. ન હિ દ્વીસુ વસ્સેસુ અધિકદિવસાનિ નામ વિસું ઉપલબ્ભન્તિ તતિયે વસ્સે વસ્સુક્કડ્ઢનવસેન અધિકમાસે પરિચ્ચત્તેયેવ અતિરેકમાસસમ્ભવતો. તસ્મા દ્વીસુ વસ્સેસુ અતિરેકદિવસાનિ નામ વિસું ન સમ્ભવન્તિ.

નનુ ચ ‘‘તે દ્વે માસે ગહેત્વા વીસતિવસ્સાનિ પરિપુણ્ણાનિ હોન્તી’’તિ કસ્મા વુત્તં, એકૂનવીસતિવસ્સમ્હિ પુન અપરસ્મિં વસ્સે પક્ખિત્તે વીસતિવસ્સાનિ પરિપુણ્ણાનિ હોન્તીતિ આહ **‘‘એત્થ પન…પે॰… વુત્ત**’’ન્તિ. અનેકત્થત્તા નિપાતાનં **પન**-સદ્દો હિ-સદ્દત્થે, એત્થ હીતિ વુત્તં હોતિ. ઇદઞ્હિ વુત્તસ્સેવત્થસ્સ સમત્થનવસેન વુત્તં. ઇમિના ચ ઇમં દીપેતિ ‘‘યં વુત્તં ‘એકૂનવીસતિવસ્સં સામણેરં નિક્ખમનીયપુણ્ણમાસિં અતિક્કમ્મ પાટિપદદિવસે ઉપસમ્પાદેન્તી’તિ, તત્થ ગબ્ભમાસેપિ અગ્ગહેત્વા દ્વીહિ માસેહિ અપરિપુણ્ણવીસતિવસ્સં સન્ધાય ‘એકૂનવીસતિવસ્સ’ન્તિ વુત્તં, તસ્મા અધિકમાસેસુ દ્વીસુ ગહિતેસુ વીસતિવસ્સાનિ પરિપુણ્ણાનિ નામ હોન્તી’’તિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ગબ્ભમાસાપિ ગણનૂપગા હોન્તિ, તસ્મા. **એકવીસતિવસ્સો હોતી**તિ જાતદિવસતો પટ્ઠાય વીસતિવસ્સો સમાનો ગબ્ભમાસેહિ સદ્ધિં એકવીસતિવસ્સો હોતિ.

૪૦૬. **અઞ્ઞં ઉપસમ્પાદેતી**તિ ઉપજ્ઝાયો કમ્મવાચાચરિયો વા હુત્વા ઉપસમ્પાદેતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઊનવીસતિવસ્સતા, ઊનકસઞ્ઞિતા, ઉપસમ્પાદનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૦૭. છટ્ઠસિક્ખાપદં ઉત્તાનત્થમેવ. થેય્યસત્થકભાવો, જાનનં, સંવિધાનં, અવિસઙ્કેતેન ગમનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

થેય્યસત્થસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪૧૨. સત્તમે નત્થિ કિઞ્ચિ વત્તબ્બં.

૮. અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૧૭. અટ્ઠમે **બાધયિંસૂ**તિ હનિંસુ. તંતંસમ્પત્તિયા વિબન્ધનવસેન સત્તસન્તાનસ્સ અન્તરે વેમજ્ઝે એતિ આગચ્છતીતિ અન્તરાયો, દિટ્ઠધમ્મિકાદિઅનત્થો. અનતિક્કમનટ્ઠેન તસ્મિં અન્તરાયે નિયુત્તા, અન્તરાયં વા ફલં અરહન્તિ, અન્તરાયસ્સ વા કરણસીલાતિ **અન્તરાયિકા**. તેનાહ **‘‘અન્તરાયં કરોન્તીતિ અન્તરાયિકા**’’તિ.

આનન્તરિયધમ્માતિ આનન્તરિકસભાવા ચેતનાધમ્મા. તત્રાયં વચનત્થો – ચુતિઅનન્તરફલં અનન્તરં નામ, તસ્મિં અનન્તરે નિયુત્તા, તંનિબ્બત્તનેન અનન્તરકરણસીલા, અનન્તરપ્પયોજનાતિ વા આનન્તરિકા, તે એવ **આનન્તરિયા**તિ વુત્તા. કમ્માનિ એવ અન્તરાયિકાતિ **કમ્મન્તરાયિકા. મોક્ખસ્સેવ અન્તરાયં કરોતિ, ન સગ્ગસ્સા**તિ મિચ્છાચારલક્ખણાભાવતો વુત્તં. ન હિ ભિક્ખુનિયા ધમ્મરક્ખિતભાવો અત્થિ. પાકતિકભિક્ખુનીવસેન ચેતં વુત્તં. અરિયાય પન પવત્તં અપાયસંવત્તનિકમેવ, નન્દમાણવકો ચેત્થ નિદસ્સનં. ઉભિન્નં સમાનચ્છન્દતાવસેન વા ન સગ્ગન્તરાયિકતા , મોક્ખન્તરાયિકતા પન મોક્ખત્થાય પટિપત્તિયા વિદૂસનતો. અભિભવિત્વા પન પવત્તિયં સગ્ગન્તરાયિકતાપિ ન સક્કા નિવારેતુન્તિ.

અહેતુકદિટ્ઠિઅકિરિયદિટ્ઠિનત્થિકદિટ્ઠિયોવ નિયતભાવં પત્તા **નિયતમિચ્છાદિટ્ઠિધમ્મા. પટિસન્ધિધમ્મા**તિ પટિસન્ધિચિત્તુપ્પાદમાહ. પણ્ડકાદિગ્ગહણઞ્ચેત્થ નિદસ્સનમત્તં સબ્બાયપિ અહેતુકપટિસન્ધિયા વિપાકન્તરાયિકભાવતો. યાહિ અરિયે ઉપવદતિ, તા ચેતના **અરિયૂપવાદા** જાતા. **તતો પર**ન્તિ ખમાપનતો ઉપરિ. યં પનેત્થ વત્તબ્બં, તં દિબ્બચક્ખુકથાયં વુત્તમેવ. **સઞ્ચિચ્ચ આપન્ના આપત્તિયો**તિ સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કન્તા સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા. સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કન્તઞ્હિ અન્તમસો દુક્કટદુબ્ભાસિતમ્પિ સગ્ગમગ્ગફલાનં અન્તરાયં કરોતિ. **યાવ ભિક્ખુભાવં પટિજાનાતિ** પારાજિકં આપન્નો, **ન વુટ્ઠાતિ** સેસગરુકાપત્તિં આપન્નો, **ન દેસેતિ** લહુકાપત્તિં આપન્નો.

અયં ભિક્ખૂતિ અરિટ્ઠો ભિક્ખુ. **રસેન રસં સંસન્દિત્વા**તિ અનવજ્જેન પચ્ચયપરિભુઞ્જનરસેન સાવજ્જકામગુણપરિભોગરસં સમાનેત્વા. યોનિસો પચ્ચવેક્ખણેન નત્થિ એત્થ છન્દરાગોતિ **નિચ્છન્દરાગો**, પચ્ચયપરિભોગો. **ઉપનેન્તો વિયા**તિ બન્ધનં ઉપનેન્તો વિય. ''ઘટેન્તો વિયા''તિપિ પાઠો. **ઉપસંહરન્તો વિયા**તિ સદિસતં ઉપસંહરન્તો વિય એકન્તસાવજ્જે અનવજ્જભાવપક્ખેપનતો. **પાપક**ન્તિ લામકટ્ઠેન દુગ્ગતિસમ્પાપનટ્ઠેન ચ પાપકં. **મહાસમુદ્દં બન્ધન્તેન વિયા**તિ સેતુકરણવસેન મહાસાગરં બન્ધન્તેન વિય. **સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સદ્ધિં પટિવિરુજ્ઝન્તો**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન ''સાવજ્જ''ન્તિ દિટ્ઠં ''અનવજ્જ''ન્તિ ગહણેન તેન સહ પટિવિરુજ્ઝન્તો. **આણાચક્કે**તિ પઠમપારાજિકસિક્ખાપદસઙ્ખાતે, ''અબ્રહ્મચરિયં પહાયા''તિઆદિદેસનાસઙ્ખાતે ચ આણાચક્કે.

અટ્ઠિકઙ્કલં નામ ઉરટ્ઠિ વા પિટ્ઠિકણ્ટકં વા સીસટ્ઠિ વા. તઞ્હિ નિમ્મંસત્તા ''કઙ્કલ''ન્તિ વુચ્ચતિ. વિગતમંસાય હિ અટ્ઠિસઙ્ખલિકાય એકટ્ઠિમ્હિ વા **કઙ્કલ**-સદ્દો નિરુળ્હો. **અનુદહનટ્ઠેના**તિ અનુપાયપટિપત્તિયા સમ્પતિ આયતિઞ્ચ અનુદહનટ્ઠેન. **મહાભિતાપનટ્ઠેન** અનવટ્ઠિતસભાવતાય, **ઇત્તરપચ્ચુપટ્ઠાનટ્ઠેન** મુહુત્તકરણીયતાય, **તાવકાલિકટ્ઠેન** પરેહિ અભિભવનતાય, **સબ્બઙ્ગપચ્ચઙ્ગપલિભઞ્જનટ્ઠેન** ભેદનાદિઅધિકરણભાવેન, ઉગ્ઘાટસદિસતાય **અધિકુટ્ટનટ્ઠેન**, અવણે વણં ઉપ્પાદેત્વા અન્તો અનુપવિસનભાવતાય **વિનિવિજ્ઝનટ્ઠેન**, દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકઅનત્થનિમિત્તતાય **સાસઙ્કસપ્પટિભયટ્ઠેન**.

પાળિયં ''થામસા પરામાસા''તિઆદીસુ એવમત્થો વેદિતબ્બો. **થામસા**તિ દિટ્ઠિથામેન, તસ્સા દિટ્ઠિયા થામગતભાવેનાતિ અત્થો. **પરામાસા**તિ દિટ્ઠિપરામાસેન, દિટ્ઠિસઙ્ખાતપરામાસેનાતિ અત્થો. દિટ્ઠિયેવ હિ ધમ્મસભાવં અતિક્કમિત્વા પરતો આમસનેન પરામાસો. **અભિનિવિસ્સા**તિ તણ્હાભિનિવેસપુબ્બઙ્ગમેન દિટ્ઠાભિનિવેસેન ''ઇદમેત્થ સચ્ચ''ન્તિ અભિનિવિસિત્વા. **વોહરતી**તિ કથેતિ. **યતો ચ ખો તે ભિક્ખૂ**તિ યદા તે ભિક્ખૂ. **એવંબ્યાખો અહં, ભન્તે, ભગવતા**તિ ઇદં એસ અત્તનો લદ્ધિં નિગૂહિતુકામતાય નત્થીતિ વત્તુકામોપિ ભગવતો આનુભાવેન સમ્પટિચ્છતિ. બુદ્ધાનં કિર સમ્મુખા દ્વે કથા કથેતું સમત્થો નામ નત્થિ. **કસ્સ નુ ખો નામ ત્વં મોઘપુરિસા**તિ ત્વં મોઘપુરિસ કસ્સ

ખત્તિયસ્સ વા બ્રાહ્મણસ્સ વા વેસ્સસ્સ વા સુદ્દસ્સ વા ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા દેવસ્સ વા મનુસ્સસ્સ વા મયા એવં ધમ્મં દેસિતં આજાનાસિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ધમ્મકમ્મતા, સમનુભાસના, અપ્પટિનિસ્સજ્જનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

અરિટ્ઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૪. નવમે **પયોગગણનાયા**તિ દાનગ્ગહણપ્પયોગગણનાય. સંવાસે કમ્મપરિયોસાનવસેન, સહસેય્યાય એકસ્મિં નિપન્ને ઇતરસ્સ નિપજ્જનપયોગવસેન આપત્તિપરિચ્છેદો વેદિતબ્બો. એત્થ ચ પદભાજને ‘‘એકચ્છન્ને’’તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા નાનૂપચારેપિ એકચ્છન્ને નિપજ્જન્તસ્સ આપત્તિ. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ‘‘સહ વા સેય્યં કપ્પેય્યાતિ નાનૂપચારેપિ એકચ્છન્ને નિપજ્જેય્યા’’તિ. પણ્ણત્તિં અજાનન્તેન અરહતાપિ કિરિયાબ્યાકતચિત્તેન આપજ્જિતબ્બત્તા ‘‘**તિચિત્ત**’’ન્તિ વુત્તં. યં પન **કેનચિ** વુત્તં ‘‘તિચિત્તન્તિ એત્થ વિપાકાબ્યાકતચિત્તેન સહ વા સેય્યં કપ્પેય્યાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો, અઞ્ઞથા સચિત્તકત્તા સિક્ખાપદસ્સ કિરિયાબ્યાકતં સન્ધાય ન યુજ્જતી’’તિ, તં ન ગહેતબ્બં. ન હિ સચિત્તકસિક્ખાપદવીતિક્કમો અરહતો ન સમ્ભવતિ. તેનેવ પથવીખણનાદીસુ સચિત્તકસિક્ખાપદેસુ તિચિત્તમેવ વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અકતાનુધમ્મતા, જાનના, સમ્ભોગાદિકરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઉક્ખિત્તસમ્ભોગસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૨૮. દસમે **પિરે**તિ નિપાતપદં. સમ્બોધને વત્તમાનં પર-સદ્દેન સમાનત્થં વદન્તીતિ આહ ‘‘**પર અમામકા**’’તિ, અમ્હાકં અનજ્ઝત્તિકભૂતાતિ અત્થો. **પિરે**તિ વા ‘‘પરતો’’તિ ઇમિના સમાનત્થં નિપાતપદં, તસ્મા **ચર પિરે**તિ પરતો ગચ્છ, મા ઇધ તિટ્ઠાતિ એવમ્પેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. સેસમેત્થ પુરિમસિક્ખાપદદ્વયે વુત્તનયમેવ.

કણ્ટકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિટ્ઠિતો સપ્પાણકવગ્ગો સત્તમો.

૮. સહધમ્મિકવગ્ગો

૧. સહધમ્મિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૪. સહધમ્મિકવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **વાચાય વાચાય આપત્તી**તિ અનાદરિયભયા લેસેન એવં વદન્તસ્સ આપત્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉપસમ્પન્નસ્સ પઞ્ઞત્તેન વચનં, અસિક્ખિતુકામતાય એવં વચનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

સહધમ્મિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૩૮. દુતિયે વિનયસ્સ પરિયાપુણનં **વિનયપરિયત્તી**તિ આહ "**વિનયં પરિયાપુણન્તાન**"ન્તિઆદિ. **સુગુત્તો**તિ યથા કરણ્ડકે પક્ખિત્તમણિક્ખન્ધો વિય ન નસ્સતિ વિપત્તિં ન પાપુણાતિ, એવં સુટ્ઠુ ગોપિતો. **સુરક્ખિતો**તિ તસ્સેવ પરિયાયવચનં. યથા હિ કિલેસચોરેહિ અવિલુમ્પનીયો હોતિ, એવં સબ્બદા સૂપટ્ઠિતસ્સતિતાય સુટ્ઠુ રક્ખિતો. **કુક્કુચ્ચપકતાનન્તિ** કપ્પિયાકપ્પિયં નિસ્સાય ઉપ્પન્નકુક્કુચ્ચેન અભિભૂતાનં. સારજ્જનં સારદો, બ્યામોહભયં. વિગતો સારદો એતસ્સાતિ **વિસારદો**. **સહધમ્મેના**તિ સકારણેન વચનેન. **સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગણ્હાતી**તિ યથા ન પુન સીસં ઉક્ખિપન્તિ, અથ ખો અપ્પટિભાના મઙ્કુભૂતાયેવ હોન્તિ, એવં સુટ્ઠુ નિગ્ગણ્હાતિ.

અલજ્જિતાતિ ય-કારલોપેન નિદ્દેસો, અલજ્જિતાયાતિ વુત્તં હોતિ. **અઞ્ઞાણતા**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. **મન્દો મોમૂહો**તિ અઞ્ઞાણભાવેન **મન્દો**, અવિસયતો **મોમૂહો**, મહામૂળ્હોતિ અત્થો.

અત્તપચ્ચત્થિકાતિ અત્તનો પચ્ચત્થિકા. **વજ્જિપુત્તકા** દસવત્થુદીપકા. **પરૂપહારઅઞ્ઞાણકઙ્ખાપરવિતારણાદિવાદા**તિ એત્થ યે અરહત્તં પટિજાનન્તાનં અપ્પત્તે પત્તસઞ્ઞીનં અધિમાનિકાનં કુહકાનં વા અરહત્તં પટિજાનન્તાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં દિસ્વા મારકાયિકા દેવતા "અરહતો અસુચિં ઉપસંહરન્તી"તિ મઞ્ઞન્તિ સેય્યથાપિ પુબ્બસેલિયા અપરસેલિયા ચ, તે **પરૂપહારવાદા**. યેસં પન અરહતો ઇત્થિપુરિસાદીનં નામગોત્તાદીસુ ઞાણપ્પવત્તિયા અભાવેન અત્થિ અરહતો **અઞ્ઞાણં**, તત્થેવ સન્નિટ્ઠાનાભાવેન અત્થિ અરહતો **કઙ્ખા**, યસ્મા ચસ્સ તાનિ વત્થૂનિ પરે વિતારેન્તિ પકાસેન્તિ આચિક્ખન્તિ, તસ્મા અત્થિ અરહતો **પરવિતારણા**તિ ઇમા તિસ્સો લદ્ધિયો સેય્યથાપિ એતરહિ પુબ્બસેલિયાનં, તે અઞ્ઞાણકઙ્ખાપરવિતારણવાદા. નિગ્ગહો પન નેસં કથાવત્થુપ્પકરણે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

ચત્તારો મગ્ગા ચ ફલાનિ ચાતિ ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસવસેન વુત્તં, ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા તિસ્સો વિજ્જા છ અભિઞ્ઞાતિ અયમ્પિ અધિગમસદ્ધમ્મોયેવ. **ચ**-કારો વા અવુત્તસમ્પિણ્ડનત્થો દટ્ઠબ્બો. **કેચિ થેરા**તિ ધમ્મકથિકા. **આહંસૂ**તિ પંસુકૂલિકત્થેરા એવં આહંસુ.

કદા પનાયં કથા ઉદપાદીતિ? અયઞ્હેત્થ અનુપુબ્બિકથા (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૩૦) – ઇમસ્મિં કિર દીપે ચણ્ડાલતિસ્સમહાભયે સક્કો દેવરાજા મહાઉળુમ્પં માપેત્વા ભિક્ખૂનં આરોચાપેસિ "મહન્તં ભયં ભવિસ્સતિ, ન સમ્મા દેવો વસ્સિસ્સતિ, ભિક્ખૂ પચ્ચયેહિ કિલમન્તા પરિયત્તિં સન્ધારેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ, પરતીરં ગન્ત્વા અય્યેહિ જીવિતં રક્ખિતું વટ્ટતિ. ઇમં મહાઉળુમ્પં આરુય્હ ગચ્છથ ભન્તે, યેસં એત્થ નિસજ્જટ્ઠાનં નપ્પહોતિ, તે કટ્ઠખણ્ડેપિ ઉરં ઠપેત્વા ગચ્છન્તુ, સબ્બેસં ભયં ન ભવિસ્સતી"તિ. તદા સમુદ્દતીરં પત્વા સટ્ઠિ ભિક્ખૂ કતિકં કત્વા "અમ્હાકં એત્થ ગમનકિચ્ચં નત્થિ, મયં ઇધેવ હુત્વા તેપિટકં રક્ખિસ્સામા"તિ તતો નિવત્તિત્વા દક્ખિણમલયજનપદં ગન્ત્વા કન્દમૂલપણ્ણેહિ જીવિકં કપ્પેન્તા વસિંસુ, કાયે વહન્તે નિસીદિત્વા સજ્ઝાયં કરોન્તિ, અવહન્તે વાલિકં ઉસ્સારેત્વા પરિવારેત્વા સીસાનિ એકટ્ઠાને કત્વા પરિયત્તિં સમ્મસન્તિ. ઇમિના નિયામેન દ્વાદસ સંવચ્છરાનિ સાટ્ઠકથં તેપિટકં પરિપુણ્ણં કત્વા ધારયિંસુ.

ભયે વૂપસન્તે સત્તસતા ભિક્ખૂ અત્તનો ગતટ્ઠાને સાટ્ઠકથે તેપિટકે એકક્ખરમ્પિ એકબ્યઞ્જનમ્પિ અવિનાસેત્વા ઇમમેવ દીપમાગમ્મ કલ્લગામજનપદે મણ્ડલારામવિહારં પવિસિંસુ. થેરાનં આગતપવત્તિં સુત્વા ઇમસ્મિં દીપે ઓહીના સટ્ઠિ ભિક્ખૂ "થેરે પસ્સિસ્સામા"તિ ગન્ત્વા થેરેહિ સદ્ધિં તેપિટકં સોધેન્તા એકક્ખરમ્પિ એકબ્યઞ્જનમ્પિ

અસમેન્તં નામ ન પસ્સિંસુ. તસ્મિં ઠાને થેરાનં અયં કથા ઉદપાદિ ''પરિયત્તિ નુ ખો સાસનસ્સ મૂલં, ઉદાહુ પટિપત્તી''તિ. પંસુકૂલિકત્થેરા ''પટિપત્તિ મૂલ''ન્તિ આહંસુ, ધમ્મકથિકા ''પરિયત્તી''તિ . અથ ને થેરા ''તુમ્હાકં દ્વિન્નમ્પિ જનાનં વચનમત્તેનેવ ન સક્કા વિઞ્ઞાતું, જિનભાસિતં સુત્તં આહરથા''તિ આહંસુ. સુત્તં આહરિતું ન ભારોતિ –

''ઇમે ચ, સુભદ્દ, ભિક્ખૂ સમ્મા વિહરેય્યું, અસુઞ્ઞો લોકો અરહન્તેહિ અસ્સા''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૧૪). ''પટિપત્તિમૂલકં, મહારાજ, સત્થુસાસનં , પટિપત્તિસારકં, મહારાજ, સત્થુસાસનં, પટિપત્તિ તિટ્ઠન્તી તિટ્ઠતી''તિ (મિ॰ પ॰ ૪.૧.૭) –

સુત્તં આહરિંસુ.

ઇમં સુત્તં સુત્વા ધમ્મકથિકા અત્તનો વાદટ્ઠપનત્થાય ઇમં સુત્તં આહરિંસુ –

''યાવ તિટ્ઠન્તિ સુત્તન્તા, વિનયો યાવ દિપ્પતિ;
તાવ દક્ખન્તિ આલોકં, સૂરિયે અબ્ભુટ્ઠિતે યથા.

''સુત્તન્તેસુ અસન્તેસુ, પમુટ્ઠે વિનયમ્હિ ચ;
તમો ભવિસ્સતિ લોકે, સૂરિયે અત્થઙ્ગતે યથા.

''સુત્તન્તે રક્ખિતે સન્તે, પટિપત્તિ હોતિ રક્ખિતા;
પટિપત્તિયં ઠિતો ધીરો, યોગક્ખેમા ન ધંસતી''તિ.

ઇમસ્મિં સુત્તે આહટે પંસુકૂલિકત્થેરા તુણ્હી અહેસું. ધમ્મકથિકત્થેરાનંયેવ વચનં પુરતો અહોસિ. યથા હિ ગવસતસ્સ ગવસહસ્સસ્સ વા અન્તરે પવેણિપાલિકાય ધેનુયા અસતિ સો વંસો સા પવેણી ન ઘટીયતિ, એવમેવ આરદ્ધવિપસ્સકાનં ભિક્ખૂનં સતેપિ સહસ્સેપિ વિજ્જમાને પરિયત્તિયા અસતિ અરિયમગ્ગપટિવેધો નામ ન હોતિ. યથા ચ નિધિકુમ્ભિયા જાનનત્થાય પાસાણપિટ્ઠે અક્ખરેસુ ઉપનિબદ્ધેસુ યાવ અક્ખરાનિ ધરન્તિ, તાવ નિધિકુમ્ભી નટ્ઠા નામ ન હોતિ, એવમેવ પરિયત્તિયા ધરમાનાય સાસનં અન્તરહિતં નામ ન હોતીતિ. **તસ્સાધેય્યો**તિ તસ્સાયત્તો.

૪૩૯. સો પનાતિ સો પાતિમોક્ખો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ગરહિતુકામતા, ઉપસમ્પન્નસ્સ સન્તિકે સિક્ખાપદવિવણ્ણનઞ્ચાતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

વિલેખનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. મોહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૪૩. તતિયં ઉત્તાનમેવ. મોહારોપનં, મોહેતુકામતા, વુત્તનયેન સુતભાવો, મોહનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

મોહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પહારસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૨. ચતુત્થે **રત્તચિત્તો**તિ કાયસંસગ્ગરાગેન રત્તચિત્તો. સચે પન મેથુનરાગેન રત્તો પહારં દેતિ, દુક્કટમેવ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. કુપિતતા, ન મોક્ખાધિપ્પાયતા, ઉપસમ્પન્નસ્સ પહારદાનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

પહારસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૭. પઞ્ચમે **ન પહરિતુકામતાય દિન્નત્તા દુક્કટ**ન્તિ એત્થ પહરિતુકામતાય પહટે પુરિમસિક્ખાપદેન પાચિત્તિયં, ઉચ્ચારેતુકામતાય કેવલં ઉગ્ગિરણમત્તે કતે ઇમિના પાચિત્તિયં. ઇમિના પન વિરજ્ઝિત્વા પહારો દિન્નો, તસ્મા દુક્કટં. કિમિદં દુક્કટં પહારપચ્ચયા, ઉદાહુ ઉગ્ગિરણપચ્ચયાતિ? તત્થ કેચિ તાવ વદન્તિ ‘‘પહારપચ્ચયા એવ દુક્કટં, ઉગ્ગિરણપચ્ચયા પાચિત્તિયન્તિ સદુક્કટં પાચિત્તિયં યુજ્જતિ. પુરિમઞ્હિ ઉગ્ગિરણં, પચ્છા પહારો, ન ચ પચ્છા પહારં નિસ્સાય પુરિમં ઉગ્ગિરણં અનાપત્તિવત્થુકં ભવિતુમરહતી’’તિ.

મયં પનેત્થ એવં તક્કયામ ‘‘ઉગ્ગિરણસ્સ અત્તનો સભાવેનેવ અસણ્ઠિતત્તા તપ્પચ્ચયા પાચિત્તિયેન ન ભવિતબ્બં, અસુદ્ધચિત્તેન કતપયોગત્તા પન ન સક્કા એત્થ અનાપત્તિયા ભવિતુન્તિ દુક્કટં વુત્તં. ‘ન પહરિતુકામતાય દિન્નત્તા’તિ ઇમિના ચ પહારપચ્ચયા પુરિમસિક્ખાપદેન પાચિત્તિયાસમ્ભવે કારણં વુત્તં, ન પન પહારપચ્ચયા દુક્કટસમ્ભવે. ન હિ અપહરિતુકામતાય પહારે દિન્ને પુરિમસિક્ખાપદેન પહારપચ્ચયા પાચિત્તિયેન દુક્કટેન વા ભવિતું યુત્ત’’ન્તિ. ‘‘તિરચ્છાનાદીનં અસુચિકરણાદિં દિસ્વા કુજ્ઝિત્વાપિ ઉગ્ગિરન્તસ્સ મોક્ખાધિપ્પાયો એવા’’તિ વદન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. કુપિતતા, ન મોક્ખાધિપ્પાયતા, ઉપસમ્પન્નસ્સ તલસત્તિઉગ્ગિરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

તલસત્તિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૫૯. છટ્ઠં ઉત્તાનત્થમેવ. ઉપસમ્પન્નતા, સઙ્ઘાદિસેસસ્સ અમૂલકતા, અનુદ્ધંસના, તઙ્ખણવિજાનનાતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

અમૂલકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૬૪. સત્તમમ્પિ ઉત્તાનત્થમેવ. ઉપસમ્પન્નતા, અફાસુકામતા, કુક્કુચ્ચુપ્પાદનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સઞ્ચિચ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૧. અટ્ઠમે **સુતિસમીપ**ન્તિ સદ્દસમીપં. સુય્યતીતિ હિ સુતિ, સદ્દસ્સેતં અધિવચનં. તસ્સ સમીપં **ઉપસ્સુતિ,** સદ્દસમીપન્તિ વુત્તં હોતિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** ચ સુય્યતીતિ સુતીતિ સદ્દોવ વુત્તો. યત્થ પન ઠિતેન સક્કા હોતિ સદ્દં સોતું, તત્થ તિટ્ઠન્તો સદ્દસમીપે ઠિતો નામ હોતીતિ આહ ''**યત્થ ઠત્વા**''તિઆદિ. કેચિ પન ''સુણાતિ એત્થાતિ સુતિ. યત્થ ઠિતો સુણાતિ, તસ્સ ઠાનસ્સેતં નામં. તસ્સ સમીપં ઉપસ્સુતી''તિ વદન્તિ, એવં પન ગય્હમાને યસ્મિં ઠાને ઠિતો સુણાતિ, તસ્સ આસન્ને અઞ્ઞસ્મિં પદેસે તિટ્ઠતીતિ આપજ્જતિ. અટ્ઠકથાયઞ્ચ **ઉપસ્સુતિ**-સદ્દસ્સેવ અત્થં દસ્સેતું ''યત્થ ઠત્વા સક્કા હોતિ, તેસં વચનં સોતુ''ન્તિ વુત્તં, ન **સુતિ**-સદ્દસ્સ. તસ્મા પુબ્બનયોવેત્થ પસત્થતરો. અથ વા ઉપેચ્ચ સુય્યતિ એત્થાતિ **ઉપસ્સુતિ,** ઠાનં. યં ઠાનં ઉપગતેન સક્કા હોતિ કથેન્તાનં સદ્દં સોતું, તત્થાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. **મન્તેન્ત**ન્તિ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનન્તિ આહ ''**મન્તયમાને**''તિ.

૪૭૩. **એકપરિચ્છેદાની**તિ ''સિયા કિરિયં, સિયા અકિરિય''ન્તિ ઇમિના નયેન એકપરિચ્છેદાનિ. ઇમાનિ હિ તીણિ સિક્ખાપદાનિ કદાચિ કિરિયતો સમુટ્ઠહન્તિ, કદાચિ અકિરિયતો, ન એકક્ખણેયેવ કિરિયાકિરિયતો સમુટ્ઠહન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉપસમ્પન્નતા, ચોદનાધિપ્પાયો, સવનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ઉપસ્સુતિસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કમ્મપટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૪. નવમં ઉત્તાનત્થમેવ. ધમ્મકમ્મતા, ધમ્મકમ્મન્તિ સઞ્ઞા, છન્દં દત્વા ખિય્યનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

કમ્મપટિબાહનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. છન્દં અદત્વા ગમનસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૭૯. દસમં ઉત્તાનત્થમેવ. વિનિચ્છયકથાય પવત્તમાનતા, ધમ્મકમ્મતા, ધમ્મકમ્મસઞ્ઞિતા, સમાનસીમાયં ઠિતતા, સમાનસંવાસકતા, કોપેતુકામતાય હત્થપાસવિજહનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ છ અઙ્ગાનિ.

છન્દં અદત્વા ગમનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૮૪. એકાદસમમ્પિ ઉત્તાનત્થમેવ. ઉપસમ્પન્નતા, ધમ્મેન લદ્ધસમ્મુતિતા, સઙ્ઘેન સદ્ધિં વિકપ્પનુપગચીવરદાનં, પચ્છા ખીયિતુકામતાય ખિય્યનાતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

દુબ્બલસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪૮૯. દ્વાદસમે નત્થિ કિઞ્ચિ વત્તબ્બં.

નિટ્ઠિતો સહધમ્મિકવગ્ગો અટ્ઠમો.

૧. અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના

૪૯૭-૪૯૯. રાજવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદે અટ્ઠકથાયં સબ્બં ઉત્તાનત્થમેવ. પાળિયં પન અયમનુત્તાનપદત્થો. **કતં વા કરિસ્સન્તિ વા**તિ મેથુનવીતિક્કમનં કતં વા કરિસ્સન્તિ વા. **ઇમેસન્તિ** પદં વિભત્તિવિપરિણામં કત્વા ઉભયત્થ યોજેતબ્બં ''ઇમેહિ કતં ઇમે કરિસ્સન્તી''તિ. **રતનન્તિ** મણિરતનાદીસુ યંકિઞ્ચિ. **ઉભતો**તિ દ્વીહિ પક્ખેહિ. ''ઉભતો સુજાતો''તિ એત્તકે વુત્તે યેહિ કેહિચિ દ્વીહિ ભાગેહિ સુજાતતા વિઞ્ઞાયેય્ય, **સુજાત**-સદ્દો ચ ''સુજાતો ચારુદસ્સનો''તિઆદીસુ આરોહસમ્પત્તિપરિયાયોતિ જાતિવસેનેવ સુજાતતં વિભાવેતું **''માતિતો ચ પિતિતો ચા''**તિ વુત્તં. અનોરસપુત્તવસેનપિ લોકે માતુપિતુસમઞ્ઞા દિસ્સતિ, ઇધ પન સા ઓરસપુત્તવસેનેવ ઇચ્છિતાતિ દસ્સેતું **''સંસુદ્ધગહણિકો''**તિ વુત્તં. ગબ્ભં ગણ્હાતિ ધારેતીતિ ગહણી, ગબ્ભાસયસઞ્ઞિતો માતુકુચ્છિપ્પદેસો. સંસુદ્ધા ગહણી અસ્સાતિ **સંસુદ્ધગહણિકો**, સંસુદ્ધા તસ્સ માતુકુચ્છીતિ વુત્તં હોતિ. ''સમવેપાકિનિયા ગહણિયા''તિ એત્થ પન યથાભુત્તસ્સ આહારસ્સ વિપાચનવસેન ગણ્હનતો અછડ્ડનતો કમ્મજતેજોધાતુ ''ગહણી''તિ વુચ્ચતિ.

યાવ સત્તમા પિતામહયુગાતિ એત્થ પિતુ પિતા પિતામહો, પિતામહસ્સ યુગં પિતામહયુગં. ''યુગ''ન્તિ આયુપ્પમાણં વુચ્ચતિ. અભિલાપમત્તમેવ ચેતં, અત્થતો પન પિતામહોયેવ પિતામહયુગં. પિતા ચ માતા ચ પિતરો, પિતૂનં પિતરો પિતામહા, તેસં યુગો પિતામહયુગો, તસ્મા યાવ સત્તમા પિતામહયુગા, પિતામહદ્વન્દાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. એવઞ્હિ પિતામહગ્ગહણેનેવ માતામહોપિ ગહિતો હોતિ. **યુગ**-સદ્દો ચેત્થ એકસેસેન દટ્ઠબ્બો યુગો ચ યુગો ચ યુગોતિ. એવઞ્હિ તત્થ તત્થ દ્વન્દં ગહિતમેવ હોતિ, તસ્મા તતો ઉદ્ધં સબ્બેપિ પુબ્બપુરિસા પિતામહયુગગ્ગહણેનેવ ગહિતા. એવં યાવ સત્તમો પિતામહયુગો, તાવ સંસુદ્ધગહણિકો.

અક્ખિત્તોતિ ''અપનેથ એતં, કિં ઇમિના''તિ એવં અક્ખિત્તો અનવક્ખિત્તો. **અનુપકુટ્ઠો**તિ ન ઉપકુટ્ઠો, ન અક્કોસં વા નિન્દં વા પત્તપુબ્બો. કેન કારણેનાતિ આહ **''જાતિવાદેના''**તિ. એત્થ ચ ''ઉભતો…પે॰… પિતામહયુગા''તિ એતેન તસ્સ યોનિદોસાભાવો દસ્સિતો સંસુદ્ધગહણિકભાવકિત્તનતો, ''અક્ખિત્તો''તિ ઇમિના કિરિયાપરાધાભાવો. કિરિયાપરાધેન હિ સત્તા ખેપં પાપુણન્તિ. ''અનુપકુટ્ઠો''તિ ઇમિના અયુત્તસંસગ્ગાભાવો. અયુત્તસંસગ્ગઞ્હિ પટિચ્ચ સત્તા અક્કોસં લભન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ખત્તિયતા, અભિસિત્તતા, ઉભિન્નમ્પિ સયનિઘરતો અનિક્ખન્તતા, અપ્પટિસંવિદિતતા, ઇન્દખીલાતિક્કમોતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

અન્તેપુરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રતનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૨. દુતિયે **મહાલતં નામા**તિ પતિકુલં ગચ્છન્તિયા કિર તસ્સા પિતા મહાલતાપિળન્ધનં નામ કારાપેસિ. તસ્મિં પિળન્ધને ચતસ્સો વજિરનાળિયો તત્થ તત્થ અપ્પેતબ્બટ્ઠાને અપ્પનવસેન વિનિયોગં અગમંસુ, મુત્તાનં એકાદસ નાળિયો, પવાળસ્સ દ્વાવીસતિ નાળિયો, મણીનં તેત્તિંસ નાળિયો. ઇતિ એતેહિ ચ અઞ્ઞેહિ ચ વેળુરિયલોહિતઙ્કમસારગલ્લાદીહિ સત્તવણ્ણેહિ ચ રતનેહિ નિટ્ઠાનં અગમાસિ . તં સીસે પટિમુક્કં યાવ પાદપિટ્ઠિયા ભસ્સતિ, પઞ્ચન્નં હત્થીનં બલં ધારયમાનાવ ઇત્થી નં ધારેતું સક્કોતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

૫૦૬. આવસથસ્સ પન સુપ્પપાતો વા મુસલપાતો વા ઉપચારો નામાતિ યોજેતબ્બં. **આવસથો**તિ ચેત્થ અન્તોઆરામે વા હોતુ અઞ્ઞત્થ વા, અત્તનો વસનટ્ઠાનં વુચ્ચતિ. **છન્દેનપિ ભયેનપી**તિ વડ્ઢકીઆદીસુ છન્દેન, રાજવલ્લભેસુ ભયેન. **તમેવ ભિક્ખું આસઙ્કન્તી**તિ વિસ્સરિત્વા ગમનકાલે અત્તનો પચ્છતો અઞ્ઞસ્સાભાવા આસઙ્કન્તિ. **પતિરૂપં** નામ રતનસમ્મતે પંસુકૂલગ્ગહણં વા રતને નિરુસ્સુક્કગમનં વા. યદિ હિ તં રતનસમ્મતં આમાસં ચે, ''નત્થિ એતસ્સ સામી''તિ પંસુકૂલં ગહેસ્સતિ. અનામાસં ચે, ''નત્થિ એતસ્સ સામી''તિ પંસુકૂલછિન્નપલિબોધો નિરપેક્ખો ગમિસ્સતિ. **સમાદપેત્વા**તિ અઞ્ઞં સમાદપેત્વા, ''ઉદ્દિસ્સ અરિયા તિટ્ઠન્તિ, એસા અરિયાનયાચના''તિ (જા॰ ૧.૭.૫૯) વુત્તનયેન યાચિત્વાતિ અત્થો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અનનુઞ્ઞાતકરણં, પરસન્તકતા, વિસ્સાસગ્ગાહપંસુકૂલસઞ્ઞાનં અભાવો, ઉગ્ગહણં વા ઉગ્ગહાપનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

રતનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વિકાલગામપ્પવિસનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૦૮. તતિયે **અરિયમગ્ગસ્સા**તિ એત્થ સગ્ગમગ્ગોપિ સઙ્ગહેતબ્બો. અનિય્યાનિકત્તા સગ્ગમોક્ખમગ્ગાનં તિરચ્છાનભૂતા હિ કથા **તિરચ્છાનકથા. તિરચ્છાનભૂત**ન્તિ તિરોકરણભૂતં વિબન્ધનભૂતં. **રાજપટિસંયુત્તં કથ**ન્તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૭; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૨૩; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૧૦૮૦; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૦.૬૯-૭૦) રાજાનં આરબ્ભ ''મહાસમ્મતો મન્ધાતા ધમ્માસોકો એવંમહાનુભાવો''તિઆદિના નયેન પવત્તકથં. એત્થ ચ ''અસુકો રાજા અભિરૂપો દસ્સનીયો''તિઆદિના નયેન ગેહસ્સિતકથાવ તિરચ્છાનકથા હોતિ. ''સોપિ નામ એવંમહાનુભાવો ખયં ગતો''તિ એવં પવત્તા પન અનિચ્ચતાપટિસંયુત્તા કમ્મટ્ઠાનભાવે તિટ્ઠતિ. **ચોરેસુપિ** ''મૂલદેવો એવંમહાનુભાવો, મેઘમાલો એવંમહાનુભાવો''તિ તેસં કમ્મં પટિચ્ચ ''અહો સૂરા''તિ ગેહસ્સિતકથાવ તિરચ્છાનકથા. **યુદ્ધેપિ** ભરતયુદ્ધાદીસુ ''અસુકેન અસુકો એવં મારિતો એવં વિદ્ધો''તિ કામસ્સાદવસેનેવ કથા તિરચ્છાનકથા. ''તેપિ નામ ખયં ગતા''તિ એવં પવત્તા પન સબ્બત્થ કમ્મટ્ઠાનમેવ હોતિ.

અપિચ **અન્ના**દીસુ ''એવં વણ્ણવન્તં ગન્ધવન્તં રસવન્તં ફસ્સસમ્પન્નં ખાદિમ્હ ભુઞ્જિમ્હ પિવિમ્હ પરિભુઞ્જિમ્હા''તિ કામસ્સાદવસેન કથેતું ન વટ્ટતિ, સાત્થકં પન કત્વા ''પુબ્બે એવં વણ્ણાદિસમ્પન્નં અન્નં પાનં વત્થં સયનં માલાગન્ધં સીલવન્તાનં અદમ્હ, ચેતિયપૂજં અકરિમ્હા''તિ કથેતું વટ્ટતિ. **ઞાતિકથા**દીસુપિ ''અમ્હાકં ઞાતકા સૂરા સમત્થા''તિ વા ''પુબ્બે મયં એવં વિચિત્રેહિ યાનેહિ વિચરિમ્હા''તિ વા અસ્સાદવસેન વત્તું ન વટ્ટતિ, સાત્થકં પન કત્વા ''તેપિ નો ઞાતકા ખયં ગતા''તિ વા ''પુબ્બે મયં એવરૂપા ઉપાહના સઙ્ઘસ્સ અદમ્હા''તિ વા કથેતબ્બં. **ગામકથાપિ** સુનિવિટ્ઠદુન્નિવિટ્ઠસુભિક્ખદુબ્ભિક્ખાદિવસેન વા ''અસુકગામવાસિનો સૂરા સમત્થા''તિ વા એવં અસ્સાદવસેન ન વટ્ટતિ, સાત્થકં પન કત્વા ''સદ્ધા પસન્ના''તિ વા ''ખયવયં ગતા''તિ વા વત્તું વટ્ટતિ. **નિગમનગરજનપદકથાસુપિ** એસેવ નયો.

ઇત્થિકથાપિ વણ્ણસણ્ઠાનાદીનિ પટિચ્ચ અસ્સાદવસેન ન વટ્ટતિ, ''સદ્ધા પસન્ના, ખયં ગતા''તિ એવં વત્તું વટ્ટતિ. **સૂરકથાપિ** ''નન્દિમિત્તો નામ યોધો સૂરો અહોસી''તિ અસ્સાદવસેન ન વટ્ટતિ, ''સદ્ધો અહોસિ, ખયં ગતો''તિ એવમેવ વટ્ટતિ. **વિસિખાકથાપિ** ''અસુકા વિસિખા સુનિવિટ્ઠા દુન્નિવિટ્ઠા સૂરા સમત્થા''તિ અસ્સાદવસેનેવ ન વટ્ટતિ, ''સદ્ધા પસન્ના, ખયં ગતા''ઇચ્ચેવ વટ્ટતિ.

કુમ્ભટ્ઠાનકથાતિ કુટટ્ઠાનકથા ઉદકતિત્થકથા વુચ્ચતિ, કુમ્ભદાસીકથા વા. સાપિ ‘‘પાસાદિકા નચ્ચિતું ગાયિતું છેકા’’તિ અસ્સાદવસેન ન વટ્ટતિ, ‘‘સદ્ધા પસન્ના’’તિઆદિના નયેનેવ વટ્ટતિ. **પુબ્બપેતકથા**તિ અતીતઞાતિકથા. તત્થ વત્તમાનઞાતિકથાસદિસોવ વિનિચ્છયો.

નાનત્તકથાતિ પુરિમપચ્છિમકથાવિમુત્તા અવસેસા નાનાસભાવા નિરત્થકકથા. **લોકક્ખાયિકા**તિ ‘‘અયં લોકો કેન નિમ્મિતો, અસુકેન પજાપતિના બ્રહ્મુના ઇસ્સરેન વા નિમ્મિતો, કાકો સેતો અટ્ઠીનં સેતત્તા, બકા રત્તા લોહિતસ્સ રત્તત્તા’’તિ એવમાદિકા લોકાયતવિતણ્ડસલ્લાપકથા. ઉપ્પત્તિઠિતિસંહારાદિવસેન લોકં અક્ખાયતીતિ **લોકક્ખાયિકા**. **સમુદ્દક્ખાયિકા** નામ કસ્મા સમુદ્દો સાગરો, સાગરસ્સ રઞ્ઞો પુત્તેહિ ખતત્તા સાગરો. ખતો અમ્હેહીતિ હત્થમુદ્દાય નિવેદિતત્તા સમુદ્દોતિ એવમાદિકા નિરત્થકા સમુદ્દક્ખાયિકકથા.

ઇતિ ભવો ઇતિ અભવોતિ યં વા તં વા નિરત્થકકારણં વત્વા પવત્તિતકથા **ઇતિભવાભવકથા**. એત્થ ચ **ભવો**તિ સસ્સતં, **અભવો**તિ ઉચ્છેદં. **ભવો**તિ વુડ્ઢિ, **અભવો**તિ હાનિ . **ભવો**તિ કામસુખં, **અભવો**તિ અત્તકિલમથો. ઇતિ ઇમાય છબ્બિધાય ઇતિભવાભવકથાય સદ્ધિં બાત્તિંસ તિરચ્છાનકથા નામ હોતિ. અથ વા પાળિયં સરૂપતો અનાગતાપિ અરઞ્ઞપબ્બતનદીદીપકથા **ઇતિ**-સદ્દેન સઙ્ગહેત્વા છત્તિંસ તિરચ્છાનકથાતિ વુચ્ચતિ. **ઇતિ વા**તિ હિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો પકારત્થે, **વા**-સદ્દો વિકપ્પત્થે. ઇદં વુત્તં હોતિ – ‘‘એવંપકારં ઇતો અઞ્ઞં વા તાદિસં નિરત્થકકથં કથેન્તી’’તિ. આદિઅત્થે વા **ઇતિ**-સદ્દો ‘‘ઇતિ વા ઇતિ એવરૂપા નચ્ચગીતવાદિતવિસૂકદસ્સના પટિવિરતો’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૦, ૧૯૪) વિય, એવમાદિં અઞ્ઞમ્પિ તાદિસં કથં કથેન્તીતિ અત્થો.

૫૧૨. અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારો અદિન્નાદાને વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ ઇમિના દુતિયલેડ્ડુપાતો ઇધ ઉપચારોતિ દસ્સેતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છના, અનુઞ્ઞાતકારણાભાવો, વિકાલે ગામપ્પવિસનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

વિકાલગામપ્પવિસનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૧૭. ચતુત્થે **તં અસ્સ અત્થી**તિ પઠમં ભિન્દિત્વા પચ્છા દેસેતબ્બત્તા તં ભેદનકં તસ્સ પાચિત્તિયસ્સ અત્થીતિ **ભેદનકં**, પાચિત્તિયં. અસ્સત્થિઅત્થે અ-કારપચ્ચયો દટ્ઠબ્બો. **વાસિજટે**તિ વાસિદણ્ડકે. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. સૂચિઘરતા, અટ્ઠિમયાદિતા, અત્તનો અત્થાય કરણં વા કારાપેત્વા વા પટિલાભોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

સૂચિઘરસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૨. પઞ્ચમે **છેદનકં વુત્તનયમેવા**તિ છેદનમેવ છેદનકં, તં તસ્સ અત્થીતિ **છેદનક**ન્તિ ઇમમત્થં અતિદિસ્સતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પમાણાતિક્કન્તમઞ્ચપીઠતા, અત્તનો અત્થાય કરણં વા કારાપેત્વા વા પટિલાભોતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

મઞ્ચપીઠસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૨૬. છટ્ઠે **તૂલં પક્ખિપિત્વા**તિ હેટ્ઠા ચિમિલિકં પત્થરિત્વા તસ્સ ઉપરિ તૂલં પક્ખિપિત્વાતિ અત્થો. **પોટકિતૂલન્તિ** એરકતૂલાદિ યંકિઞ્ચિ તિણજાતીનં તૂલં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. તૂલોનદ્ધમઞ્ચપીઠતા, અત્તનો અત્થાય કરણં વા કારાપેત્વા વા પટિલાભોતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ. અત્તના કારાપિતસ્સ હિ પટિલાભમત્તેનેવ પાચિત્તિયં. તેનેવ પદભાજને ''પટિલાભેન ઉદ્દાલેત્વા પાચિત્તિયં દેસેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **કેનચિ** પન ''પટિલાભેન ઉદ્દાલેત્વા પાચિત્તિયં દેસેતબ્બન્તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ પટિલાભમત્તેનેવ પાચિત્તિયં વિય દિસ્સતિ, પરિભોગેયેવ આપત્તિ દટ્ઠબ્બા. 'અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા'તિ વચનં એત્થ સાધક''ન્તિ વુત્તં, તં તસ્સ મતિમત્તં. ન હિ ''અઞ્ઞેન કતં પટિલભિત્વા પરિભુઞ્જતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ ઇદં અત્તના કારાપિતં સન્ધાય વુત્તં, કરણકારાપનપચ્ચયા ચ ઇમિના સિક્ખાપદેન પાચિત્તિયં વુત્તં, ન પરિભોગપચ્ચયા. ''ન, ભિક્ખવે, તૂલોનદ્ધં મઞ્ચં વા પીઠં વા પરિભુઞ્જિતબ્બં, યો પરિભુઞ્જેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ હિ ખન્ધકે વુત્તત્તા અત્તના વા કતં હોતુ અઞ્ઞેન વા, પરિભુઞ્જન્તસ્સ પરિભોગપચ્ચયા દુક્કટમેવ, ન પાચિત્તિયં.

તૂલોનદ્ધસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૩૧. સત્તમે યં વત્તબ્બં, તં નિસીદનસન્થતસિક્ખાપદે વુત્તમેવ. નિસીદનસ્સ પમાણાતિક્કન્તતા, અત્તનો અત્થાય કરણં વા કારાપેત્વા વા પટિલાભોતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

નિસીદનસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫૩૭-૫૪૨. અટ્ઠમનવમદસમેસુ નત્થિ વત્તબ્બં, અઙ્ગાનિપિ સત્તમેવ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાનિ.

નિટ્ઠિતો રાજવગ્ગો નવમો.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

ખુદ્દકવણ્ણના સમત્તા.

પાચિત્તિયકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

૬. પાટિદેસનીયકણ્ડં

પાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

૫૫૨. પાટિદેસનીયેસુ પઠમે “**ગારય્હં આવુસોતિઆદિ પટિદેસેતબ્બાકારદસ્સન**”ન્તિ વચનતો પાળિયં આગતનયેનેવ આપત્તિ દેસેતબ્બા. **અસપ્પાયન**ન્તિ સગ્ગમોક્ખાનં અહિતં અનનુકૂલં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, અઞ્ઞાતિકતા, અન્તરઘરે ઠિતાય હત્થતો સહત્થા પટિગ્ગહણં, યાવકાલિકતા, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

૫૫૭-૫૬૨. દુતિયતતિયચતુત્થેસુ નત્થિ વત્તબ્બં, અઙ્ગેસુ પન દુતિયે પરિપુણ્ણૂપસમ્પન્નતા, પઞ્ચભોજનતા, અન્તરઘરે ઠિતાય અનુઞ્ઞાતપ્પકારતો અઞ્ઞથા વોસાસના, અનિવારણા, અજ્ઝોહારોતિ ઇમાનિ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

તતિયે સેક્ખસમ્મતતા, પુબ્બે અનિમન્તિતતા, અગિલાનતા, ઘરૂપચારોક્કમનં, ઠપેત્વા નિચ્ચભત્તાદીનિ અઞ્ઞં આમિસં ગહેત્વા ભુઞ્જનન્તિ ઇમાનિ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

ચતુત્થે યથાવુત્તઆરઞ્ઞકસેનાસનતા, યાવકાલિકસ્સ અતત્થજાતકતા, અગિલાનતા, અગિલાનાવસેસકતા, અપ્પટિસંવિદિતતા, અજ્ઝારામે પટિગ્ગહણં, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ સત્ત અઙ્ગાનિ.

પાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાટિદેસનીયકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

૭. સેખિયકણ્ડં

૧. પરિમણ્ડલવગ્ગવણ્ણના

સેખિયેસુ **સિક્ખિતસિક્ખેના**તિ ચતૂહિ મગ્ગેહિ તિસ્સો સિક્ખા સિક્ખિત્વા ઠિતેન, સબ્બસો પરિનિટ્ઠિતકિચ્ચેનાતિ વુત્તં હોતિ. **તાદિના**તિ અટ્ઠહિ લોકધમ્મેહિ અકમ્પિયટ્ઠેન તાદિના.

૫૭૬. સિક્ખા કરણીયાતિ ''એવં નિવાસેસ્સામી''તિ આરામેપિ અન્તરઘરેપિ સબ્બત્થ સિક્ખા કત્તબ્બા. એત્થ ચ યસ્મા વત્તક્ખન્ધકે વુત્તવત્તાનિપિ સિક્ખિતબ્બત્તા સેખિયાનેવ હોન્તિ, તસ્મા પારાજિકાદીસુ વિય પરિચ્છેદો ન કતો, ચારિત્તનયદસ્સનત્થઞ્ચ ''યો પન ભિક્ખુ ઓલમ્બેન્તો નિવાસેય્ય, દુક્કટ''ન્તિ એવં આપત્તિનામેન અવત્વા ''સિક્ખા કરણીયા''તિ એવં સબ્બસિક્ખાપદેસુ પાળિ આરોપિતા. પદભાજને પન ''આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ વુત્તત્તા સબ્બત્થ અનાદરિયકરણે દુક્કટં વેદિતબ્બં. **વુત્તન્તિ** મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તં. યસ્મા અટ્ઠઙ્ગુલમત્તં ઓતારેત્વા નિવત્થમેવ નિસિન્નસ્સ ચતુરઙ્ગુલમત્તં હોતિ, તસ્મા ઉભોપેતે અટ્ઠકથાવાદા એકપરિચ્છેદા. **તે સબ્બે**તિ નિવાસનદોસા.

તં પનાતિ તં અનાદરિયં. કિઞ્ચાપિ કુરુન્દિવાદં પચ્છા વદન્તેન ''પરિમણ્ડલં નિવાસેતું અજાનન્તસ્સ અનાપત્તી''તિ અયમત્થો પતિટ્ઠાપિતો, તથાપિ નિવાસનવત્તં સાધુકં ઉગ્ગહેતબ્બમેવ. સઞ્ચિચ્ચ અનુગ્ગણ્હન્તસ્સ અનાદરિયં સિયા. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ પરિમણ્ડલસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ''અજાનન્તસ્સાતિ પરિમણ્ડલં નિવાસેતું અજાનન્તસ્સ અનાપત્તિ, અપિચ નિવાસનવત્તં ઉગ્ગહેતબ્બ''ન્તિ.

સચિત્તકન્તિ વત્થુવિજાનનચિત્તેન પણ્ણત્તિવિજાનનચિત્તેન ચ સચિત્તકં ''અનાદરિયં પટિચ્ચા''તિ વુત્તત્તા. ''પાણાતિપાતાદિ વિય નિવાસનદોસો લોકગરહિતો ન હોતીતિ પણ્ણત્તિવજ્જ''ન્તિ **ફુસ્સદેવત્થેરો** આહ. **ઉપતિસ્સત્થેરો** પન ''યસ્મા અનાદરિયવસેનેવ આપજ્જિતબ્બત્તા કેવલં અકુસલમેવ, તઞ્ચ પકતિયા વજ્જં, સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમનઞ્ચ દોમનસ્સિતસ્સેવ હોતિ, તસ્મા લોકવજ્જં અકુસલચિત્તં દુક્ખવેદન''ન્તિ આહ. અનાદરિયં, અનાપત્તિકારણાભાવો, અપરિમણ્ડલનિવાસનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ. યથા ચેત્થ, એવં સબ્બત્થ પુરિમાનિ દ્વે તત્થ તત્થ વુત્તપટિપક્ખકરણઞ્ચાતિ તીણિયેવ હોન્તિ.

૫૭૭. દુતિયાદીસુ **અનેકપ્પકારં ગિહિપારુત**ન્તિ સેતપટપારુતં પરિબ્બાજકપારુતં એકસાટકપારુતન્તિઆદિ અનેકપ્પભેદં ગિહિપારુતં. તસ્સત્થો ખન્ધકેયેવ આવિ ભવિસ્સતિ. **વિહારેપી**તિ બુદ્ધુપટ્ઠાનાદિકાલં સન્ધાય વુત્તં.

૫૭૮. ''સુપ્પટિચ્છન્નો''તિ વુત્તત્તા ''સસીસં પારુતો સબ્બથા સુપ્પટિચ્છન્નત્તા સુપ્પટિચ્છન્નો નામ હોતી''તિ યસ્સ સિયા, તં સન્ધાયાહ ''**ન સસીસં પારુતેના**''તિઆદિ.

૫૮૨. એકસ્મિં પન ઠાને ઠત્વાતિ એત્થ ''ગચ્છન્તોપિ પરિસ્સયાભાવં ઓલોકેતું લભતિયેવ, તથા ગામે પૂજ''ન્તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

પરિમણ્ડલવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉજ્જગ્ઘિકવગ્ગવણ્ણના

૫૮૬. દુતિયવગ્ગે **હસનીયસ્મિં વત્થુસ્મિ**ન્તિ હાસજનકે કારણે.

ઉજ્જગ્ઘિકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ખમ્ભકતવગ્ગવણ્ણના

૬૦૩. તતિયવગ્ગે પત્તે સઞ્ઞા પત્તસઞ્ઞા, સા અસ્સ અત્થીતિ **પત્તસઞ્ઞી**, અત્તનો ભાજને ઉપનિબન્ધસઞ્ઞી હુત્વાતિ અત્થો. બ્યઞ્જનં પન અનાદિયિત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ‘‘**પત્તે સઞ્ઞં કત્વા**’’તિ વુત્તં.

૬૦૪. **ઓલોણી**તિ એકા બ્યઞ્જનવિકતિ. ‘‘યો કોચિ સુદ્ધો કઞ્જિકતક્કાદિરસઓ’’તિ કેચિ. **સાકસૂપેય્ય**-ગ્ગહણેન યા કાચિ સૂપેય્યસાકેહિ કતા બ્યઞ્જનવિકતિ વુત્તા. **મંસરસાદીની**તિ **આદિ**-સદ્દેન અવસેસા સબ્બાપિ બ્યઞ્જનવિકતિ સઙ્ગહિતાતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ સમસૂપકપટિગ્ગહણસિક્ખાપદવણ્ણના) વુત્તં ‘‘ઠપેત્વા પન સૂપં અવસેસા સબ્બાપિ સૂપેય્યા બ્યઞ્જનવિકતિ રસરસો નામ હોતી’’તિ.

૬૦૫. **સમપુણ્ણ**ન્તિ અધિટ્ઠાનુપગસ્સ પત્તસ્સ અન્તોમુખવટ્ટિલેખં અનતિક્કામેત્વા રચિતં. **સમભરિત**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **ફલાફલાદી**તિ **આદિ**-સદ્દેન ઓદનાદિમ્પિ સઙ્ગણ્હાતિ. **હેટ્ઠા ઓરોહતી**તિ સમન્તા ઓકાસસબ્ભાવતો ચાલિયમાનં હેટ્ઠા ભસ્સતિ. મત્થકે થૂપીકતં પૂવમેવ વટંસકસદિસત્તા ‘‘**પૂવવટંસક**’’ન્તિ વુત્તં. **પુપ્ફવટંસકા**દીસુપિ એસેવ નયો.

યસ્મા ‘‘સમતિત્તિકો પિણ્ડપાતો પટિગ્ગહેતબ્બો’’તિ વચનં પિણ્ડપાતો સમ્પુણ્ણો પટિગ્ગહેતબ્બોતિ દીપેતિ, તસ્મા અત્તનો હત્થગતે પત્તે પિણ્ડપાતો દિય્યમાનો થૂપીકતોપિ ચે હોતિ, વટ્ટતીતિ દીપેતિ. ‘‘થૂપીકતં પિણ્ડપાતં પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા’’તિ હિ વચનં પઠમં થૂપીકતં પિણ્ડપાતં પચ્છા પટિગ્ગણ્હતો આપત્તીતિ દીપેતિ. ‘‘પત્તે પટિગ્ગણ્હતો ચ થૂપીકતં હોતિ, વટ્ટતિ અથૂપીકતસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા, પયોગો પન નત્થિ અઞ્ઞત્ર પુબ્બદેસા’’તિ **કેનચિ** વુત્તં, તં ન સારતો પચ્ચેતબ્બં. ‘‘ન થૂપીકતં પિણ્ડપાતં પટિગ્ગણ્હાતી’’તિ વચનં પઠમં થૂપીકતસ્સેવ પચ્છા પટિગ્ગહણં દીપેતિ. ન હિ હત્થગતેપિ પત્તે દિય્યમાનં થૂપીકતં ગણ્હન્તો થૂપીકતં પિણ્ડપાતં પટિગ્ગણ્હન્તો નામ ન હોતિ, ન ચ તેન સમતિત્તિકો પિણ્ડપાતો પટિગ્ગહિતોતિ સક્કા વિઞ્ઞાતું. ‘‘થૂપીકત’’ન્તિ ચ ભાવનપુંસકનિદ્દેસે ગય્હમાને અયમત્થો સુટ્ઠુતરં પાકટોયેવાતિ.

ખમ્ભકતવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સક્કચ્ચવગ્ગવણ્ણના

૬૦૮. ચતુત્થવગ્ગે **સપદાન**ન્તિ એત્થ દાનં વુચ્ચતિ અવખણ્ડનં, અપેતં દાનતો અપદાનં, અનવખણ્ડનન્તિ અત્થો. સહ અપદાનેન સપદાનં, અવખણ્ડનવિરહિતં , અનુપટિપાટિયાતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ ‘‘**તત્થ તત્થ ઓધિં અકત્વા અનુપટિપાટિયા**’’તિ.

૬૧૧. યસ્મિં સમયે ''પાણો ન હન્તબ્બો''તિ રાજાનો ભેરિં ચરાપેન્તિ, અયં **માઘાતસમયો** નામ. ઇધ અનાપત્તિયં ગિલાનો ન આગતો, તસ્મા ગિલાનસ્સપિ આપત્તિ. સૂપોદનવિઞ્ઞત્તિસિક્ખાપદે **અસઞ્ચિચ્ચ અસ્સતિયા**તિ એત્થ ''મુખે પક્ખિપિત્વા પુન વિપ્પટિસારી હુત્વા છડ્ડેન્તસ્સ અરુચિયા પવિસન્તે 'અસઞ્ચિચ્ચા'તિ વુચ્ચતિ, વિઞ્ઞત્તિમ્પિ અવિઞ્ઞત્તિમ્પિ એતસ્મિં ઠાને ઠિતં સહસા ગહેત્વા ભુઞ્જન્તે 'અસ્સતિયા'તિ વુચ્ચતી''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

૬૧૪-૬૧૫. ઉજ્ઝાને સઞ્ઞા ઉજ્ઝાનસઞ્ઞા, સા અસ્સ અત્થીતિ **ઉજ્ઝાનસઞ્ઞી**. ''મયૂરણ્ડં અતિમહન્ત''ન્તિ વચનતો મયૂરણ્ડપ્પમાણો કબળો ન વટ્ટતિ. કેચિ પન ''મયૂરણ્ડતો મહન્તો ન વટ્ટતી''તિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં, ''નાતિમહન્ત''ન્તિ ચ અતિમહન્તસ્સેવ પટિક્ખિત્તત્તા ખુદ્દકે આપત્તિ ન દિસ્સતિ. ''મયૂરણ્ડં અતિમહન્તં, કુક્કુટણ્ડં અતિખુદ્દકં, તેસં વેમજ્ઝપ્પમાણો''તિ ઇમિના પન સારુપ્પવસેન ખુદ્દકમ્પિ પટિક્ખિપિત્વા પરિચ્છેદો ન દસ્સિતોતિ વેદિતબ્બં.

સક્કચ્ચવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. કબળવગ્ગવણ્ણના

૬૧૮. પઞ્ચમવગ્ગે **સબ્બં હત્થ**ન્તિ એત્થ **હત્થ**-સદ્દો તદેકદેસેસુ અઙ્ગુલીસુ દટ્ઠબ્બો ''હત્થમુદ્દા''તિઆદીસુ વિય, સમુદાયે પવત્તવોહારસ્સ અવયવેપિ વત્તનતો એકઙ્ગુલિમ્પિ મુખે પક્ખિપિતું ન વટ્ટતિ.

કબળવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સુરુસુરુવગ્ગવણ્ણના

૬૨૭. છટ્ઠવગ્ગે **સીતીકતો**તિ સીતટ્ટો, સીતપીળિતોતિ વુત્તં હોતિ. **સિલકબુદ્ધો**તિ પરિહાસવચનમેતં. સિલકઞ્હિ કઞ્ચિ દિસ્વા ''બુદ્ધો અય''ન્તિ વોહરન્તિ.

૬૩૪. **વિલીવચ્છત્ત**ન્તિ વેણુવિલીવેહિ કતં છત્તં. **તત્થજાતકદણ્ડકેન કત**ન્તિ તાલપણ્ણં સહ દણ્ડકેન છિન્દિત્વા તમેવ છત્તદણ્ડં કરોન્તિ ગોપાલકાદયો વિય, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **છત્તપાદુકાય વા ઠિતં હોતી**તિ એત્થ છત્તપાદુકા વુચ્ચતિ છત્તાધારો. યસ્મિં છત્તં અપતમાનં કત્વા ઠપેન્તિ, તાદિસિકાય છત્તપાદુકાય ઠિતં છત્તં ''છત્ત''ન્તિ અજ્ઝાહરિતબ્બં. ''છત્તં છત્તપાદુકાય ઠિત''ન્તિપિ પઠન્તિ, તત્થાપિ અયમેવત્થો.

૬૩૭. **ચાપો**તિ મજ્ઝે વઙ્કા કાયદણ્ડસદિસા ધનુવિકતિ. **કોદણ્ડો**તિ વટ્ટલદણ્ડા ધનુવિકતિ. **પટિમુક્ક**ન્તિ પવેસિતં લગ્ગિતં.

સુરુસુરુવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પાદુકવગ્ગવણ્ણના

૬૪૭. સત્તમવગ્ગે **પટિચ્છન્નો હુત્વા**તિ સો કિર રત્તિભાગે ઉય્યાનં ગન્ત્વા અમ્બં અભિરુહિત્વા સાખાય સાખં અમ્બં ઓલોકેન્તો વિચરિ. તસ્સ તથા કરોન્તસ્સેવ રત્તિ વિભાયિ. સો ચિન્તેસિ ''સચે ઇદાનિ ઓતરિત્વા

ગમિસ્સામિ, દિસ્વા મં ચોરોતિ ગહેસ્સન્તિ, રત્તિભાગે ગમિસ્સામી''તિ. અથેકં વિટપં અભિરુહિત્વા નિલીનો અચ્છિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. સો રુક્ખતો ઓતરન્તો એકં ઓલમ્બિનિસાખં ગહેત્વા તેસં ઉભિન્નમ્પિ અન્તરે પતિટ્ઠાસિ. તં સન્ધાય વુત્તં "**તેસં દ્વિન્નમ્પિ અન્તરા રુક્ખતો પતિતો**"તિ. **પાળિયા અત્થં ન જાનન્તી**તિ અત્તનો ગહણસ્સ અત્થં ન જાનન્તિ.

જાતકપાળિયં (જા॰ ૧.૪.૩૩) પન અયં ગાથા –

''સબ્બમિદં ચરિમં કતં, ઉભો ધમ્મં ન પસ્સરે;
ઉભો પકતિયા ચુતા, યો ચાયં મન્તેજ્ઝાપેતિ;
યો ચ મન્તં અધીયતી''તિ. –

એવમાગતા. તસ્સાયમત્થો (જા॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪.૩૩) – **સબ્બમિદં ચરિમં કતન્તિ** યં અમ્હેહિ તીહિ જનેહિ કતં, સબ્બમિદં કિચ્ચં લામકં નિમ્મરિયાદં અધમ્મિકં. એવં અત્તનો ચોરભાવં તેસઞ્ચ મન્તેસુ અગારવં ગરહિત્વા પુન ઇતરે દ્વેયેવ ગરહન્તો "**ઉભો ધમ્મં ન પસ્સરે**"તિઆદિમાહ. તત્થ **ઉભો**તિ ઇમે દ્વેપિ જના ગરુકારારહં પોરાણકધમ્મં ન પસ્સન્તિ, તતોવ ધમ્મપકતિતો ચુતા. ધમ્મો હિ પઠમુપ્પત્તિવસેન **પકતિ** નામ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

''ધમ્મો હવે પાતુરહોસિ પુબ્બે,
પચ્છા અધમ્મો ઉદપાદિ લોકે''તિ. (જા॰ ૧.૧૧.૨૮);

યો ચાયન્તિ યો ચ અયં નીચે નિસીદિત્વા મન્તે અજ્ઝાપેતિ, યો ચ ઉચ્ચે નિસીદિત્વા અધીયતીતિ.

સાલીનન્તિ અયં ગાથાપિ –

''સાલીનં ઓદનં ભુઞ્જે, સુચિં મંસૂપસેચનં;
તસ્મા એતં ન સેવામિ, ધમ્મં ઇસીહિ સેવિત''ન્તિ. (જા॰ ૧.૪.૩૪) –

એવં જાતકે આગતા. તત્થ **સુચિ**ન્તિ પણ્ડરં પરિસુદ્ધં. **મંસૂપસેચન**ન્તિ નાનપ્પકારાય મંસવિકતિયા સિત્તં ભુઞ્જે, ભુઞ્જામીતિ અત્થો. સેસં પાકટમેવ.

ધિરત્થૂતિ ધિ અત્થુ, નિન્દા ભવતૂતિ અત્થો, ગરહામ તં મયન્તિ વુત્તં હોતિ. **લદ્ધલાભો**તિ ધનલાભં યસલાભઞ્ચ સન્ધાય વદતિ. **વિનિપાતનહેતુના**તિ વિનિપાતનસ્સ હેતુભાવેન. **વુત્તિ નામ હોતી**તિ યથાવુત્તો દુવિધોપિ લાભો અપાયસંવત્તનિકતાય સમ્પરાયે વિનિપાતનહેતુભાવેન પવત્તનતો સમ્પતિ અધમ્મચરણેન પવત્તનતો ચ વુત્તિ નામ હોતીતિ અત્થો. **એવરૂપા યા વુત્તી**તિ એવરૂપા ધનલાભયસલાભસઙ્ખાતા યા વુત્તિ. **અધમ્મચરણેન વા**તિ **વા**-સદ્દો સમ્પિણ્ડનત્થો. **ત્વ**ન્તિ ઉપયોગત્થે પચ્ચત્તવચનં, તં ઇચ્ચેવ વા પાઠો. **અસ્મા**તિ પાસાણાધિવચનમેતં.

પાદુકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સેસં ઉત્તાનમેવ.

સેખિયકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

અધિકરણસમથેસુ યં વત્તબ્બં, તં અટ્ઠકથાયં આગતટ્ઠાનેયેવ દસ્સયિસ્સામ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

ભિક્ખુવિભઙ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મહાવિભઙ્ગો નિટ્ઠિતો.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના

૧. પારાજિકકણ્ડં (ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના)

૧. પઠમપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૫૬. ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે **યો**તિ યો ભિક્ખુનીનં વિભઙ્ગો. **મિગારનત્તા**તિ મજ્ઝપદલોપેનેતં વુત્તન્તિ આહ "**મિગારમાતુયા પન નત્તા હોતી**"તિ. **મિગારમાતા**તિ વિસાખાયેતં અધિવચનં. **નવકમ્માધિટ્ઠાયિક**ન્તિ નવકમ્મસંવિધાયિકં. બ્યઞ્જનાનં પટિવિજ્ઝિતબ્બો આકારો નાતિગમ્ભીરો, યથાસુતં ધારણમેવ તત્થ કરણીયન્તિ સતિયા બ્યાપારો અધિકો, પઞ્ઞા તત્થ ગુણીભૂતાતિ વુત્તં "**સતિપુબ્બઙ્ગમાય પઞ્ઞાયા**"તિ. સતિ પુબ્બઙ્ગમા એતિસ્સાતિ **સતિપુબ્બઙ્ગમા**. પુબ્બઙ્ગમતા ચેત્થ પધાનભાવો ''મનોપુબ્બઙ્ગમા''તિઆદીસુ વિય. અત્થગ્ગહણે પન પઞ્ઞાય બ્યાપારો અધિકો પટિવિજ્ઝિતબ્બસ્સ અત્થસ્સ અતિગમ્ભીરત્તાતિ આહ "**પઞ્ઞાપુબ્બઙ્ગમાય સતિયા**"તિ. **આલસિયવિરહિતા**તિ કોસજ્જરહિતા. યથા અઞ્ઞા કુસીતા નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નાવ હોન્તિ, ઠિતટ્ઠાને ઠિતાવ, એવં અહુત્વા વિપ્ફારિકેન ચિત્તેન સબ્બકિચ્ચં નિપ્ફાદેતિ.

સબ્બા ભિક્ખુનિયો સત્થુલદ્ધૂપસમ્પદા સઙ્ઘતો લદ્ધૂપસમ્પદાતિ દુવિધા. ગરુધમ્મપટિગ્ગહણેન હિ લદ્ધૂપસમ્પદા મહાપજાપતિગોતમી સત્થુસન્તિકાવ લદ્ધૂપસમ્પદત્તા **સત્થુલદ્ધૂપસમ્પદા** નામ. સેસા સબ્બાપિ **સઙ્ઘતો લદ્ધૂપસમ્પદા**. તાપિ એકતોઉપસમ્પન્ના ઉભતોઉપસમ્પન્નાતિ દુવિધા. તત્થ યા તા મહાપજાપતિગોતમિયા સદ્ધિં નિક્ખન્તા પઞ્ચસતા સાકિયાનિયો, તા **એકતોઉપસમ્પન્ના** ભિક્ખુસઙ્ઘતો એવ લદ્ધૂપસમ્પદત્તા, ઇતરા **ઉભતોઉપસમ્પન્ના** ઉભતોસઙ્ઘે ઉપસમ્પન્નત્તા. એહિભિક્ખુનીભાવેન ઉપસમ્પન્ના પન ભિક્ખુનિયો ન સન્તિ તાસં તથા ઉપસમ્પદાય અભાવતો. યદિ એવં ''એહિ ભિક્ખુની''તિ ઇધ કસ્મા વુત્તન્તિ? દેસનાય સોતપતિતભાવતો. અયઞ્હિ સોતપતિતતા નામ કત્થચિ લબ્ભમાનસ્સપિ અગ્ગહણેન હોતિ, યથા અભિધમ્મે મનોધાતુનિદ્દેસે (ધ॰ સ॰ ૧૬૦-૧૬૧) લબ્ભમાનમ્પિ ઝાનઙ્ગં પઞ્ચવિઞ્ઞાણસોતે પતિતાય ન ઉદ્ધટં કત્થચિ દેસનાય અસમ્ભવતો, યથા તત્થેવ વત્થુનિદ્દેસે (ધ॰ સ॰ ૯૮૪ આદયો) હદયવત્થુ. કત્થચિ અલબ્ભમાનસ્સપિ ગહણવસેન યથાઠિતકપ્પીનિદ્દેસે. યથાહ –

> ''કતમો ચ પુગ્ગલો ઠિતકપ્પી? અયઞ્ચ પુગ્ગલો સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નો અસ્સ, કપ્પસ્સ ચ ઉડ્ડય્હનવેલા અસ્સ, નેવ તાવ કપ્પો ઉડ્ડય્હેય્ય, યાવાયં પુગ્ગલો ન સોતાપત્તિફલં સચ્છિકરેય્યા''તિ (પુ॰ પ॰ ૧૭).

એવમિધાપિ અલબ્ભમાનગહણવસેન વેદિતબ્બં. પરિકપ્પવચનઞ્હેતં ''સચે ભગવા ભિક્ખુનીભાવયોગ્યં કઞ્ચિ માતુગામં 'એહિ ભિક્ખુની'તિ વદેય્ય, એવં ભિક્ખુનીભાવો સિયા''તિ.

કસ્મા પન ભગવા એવં ન કથેસીતિ? તથા કતાધિકારાનં અભાવતો. યે પન ''અનાસન્નાસન્નિહિતભાવતો''તિ કારણં વત્વા ''ભિક્ખૂ એવ હિ સત્થુ આસન્નચારિનો સદા સન્નિહિતા ચ હોન્તિ, તસ્મા તે એવ 'એહિભિક્ખૂ'તિ વત્તબ્બતં અરહન્તિ, ન ભિક્ખુનિયો''તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં સત્થુ આસન્નદૂરભાવસ્સ ભબ્બાભબ્બભાવસિદ્ધત્તા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા –

‘‘સઙ્ઘાટિકણ્ણે ચેપિ મે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ગહેત્વા પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધો અસ્સ પાદે પાદં નિક્ખિપન્તો, સો ચ હોતિ અભિજ્ઝાલુ કામેસુ તિબ્બસારાગો બ્યાપન્નચિત્તો પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો મુટ્ઠસ્સતિ અસમ્પજાનો અસમાહિતો વિબ્ભન્તચિત્તો પાકતિન્દ્રિયો, અથ ખો સો આરકાવ મય્હં, અહઞ્ચ તસ્સ. તં કિસ્સ હેતુ? ધમ્મઞ્હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ન પસ્સતિ, ધમ્મં અપસ્સન્તો ન મં પસ્સતિ. યોજનસતે ચેપિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ વિહરેય્ય, સો ચ હોતિ અનભિજ્ઝાલુ કામેસુ ન તિબ્બસારાગો અબ્યાપન્નચિત્તો અપ્પદુટ્ઠમનસઙ્કપ્પો ઉપટ્ઠિતસ્સતિ સમ્પજાનો સમાહિતો એકગ્ગચિત્તો સંવુતિન્દ્રિયો, અથ ખો સો સન્તિકેવ મય્હં, અહઞ્ચ તસ્સ. તં કિસ્સ હેતુ? ધમ્મઞ્હિ સો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પસ્સતિ, ધમ્મં પસ્સન્તો મં પસ્સતી’’તિ (ઇતિવુ॰ ૯૨).

તસ્મા અકારણં દેસતો સત્થુ આસન્નાનાસન્નતા. અકતાધિકારતાય પન ભિક્ખુનીનં એહિભિક્ખુનૂપસમ્પદાય અયોગ્યતા વેદિતબ્બા.

યદિ એવં યં તં થેરીગાથાસુ ભદ્દાય કુણ્ડલકેસાય વુત્તં –

‘‘નિહચ્ચ જાણું વન્દિત્વા, સમ્મુખા અઞ્જલિં અકં;
એહિ ભદ્દેતિ મં અવચ, સા મે આસૂપસમ્પદા’’તિ. (થેરીગા॰ ૧૦૯);

તથા **અપદાનેપિ** –

‘‘આયાચિતો તદા આહ, એહિ ભદ્દેતિ નાયકો;
તદાહં ઉપસમ્પન્ના, પરિત્તં તોયમદ્દસ’’ન્તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૩.૪૪);

તં કથન્તિ? નયિદં એહિભિક્ખુનીભાવેન ઉપસમ્પદં સન્ધાય વુત્તં, ઉપસમ્પદાય પન હેતુભાવતો ‘‘યા સત્થુ આણત્તિ, સા મે આસૂપસમ્પદા’’તિ વુત્તા. તથા હિ વુત્તં **અટ્ઠકથાયં** (થેરીગા॰ અટ્ઠ॰ ૧૧૧) ‘‘એહિ ભદ્દે ભિક્ખુનુપસ્સયં ગન્ત્વા ભિક્ખુનીનં સન્તિકે પબ્બજ ઉપસમ્પજ્જસ્સૂતિ મં અવચ આણાપેસિ, સા સત્થુ આણા મય્હં ઉપસમ્પદાય કારણત્તા ઉપસમ્પદા આસિ અહોસી’’તિ. **અપદાનગાથાય**મ્પિ એવમેવ અત્થો ગહેતબ્બો. તસ્મા ભિક્ખુનીનં એહિભિક્ખુનૂપસમ્પદા નત્થિયેવાતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. યથા ચેતં સોતપતિતવસેન ‘‘એહિ ભિક્ખુની’’તિ વુત્તં, એવં ‘‘તીહિ સરણગમનેહિ ઉપસમ્પન્નાતિ ભિક્ખુની’’તિ ઇદમ્પિ સોતપતિતવસેનેવ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં સરણગમનૂપસમ્પદાયપિ ભિક્ખુનીનં અસમ્ભવતો.

૬૫૯. ભિક્ખુવિભઙ્ગે ‘‘કાયસંસગ્ગં સાદિયેય્યા’’તિ અવત્વા ‘‘સમાપજ્જેય્યા’’તિ વુત્તત્તા ‘‘**ભિક્ખુ આપત્તિયા ન કારેતબ્બો**’’તિ વુત્તં. **તબ્બહુલનયેના**તિ કિરિયાસમુટ્ઠાનસ્સેવ બહુલભાવતો. દિસ્સતિ હિ તબ્બહુલનયેન તબ્બોહારો યથા ‘‘બ્રાહ્મણગામો’’તિ. બ્રાહ્મણગામેપિ હિ અન્તમસો રજકાદીનિ પઞ્ચ કુલાનિ સન્તિ. **સા**તિ કિરિયાસમુટ્ઠાનતા.

૬૬૨. **તથેવા**તિ કાયસંસગ્ગરાગેન અવસ્સુતોયેવાતિ અત્થો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

પઠમપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૬૬. દુતિયે ''કિસ્સ પન ત્વં અય્યે જાનં પારાજિકં ધમ્મં અજ્ઝાપન્ન''ન્તિ વચનતો ''ઉદ્દિટ્ઠા ખો અય્યાયો અટ્ઠ પારાજિકા ધમ્મા''તિઆદિવચનતો ચ ભિક્ખુનીવિભઙ્ગં પત્વા સાધારણાનિ સિક્ખાપદાનિ ભિક્ખૂનં ઉપ્પન્નવત્થુસ્મિંયેવ ''યા પન ભિક્ખુની છન્દસો મેથુનં ધમ્મં પટિસેવેય્ય, અન્તમસો તિરચ્છાનગતેનપિ, પારાજિકા હોતિ અસંવાસા''તિઆદિના નયેન સવિસેસમ્પિ અવિસેસમ્પિ માતિકં ઠપેત્વા અનુક્કમેન પદભાજનં આપત્તિભેદં તિકચ્છેદં અનાપત્તિવારઞ્ચ અનવસેસં વત્વા વિત્થારેસિ. સઙ્ગીતિકારકેહિ પન અસાધારણપઞ્ઞત્તિયોયેવ ઇધ વિત્થારિતાતિ વેદિતબ્બા.

અથ ઉપરિમેસુ દ્વીસુ અપઞ્ઞત્તેસુ અટ્ઠન્નં પારાજિકાનં અઞ્ઞતરન્તિ ઇદં વચનં ન યુજ્જતીતિ આહ ''**ઇદઞ્ચ પારાજિકં પચ્છા પઞ્ઞત્ત**''ન્તિઆદિ. યદિ એવં ઇમસ્મિં ઓકાસે કસ્મા ઠપિતન્તિ આહ ''**પુરિમેન પન સદ્ધિં યુગળત્તા**''તિઆદિ, પુરિમેન સદ્ધિં એકસમ્બન્ધભાવતો ઇધ વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો. ''અટ્ઠન્નં પારાજિકાનં અઞ્ઞતર''ન્તિ વચનતો ચ વજ્જપટિચ્છાદિકં યા પટિચ્છાદેતિ, સાપિ વજ્જપટિચ્છાદિકાયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. કિઞ્ચાપિ વજ્જપટિચ્છાદનં પેમવસેન હોતિ, તથાપિ સિક્ખાપદવીતિક્કમચિત્તં દોમનસ્સિતમેવ હોતીતિ કત્વા ''**દુક્ખવેદન**''ન્તિ વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

દુતિયપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬૬૮. તતિયં ઉત્તાનત્થમેવ.

૪. ચતુત્થપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૭૫. ચતુત્થે **લોકસ્સાદમિત્તસન્થવવસેના**તિ લોકસ્સાદસઙ્ખાતસ્સ મિત્તસન્થવસ્સ વસેન. વુત્તમેવત્થં પરિયાયન્તરેન વિભાવેતું ''**કાયસંસગ્ગરાગેના**''તિ વુત્તં.

તિસ્સિત્થિયો મેથુનં તં ન સેવેતિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૮૧) યા તિસ્સો ઇત્થિયો વુત્તા, તાસુપિ યં તં મેથુનં નામ, તં ન સેવતિ. **તયો પુરિસે**તિ તયો પુરિસેપિ ઉપગન્ત્વા મેથુનં ન સેવતિ. **તયો ચ અનરિયપણ્ડકે**તિ ઉભતોબ્યઞ્જનસઙ્ખાતે તયો અનરિયે, તયો ચ પણ્ડકેતિ ઇમેપિ છ જને ઉપગન્ત્વા મેથુનં ન સેવતિ. **ન ચાચરે મેથુનં બ્યઞ્જનસ્મિ**ન્તિ અનુલોમપારાજિકવસેનપિ અત્તનો નિમિત્તે મેથુનં નાચરતિ. **છેજ્જં સિયા મેથુનધમ્મપચ્ચયા**તિ સિયા મેથુનધમ્મપચ્ચયા પારાજિકન્તિ અયં પઞ્હો અટ્ઠવત્થુકં સન્ધાય વુત્તો. તસ્સા હિ મેથુનધમ્મસ્સ પુબ્બભાગકાયસંસગ્ગં આપજ્જિતું વાયમન્તિયા મેથુનધમ્મપચ્ચયા છેજ્જં હોતિ. છેદોયેવ છેજ્જં.

મેથુનધમ્મસ્સ પુબ્બભાગત્તાતિ ઇમિના મેથુનધમ્મસ્સ પુબ્બભાગભૂતો કાયસંસગ્ગોયેવ તત્થ **મેથુનધમ્મ**-સદ્દેન વુત્તો, ન દ્વયંદ્વયસમાપત્તીતિ દીપેતિ. **વણ્ણાવણ્ણો**તિ દ્વીહિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિ વુત્તા. **ગમનુપ્પાદન**ન્તિ સઞ્ચરિત્તં. **સબ્બપદેસૂ**તિ ''સઙ્ઘાટિકણ્ણગ્ગહણં સાદિયેય્યા''તિઆદીસુ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. કાયસંસગ્ગરાગો, સઉસ્સાહતા, અટ્ઠમસ્સ વત્થુસ્સ પૂરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

ચતુત્થપારાજિકસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે પારાજિકકણ્ડવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પારાજિકકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

૨. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં (ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના)

૧. પઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૭૯. સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડસ્સ પઠમસિક્ખાપદે **દ્વીસુ જનેસૂ**તિ અડ્ડકારકેસુ દ્વીસુ જનેસુ. **યો કોચી**તિ તેસુયેવ દ્વીસુ યો કોચિ, અઞ્ઞો વા તેહિ આણત્તો. **દુતિયસ્સ આરોચેતી**તિ એત્થાપિ દ્વીસુ જનેસુ યસ્સ કસ્સચિ દુતિયસ્સ કથં યો કોચિ આરોચેતીતિ એવમત્થો ગહેતબ્બોતિ આહ ‘‘**દુતિયસ્સ આરોચેતીતિ એત્થાપિ એસેવ નયો**’’તિ. **ગતિગત**ન્તિ ચિરકાલપવત્તં.

આપત્તીતિ આપજ્જનં. **સહ વત્થુજ્ઝાચારા**તિ વત્થુવીતિક્કમેન સહ. સહયોગે કરણવચનપ્પસઙ્ગે ઇદં નિસ્સક્કવચનં. **યન્તિ** યં ધમ્મં. **નિસ્સારેતી**તિ આપન્નં ભિક્ખુનિસઙ્ઘમ્હા નિસ્સારેતિ. હેતુમ્હિ ચાયં કત્તુવોહારો. નિસ્સારણહેતુભૂતો હિ ધમ્મો **નિસ્સારણીયો**તિ વુત્તો. ગીવાયેવ હોતિ, ન પારાજિકં અનાણત્તિયા ગહિતત્તા. યથા દાસદાસીવાપીઆદીનિ સમ્પટિચ્છિતું ન વટ્ટતિ, એવં તેસં અત્થાય અડ્ડકરણમ્પિ ન વટ્ટતીતિ આહ ‘‘**અયં અકપ્પિયઅડ્ડો નામ, ન વટ્ટતી**’’તિ.

એત્થ ચ સચે અધિકરણટ્ઠાનં ગન્ત્વા ‘‘અમ્હાકં એસો દાસો, દાસી, વાપી, ખેત્તં, આરામો, આરામવત્થુ, ગાવો, અજા, કુક્કુટા’’તિઆદિના વોહરતિ, અકપ્પિયં. ‘‘અયં અમ્હાકં આરામિકો, અયં વાપી ઇત્થન્નામેન સઙ્ઘસ્સ ભણ્ડધોવનત્થાય દિન્ના, ઇતો ખેત્તતો આરામતો ઉપ્પજ્જનકચતુપચ્ચયા ઇતો ગાવિતો મહિંસિતો અજાતો ઉપ્પજ્જનકગોરસા ઇત્થન્નામેન સઙ્ઘસ્સ દિન્નાતિ પુચ્છિતે વા અપુચ્છિતે વા વત્તું વટ્ટતી’’તિ વદન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અનાકડ્ઢિતાય અડ્ડકરણં, અડ્ડપરિયોસાનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

પઠમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૮૩. દુતિયે **મલ્લગણભટિપુત્તગણાદિક**ન્તિઆદીસુ **મલ્લગણો** નામ નારાયનભત્તિકો તત્થ તત્થ પાનીયટ્ઠપનપોક્ખરણીખણનાદિપુઞ્ઞકમ્મકારકો ગણો, **ભટિપુત્તગણો** નામ કુમારભત્તિકગણો. **ધમ્મગણો**તિ સાસનભત્તિગણો અનેકપ્પકારપુઞ્ઞકમ્મકારકગણો વુચ્ચતિ. **ગન્ધિકસેણી**તિ અનેકપ્પકારસુગન્ધિવિકતિકારકો ગણો. **દુસ્સિકસેણી**તિ પેસકારકગણો. **કપ્પગતિક**ન્તિ કપ્પિયભાવં ગતં.

વુટ્ઠાપેન્તિયાતિ ઉપસમ્પાદેન્તિયા. ‘‘ચોરિં વુત્તનયેન અનાપુચ્છા પબ્બાજેન્તિયા દુક્કટ’’ન્તિ વદન્તિ. પણ્ણત્તિં અજાનન્તા અરિયાપિ વુટ્ઠાપેન્તીતિ વા કમ્મવાચાપરિયોસાને આપત્તિક્ખણે વિપાકાબ્યાકતસમઙ્ગિતાવસેન વા ‘‘**તિચિત્ત**’’ન્તિ વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ચોરિતા, ચોરિસઞ્ઞા, અઞ્ઞત્ર અનુઞ્ઞાતકારણા વુટ્ઠાપનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

દુતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. તતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૯૨. તતિયે **પરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તિયા**તિ સકગામતો અઞ્ઞસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તિયા. ''ગામન્તરં ગચ્છેય્યા''તિ હિ વચનતો અઞ્ઞસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તિયા એવ આપત્તિ, ન સકગામસ્સ. અઞ્ઞો હિ ગામો ગામન્તરં. **અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચાર**ન્તિ એત્થ **ઉપચાર**-સદ્દેન ઘરૂપચારતો પઠમલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતં પરિક્ખેપારહટ્ઠાનં ગહિતં, ન તતો દુતિયલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતો ઉપચારોતિ આહ ''**પરિક્ખેપારહટ્ઠાન**''ન્તિ. તેનેવ પાળિયં ''ઉપચારં અતિક્કામેન્તિયા''તિ વુત્તં. અઞ્ઞથા યથા વિકાલગામપ્પવિસનસિક્ખાપદે ''પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કમન્તસ્સ, અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તસ્સા''તિ (પાચિ॰ ૫૧૩) વુત્તં, એવમિધાપિ ''પરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ પરિક્ખેપં અતિક્કામેન્તિયા અપરિક્ખિત્તસ્સ ગામસ્સ ઉપચારં ઓક્કમન્તિયા''તિ વદેય્ય. સઙ્ખેપતો વુત્તમત્થં વિભજિત્વા દસ્સેન્તો ''**અપિચેત્થા**''તિઆદિમાહ. **વિહારસ્સ ચતુગામસાધારણત્તા**તિ ઇમિના ''વિહારતો એકં ગામં ગન્તું વટ્ટતી''તિ એત્થ કારણમાહ. વિહારસ્સ ચતુગામસાધારણત્તાયેવ હિ ચતૂસુ ગામેસુ યંકિઞ્ચિ એકં ગામં ગન્તું વટ્ટતિ.

યત્થાતિ યસ્સં નદિયં. ''પઠમં પાદં ઉત્તારેન્તિયા આપત્તિ થુલ્લચ્ચયસ્સ, દુતિયં પાદં ઉત્તારેન્તિયા આપત્તિ સઙ્ઘાદિસેસસ્સા''તિ વચનતો નદિં ઓતરિત્વા પદસા ઉત્તરન્તિયા એવ આપત્તીતિ આહ ''**સેતુના ગચ્છતિ, અનાપત્તી**''તિઆદિ. **પરતીરમેવ અક્કમન્તિયા અનાપત્તી**તિ નદિં અનોતરિત્વા યાનનાવાદીસુ અઞ્ઞતરેન ગન્ત્વા પરતીરમેવ અક્કમન્તિયા અનાપત્તિ. **ઉભયતીરેસુ વિચરન્તિ, વટ્ટતી**તિ ઇદં અસતિપિ નદીપારગમને ઉપરિ વક્ખમાનસ્સ વિનિચ્છયસ્સ ફલમત્તદસ્સનત્થં વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **ઓરિમતીરમેવ આગચ્છતિ, આપત્તી**તિ પરતીરં ગન્તુકામતાય ઓતિણ્ણત્તા વુત્તં. **તમેવ તીર**ન્તિ તમેવ ઓરિમતીરં. **અનાપત્તી**તિ પરતીરં ગન્તુકામતાય અભાવતો અનાપત્તિ.

તાદિસે અરઞ્ઞેતિ ''બહિઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ''ન્તિ (વિભ॰ ૫૨૯) એવં વુત્તલક્ખણે અરઞ્ઞે. અથ તાદિસસ્સેવ અરઞ્ઞસ્સ ગહિતભાવો કથં વિઞ્ઞાયતીતિ આહ ''**તેનેવા**''તિઆદિ. ઇમિના હિ અટ્ઠકથાવચનેન ઈદિસેપિ ગામસમીપે દસ્સનૂપચારે વિજહિતે સતિપિ સવનૂપચારે આપત્તિ હોતીતિ વિઞ્ઞાયતિ. મગ્ગમૂળ્હા ઉચ્ચાસદ્દં કરોન્તીતિ આહ ''**મગ્ગમૂળ્હસદ્દેન વિયા**''તિ. **સદ્દાયન્તિયા**તિ સદ્દં કરોન્તિયા. **પુરિમાયો**તિ પુરેતરં ગચ્છન્તિયો. **અઞ્ઞં મગ્ગં ગણ્હાતી**તિ મગ્ગમૂળ્હત્તા, ન ઓહાતું, તસ્મા દ્વિન્નમ્પિ અનાપત્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અનન્તરાયેન એકભાવો, ગામન્તરગમનાદીસુ અઞ્ઞતરતાપજ્જનં, આપદાય અભાવોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

તતિયસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. ચતુત્થસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૬૯૪. ચતુત્થે **કારકગણસ્સા**તિ ઉક્ખેપનીયકમ્મકારકગણસ્સ. તેચત્તાલીસપ્પભેદં વત્તં ખન્ધકે આવિ ભવિસ્સતિ. **નેત્થારવત્તે**તિ નિત્થરણહેતુમ્હિ વત્તે. સેસં ઉત્તાનમેવ. ધમ્મેન કમ્મેન ઉક્ખિત્તતા, અઞ્ઞત્ર અનુઞ્ઞાતકારણા ઓસારણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

ચતુત્થસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઞ્ચમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૦૧. પઞ્ચમે **એતં ન વુત્તન્તિ** ''ભિક્ખુનિયા અવસ્સુતભાવો દટ્ઠબ્બો''તિ એતં નિયમનં ન વુત્તં. **તન્તિ** તં નિયમેત્વા અવચનં. **પાળિયા સમેતી**તિ ''એકતો અવસ્સુતે''તિ અવિસેસેત્વા વુત્તપાળિયા ''અનવસ્સુતોતિ જાનન્તી પટિગ્ગણ્હાતી''તિ ઇમાય ચ પાળિયા સમેતિ. યદિ હિ પુગ્ગલસ્સ અવસ્સુતભાવો નપ્પમાણં, કિં ''અનવસ્સુતોતિ જાનન્તી''તિ ઇમિના વચનેન, ''અનાપત્તિ ઉભતોઅનવસ્સુતા હોન્તિ, અનવસ્સુતા પટિગ્ગણ્હાતી''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં સિયા. ''**ઉભતોઅનવસ્સુતા હોન્તિ, અનવસ્સુતોતિ જાનન્તી પટિગ્ગણ્હાતી**''તિ ઇમસ્સ ચ અનાપત્તિવારસ્સ અયમત્થો. ઉભો ચે અનવસ્સુતા, સબ્બથાપિ અનાપત્તિ. અથ ભિક્ખુની અનવસ્સુતા સમાના અવસ્સુતમ્પિ ''અનવસ્સુતો''તિ સઞ્ઞાય તસ્સ હત્થતો પટિગ્ગણ્હાતિ, એવમ્પિ અનાપત્તિ. અથ સયં અનવસ્સુતાપિ અઞ્ઞં અનવસ્સુતં વા અવસ્સુતં વા ''અવસ્સુતો''તિ જાનાતિ, દુક્કટમેવ. વુત્તઞ્હેતં અનન્તરસિક્ખાપદે ''કિસ્સ ત્વં અય્યે ન પટિગ્ગણ્હાસીતિ. અવસ્સુતા અય્યેતિ. ત્વં પન અય્યે અવસ્સુતાતિ. નાહં અય્યે અવસ્સુતા''તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉદકદન્તપોનતો અઞ્ઞં અજ્ઝોહરણીયં, ઉભતોઅવસ્સુતતા, સહત્થા ગહણં, અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

પઞ્ચમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. છટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૦૫. છટ્ઠે પરિવારગાથાય અયમત્થો. **ન દેતિ ન પટિગ્ગણ્હાતી**તિ (પરિ॰ અટ્ઠ॰ ૪૮૧) ન ઉય્યોજિકા દેતિ, નાપિ ઉય્યોજિતા તસ્સા હત્થતો ગણ્હાતિ . **પટિગ્ગહો તેન ન વિજ્જતી**તિ તેનેવ કારણેન ઉય્યોજિકાય હત્થતો ઉય્યોજિતાય પટિગ્ગહો ન વિજ્જતિ. **આપજ્જતિ ગરુકન્તિ** એવં સન્તેપિ અવસ્સુતસ્સ હત્થતો પિણ્ડગ્ગહણે ઉય્યોજેન્તી સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિં આપજ્જતિ. **તઞ્ચ પરિભોગપચ્ચયાતિ** તઞ્ચ પન આપત્તિં આપજ્જમાના તસ્સા ઉય્યોજિતાય પરિભોગપચ્ચયા આપજ્જતિ. તસ્સા હિ ભોજનપરિયોસાને ઉય્યોજિકાય સઙ્ઘાદિસેસો હોતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. મનુસ્સપુરિસતા, અઞ્ઞત્ર અનુઞ્ઞાતકારણા ખાદનીયં ભોજનીયં ગહેત્વા ભુઞ્જાતિ ઉય્યોજના, તેન વચનેન ગહેત્વા ઇતરિસ્સા ભોજનપરિયોસાનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

છટ્ઠસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સત્તમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૦૯. સત્તમે **કિન્નુમાવ સમણિયો**તિ કિં નુ ઇમા એવ સમણિયો. **તાસાહન્તિ** તાસં અહં. સેસં ઉત્તાનમેવ.

સત્તમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭૧૫. અટ્ઠમં ઉત્તાનત્થમેવ.

૯. નવમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના

૭૨૧. નવમે **વજ્જપ્પટિચ્છાદિકા**તિ ખુદ્દાનુખુદ્દકવજ્જસ્સ પટિચ્છાદિકા. સમનુભાસનકમ્મકાલે ચેત્થ દ્વે તિસ્સો એકતો સમનુભાસિતબ્બા.

નવમસઙ્ઘાદિસેસસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭૨૭. દસમં ઉત્તાનત્થમેવ.

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે સઙ્ઘાદિસેસવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘાદિસેસકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

૩. નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં (ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના)

૭૩૩. નિસ્સગ્ગિયેસુ પઠમં ઉત્તાનમેવ.

૭૪૦. દુતિયે **''અચ્ચાય દમ્મીતિ એવં પટિલદ્ધ**ન્તિ નિસ્સટ્ઠપટિલદ્ધં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાય**મ્પિ ''નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વાપિ યથાદાનેયેવ ઉપનેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં. **યથાદાનેયેવ ઉપનેતબ્બ**ન્તિ યથા દાયકેન દિન્નં, તથા ઉપનેતબ્બં, અકાલચીવરપક્ખેયેવ ઠપેતબ્બન્તિ વુત્તં હોતિ. એત્થ ચ ભાજાપિતાય લદ્ધચીવરમેવ નિસ્સગ્ગિયં હોતિ, તં વિનયકમ્મં કત્વાપિ અત્તના ન લભતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. અકાલચીવરતા, તથાસઞ્ઞિતા, કાલચીવરન્તિ અધિટ્ઠાય લેસેન ભાજાપનં, પટિલાભોતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

૭૪૩. તતિયે **મેત**ન્તિ મે એતં. સકસઞ્ઞાય ગહિતત્તા પાચિત્તિયં દુક્કટઞ્ચ વુત્તં. ઇતરથા ભણ્ડગ્ઘેન કારેતબ્બં. ઉપસમ્પન્નતા, પરિવત્તિતચીવરસ્સ વિકપ્પનુપગતા, સકસઞ્ઞાય અચ્છિન્દનં વા અચ્છિન્દાપનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૭૪૮-૭૫૨. ચતુત્થે **આહટસપ્પિં દત્વા**તિ અત્તનો દત્વા. **યમકં પચિતબ્બ**ન્તિ સપ્પિઞ્ચ તેલઞ્ચ એકતો કત્વા પચિતબ્બં. લેસેન ગહેતુકામતા, અઞ્ઞસ્સ વિઞ્ઞાપનં, પટિલાભોતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૭૫૩. પઞ્ચમે **સા**તિ થુલ્લનન્દા. **અય**ન્તિ અયં સિક્ખમાના. **ચેતાપેત્વાતિ જાનાપેત્વા ઇચ્ચેવ અત્થો**તિ ઇધ વુત્તં, **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અઞ્ઞચેતાપનસિક્ખાપદવણ્ણના) પન ''અઞ્ઞં ચેતાપેત્વાતિ અત્તનો કપ્પિયભણ્ડેન ઇદં નામ આહરાતિ અઞ્ઞં પરિવત્તાપેત્વા''તિ વુત્તં, તસ્મા ''ચેતાપેત્વા''તિ ઇમસ્સ પરિવત્તાપેત્વાતિપિ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **અઞ્ઞં ચેતાપેય્યા**તિ ''એવં મે ઇદં દત્વા અઞ્ઞમ્પિ આહરિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાના ''ન મે ઇમિના અત્થો, ઇદં નામ મે આહરા''તિ તતો અઞ્ઞં ચેતાપેય્ય.

૭૫૮. છટ્ઠે **ધમ્મકિચ્ચ**ન્તિ પુઞ્ઞકમ્મં. **પાવારિકસ્સા**તિ દુસ્સવાણિજકસ્સ. યાય ચેતાપિતં, તસ્સાયેવ નિસ્સગ્ગિયં નિસ્સટ્ઠપટિલાભો ચ, તસ્મા તાય ભિક્ખુનિયા નિસ્સટ્ઠં પટિલભિત્વા યથાદાને ઉપનેતબ્બં, ન અત્તના ગહેતબ્બં. **અઞ્ઞસ્સત્થાયા**તિ ચીવરાદીસુ અઞ્ઞતરસ્સત્થાય. **અઞ્ઞુદ્દિસિકેના**તિ પુરિમસ્સેવત્થદીપનં. **પરિક્ખારેના**તિ કપ્પિયભણ્ડેન.

૭૬૪. સત્તમે **સયં યાચિતકેના**તિ સયં યાચિતકેનાપીતિ અત્થો. તેનેવ પાળિયં ''તેન ચ પરિક્ખારેન સયમ્પિ યાચિત્વા''તિ વુત્તં, તતોયેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** ''સઞ્ઞાચિકેનાતિ સયં યાચિતકેનાપી''તિ અત્થો વુત્તો.

૭૬૮-૭૭૩. અટ્ઠમનવમદસમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૭૮૪. એકાદસમે યસ્મા પવારિતટ્ઠાને વિઞ્ઞત્તિ નામ ન પટિસેધેતબ્બા, તસ્મા ભગવા ધમ્મનિમન્તનવસેન પવારિતટ્ઠાને ''વદેય્યાસિ યેનત્થો''તિ વુત્તાય ''ચતુક્કંસપરમં વિઞ્ઞાપેતબ્બ''ન્તિ પરિચ્છેદં દસ્સેતીતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ ગરુપાવુરણસિક્ખાપદવણ્ણના) ''ચેતાપેતબ્બન્તિ ઠપેત્વા સહધમ્મિકે ચ ઞાતકપવારિતે ચ અઞ્ઞેન કિસ્મિઞ્ચિદેવ ગુણે પરિતુટ્ઠેન વદેય્યાસિ યેનત્થોતિ વુત્તાય વિઞ્ઞાપેતબ્બ''ન્તિ વુત્તં.

૭૮૮. દ્વાદસમં ઉત્તાનત્થમેવ.

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે નિસ્સગ્ગિયપાચિત્તિયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સગ્ગિયકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

૪. પાચિત્તિયકણ્ડં (ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના)

૧. લસુણવગ્ગવણ્ણના

૭૯૩-૭૯૭. પાચિત્તિયેસુ લસુણવગ્ગસ્સ પઠમે જાતિં સરતીતિ **જાતિસ્સરો**. **સભાવેનેવા**તિ સૂપસમ્પાકાદિં વિનાવ. **બદરસાળવં** નામ બદરફલાનિ સુક્ખાપેત્વા ચુણ્ણેત્વા કત્તબ્બા ખાદનીયવિકતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. આમકલસુણઞ્ચેવ અજ્ઝોહરણઞ્ચાતિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૭૯૮-૮૦૨. દુતિયતતિયચતુત્થાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૮૧૨. પઞ્ચમે **દ્વિન્નં પબ્બાનં ઉપરી**તિ એત્થ દ્વિન્નં અઙ્ગુલીનં સહ પવેસને એકેકાય અઙ્ગુલિયા એકેકં પબ્બં કત્વા દ્વિન્નં પબ્બાનં ઉપરિ. એકઙ્ગુલિપવેસને દ્વિન્નં પબ્બાનં ઉપરિ ન વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. **મહાપચ્ચરિયમ્પિ** અયમેવ નયો દસ્સિતો. ઉદકસુદ્ધિપચ્ચયેન પન સતિપિ ફસ્સસાદિયને યથાવુત્તપરિચ્છેદે અનાપત્તિ.

૮૧૫-૮૧૭. છટ્ઠે **આસુમ્ભિત્વા**તિ પાતેત્વા. **દધિમત્થૂ**તિ દધિમણ્ડં દધિમ્હિ પસન્નોદકં. ભુઞ્જન્તસ્સ ભિક્ખુનો હત્થપાસે ઠાનં, પાનીયસ્સ વા વિધૂપનસ્સ વા ગહણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ દ્વે અઙ્ગાનિ.

૮૨૨. સત્તમે ''પટિગ્ગણ્હાતિ, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ ઇદં પુબ્બપયોગદુક્કટસ્સ નિદસ્સનમત્તન્તિ આહ **''ન કેવલં પટિગ્ગહણેયેવ હોતી''**તિઆદિ. **પમાણ**ન્તિ પાચિત્તિયાપત્તિયા પમાણં. ઇમેહિયેવ દ્વીહિ પાચિત્તિયં હોતિ, નાઞ્ઞેહિ ભજ્જનાદીહીતિ અત્થો. વુત્તમેવત્થં વિત્થારતો દસ્સેતું **''તસ્મા''**તિઆદિમાહ. **તં પુબ્બાપરવિરુદ્ધ**ન્તિ પુનપિ વુત્તન્તિ વુત્તવાદં સન્ધાયાહ. અઞ્ઞાય વિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધમ્પિ હિ અનાણત્તિયા વિઞ્ઞત્તિયા ઇમિસ્સા અવિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધપક્ખં ભજતિ, તસ્મા હેટ્ઠા અવિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધે કરણકારાપનેસુ વિસેસં અવત્વા ઇધ વિસેસવચનં પુબ્બાપરવિરુદ્ધં. યદિ ચેત્થ કરણે પાચિત્તિયં, કારાપનેપિ પાચિત્તિયેનેવ ભવિતબ્બં. અથ કારાપને દુક્કટં, કરણેપિ દુક્કટેનેવ ભવિતબ્બં. ન હિ કરણે વા કારાપને વા વિસેસો અત્થિ, તસ્મા અઞ્ઞાય વિઞ્ઞત્તિયા લદ્ધં સયં ભજ્જનાદીનિ કત્વાપિ કારાપેત્વાપિ ભુઞ્જન્તિયા દુક્કટમેવાતિ ઇદમેત્થ સન્નિટ્ઠાનં. **અવિસેસેન વુત્ત**ન્તિ કરણકારાપનાનં સામઞ્ઞતો વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. સત્તન્નં ધઞ્ઞાનં અઞ્ઞતરસ્સ વિઞ્ઞાપનં વા વિઞ્ઞાપાપનં વા, પટિલાભો, ભજ્જનાદીનિ કત્વા વા કારેત્વા વા અજ્ઝોહરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૮૨૪. અટ્ઠમે **નિબ્બિટ્ઠો**તિ પતિટ્ઠાપિતો. **કેણી**તિ રઞ્ઞો દાતબ્બસ્સ આયસ્સેતં અધિવચનં. **ઠાનન્તર**ન્તિ ગામજનપદાદિઠાનન્તરં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. ઉચ્ચારાદિભાવો, અનવલોકનં, વળઞ્જનટ્ઠાનં, તિરોકુટ્ટપાકારતા, છડ્ડનં વા છડ્ડાપનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

૮૩૦. નવમે **સબ્બેસ**ન્તિ ભિક્ખુસ્સ ભિક્ખુનિયા ચ. ઇધ ખેત્તપાલકા આરામાદિગોપકા ચ **સામિકા** એવ.

૮૩૬. દસમે **એકપયોગેના**તિ એકદિસાવલોકનપયોગેન. **તેસંયેવા**તિ યેસં નચ્ચં પસ્સતિ. કિઞ્ચાપિ સયં નચ્ચનાદીસુ પાચિત્તિયં પાળિયં ન વુત્તં, તથાપિ અટ્ઠકથાપમાણેન ગહેતબ્બન્તિ દસ્સેતું **''સબ્બઅટ્ઠકથાસુ વુત્ત''**ન્તિ આહ. **''આરામે ઠત્વા**તિ ન કેવલં ઠત્વા, તતો તતો ગન્ત્વાપિ સબ્બિરિયાપથેહિ લભતિ, 'આરામે ઠિતા'તિ પન આરામપરિયાપન્નભાવદસ્સનત્થં વુત્તં. ઇતરથા નિસિન્નાપિ ન લભેય્યા''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. સેસમેત્થ

ઉત્તાનમેવ. નચ્ચાદીનં અઞ્ઞતરતા, અઞ્ઞત્ર અનુઞ્ઞાતકારણા ગમનં, દસ્સનં વા સવનં વાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

લસુણવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અન્ધકારવગ્ગવણ્ણના

૮૪૧. અન્ધકારવગ્ગસ્સ પઠમે **દાને વા પૂજાય વા**તિ દાનનિમિત્તં વા પૂજાનિમિત્તં વા. **મન્તેતી**તિ કથેતિ. રત્તન્ધકારતા, પુરિસસ્સ હત્થપાસે ઠાનં વા સલ્લપનં વા, સહાયાભાવો, રહોપેક્ખતાતિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

૮૪૨-૮૪૬. દુતિયતતિયચતુત્થાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૮૫૬-૮૫૭. પઞ્ચમે **અનોવસ્સકં અતિક્કામેન્તિયા**તિ છન્નસ્સ અન્તો નિસીદિત્વા પક્કમન્તિં સન્ધાય વુત્તં. ‘‘ઉપચારો દ્વાદસહત્થો’’તિ વદન્તિ. **પલ્લઙ્કસ્સ અનોકાસે**તિ ઊરુબદ્ધાસનસ્સ અનોકાસે અપ્પહોન્તે. પુરેભત્તતા, અન્તરઘરે નિસજ્જા, આસનસ્સ પલ્લઙ્કોકાસતા, અઞ્ઞત્ર અનુઞ્ઞાતકારણા અનાપુચ્છનં, વુત્તપરિચ્છેદાતિક્કમોતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

૮૫૯-૮૬૪. છટ્ઠસત્તમાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

અન્ધકારવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. નગ્ગવગ્ગવણ્ણના

૮૮૩-૮૮૭. નગ્ગવગ્ગસ્સ પઠમદુતિયાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૮૯૩. તતિયે **વિસિબ્બેત્વા**તિ દુસ્સિબ્બિતં પુન સિબ્બનત્થાય વિસિબ્બેત્વા વિજટેત્વા. **અઞ્ઞત્ર ચતૂહપઞ્ચાહા**તિ વિસિબ્બિતદિવસતો પઞ્ચ દિવસે અતિક્કમિત્વા. નિવાસનપાવુરણૂપગચીવરતા, ઉપસમ્પન્નાય સન્તકતા, સિબ્બનત્થાય વિસિબ્બનં વા વિસિબ્બાપનં વા, અઞ્ઞત્ર અનુઞ્ઞાતકારણા પઞ્ચાહાતિક્કમો, ધુરનિક્ખેપોતિ ઇમાનિ પનેત્થ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ.

૮૯૮. ચતુત્થે **પઞ્ચન્નં ચીવરાનન્તિ** તિચીવરં ઉદકસાટિકા સઙ્કચ્ચિકાતિ ઇમેસં પઞ્ચન્નં ચીવરાનં. પઞ્ચન્નં ચીવરાનં અઞ્ઞતરતા, પઞ્ચાહાતિક્કમો, અનુઞ્ઞાતકારણાભાવો, અપરિવત્તનન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ ચત્તારિ અઙ્ગાનિ.

૯૦૨. પઞ્ચમં ઉત્તાનત્થમેવ.

૯૦૭. છટ્ઠે **ચીવરલાભન્તિ** લભિતબ્બચીવરં. વિકપ્પનુપગપચ્છિમતા, સઙ્ઘસ્સ પરિણતભાવો, વિના આનિસંસદસ્સનેન અન્તરાયકરણન્તિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૯૧૧. સત્તમં ઉત્તાનત્થમેવ.

૯૧૬. અટ્ઠમે **કુમ્ભથૂણં** નામ કુમ્ભસદ્દો, તેન ચરન્તિ કીળન્તિ, તં વા સિપ્પં એતેસન્તિ **કુમ્ભથૂણિકા**. તેનાહ ''**ઘટકેન કીળનકા**''તિ. **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૩) પન ''કુમ્ભથૂણં નામ ચતુરસ્સઅમ્બણકતાળ''ન્તિ વુત્તં. **ચતુરસ્સઅમ્બણકતાળં** નામ રુક્ખસારદન્તાદીસુ યેન કેનચિ ચતુરસ્સઅમ્બણં કત્વા ચતૂસુ પસ્સેસુ ચમ્મેન ઓનન્ધિત્વા કતવાદિતભણ્ડં. **બિમ્બિસક**ન્તિપિ તસ્સેવ વેવચનં, તં વાદેન્તિ, તં વા સિપ્પં એતેસન્તિ **કુમ્ભથૂણિકા**. તેનાહ ''**બિમ્બિસકવાદકાતિપિ વદન્તી**''તિ. સમણચીવરતા, ઠપેત્વા સહધમ્મિકે માતાપિતરો ચ અઞ્ઞેસં દાનં, અતાવકાલિકતાતિ ઇમાનિ પનેત્થ તીણિ અઙ્ગાનિ.

૯૨૦. નવમં ઉત્તાનત્થમેવ.

૯૨૭. દસમે **ધમ્મિકં કથિનુદ્ધાર**ન્તિ સબ્બાસં ભિક્ખુનીનં અકાલચીવરં દાતુકામેન ઉપાસકેન યત્તકો અત્થારમૂલકો આનિસંસો, તતો અધિકં વા સમકં વા દત્વા યાચિતકેન સમગ્ગેન ભિક્ખુનિસઙ્ઘેન યં કથિનં ઞત્તિદુતિયેન કમ્મેન અન્તરા ઉદ્ધરીયતિ, તસ્સ સો ઉદ્ધારો ધમ્મિકોતિ વુચ્ચતિ, એવરૂપં કથિનુદ્ધારન્તિ અત્થો. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ.

નગ્ગવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯૩૨. તુવટ્ટવગ્ગે સબ્બં ઉત્તાનમેવ.

૫. ચિત્તાગારવગ્ગવણ્ણના

૯૭૮. ચિત્તાગારવગ્ગસ્સ પઠમે **કીળનઉપવન**ન્તિ અન્તોનગરે ઠિતં સન્ધાય વુત્તં, **કીળનુય્યાન**ન્તિ બહિનગરે ઠિતં સન્ધાય. **પાટેક્કા આપત્તિયો**તિ ગીવાય પરિવટ્ટનપ્પયોગગણનાય આપત્તિયો, ન ઉમ્મીલનગણનાય. ''**અજ્ઝારામે રાજાગારાદીનિ કરોન્તિ , તાનિ પસ્સન્તિયા અનાપત્તી**''તિ વચનતો ''અન્તોઆરામે તત્થ તત્થ ગન્ત્વા નચ્ચાદીનિ પસ્સિતું લભતી''તિપિ સિદ્ધં.

૯૮૨. દુતિયાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૧૦૧૫. નવમે હત્થિઆદીસુ **સિપ્પ**-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો, તથા આથબ્બણાદીસુ **મન્ત**-સદ્દો. તત્થ **આથબ્બણમન્તો** નામ આથબ્બણવેદવિહિતો પરૂપઘાતકરો મન્તો, **ખીલનમન્તો** નામ દારુસારખીલં મન્તેત્વા પથવિયં પવેસેત્વા મારણમન્તો, **અગદપ્પયોગો** વિસયોજનં. **નાગમણ્ડલ**ન્તિ સપ્પાનં પવેસનિવારણત્થં મણ્ડલબદ્ધમન્તો.

૧૦૧૮. દસમં ઉત્તાનત્થમેવ.

ચિત્તાગારવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦૨૧. આરામવગ્ગે સબ્બં ઉત્તાનત્થમેવ.

૧૦૬૭. ગબ્ભિનિવગ્ગેપિ સબ્બં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

૮. કુમારિભૂતવગ્ગવણ્ણના

૧૧૧૯. કુમારિભૂતવગ્ગસ્સ પઠમે **સબ્બપઠમા દ્વે મહાસિક્ખમાના**તિ ગબ્ભિનિવગ્ગે સબ્બપઠમં વુત્તા દ્વે સિક્ખમાના. **સિક્ખમાના ઇચ્ચેવ વત્તબ્બા**તિ સમ્મુતિકમ્માદીસુ એવં વત્તબ્બા. **ગિહિગતાતિ વા કુમારિભૂતાતિ વા ન વત્તબ્બા**તિ સચે વદન્તિ, કમ્મં કુપ્પતીતિ અધિપ્પાયો. ઇતો પરં નવમપરિયોસાનં ઉત્તાનત્થમેવ.

૧૧૬૩. દસમે **અપુબ્બસમુટ્ઠાનસીસ**ન્તિ પઠમપારાજિકસમુટ્ઠાનાદીસુ તેરસસુ સમુટ્ઠાનેસુ અનનુઞ્ઞાતસમુટ્ઠાનં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ ઇતો પુબ્બે તાદિસસ્સ સમુટ્ઠાનસીસસ્સ અનાગતત્તા ''અપુબ્બસમુટ્ઠાનસીસ''ન્તિ વુત્તં.

૧૧૬૬. એકાદસમાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

કુમારિભૂતવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. છત્તુપાહનવગ્ગવણ્ણના

૧૨૧૪. છત્તુપાહનવગ્ગસ્સ એકાદસમે **ઉપચારં સન્ધાયા**તિ સમન્તા દ્વાદસહત્થુપચારં સન્ધાય. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

છત્તુપાહનવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગિરગ્ગસમજ્જાદીનિ અચિત્તકાનિ લોકવજ્જાનીતિ વુત્તત્તા નચ્ચન્તિ વા વણ્ણકન્તિ વા અજાનિત્વાવ પસ્સન્તિયા વા નહાયન્તિયા વા આપત્તિસમ્ભવતો વત્થુઅજાનનચિત્તેન **અચિત્તકાનિ**, નચ્ચન્તિ વા વણ્ણકન્તિ વા જાનિત્વા પસ્સન્તિયા વા નહાયન્તિયા વા અકુસલેનેવ આપજ્જનતો **લોકવજ્જાની**તિ વેદિતબ્બાનિ. ચોરીવુટ્ઠાપનાદીનિ **ચોરી**તિઆદિના વત્થું જાનિત્વા કરણે એવ આપત્તિસમ્ભવતો **સચિત્તકાનિ**, ઉપસમ્પદાદીનં એકન્તઅકુસલચિત્તેનેવ અકત્તબ્બત્તા **પણ્ણત્તિવજ્જાનિ**. ''ઇધ સચિત્તકાચિત્તકતા પણ્ણત્તિજાનનાજાનનતાય અગ્ગહેત્વા વત્થુજાનનાજાનનતાય ગહેતબ્બા''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે ખુદ્દકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

૫. પાટિદેસનીયકણ્ડં (ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના)

પાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના

૧૨૨૮. પાટિદેસનીયા નામ યે અટ્ઠ ધમ્મા સઙ્ખેપેનેવ સઙ્ગહં આરુળ્હાતિ સમ્બન્ધો. **પાળિવિનિમુત્તકેસૂ**તિ પાળિયં અનાગતેસુ સપ્પિઆદીસુ.

પાટિદેસનીયસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાટિદેસનીયકણ્ડં નિટ્ઠિતં.

યે પન પઞ્ચસત્તતિ સેખિયા ધમ્મા ઉદ્દિટ્ઠા, યે ચ તેસં અનન્તરા સત્તાધિકરણવ્હયા ધમ્મા ઉદ્દિટ્ઠાતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **તેસ**ન્તિ તેસં સેખિયાનં. **સત્તાધિકરણવ્હયા**તિ સત્તાધિકરણસમથસઞ્ઞાતા. તં અત્થવિનિચ્છયં તાદિસંયેવ યસ્મા વિદૂ વદન્તીતિ અત્થો.

યથા નિટ્ઠિતાતિ સમ્બન્ધો. **સબ્બાસવપહં મગ્ગ**ન્તિ સબ્બાસવવિઘાતકં અરહત્તમગ્ગં **પત્વા** સસન્તાને ઉપ્પાદેત્વા. **પસ્સન્તુ નિબ્બુતિ**ન્તિ મગ્ગઞાણલોચનેન નિબ્બાનં સચ્છિકરોન્તુ, પપ્પોન્તૂતિ વા પાઠો. તત્થ **નિબ્બુતિ**ન્તિ ખન્ધપરિનિબ્બાનં ગહેતબ્બં.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં.

ભિક્ખુનીવિભઙ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉભતોવિભઙ્ગટ્ઠકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચિત્તિયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

૧. મહાખન્ધકં

બોધિકથાવણ્ણના

ઇદાનિ ઉભતોવિભઙ્ગાનન્તરં સઙ્ગહમારોપિતસ્સ મહાવગ્ગચૂળવગ્ગસઙ્ગહિતસ્સ ખન્ધકસ્સ અત્થસંવણ્ણનં આરભિતુકામો “**ઉભિન્નં પાતિમોક્ખાન**”ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **ઉભિન્નં પાતિમોક્ખાનન્તિ** ઉભિન્નં પાતિમોક્ખવિભઙ્ગાનં. પાતિમોક્ખગ્ગહણેન હેત્થ તેસં વિભઙ્ગો અભેદેન ગહિતો. યં ખન્ધકં સઙ્ગાયિંસૂતિ સમ્બન્ધો. ખન્ધાનં સમૂહો **ખન્ધકો**, ખન્ધાનં વા પકાસનતો દીપનતો **ખન્ધકો**. ‘‘ખન્ધા’’તિ ચેત્થ પબ્બજ્જુપસમ્પદાદિવિનયકમ્મસઙ્ખાતા ચારિત્તવારિત્તસિક્ખાપદસઙ્ખાતા ચ પઞ્ઞત્તિયો અધિપ્પેતા. પબ્બજ્જાદીનિ હિ ભગવતા પઞ્ઞત્તત્તા ‘‘પઞ્ઞત્તિયો’’તિ વુચ્ચન્તિ. પઞ્ઞત્તિયઞ્ચ ખન્ધસદ્દો દિસ્સતિ ‘‘દારુક્ખન્ધો અગ્ગિક્ખન્ધો’’તિઆદીસુ વિય. અપિચ ભાગરાસટ્ઠતાપેત્થ યુજ્જતિયેવ તાસં પઞ્ઞત્તીનં ભાગતો રાસિતો ચ વિભત્તત્તા. **ખન્ધકોવિદા**તિ પઞ્ઞત્તિભાગરાસટ્ઠવસેન ખન્ધટ્ઠે કોવિદા.

પદભાજનીયે યેસં પદાનં અત્થા યેહિ અટ્ઠકથાનયેહિ પકાસિતાતિ યોજેતબ્બં. **તે ચે પુન વદેય્યામા**તિ તે ચે અટ્ઠકથાનયે પુનપિ વદેય્યામ. અથ વા પદભાજનીયે યેસં પદાનં યે અત્થા હેટ્ઠા પકાસિતા, તે ચે અત્થે પુન વદેય્યામાતિ યોજેતબ્બં. ઇમસ્મિં પક્ખે હિ-સદ્દો પદપૂરણે દટ્ઠબ્બો. **પરિયોસાનન્તિ** સંવણ્ણનાપરિયોસાનં. **ઉત્તાના ચેવ યે અત્થા**તિ યે અત્થા પુબ્બે અપકાસિતાપિ ઉત્તાના અગમ્ભીરા.

૧. વિસેસકારણં નત્થીતિ ‘‘યેન સમયેન આયસ્મતો સારિપુત્તત્થેરસ્સ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિયાચનહેતુભૂતો પરિવિતક્કો ઉદપાદિ, તેન સમયેના’’તિઆદિના વુત્તકારણં વિય ઇધ વિસેસકારણં નત્થિ. **અયમભિલાપો**તિ ‘‘તેન સમયેના’’તિ અયમભિલાપો. **કિં પનેતસ્સ વચને પયોજનન્તિ** યદિ વિસેસકારણં નત્થિ, એતસ્સ વચને કિં પયોજનન્તિ અધિપ્પાયો. નિદાનદસ્સનં પયોજનન્તિ યોજેતબ્બં. તમેવ વિભાવેતું “**યા હિ ભગવતા**”તિઆદિ વુત્તં.

મહાવેલા વિય **મહાવેલા**, વિપુલવાલુકપુઞ્જતાય મહન્તો વેલાતટો વિયાતિ અત્થો. તેનાહ “**મહન્તે વાલિકરાસિમ્હીતિ અત્થો**”તિ. ઉરુ મરુ સિકતા વાલુકા વણ્ણુ વાલિકાતિ ઇમે સદ્દા સમાનત્થા, બ્યઞ્જનમેવ નાનં. તેનાહ “**ઉરૂતિ વાલિકા વુચ્ચતી**”તિ.

ઇતો પટ્ઠાય ચ –

યસ્મા સુત્તન્તપાળીનં, અત્થો સઙ્ખેપવણ્ણિતો;
તસ્મા મયં કરિસ્સામ, તાસં અત્થસ્સ દીપનં.

નજ્જાતિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૧) નદતિ સન્દતીતિ નદી, તસ્સા નજ્જા, નદિયા નિન્નગાયાતિ અત્થો. **નેરઞ્જરાયા**તિ ‘‘નેલઞ્જલાયા’’તિ વત્તબ્બે લ-કારસ્સ ર-કારં કત્વા ‘‘નેરઞ્જરાયા’’તિ વુત્તં, કદ્દમસેવાલપણકાદિદોસરહિતસલિલાયાતિ અત્થો. કેચિ ‘‘નીલંજલાયાતિ વત્તબ્બે નેરઞ્જરાયાતિ વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, નામમેવ વા એતં તસ્સા નદિયાતિ વેદિતબ્બં. તસ્સા નદિયા તીરે યત્થ ભગવા વિહાસિ, તં દસ્સેતું “**બોધિરુક્ખમૂલે**”તિ વુત્તં. ‘‘બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ’’ન્તિ (ચૂળવ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસ ૧૨૧) એત્થ મગ્ગઞાણં બોધીતિ વુત્તં, ‘‘પપ્પોતિ બોધિં વરભૂરિમેધસો’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૨૧૭) એત્થ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. તદુભયમ્પિ બોધિં ભગવા એત્થ પત્તોતિ રુક્ખોપિ ‘‘બોધિરુક્ખો’’ત્વેવ નામં લભિ. અથ વા સત્ત બોજ્ઝઙ્ગે બુજ્ઝતીતિ ભગવા **બોધિ**. તેન બુજ્ઝન્તેન સન્નિસ્સિતત્તા સો રુક્ખો ‘‘બોધિરુક્ખો’’તિ નામં લભિ. અટ્ઠકથાયં પન એકદેસેનેવ અત્થં દસ્સેતું “**બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ**”ન્તિઆદિ વુત્તં. **મૂલે**તિ સમીપે.

પઠમાભિસમ્બુદ્ધોતિ અનુનાસિકલોપેનાયં નિદ્દેસોતિ આહ “**પઠમં અભિસમ્બુદ્ધો**”તિ. **પઠમ**ન્તિ ચ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, તસ્મા અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા સબ્બપઠમં બોધિરુક્ખમૂલે વિહરતીતિ એવમેત્થ સમ્બન્ધો વેદિતબ્બો.

અથ ખો ભગવાતિ એત્થ **અથા**તિ તસ્મિં સમયેતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો અનેકત્થત્તા નિપાતાનં, યસ્મિં સમયે અભિસમ્બુદ્ધો હુત્વા બોધિરુક્ખમૂલે વિહરતિ, તસ્મિં સમયેતિ અત્થો. તેનેવ **ઉદાનપાળિયં** (ઉદા॰ ૨) ‘‘તેન ખો પન સમયેન ભગવા સત્તાહં એકપલ્લઙ્કેન નિસિન્નો હોતિ વિમુત્તિસુખપટિસંવેદી’’તિ વુત્તં. **અથા**તિ વા પચ્છાતિ ઇમસ્મિં અત્થે નિપાતો, તસ્મા અભિસમ્બોધિતો પચ્છાતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. **ખો**તિ પદપૂરણે નિપાતો. સત્ત અહાનિ **સત્તાહં**. અચ્ચન્તસંયોગે ચેતં ઉપયોગવચનં. યસ્મા ભગવા તં સત્તાહં નિરન્તરતાય અચ્ચન્તમેવ ફલસમાપત્તિસુખેન વિહાસિ, તસ્મા ‘‘સત્તાહ’’ન્તિ અચ્ચન્તસંયોગવસેન ઉપયોગવચનં વુત્તં. **એકપલ્લઙ્કેના**તિ વિસાખપુણ્ણમાય અનત્થઙ્ગતેયેવ સૂરિયે અપરાજિતપલ્લઙ્કવસેન વજિરાસને નિસિન્નકાલતો પટ્ઠાય સકિમ્પિ અનુટ્ઠહિત્વા યથાભુજિતેન એકેનેવ પલ્લઙ્કેન.

વિમુત્તિસુખપટિસંવેદીતિ એત્થ તદઙ્ગવિક્ખમ્ભનસમુચ્છેદપટિપ્પસ્સદ્ધિનિસ્સરણવિમુત્તીસુ પઞ્ચસુ પટિપ્પસ્સદ્ધિવિમુત્તિસઙ્ખાતા ભગવતો ફલવિમુત્તિ અધિપ્પેતાતિ આહ “**વિમુત્તિસુખં ફલસમાપત્તિસુખં પટિસંવેદયમાનો**”તિ. **વિમુત્તી**તિ ચ ઉપક્કિલેસેહિ પટિપ્પસ્સદ્ધિવસેન ચિત્તસ્સ વિમુત્તભાવો, ચિત્તમેવ વા તથા વિમુત્તં વેદિતબ્બં. તાય વિમુત્તિયા જાતં, સમ્પયુત્તં વા સુખં વિમુત્તિસુખં. ‘‘યાયં, ભન્તે, ઉપેક્ખા સન્તે સુખે વુત્તા ભગવતા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૮૮) વચનતો ઉપેક્ખાપિ ચેત્થ સુખમિચ્ચેવ વેદિતબ્બા. તથા હિ વુત્તં **સમ્મોહવિનોદનિયં** (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૩૨) ‘‘ઉપેક્ખા પન સન્તત્તા, સુખમિચ્ચેવ ભાસિતા’’તિ. ભગવા હિ ચતુત્થજ્ઝાનિકં અરહત્તફલસમાપત્તિં સમાપજ્જતિ, ન ઇતરં. અથ વા ‘‘તેસં વૂપસમો સુખો’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૨૧, ૨૭૨) યથા સઙ્ખારદુક્ખવૂપસમો ‘‘સુખો’’તિ વુચ્ચતિ, એવં સકલકિલેસદુક્ખૂપસમભાવતો અગ્ગફલે લબ્ભમાના પટિપ્પસ્સદ્ધિવિમુત્તિ એવ ઇધ ‘‘સુખ’’ન્તિ વેદિતબ્બા.

અથાતિ અધિકારત્થે નિપાતો, **ખો**તિ પદપૂરણે. તેસુ અધિકારત્થેન ‘‘અથા’’તિ ઇમિના વિમુત્તિસુખપટિસંવેદનતો અઞ્ઞં અધિકારં દસ્સેતિ. કો પનેસોતિ? પટિચ્ચસમુપ્પાદમનસિકારો. **રત્તિયા**તિ અવયવસમ્બન્ધે સામિવચનં. **પઠમ**ન્તિ અચ્ચન્તસંયોગત્થે ઉપયોગવચનં . ભગવા હિ તસ્સા રત્તિયા સકલમ્પિ પઠમં યામં તેનેવ મનસિકારેન યુત્તો અહોસીતિ.

પચ્ચયાકારન્તિ અવિજ્જાદિપચ્ચયધમ્મં. **પટિચ્ચા**તિ પટિમુખં ગન્ત્વા, કારણસામગ્ગિં અપટિક્ખિપિત્વાતિ અત્થો. પટિમુખગમનઞ્ચ પચ્ચયસ્સ કારણસામગ્ગિયા અઙ્ગભાવેન ફલસ્સ ઉપ્પાદનમેવ. **અપટિક્ખિપિત્વા**તિ પન વિના તાય કારણસામગ્ગિયા અઙ્ગભાવં અગન્ત્વા સયમેવ ન ઉપ્પાદેતીતિ અત્થો. એતેન કારણબહુતા દસ્સિતા. અવિજ્જાદિએકેકહેતુસીસેન હિ હેતુસમૂહો નિદ્દિટ્ઠો. **સહિતે**તિ સમુદિતે, અવિનિબ્ભુત્તેતિ અત્થો. અવિજ્જાદિકો હિ પચ્ચયધમ્મો સહિતેયેવ અઞ્ઞમઞ્ઞં અવિનિબ્ભોગવુત્તિધમ્મે ઉપ્પાદેતિ. ઇમિના પચ્ચયુપ્પન્નધમ્મબહુતા દસ્સિતા. ઉભયેનપિ ‘‘એકં ન એકતો’’તિઆદિનયો (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૬ સઙ્ખારપદનિદ્દેસ; વિસુદ્ધિ॰ ૨.૬૧૭) દીપિતો હોતિ. એકતો હિ કારણતો ન ઇધ કિઞ્ચિ એકં ફલમત્થિ, ન અનેકં, નાપિ અનેકેહિ કારણેહિ એકં, અનેકેહિ પન કારણેહિ અનેકમેવ હોતિ. તથા હિ અનેકેહિ ઉતુપથવીબીજસલિલસઙ્ખાતેહિ કારણેહિ અનેકમેવ રૂપગન્ધરસાદિઅઙ્કુરસઙ્ખાતં ફલમુપ્પજ્જમાનં દિસ્સતિ. યં પનેતં ‘‘અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા, સઙ્ખારપચ્ચયા વિઞ્ઞાણ’’ન્તિ એકેકહેતુફલદીપનં કતં, તત્થ પયોજનં ન વિજ્જતિ.

ભગવા હિ કત્થચિ પધાનત્તા કત્થચિ પાકટત્તા કત્થચિ અસાધારણત્તા દેસનાવિલાસસ્સ ચ વેનેય્યાનઞ્ચ અનુરૂપતો એકમેવ હેતું વા ફલં વા દીપેતિ. ‘‘ફસ્સપચ્ચયા વેદના’’તિ હિ એકમેવ હેતું ફલઞ્ચાહ. ફસ્સો હિ વેદનાય પધાનહેતુ

યથાફસ્સં વેદનાવવત્થાનતો. વેદના ચ ફસ્સસ્સ પધાનફલં યથાવેદનં ફસ્સવવત્થાનતો. ‘‘સેમ્હસમુટ્ઠાના આબાધા’’તિ (મહાનિ॰ ૫) પાકટત્તા એકં હેતું આહ. પાકટો હિ એત્થ સેમ્હો, ન કમ્માદયો. ‘‘યે કેચિ, ભિક્ખવે, અકુસલા ધમ્મા, સબ્બેતે અયોનિસોમનસિકારમૂલકા’’તિ અસાધારણત્તા એકં હેતું આહ. અસાધારણો હિ અયોનિસોમનસિકારો અકુસલાનં, સાધારણાનિ વત્થારમ્મણાદીનીતિ. તસ્મા અવિજ્જા તાવેત્થ વિજ્જમાનેસુપિ અઞ્ઞેસુ વત્થારમ્મણસહજાતધમ્માદીસુ સઙ્ખારકારણેસુ ‘‘અસ્સાદાનુપસ્સિનો તણ્હા પવડ્ઢતી’’તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૫૨) ચ ‘‘અવિજ્જાસમુદયા આસવસમુદયો’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૦૪) ચ વચનતો અઞ્ઞેસમ્પિ તણ્હાદીનં સઙ્ખારહેતૂનં હેતૂતિ પધાનત્તા, ‘‘અવિદ્વા, ભિક્ખવે, અવિજ્જાગતો પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારમ્પિ અભિસઙ્ખરોતી’’તિ પાકટત્તા અસાધારણત્તા ચ સઙ્ખારાનં હેતુભાવેન દીપિતાતિ વેદિતબ્બા. એવં સબ્બત્થ એકેકહેતુફલદીપને યથાસમ્ભવં નયો નેતબ્બો. તેનાહુ પોરાણા –

‘‘એકં ન એકતો ઇધ, નાનેકમનેકતોપિ નો એકં;
ફલમત્થિ અત્થિ પન એક-હેતુફલદીપને અત્થો’’તિ.

પચ્ચેતુમરહતીતિ **પટિચ્ચો**. યો હિ નં પચ્ચેતિ અભિસમેતિ, તસ્સ અચ્ચન્તમેવ દુક્ખવૂપસમાય સંવત્તતિ. સમ્મા સહ ચ ઉપ્પાદેતીતિ **સમુપ્પાદો**. પચ્ચયધમ્મો હિ અત્તનો ફલં ઉપ્પાદેન્તો સમ્પુણ્ણમેવ ઉપ્પાદેતિ, ન વિકલં. યે ચ ધમ્મે ઉપ્પાદેતિ, તે સબ્બે સહેવ ઉપ્પાદેતિ, ન એકેકં. ઇતિ પટિચ્ચો ચ સો સમુપ્પાદો ચાતિ **પટિચ્ચસમુપ્પાદો**તિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **વિત્થારો**તિ પટિચ્ચસમુપ્પાદપદવણ્ણનાપપઞ્ચો. મયમ્પિ તં અતિપપઞ્ચભયા ઇધ ન દસ્સયિસ્સામ, એવં પરતો વક્ખમાનમ્પિ વિત્થારં. **અનુલોમપટિલોમ**ન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો ‘‘વિસમં ચન્દિમસૂરિયા પરિવત્તન્તી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૭૦) વિય. **સ્વેવા**તિ સો એવ પચ્ચયાકારો. **પુરિમનયેન વા વુત્તો**તિ ‘‘અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા’’તિઆદિના નયેન વુત્તો પચ્ચયાકારો. **પવત્તિયા**તિ સંસારપ્પવત્તિયા. **મનસિ અકાસી**તિ યો યો પચ્ચયધમ્મો યસ્સ યસ્સ પચ્ચયુપ્પન્નધમ્મસ્સ યથા યથા હેતુપચ્ચયાદિના પચ્ચયભાવેન પચ્ચયો હોતિ, તં સબ્બં અવિપરીતં અપરિહાપેત્વા અનવસેસતો પચ્ચવેક્ખણવસેન ચિત્તે અકાસીતિ અત્થો.

અવિજ્જાપચ્ચયાતિઆદીસુ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૨૨૫; વિસુદ્ધિ॰ ૨.૫૮૬-૫૮૭; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૧) અવિન્દિયં કાયદુચ્ચરિતાદિં વિન્દતીતિ **અવિજ્જા**, વિન્દિયં કાયસુચરિતાદિં ન વિન્દતીતિ અવિજ્જા, ધમ્માનં અવિપરીતસભાવં અવિદિતં કરોતીતિ અવિજ્જા, અન્તવિરહિતે સંસારે ભવાદીસુ સત્તે જવાપેતીતિ અવિજ્જા, અવિજ્જમાનેસુ જવતિ, વિજ્જમાનેસુ ન જવતીતિ અવિજ્જા, વિજ્જાપટિપક્ખાતિ વા અવિજ્જા. સા ‘‘દુક્ખે અઞ્ઞાણ’’ન્તિઆદિના ચતુબ્બિધા વેદિતબ્બા. પટિચ્ચ નં ન વિના ફલં એતિ ઉપ્પજ્જતિ ચેવ પવત્તતિ ચાતિ **પચ્ચયો**, ઉપકારટ્ઠો વા પચ્ચયો. અવિજ્જા ચ સા પચ્ચયો ચાતિ અવિજ્જાપચ્ચયો , તસ્મા **અવિજ્જાપચ્ચયા**. સઙ્ખરોન્તીતિ **સઙ્ખારા**, લોકિયા કુસલાકુસલચેતના. તે પુઞ્ઞાપુઞ્ઞાનેઞ્જાભિસઙ્ખારવસેન તિવિધા વેદિતબ્બા. વિજાનાતીતિ **વિઞ્ઞાણં**, તં લોકિયવિપાકવિઞ્ઞાણવસેન બાત્તિંસવિધં. નમતીતિ **નામં**, વેદનાદિક્ખન્ધત્તયં. રુપ્પતીતિ **રૂપં**, ભૂતરૂપં ચક્ખાદિઉપાદારૂપઞ્ચ. આયતન્તિ, આયતઞ્ચ સંસારદુક્ખં નયતીતિ **આયતનં** . ફુસતીતિ **ફસ્સો**. વેદયતીતિ **વેદના**. ઇદમ્પિ દ્વયં દ્વારવસેન છબ્બિધં, વિપાકવસેન ગહણે બાત્તિંસવિધં. તસ્સતિ પરિતસ્સતીતિ **તણ્હા**, સા કામતણ્હાદિવસેન સઙ્ખેપતો તિવિધા, વિત્થારતો અટ્ઠસતવિધા ચ. ઉપાદિયતીતિ **ઉપાદાનં**, તં કામુપાદાનાદિવસએન ચતુબ્બિધં.

ભવતિ ભાવયતિ ચાતિ **ભવો**, સો કમ્મોપપત્તિભેદતો દુવિધો. જનનં **જાતિ**. જીરણં **જરા**. મરન્તિ તેનાતિ **મરણં**. સોચનં **સોકો**. પરિદેવનં **પરિદેવો**. દુક્ખયતીતિ **દુક્ખં**. ઉપ્પાદટ્ઠિતિવસેન દ્વેધા ખનતીતિ વા **દુક્ખં**. દુમ્મનસ્સ ભાવો **દોમનસ્સં**. ભુસો આયાસો **ઉપાયાસો**. **સમ્ભવન્તી**તિ નિબ્બત્તન્તિ. ન કેવલઞ્ચ સોકાદીહેવ, અથ ખો સબ્બપદેહિ ‘‘સમ્ભવન્તી’’તિ પદસ્સ યોજના કાતબ્બા. એવઞ્હિ અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા સમ્ભવન્તીતિ

પચ્ચયપચ્ચયુપ્પન્નવવત્થાનં દસ્સિતં હોતિ. તેનેવાહ “**અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા સમ્ભવન્તીતિ ઇમિના નયેન સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો**”તિ. **એવમેતસ્સ…પે॰… સમુદયો હોતી**તિ એત્થ પન અયમત્થો. **એવ**ન્તિ નિદ્દિટ્ઠનયનિદસ્સનં. તેન અવિજ્જાદીહેવ કારણેહિ, ન ઇસ્સરનિમ્માનાદીહીતિ દસ્સેતિ. **એતસ્સા**તિ યથાવુત્તસ્સ. **કેવલસ્સા**તિ અસમ્મિસ્સસ્સ, સકલસ્સ વા. **દુક્ખક્ખન્ધસ્સા**તિ દુક્ખસમૂહસ્સ, ન સત્તસ્સ નાપિ સુભસુખાદીનં. **સમુદયો હોતી**તિ નિબ્બત્તિ સમ્ભવતિ.

અચ્ચન્તમેવ સઙ્ખારેહિ વિરજ્જતિ એતેનાતિ **વિરાગો**, અરિયમગ્ગોતિ આહ “**વિરાગસઙ્ખાતેન મગ્ગેના**”તિ. અસેસં નિરોધા **અસેસનિરોધા**, અસેસેત્વા નિસ્સેસેત્વા નિરોધા સમુચ્છિન્દના અનુસયપ્પહાનવસેન અગ્ગમગ્ગેન અવિજ્જાય અચ્ચન્તસમુગ્ઘાતતોતિ અત્થો. યદિપિ હેટ્ઠિમમગ્ગેહિપિ પહીયમાના અવિજ્જા અચ્ચન્તસમુગ્ઘાતવસેનેવ પહીયતિ, તથાપિ ન અનવસેસતો પહીયતિ. અપાયગમનીયા હિ અવિજ્જા પઠમમગ્ગેન પહીયતિ, તથા સકિદેવ ઇમસ્મિં લોકે સબ્બત્થ ચ અનરિયભૂમિયં ઉપપત્તિયા પચ્ચયભૂતા અવિજ્જા યથાક્કમં દુતિયતતિયમગ્ગેહિ પહીયતિ, ન ઇતરાતિ, અરહત્તમગ્ગેનેવ પન સા અનવસેસં પહીયતીતિ. **અનુપ્પાદનિરોધો હોતી**તિ સબ્બેસં સઙ્ખારાનં અનવસેસં અનુપ્પાદનિરોધો હોતિ. હેટ્ઠિમેન હિ મગ્ગત્તયેન કેચિ સઙ્ખારા નિરુજ્ઝન્તિ, કેચિ ન નિરુજ્ઝન્તિ અવિજ્જાય સાવસેસનિરોધા, અગ્ગમગ્ગેન પનસ્સા અનવસેસનિરોધા ન કેચિ સઙ્ખારા ન નિરુજ્ઝન્તીતિ. **એવં નિરુદ્ધાન**ન્તિ એવં અનુપ્પાદનિરોધેન નિરુદ્ધાનં. **કેવલ**-સદ્દો નિરવસેસવાચકો ચ હોતિ ‘‘કેવલા અઙ્ગમગધા’’તિઆદીસુ. અસમ્મિસ્સવાચકો ચ ‘‘કેવલા સાલયો’’તિઆદીસુ. તસ્મા ઉભયથાપિ અત્થં વદતિ “**સકલસ્સ, સુદ્ધસ્સ વા**”તિ. તત્થ **સકલસ્સા**તિ અનવસેસસ્સ સબ્બભવાદિગતસ્સ. **સત્તવિરહિતસ્સા**તિ પરપરિકપ્પિતજીવરહિતસ્સ.

અપિચેત્થ કિઞ્ચાપિ ‘‘અવિજ્જાનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો, સઙ્ખારનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો’’તિ એત્તાવતાપિ સકલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ અનવસેસતો નિરોધો વુત્તો હોતિ, તથાપિ યથા અનુલોમે યસ્સ યસ્સ પચ્ચયધમ્મસ્સ અત્થિતાય યો યો પચ્ચયુપ્પન્નધમ્મો ન નિરુજ્ઝતિ પવત્તતિ એવાતિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ દસ્સનત્થં ‘‘અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા…પે॰… સમુદયો હોતી’’તિ વુત્તં. એવં તપ્પટિપક્ખતો તસ્સ તસ્સ પચ્ચયસ્સ અભાવે સો સો પચ્ચયુપ્પન્નધમ્મો નિરુજ્ઝતિ ન પવત્તતીતિ દસ્સનત્થં ઇધ ‘‘અવિજ્જાનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો, સઙ્ખારનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો, વિઞ્ઞાણનિરોધા નામરૂપનિરોધો…પે॰… દુક્ખક્ખન્ધસ્સ નિરોધો હોતી’’તિ વુત્તં, ન પન અનુલોમે વિય કાલત્તયપરિયાપન્નસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ નિરોધદસ્સનત્થં. અનાગતસ્સેવ હિ અરિયમગ્ગભાવનાય અસતિ ઉપ્પજ્જનારહસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ અરિયમગ્ગભાવનાય નિરોધો ઇચ્છિતોતિ અયમ્પિ વિસેસો વેદિતબ્બો.

યદા હવેતિ એત્થ **હવે**તિ બ્યત્તન્તિ ઇમસ્મિં અત્થે નિપાતો. કેચિ પન ‘‘હવેતિ આહવે યુદ્ધે’’તિ અત્થં વદન્તિ, ‘‘યોધેથ મારં પઞ્ઞાવુધેના’’તિ (ધ॰ પ॰ ૪૦) હિ વચનતો કિલેસમારેન યુજ્ઝનસમયેતિ તેસં અધિપ્પાયો. **આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનલક્ખણેના**તિ આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનસભાવેન. **લક્ખણૂપનિજ્ઝાનલક્ખણેના**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. તત્થ આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનં નામ અટ્ઠ સમાપત્તિયો કસિણારમ્મણસ્સ ઉપનિજ્ઝાયનતો. લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં નામ વિપસ્સનામગ્ગફલાનિ. વિપસ્સના હિ તીણિ લક્ખણાનિ ઉપનિજ્ઝાયતીતિ **લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં**, મગ્ગો વિપસ્સનાય આગતકિચ્ચં સાધેતીતિ **લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં**, ફલં તથલક્ખણં નિરોધસચ્ચં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ **લક્ખણૂપનિજ્ઝાનં**. **નો કલ્લો પઞ્હો**તિ અયુત્તો પઞ્હો, દુપ્પઞ્હો એસોતિ અત્થો. **આદિસદ્દેન** –

> ‘‘ફુસતીતિ અહં ન વદામિ. ફુસતીતિ ચાહં વદેય્યં, તત્રસ્સ કલ્લો પઞ્હો ‘કો નુ ખો, ભન્તે, ફુસતી’તિ? એવઞ્ચાહં ન વદામિ, એવં મં અવદન્તં યો એવં પુચ્છેય્ય ‘કિંપચ્ચયા નુ ખો, ભન્તે, ફસ્સો’તિ, એસ કલ્લો પઞ્હો. તત્ર કલ્લં વેય્યાકરણં ‘સળાયતનપચ્ચયા ફસ્સો, ફસ્સપચ્ચયા વેદના’તિ. કો નુ ખો, ભન્તે,

વેદયતીતિ? નો કલ્લો પઞ્હોતિ ભગવા અવોચ, વેદયતીતિ અહં ન વદામિ, વેદયતીતિ ચાહં વદેય્યં, તત્રસ્સ કલ્લો પઞ્હો 'કો નુ ખો, ભન્તે, વેદયતી'તિ? એવઞ્ચાહં ન વદામિ. એવં મં અવદન્તં યો એવં પુચ્છેય્ય 'કિંપચ્ચયા નુ ખો, ભન્તે, વેદના'તિ, એસ કલ્લો પઞ્હો. તત્ર કલ્લં વેય્યાકરણં 'ફસ્સપચ્ચયા વેદના, વેદનાપચ્ચયા તણ્હા'''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૨) –

એવમાદિં પાળિસેસં સઙ્ગણ્હાતિ.

આદિના ચ નયેનાતિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન પન ''કતમા નુ ખો, ભન્તે, જાતિ, કસ્સ ચ પનાયં જાતીતિ. 'નો કલ્લો પઞ્હો'તિ ભગવા અવોચા''તિ એવમાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. નનુ ચેત્થ ''કતમં નુ ખો, ભન્તે, જરામરણ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૩૫) ઇદં સુપુચ્છિતન્તિ? કિઞ્ચાપિ સુપુચ્છિતં, યથા પન સતસહસ્સગ્ઘનકે સુવણ્ણથાલકે વડ્ઢિતસ્સ સુભોજનસ્સ મત્થકે આમલકમત્તે ગૂથપિણ્ડે ઠપિતે સબ્બં ભોજનં દુબ્ભોજનં હોતિ છડ્ડેતબ્બં, એવમેવ ''કસ્સ ચ પનિદં જરામરણ''ન્તિ ઇમિના સત્તૂપલદ્ધિવાદપદેન ગૂથપિણ્ડેન તં ભોજનં દુબ્ભોજનં વિય અયમ્પિ સબ્બો દુપ્પઞ્હો જાતોતિ.

સોળસ કઙ્ખાતિ ''અહોસિં નુ ખો અહં અતીતમદ્ધાનં, ન નુ ખો અહોસિં, કિં નુ ખો અહોસિં, કથં નુ ખો અહોસિં, કિં હુત્વા કિં અહોસિં નુ ખો અહં અતીતમદ્ધાનં, ભવિસ્સામિ નુ ખો અહં અનાગતમદ્ધાનં, ન નુ ખો ભવિસ્સામિ, કિં નુ ખો ભવિસ્સામિ, કથં નુ ખો ભવિસ્સામિ, કિં હુત્વા કિં ભવિસ્સામિ નુ ખો અહં અનાગતમદ્ધાનં, અહં નુ ખોસ્મિ, નો નુ ખોસ્મિ, કિં નુ ખોસ્મિ, કથં નુ ખોસ્મિ, અયં નુ ખો સત્તો કુતો આગતો, સો કુહિં ગામી ભવિસ્સતી''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૨૦; મ॰ નિ॰ ૧.૧૮) એવમાગતા અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નવિસયા સોળસવિધા કઙ્ખા.

તત્થ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૮; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૨૦) **અહોસિં નુ ખો, ન નુ ખો**તિ સસ્સતાકારઞ્ચ અધિચ્ચસમુપ્પત્તિઆકારઞ્ચ નિસ્સાય અતીતે અત્તનો વિજ્જમાનતઞ્ચ અવિજ્જમાનતઞ્ચ કઙ્ખતિ, કિં કારણન્તિ ન વત્તબ્બં. ઉમ્મત્તકો વિય હિ બાલપુથુજ્જનો યથા તથા વા પવત્તતિ. અપિચ અયોનિસોમનસિકારોયેવેત્થ કારણં. એવં અયોનિસોમનસિકારસ્સ પન કિં કારણન્તિ? સ્વેવ પુથુજ્જનભાવો અરિયાનં અદસ્સનાદીનિ વા. નનુ ચ પુથુજ્જનોપિ યોનિસો મનસિ કરોતીતિ. કો વા એવમાહ ''ન મનસિ કરોતી''તિ. ન પન તત્થ પુથુજ્જનભાવો કારણં, સદ્ધમ્મસવનકલ્યાણમિત્તાદીનિ તત્થ કારણાનિ . ન હિ મચ્છમંસાદીનિ અત્તનો પકતિયા સુગન્ધાનિ, અભિસઙ્ખારપચ્ચયા પન સુગન્ધાનિપિ હોન્તિ.

કિં નુ ખો અહોસિન્તિ જાતિલિઙ્ગુપપત્તિયો નિસ્સાય ''ખત્તિયો નુ ખો અહોસિં, બ્રાહ્મણવેસ્સસુદ્દગહટ્ઠપબ્બજિતદેવમનુસ્સાનં અઞ્ઞતરો''તિ કઙ્ખતિ.

કથં નુ ખોતિ સણ્ઠાનાકારં નિસ્સાય ''દીઘો નુ ખો અહોસિં, રસ્સઓદાતકણ્હપ્પમાણિકઅપ્પમાણિકાદીનં અઞ્ઞતરો''તિ કઙ્ખતિ. કેચિ પન ''ઇસ્સરનિમ્માનાદિં નિસ્સાય 'કેન નુ ખો કારણેન અહોસિ'ન્તિ હેતુતો કઙ્ખતી''તિ વદન્તિ.

કિં હુત્વા કિં અહોસિન્તિ જાતિઆદીનિ નિસ્સાય ''ખત્તિયો હુત્વા નુ ખો બ્રાહ્મણો અહોસિં...પે॰... દેવો હુત્વા મનુસ્સો''તિ અત્તનો પરમ્પરં કઙ્ખતિ. સબ્બત્થેવ પન અદ્ધાનન્તિ કાલાધિવચનમેતં, તઞ્ચ ભુમ્મત્થે ઉપયોગવચનં દટ્ઠબ્બં.

ભવિસ્સામિ નુ ખો, ન નુ ખોતિ સસ્સતાકારઞ્ચ ઉચ્છેદાકારઞ્ચ નિસ્સાય અનાગતે અત્તનો વિજ્જમાનતઞ્ચ અવિજ્જમાનતઞ્ચ કઙ્ખતિ. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ.

અહં નુ ખોસ્મીતિ અત્તનો અત્થિભાવં કઙ્ખતિ. યુત્તં પનેતન્તિ? યુત્તં અયુત્તન્તિ કા એત્થ ચિન્તા. અપિચેત્થ ઇદં વત્થુમ્પિ ઉદાહરન્તિ, ચૂળમાતાય કિર પુત્તો મુણ્ડો, મહામાતાય પુત્તો અમુણ્ડો. તં સુત્તં મુણ્ડેસું. સો ઉટ્ઠાય ''અહં નુ ખો ચૂળમાતાય પુત્તો''તિ ચિન્તેસિ. એવં ''અહં નુ ખોસ્મી''તિ કઙ્ખા હોતિ.

નો નુ ખોસ્મીતિ અત્તનો નત્થિભાવં કઙ્ખતિ. તત્રાપિ ઇદં વત્થુ – એકો કિર મચ્છે ગણ્હન્તો ઉદકે ચિરટ્ઠાનેન સીતિભૂતં અત્તનો ઊરું ''મચ્છો''તિ ચિન્તેત્વા પહરિ. અપરો સુસાનપસ્સે ખેત્તં રક્ખન્તો ભીતો સઙ્કુટિતો સયિ. સો પટિબુજ્ઝિત્વા અત્તનો જણ્ણુકાનિ ''દ્વે યક્ખા''તિ ચિન્તેત્વા પહરિ, એવં ''નો નુ ખોસ્મી''તિ કઙ્ખતિ.

કિં નુ ખોસ્મીતિ ખત્તિયોવ સમાનો અત્તનો ખત્તિયભાવં કઙ્ખતિ કણ્ણો વિય સૂતપુત્તસઞ્ઞી. એસ નયો સેસેસુ. દેવો પન સમાનો દેવભાવં અજાનન્તો નામ નત્થિ. સોપિ પન ''અહં રૂપી નુ ખો અરૂપી નુ ખો''તિઆદિના નયેન કઙ્ખતિ. ખત્તિયાદયો કસ્મા ન જાનન્તીતિ ચે? અપ્પચ્ચક્ખા તેસં તત્થ તત્થ કુલે ઉપ્પત્તિ. ગહટ્ઠાપિ ચ પાતલિકાદયો પબ્બજિતસઞ્ઞિનો. પબ્બજિતાપિ ''કુપ્પં નુ ખો મે કમ્મ''ન્તિઆદિના નયેન ગહટ્ઠસઞ્ઞિનો. મનુસ્સાપિ ચ એકચ્ચે રાજાનો વિય અત્તનિ દેવસઞ્ઞિનો હોન્તિ.

કથં નુ ખોસ્મીતિ વુત્તનયમેવ. કેવલઞ્હેત્થ અબ્ભન્તરે જીવો નામ અત્થીતિ ગહેત્વા તસ્સ સણ્ઠાનાકારં નિસ્સાય ''દીઘો નુ ખોસ્મિ, રસ્સચતુરસ્સછળંસઅટ્ઠંસસોળસંસાદીનં અઞ્ઞતરપ્પકારો''તિ કઙ્ખન્તો ''કથં નુ ખોસ્મી''તિ કઙ્ખતીતિ વેદિતબ્બો. સરીરસણ્ઠાનં પન પચ્ચુપ્પન્નં અજાનન્તો નામ નત્થિ.

કુતો આગતો, સો કુહિં ગામી ભવિસ્સતીતિ અત્તભાવસ્સ આગતિગતિટ્ઠાનં કઙ્ખતિ.

વપયન્તીતિ વિઅપયન્તિ, ઇકારલોપેનાયં નિદ્દેસો. બ્યપયન્તીતિ વુત્તં હોતિ. તેનાહ ''**વપયન્તિ અપગચ્છન્તી**''તિ. અપગમનઞ્ચ અનુપ્પત્તિનિરોધવસેનાતિ આહ ''**નિરુજ્ઝન્તી**''તિ.

૩. કદા પનસ્સ બોધિપક્ખિયધમ્મા ચતુસચ્ચધમ્મા વા પાતુભવન્તિ ઉપ્પજ્જન્તિ પકાસન્તીતિ? વિપસ્સનામગ્ગઞાણેસુ પવત્તમાનેસુ. તત્થ **વિપસ્સનાઞાણે** તાવ વિપસ્સનાઞાણસમ્પયુત્તા સતિઆદયો વિપસ્સનાઞાણઞ્ચ યથારહં અત્તનો અત્તનો વિસયેસુ તદઙ્ગપ્પહાનવસેન સુભસઞ્ઞાદિકે પજહન્તા કાયાનુપસ્સનાદિવસેન વિસું વિસું ઉપ્પજ્જન્તિ. **મગ્ગક્ખણે** પન તે નિબ્બાનમાલમ્બિત્વા સમુચ્છેદવસેન પટિપક્ખે પજહન્તા ચતૂસુપિ અરિયસચ્ચેસુ અસમ્મોહપટિવેધસાધનવસેન સકિદેવ ઉપ્પજ્જન્તિ. એવં તાવેત્થ બોધિપક્ખિયધમ્માનં ઉપ્પજ્જનટ્ઠેન પાતુભાવો વેદિતબ્બો. અરિયસચ્ચધમ્માનં પન લોકિયાનં **વિપસ્સનાક્ખણે** વિપસ્સનાય આરમ્મણકરણવસેન લોકુત્તરાનં તદધિમુત્તતાવસેન **મગ્ગક્ખણે** નિરોધસચ્ચસ્સ આરમ્મણાભિસમયવસેન સબ્બેસમ્પિ કિચ્ચાભિસમયવસેન પાકટભાવતો પકાસનટ્ઠેન પાતુભાવો વેદિતબ્બો.

ઇતિ ભગવા સતિપિ સબ્બાકારેન સબ્બધમ્માનં અત્તનો ઞાણસ્સ પાકટભાવે પટિચ્ચસમુપ્પાદમુખેન વિપસ્સનાભિનિવેસસ્સ કતત્તા નિપુણગમ્ભીરસુદ્દસતાય પચ્ચયાકારસ્સ તં પચ્ચવેક્ખિત્વા ઉપ્પન્નબલવસોમનસ્સો પટિપક્ખસમુચ્છેદવિભાવનેન સદ્ધિં અત્તનો તદભિસમયાનુભાવદીપકમેવેત્થ ઉદાનં ઉદાનેસિ.

''કામા તે પઠમા સેના''તિઆદિના નયેન વુત્તપ્પકારં મારસેનન્તિ –

> ''કામા તે પઠમા સેના, દુતિયા અરતિ વુચ્ચતિ;
> તતિયા ખુપ્પિપાસા તે, ચતુત્થી તણ્હા પવુચ્ચતિ.

“પઞ્ચમી થિનમિદ્ધં તે, છટ્ઠા ભીરૂ પવુચ્ચતિ;
સત્તમી વિચિકિચ્છા તે, મક્ખો થમ્ભો ચ અટ્ઠમા.

“લાભો સિલોકો સક્કારો, મિચ્છાલદ્ધો ચ યો યસો;
યો ચત્તાનં સમુક્કંસે, પરે ચ અવજાનતિ.

“એસા નમુચિ તે સેના, કણ્હસ્સાભિપ્પહારિની;
ન નં અસૂરો જિનાતિ, જેત્વા ચ લભતે સુખ”ન્તિ. (સુ॰ નિ॰ ૪૩૮-૪૪૧; મહાનિ॰ ૨૮) –

ઇમિના નયેન વુત્તપ્પકારં મારસેનં.

તત્થ (સુ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૩૯-૪૧; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૨૮) યસ્મા આદિતોવ અગારિયભૂતે સત્તે વત્થુકામેસુ કિલેસકામા મોહયન્તિ, તે અભિભુય્ય અનગારિયભાવં ઉપગતાનં પન્તેસુ વા સેનાસનેસુ અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેસુ વા અધિકુસલેસુ ધમ્મેસુ **અરતિ** ઉપ્પજ્જતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં “પબ્બજિતેન ખો, આવુસો, અભિરતિ દુક્કરા”તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૩૩૧). તતો તે પરપટિબદ્ધજીવિકત્તા **ખુપ્પિપાસા** બાધતિ, તાય બાધિતાનં પરિયેસન **તણ્હા** ચિત્તં કિલમયતિ, અથ નેસં કિલન્તચિત્તાનં **થિનમિદ્ધં** ઓક્કમતિ, તતો વિસેસમનધિગચ્છન્તાનં દુરભિસમ્ભવેસુ અરઞ્ઞવનપત્થેસુ સેનાસનેસુ વિહરતં ઉત્રાસસઞ્ઞિતા **ભીરુ** જાયતિ, તેસં ઉસ્સઙ્કિતપરિસઙ્કિતાનં દીઘરત્તં વિવેકરસમનસ્સાદયમાનાનં વિહરતં “ન સિયા નુ ખો એસ મગ્ગો”તિ પટિપત્તિયં **વિચિકિચ્છા** ઉપ્પજ્જતિ, તં વિનોદેત્વા વિહરતં અપ્પમત્તકેન વિસેસાધિગમેન **માનમક્ખથમ્ભા** જાયન્તિ, તેપિ વિનોદેત્વા વિહરતં તતો અધિકતરં વિસેસાધિગમં નિસ્સાય **લાભસક્કારસિલોકા** ઉપ્પજ્જન્તિ, લાભાદિમુચ્છિતા ધમ્મપતિરૂપકાનિ પકાસેન્તા **મિચ્છાયસં** અધિગન્ત્વા તત્થ ઠિતા જાતિઆદીહિ **અત્તાનં ઉક્કંસેન્તિ પરં વમ્ભેન્તિ**, તસ્મા કામાદીનં પઠમસેનાદિભાવો વેદિતબ્બો.

એવમેતં દસવિધં સેનં ઉદ્દિસિત્વા યસ્મા સા કણ્હધમ્મસમન્નાગતત્તા કણ્હસ્સ નમુચિનો ઉપકારાય સંવત્તતિ, તસ્મા નં “તવ સેના”તિ નિદ્દિસન્તેન “એસા નમુચિ તે સેના, કણ્હસ્સાભિપ્પહારિની”તિ વુત્તં. તત્થ **અભિપ્પહારિની**તિ સમણબ્રાહ્મણાનં ઘાતની નિપ્પોથની, અન્તરાયકરીતિ અત્થો. **ન નં અસૂરો જિનાતિ, જેત્વા ચ લભતે સુખ**ન્તિ એવં તવ સેનં અસૂરો કાયે ચ જીવિતે ચ સાપેક્ખો પુરિસો ન જિનાતિ, સૂરો પન જિનાતિ, જેત્વા ચ મગ્ગસુખં ફલસુખઞ્ચ અધિગચ્છતીતિ અત્થો. **સોપિ બ્રાહ્મણો**તિ સોપિ ખીણાસવબ્રાહ્મણો.

ઇદાનિ “તેન ખો પન સમયેન ભગવા સત્તાહં એકપલ્લઙ્કેન નિસિન્નો હોતિ વિમુત્તિસુખપટિસંવેદી. અથ ખો ભગવા તસ્સ સત્તાહસ્સ અચ્ચયેન તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠહિત્વા રત્તિયા પઠમં યામં પટિચ્ચસમુપ્પાદં અનુલોમં સાધુકં મનસાકાસિ. રત્તિયા મજ્ઝિમં યામં પટિચ્ચસમુપ્પાદં પટિલોમં સાધુકં મનસાકાસિ. રત્તિયા પચ્છિમં યામં પટિચ્ચસમુપ્પાદં અનુલોમપટિલોમં સાધુકં મનસાકાસી”તિ એવં વુત્તાય ઉદાનપાળિયા (ઉદા॰ ૧) ઇમિસ્સા ચ ખન્ધકપાળિયા અવિરોધં દસ્સેતું “**ઉદાને પના**”તિઆદિ આરદ્ધં. એત્થ **તસ્સ વસેના**તિ તસ્સ પચ્ચયાકારપજાનનસ્સ પચ્ચયક્ખયાધિગમસ્સ ચ વસેન. **એકેકમેવ કોટ્ઠાસ**ન્તિ અનુલોમપટિલોમેસુ એકેકમેવ કોટ્ઠાસં. **પાટિપદરત્તિયા એવં મનસાકાસી**તિ રત્તિયા તીસુપિ યામેસુ અનુલોમપટિલોમંયેવ મનસાકાસિ. ભગવા કિર ઠપેત્વા રતનઘરસત્તાહં સેસેસુ છસુ સત્તાહેસુ અન્તરન્તરા ધમ્મં પચ્ચવેક્ખિત્વા યેભુય્યેન વિમુત્તિસુખપટિસંવેદી વિહાસિ, રતનઘરસત્તાહે પન અભિધમ્મપવિચયવસેનેવ વિહાસિ. તસ્મા અન્તરન્તરા ધમ્મપચ્ચવેક્ખણવસેન ઉપ્પાદિતમનસિકારેસુ પાટિપદરત્તિયા ઉપ્પાદિતં મનસિકારં સન્ધાય ઇમિસ્સં ખન્ધકપાળિયં એવં વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો.

બોધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અજપાલકથાવણ્ણના

૪. **તસ્સ સત્તાહસ્સ અચ્ચયેના**તિ પલ્લઙ્કસત્તાહસ્સ અપગમનેન. **તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠહિત્વા**તિ તતો અરહત્તફલસમાપત્તિસમાધિતો યથાકાલપરિચ્છેદં વુટ્ઠહિત્વા. **અઞ્ઞેપિ બુદ્ધત્તકરા**તિ વિસાખપુણ્ણમિતો પટ્ઠાય રત્તિન્દિવં એવં નિચ્ચસમાહિતભાવહેતુભૂતાનં બુદ્ધગુણાનં ઉપરિ અઞ્ઞેપિ બુદ્ધત્તસાધકા. ‘‘અયં બુદ્ધો’’તિ બુદ્ધભાવસ્સ પરેસં વિભાવના ધમ્મા કિં નુ ખો સન્તીતિ યોજના. **એકચ્ચાનં દેવતાનન્તિ** યા અધિગતમગ્ગા સચ્છિકતનિરોધા એકપદેસેન બુદ્ધગુણે જાનન્તિ, તા ઠપેત્વા તદઞ્ઞાસં દેવતાનં. **અનિમિસેહી**તિ ધમ્મપીતિવિપ્ફારવસેન પસાદવિભાવનિચ્ચલદલતાય નિમેસરહિતેહિ. **રતનચઙ્કમે**તિ દેવતાહિ માપિતે રતનમયચઙ્કમે. ‘‘રતનભૂતાનં સત્તન્નં પકરણાનં તત્થ ચ અનુત્તરસ્સ ધમ્મરતનસ્સ સમ્મસનેન તં ઠાનં રતનઘરચેતિયં નામ જાત’’ન્તિપિ વદન્તિ. તેનેવ **અટ્ઠસાલિનિયં** (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા) ‘‘રતનઘરં નામ ન રતનમયં ગેહં, સત્તન્નં પન પકરણાનં સમ્મસિતટ્ઠાનં રતનઘરન્તિ વેદિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં.

કસ્મા પનાયં અજપાલનિગ્રોધો નામ જાતોતિ આહ **‘‘તસ્સ કિરા’’**તિઆદિ. કેચિ પન ‘‘યસ્મા તત્થ વેદે સજ્ઝાયિતું અસમત્થા મહલ્લકબ્રાહ્મણા પાકારપરિક્ખેપયુત્તાનિ નિવેસનાનિ કત્વા સબ્બે વસિંસુ, તસ્માસ્સ ‘અજપાલનિગ્રોધો’તિ નામં જાત’’ન્તિ વદન્તિ. તત્રાયં વચનત્થો – ન જપન્તીતિ અજપા, મન્તાનં અનજ્ઝાયકાતિ અત્થો. અજપા લન્તિ આદિયન્તિ નિવાસં એત્થાતિ **અજપાલો**તિ. અપરે પન વદન્તિ ‘‘યસ્મા મજ્ઝન્હિકે સમયે અન્તો પવિટ્ઠે અજે અત્તનો છાયાય પાલેતિ રક્ખતિ, તસ્મા ‘અજપાલો’તિસ્સ નામં રુળ્હ’’ન્તિ. સબ્બથાપિ નામમેતં તસ્સ રુક્ખસ્સ.

વિમુત્તિસુખં પટિસંવેદેન્તોતિ ધમ્મં વિચિનન્તોયેવ અન્તરન્તરા વિમુત્તિસુખઞ્ચ પટિસંવેદેન્તો. ‘‘ધમ્મં વિચિનન્તો વિમુત્તિસુખઞ્ચ પટિસંવેદેન્તો’’તિ એવં વા એત્થ પાઠો ગહેતબ્બો. ઉદાનટ્ઠકથાયમ્પિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૪) હિ અયમેવ પાઠો. ધમ્મં વિચિનન્તો ચેત્થ એવં અભિધમ્મે નયમગ્ગં સમ્મસિ પઠમં ધમ્મસઙ્ગણીપકરણં નામ, તતો વિભઙ્ગપ્પકરણં, ધાતુકથાપકરણં, પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિપ્પકરણં, કથાવત્થું નામ, યમકં નામ, તતો મહાપકરણં પટ્ઠાનં નામાતિ. તત્થસ્સ સણ્હસુખુમટ્ઠાનમ્હિ ચિત્તે ઓતિણ્ણે પીતિ ઉપ્પજ્જિ, પીતિયા ઉપ્પન્નાય લોહિતં પસીદિ, લોહિતે પસન્ને છવિ પસીદિ, છવિયા પસન્નાય પુરત્થિમકાયતો કૂટાગારાદિપ્પમાણા રસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા આકાસે પક્ખન્દં છદ્દન્તનાગકુલં વિય પાચીનદિસાય અનન્તાનિ ચક્કવાળાનિ પક્ખન્દા. પચ્છિમકાયતો ઉટ્ઠહિત્વા પચ્છિમદિસાય, દક્ખિણંસકૂટતો ઉટ્ઠહિત્વા દક્ખિણદિસાય, વામંસકૂટતો ઉટ્ઠહિત્વા ઉત્તરદિસાય અનન્તાનિ ચક્કવાળાનિ પક્ખન્દા. પાદતલેહિ પવાળઙ્કુરવણ્ણા રસ્મિયો નિક્ખમિત્વા મહાપથવિં વિનિબ્બિજ્ઝ ઉદકં દ્વિધા ભિન્દિત્વા વાતક્ખન્ધં પદાલેત્વા અજટાકાસં પક્ખન્દા. સીસતો સંપરિવત્તિયમાનં મણિદામં વિય નીલવણ્ણરસ્મિવટ્ટિ ઉટ્ઠહિત્વા છ દેવલોકે વિનિવિજ્ઝિત્વા નવ બ્રહ્મલોકે અતિક્કમ્મ અજટાકાસં પક્ખન્દા. તસ્મિં દિવસે અપરિમાણેસુ ચક્કવાળેસુ અપરિમાણા સત્તા સબ્બે સુવણ્ણવણ્ણાવ અહેસું. તં દિવસઞ્ચ પન ભગવતો સરીરા નિક્ખન્તા યાવજ્જદિવસાપિ કિર તા રસ્મિયો અનન્તલોકધાતુયો ગચ્છન્તિયેવ. ન કેવલઞ્ચ ઇમસ્મિંયેવ સત્તાહે ધમ્મં વિચિનન્તસ્સ સરીરતો રસ્મિયો નિક્ખમિંસુ, અથ ખો રતનઘરસત્તાહેપિ પટ્ઠાનં સમ્મસન્તસ્સ એવમેવ સરીરતો રસ્મિયો નિક્ખન્તા એવાતિ વેદિતબ્બં.

વુત્તઞ્હેતં **અટ્ઠસાલિનિયં** (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ નિદાનકથા) –

> ‘‘ઇમેસુ ચ એકવીસતિયા દિવસેસુ એકદિવસેપિ સત્થુ સરીરતો રસ્મિયો ન નિક્ખન્તા, ચતુત્થે પન સત્તાહે પચ્છિમુત્તરાય દિસાય રતનઘરે નિસીદિ. તત્થ ધમ્મસઙ્ગણિં સમ્મસન્તસ્સપિ સરીરતો રસ્મિયો ન નિક્ખન્તા.

વિભઙ્ગપ્પકરણં, ધાતુકથં, પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિં, કથાવત્થુપ્પકરણં, યમકપ્પકરણં સમ્મસન્તસ્સપિ રસ્મિયો ન નિક્ખન્તા. યદા પન મહાપકરણં ઓરુય્હ 'હેતુપચ્ચયો આરમ્મણપચ્ચયો...પે॰... અવિગતપચ્ચયો'તિ સમ્મસનં આરભિ, અથસ્સ ચતુવીસતિસમન્તપટ્ઠાનં સમ્મસન્તસ્સ એકન્તતો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં મહાપકરણે ઓકાસં લભિ. યથા હિ તિમિરપિઙ્ગલમહામચ્છો ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સગમ્ભીરે મહાસમુદ્દેયેવ ઓકાસં લભતિ, એવમેવ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં એકન્તતો મહાપકરણેયેવ ઓકાસં લભિ.

''સત્થુ એવં લદ્ધોકાસેન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન યથાસુખં સણ્હસુખુમધમ્મં સમ્મસન્તસ્સ સરીરતો નીલપીતલોહિતોદાતમઞ્જિટ્ઠપભસ્સરવસેન છબ્બણ્ણરસ્મિયો નિક્ખમિંસુ. કેસમસ્સૂહિ ચેવ અક્ખીનઞ્ચ નીલટ્ઠાનેહિ **નીલરસ્મિયો** નિક્ખમિંસુ, યાસં વસેન ગગનતલં અઞ્જનચુણ્ણસમોકિણ્ણં વિય ઉમાપુપ્ફનીલુપ્પલદલસઞ્છન્નં વિય વીતિપતન્તમણિતાલવણ્ટં વિય સમ્પસારિતમેચકપટં વિય ચ અહોસિ. છવિતો ચેવ અક્ખીનઞ્ચ પીતટ્ઠાનેહિ **પીતરસ્મિયો** નિક્ખમિંસુ, યાસં વસેન દિસાભાગા સુવણ્ણરસનિસિઞ્ચમાના વિય સુવણ્ણપટપસારિતા વિય કુઙ્કુમચુણ્ણકણિકારપુપ્ફસમ્પરિકિણ્ણા વિય ચ વિરોચિંસુ. મંસલોહિતેહિ ચેવ અક્ખીનઞ્ચ રત્તટ્ઠાનેહિ **લોહિતરસ્મિયો** નિક્ખમિંસુ, યાસં વસેન દિસાભાગા ચીનપિટ્ઠચુણ્ણરઞ્જિતા વિય સુપક્કલાખારસનિસિઞ્ચમાના વિય રત્તકમ્બલપરિક્ખિત્તા વિય જયસુમનપારિબદ્ધકબન્ધુજીવકકુસુમસમ્પરિકિણ્ણા વિય ચ વિરોચિંસુ. અટ્ઠીહિ ચેવ દન્તેહિ ચ અક્ખીનઞ્ચ સેતટ્ઠાનેહિ **ઓદાતરસ્મિયો** નિક્ખમિંસુ, યાસં વસેન દિસાભાગા રજતકુટેહિ આસિઞ્ચમાનખીરધારાસમ્પરિકિણ્ણા વિય પસારિતરજતપટવિતાના વિય વીતિપતન્તરજતતાલવણ્ટા વિય કુન્દકુમુદસિન્ધુવારસુમનમલ્લિકાદિકુસુમસઞ્છન્ના વિય ચ વિરોચિંસુ. **મઞ્જિટ્ઠપભસ્સરા** પન તમ્હા તમ્હા સરીરપ્પદેસા નિક્ખમિંસુ. ઇતિ તા છબ્બણ્ણરસ્મિયો નિક્ખમિત્વા ઘનમહાપથવિં ગણ્હિંસુ.

''ચતુનહુતાધિકદ્વિયોજનસતસહસ્સબહલા મહાપથવી નિદ્ધન્તસુવણ્ણપિણ્ડિ વિય અહોસિ. પથવિં ભિન્દિત્વા હેટ્ઠા ઉદકં ગણ્હિંસુ. પથવીસન્ધારકં અટ્ઠનહુતાધિકચતુયોજનસતસહસ્સબહલં ઉદકં સુવણ્ણકલસેહિ આસિઞ્ચમાનવિલીનસુવણ્ણં વિય અહોસિ. ઉદકં વિનિવિજ્ઝિત્વા વાતં અગ્ગહેસું. છન્નવુતાધિકનવયોજનસતસહસ્સબહલો વાતો સમુસ્સિતસુવણ્ણક્ખન્ધો વિય અહોસિ. વાતં વિનિવિજ્ઝિત્વા હેટ્ઠા અજટાકાસં પક્ખન્દિંસુ. ઉપરિભાગેન ઉગ્ગન્ત્વાપિ ચતુમહારાજિકે ગણ્હિંસુ. તે વિનિવિજ્ઝિત્વા તાવતિંસે, તતો યામે, તતો તુસિતે, તતો નિમ્માનરતી, તતો પરનિમ્મિતવસવત્તી, તતો નવ બ્રહ્મલોકે, તતો વેહપ્ફલે, તતો પઞ્ચ સુદ્ધાવાસે વિનિવિજ્ઝિત્વા ચત્તારો આરુપ્પે ગણ્હિંસુ. ચત્તારો ચ આરુપ્પે વિનિવિજ્ઝિત્વા અજટાકાસં પક્ખન્દિંસુ.

''તિરિયભાગેહિ અનન્તા લોકધાતુયો પક્ખન્દિંસુ, એત્તકે ઠાને ચન્દમ્હિ ચન્દપ્પભા નત્થિ, સૂરિયે સૂરિયપ્પભા નત્થિ, તારકરૂપેસુ તારકરૂપપ્પભા નત્થિ, દેવતાનં ઉય્યાનવિમાનકપ્પરુક્ખેસુ સરીરે આભરણેસૂતિ સબ્બત્થ પભા નત્થિ. તિસહસ્સિમહાસહસ્સિલોકધાતુયા આલોકફરણસમત્થો મહાબ્રહ્માપિ સૂરિયુગ્ગમને ખજ્જોપનકો વિય અહોસિ, ચન્દસૂરિયતારકરૂપદેવતુય્યાનવિમાનકપ્પરુક્ખાનં પરિચ્છેદમત્તકમેવ પઞ્ઞાયિત્થ. એત્તકં ઠાનં બુદ્ધરસ્મીહિયેવ અજ્ઝોત્થટં અહોસિ. અયઞ્ચ નેવ બુદ્ધાનં અધિટ્ઠાનિદ્ધિ, ન ભાવનામયિદ્ધિ. સણ્હસુખુમધમ્મં પન સમ્મસતો લોકનાથસ્સ લોહિતં પસીદિ, વત્થુરૂપં પસીદિ, છવિવણ્ણો પસીદિ. ચિત્તસમુટ્ઠાના વણ્ણધાતુ સમન્તા અસીતિહત્થમત્તે પદેસે નિચ્ચલા અટ્ઠાસી''તિ.

એવં નિસિન્નેતિ તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠહિત્વા નિસિન્ને. **એકો બ્રાહ્મણો**તિ નામગોત્તવસેન અનભિઞ્ઞાતો અપાકટો એકો બ્રાહ્મણો. **''હું હુ''ન્તિ કરોન્તો વિચરતી**તિ સબ્બં અચોક્ખજાતિકં પસ્સિત્વા જિગુચ્છન્તો ''હું હુ''ન્તિ કરોન્તો

વિચરતિ. **એતદવોચાતિ** (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૪) એતં ઇદાનિ વત્તબ્બં ''કિત્તાવતા નુ ખો''તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **કિત્તાવતાતિ** કિત્તકેન પમાણેન. **નુ**-તિ સંસયત્થે નિપાતો, **ખો**-તિ પદપૂરણે. **ભો**-તિ બ્રાહ્મણાનં જાતિસમુદાગતં આલપનં. તથા હિ વુત્તં ''ભોવાદિ નામ સો હોતિ, સચે હોતિ સકિઞ્ચનો''તિ (ધ॰ પ॰ ૩૯૬; સુ॰ નિ॰ ૬૨૫). **ગોતમાતિ** ભગવન્તં ગોત્તેન આલપતિ. કથં પનાયં બ્રાહ્મણો સમ્પતિ સમાગતો ભગવતો ગોત્તં જાનાતીતિ? નાયં સમ્પતિ સમાગતો, છબ્બસ્સાનિ પધાનકરણકાલે ઉપટ્ઠહન્તેહિ પઞ્ચવગ્ગિયેહિ સદ્ધિં ચરમાનો અપરભાગે તં વતં છડ્ડેત્વા ઉરુવેલાયં સેનનિગમે એકો અદુતિયો હુત્વા પિણ્ડાય ચરમાનોપિ તેન બ્રાહ્મણેન દિટ્ઠપુબ્બો ચેવ સલ્લપિતપુબ્બો ચ, તેન સો પુબ્બે પઞ્ચવગ્ગિયેહિ ગય્હમાનં ભગવતો ગોત્તં અનુસ્સરન્તો ''ભો ગોતમા''તિ ભગવન્તં ગોત્તેન આલપતિ. યતો પટ્ઠાય વા ભગવા મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખન્તો અનોમાનદીતીરે પબ્બજિ, તતો પભુતિ ''સમણો ગોતમો''તિ ચન્દો વિય સૂરિયો વિય પાકટો પઞ્ઞાતો હોતિ, ન ચ તસ્સ ગોત્તજાનને કારણં ગવેસિતબ્બં. **બ્રાહ્મણકરણાતિ** બ્રાહ્મણં કરોન્તીતિ બ્રાહ્મણકરણા, બ્રાહ્મણભાવકરાતિ અત્થો. એત્થ ચ ''કિત્તાવતા''તિ એતેન યેહિ ધમ્મેહિ બ્રાહ્મણો હોતિ, તેસં ધમ્માનં પરિમાણં પુચ્છતિ. ''**કતમે**''તિ પન ઇમિના તેસં સરૂપં પુચ્છતિ.

ઉદાનં ઉદાનેસીતિ ''યો બ્રાહ્મણો''તિઆદિકં ઉદાનં ઉદાનેસિ, ન પન તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ધમ્મં દેસેસિ. કસ્મા? ધમ્મદેસનાય અભાજનભાવતો. તથા હિ તસ્સ બ્રાહ્મણસ્સ ઇમં ગાથં સુત્વા ન સચ્ચાભિસમયો અહોસિ. યથા ચ ઇમસ્સ, એવં ઉપકસ્સ આજીવકસ્સ બુદ્ધગુણપ્પકાસનં સુત્વા. ધમ્મચક્કપ્પવત્તનતો હિ પુબ્બભાગે ભગવતા ભાસિતં પરેસં સુણન્તાનમ્પિ તપુસ્સભલ્લિકાનં સરણદાનં વિય વાસનાભાગિયમેવ જાતં, ન અસેક્ખભાગિયં વા નિબ્બેધભાગિયં વા. એસા હિ ધમ્મતાતિ. **વેદેહિ વા અન્તાન્તિ** એત્થ **અન્તં** નામ સબ્બસઙ્ખારપરિયોસાનં નિબ્બાનં. **ઇમે ઉસ્સદા નત્થીતિ** સબ્બસો ઇમે પહીનત્તા ન સન્તિ.

અજપાલકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મુચલિન્દકથાવણ્ણના

૫. **મુચલિન્દમૂલેતિ** (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૧૧) એત્થ **મુચલિન્દો** વુચ્ચતિ નીપરુક્ખો, યો ''નિચુલો''તિપિ વુચ્ચતિ, તસ્સ સમીપેતિ અત્થો. કેચિ પન ''મુચલોતિ તસ્સ રુક્ખસ્સ નામં, વનજેટ્ઠકતાય પન મુચલિન્દોતિ વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. **ઉદપાદીતિ** સકલચક્કવાળગબ્ભં પૂરેન્તો મહામેઘો ઉદપાદિ. એવરૂપો કિર મેઘો દ્વીસુયેવ કાલેસુ વસ્સતિ ચક્કવત્તિમ્હિ વા ઉપ્પન્ને બુદ્ધે વા, ઇધ બુદ્ધુપ્પાદકાલે ઉદપાદિ. **પોક્ખરણિયા નિબ્બત્તોતિ** પોક્ખરણિયા હેટ્ઠા નાગભવનં અત્થિ, તત્થ નિબ્બત્તો. **સકભવનાતિ** અત્તનો નાગભવનતો. **એવં ભોગેહિ પરિક્ખિપિત્વાતિ** સત્ત વારે અત્તનો સરીરભોગેહિ ભગવતો કાયં પરિવારેત્વા. **ઉપરિમુદ્ધનિ મહન્તં ફણં વિહચ્ચાતિ** ભગવતો મુદ્ધપ્પદેસસ્સ ઉપરિ અત્તનો મહન્તં ફણં પસારેત્વા. ''ફણં કરિત્વા''તિપિ પાઠો, સોયેવત્થો.

તસ્સ કિર નાગરાજસ્સ એતદહોસિ ''ભગવા ચ મય્હં ભવનસમીપે રુક્ખમૂલે નિસિન્નો, અયઞ્ચ સત્તાહવદ્દલિકા વત્તતિ, વાસાગારમસ્સ લદ્ધું વટ્ટતી''તિ. સો સત્તરતનમયં પાસાદં નિમ્મિનિતું સક્કોન્તોપિ ''એવં કતે કાયસારો ગહિતો ન ભવિસ્સતિ, દસબલસ્સ કાયવેય્યાવચ્ચં કરિસ્સામી''તિ મહન્તં અત્તભાવં કત્વા સત્થારં સત્તક્ખત્તું ભોગેહિ પરિક્ખિપિત્વા ઉપરિ ફણં ધારેસિ. ''તસ્સ પરિક્ખેપબ્ભન્તરં લોહપાસાદે ભણ્ડાગારગબ્ભપ્પમાણં અહોસી''તિ ઇધ વુત્તં. **મજ્ઝિમટ્ઠકથાયં** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૮૪) પન –

> ''પરિક્ખેપસ્સ અન્તો ઓકાસો હેટ્ઠા લોહપાસાદપ્પમાણો અહોસિ, 'ઇચ્છિતિચ્છિતેન ઇરિયાપથેન સત્થા વિહરિસ્સતી'તિ નાગરાજસ્સ અજ્ઝાસયો અહોસિ, તસ્મા એવં મહન્તં ઓકાસં પરિક્ખિપિ, મજ્ઝે રતનપલ્લઙ્કો

પઞ્ઞત્તો હોતિ, ઉપરિ સુવણ્ણતારકવિચિત્તં સમોસરિતગન્ધદામકુસુમચેલવિતાનં અહોસિ, ચતૂસુ કોણેસુ ગન્ધતેલેન દીપા જલિતા, ચતૂસુ દિસાસુ વિવરિત્વા ચન્દનકરણ્ડકા ઠપિતા''તિ –

વુત્તં. **ઇચ્છિતિચ્છિતેન ઇરિયાપથેન વિહરિસ્સતી**તિ ચ નાગરાજસ્સ અજ્ઝાસયમત્તમેતં, ભગવા પન યથાનિસિન્નોવ સત્તાહં વીતિનામેસિ.

કિઞ્ચાપિ...પે॰... ચિન્તેતું યુત્તન્તિ એત્થ કેચિ વદન્તિ ''ઉણ્હગ્ગહણં ભોગપરિક્ખેપસ્સ વિપુલભાવકરણે કારણકિત્તનં. ખુદ્દકે હિ તસ્મિં ભગવન્તં નાગરાજસ્સ સરીરસમ્ભૂતા ઉસ્મા બાધેય્ય, વિપુલભાવકરણેન પન તાદિસં મા ઉણ્હં બાધયિત્થા''તિ. સઉપસગ્ગપદસ્સ અત્થો ઉપસગ્ગેન વિનાપિ વિઞ્ઞાયતીતિ આહ ''**વિદ્ધન્તિ ઉબ્બિદ્ધ**''ન્તિ, સા ચસ્સ ઉબ્બિદ્ધતા ઉપક્કિલેસવિગમેન દૂરભાવેન ઉપટ્ઠાનન્તિ આહ ''**મેઘવિગમેન દૂરીભૂત**''ન્તિ. ઇન્દનીલમણિ વિય દિબ્બતિ જોતતીતિ **દેવો**, આકાસો. **વિદિત્વા**તિ ''ઇદાનિ વિગતવલાહકો આકાસો, નત્થિ ભગવતો સીતાદિઉપદ્દવો''તિ ઞત્વા. **વિનિવેઠેત્વા**તિ અપનેત્વા. **અત્તનો રૂપ**ન્તિ અત્તનો નાગરૂપં. **પટિસંહરિત્વા**તિ અન્તરધાપેત્વા. **માણવકવણ્ણ**ન્તિ કુમારકરૂપં.

એતમત્થં વિદિત્વાતિ ''વિવેકસુખપટિસંવેદિનો યત્થ કત્થચિ સુખમેવ હોતી''તિ એતં અત્થં સબ્બાકારેન જાનિત્વા. **ઇમં ઉદાન**ન્તિ ઇમં વિવેકસુખાનુભાવદીપકં ઉદાનં ઉદાનેસિ. **સુતધમ્મસ્સા**તિ વિસ્સુતધમ્મસ્સ. તેનાહ ''**પકાસિતધમ્મસ્સા**''તિ. **અકુપ્પનભાવો**તિ અકુપ્પનસભાવો.

મુચલિન્દકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાજાયતનકથાવણ્ણના

૬. **ઓસધહરીતકં ઉપનેસી**તિ ન કેવલં ઓસધહરીતકમેવ, દન્તકટ્ઠમ્પિ ઉપનેસિ. **પચ્ચગ્ઘે**તિ એત્થ પુરિમં અત્થવિકપ્પં કેચિ ન ઇચ્છન્તિ, તેનેવ **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** વુત્તં ''પચ્ચગ્ઘેતિ અભિનવે. પચ્ચેકં મહગ્ઘતાય પચ્ચગ્ઘેતિ કેચિ, તં ન સુન્દરં. ન હિ બુદ્ધા ભગવન્તો મહગ્ઘં પટિગ્ગણ્હન્તિ પરિભુઞ્જન્તિ વા''તિ.

રાજાયતનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બ્રહ્મયાચનકથાવણ્ણના

૭. **આચિણ્ણસમાચિણ્ણો**તિ આચરિતો ચેવ આચરન્તેહિ ચ સમ્મદેવ આચરિતોતિ અત્થો. એતેન અયં પરિવિતક્કો સબ્બબુદ્ધાનં પઠમાભિસમ્બોધિયં ઉપ્પજ્જતેવાતિ અયમેત્થ ધમ્મતાતિ દસ્સેતિ. ગમ્ભીરોપિ ધમ્મો પટિપક્ખવિધમનેન સુપાકટો ભવેય્ય, પટિપક્ખવિધમનં પન સમ્માપટિપત્તિપટિબદ્ધં, સા સદ્ધમ્મસવનાધીના, તં સત્થરિ ધમ્મે ચ પસાદાયત્તં. સો વિસેસતો લોકે સમ્ભાવનીયસ્સ ગરુકાતબ્બસ્સ અભિપત્થનાહેતુકોતિ પરમ્પરાય સત્તાનં ધમ્મસમ્પટિપત્તિયા બ્રહ્મુનો યાચનાનિમિત્તન્તિ તં દસ્સેન્તો ''**બ્રહ્મુના યાચિતે દેસેતુકામતાયા**''તિઆદિમાહ.

અધિગતોતિ પટિવિદ્ધો, સયમ્ભૂઞાણેન ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિઆદિના યથાભૂતં અવબુદ્ધોતિ અત્થો. **ધમ્મો**તિ ચતુસચ્ચધમ્મો તબ્બિનિમુત્તસ્સ પટિવિજ્ઝિતબ્બધમ્મસ્સ અભાવતો. **ગમ્ભીરો**તિ મહાસમુદ્દો વિય મકસતુણ્ડસૂચિયા અઞ્ઞત્ર સમુપચિતપરિપક્કઞાણસમ્ભારેહિ અઞ્ઞેસં ઞાણેન અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠો. ગમ્ભીરત્તાવ **દુદ્દસો** દુક્ખેન દટ્ઠબ્બો, ન સક્કા સુખેન દટ્ઠું. યો હિ અલબ્ભનેય્યપતિટ્ઠો, સો ઓગાહિતું અસક્કુણેય્યતાય સરૂપતો ચ વિસેસતો ચ સુખેન પસ્સિતું ન સક્કા, અથ ખો કિચ્છેન કેનચિ કદાચિદેવ દટ્ઠબ્બો. દુદ્દસત્તાવ **દુરનુબોધો** દુક્ખેન અવબુજ્ઝિતબ્બો, ન

સક્કા સુખેન અવબુજ્ઝિતું. યઞ્હિ દટ્ઠુમેવ ન સક્કા, તસ્સ ઓગાહેત્વા અનુબુજ્ઝને કથા એવ નત્થિ અવબોધસ્સ દુક્કરભાવતો. ઇમસ્મિં ઠાને ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, કતમં નુ ખો દુક્કરતરં વા દુરભિસમ્ભવતરં વા''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૧૧૫) **સુત્તપદં** વત્તબ્બં.

સન્તોતિ અનુપસન્તસભાવાનં કિલેસાનં સઙ્ખારાનઞ્ચ અભાવતો વૂપસન્તસબ્બપરિળાહતાય સન્તો નિબ્બુતો, સન્તારમ્મણતાય વા સન્તો. એત્થ ચ નિરોધસચ્ચં સન્તં આરમ્મણન્તિ સન્તારમ્મણં, મગ્ગસચ્ચં સન્તં સન્તારમ્મણઞ્ચાતિ સન્તારમ્મણં. પધાનભાવં નીતોતિ **પણીતો**. અથ વા **પણીતો**તિ અતિત્તિકરણટ્ઠેન અતપ્પકો સાદુરસભોજનં વિય. સન્તપણીતભાવેનેવ ચેત્થ અસેચનકતાય અતપ્પકતા દટ્ઠબ્બા. ઇદઞ્હિ દ્વયં લોકુત્તરમેવ સન્ધાય વુત્તં. **અતક્કાવચરો**તિ ઉત્તમઞાણવિસયત્તા તક્કેન અવચરિતબ્બો ઓગાહિતબ્બો ન હોતિ, ઞાણેનેવ અવચરિતબ્બો. તતો એવ નિપુણઞાણગોચરતાય સણ્હસુખુમસભાવત્તા ચ **નિપુણો સણ્હો**. **પણ્ડિતવેદનીયો**તિ બાલાનં અવિસયત્તા સમ્માપટિપદં પટિપન્નેહિ પણ્ડિતેહિ એવ વેદિતબ્બો.

અલ્લીયન્તિ અભિરમિતબ્બટ્ઠેન સેવિયન્તીતિ **આલયા**, પઞ્ચ કામગુણાતિ આહ "**સત્તા પઞ્ચકામગુણે અલ્લીયન્તિ**, **તસ્મા તે આલયાતિ વુચ્ચન્તી**"તિ. તત્થ **પઞ્ચકામગુણે અલ્લીયન્તી**તિ પઞ્ચકામગુણે સેવન્તીતિ અત્થો. **તે**તિ પઞ્ચ કામગુણા. **રમન્તી**તિ રતિં વિન્દન્તિ કીળન્તિ લળન્તિ. આલીયન્તિ અભિરમણવસેન સેવન્તીતિ આલયા, અટ્ઠસતં તણ્હાવિચરિતાનિ, તેહિ આલયેહિ રમન્તીતિ **આલયરામા**તિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ઇમે હિ સત્તા યથા કામગુણે, એવં રાગમ્પિ અસ્સાદેન્તિ અભિનન્દન્તિયેવ. યથેવ હિ સુસજ્જિતપુપ્ફફલભરિતરુક્ખાદિસમ્પન્નં ઉય્યાનં પવિટ્ઠો રાજા તાય તાય સમ્પત્તિયા રમતિ, સમ્મુદિતો આમોદિતપમોદિતો હોતિ, ન ઉક્કણ્ઠતિ, સાયમ્પિ નિક્ખમિતું ન ઇચ્છતિ, એવમિમેહિ કામાલયતણ્હાલયેહિ સત્તા રમન્તિ, સંસારવટ્ટે સમ્મોદિતા અનુક્કણ્ઠિતા વસન્તિ. તેન નેસં ભગવા દુવિધમ્પિ આલયં ઉય્યાનભૂમિં વિય દસ્સેન્તો "**આલયરામા**"તિઆદિમાહ. **રતા**તિ નિરતા. **સુટ્ઠુ મુદિતા**તિ અતિવિય મુદિતા અનુક્કણ્ઠનતો.

ઠાનં સન્ધાયાતિ ઠાનસદ્દં સન્ધાય. અત્થતો પન **ઠાન**ન્તિ ચ પટિચ્ચસમુપ્પાદો એવ અધિપ્પેતો . તિટ્ઠતિ એત્થ ફલં તદાયત્તવુત્તિતાયાતિ **ઠાનં**, સઙ્ખારાદીનં પચ્ચયભૂતા અવિજ્જાદયો. ઇમેસં સઙ્ખારાદીનં પચ્ચયાતિ ઇદપ્પચ્ચયા, અવિજ્જાદયોવ. ઇદપ્પચ્ચયા એવ **ઇદપ્પચ્ચયતા** યથા દેવો એવ દેવતા. ઇદપ્પચ્ચયાનં વા અવિજ્જાદીનં અત્તનો ફલં પટિચ્ચ પચ્ચયભાવો ઉપ્પાદનસમત્થતા **ઇદપ્પચ્ચયતા**. તેન સમત્થપચ્ચયલક્ખણો પટિચ્ચસમુપ્પાદો દસ્સિતો હોતિ. પટિચ્ચ સમુપ્પજ્જતિ ફલં એતસ્માતિ **પટિચ્ચસમુપ્પાદો**. પદદ્વયેનપિ ધમ્માનં પચ્ચયટ્ઠો એવ વિભાવિતો. સઙ્ખારાદિપચ્ચયાનઞ્હિ અવિજ્જાદીનં એતં અધિવચનં ઇદપ્પચ્ચયતાપટિચ્ચસમુપ્પાદોતિ. **સબ્બસઙ્ખારસમથો**તિઆદિ સબ્બં અત્થતો નિબ્બાનમેવ. યસ્મા હિ તં આગમ્મ પટિચ્ચ અરિયમગ્ગસ્સ આરમ્મણપચ્ચયભાવહેતુ સબ્બસઙ્ખારવિપ્ફન્દિતાનિ સમ્મન્તિ વૂપસમ્મન્તિ, તસ્મા ''સબ્બસઙ્ખારસમથો''તિ વુચ્ચતિ. સબ્બસઙ્ખતવિસંયુત્તે હિ નિબ્બાને સઙ્ખારવૂપસમપરિયાયો ઞાયાગતોયેવાતિ. ઇદં પનેત્થ નિબ્બચનં – સબ્બે સઙ્ખારા સમ્મન્તિ એત્થાતિ **સબ્બસઙ્ખારસમથો**તિ.

યસ્મા ચ તં આગમ્મ સબ્બે ઉપધયો પટિનિસ્સટ્ઠા સમુચ્છેદવસેન પરિચ્ચત્તા હોન્તિ, અટ્ઠસતપ્પભેદા સબ્બાપિ તણ્હા ખીયન્તિ, સબ્બે કિલેસરાગા વિરજ્જન્તિ, જરામરણાદિભેદં સબ્બં વટ્ટદુક્ખં નિરુજ્ઝતિ, તસ્મા "**સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગો તણ્હાક્ખયો વિરાગો નિરોધો**"તિ વુચ્ચતિ, યા પનેસા તણ્હા તેન તેન ભવેન ભવન્તરં ભવનિકન્તિભાવેન વિનતિ સંસિબ્બતિ, ફલેન વા સદ્ધિં કમ્મં વિનતિ સંસિબ્બતીતિ કત્વા વાનન્તિ વુચ્ચતિ, તતો નિક્ખન્તં વાનતોતિ **નિબ્બાનં**. **કિલમથો**તિ કાયકિલમથો. વિહેસાપિ કાયવિહેસાયેવ, ચિત્તે પન ઉભયમ્પેતં બુદ્ધાનં

નત્થિ બોધિમૂલેયેવ સમુચ્છિન્નત્તા. એત્થ ચ ચિરનિસજ્જાચિરભાસનેહિ પિટ્ઠિઆગિલાયનતાલુગલસોસાદિવસેન કાયકિલમથો ચેવ કાયવિહેસા ચ વેદિતબ્બા, સા ચ ખો દેસનાય અત્થં અજાનન્તાનઞ્ચ અપ્પટિપજ્જન્તાનઞ્ચ વસેન. જાનન્તાનં પન પટિપજ્જન્તાનઞ્ચ દેસનાય કાયપરિસ્સમોપિ સત્થુ અપરિસ્સમોવ, તેનાહ ભગવા ''ન ચ મં ધમ્માધિકરણં વિહેસેતી''તિ. તેનેવ વુત્તં ''**યા અજાનન્તાનં દેસના નામ, સો મમ કિલમથો અસ્સા**''તિ.

અપિસ્સૂતિ સમ્પિણ્ડનત્થે નિપાતો. સો ન કેવલં એતદહોસિ, ઇમાપિ ગાથા પટિભંસૂતિ દીપેતિ. **ભગવન્ત**ન્તિ પટિસદ્દયોગેન સામિઅત્થે ઉપયોગવચનન્તિ આહ ''**ભગવતો**''તિ. વુદ્ધિપ્પત્તા અચ્છરિયા વા **અનચ્છરિયા**. વુદ્ધિઅત્થોપિ હિ અ-કારો હોતિ યથા ''અસેક્ખા ધમ્મા''તિ. કપ્પાનં ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ સતસહસ્સઞ્ચ સદેવકસ્સ લોકસ્સ ધમ્મસંવિભાગકરણત્થમેવ પારમિયો પૂરેત્વા ઇદાનિ સમધિગતધમ્મરજ્જસ્સ તત્થ અપ્પોસ્સુક્કતાપત્તિદીપનત્તા ગાથાત્થસ્સ અનુઅચ્છરિયતા તસ્સ વુદ્ધિપ્પત્તિ ચ વેદિતબ્બા. અત્થદ્વારેન હિ ગાથાનં અનચ્છરિયતા. **ગોચરા અહેસુ**ન્તિ ઉપટ્ઠહંસુ, ઉપટ્ઠાનઞ્ચ વિતક્કયિતબ્બતાતિ આહ ''**પરિવિતક્કયિતબ્બભાવં પાપુણિંસૂ**''તિ.

કિચ્છેનાતિ ન દુક્ખપ્પટિપદાય. બુદ્ધાનઞ્હિ ચત્તારોપિ મગ્ગા સુખપ્પટિપદાવ હોન્તિ. પારમીપૂરણકાલે પન સરાગસદોસસમોહસ્સેવ સતો આગતાગતાનં યાચકાનં અલઙ્કતપ્પટિયત્તં સીસં કન્તિત્વા ગલલોહિતં નીહરિત્વા સુઅઞ્જિતાનિ અક્ખીનિ ઉપ્પાટેત્વા કુલવંસપ્પદીપં પુત્તં મનાપચારિનિં ભરિયન્તિ એવમાદીનિ દેન્તસ્સ અઞ્ઞાનિ ચ ખન્તિવાદિસદિસેસુ અત્તભાવેસુ છેજ્જભેજ્જાદીનિ પાપુણન્તસ્સ આગમનીયપટિપદં સન્ધાયેતં વુત્તં. **હ**-ઇતિ વા બ્યત્તન્તિ એતસ્મિં અત્થે નિપાતો. એકંસત્થેતિ કેચિ. **હ** બ્યત્તં એકંસેન વા **અલં** નિપ્પયોજનં એવં કિચ્છેન અધિગતં ધમ્મં દેસેતુન્તિ યોજના. **હલ**ન્તિ વા અલન્તિ ઇમિના સમાનત્થં પદં ''હલન્તિ વદામી''તિઆદીસુ વિય. ''પકાસિત''ન્તિપિ પઠન્તિ, દેસિતન્તિ અત્થો. એવં કિચ્છેન અધિગતસ્સ ધમ્મસ્સ અલં દેસિતં પરિયત્તં દેસિતં, કો અત્થો દેસિતેનાતિ વુત્તં હોતિ. **રાગદોસપરેતેહી**તિ રાગદોસફુટ્ઠેહિ, ફુટ્ઠવિસેન વિય સપ્પેન રાગેન દોસેન ચ સમ્ફુટ્ઠેહિ અભિભૂતેહીતિ અત્થો. અથ વા **રાગદોસપરેતેહી**તિ રાગદોસાનુગતેહિ, રાગેન ચ દોસેન ચ અનુબન્ધેહીતિ અત્થો.

પટિસોતગામિન્તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૫; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૮૧; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૭૨) નિચ્ચગાહાદીનં પટિસોતં અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તા અસુભન્તિ એવં ગતં પવત્તં ચતુસચ્ચધમ્મન્તિ અત્થો. **રાગરત્તા**તિ કામરાગેન ભવરાગેન દિટ્ઠિરાગેન ચ રત્તા. **ન દક્ખન્તી**તિ અનિચ્ચં દુક્ખમનત્તા અસુભન્તિ ઇમિના સભાવેન ન પસ્સિસ્સન્તિ, તે અપસ્સન્તે કો સક્ખિસ્સતિ અનિચ્ચન્તિઆદિના સભાવેન યાથાવતો ધમ્મં જાનાપેતુન્તિ અધિપ્પાયો. રાગદોસપરેતતાપિ નેસં સમ્મુળ્હભાવેનેવાતિ આહ ''**તમોખન્ધેન આવુટા**''તિ, અવિજ્જારાસિના અજ્ઝોત્થટાતિ અત્થો.

અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તં નમતીતિ કસ્મા પનસ્સ એવં ચિત્તં નમિ, નનુ એસ ''મુત્તોહં મોચેસ્સામિ, તિણ્ણોહં તારેસ્સામિ,

> કિં મે અઞ્ઞાતવેસેન, ધમ્મં સચ્છિકતેનિધ;
> સબ્બઞ્ઞુતં પાપુણિત્વા, તારયિસ્સં સદેવક''ન્તિ. (બુ॰ વં॰ ૨.૫૫) –

પત્થનં કત્વા પારમિયો પૂરેત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પત્તોતિ? સચ્ચમેવ, તદેવ પચ્ચવેક્ખણાનુભાવેન પનસ્સ એવં ચિત્તં નમિ. તસ્સ હિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા સત્તાનં કિલેસગહનતં ધમ્મસ્સ ચ ગમ્ભીરતં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ સત્તાનં કિલેસગહનતા ચ ધમ્મગમ્ભીરતા ચ સબ્બાકારેન પાકટા જાતા. અથસ્સ ''ઇમે સત્તા કઞ્જિયપુણ્ણલાબુ વિય તક્કભરિતચાટિ વિય

વસાતેલપીતપિલોતિકા વિય અઞ્જનમક્ખિતહત્થો વિય ચ કિલેસભરિતા અતિસંકિલિટ્ઠા રાગરત્તા દોસદુટ્ઠા મોહમુળ્હા, તે કિં નામ પટિવિજ્ઝિસ્સન્તી''તિ ચિન્તયતો કિલેસગહનપચ્ચવેક્ખણાનુભાવેનપિ એવં ચિત્તં નમિ.

''અયં ધમ્મો પથવીસન્ધારકઉદકક્ખન્ધો વિય **ગમ્ભીરો**, પબ્બતેન પટિચ્છાદેત્વા ઠપિતો સાસપો વિય **દુદ્દસો**, સતધા ભિન્નસ્સ વાલસ્સ કોટિ વિય **અણુ**. મયા હિ ઇમં ધમ્મં પટિવિજ્ઝિતું વાયમન્તેન અદિન્નં દાનં નામ નત્થિ, અરક્ખિતં સીલં નામ નત્થિ, અપરિપૂરિતા કાચિ પારમી નામ નત્થિ, તસ્સ મે નિરુસ્સાહં વિય મારબલં વિધમન્તસ્સપિ પથવી ન કમ્પિત્થ, પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરન્તસ્સપિ ન કમ્પિત્થ, મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું વિસોધેન્તસ્સપિ ન કમ્પિત્થ, પચ્છિમયામે પન પટિચ્ચસમુપ્પાદં પટિવિજ્ઝન્તસ્સેવ મે દસસહસ્સિલોકધાતુ કમ્પિત્થ. ઇતિ માદિસેનપિ તિક્ખઞાણેન કિચ્છેનેવાયં ધમ્મો પટિવિદ્ધો, તં લોકિયમહાજના કથં પટિવિજ્ઝિસ્સન્તી''તિ ધમ્મગમ્ભીરતાય પચ્ચવેક્ખણાનુભાવેનપિ એવં ચિત્તં નમીતિ વેદિતબ્બં.

અપિચ બ્રહ્મુના યાચિતે દેસેતુકામતાયપિસ્સ એવં ચિત્તં નમિ. જાનાતિ હિ ભગવા ''મમ અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તે નમમાને મહાબ્રહ્મા ધમ્મદેસનં યાચિસ્સતિ, ઇમે ચ સત્તા બ્રહ્મગરુકા, તે 'સત્થા કિર ધમ્મં ન દેસેતુકામો અહોસિ, અથ નં મહાબ્રહ્મા યાચિત્વા દેસાપેતિ, સન્તો વત ભો ધમ્મો પણીતો'તિ મઞ્ઞમાના સુસ્સૂસિસ્સન્તી''તિ. ઇદમ્પિસ્સ કારણં પટિચ્ચ અપ્પોસ્સુક્કતાય ચિત્તં નમિ, નો ધમ્મદેસનાયાતિ વેદિતબ્બં.

૮. **સહમ્પતિસ્સા**તિ સો કિર કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસને સહકો નામ થેરો પઠમજ્ઝાનં નિબ્બત્તેત્વા પઠમજ્ઝાનભૂમિયં કપ્પાયુકબ્રહ્મા હુત્વા નિબ્બત્તો, તત્ર નં સહમ્પતિ બ્રહ્માતિ સઞ્જાનન્તિ. તં સન્ધાયાહ ''**બ્રહ્મુનો સહમ્પતિસ્સા**''તિ. **નસ્સતિ વતા**તિ સો કિર ઇમં સદ્દં તથા નિચ્છારેતિ, યથા દસસહસ્સિલોકધાતુબ્રહ્માનો સુત્વા સબ્બે સન્નિપતિંસુ. **અપ્પરજક્ખજાતિકા**તિ પઞ્ઞામયે અક્ખિમ્હિ અપ્પં પરિત્તં રાગદોસમોહરજં એતેસં એવંસભાવાતિ અપ્પરજક્ખજાતિકા. અપ્પં રાગાદિરજં યેસં તે સભાવા અપ્પરજક્ખજાતિકાતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **અસ્સવનતા**તિ ''સયં અભિઞ્ઞા''તિઆદીસુ વિય કરણત્થે પચ્ચત્તવચનં, અસ્સવનતાયાતિ અત્થો. **ભવિસ્સન્તી**તિ પુરિમબુદ્ધેસુ દસપુઞ્ઞકિરિયવસેન કતાધિકારા પરિપાકગતપદુમાનિ વિય સૂરિયરસ્મિસમ્ફસ્સં ધમ્મદેસનંયેવ આકઙ્ખમાના ચતુપ્પદિકગાથાવસાને અરિયભૂમિં ઓક્કમનારહા ન એકો, ન દ્વે, અનેકસતસહસ્સા ધમ્મસ્સ અઞ્ઞાતારો ભવિસ્સન્તીતિ દસ્સેતિ.

પાતુરહોસીતિ પાતુભવિ. **સમલેહિ ચિન્તિતો**તિ સમલેહિ પૂરણકસ્સપાદીહિ છહિ સત્થારેહિ ચિન્તિતો. તે હિ પુરેતરં ઉપ્પજ્જિત્વા સકલજમ્બુદીપે કણ્ટકે પત્થરમાના વિય વિસં સિઞ્ચમાના વિય ચ સમલં મિચ્છાદિટ્ઠિધમ્મં દેસયિંસુ. તે કિર બુદ્ધકોલાહલાનુસ્સવેન સઞ્જાતકુતૂહલા લોકં વઞ્ચેત્વા કોહઞ્ઞે ઠત્વા સબ્બઞ્ઞુતં પટિજાનન્તા યં કિઞ્ચિ અધમ્મંયેવ ધમ્મોતિ દીપેસું. **અપાપુરેત**ન્તિ વિવર એતં. **અમતસ્સ દ્વાર**ન્તિ અમતસ્સ નિબ્બાનસ્સ દ્વારભૂતં અરિયમગ્ગં. ઇદં વુત્તં હોતિ – એતં કસ્સપસ્સ ભગવતો સાસનન્તરધાનતો પભુતિ પિહિતં નિબ્બાનનગરસ્સ મહાદ્વારં અરિયમગ્ગં સદ્ધમ્મદેસનાહત્થેન અપાપુર વિવર ઉગ્ઘાટેહીતિ. **સુણન્તુ ધમ્મં વિમલેનાનુબુદ્ધ**ન્તિ ઇમે સત્તા રાગાદિમલાનં અભાવતો વિમલેન સમ્માસમ્બુદ્ધેન અનુબુદ્ધં ચતુસચ્ચધમ્મં સુણન્તુ તાવ ભગવાતિ યાચતિ.

સેલપબ્બતો ઉચ્ચો હોતિ થિરો ચ, ન પંસુપબ્બતો મિસ્સકપબ્બતો વાતિ આહ ''**સેલે યથા પબ્બતમુદ્ધનિટ્ઠિતો**''તિ. તસ્સત્થો ''સેલમયે એકગ્ઘને પબ્બતમુદ્ધનિ યથાઠિતોવ. ન હિ તત્થ ઠિતસ્સ દસ્સનત્થં ગીવુક્ખિપનપસારણાદિકિચ્ચં અત્થી''તિ. **તથૂપમ**ન્તિ તપ્પટિભાગં સેલપબ્બતૂપમં. **ધમ્મમયં પાસાદ**ન્તિ લોકુત્તરધમ્મમાહ. સો હિ સબ્બસો પસાદાવહો સબ્બધમ્મે અતિક્કમ્મ અબ્ભુગ્ગતટ્ઠેન પાસાદસદિસો ચ, પઞ્ઞાપરિયાયો વા ઇધ ધમ્મ-સદ્દો. પઞ્ઞા હિ અબ્ભુગ્ગતટ્ઠેન પાસાદોતિ અભિધમ્મે નિદ્દિટ્ઠા. તથા ચાહ –

‘‘પઞ્ઞાપાસાદમારુય્હ, અસોકો સોકિનિં પજં;
પબ્બતટ્ઠોવ ભૂમટ્ઠે, ધીરો બાલે અવેક્ખતી’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૮);

અયં પનેત્થ સઙ્ખેપત્થો – યથા સેલપબ્બતમુદ્ધનિ યથાઠિતોવ ચક્ખુમા પુરિસો સમન્તતો જનતં પસ્સેય્ય, તથા ત્વમ્પિ સુમેધ સુન્દરપઞ્ઞ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સમન્તચક્ખુ ભગવા ધમ્મમયં પઞ્ઞામયં પાસાદમારુય્હ સયં અપેતસોકો સોકાવતિણ્ણં જાતિજરાભિભૂતં જનતં અવેક્ખસ્સુ ઉપધારય ઉપપરિક્ખાતિ. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો – યથા હિ પબ્બતપાદે સમન્તા મહન્તં ખેત્તં કત્વા તત્થ કેદારપાળીસુ કુટિકાયો કત્વા રત્તિં અગ્ગિં જાલેય્યું, ચતુરઙ્ગસમન્નાગતઞ્ચ અન્ધકારં અસ્સ, અથ તસ્સ પબ્બતસ્સ મત્થકે ઠત્વા ચક્ખુમતો પુરિસસ્સ ભૂમિં ઓલોકયતો નેવ ખેત્તં, ન કેદારપાળિયો, ન કુટિયો, ન તત્થ સયિતમનુસ્સા પઞ્ઞાયેય્યું અનુજ્જલભાવતો, કુટિકાસુ પન અગ્ગિજાલામત્તમેવ પઞ્ઞાયેય્ય ઉજ્જલભાવતો, એવં ધમ્મપાસાદં આરુય્હ સત્તનિકાયં ઓલોકયતો તથાગતસ્સ યે તે અકતકલ્યાણા સત્તા, તે એકવિહારે દક્ખિણજાણુપસ્સે નિસિન્નાપિ બુદ્ધચક્ખુસ્સ આપાથં નાગચ્છન્તિ ઞાણગ્ગિના અનુજ્જલભાવતો અનુળારભાવતો ચ, રત્તિં ખિત્તા સરા વિય હોન્તિ. યે પન કતકલ્યાણા વેનેય્યપુગ્ગલા, તે એવસ્સ દૂરેપિ ઠિતા આપાથમાગચ્છન્તિ પરિપક્કઞાણગ્ગિતાય સમુજ્જલભાવતો ઉળારસન્તાનતાય ચ, સો અગ્ગિ વિય હિમવન્તપબ્બતો વિય ચ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

‘‘દૂરે સન્તો પકાસેન્તિ, હિમવન્તોવ પબ્બતો;
અસન્તેત્થ ન દિસ્સન્તિ, રત્તિં ખિત્તા યથા સરા’’તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૦૪);

ઉટ્ઠેહીતિ ભગવતો ધમ્મદેસનત્થં ચારિકચરણં યાચન્તો ભણતિ. **ઉટ્ઠેહી**તિ વા ધમ્મદેસનાય અપ્પોસ્સુક્કતાસઙ્ખાતસઙ્કોચાપત્તિતો કિલાસુભાવતો ઉટ્ઠહ. **વીરા**તિઆદીસુ ભગવા સાતિસયચતુબ્બિધસમ્મપ્પધાનવીરિયવન્તતાય **વીરો**, દેવપુત્તમચ્ચુકિલેસાભિસઙ્ખારાનં વિજિતત્તા **વિજિતસઙ્ગામો**, જાતિકન્તારાદિતો વેનેય્યસત્થં વાહનસમત્થતાય નિબ્બાનસઙ્ખાતં ખેમપ્પદેસં સમ્પાપનસમત્થતાય **સત્થવાહો**, કામચ્છન્દઇણસ્સ અભાવતો **અણણો**તિ વેદિતબ્બો. યો હિ પરેસં ઇણં ગહેત્વા વિનાસેતિ, સો તેહિ ‘‘ઇણં દેહી’’તિ તજ્જમાનોપિ ફરુસં વુચ્ચમાનોપિ વમ્ભમાનોપિ વધિયમાનોપિ કિઞ્ચિ પટિપ્પહરિતું ન સક્કોતિ, સબ્બં તિતિક્ખતિ. તિતિક્ખકારણઞ્હિસ્સ તં ઇણં હોતિ, એવમેવ યો યમ્હિ કામચ્છન્દેન રજ્જતિ, તણ્હાગહણેન તં વત્થું ગણ્હાતિ, સો તેન ફરુસં વુચ્ચમાનોપિ વમ્ભમાનોપિ વધિયમાનોપિ કિઞ્ચિ પટિપ્પહરિતું ન સક્કોતિ, સબ્બં તિતિક્ખતિ. તિતિક્ખકારણઞ્હિસ્સ સો કામચ્છન્દો હોતિ ઘરસામિકેહિ વિહેઠિયમાનાનં ઇત્થીનં વિય. કસ્મા? ઇણસદિસત્તા કામચ્છન્દસ્સ.

૯. **અજ્ઝેસનન્તિ** ગરુટ્ઠાનીયં પયિરુપાસિત્વા ગરુતરં પયોજનં ઉદ્દિસ્સ અભિપત્થના અજ્ઝેસના, સાપિ અત્થતો યાચના એવ. **બુદ્ધચક્ખુના**તિ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણેન ચ આસયાનુસયઞાણેન ચ. ઇમેસઞ્હિ દ્વિન્નં ઞાણાનં **બુદ્ધચક્ખૂ**તિ નામં, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ **સમન્તચક્ખૂ**તિ . હેટ્ઠિમાનં તિણ્ણં મગ્ગઞાણાનં **ધમ્મચક્ખૂ**તિ. **અપ્પરજક્ખે**તિઆદીસુ યેસં વુત્તનયેનેવ પઞ્ઞાચક્ખુમ્હિ રાગાદિરજં અપ્પં, તે **અપ્પરજક્ખા**. યેસં તં મહન્તં, તે **મહારજક્ખા**. યેસં સદ્ધાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ તિક્ખાનિ, તે **તિક્ખિન્દ્રિયા**. યેસં તાનિ મુદૂનિ, તે **મુદિન્દ્રિયા**. યેસં તેયેવ સદ્ધાદયો આકારા સુન્દરા, તે **સ્વાકારા**. યે કથિતકારણં સલ્લક્ખેન્તિ, સુખેન સક્કા હોન્તિ વિઞ્ઞાપેતું, તે **સુવિઞ્ઞાપયા**. યે પરલોકઞ્ચેવ વજ્જઞ્ચ ભયતો પસ્સન્તિ, તે **પરલોકવજ્જભયદસ્સાવિનો** નામ.

ઉપ્પલાનિ એત્થ સન્તીતિ ઉપ્પલિની, ગચ્છોપિ જલાસયોપિ, ઇધ પન જલાસયો અધિપ્પેતો, તસ્મા **ઉપ્પલિનિયન્તિ** ઉપ્પલવનેતિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. ઇતો પરેસુપિ એસેવ નયો. **અન્તોનિમુગ્ગપોસીની**તિ યાનિ

ઉદકસ્સ અન્તો નિમુગ્ગાનેવ હુત્વા પુસ્સન્તિ વડ્ઢન્તિ, તાનિ અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ. **ઉદકં અચ્ચુગ્ગમ્મ તિટ્ઠન્તી**તિ ઉદકં અતિક્કમિત્વા તિટ્ઠન્તિ. તત્થ યાનિ અચ્ચુગ્ગમ્મ ઠિતાનિ સૂરિયરસ્મિસમ્ફસ્સં આગમયમાનાનિ, તાનિ અજ્જ પુપ્ફનકાનિ. યાનિ સમોદકં ઠિતાનિ, તાનિ સ્વે પુપ્ફનકાનિ. યાનિ ઉદકા અનુગ્ગતાનિ અન્તોનિમુગ્ગપોસીનિ, તાનિ તતિયદિવસે પુપ્ફનકાનિ. ઉદકા પન અનુગ્ગતાનિ અઞ્ઞાનિપિ સરોગઉપ્પલાદીનિ નામ અત્થિ, યાનિ નેવ પુપ્ફિસ્સન્તિ મચ્છકચ્છપભક્ખાનેવ ભવિસ્સન્તિ, તાનિ પાળિં નારુળ્હાનિ, આહરિત્વા પન દીપેતબ્બાનીતિ અટ્ઠકથાયં પકાસિતાનિ. યથેવ હિ તાનિ ચતુબ્બિધાનિ પુપ્ફાનિ, એવમેવ ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ નેય્યો પદપરમોતિ ચત્તારો પુગ્ગલા.

તત્થ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સહ ઉદાહટવેલાય ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં ''ચત્તારો સતિપટ્ઠાના''તિઆદિના નયેન સઙ્ખિત્તેન માતિકાય ઠપિયમાનાય દેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા અરહત્તં ગણ્હિતું સમત્થો પુગ્ગલો **ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ**તિ વુચ્ચતિ. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સઙ્ખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થે વિભજિયમાને ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ ઉદ્દેસતો પરિપુચ્છતો યોનિસો મનસિકરોતો કલ્યાણમિત્તે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો અનુપુબ્બેન ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **નેય્યો**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ બહુમ્પિ સુણતો બહુમ્પિ ભણતો બહુમ્પિ ધારયતો બહુમ્પિ વાચયતો ન તાય જાતિયા ધમ્માભિસમયો હોતિ, તેન અત્તભાવેન મગ્ગં વા ફલં વા અન્તમસો ઝાનં વા વિપસ્સનં વા નિબ્બત્તેતું ન સક્કોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **પદપરમો**. તત્થ ભગવા ઉપ્પલવનાદિસદિસં દસસહસ્સિલોકધાતું ઓલોકેન્તો અજ્જ પુપ્ફનકાનિ વિય ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ, સ્વે પુપ્ફનકાનિ વિય વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ, તતિયદિવસે પુપ્ફનકાનિ વિય નેય્યે, મચ્છકચ્છપભક્ખપુપ્ફાનિ વિય પદપરમે ચ અદ્દસ, પસ્સન્તો ચ ''એત્તકા અપ્પરજક્ખા, એત્તકા મહારજક્ખા, તત્રાપિ એત્તકા ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ''તિ એવં સબ્બાકારતોવ અદ્દસ.

તત્થ તિણ્ણં પુગ્ગલાનં ઇમસ્મિઞ્ઞેવ અત્તભાવે ભગવતો ધમ્મદેસના અત્થં સાધેતિ. પદપરમાનં અનાગતત્થાય વાસના હોતિ. અથ ભગવા ઇમેસં ચતુન્નં પુગ્ગલાનં અત્થાવહં ધમ્મદેસનં વિદિત્વા દેસેતુકમ્યતં ઉપ્પાદેત્વા પુન સબ્બેપિ તીસુ ભવેસુ સત્તે ભબ્બાભબ્બવસેન દ્વે કોટ્ઠાસે અકાસિ. યે સન્ધાય વુત્તં ''યે તે સત્તા કમ્માવરણેન સમન્નાગતા વિપાકાવરણેન સમન્નાગતા કિલેસાવરણેન સમન્નાગતા અસ્સદ્ધા અચ્છન્દિકા દુપ્પઞ્ઞા અભબ્બા નિયામં ઓક્કમિતું કુસલેસુ ધમ્મેસુ સમ્મત્તં, ઇમે તે સત્તા અભબ્બા. કતમે તે સત્તા ભબ્બા? યે તે સત્તા ન કમ્માવરણેન...પે॰... ઇમે તે સત્તા ભબ્બા''તિ (વિભ॰ ૮૨૬-૮૨૭). તત્થ સબ્બેપિ અભબ્બપુગ્ગલે પહાય ભબ્બપુગ્ગલેયેવ ઞાણેન પરિગ્ગહેત્વા ''એત્તકા રાગચરિતા, એત્તકા દોસ, મોહ, વિતક્ક, સદ્ધા, બુદ્ધિચરિતા''તિ છ કોટ્ઠાસે અકાસિ, એવં કત્વા ધમ્મં દેસેસ્સામીતિ ચિન્તેસિ. એત્થ ચ અપ્પરજક્ખાદિભબ્બાદિવસેન આવજ્જેન્તસ્સ ભગવતો તે સત્તા પુઞ્જપુઞ્જાવ હુત્વા ઉપટ્ઠહન્તિ, ન એકેકાતિ દટ્ઠબ્બં.

પચ્ચભાસીતિ પતિઅભાસિ. **અપારુતા**તિ વિવટા. **અમતસ્સ દ્વારા**તિ અરિયમગ્ગો. સો હિ અમતસઙ્ખાતસ્સ નિબ્બાનસ્સ દ્વારં, સો મયા વિવરિત્વા ઠપિતો મહાકરુણૂપનિસ્સયેન સયમ્ભૂઞાણેન અધિગતત્તાતિ દસ્સેતિ. ''અપારુતં તેસં અમતસ્સ દ્વાર''ન્તિ કેચિ પઠન્તિ. **પમુઞ્ચન્તુ સદ્ધ**ન્તિ સબ્બે અત્તનો સદ્ધં મુઞ્ચન્તુ વિસ્સજ્જેન્તુ પવેદેન્તુ, મયા દેસિતે ધમ્મે મયિ ચ અત્તનો સદ્દહનાકારં ઉટ્ઠાપેન્તૂતિ અત્થો. પચ્છિમપદદ્વયે અયમત્થો – અહઞ્હિ અત્તનો પગુણં સુપ્પવત્તિતમ્પિ ઇમં પણીતં ઉત્તમં ધમ્મં કાયવાચાકિલમથસઞ્ઞી હુત્વા ન ભાસિં, ન ભાસિસ્સામીતિ ચિન્તેસિં, ઇદાનિ પન સબ્બો જનો સદ્ધાભાજનં ઉપનેતુ, પૂરેસ્સામિ નેસં સઙ્કપ્પન્તિ. **અન્તરધાયી**તિ સત્થારં ગન્ધમાલાદીહિ પૂજેત્વા અન્તરહિતો, સકટ્ઠાનમેવ ગતોતિ અત્થો. સત્થુસન્તિકઞ્હિ ઉપગતાનં દેવાનં બ્રહ્માનઞ્ચ તસ્સ પુરતો અન્તરધાનં નામ સકટ્ઠાનગમનમેવ.

બ્રહ્મયાચનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચવગ્ગિયકથાવણ્ણના

૧૦. એતદહોસીતિ એતં અહોસિ, ‘‘કસ્સ નુ ખો અહં પઠમં ધમ્મં દેસેય્ય’’ન્તિ અયં ધમ્મદેસનાપટિસંયુત્તો વિતક્કો ઉદપાદીતિ અત્થો. **આળારો**તિ તસ્સ નામં. દીઘપિઙ્ગલો કિરેસ. સો હિ તુઙ્ગસરીરતાય દીઘો, પિઙ્ગલચક્ખુતાય પિઙ્ગલો, તેનસ્સ ‘‘આળારો’’તિ નામં અહોસિ. **કાલામો**તિ ગોત્તં. **પણ્ડિતો**તિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૮૪) પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો, સમાપત્તિપટિલાભસંસિદ્ધેન અધિગમબાહુસચ્ચસઙ્ખાતેન પણ્ડિતભાવેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. **બ્યત્તો**તિ વેય્યત્તિયેન સમન્નાગતો, સમાપત્તિપટિલાભપચ્ચયેન પારિહારિકપઞ્ઞાસઙ્ખાતેન બ્યત્તભાવેન સમન્નાગતોતિ અત્થો. **મેધાવી**તિ ઠાનુપ્પત્તિયા પઞ્ઞાય સમન્નાગતો. અથ વા **મેધાવી**તિ તિહેતુકપટિસન્ધિપઞ્ઞાસઙ્ખાતાય તંતંઇતિકત્તબ્બતાપઞ્ઞાસઙ્ખાતાય ચ મેધાય સમન્નાગતોતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **અપ્પરજક્ખજાતિકો**તિ સમાપત્તિયા વિક્ખમ્ભિતત્તા નિક્કિલેસજાતિકો વિસુદ્ધસત્તો. **આજાનિસ્સતી**તિ સલ્લક્ખેસ્સતિ પટિવિજ્ઝિસ્સતિ.

ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદીતિ ભગવતોપિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં ઉપ્પજ્જિ. ભગવા કિર દેવતાય કથિતેનેવ નિટ્ઠં અગન્ત્વા સયમ્પિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન ઓલોકેન્તો ઇતો સત્તમદિવસમત્થકે કાલં કત્વા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતને નિબ્બત્તોતિ અદ્દસ. તં સન્ધાયાહ ‘‘ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદી’’તિ. **મહાજાનિયો**તિ સત્તદિવસબ્ભન્તરે પત્તબ્બમગ્ગફલતો પરિહીનત્તા મહતી જાનિ પરિહાનિ અસ્સાતિ મહાજાનિયો. અક્ખણે નિબ્બત્તત્થા ઇધ ધમ્મદેસનટ્ઠાનં આગમનપાદાપિ નત્થિ, અથાહં તત્થ ગચ્છેય્યં, ગન્ત્વા દેસિયમાનં ધમ્મમ્પિસ્સ સોતું સોતપસાદોપિ નત્થિ, એવં મહાજાનિયો જાતોતિ દસ્સેતિ. કિં પન ભગવતા તં અત્તનો બુદ્ધાનુભાવેન ધમ્મં ઞાપેતું ન સક્કાતિ? આમ ન સક્કા, ન હિ પરતોઘોસમન્તરેન સાવકાનં ધમ્માભિસમયો સમ્ભવતિ, અઞ્ઞથા ઇતરપચ્ચયરહિતસ્સપિ ધમ્માભિસમયેન ભવિતબ્બં, ન ચ તં અત્થિ. વુત્તઞ્હેતં – ‘‘દ્વેમે, ભિક્ખવે, પચ્ચયા સમ્માદિટ્ઠિયા ઉપ્પાદાય પરતો ચ ઘોસો અજ્ઝત્તઞ્ચ યોનિસોમનસિકારો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૨.૧૨૭).

ઉદકોતિ તસ્સ નામં, રામસ્સ પન પુત્તતાય **રામપુત્તો. અભિદોસકાલકતો**તિ અડ્ઢરત્તે કાલકતો. **ભગવતોપિ ખો ઞાણં ઉદપાદી**તિ ઇધાપિ કિર ભગવા દેવતાય કથિતવચનેન સન્નિટ્ઠાનં અકત્વા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન ઓલોકેન્તો ‘‘હિય્યો અડ્ઢરત્તે કાલં કત્વા ઉદકો રામપુત્તો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતને નિબ્બત્તો’’તિ અદ્દસ, તસ્મા એવં વુત્તં. સેસં પુરિમસદિસમેવ.

બહૂપકારાતિ બહુઉપકારા. **પધાનપહિતત્તં ઉપટ્ઠહિંસૂ**તિ પધાનત્થાય પેસિતત્તભાવં વસનટ્ઠાને પરિવેણસમ્મજ્જનેન પત્તચીવરં ગહેત્વા અનુબન્ધનેન મુખોદકદન્તકટ્ઠદાનાદિના ચ ઉપટ્ઠહિંસુ. કે પનેતે પઞ્ચવગ્ગિયા નામ? યે તે –

રામો ધજો લક્ખણો ચાપિ મન્તી;
કોણ્ડઞ્ઞો ચ ભોજો સુયામો સુદત્તો;
એતે તદા અટ્ઠ અહેસું બ્રાહ્મણા;
છળઙ્ગવા મન્તં વિયાકરિંસૂતિ. (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૮૪; જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.નિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.અવિદૂરેનિદાનકથા);

બોધિસત્તસ્સ જાતકાલે સુપિનપટિગ્ગાહકા ચેવ લક્ખણપટિગ્ગાહકા ચ અટ્ઠ બ્રાહ્મણા. તેસુ તયો દ્વેધા બ્યાકરિંસુ “ઇમેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતો અગારં અજ્ઝાવસમાનો રાજા હોહિતિ ચક્કવત્તી, પબ્બજમાનો બુદ્ધો”તિ. પઞ્ચ બ્રાહ્મણા એકંસબ્યાકરણા અહેસું “ઇમેહિ લક્ખણેહિ સમન્નાગતો અગારે ન તિટ્ઠતિ, બુદ્ધોવ હોતી”તિ. તેસુ પુરિમા તયો યથામન્તપદં ગતા. એતે હિ લક્ખણમન્તસઙ્ખાતવેદવચનાનુરૂપં પટિપન્ના દ્વે ગતિયો ભવન્તિ અનઞ્ઞાતિ વુત્તનિયામેન નિચ્છિનિતું અસક્કોન્તા વુત્તમેવ પટિપજ્જિંસુ, ન મહાપુરિસસ્સ બુદ્ધભાવપ્પત્તિં પચ્ચાસીસિંસુ. ઇમે પન કોણ્ડઞ્ઞાદયો પઞ્ચ “એકંસતો બુદ્ધો ભવિસ્સતી”તિ જાતનિચ્છયત્તા મન્તપદં અતિક્કન્તા. તે અત્તના લદ્ધં તુટ્ઠિદાનં ઞાતકાનં વિસ્સજ્જેત્વા “અયં મહાપુરિસો અગારે ન અજ્ઝાવસિસ્સતિ, એકન્તેન બુદ્ધો ભવિસ્સતી”તિ નિબ્બેમતિકા બોધિસત્તં ઉદ્દિસ્સ સમણપબ્બજ્જં પબ્બજિતા, તેસં પુત્તાતિપિ વદન્તિ, તં અટ્ઠકથાયં પટિક્ખિત્તં. એતે કિર દહરકાલેવ બહૂ મન્તે જાનિંસુ, તસ્મા ને બ્રાહ્મણા આચરિયટ્ઠાને ઠપયિંસુ. તે “પચ્છા અમ્હેહિ પુત્તદારજટં છિન્દિત્વા ન સક્કા ભવિસ્સતિ પબ્બજિતુ”ન્તિ દહરકાલેયેવ પબ્બજિત્વા રમણીયાનિ સેનાસનાનિ પરિભુઞ્જન્તા વિચરિંસુ. કાલેન કાલં પન “કિં ભો મહાપુરિસો મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખન્તો”તિ પુચ્છન્તિ. મનુસ્સા “કુહિં તુમ્હે મહાપુરિસં પસ્સિસ્સથ, તીસુ પાસાદેસુ વિવિધનાટકમજ્ઝે દેવો વિય સમ્પત્તિં અનુભોતી”તિ વદન્તિ. તે સુત્વા “ન તાવ મહાપુરિસસ્સ ઞાણં પરિપાકં ગચ્છતી”તિ અપ્પોસ્સુક્કા વિહરિંસુયેવ.

કસ્મા પનેત્થ ભગવા “બહુકારા ખો મે પઞ્ચવગ્ગિયા”તિ આહ. કિં ઉપકારકાનંયેવ એસ ધમ્મં દેસેતિ, અનુપકારકાનં ન દેસેતીતિ? નો ન દેસેતિ. પરિચયવસેન હેસ આળારઞ્ચેવ કાલામં ઉદકઞ્ચ રામપુત્તં ઓલોકેસિ. એતસ્મિં પન બુદ્ધક્ખેત્તે ઠપેત્વા અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞં અઞ્ઞો પઠમં ધમ્મં સચ્છિકાતું સમત્થો નામ નત્થિ. કસ્મા? તથાવિધઉપનિસ્સયત્તા. પુબ્બે કિર પુઞ્ઞકરણકાલે દ્વે ભાતરો અહેસું. તે ચ એકતો સસ્સં અકંસુ. તત્થ જેટ્ઠસ્સ “એકસ્મિં સસ્સે નવ વારે અગ્ગસસ્સદાનં મયા દાતબ્બ”ન્તિ અહોસિ. સો વપ્પકાલે બીજગ્ગં નામ દત્વા ગબ્ભકાલે કનિટ્ઠેન સદ્ધિં મન્તેસિ “ગબ્ભકાલે ગબ્ભં ફાલેત્વા દસ્સામી”તિ. કનિટ્ઠો “તરુણસસ્સં નાસેતુકામોસી”તિ આહ. જેટ્ઠો કનિટ્ઠસ્સ અનનુવત્તનભાવં ઞત્વા ખેત્તં વિભજિત્વા અત્તનો કોટ્ઠાસતો ગબ્ભં ફાલેત્વા ખીરં નીહરિત્વા સપ્પિફાણિતેન યોજેત્વા અદાસિ, પુથુકકાલે પુથુકં કારેત્વા અદાસિ , લાયને લાયનગ્ગં, વેણિકરણે વેણગ્ગં, વેણિયો પુરિસભારવસેન બન્ધિત્વા કલાપકરણે કલાપગ્ગં, ખલે કલાપાનં ઠપનદિવસે ખલગ્ગં, મદ્દિત્વા વીહીનં રાસિકરણદિવસે ખલભણ્ડગ્ગં, કોટ્ઠાગારે ધઞ્ઞસ્સ પક્ખિપનદિવસે કોટ્ઠગ્ગન્તિ એવં એકસ્મિં સસ્સે નવ વારે અગ્ગદાનં અદાસિ. કનિટ્ઠો પન ખલતો ધઞ્ઞં ઉદ્ધરિત્વા ગહણદિવસે અદાસિ. તેસુ જેટ્ઠો અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરો જાતો, કનિટ્ઠો સુભદ્દપરિબ્બાજકો. ઇતિ એકસ્મિં સસ્સે નવન્નં અગ્ગદાનાનં દિન્નત્તા ઠપેત્વા થેરં અઞ્ઞો પઠમં ધમ્મં સચ્છિકાતું સમત્થો નામ નત્થિ. “નવન્નં અગ્ગદાનાનં દિન્નત્તા”તિ ઇદઞ્ચ તસ્સ રત્તઞ્ઞૂનં અગ્ગભાવત્થાય કતાભિનીહારાનુરૂપં પવત્તિતસાવકપારમિયા ચિણ્ણન્તે પવત્તિતત્તા વુત્તં. તિણ્ણમ્પિ હિ બોધિસત્તાનં તંતંપારમિયા સિખાપ્પત્તકાલે પવત્તિતં પુઞ્ઞં અપુઞ્ઞં વા ગરુતરવિપાકમેવ હોતિ, ધમ્મસ્સ ચ સબ્બપઠમં સચ્છિકિરિયાય વિના કથં રત્તઞ્ઞૂનં અગ્ગભાવસિદ્ધીતિ? “બહુકારા ખો મે પઞ્ચવગ્ગિયા”તિ ઇદં પન ઉપકારાનુસ્સરણમત્તકેનેવ વુત્તં.

ઇસિપતને મિગદાયેતિ તસ્મિં કિર પદેસે અનુપ્પન્ને બુદ્ધે પચ્ચેકસમ્બુદ્ધા ગન્ધમાદનપબ્બતે સત્તાહં નિરોધસમાપત્તિયા વીતિનામેત્વા નિરોધા વુટ્ઠાય નાગલતાદન્તકટ્ઠં ખાદિત્વા અનોતત્તદહે મુખં ધોવિત્વા પત્તચીવરમાદાય આકાસેન આગન્ત્વા નિપતન્તિ. તત્થ ચીવરં પારુપિત્વા નગરે પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચા ગમનકાલેપિ તતોયેવ ઉપ્પતિત્વા ગચ્છન્તિ. ઇતિ ઇસયો એત્થ નિપતન્તિ ઉપ્પતન્તિ ચાતિ તં ઠાનં “ઇસિપતન”ન્તિ સઙ્ખં ગતં, મિગાનં પન અભયત્થાય દિન્નત્તા “મિગદાયો”તિ વુચ્ચતિ. તેન વુત્તં “ઇસિપતને મિગદાયે”તિ. અઞ્ઞે બુદ્ધા પઠમં ધમ્મદેસનત્થાય ગચ્છન્તા આકાસેન ગન્ત્વા તત્થેવ ઓતરન્તિ, અમ્હાકં પન ભગવા ઉપકસ્સ આજીવકસ્સ ઉપનિસ્સયં દિસ્વા “ઉપકો ઇમં અદ્ધાનં પટિપન્નો, સો મં દિસ્વા સલ્લપિત્વા ગમિસ્સતિ, અથ પુન નિબ્બિન્નો આગમ્મ

અરહત્તં સચ્છિકરિસ્સતી''તિ ઞત્વા અટ્ઠારસયોજનં મગ્ગં પદસાવ અગમાસિ. તેન વુત્તં ''યેન બારાણસી, તેન ચારિકં પક્કામી''તિ.

૧૧. અન્તરા ચ ગયં અન્તરા ચ બોધિન્તિ ગયાય ચ બોધિસ્સ ચ વિવરે તિગાવુતન્તરે ઠાને. બોધિમણ્ડતો હિ ગયા તીણિ ગાવુતાનિ, બારાણસી અટ્ઠારસ યોજનાનિ. ઉપકો બોધિમણ્ડસ્સ ચ ગયાય ચ અન્તરે ભગવન્તં અદ્દસ. અન્તરા-સદ્દેન પન યુત્તત્તા ઉપયોગવચનં કતં. ઈદિસેસુ ચ ઠાનેસુ અક્ખરચિન્તકા ''અન્તરા ગામઞ્ચ નદિઞ્ચ યાતી''તિ એવં એકમેવ અન્તરા-સદ્દં પયુજ્જન્તિ, સો દુતિયપદેનપિ યોજેતબ્બો હોતિ, અયોજિયમાને ઉપયોગવચનં ન પાપુણાતિ સામિવચનસ્સ પસઙ્ગે અન્તરા-સદ્દયોગેન ઉપયોગવચનસ્સ ઇચ્છિતત્તા. ઇધ પન યોજેત્વા એવ વુત્તો. **અદ્ધાનમગ્ગન્તિ** અદ્ધાનસઙ્ખાતં મગ્ગં, દીઘમગ્ગન્તિ અત્થો. અદ્ધાનગમનસમયસ્સ વિભઙ્ગે ''અદ્ધયોજનં ગચ્છિસ્સામીતિ ભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિઆદિવચનતો (પાચિ॰ ૨૧૮) અદ્ધયોજનમ્પિ અદ્ધાનમગ્ગો હોતિ. બોધિમણ્ડતો પન ગયા તિગાવુતં. **વિપ્પસન્નાની**તિ સુટ્ઠુ પસન્નાનિ. **ઇન્દ્રિયાની**તિ મનચ્છટ્ઠાનિ ઇન્દ્રિયાનિ. **પરિસુદ્ધો**તિ નિદ્દોસો. **પરિયોદાતો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. નિરુપક્કિલેસતાયેવ હિ એસ ''પરિયોદાતો''તિ વુત્તો, ન સેતભાવેન. એતસ્સ પરિયોદાતતં દિસ્વાવ ઇન્દ્રિયાનં વિપ્પસન્નતં અઞ્ઞાસિ, નયગ્ગાહીપઞ્ઞા કિરેસા તસ્સ આજીવકસ્સ.

સબ્બાભિભૂતિ સબ્બં તેભૂમકધમ્મં અભિભવિત્વા ઠિતો. **સબ્બવિદૂ**તિ સબ્બં ચતુભૂમકધમ્મં અવેદિં અઞ્ઞાસિં સબ્બસો ઞેય્યાવરણસ્સ પહીનત્તા. **સબ્બેસુ ધમ્મેસુ અનૂપલિત્તો**તિ સબ્બેસુ તેભૂમકધમ્મેસુ રજ્જનદુસ્સનમુય્હનાદિના કિલેસલેપેન અલિત્તો. **સબ્બઞ્જહો**તિ સબ્બં તેભૂમકધમ્મં જહિત્વા ઠિતો. અપ્પહાતબ્બમ્પિ હિ કુસલાબ્યાકતં તપ્પટિબદ્ધકિલેસપ્પહાનેન પહીનત્તા ન હોતીતિ જહિતમેવ હોતિ. **તણ્હક્ખયે વિમુત્તો**તિ તણ્હક્ખયે નિબ્બાને આરમ્મણકરણવસેન વિમુત્તો. **સયં અભિઞ્ઞાયા**તિ સબ્બં ચતુભૂમકધમ્મં અત્તનાવ જાનિત્વા. **કમુદ્દિસેય્યન્તિ** કં અઞ્ઞં ''અયં મે આચરિયો''તિ ઉદ્દિસેય્યં.

ન મે આચરિયો અત્થીતિ લોકુત્તરધમ્મે મય્હં આચરિયો નામ નત્થિ. કિઞ્ચાપિ હિ લોકિયધમ્માનમ્પિ યાદિસો લોકનાથસ્સ અધિગમો, ન તાદિસો અધિગમો પરૂપદેસો અત્થિ, લોકુત્તરધમ્મે પનસ્સ લેસોપિ નત્થિ. **નત્થિ મે પટિપુગ્ગલો**તિ મય્હં સીલાદીહિ ગુણેહિ પટિનિધિભૂતો પુગ્ગલો નામ નત્થિ. **સમ્માસમ્બુદ્ધો**તિ હેતુના નયેન ચત્તારિ સચ્ચાનિ સયં બુદ્ધો . **સીતિભૂતો**તિ સબ્બકિલેસગ્ગિનિબ્બાપનેન સીતિભૂતો, કિલેસાનં યેવ નિબ્બુતત્તા **નિબ્બુતો**.

કાસિનં પુરન્તિ કાસિરટ્ઠે નગરં. **આહઞ્છન્તિ** આહનિસ્સામિ. **અમતદુન્દુભિન્તિ** વેનેય્યાનં અમતાધિગમાય ઉગ્ઘોસનાદિં કત્વા સત્થુ ધમ્મદેસના ''અમતદુન્દુભી''તિ વુત્તા, ધમ્મચક્કપટિલાભાય તં અમતભેરિં પહરિસ્સામીતિ ગચ્છામીતિ વુત્તં હોતિ.

અરહસિ અનન્તજિનોતિ અનન્તજિનોપિ ભવિતું યુત્તોતિ અત્થો. અનન્તઞાણો જિતકિલેસોતિ **અનન્તજિનો. હુપેય્યપાવુસો**તિ આવુસો એવમ્પિ નામ ભવેય્ય, એવંવિધે નામ રૂપરતને ઈદિસેન ઞાણેન ભવિતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. અયઞ્હિસ્સ પબ્બજ્જાય પચ્ચયો જાતો. કતાધિકારો હેસ. તથા હિ ભગવા તેન સમાગમનત્થં પદસાવ તં મગ્ગં પટિપજ્જિ. **પક્કામી**તિ વઙ્કહારજનપદં નામ અગમાસિ.

તત્થેકં મિગલુદ્દકગામકં નિસ્સાય વાસં કપ્પેસિ, જેટ્ઠકલુદ્દકો તં ઉપટ્ઠાસિ. તસ્મિઞ્ચ જનપદે ચણ્ડા મક્ખિકા હોન્તિ. અથ નં એકાય ચાટિયા વસાપેસું. મિગલુદ્દકો દૂરં મિગવં ગચ્છન્તો ''અમ્હાકં અરહન્તે મા પમજ્જી''તિ ચાપં નામ ધીતરં આણાપેત્વા અગમાસિ સદ્ધિં પુત્તભાતુકેહિ. સા ચસ્સ ધીતા દસ્સનીયા હોતિ કોટ્ઠાસસમ્પન્ના. દુતિયદિવસે ઉપકો ઘરં આગતો તં દારિકં સબ્બં ઉપચારં કત્વા પરિવિસિતું ઉપગતં દિસ્વા રાગેન અભિભૂતો ભુઞ્જિતુમ્પિ અસક્કોન્તો

ભાજનેન ભત્તં આદાય વસનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ભત્તં એકમન્તં નિક્ખિપિત્વા ‘‘સચે ચાપં લભામિ, જીવામિ. નો ચે, મરામી’’તિ નિરાહારો સયિ. સત્તમે દિવસે માગવિકો આગન્ત્વા ધીતરં ઉપકસ્સ પવત્તિં પુચ્છિ. સા ‘‘એકદિવસમેવ આગન્ત્વા પુન નાગતપુબ્બો’’તિ આહ.

માગવિકો આગતવેસેનેવ નં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિસ્સામીતિ તઙ્ખણંયેવ ગન્ત્વા ‘‘કિં, ભન્તે, અફાસુક’’ન્તિ પાદે પરામસન્તો પુચ્છિ. ઉપકો નિત્થુનન્તો પરિવત્તતિયેવ. સો ‘‘વદ ભન્તે, યં મયા સક્કા કાતું, સબ્બં કરિસ્સામી’’તિ આહ. ઉપકો ‘‘સચે ચાપં લભામિ, જીવામિ, નો ચે, મય્હમેવ મરણં સેય્યો’’તિ આહ. જાનાસિ કિર, ભન્તે, કિઞ્ચિ સિપ્પન્તિ? ન જાનામીતિ. ન, ભન્તે, કિઞ્ચિ સિપ્પં અજાનન્તેન સક્કા ઘરાવાસં અધિટ્ઠાતુન્તિ. સો આહ ‘‘નાહં કિઞ્ચિ સિપ્પં જાનામિ, અપિચ તુમ્હાકં મંસહારકો ભવિસ્સામિ, મંસઞ્ચ વિક્કિણિસ્સામી’’તિ. માગવિકો ‘‘અમ્હાકમ્પિ એતદેવ રુચ્ચતી’’તિ ઉત્તરસાટકં દત્વા ઘરં આનેત્વા ધીતરં અદાસિ. તેસં સંવાસમન્વાય પુત્તો વિજાયિ, ‘‘સુભદ્દો’’તિસ્સ નામં અકંસુ. ચાપા તસ્સ રોદનકાલે ‘‘મંસહારકસ્સ પુત્ત મિગલુદ્દકસ્સ પુત્ત મા રોદિ મા રોદી’’તિઆદીનિ વદમાના પુત્તતોસનગીતેન ઉપકં ઉપ્પણ્ડેસિ. ‘‘ભદ્દે ત્વં મં અનાથોતિ મઞ્ઞસિ, અત્થિ મે અનન્તજિનો નામ સહાયો, તસ્સાહં સન્તિકં ગમિસ્સામી’’તિ આહ. ચાપા ‘‘એવમયં અટ્ટીયતી’’તિ ઞત્વા પુનપ્પુનં કથેસિ. સો એકદિવસં અનારોચેત્વાવ મજ્ઝિમદેસાભિમુખો પક્કામિ.

ભગવા ચ તેન સમયેન સાવત્થિયં વિહરતિ જેતવને, અથ ખો ભગવા પટિકચ્ચેવ ભિક્ખૂ આણાપેસિ ‘‘યો, ભિક્ખવે, અનન્તજિનોતિ પુચ્છમાનો આગચ્છતિ, તસ્સ મં દસ્સેય્યાથા’’તિ. ઉપકોપિ ખો ‘‘કુહિં અનન્તજિનો વસતી’’તિ પુચ્છન્તો અનુપુબ્બેન સાવત્થિં આગન્ત્વા વિહારમજ્ઝે ઠત્વા ‘‘કુહિં અનન્તજિનો’’તિ પુચ્છિ. તં ભિક્ખૂ ભગવતો સન્તિકં નયિંસુ. સો ચ ભગવન્તં દિસ્વા ‘‘સઞ્જાનાથ મં ભગવા’’તિ આહ. આમ ઉપક સઞ્જાનામિ, કુહિં પન ત્વં વસિત્થાતિ. વઙ્કહારજનપદે, ભન્તેતિ. ઉપક મહલ્લકોસિ જાતો, પબ્બજિતું સક્ખિસ્સસીતિ. પબ્બજિસ્સામિ, ભન્તેતિ. ભગવા પબ્બાજેત્વા તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં અદાસિ. સો કમ્મટ્ઠાને કમ્મં કરોન્તો અનાગામિફલે પતિટ્ઠાય કાલં કત્વા અવિહેસુ નિબ્બત્તો, નિબ્બત્તિક્ખણેયેવ ચ અરહત્તં પાપુણિ. અવિહે નિબ્બત્તમત્તા હિ સત્ત જના અરહત્તં પાપુણિંસુ, તેસં સો અઞ્ઞતરો. વુત્તઞ્હેતં –

‘‘અવિહં ઉપપન્નાસે, વિમુત્તા સત્ત ભિક્ખવો;
રાગદોસપરિક્ખીણા, તિણ્ણા લોકે વિસત્તિકં.

‘‘ઉપકો પલગણ્ડો ચ, પુક્કુસાતિ ચ તે તયો;
ભદ્દિયો ખણ્ડદેવો ચ, બાહુરગ્ગિ ચ સઙ્ગિયો;
તે હિત્વા માનુસં દેહં, દિબ્બયોગં ઉપચ્ચગુ’’ન્તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૫૦, ૧૦૫);

૧૨. **સણ્ઠપેસુ**ન્તિ ‘‘નેવ અભિવાદેતબ્બો’’તિઆદિના કતિકં અકંસુ. **બાહુલ્લિકો**તિ ચીવરબાહુલ્લાદીનં અત્થાય પટિપન્નો. **પધાનવિબ્ભન્તો**તિ પધાનતો પુબ્બે અનુટ્ઠિતદુક્કરચરણતો વિબ્ભન્તો ભટ્ઠો પરિહીનો. **આવત્તો બાહુલ્લાયા**તિ ચીવરાદિબહુભાવત્થાય આવત્તો. **અપિચ ખો આસનં ઠપેતબ્બ**ન્તિ અપિચ ખો પનસ્સ ઉચ્ચકુલે નિબ્બત્તસ્સ આસનમત્તં ઠપેતબ્બન્તિ વદિંસુ. **અસણ્ઠહન્તા**તિ બુદ્ધાનુભાવેન બુદ્ધતેજેન અભિભૂતા અત્તનો કતિકાય ઠાતું અસક્કોન્તા. **નામેન ચ આવુસોવાદેન ચ સમુદાચરન્તી**તિ ‘‘ગોતમા’’તિ ચ ‘‘આવુસો’’તિ ચ વદન્તિ, ‘‘આવુસો ગોતમ, મયં ઉરુવેલાયં પધાનકાલે તુય્હં પત્તચીવરં ગહેત્વા વિચરિમ્હ, મુખોદકં દન્તકટ્ઠં અદમ્હ, વુત્થપરિવેણં સમ્મજ્જિમ્હ, પચ્છા તે કો વત્તપટિપત્તિં અકાસિ, કચ્ચિ અમ્હેસુ પક્કન્તેસુ ન ચિન્તયિત્થા’’તિ એવરૂપં કથં કથેન્તીતિ અત્થો.

ન ચિરસ્સેવાતિ અચિરેનેવ. **કુલપુત્તા**તિ દુવિધા કુલપુત્તા જાતિકુલપુત્તા આચારકુલપુત્તા ચ, એતે પન ઉભયથાપિ કુલપુત્તાયેવ. **અગારસ્મા**તિ ઘરા. અગારાય હિતં અગારિયં, કસિગોરક્ખાદિ કુટુમ્બપોસનકમ્મં વુચ્ચતિ. નત્થિ એત્થ અગારિયન્તિ **અનગારિયં**. પબ્બજ્જાયેતં અધિવચનં. **પબ્બજન્તી**તિ ઉપગચ્છન્તિ ઉપસઙ્કમન્તિ. **તદનુત્તરન્તિ** તં અનુત્તરં. **બ્રહ્મચરિયપરિયોસાનન્તિ** મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ પરિયોસાનં, અરહત્તફલન્તિ વુત્તં હોતિ. તસ્સ હિ અત્થાય કુલપુત્તા પબ્બજન્તિ. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ તસ્મિંયેવ અત્તભાવે. **સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા**તિ અત્તનોયેવ પઞ્ઞાય પચ્ચક્ખં કત્વા, અપરપ્પચ્ચયં કત્વાતિ અત્થો. **ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સથા**તિ પાપુણિત્વા સમ્પાદેત્વા વિહરિસ્સથ.

ઇરિયાયાતિ દુક્કરઇરિયાય. **પટિપદાયા**તિ દુક્કરપટિપત્તિયા. **દુક્કરકારિકાયા**તિ પસતપસતમુગ્ગયૂસાદિઆહરણાદિના દુક્કરકરણેન. **ઉત્તરિ મનુસ્સધમ્મા**તિ મનુસ્સધમ્મતો ઉપરિ. અલં અરિયં કાતુન્તિ અલમરિયો, અરિયભાવાય સમત્થોતિ વુત્તં હોતિ, ઞાણદસ્સનમેવ ઞાણદસ્સનવિસેસો, અલમરિયો ચ સો ઞાણદસ્સનવિસેસો ચાતિ **અલમરિયઞાણદસ્સનવિસેસો**. **ઞાણદસ્સનન્તિ** ચ દિબ્બચક્ખુપિ વિપસ્સનાપિ મગ્ગોપિ ફલમ્પિ પચ્ચવેક્ખણઞાણમ્પિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમ્પિ વુચ્ચતિ. ''અપ્પમત્તો સમાનો ઞાણદસ્સનં આરાધેતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૧૧) હિ એત્થ દિબ્બચક્ખુ ઞાણદસ્સનં નામ. ''ઞાણદસ્સનાય ચિત્તં અભિનીહરતિ અભિનિન્નામેતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૩૫) એત્થ વિપસ્સનાઞાણં. ''અભબ્બા તે ઞાણદસ્સનાય અનુત્તરાય સમ્બોધાયા''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૧૯૬) એત્થ મગ્ગો. ''અયમઞ્ઞો ઉત્તરિમનુસ્સધમ્મા અલમરિયઞાણદસ્સનવિસેસો અધિગતો ફાસુવિહારો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૨૮) એત્થ ફલં. ''ઞાણઞ્ચ પન મે દસ્સનં ઉદપાદિ 'અકુપ્પા મે ચેતોવિમુત્તિ, અયમન્તિમા જાતિ, નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો'''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૬) એત્થ પચ્ચવેક્ખણઞાણં. ''ઞાણઞ્ચ પન મે દસ્સનં ઉદપાદિ 'સત્તાહકાલકતો આળારો કાલામો'''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૪; ૨.૩૪૦; મહાવ॰ ૧૦) એત્થ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. ઇધ પન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપદટ્ઠાનો અરિયમગ્ગો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમેવ વા અધિપ્પેતં.

અભિજાનાથ મે નોતિ અભિજાનાથ નુ મે. **એવરૂપં પભાવિતમેતન્તિ** એત્થ એવરૂપં વાક્યભેદન્તિ અત્થો, અપિ નુ અહં ઉરુવેલાયં પધાને તુમ્હાકં સઙ્ગણ્હનત્થં અનુક્કણ્ઠનત્થં રત્તિં વા દિવા વા આગન્ત્વા ''આવુસો, મયં યત્થ કત્થચિ ગમિસ્સામાતિ મા વિતક્કયિત્થ, મય્હં ઓભાસો વા કમ્મટ્ઠાનનિમિત્તં વા પઞ્ઞાયતી''તિ એવરૂપં કઞ્ચિ વચનભેદં અકાસિન્તિ અધિપ્પાયો. તે એકપદેનેવ સતિં લભિત્વા ઉપ્પન્નગારવા ''અદ્ધા એસ બુદ્ધો જાતો''તિ સદ્દહિત્વા ''નો હેતં ભન્તે''તિ આહંસુ. **અસક્ખિ ખો ભગવા પઞ્ચવગ્ગિયે ભિક્ખૂ સઞ્ઞાપેતુન્તિ** ભગવા પઞ્ચવગ્ગિયે ભિક્ખૂ ''બુદ્ધો અહ''ન્તિ જાનાપેતું અસક્ખિ. **અઞ્ઞા ચિત્તં ઉપટ્ઠાપેસુન્તિ** અઞ્ઞાય અરહત્તપ્પત્તિયા ચિત્તં ઉપટ્ઠપેસું અભિનીહરિંસુ.

ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તવણ્ણના

૧૩. દ્વેમે, ભિક્ખવે, અન્તાતિ દ્વે ઇમે, ભિક્ખવે, કોટ્ઠાસા, દ્વે ભાગાતિ અત્થો. ભાગવચનો હેત્થ અન્ત-સદ્દો ''પુબ્બન્તે ઞાણં અપરન્તે ઞાણ''ન્તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ ૧૦૬૩) વિય. ઇમસ્સ પન પદસ્સ ઉચ્ચારણસમકાલં પવત્તનિગ્ઘોસો બુદ્ધાનુભાવેન હેટ્ઠા અવીચિં ઉપરિ ભવગ્ગં પત્વા દસસહસ્સિલોકધાતું ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. તસ્મિંયેવ સમયે પરિપક્કકુસલમૂલા સચ્ચાભિસમ્બોધાય કતાધિકારા અટ્ઠારસકોટિસઙ્ખા બ્રહ્માનો સમાગચ્છિંસુ. પચ્છિમદિસાય સૂરિયો અત્થમેતિ, પાચીનદિસાય આસાળ્હનક્ખત્તેન યુત્તો પુણ્ણચન્દો ઉગ્ગચ્છતિ. તસ્મિં સમયે ભગવા ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તં આરભન્તો ''દ્વેમે, ભિક્ખવે, અન્તા''તિઆદિમાહ.

તત્થ **પબ્બજિતેના**તિ ગિહિબન્ધનં છેત્વા પબ્બજ્જુપગતેન. **ન સેવિતબ્બા**તિ ન વળઞ્જેતબ્બા નાનુયુઞ્જિતબ્બા. **યો ચાયં કામેસુ કામસુખલ્લિકાનુયોગો**તિ યો ચ અયં વત્થુકામેસુ કિલેસકામસુખસ્સ અનુયોગો, કિલેસકામસંયુત્તસ્સ સુખસ્સ અનુગતોતિ અત્થો. **હીનો**તિ લામકો. **ગમ્મો**તિ ગામવાસીનં સન્તકો તેહિ સેવિતબ્બતાય. **પોથુજ્જનિકો**તિ

પુથુજ્જનેન અન્ધબાલજનેન આચિણ્ણો. **અનરિયો**તિ ન અરિયો ન વિસુદ્ધો ન ઉત્તમો, ન વા અરિયાનં સન્તકો. **અનત્થસંહિતો**તિ ન અત્થસંહિતો, હિતસુખાવહકારણં અનિસ્સિતોતિ અત્થો. **અત્તકિલમથાનુયોગો**તિ અત્તનો કિલમથસ્સ અનુયોગો, દુક્ખકરણં દુક્ખુપ્પાદનન્તિ અત્થો. **દુક્ખો**તિ કણ્ટકાપસ્સયસેય્યાદીહિ અત્તબાધનેહિ દુક્ખાવહો. **મજ્ઝિમા પટિપદા**તિ અરિયમગ્ગં સન્ધાય વુત્તં. મગ્ગો હિ કામસુખલ્લિકાનુયોગો એકો અન્તો, અત્તકિલમથાનુયોગો એકો અન્તો, એતે દ્વે અન્તે ન ઉપેતિ ન ઉપગચ્છતિ, વિમુત્તો એતેહિ અન્તેહિ, તસ્મા ''મજ્ઝિમા પટિપદા''તિ વુચ્ચતિ. એતેસં મજ્ઝે ભવત્તા **મજ્ઝિમા**, વટ્ટદુક્ખનિસ્સરણત્થિકેહિ પટિપજ્જિતબ્બતો ચ **પટિપદા**તિ, તથા લોભો એકો અન્તો, દોસો એકો અન્તો. સસ્સતં એકં અન્તં, ઉચ્છેદો એકો અન્તોતિ પુરિમનયેનેવ વિત્થારેતબ્બં.

ચક્ખુકરણીતિઆદીહિ તમેવ પટિપદં થોમેતિ. પઞ્ઞાચક્ખું કરોતીતિ ચક્ખુકરણી. સા હિ ચતુન્નં સચ્ચાનં દસ્સનાય સંવત્તતિ પરિઞ્ઞાભિસમયાદિભેદસ્સ દસ્સનસ્સ પવત્તનટ્ઠેનાતિ ''ચક્ખુકરણી''તિ વુચ્ચતિ. તયિદં સતિપિ પટિપદાય અનઞ્ઞત્તે અવયવવસેન સિજ્ઝમાનો અત્થો સમુદાયેન કતો નામ હોતીતિ ઉપચારવસેન વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. દુતિયપદં તસ્સેવ વેવચનં. **ઉપસમાયા**તિ કિલેસુપસમત્થાય. **અભિઞ્ઞાયા**તિ ચતુન્નં સચ્ચાનં અભિજાનનત્થાય. **સમ્બોધાયા**તિ તેસંયેવ સમ્બુજ્ઝનત્થાય. **નિબ્બાનાયા**તિ નિબ્બાનસચ્છિકિરિયાય. અથ વા **નિબ્બાનાયા**તિ અનુપાદિસેસનિબ્બાનાય. ''ઉપસમાયા''તિ હિ ઇમિના સઉપાદિસેસનિબ્બાનં ગહિતં.

ઇદાનિ તં મજ્ઝિમપ્પટિપદં સરૂપતો દસ્સેતુકામો ''કતમા ચ સા''તિ પુચ્છિત્વા ''અયમેવા''તિઆદિના નયેન વિસ્સજ્જેસિ. તત્થ **અયમેવા**તિ અવધારણવચનં અઞ્ઞસ્સ નિબ્બાનગામિમગ્ગસ્સ અત્થિભાવપટિસેધનત્થં. સત્તાપટિક્ખેપો હિ ઇધ પટિસેધનં અલબ્ભમાનત્તા અઞ્ઞસ્સ મગ્ગસ્સ. **અરિયો**તિ કિલેસાનં આરકત્તા અરિયો નિરુત્તિનયેન. અરિપહાનાય સંવત્તતીતિપિ **અરિયો** અરયો પાપધમ્મા યન્તિ અપગચ્છન્તિ એતેનાતિ કત્વા. અરિયેન ભગવતા દેસિતત્તા અરિયસ્સ અયન્તિપિ **અરિયો**, અરિયભાવપ્પટિલાભાય સંવત્તતીતિપિ **અરિયો**. એત્થ પન અરિયકરો અરિયોતિપિ ઉત્તરપદલોપેન અરિય-સદ્દસિદ્ધિ વેદિતબ્બા. અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ ઉપેતત્તા **અટ્ઠઙ્ગિકો**. મગ્ગઙ્ગસમુદાયે હિ મગ્ગવોહારો, સમુદાયો ચ સમુદાયીહિ સમન્નાગતો નામ હોતિ. અયં પનેત્થ વચનત્થો – અત્તનો અવયવભૂતાનિ અટ્ઠઙ્ગાનિ એતસ્સ સન્તીતિ અટ્ઠઙ્ગિકોતિ. પરમત્થતો પન અઙ્ગાનિયેવ મગ્ગો પઞ્ચઙ્ગિકતૂરિયાદીનિ વિય, ન ચ અઙ્ગવિનિમુત્તો છળઙ્ગો વેદો વિય. કિલેસે મારેન્તો ગચ્છતીતિ **મગ્ગો** નિરુત્તિનયેન, નિબ્બાનં મગ્ગતિ ગવેસતીતિ વા **મગ્ગો**. અરિયમગ્ગો હિ નિબ્બાનં આરમ્મણં કરોન્તો ગવેસન્તો વિય હોતિ. નિબ્બાનત્થિકેહિ મગ્ગીયતીતિ વા **મગ્ગો** વિવટ્ટૂપનિસ્સયપુઞ્ઞકરણતો પટ્ઠાય તદત્થપટિપત્તિતો. ગમ્મતિ વા તેહિ પટિપજ્જીયતીતિ **મગ્ગો**. એત્થ પન આદિઅન્તવિપરિયાયેન સદ્દસિદ્ધિ વેદિતબ્બા.

સેય્યથિદન્તિ નિપાતો, તસ્સ કતમો સો ઇતિ ચેતિ અત્થો, કતમાનિ વા તાનિ અટ્ઠઙ્ગાનીતિ. સબ્બલિઙ્ગવિભત્તિવચનસાધારણો હિ અયં નિપાતો. એકમેકમ્પિ અઙ્ગં મગ્ગોયેવ. યથાહ ''સમ્માદિટ્ઠિ મગ્ગો ચેવ હેતુ ચા''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૦૩૯). પોરાણાપિ ભણન્તિ ''દસ્સનમગ્ગો સમ્માદિટ્ઠિ, અભિનિરોપનમગ્ગો સમ્માસઙ્કપ્પો...પે॰... અવિક્ખેપમગ્ગો સમ્માસમાધી''તિ. નનુ ચ અઙ્ગાનિ સમુદિતાનિ મગ્ગો અન્તમસો સત્તઙ્ગવિકલસ્સ અરિયમગ્ગસ્સ અભાવતોતિ? સચ્ચમેતં સચ્ચસમ્પટિવેધે, મગ્ગપ્પચ્ચયતાય પન યથાસકં કિચ્ચકરણેન પચ્ચેકમ્પિ તાનિ મગ્ગોયેવ, અઞ્ઞથા સમુદિતાનમ્પિ તેસં મગ્ગકિચ્ચં ન સમ્ભવેય્યાતિ. સમ્માદિટ્ઠિઆદીસુ સમ્મા પસ્સતીતિ **સમ્માદિટ્ઠિ**, સમ્મા સઙ્કપ્પેતિ સમ્પયુત્તધમ્મે નિબ્બાનસઙ્ખાતે આરમ્મણે અભિનિરોપેતીતિ **સમ્માસઙ્કપ્પો**, સમ્મા વદતિ એતાયાતિ **સમ્માવાચા**, સમ્મા કરોતિ એતેનાતિ સમ્માકમ્મં, તદેવ **સમ્માકમ્મન્તો**, સમ્મા આજીવતિ એતેનાતિ **સમ્માઆજીવો**, સમ્મા વાયમતિ ઉસ્સહતીતિ **સમ્માવાયામો**, સમ્મા સરતિ અનુસ્સરતીતિ **સમ્માસતિ**, સમ્મા સમાધિયતિ ચિત્તં એતેનાતિ **સમ્માસમાધી**તિ એવં નિબ્બચનં વેદિતબ્બં. ઇદાનિ **અયં ખો સા ભિક્ખવે**તિ તમેવ પટિપદં નિગમેન્તો આહ.

તસ્સત્થો – ય્વાયં ચત્તારોપિ લોકુત્તરમગ્ગે એકતો કત્વા કથિતો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, અયં ખો સા ભિક્ખવે...પે॰... નિબ્બાનાય સંવત્તતીતિ.

૧૪. એવં મજ્ઝિમપટિપદં સરૂપતો દસ્સેત્વા ઇદાનિ ચત્તારિ અરિયસચ્ચાનિ દસ્સેતું **''ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે''**તિઆદિમાહ. તત્થ (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૫૩૦) **દુક્ખન્તિ** એત્થ **દુ**-ઇતિ અયં સદ્દો કુચ્છિતે દિસ્સતિ. કુચ્છિતઞ્હિ પુત્તં ''દુપુત્તો''તિ વદન્તિ, **ખં**-સદ્દો પન તુચ્છે. તુચ્છઞ્હિ આકાસં ''ખ''ન્તિ વુચ્ચતિ. ઇદઞ્ચ પઠમસચ્ચં કુચ્છિતં અનેકઉપદ્દવાધિટ્ઠાનતો, તુચ્છં બાલજનપરિકપ્પિતધુવસુભસુખત્તભાવવિરહિતતો, તસ્મા કુચ્છિતત્તા તુચ્છત્તા ચ ''દુક્ખ''ન્તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા પનેતં બુદ્ધાદયો અરિયા પટિવિજ્ઝન્તિ, તસ્મા **''અરિયસચ્ચ''**ન્તિ વુચ્ચતિ. અરિયપટિવિજ્ઝિતબ્બઞ્હિ સચ્ચં પુરિમપદે ઉત્તરપદલોપેન **''અરિયસચ્ચ''**ન્તિ વુત્તં. અરિયસ્સ તથાગતસ્સ સચ્ચન્તિપિ અરિયસચ્ચં. તથાગતેન હિ સયં અધિગતત્તા પવેદિતત્તા તતો એવ ચ અઞ્ઞેહિ અધિગમનીયત્તા તં તસ્સ હોતીતિ. અથ વા એતસ્સ અભિસમ્બુદ્ધત્તા અરિયભાવસિદ્ધિતો અરિયસાધકં સચ્ચન્તિપિ **અરિયસચ્ચં** પુબ્બે વિય ઉત્તરપદલોપેન . અવિતથભાવેન વા અરણીયત્તા અધિગન્તબ્બત્તા અરિયં સચ્ચન્તિપિ **અરિયસચ્ચં**. સચ્ચત્થં પન ચતુન્નમ્પિ સચ્ચાનં પરતો એકજ્ઝં દસ્સયિસ્સામ.

ઇદાનિ તં દુક્ખં અરિયસચ્ચં સરૂપતો દસ્સેતું **''જાતિપિ દુક્ખા''**તિઆદિમાહ. તત્રાયં **જાતિ**-સદ્દો અનેકત્થો. તથા હેસ ''એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૩૧; મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૮) એત્થ ભવે આગતો. ''અત્થિ, વિસાખે, નિગણ્ઠા નામ સમણજાતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૭૧) એત્થ નિકાયે. ''જાતિ દ્વીહિ ખન્ધેહિ સઙ્ગહિતા''તિ (ધાતુ॰ ૭૧) એત્થ સઙ્ખતલક્ખણે. ''યં માતુકુચ્છિસ્મિં પઠમં ચિત્તં ઉપ્પન્નં પઠમં વિઞ્ઞાણં પાતુભૂતં, તદુપાદાય સાવસ્સ જાતી''તિ (મહાવ॰ ૧૨૪) એત્થ પટિસન્ધિયં. ''સમ્પતિજાતો, આનન્દ, બોધિસત્તો''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૧; મ॰ નિ॰ ૩.૨૦૭) એત્થ પસૂતિયં. ''અક્ખિત્તો અનુપકુટ્ઠો જાતિવાદેના''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૩૦૩) એત્થ કુલે. સ્વાયમિધ ગબ્ભસેય્યકાનં પટિસન્ધિતો પટ્ઠાય યાવ માતુકુચ્છિમ્હા નિક્ખમનં, તાવ પવત્તેસુ ખન્ધેસુ, ઇતરેસં પટિસન્ધિક્ખણેસ્વેવાતિ દટ્ઠબ્બો. અયમ્પિ ચ પરિયાયકથાવ, નિપ્પરિયાયતો પન તત્થ તત્થ નિબ્બત્તમાનાનં સત્તાનં યે ખન્ધા પાતુભવન્તિ, તેસં પઠમપાતુભાવો જાતિ નામ.

કસ્મા પનેસા દુક્ખાતિ ચે? અનેકેસં દુક્ખાનં વત્થુભાવતો. અનેકાનિ હિ દુક્ખાનિ. સેય્યથિદં – દુક્ખદુક્ખં વિપરિણામદુક્ખં સઙ્ખારદુક્ખં પટિચ્છન્નદુક્ખં અપ્પટિચ્છન્નદુક્ખં પરિયાયદુક્ખં નિપ્પરિયાયદુક્ખન્તિ. તત્થ કાયિકચેતસિકા દુક્ખા વેદના સભાવતો ચ નામતો ચ દુક્ખત્તા **દુક્ખદુક્ખન્તિ** વુચ્ચતિ. સુખા વેદના વિપરિણામદુક્ખુપ્પત્તિહેતુતો **વિપરિણામદુક્ખં**. ઉપેક્ખા વેદના ચેવ સેસા ચ તેભૂમકા સઙ્ખારા ઉદયબ્બયપીળિતત્તા **સઙ્ખારદુક્ખં**. કણ્ણસૂલદન્તસૂલરાગજપરિળાહદોસજપરિળાહાદિકાયિકચેતસિકા આબાધા પુચ્છિત્વા જાનિતબ્બતો ઉપક્કમસ્સ ચ અપાકટભાવતો **પટિચ્છન્નદુક્ખં**. દ્વત્તિંસકમ્મકારણાદિસમુટ્ઠાનો આબાધો અપુચ્છિત્વાવ જાનિતબ્બતો ઉપક્કમસ્સ ચ પાકટભાવતો **અપ્પટિચ્છન્નદુક્ખં**. ઠપેત્વા દુક્ખદુક્ખં સેસદુક્ખં સચ્ચવિભઙ્ગે આગતં જાતિઆદિ સબ્બમ્પિ તસ્સ તસ્સ દુક્ખસ્સ વત્થુભાવતો **પરિયાયદુક્ખં**. દુક્ખદુક્ખં પન **નિપ્પરિયાયદુક્ખન્તિ** વુચ્ચતિ. તત્રાયં જાતિ યં તં **બાલપણ્ડિતસુત્તા**દીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૪૬ આદયો) ભગવતાપિ ઉપમાવસેન પકાસિતં આપાયિકં દુક્ખં, યઞ્ચ સુગતિયમ્પિ મનુસ્સલોકે ગબ્ભોક્કન્તિમૂલકાદિભેદં દુક્ખં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ વત્થુભાવતો દુક્ખા. તેનાહુ પોરાણા –

''જાયેથ નો ચે નરકેસુ સત્તો;
તત્થગ્ગિદાહાદિકમપ્પસય્હં;
લભેથ દુક્ખં ન કુહિં પતિટ્ઠં;

ઇચ્ચાહ દુક્ખાતિ મુનીધ જાતિં.

‘‘દુક્ખં તિરચ્છેસુ કસાપતોદ-
દણ્ડાભિઘાતાદિભવં અનેકં;
યં તં કથં તત્થ ભવેય્ય જાતિં;
વિના તહિં જાતિ તતોપિ દુક્ખા.

‘‘પેતેસુ દુક્ખં પન ખુપ્પિપાસા-
વાતાતપાદિપ્પભવં વિચિત્તં;
યસ્મા અજાતસ્સ ન તત્થ અત્થિ;
તસ્માપિ દુક્ખં મુનિ જાતિમાહ.

‘‘તિબ્બન્ધકારે ચ અસય્હ સીતે;
લોકન્તરે યં અસુરેસુ દુક્ખં;
ન તં ભવે તત્થ ન ચસ્સ જાતિ;
યતો અયં જાતિ તતોપિ દુક્ખા.

‘‘યઞ્ચાપિ ગૂથનરકે વિય માતુ ગબ્ભે;
સત્તો વસં ચિરમતો બહિ નિક્ખમઞ્ચ;
પપ્પોતિ દુક્ખમતિઘોરમિદમ્પિ નત્થિ;
જાતિં વિના ઇતિપિ જાતિ અયઞ્હિ દુક્ખા.

‘‘કિં ભાસિતેન બહુના નનુ યં કુહિઞ્ચિ;
અત્થીધ કિઞ્ચિદપિ દુક્ખમિદં કદાચિ;
નેવત્થિ જાતિવિરહેન યતો મહેસિ;
દુક્ખાતિ સબ્બપઠમં ઇમમાહ જાતિ’’ન્તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૫૪૧; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૧૯૧; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૫; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૩૨-૩૩);

જરાપિ દુક્ખાતિ એત્થ પન દુવિધા જરા સઙ્ખતલક્ખણઞ્ચ ખણ્ડિચ્ચાદિસમ્મતો સન્તતિયં એકભવપરિયાપન્નક્ખન્ધપુરાણભાવો ચ, સા ઇધ અધિપ્પેતા. સા પનેસા જરા સઙ્ખારદુક્ખભાવતો ચેવ દુક્ખવત્થુતો ચ દુક્ખા. યઞ્હિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગસિથિલભાવઇન્દ્રિયવિકારવિરૂપતાયોબ્બનવિનાસવીરિયાવિસાદસતિમતિવિપ્પવાસપરપરિભવાદિઅનેકપચ્ચયં કાયિકચેતસિકં દુક્ખમુપ્પજ્જતિ, જરા તસ્સ વત્થુ. તેનાહુ પોરાણા –

‘‘અઙ્ગાનં સિથિલીભાવા, ઇન્દ્રિયાનં વિકારતો;
યોબ્બનસ્સ વિનાસેન, બલસ્સ ઉપઘાતતો.

‘‘વિપ્પવાસા સતાદીનં, પુત્તદારેહિ અત્તનો;
અપ્પસાદનીયતો ચેવ, ભિય્યો બાલત્તપત્તિયા.

> ‘‘પપ્પોતિ દુક્ખં યં મચ્ચો, કાયિકં માનસં તથા;
> સબ્બમેતં જરાહેતુ, યસ્મા તસ્મા જરા દુખા’’તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૫૪૨; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૧૯૨; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૫; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૩૨-૩૩);

બ્યાધિપિ દુક્ખોતિ ઇદં પદં વિભઙ્ગે દુક્ખસચ્ચનિદ્દેસપાળિયં ન આગતં, તેનેવ **વિસુદ્ધિમગ્ગેપિ** દુક્ખસચ્ચનિદ્દેસે તં ન ઉદ્ધટં, **ધમ્મચક્કપવત્તન**સુત્તન્તપાળિયંયેવ પન ઉપલબ્ભતિ, તસ્મા તત્થેવિમસ્સ વચને અઞ્ઞત્થ ચ અવચને કારણં વીમંસિતબ્બં.

મરણમ્પિ દુક્ખન્તિ એત્થાપિ દુવિધં મરણં સઙ્ખતલક્ખણઞ્ચ. યં સન્ધાય વુત્તં ‘‘જરામરણં દ્વીહિ ખન્ધેહિ સઙ્ગહિત’’ન્તિ (ધાતુ॰ ૭૧). એકભવપરિયાપન્નજીવિતિન્દ્રિયપ્પબન્ધવિચ્છેદો ચ. યં સન્ધાય વુત્તં ‘‘નિચ્ચં મરણતો ભય’’ન્તિ (સુ॰ નિ॰ ૫૮૧; જા॰ ૧.૧૧.૮૮), તં ઇધ અધિપ્પેતં. જાતિપચ્ચયમરણં ઉપક્કમમરણં સરસમરણં આયુક્ખયમરણં પુઞ્ઞક્ખયમરણન્તિપિ તસ્સેવ નામં. તયિદં દુક્ખસ્સ વત્થુભાવતો દુક્ખન્તિ વેદિતબ્બં. તેનાહુ પોરાણા –

> ‘‘પાપસ્સ પાપકમ્માદિ-નિમિત્તમનુપસ્સતો;
> ભદ્દસ્સાપસહન્તસ્સ, વિયોગં પિયવત્થુકં;
> મીયમાનસ્સ યં દુક્ખં, માનસં અવિસેસતો.
>
> ‘‘સબ્બેસઞ્ચાપિ યં સન્ધિ-બન્ધનચ્છેદનાદિકં;
> વિતુજ્જમાનમમ્માનં, હોતિ દુક્ખં સરીરજં.
>
> ‘‘અસય્હમપ્પટિકારં, દુક્ખસ્સેતસ્સિદં યતો;
> મરણં વત્થુ તેનેતં, દુક્ખમિચ્ચેવ ભાસિત’’ન્તિ. (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૫૪૩; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૧૯૩; મહાનિ॰ અટ્ઠ॰ ૫; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૩૨-૩૩);

ઇમસ્મિઞ્ચ ઠાને ‘‘સોકપરિદેવદુક્ખદોમનસ્સુપાયાસાપિ દુક્ખા’’તિ વિભઙ્ગે દુક્ખસચ્ચનિદ્દેસે આગતં, ઇધ પન તં નત્થિ, તત્થાપિ કારણં પરિયેસિતબ્બં.

અપ્પિયેહિ સમ્પયોગો દુક્ખોતિ એત્થ અપ્પિયસમ્પયોગો નામ અમનાપેહિ સત્તસઙ્ખારેહિ સમોધાનં. સોપિ દુક્ખવત્થુતો દુક્ખો. તેનાહુ પોરાણા –

> ‘‘દિસ્વાવ અપ્પિયે દુક્ખં, પઠમં હોતિ ચેતસિ;
> તદુપક્કમસમ્ભૂત-મથ કાયે યતો ઇધ.
>
> ‘‘તતો દુક્ખદ્વયસ્સાપિ, વત્થુતો સો મહેસિના;
> દુક્ખો વુત્તોતિ વિઞ્ઞેય્યો, અપ્પિયેહિ સમાગમો’’તિ.

પિયેહિ વિપ્પયોગો દુક્ખોતિ એત્થ પન પિયવિપ્પયોગો નામ મનાપેહિ સત્તસઙ્ખારેહિ વિનાભાવો. સોપિ સોકદુક્ખસ્સ વત્થુતો દુક્ખો. તેનાહુ પોરાણા –

> ‘‘ઞાતિધનાદિવિયોગા;

સોકસરસમપ્પિતા વિતુજ્જન્તિ;
બાલા યતો તતોયં;
દુક્ખોતિ મતો પિયવિપ્પયોગો''તિ.

યમ્પિચ્છં ન લભતીતિ એત્થ ''અહો વત મયં ન જાતિધમ્મા અસ્સામા''તિઆદીસુ અલબ્ભનેય્યવત્થૂસુ ઇચ્છાવ ''યમ્પિચ્છં ન લભતિ, તમ્પિ દુક્ખ''ન્તિ વુત્તા, સાપિ દુક્ખવત્થુતો દુક્ખા. તેનાહુ પોરાણા –

''તં તં પત્થયમાનાનં, તસ્સ તસ્સ અલાભતો;
યં વિઘાતમયં દુક્ખં, સત્તાનં ઇધ જાયતિ.

''અલબ્ભનેય્યવત્થૂનં, પત્થના તસ્સ કારણં;
યસ્મા તસ્મા જિનો દુક્ખં, ઇચ્છિતાલાભમબ્રવી''તિ.

સંખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખાતિ એત્થ પન યસ્મા ઇન્ધનમિવ પાવકો, લક્ખમિવ પહરણાનિ, ગોરૂપં વિય ડંસમકસાદયો, ખેત્તમિવ લાયકા, ગામં વિય ગામઘાતકા, ઉપાદાનક્ખન્ધપઞ્ચકમેવ જાતિઆદયો નાનપ્પકારેહિ વિબાધેન્તા તિણલતાદીનિ વિય ભૂમિયં, પુપ્ફફલપલ્લવાનિ વિય રુક્ખેસુ ઉપાદાનક્ખન્ધેસુયેવ નિબ્બત્તન્તિ, ઉપાદાનક્ખન્ધાનઞ્ચ આદિદુક્ખં જાતિ, મજ્ઝેદુક્ખં જરા, પરિયોસાનદુક્ખં મરણં, મનોરથવિઘાતપ્પત્તાનઞ્ચ ઇચ્છાવિઘાતદુક્ખં ઇચ્છિતાલાભોતિ એવં નાનપ્પકારતો ઉપપરિક્ખિયમાના ઉપાદાનક્ખન્ધાવ દુક્ખાતિ યદેતં એકમેકં દસ્સેત્વા વુચ્ચમાનં અનેકેહિપિ કપ્પેહિ ન સક્કા અનવસેસતો વત્તું, તસ્મા તં સબ્બમ્પિ દુક્ખં એકજલબિન્દુમ્હિ સકલસમુદ્દજલરસં વિય યેસુ કેસુચિ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધેસુ સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેતું ''સંખિત્તેન પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા''તિ ભગવા અવોચ. તેનાહુ પોરાણા –

''જાતિપ્પભુતિકં દુક્ખં, યં વુત્તમિધ તાદિના;
અવુત્તં યઞ્ચ તં સબ્બં, વિના એતે ન વિજ્જતિ.

''યસ્મા તસ્મા ઉપાદાન-ક્ખન્ધા સઙ્ખેપતો ઇમે;
દુક્ખાતિ વુત્તા દુક્ખન્ત-દેસકેન મહેસિના''તિ.

એવં સરૂપતો દુક્ખસચ્ચં દસ્સેત્વા ઇદાનિ સમુદયસચ્ચં દસ્સેતું ''**ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે, દુક્ખસમુદય**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **સં**-ઇતિ અયં સદ્દો ''સમાગમો સમેત''ન્તિઆદીસુ સંયોગં દીપેતિ, **ઉ**-ઇતિ અયં ''ઉપ્પન્નં ઉદિત''ન્તિઆદીસુ ઉપ્પત્તિં. **અય**-સદ્દો પન કારણં દીપેતિ. ઇદઞ્ચાપિ દુતિયસચ્ચં અવસેસપચ્ચયસમાયોગે સતિ દુક્ખસ્સુપ્પત્તિકારણન્તિ દુક્ખસ્સ સંયોગે ઉપ્પત્તિકારણત્તા ''દુક્ખસમુદય''ન્તિ વુચ્ચતિ. **યાયં તણ્હા**તિ યા અયં તણ્હા. **પોનોબ્ભવિકા**તિ પુનબ્ભવકરણં પુનબ્ભવો ઉત્તરપદલોપેન, પુનબ્ભવો સીલમેતિસ્સાતિ પોનોબ્ભવિકા. નન્દીરાગેન સહગતાતિ **નન્દીરાગસહગતા**. ઇદં વુત્તં હોતિ ''નન્દનતો રજ્જનતો ચ નન્દીરાગભાવં સબ્બાસુ અવત્થાસુ અપ્પચ્ચક્ખાય વુત્તિયા નન્દીરાગસહગતા''તિ. **તત્રતત્રાભિનન્દિની**તિ યત્ર યત્ર અત્તભાવો નિબ્બત્તતિ, તત્રતત્રાભિનન્દિની.

સેય્યથિદન્તિ નિપાતો, તસ્સ સા કતમાતિ ચેતિ અયમત્થો. રૂપતણ્હાદિભેદેન છબ્બિધાયેવ તણ્હા પવત્તિઆકારભેદતો કામતણ્હાદિવસેન તિવિધા વુત્તા. રૂપતણ્હાયેવ હિ યદા ચક્ખુસ્સ આપાથમાગતં રૂપારમ્મણં કામસ્સાદવસેન અસ્સાદયમાના પવત્તતિ, તદા **કામતણ્હા** નામ હોતિ. યદા તદેવારમ્મણં ધુવં સસ્સતન્તિ પવત્તાય

સસ્સતદિટ્ઠિયા સદ્ધિં પવત્તતિ, તદા **ભવતણ્હા** નામ હોતિ. સસ્સતદિટ્ઠિસહગતો હિ રાગો ''ભવતણ્હા''તિ વુચ્ચતિ. યદા પન તદેવારમ્મણં ઉચ્છિજ્જતિ વિનસ્સતીતિ પવત્તાય ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા સદ્ધિં પવત્તતિ, તદા **વિભવતણ્હા** નામ હોતિ. ઉચ્છેદદિટ્ઠિસહગતો હિ રાગો ''વિભવતણ્હા''તિ વુચ્ચતિ. એસ નયો સદ્દતણ્હાદીસુપિ.

કસ્મા પનેત્થ તણ્હાવ સમુદયસચ્ચં વુત્તાતિ? વિસેસહેતુભાવતો. અવિજ્જા હિ ભવેસુ આદીનવં પટિચ્છાદેન્તી દિટ્ઠિઆદિઉપાદાનઞ્ચ તત્થ તત્થ અભિનિવિસમાનં તણ્હં અભિવડ્ઢેતિ, દોસાદયોપિ કમ્મસ્સ કારણં હોન્તિ, તણ્હા પન તંતંભવયોનિગતિવિઞ્ઞાણટ્ઠિતિસત્તાઆવાસસત્તનિકાયકુલભોગિસ્સરિયાદિવિચિત્તતં અભિપત્થેન્તી કમ્મવિચિત્તતાય ઉપનિસ્સયતં કમ્મસ્સ ચ સહાયભાવં ઉપગચ્છન્તી ભવાદિવિચિત્તતં નિયમેતિ, તસ્મા દુક્ખસ્સ વિસેસહેતુભાવતો અઞ્ઞેસુપિ અવિજ્જાઉપાદાનકમ્માદીસુ સુત્તે અભિધમ્મે ચ અવસેસકિલેસાકુસલમૂલાદીસુ વુત્તેસુ દુક્ખહેતૂસુ વિજ્જમાનેસુ તણ્હાવ ''સમુદયસચ્ચ''ન્તિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ દુક્ખનિરોધં અરિયસચ્ચં દસ્સેતું ''**ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે, દુક્ખનિરોધ**''ન્તિઆદિમાહ. તત્થ યસ્મા **નિ**-સદ્દો અભાવં, **રોધ**-સદ્દો ચ ચારકં દીપેતિ, તસ્મા અભાવો એત્થ સંસારચારકસઙ્ખાતસ્સ દુક્ખરોધસ્સ સબ્બગતિસુઞ્ઞત્તા, સમધિગતે વા તસ્મિં સંસારચારકસઙ્ખાતસ્સ દુક્ખરોધસ્સ અભાવો હોતિ તપ્પટિપક્ખત્તાતિપિ ''દુક્ખનિરોધ''ન્તિ વુચ્ચતિ. દુક્ખસ્સ વા અનુપ્પાદનિરોધપચ્ચયત્તા **દુક્ખનિરોધં**. દુક્ખનિરોધં દસ્સેન્તેન ચેત્થ ''**યો તસ્સાયેવ તણ્હાયા**''તિઆદિના નયેન સમુદયનિરોધો વુત્તો, સો કસ્મા વુત્તોતિ ચે? સમુદયનિરોધેન દુક્ખનિરોધો. બ્યાધિનિમિત્તવૂપસમેન બ્યાધિવૂપસમો વિય હિ હેતુનિરોધેન ફલનિરોધો, તસ્મા સમુદયનિરોધેનેવ દુક્ખં નિરુજ્ઝતિ, ન અઞ્ઞથા. તેનાહ –

''યથાપિ મૂલે અનુપદ્દવે દળ્હે;
છિન્નોપિ રુક્ખો પુનરેવ રૂહતિ;
એવમ્પિ તણ્હાનુસયે અનૂહતે;
નિબ્બત્તતી દુક્ખમિદં પુનપ્પુન''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૩૮);

ઇતિ યસ્મા સમુદયનિરોધેનેવ દુક્ખં નિરુજ્ઝતિ, તસ્મા ભગવા દુક્ખનિરોધં દસ્સેન્તો સમુદયનિરોધેન દેસેસિ. સીહસમાનવુત્તિનો હિ તથાગતા. તે દુક્ખં નિરોધેન્તા દુક્ખનિરોધઞ્ચ દેસેન્તા હેતુમ્હિ પટિપજ્જન્તિ, ન ફલે. યથા હિ સીહો યેનત્તનિ સરો ખિત્તો, તત્થેવ અત્તનો બલં દસ્સેતિ, ન સરે, તથા બુદ્ધાનં કારણે પટિપત્તિ, ન ફલે. તિત્થિયા પન સુવાનવુત્તિનો. તે દુક્ખં નિરોધેન્તા દુક્ખનિરોધઞ્ચ દેસેન્તા અત્તકિલમથાનુયોગદેસનાદીહિ ફલે પટિપજ્જન્તિ, ન હેતુમ્હિ. યથા હિ સુનખા કેનચિ લેડ્ડુપ્પહારે દિન્ને ભુસ્સન્તા લેડ્ડું ખાદન્તિ, ન પહારદાયકે ઉટ્ઠહન્તિ, એવં અઞ્ઞતિત્થિયા દુક્ખં નિરોધેતુકામા કાયખેદમનુયુજ્જન્તિ, ન કિલેસનિરોધનં, એવં તાવ દુક્ખનિરોધસ્સ સમુદયનિરોધવસેન દેસનાય પયોજનં વેદિતબ્બં.

અયં પનેત્થ અત્થો. **તસ્સાયેવ તણ્હાયા**તિ તસ્સા ''પોનોબ્ભવિકા''તિ વત્વા કામતણ્હાદિવસેન વિભત્તતણ્હાય. વિરાગો વુચ્ચતિ મગ્ગો. ''વિરાગા વિમુચ્ચતી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪૫; સં॰ નિ॰ ૩.૧૨, ૫૯) હિ વુત્તં. વિરાગેન નિરોધો વિરાગનિરોધો, અનુસયસમુગ્ઘાતતો અસેસો વિરાગનિરોધો **અસેસવિરાગનિરોધો**. અથ વા વિરાગોતિ પહાનં વુચ્ચતિ, તસ્મા અનુસયસમુગ્ઘાતતો અસેસો વિરાગો અસેસો નિરોધોતિ એવમ્પેત્થ યોજના દટ્ઠબ્બા, અત્થતો પન સબ્બાનેવ એતાનિ નિબ્બાનસ્સ વેવચનાનિ. પરમત્થતો હિ દુક્ખનિરોધો અરિયસચ્ચન્તિ નિબ્બાનં વુચ્ચતિ. યસ્મા પન તં આગમ્મ તણ્હા વિરજ્જતિ ચેવ નિરુજ્ઝતિ ચ, તસ્મા ''વિરાગો''તિ ચ ''નિરોધો''તિ ચ વુચ્ચતિ. યસ્મા ચ તદેવ

આગમ્મ તસ્સા ચાગાદયો હોન્તિ, કામગુણાલયાદીસુ ચેત્થ એકોપિ આલયો નત્થિ, તસ્મા **ચાગો પટિનિસ્સગ્ગો મુત્તિ અનાલયો**તિ વુચ્ચતિ.

ઇદાનિ દુક્ખનિરોધગામિનિપટિપદાઅરિયસચ્ચં દસ્સેતું "**ઇદં ખો પન, ભિક્ખવે, દુક્ખનિરોધગામિની**"તિઆદિમાહ. યસ્મા પનેતં અરિયસચ્ચં દુક્ખનિરોધં ગચ્છતિ આરમ્મણવસએન તદભિમુખભૂતત્તા, પટિપદા ચ હોતિ દુક્ખનિરોધપ્પત્તિયા, તસ્મા ''દુક્ખનિરોધગામિની પટિપદા''તિ વુચ્ચતિ. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ. કો પન નેસં દુક્ખાદીનં સચ્ચટ્ઠોતિ? યો પઞ્ઞાચક્ખુના ઉપપરિક્ખિયમાનાનં માયાવ વિપરીતો, મરીચિવ વિસંવાદકો, તિત્થિયાનં અત્તા વિય અનુપલબ્ભસભાવો ચ ન હોતિ, અથ ખો બાધનપ્પભવસન્તિનિય્યાનપ્પકારેન તચ્છાવિપરીતભૂતભાવેન અરિયઞાણસ્સ ગોચરો હોતિયેવ, એસ અગ્ગિલક્ખણં વિય લોકપકતિ વિય ચ તચ્છાવિપરીતભૂતભાવો સચ્ચટ્ઠોતિ વેદિતબ્બો. એત્થ ચ અગ્ગિલક્ખણં નામ ઉણ્હત્તં. તઞ્હિ કત્થચિ કટ્ઠાદિઉપાદાનભેદે વિસંવાદકં વિપરીતં અભૂતં વા કદાચિપિ ન હોતિ, ''જાતિધમ્મા જરાધમ્મા, અથો મરણધમ્મિનો''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૫૭) એવં વુત્તજાતિઆદિકા લોકપકતીતિ વેદિતબ્બા. ''એકચ્ચાનં તિરચ્છાનાનં તિરિયં દીઘતા, મનુસ્સાદીનં ઉદ્ધં દીઘતા, વુદ્ધિનિટ્ઠપ્પત્તાનં પુન અવડ્ઢનન્તિ એવમાદિકા ચ લોકપકતી''તિ વદન્તિ.

અપિચ –

નાબાધકં યતો દુક્ખં, દુક્ખા અઞ્ઞં ન બાધકં;
બાધકત્તનિયામેન, તતો સચ્ચમિદં મતં.

તં વિના નાઞ્ઞતો દુક્ખં, ન હોતિ ન ચ તં તતો;
દુક્ખહેતુનિયામેન, ઇતિ સચ્ચં વિસત્તિકા.

નાઞ્ઞા નિબ્બાનતો સન્તિ, સન્તં ન ચ ન તં યતો;
સન્તભાવનિયામેન, તતો સચ્ચમિદં મતં.

મગ્ગા અઞ્ઞં ન નિય્યાનં, અનિય્યાનો ન ચાપિ સો;
તચ્છનિય્યાનભાવત્તા, ઇતિ સો સચ્ચસમ્મતો.

ઇતિ તચ્છાવિપલ્લાસ-ભૂતભાવં ચતૂસુપિ;
દુક્ખાદીસ્વવિસેસેન, સચ્ચટ્ઠં આહુ પણ્ડિતાતિ. (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮૯);

૧૫. પુબ્બે અનનુસ્સુતેસૂતિ ઇતો પુબ્બે ''ઇદં દુક્ખ''ન્તિઆદિના ન અનુસ્સુતેસુ અસ્સુતપુબ્બેસુ ચતુસચ્ચધમ્મેસુ. **ચક્ખુ**ન્તિઆદીનિ ઞાણવેવચનાનેવ. ઞાણમેવ હેત્થ પચ્ચક્ખતો દસ્સનટ્ઠેન ચક્ખુ વિયાતિ **ચક્ખુ**, ઞાણટ્ઠેન **ઞાણં**, પકારતો જાનનટ્ઠેન **પઞ્ઞા**, પટિવિજ્ઝનટ્ઠેન **વિજ્જા**, સચ્ચપ્પટિચ્છાદકસ્સ મોહન્ધકારસ્સ વિધમનતો ઓભાસનટ્ઠેન **આલોકો**તિ વુત્તં. તં પનેતં ચતૂસુ સચ્ચેસુ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકં નિદ્દિટ્ઠન્તિ વેદિતબ્બં.

૧૬. યાવકીવઞ્ચાતિ યત્તકં કાલં. **તિપરિવટ્ટ**ન્તિ સચ્ચઞાણકિચ્ચઞાણકતઞાણસઙ્ખાતાનં તિણ્ણં પરિવટ્ટાનં વસેન તિપરિવટ્ટં. સચ્ચઞાણાદિવસેન હિ તયો પરિવટ્ટા એતસ્સાતિ તિપરિવટ્ટન્તિ વુચ્ચતિ ઞાણદસ્સનં. એત્થ ચ ''ઇદં દુક્ખં અરિયસચ્ચં, ઇદં દુક્ખસમુદય''ન્તિ એવં ચતૂસુ સચ્ચેસુ યથાભૂતઞાણં **સચ્ચઞાણં** નામ. તેસુયેવ ''પરિઞ્ઞેય્યં પહાતબ્બં સચ્છિકાતબ્બં ભાવેતબ્બ''ન્તિ એવં કત્તબ્બકિચ્ચજાનનઞાણં **કિચ્ચઞાણં** નામ. ''પરિઞ્ઞાતં પહીનં સચ્છિકતં

ભાવિત''ન્તિ એવં તસ્સ કતભાવજાનનઞાણં **કતઞાણં** નામ. **દ્વાદસાકારન્તિ** તેસંયેવ એકેકસ્મિં સચ્ચે તિણ્ણં તિણ્ણં આકારાનં વસેન દ્વાદસાકારં. **ઞાણદસ્સનન્તિ** એતેસં તિપરિવટ્ટાનં દ્વાદસન્નં આકારાનં વસેન ઉપ્પન્નઞાણસઙ્ખાતં દસ્સનં.

અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિન્તિ ઉત્તરવિરહિતં સબ્બસેટ્ઠં સમ્મા સામઞ્ચ બોધિં. અથ વા પસત્થં સુન્દરઞ્ચ બોધિં. **બોધીતિ** ચ ભગવતો અરહત્તમગ્ગો ઇધાધિપ્પેતો. સાવકાનં અરહત્તમગ્ગો અનુત્તરા બોધિ હોતિ, ન હોતીતિ? ન હોતિ. કસ્મા? અસબ્બગુણદાયકત્તા. તેસઞ્હિ કસ્સચિ અરહત્તમગ્ગો અરહત્તફલમેવ દેતિ, કસ્સચિ તિસ્સો વિજ્જા, કસ્સચિ છ અભિઞ્ઞા, કસ્સચિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા, કસ્સચિ સાવકપારમીઞાણં. પચ્ચેકબુદ્ધાનમ્પિ પચ્ચેકબોધિઞાણમેવ દેતિ, બુદ્ધાનં પન સબ્બગુણસમ્પત્તિં દેતિ અભિસેકો વિય રઞ્ઞો સબ્બલોકિસ્સરિયભાવં. તસ્મા અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિપિ અનુત્તરા બોધિ ન હોતીતિ. **અભિસમ્બુદ્ધોતિ પચ્ચઞ્ઞાસિન્તિ** અભિસમ્બુદ્ધો અહં પત્તો પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતોતિ એવં પટિજાનિં. **ઞાણઞ્ચ પન મે દસ્સનં ઉદપાદીતિ** અધિગતગુણાનં યાથાવતો દસ્સનસમત્થં પચ્ચવેક્ખણઞાણઞ્ચ પન મે ઉદપાદિ. **અકુપ્પા મે વિમુત્તીતિ** અયં મય્હં અરહત્તફલવિમુત્તિ અકુપ્પા પટિપક્ખેહિ ન કોપેતબ્બાતિ એવં ઞાણં ઉદપાદિ. તત્થ દ્વીહાકારેહિ અકુપ્પતા વેદિતબ્બા મગ્ગસઙ્ખાતકારણતો ચ આરમ્મણતો ચ. સા હિ ચતૂહિ મગ્ગેહિ સમુચ્છિન્નકિલેસાનં પુન અનિવત્તનતાય **કારણતોપિ** અકુપ્પા, અકુપ્પધમ્મં નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા પવત્તતાય **આરમ્મણતોપિ** અકુપ્પા અનાકુપ્પારમ્મણાનં લોકિયસમાપત્તીનં તદભાવતો. **અન્તિમાતિ** પચ્છિમા. **નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવોતિ** ઇદાનિ પુન અઞ્ઞો ભવો નામ નત્થીતિ.

ઇમસ્મિઞ્ચ પન વેય્યાકરણસ્મિન્તિ ઇમસ્મિં નિગ્ગાથકે સુત્તે. નિગ્ગાથકઞ્હિ સુત્તં પુચ્છાવિસ્સજ્જનસહિતં ''વેય્યાકરણ''ન્તિ વુચ્ચતિ. **ભઞ્ઞમાનેતિ** ભણિયમાને, દેસિયમાનેતિ અત્થો. **વિરજન્તિ** અપાયગમનીયરાગરજાદીનં વિગમેન વિરજં. **વીતમલન્તિ** અનવસેસદિટ્ઠિવિચિકિચ્છામલાપગમેન વીતમલં . પઠમમગ્ગવજ્ઝકિલેસરજાભાવેન વા **વિરજં**, પઞ્ચવિધદુસ્સીલ્યમલાપગમેન **વીતમલં**. **ધમ્મચક્ખુન્તિ બ્રહ્માયુસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૨.૩૮૩ આદયો) હેટ્ઠિમા તયો મગ્ગા વુત્તા, **ચૂળરાહુલોવાદે** (મ॰ નિ॰ ૩.૪૧૬ આદયો) આસવક્ખયો, ઇધ પન સોતાપત્તિમગ્ગો અધિપ્પેતો. ચતુસચ્ચસઙ્ખાતેસુ ધમ્મેસુ તેસં દસ્સનટ્ઠેન ચક્ખૂતિ **ધમ્મચક્ખુ**, હેટ્ઠિમેસુ વા તીસુ મગ્ગધમ્મેસુ એકં સોતાપત્તિમગ્ગસઙ્ખાતં ચક્ખૂતિ **ધમ્મચક્ખુ**, સમથવિપસ્સનાધમ્મનિબ્બત્તતાય સીલાદિતિવિધધમ્મક્ખન્ધભૂતતાય વા ધમ્મમયં ચક્ખૂતિપિ **ધમ્મચક્ખુ**, તસ્સ ઉપ્પત્તિઆકારદસ્સનત્થં **"યં કિઞ્ચિ સમુદયધમ્મં, સબ્બં તં નિરોધધમ્મ"ન્તિ** આહ. નનુ ચ મગ્ગઞાણં અસઙ્ખતધમ્મારમ્મણં, ન સઙ્ખતધમ્મારમ્મણન્તિ? સચ્ચમેતં, યસ્મા તં નિરોધં આરમ્મણં કત્વા કિચ્ચવસેન સબ્બસઙ્ખતં અસમ્મોહપ્પટિવેધવસેન પટિવિજ્ઝન્તં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા તથા વુત્તં.

૧૭. ધમ્મચક્કેતિ પટિવેધઞાણઞ્ચેવ દેસનાઞાણઞ્ચ પવત્તનટ્ઠેન ચક્કન્તિ ધમ્મચક્કં. બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નસ્સ હિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ ઉપ્પન્નં દ્વાદસાકારં પટિવેધઞાણમ્પિ, ઇસિપતને નિસિન્નસ્સ દ્વાદસાકારાય સચ્ચદેસનાય પવત્તકં દેસનાઞાણમ્પિ ધમ્મચક્કં નામ. ઉભયમ્પિ હેતં દસબલસ્સ ઉરે પવત્તઞાણમેવ. તદુભયં ઇમાય દેસનાય પકાસેન્તેન ભગવતા ધમ્મચક્કં પવત્તિતં નામ. તં પનેતં ધમ્મચક્કં યાવ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરો અટ્ઠારસહિ બ્રહ્મકોટીહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાતિ, તાવ ભગવા **પવત્તેતિ** નામ પવત્તનકિચ્ચસ્સ અનિટ્ઠિતત્તા. પતિટ્ઠિતે **પવત્તિતં** નામ કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સાસનન્તરધાનતો પટ્ઠાય યાવ બુદ્ધુપ્પાદો, એત્તકં કાલં અપ્પવત્તપુબ્બસ્સ પવત્તિતત્તા. તં સન્ધાય ''પવત્તિતે ચ પન ભગવતા ધમ્મચક્કે ભુમ્મા દેવા સદ્દમનુસ્સાવેસુ''ન્તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **ભુમ્માતિ** ભૂમટ્ઠકદેવતા. **સદ્દમનુસ્સાવેસુન્તિ** એકપ્પહારેનેવ સાધુકારં દત્વા ''એતં ભગવતા''તિઆદીનિ વદન્તા અનુસ્સાવયિંસુ. **ઓભાસોતિ** સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાનુભાવેન પવત્તો ચિત્તપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાનો ઓભાસો. સો હિ તદા દેવાનં દેવાનુભાવં અતિક્કમિત્વા વિરોચિત્થ. **અઞ્ઞાસિ વત ભો કોણ્ડઞ્ઞોતિ** ઇમસ્સપિ ઉદાનસ્સ ઉદાહરણઘોસો દસસહસ્સિલોકધાતું

ફરિત્વા અટ્ઠાસિ. ભગવતો હિ ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસ્સ આરમ્ભે વિય પરિસમાપનેપિ અતિવિય ઉળારતમં પીતિસોમનસ્સં ઉદપાદિ.

૧૮. દિટ્ઠો અરિયસચ્ચધમ્મો એતેનાતિ **દિટ્ઠધમ્મો**. એસ નયો સેસપદેસુપિ. એત્થ ચ દસ્સનં નામ ઞાણદસ્સનતો અઞ્ઞમ્પિ અત્થીતિ તંનિવત્તનત્થં "**પત્તધમ્મો**"તિ વુત્તં. પત્તિ ચ ઞાણસમ્પત્તિતો અઞ્ઞાપિ વિજ્જતીતિ તતો વિસેસનત્થં "**વિદિતધમ્મો**"તિ વુત્તં. સા પનેસા વિદિતધમ્મતા એકદેસતોપિ હોતીતિ નિપ્પદેસતો વિદિતભાવં દસ્સેતું "**પરિયોગાળ્હધમ્મો**"તિ વુત્તં. તેનસ્સ સચ્ચાભિસમ્બોધિંયેવ દીપેતિ. મગ્ગઞાણઞ્હિ એકાભિસમયવસેન પરિઞ્ઞાદિકિચ્ચં સાધેન્તં નિપ્પદેસેન ચતુસચ્ચધમ્મં સમન્તતો ઓગાળ્હં નામ હોતિ. સપ્પટિભયકન્તારસદિસા સોળસવત્થુકા અટ્ઠવત્થુકા ચ તિણ્ણા વિચિકિચ્છા અનેનાતિ **તિણ્ણવિચિકિચ્છો**. પવત્તિઆદીસુ ''એવં નુખો ન નુખો''તિ એવં પવત્તિકા વિગતા સમુચ્છિન્ના કથંકથા અસ્સાતિ **વિગતકથંકથો**. **વેસારજ્જપ્પત્તો**તિ સારજ્જકરાનં પાપધમ્માનં પહીનત્તા તપ્પટિપક્ખેસુ ચ સીલાદીસુ ગુણેસુ સુપ્પતિટ્ઠિતત્તા વિસારદભાવં વેય્યત્તિયં પત્તો અધિગતો. સ્વાયં વેસારજ્જપ્પત્તિસુપ્પતિટ્ઠિતભાવો કત્થાતિ આહ "**સત્થુસાસને**"તિ. અત્તના પચ્ચક્ખતો અધિગતત્તા ન પરં પચ્ચેતિ, પરસ્સ સદ્ધાય એત્થ નપ્પવત્તતિ, ન તસ્સ પરો પચ્ચેતબ્બો અત્થીતિ **અપરપ્પચ્ચયો**.

લભેય્યાહન્તિ લભેય્યં અહં, આયાચનવચનમેતં. **એહી**તિ આયાચિતાનં પબ્બજ્જૂપસમ્પદાનં અનુમતભાવપ્પકાસનવચનં, તસ્મા એહિ સમ્પટિચ્છાહિ યથાયાચિતં પબ્બજ્જૂપસમ્પદવિસેસન્તિ અત્થો. **ઇતિ**-સદ્દો તસ્સ એહિભિક્ખૂપસમ્પદાપટિલાભનિમિત્તવચનપરિયોસાનદસ્સનો. તદવસાનો હિ તસ્સ ભિક્ખુભાવો. તેનેવાહ "**એહિ ભિક્ખૂતિ ભગવતો વચનેન અભિનિપ્ફન્ના સાવ તસ્સ આયસ્મતો એહિભિક્ખૂપસમ્પદા અહોસી**"તિ. **ચર બ્રહ્મચરિય**ન્તિ ઉપરિમગ્ગત્તયસઙ્ખાતં બ્રહ્મચરિયં સમધિગચ્છ. કિમત્થં? **સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાય**. ઇધાપિ ''અવોચા''તિ સમ્બન્ધિતબ્બં. ''નવ કોટિસહસ્સાની''તિઆદિના (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૦; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૩૭) વુત્તપ્પભેદાનં અનેકસહસ્સાનં સંવરવિનયાનં સમાદિયિત્વા વત્તનેન ઉપરિભૂતા અગ્ગભૂતા સમ્પદાતિ **ઉપસમ્પદા**.

૧૯. નીહારભત્તોતિ નીહટભત્તો, ગામતો ભિક્ખં નીહરિત્વા ભિક્ખૂહિ દિન્નભત્તોતિ અત્થો . ભગવા હિ દહરકુમારકે વિય તે ભિક્ખૂ પરિહરન્તો પાટિપદદિવસતો પટ્ઠાય પિણ્ડપાતત્થાયપિ ગામં અપવિસિત્વા અન્તોવિહારેયેવ વસિ.

ધમ્મચક્કપ્પવત્તનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનત્તલક્ખણસુત્તવણ્ણના

૨૦. આમન્તેસીતિ આસાળ્હીપુણ્ણમદિવસે ધમ્મચક્કપ્પવત્તનતો પટ્ઠાય અનુક્કમેન સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતે અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞપ્પમુખે પઞ્ચવગ્ગિયે ''ઇદાનિ તેસં આસવક્ખયાય ધમ્મં દેસેસ્સામી''તિ પઞ્ચમિયા પક્ખસ્સ આમન્તેસિ. **અનત્તા**તિ અવસવત્તનટ્ઠેન અસામિકટ્ઠેન સુઞ્ઞતટ્ઠેન અત્તપટિક્ખેપટ્ઠેનાતિ એવં ચતૂહિ કારણેહિ અનત્તા. તત્થ ''ઉપ્પન્નં રૂપં ઠિતિં મા પાપુણાતુ, ઠાનપ્પત્તં મા જીરતુ, જરપ્પત્તં મા ભિજ્જતુ, ઉદયબ્બયેહિ મા કિલમયતૂ''તિ ન એત્થ કસ્સચિ વસીભાવો અત્થિ, સ્વાયમસ્સ **અવસવત્તનટ્ઠો**. સામિભૂતસ્સ કસ્સચિ અભાવો **અસામિકટ્ઠો**. નિવાસીકારકવેદકઅધિટ્ઠાયકવિરહેન તતો સુઞ્ઞતા **સુઞ્ઞતટ્ઠો**. પરપરિકપ્પિતઅત્તસભાવાભાવો એવ **અત્તપટિક્ખેપટ્ઠો**. ઇદાનિ અનત્તતંયેવ વિભાવેતું "**રૂપઞ્ચ હિદં ભિક્ખવે**"તિઆદિમાહ. તત્થ **અત્તા અભવિસ્સા**તિ કારકો વેદકો સયંવસીતિ એવંભૂતો અત્તા અભવિસ્સાતિ અધિપ્પાયો. એવઞ્હિ સતિ રૂપસ્સ આબાધાય સંવત્તનં અયુજ્જમાનકં સિયા. કામઞ્ચેત્થ ''યસ્મા ચ ખો, ભિક્ખવે, રૂપં અનત્તા, તસ્મા રૂપં આબાધાય સંવત્તતી''તિ રૂપસ્સ અનત્તતાય દુક્ખતા વિભાવિતા વિય દિસ્સતિ, તથાપિ ''યસ્મા રૂપં આબાધાય સંવત્તતિ, તસ્મા અનત્તા''તિ પાકટાય સાબાધતાય રૂપસ્સ અત્તસારાભાવો

વિભાવિતો, તતો એવ ચ ''ન ચ લબ્ભતિ રૂપે 'એવં મે રૂપં હોતુ, એવં મે રૂપં મા અહોસી'તિ'' રૂપે કસ્સચિ અનિસ્સરતા તસ્સ ચ અવસવત્તનાકારો દસ્સિતો. **વેદના**દીસુપિ એસેવ નયો.

૨૧. તં કિંમઞ્ઞથ ભિક્ખવેતિ ઇદં કસ્મા આરદ્ધં? એત્તકેન ઠાનેન અનત્તલક્ખણમેવ કથિતં, ન અનિચ્ચદુક્ખલક્ખણાનિ, ઇદાનિ તાનિ દસ્સેત્વા સમોધાનેત્વા તીણિપિ લક્ખણાનિ દસ્સેતું ઇદમારદ્ધન્તિ વેદિતબ્બં. **અનિચ્ચં ભન્તે**તિ ભન્તે યસ્મા હુત્વા ન હોતિ, તસ્મા અનિચ્ચં. યસ્મા પુબ્બે અસન્તં પચ્ચયસમવાયેન હુત્વા ઉપ્પજ્જિત્વા પુન ભઙ્ગુપગમનેન ન હોતિ, તસ્મા ન નિચ્ચન્તિ અનિચ્ચં, અદ્ધુવન્તિ અધિપ્પાયો. અથ વા ઉપ્પાદવયવન્તતાય તાવકાલિકતાય વિપરિણામકોટિયા નિચ્ચપ્પટિક્ખેપતોતિ ઇમેહિપિ કારણેહિ **અનિચ્ચં**. એત્થ ખણે ખણે ઉપ્પજ્જનવસેન નિરુજ્ઝનવસેન ચ પવત્તનતો **ઉપ્પાદવયવન્તતા**. તઙ્ખણિકતાય **તાવકાલિકતા**. વિપરિણામવન્તતાય **વિપરિણામકોટિ**. રૂપઞ્હિ ઉપ્પાદાદિવિકારાપજ્જનેન વિપરિણામન્તં વિનાસં પાપુણાતિ. નિચ્ચસભાવાભાવો એવ **નિચ્ચપટિક્ખેપો**. અનિચ્ચા હિ ધમ્મા, તેનેવ અત્તનો અનિચ્ચભાવેન અત્થતો નિચ્ચતં પટિક્ખિપન્તિ નામ.

દુક્ખં ભન્તેતિ ભન્તે પટિપીળનાકારેન દુક્ખં. ઉપ્પાદજરાભઙ્ગવસેન હિ રૂપસ્સ નિરન્તરં બાધતિ, પટિપીળનાકારેનસ્સ દુક્ખતા. અથ વા સન્તાપટ્ઠેન દુક્ખમટ્ઠેન દુક્ખવત્થુકટ્ઠેન સુખપટિક્ખેપટ્ઠેન ચાતિ ચતૂહિ કારણેહિ દુક્ખં. એત્થ ચ **સન્તાપો** નામ દુક્ખદુક્ખતાદિવસેન સન્તાપનં પરિદહનં. તતો એવસ્સ દુસ્સહતાય **દુક્ખમતા**. તિસ્સન્નં દુક્ખતાનં સંસારદુક્ખસ્સ ચ અધિટ્ઠાનતાય **દુક્ખવત્થુકતા**. સુખસભાવાભાવો એવ **સુખપટિક્ખેપો**. **વિપરિણામધમ્મ**ન્તિ જરાય મરણેન ચ વિપરિણામસભાવં. **કલ્લં નૂ**તિ યુત્તં નુ. **ત**ન્તિ એવં અનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં રૂપં. **એતં મમા**તિ તણ્હાગાહો મમઙ્કારભાવતો. **એસોહમસ્મી**તિ માનગાહો અહઙ્કારભાવતો. **એસો મે અત્તા**તિ દિટ્ઠિગાહો અત્તભાવવિપલ્લાસગ્ગાહતો. **તણ્હાગાહો** ચેત્થ અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતવસેન, **માનગાહો** નવવિધમાનવસેન, **દિટ્ઠિગાહો** દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિવસેન વેદિતબ્બો. ઇમેસં તિણ્ણં તણ્હામાનદિટ્ઠિગાહાનં વસેન યુત્તં નુ તં સમનુપસ્સિતુન્તિ વુત્તં હોતિ.

ઇતિ ભગવા અનિચ્ચદુક્ખવસેન અનત્તલક્ખણંયેવ દસ્સેસિ. ભગવા હિ કત્થચિ અનિચ્ચવસેન અનત્તતં દસ્સેતિ, કત્થચિ દુક્ખવસેન, કત્થચિ ઉભયવસેન. તથા હિ ''ચક્ખુ અત્તાતિ યો વદેય્ય, તં ન ઉપપજ્જતિ, ચક્ખુસ્સ ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ. યસ્સ ખો પન ઉપ્પાદોપિ વયોપિ પઞ્ઞાયતિ, 'અત્તા મે ઉપ્પજ્જતિ ચેવ વેતિ ચા'તિ ઇચ્ચસ્સ એવમાગતં હોતિ, તસ્મા તં ન ઉપપજ્જતિ. 'ચક્ખુ અત્તા'તિ યો વદેય્ય, ઇતિ ચક્ખુ અનત્તા''તિ ઇમસ્મિઞ્ચ **છછક્કસુત્તે** (મ॰ નિ॰ ૩.૪૨૨) અનિચ્ચવસેન અનત્તતં દસ્સેસિ. ''રૂપઞ્ચ હિદં, ભિક્ખવે, અત્તા અભવિસ્સ...પે॰... એવં મે રૂપં મા અહોસી''તિ ઇમસ્મિંયેવ અનત્તલક્ખણસુત્તે દુક્ખવસેન અનત્તતં દસ્સેસિ. ''રૂપં, ભિક્ખવે, અનિચ્ચં, યદનિચ્ચં તં દુક્ખં, યં દુક્ખં તદનત્તા, યદનત્તા, તં 'નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મે સો અત્તા'તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બ''ન્તિ ઇમસ્મિં **અરહન્તસુત્તે** (સં॰ નિ॰ ૩.૭૬-૭૭) ઉભયવસેન અનત્તતં દસ્સેસિ. કસ્મા? અનિચ્ચં દુક્ખઞ્ચ પાકટં, અનત્તા અપાકટં. પરિભોગભાજનાદીસુ હિ ભિન્નેસુ ''અહો અનિચ્ચ''ન્તિ વદન્તિ, ''અહો અનત્તા''તિ પન વત્તા નામ નત્થિ. સરીરે ગણ્ડપિળકાસુ વા ઉટ્ઠિતાસુ કણ્ટકેન વા વિદ્ધા ''અહો દુક્ખ''ન્તિ વદન્તિ, ''અહો અનત્તા''તિ પન વત્તા નામ નત્થિ. કસ્મા? ઇદઞ્હિ અનત્તલક્ખણં નામ અવિભૂતં દુદ્દસં દુપ્પઞ્ઞાપનં. તથા હિ સરભઙ્ગાદયોપિ સત્થારો નાદ્દસંસુ, કુતો પઞ્ઞાપના, તેન નં ભગવા અનિચ્ચવસેન વા દુક્ખવસેન વા ઉભયવસેન વા દસ્સેસિ. તયિદં ઇમસ્મિમ્પિ તેપરિવટ્ટે અનિચ્ચદુક્ખવસેનેવ દસ્સિતં. **વેદના**દીસુપિ એસેવ નયો.

૨૨. તસ્માતિહાતિ તસ્મા ઇચ્ચેવ વુત્તં. **તિ**-કાર **હ**-કારા નિપાતા, યસ્મા ઇમે પઞ્ચક્ખન્ધા અનિચ્ચા દુક્ખા અનત્તા, તસ્માતિ અત્થો. **યં કિઞ્ચી**તિ અનવસેસપરિયાદાનમેતં. **યન્તિ** હિ સામઞ્ઞેન અનિયમદસ્સનં, **કિઞ્ચી**તિ પકારતો ભેદં આમસિત્વા અનિયમદસ્સનં. ઉભયેનપિ અતીતં વા...પે॰... સન્તિકે વા અપ્પં વા બહું વા યાદિસં વા તાદિસં વા નપુંસકનિદ્દેસારહં સબ્બં બ્યાપેત્વા સઙ્ગણ્હાતિ, તસ્મા અનવસેસપરિયાદાનમેતં ''યં કિઞ્ચી''તિ. એવઞ્ચ સતિ અઞ્ઞેસુપિ નપુંસકનિદ્દેસારહેસુ પસઙ્ગં દિસ્વા તત્થ અધિપ્પેતત્થં અધિચ્ચ પવત્તનતો અતિપ્પસઙ્ગસ્સ નિયમનત્થં ''**રૂપ**''ન્તિ વુત્તં. એવં પદદ્વયેનપિ રૂપસ્સ અસેસપરિગ્ગહો કતો હોતિ. અથસ્સ અતીતાદિવિભાગં આરભતિ ''**અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ન**''ન્તિઆદિના. તઞ્હિ કિઞ્ચિ અતીતં કિઞ્ચિ અનાગતાદિભેદન્તિ. એસ નયો **વેદનાદી**સુપિ.

તત્થ રૂપં તાવ અદ્ધાસન્તતિસમયખણવસેન ચતુધા અતીતં નામ હોતિ, તથા અનાગતપચ્ચુપ્પન્નં. તત્થ **અદ્ધાવસેન** તાવ એકસ્સ એકસ્મિં ભવે પટિસન્ધિતો પુબ્બે અતીતં, ચુતિતો ઉદ્ધમનાગતં, ઉભિન્નમન્તરે પચ્ચુપ્પન્નં. **સન્તતિવસેન** સભાગેકઉતુસમુટ્ઠાનએકાહારસમુટ્ઠાનઞ્ચ પુબ્બાપરિયવસેન વત્તમાનમ્પિ પચ્ચુપ્પન્નં, તતો પુબ્બે વિસભાગઉતુઆહારસમુટ્ઠાનં અતીતં, પચ્છા અનાગતં. ચિત્તજં એકવીથિએકજવનએકસમાપત્તિસમુટ્ઠાનં પચ્ચુપ્પન્નં, તતો પુબ્બે અતીતં, પચ્છા અનાગતં. કમ્મસમુટ્ઠાનસ્સ પાટિયેક્કં સન્તતિવસેન અતીતાદિભેદો નત્થિ. તેસંયેવ પન ઉતુઆહારચિત્તસમુટ્ઠાનાનં ઉપત્થમ્ભકવસેન તસ્સ અતીતાદિભાવો વેદિતબ્બો. **સમયવસેન** એકમુહુત્તપુબ્બણ્હસાયન્હરત્તિદિવાદીસુ સમયેસુ સન્તાનવસેન પવત્તમાનં તંતંસમયવન્તં રૂપં પચ્ચુપ્પન્નં નામ, તતો પુબ્બે અતીતં, પચ્છા અનાગતં. **ખણવસેન** ઉપ્પાદાદિક્ખણત્તયપરિયાપન્નં પચ્ચુપ્પન્નં, તતો પુબ્બે અતીતં, પચ્છા અનાગતં, ઇદમેવેત્થ નિપ્પરિયાયં, સેસા પરિયાયકથા.

અજ્ઝત્તં વા બહિદ્ધા વાતિ ચક્ખાદિપઞ્ચવિધં રૂપં અત્તભાવં અધિકિચ્ચ પવત્તત્તા અજ્ઝત્તં, સેસં તતો બાહિરત્તા બહિદ્ધા. અપિચ નિયકજ્ઝત્તમ્પિ ઇધ અજ્ઝત્તં, પરપુગ્ગલિકમ્પિ ચ બહિદ્ધાતિ વેદિતબ્બં. **ઓળારિકં વા સુખુમં વા**તિ ચક્ખાદીનિ નવ, આપોધાતુવજ્જા તિસ્સો ધાતુયો ચાતિ દ્વાદસવિધં રૂપં ઘટ્ટનવસેન ગહેતબ્બતો ઓળારિકં, સેસં તતો વિપરીતત્તા સુખુમં. **હીનં વા પણીતં વા**તિ એત્થ હીનપણીતભાવો પરિયાયતો નિપ્પરિયાયતો ચ. તત્થ અકનિટ્ઠાનં રૂપતો સુદસ્સીનં રૂપં હીનં, તદેવ સુદસ્સાનં રૂપતો પણીતં. એવં યાવ નરકસત્તાનં રૂપં, તાવ પરિયાયતો હીનપણીતતા વેદિતબ્બા. નિપ્પરિયાયતો પન યં આરમ્મણં કત્વા અકુસલવિપાકવિઞ્ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ, તં હીનં અનિટ્ઠભાવતો. યં પન આરમ્મણં કત્વા કુસલવિપાકવિઞ્ઞાણં ઉપ્પજ્જતિ, તં પણીતં ઇટ્ઠભાવતો. યથા હિ અકુસલવિપાકો સયં અનિટ્ઠો અનિટ્ઠે એવ ઉપ્પજ્જતિ, ન ઇટ્ઠે, એવં કુસલવિપાકોપિ સયં ઇટ્ઠો ઇટ્ઠેયેવ ઉપ્પજ્જતિ, ન અનિટ્ઠે. **યં દૂરે સન્તિકે વા**તિ યં સુખુમં, તદેવ દુપ્પટિવિજ્ઝસભાવત્તા દૂરે, ઇતરં સુપ્પટિવિજ્ઝસભાવત્તા સન્તિકે. અપિચેત્થ ઓકાસતોપિ ઉપાદાયુપાદાય દૂરસન્તિકતા વેદિતબ્બા. **તં સબ્બ**ન્તિ તં અતીતાદીહિ પદેહિ વિસું નિદ્દિટ્ઠં સબ્બં રૂપં. **સમ્મપ્પઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બ**ન્તિ સહવિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞાય દટ્ઠબ્બં.

યા કાચિ વેદનાતિઆદીસુ પન સન્તતિવસેન ચ ખણવસેન ચ વેદનાય અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નભાવો વેદિતબ્બો. તત્થ (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૪૯૭ આદયો) **સન્તતિવસેન** એકવીથિએકજવનએકસમાપત્તિપરિયાપન્ના એકવિધવિસયસમાયોગપ્પવત્તા ચ દિવસમ્પિ બુદ્ધરૂપં પસ્સન્તસ્સ ધમ્મં સુણન્તસ્સ પવત્તસદ્ધાદિસહિતવેદના પચ્ચુપ્પન્ના, તતો પુબ્બે અતીતા, પચ્છા અનાગતા. **ખણવસેન** ખણત્તયપરિયાપન્ના પચ્ચુપ્પન્ના, તતો પુબ્બે અતીતા, પચ્છા અનાગતા. અજ્ઝત્તબહિદ્ધાભેદો નિયકજ્ઝત્તવસેન વેદિતબ્બો. ઓળારિકસુખુમભેદો ''અકુસલા વેદના ઓળારિકા, કુસલાબ્યાકતા વેદના સુખુમા''તિઆદિના નયેન **વિભઙ્ગે** (વિભ॰ ૧૧) વુત્તેન જાતિસભાવપુગ્ગલલોકિયલોકુત્તરવસેન વેદિતબ્બો. **જાતિવસેન** તાવ અકુસલવેદના સાવજ્જકિરિયહેતુતો કિલેસસન્તાપસભાવતો ચ અવૂપસન્તવુત્તીતિ કુસલવેદનાય ઓળારિકા, સબ્યાપારતો સઉસ્સાહતો સવિપાકતો

કિલેસસન્તાપસભાવતો સાવજ્જતો ચ વિપાકાબ્યાકતાય ઓળારિકા, સવિપાકતો કિલેસસન્તાપસભાવતો સબ્યાપજ્જતો સાવજ્જતો ચ કિરિયાબ્યાકતાય ઓળારિકા, કુસલાબ્યાકતા પન વુત્તવિપરિયાયતો અકુસલાય સુખુમા. દ્વેપિ કુસલાકુસલવેદના સબ્યાપારતો સઉસ્સાહતો સવિપાકતો ચ યથાયોગં દુવિધાયપિ અબ્યાકતાય ઓળારિકા, વુત્તવિપરિયાયેન દુવિધાપિ અબ્યાકતા તાહિ સુખુમા. એવં તાવ જાતિવસેન ઓળારિકસુખુમતા વેદિતબ્બા.

સભાવવસેન પન દુક્ખવેદના નિરસ્સાદતો સવિપ્ફારતો ઉબ્બેજનીયતો અભિભવનતો ચ ઇતરાહિ દ્વીહિ ઓળારિકા, ઇતરા પન દ્વે સાતતો સન્તતો પણીતતો મનાપતો મજ્ઝત્તતો ચ યથાયોગં દુક્ખાય સુખુમા. ઉભો પન સુખદુક્ખા સવિપ્ફારતો ખોભકરણતો પાકટતો ચ અદુક્ખમસુખાય ઓળારિકા, સા વુત્તવિપરિયાયેન તદુભયતો સુખુમા. એવં સભાવવસેન ઓળારિકસુખુમતા વેદિતબ્બા. **પુગ્ગલવસેન** પન અસમાપન્નસ્સ વેદના નાનારમ્મણવિક્ખિત્તભાવતો સમાપન્નસ્સ વેદનાય ઓળારિકા, વિપરિયાયેન ઇતરા સુખુમા. એવં પુગ્ગલવસેન ઓળારિકસુખુમતા વેદિતબ્બા. **લોકિયલોકુત્તરવસેન** પન સાસવા વેદના લોકિયા. સા આસવુપ્પત્તિહેતુતો ઓઘનિયતો યોગનિયતો ગન્થનિયતો નીવરણિયતો ઉપાદાનિયતો સંકિલેસિકતો પુથુજ્જનસાધારણતો ચ અનાસવાય ઓળારિકા, સા વિપરિયાયેન સાસવાય સુખુમા. એવં લોકિયલોકુત્તરવસેન ઓળારિકસુખુમતા વેદિતબ્બા.

તત્થ જાતિઆદિવસેન સમ્ભેદો પરિહરિતબ્બો. અકુસલવિપાકકાયવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તા હિ વેદના જાતિવસેન અબ્યાકતત્તા સુખુમાપિ સમાના સભાવાદિવસેન ઓળારિકા હોતિ. વુત્તઞ્હેતં ''અબ્યાકતા વેદના સુખુમા, દુક્ખા વેદના ઓળારિકા. અસમાપન્નસ્સ વેદના ઓળારિકા, સાસવા વેદના ઓળારિકા''તિ (વિભ॰ ૧૧). યથા ચ દુક્ખવેદના, એવં સુખાદયોપિ જાતિવસેન ઓળારિકા, સભાવાદિવસેન સુખુમા હોન્તિ. તસ્મા યથા જાતિઆદિવસેન સમ્ભેદો ન હોતિ, તથા વેદનાનં ઓળારિકસુખુમતા વેદિતબ્બા. સેય્યથિદં – અબ્યાકતા જાતિવસેન કુસલાકુસલાહિ સુખુમા. ન તત્થ ''કતમા અબ્યાકતા, કિં દુક્ખા, કિં સુખા, કિં સમાપન્નસ્સ, કિં અસમાપન્નસ્સ, કિં સાસવા, કિં અનાસવા''તિ એવં સભાવાદિભેદો પરામસિતબ્બો. એસ નયો સબ્બત્થ.

અપિચ ''તં તં વા પન વેદનં ઉપાદાયુપાદાય વેદના ઓળારિકા સુખુમા દટ્ઠબ્બા''તિ વચનતો અકુસલાદીસુપિ લોભસહગતાય દોસસહગતવેદના અગ્ગિ વિય અત્તનો નિસ્સયદહનતો ઓળારિકા, લોભસહગતા સુખુમા. દોસસહગતાપિ નિયતા ઓળારિકા, અનિયતા સુખુમા. નિયતાપિ કપ્પટ્ઠિતિકા ઓળારિકા, ઇતરા સુખુમા. કપ્પટ્ઠિતિકાસુપિ અસઙ્ખારિકા ઓળારિકા, ઇતરા સુખુમા. લોભસહગતા પન દિટ્ઠિસમ્પયુત્તા ઓળારિકા, ઇતરા સુખુમા. સાપિ નિયતા કપ્પટ્ઠિતિકા અસઙ્ખારિકા ઓળારિકા, ઇતરા સુખુમા, અવિસેસેન અકુસલા બહુવિપાકા ઓળારિકા, અપ્પવિપાકા સુખુમા. કુસલા પન અપ્પવિપાકા ઓળારિકા, બહુવિપાકા સુખુમા.

અપિચ કામાવચરકુસલા ઓળારિકા, રૂપાવચરા સુખુમા, તતો અરૂપાવચરા, તતો લોકુત્તરા. કામાવચરા ચ દાનમયા ઓળારિકા, સીલમયા સુખુમા, તતો ભાવનામયા. ભાવનામયાપિ દુહેતુકા ઓળારિકા , તિહેતુકા સુખુમા. તિહેતુકાપિ સસઙ્ખારિકા ઓળારિકા, અસઙ્ખારિકા સુખુમા. રૂપાવચરા પઠમજ્ઝાનિકા ઓળારિકા…પે॰… પઞ્ચમજ્ઝાનિકા સુખુમાવ. અરૂપાવચરા આકાસાનઞ્ચાયતનસમ્પયુત્તા ઓળારિકા…પે॰… નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમ્પયુત્તા સુખુમાવ. લોકુત્તરા ચ સોતાપત્તિમગ્ગસમ્પયુત્તા ઓળારિકા…પે॰… અરહત્તમગ્ગસમ્પયુત્તા સુખુમાવ. એસ નયો તંતંભૂમિવિપાકકિરિયવેદનાસુ દુક્ખાદિઅસમાપન્નાદિસાસવાદિવસેન વુત્તવેદનાસુ ચ.

ઓકાસવસેન ચાપિ નિરયે દુક્ખા ઓળારિકા, તિરચ્છાનયોનિયં સુખુમા…પે॰… પરનિમ્મિતવસવત્તી સુખુમાવ. યથા ચ દુક્ખા, એવં સુખાપિ સબ્બત્થ યથાનુરૂપં યોજેતબ્બા. **વત્થુવસેન** ચાપિ હીનવત્થુકા યા કાચિ વેદના ઓળારિકા, પણીતવત્થુકા સુખુમા. હીનપ્પણીતભેદે યા ઓળારિકા, સા હીના. યા ચ સુખુમા, સા પણીતાતિ

વેદિતબ્બા. દૂરપદં પન અકુસલા વેદના કુસલાબ્યાકતાહિ વેદનાહિ દૂરે, સન્તિકપદં અકુસલા વેદના અકુસલાય વેદનાય સન્તિકેતિઆદિના નયેન વિભત્તં. તસ્મા અકુસલા વેદના વિસભાગતો અસંસટ્ઠતો અસરિક્ખતો ચ કુસલાબ્યાકતાહિ દૂરે, તથા કુસલાબ્યાકતા અકુસલાય. એસ નયો સબ્બવારેસુ. અકુસલા પન વેદના સભાગતો ચ સંસટ્ઠતો ચ સરિક્ખતો ચ અકુસલાય સન્તિકેતિ. તંતંવેદનાસમ્પયુત્તાનં પન સઞ્ઞાદીનમ્પિ એવમેવ વેદિતબ્બં.

૨૩. **સુતવા**તિ આગમાધિગમસઙ્ખાતેન બાહુસચ્ચેન સમન્નાગતત્તા સુતવા. **નિબ્બિન્દતી**તિ ઉક્કણ્ઠતિ. એત્થ ચ **નિબ્બિદા**તિ વુટ્ઠાનગામિનીવિપસ્સના અધિપ્પેતા. **નિબ્બિન્દં વિરજ્જતી**તિ એત્થ વિરાગવસેન ચત્તારો મગ્ગા કથિતા. **વિરાગા વિમુચ્ચતી**તિ વિરાગેન મગ્ગેનેવ હેતુભૂતેન પટિપ્પસ્સદ્ધિવિમુત્તિવસેન વિમુચ્ચતિ. ઇમિના ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ કથિતાનિ. **વિમુત્તસ્મિં વિમુત્તમિતિ ઞાણં હોતી**તિ ઇમિના પન પચ્ચવેક્ખણઞાણં કથિતં. **ખીણા જાતી**તિઆદીહિ તસ્સ ભૂમિ. તેન હિ ઞાણેન અરિયસાવકો પચ્ચવેક્ખન્તો ''ખીણા જાતી''તિઆદીનિ પજાનાતિ. કતમા પનસ્સ જાતિ ખીણા, કથઞ્ચ નં પજાનાતીતિ? ન તાવસ્સ અતીતા જાતિ ખીણા પુબ્બેવ ખીણત્તા, ન અનાગતા અનાગતે વાયામાભાવતો, ન પચ્ચુપ્પન્ના. યા પન મગ્ગસ્સ અભાવિતત્તા ઉપ્પજ્જેય્ય એકચતુપઞ્ચવોકારભવેસુ એકચતુપઞ્ચક્ખન્ધપ્પભેદા જાતિ, સા મગ્ગસ્સ ભાવિતત્તા અનુપ્પાદધમ્મતં આપજ્જનેન ખીણા, તં સો મગ્ગભાવનાય પહીનકિલેસે પચ્ચવેક્ખિત્વા કિલેસાભાવે વિજ્જમાનમ્પિ કમ્મં આયતિં અપ્પટિસન્ધિકં હોતીતિ જાનન્તો પજાનાતિ.

વુસિતન્તિ વુત્થં પરિવુત્થં, કતં ચરિતં નિટ્ઠિતન્તિ અત્થો. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયં. પુથુજ્જનકલ્યાણકેન હિ સદ્ધિં સત્ત સેક્ખા મગ્ગબ્રહ્મચરિયં વસન્તિ નામ, ખીણાસવો વુત્થવાસો, તસ્મા અરિયસાવકો અત્તનો બ્રહ્મચરિયવાસં પચ્ચવેક્ખન્તો ''વુસિતં બ્રહ્મચરિય''ન્તિ પજાનાતિ. **કતં કરણીય**ન્તિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ ચતૂહિ મગ્ગેહિ પરિઞ્ઞાપહાનસચ્છિકિરિયાભાવનાવસેન સોળસવિધમ્પિ કિચ્ચં નિટ્ઠાપિતન્તિ અત્થો. પુથુજ્જનકલ્યાણકાદયો હિ તં કિચ્ચં કરોન્તિ, ખીણાસવો કતકરણીયો. તસ્મા અરિયસાવકો અત્તનો કરણીયં પચ્ચવેક્ખન્તો ''કતં કરણીય''ન્તિ પજાનાતિ. **નાપરં ઇત્થત્તાયા**તિ ઇદાનિ પુન ઇત્થભાવાય એવંસોળસકિચ્ચભાવાય, કિલેસક્ખયાય વા મગ્ગભાવનાકિચ્ચં મે નત્થીતિ પજાનાતિ. અથ વા **ઇત્થત્તાયા**તિ ઇત્થભાવા ઇમસ્મા એવંપકારા ઇદાનિ વત્તમાનક્ખન્ધસન્તાના અપરં ખન્ધસન્તાનં મય્હં નત્થિ, ઇમે પન પઞ્ચક્ખન્ધા પરિઞ્ઞાતા તિટ્ઠન્તિ છિન્નમૂલકા રુક્ખા વિય. તે ચરિમકવિઞ્ઞાણનિરોધેન અનુપાદાનો વિય જાતવેદો નિબ્બાયિસ્સન્તીતિ પજાનાતિ.

૨૪. **અત્તમના તે ભિક્ખૂ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુ**ન્તિ તે ભિક્ખૂ સકમના તુટ્ઠમના, પીતિસોમનસ્સેહિ વા સમત્તમના હુત્વા કરવીકરુતમઞ્જુના કણ્ણસુખેન પણ્ડિતજનહદયાનં અમતાભિસેકસદિસેન બ્રહ્મસ્સરેન ભાસતો ભગવતો વચનં સુકથિતં સુલપિતં ''એવમેતં ભગવા, એવમેતં સુગતા''તિ મત્થકેન સમ્પટિચ્છન્તા અનુમોદિંસુ ચેવ સમ્પટિચ્છિંસુ ચાતિ અત્થો. અયઞ્હિ **અભિનન્દ**-સદ્દો ''અભિનન્દતિ અભિવદતી''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૩.૫; ૪.૧૧૪, ૧૧૮) તણ્હાયપિ આગતો. ''અન્નમેવાભિનન્દન્તિ, ઉભયે દેવમાનુસા''તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૪૩) ઉપગમનેપિ.

''ચિરપ્પવાસિં પુરિસં, દૂરતો સોત્થિમાગતં;
ઞાતિમિત્તા સુહજ્જા ચ, અભિનન્દન્તિ આગત''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૨૧૯; વિ॰ વ॰ ૮૬૧) –

આદીસુ સમ્પટિચ્છનેપિ. ''અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૦૫) અનુમોદનેપિ. સ્વાયમિધ અનુમોદનસમ્પટિચ્છનેસુ યુજ્જતિ. તેન વુત્તં ''અનુમોદિંસુ ચેવ સમ્પટિચ્છિંસુ ચા''તિ. **અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસૂ**તિ અનુપ્પાદનિરોધેન નિરુજ્ઝમાનેહિ આસવેહિ અનુપાદાય અગ્ગહેત્વા કઞ્ચિ ધમ્મં ''અહં મમા''તિ અનાદિયિત્વાવ ચિત્તાનિ વિમુચ્ચિંસુ. **છ અરહન્તો**તિ ભગવતા સદ્ધિં છ જના અરહન્તો. અઞ્ઞેસં પન દેવબ્રહ્માનમ્પિ અરહત્તપ્પત્તિસમ્ભવતો ઇદં મનુસ્સઅરહન્તેયેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ ''**છ મનુસ્સા અરહન્તો હોન્તી**''તિ.

અનત્તલક્ખણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચવગ્ગિયકથા નિટ્ઠિતા.

યસસ્સ પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૨૫. ઇદાનિ યસસ્સ પબ્બજ્જં દસ્સેતું ''**તેન ખો પન સમયેના**''તિઆદિ આરદ્ધં. તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણના – **હેમન્તિકો**તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩.૩૯) યત્થ સુખં હોતિ હેમન્તકાલે વસિતું, અયં હેમન્તિકો. ઇતરેસુપિ એસેવ નયો. અયં પનેત્થ વચનત્થો – હેમન્તે વાસો હેમન્તં ઉત્તરપદલોપેન, હેમન્તં અરહતીતિ **હેમન્તિકો**. ઇતરેસુપિ એસેવ નયો. તત્થ વસ્સિકો પાસાદો નાતિઉચ્ચો હોતિ નાતિનીચો, દ્વારવાતપાનાનિપિસ્સ નાતિબહૂનિ નાતિતનૂનિ, ભૂમત્થરણપચ્ચત્થરણખજ્જભોજ્જાનિપેત્થ મિસ્સકાનેવ વટ્ટન્તિ. હેમન્તિકે થમ્ભાપિ ભિત્તિયોપિ નીચા હોન્તિ, દ્વારવાતપાનાનિ તનુકાનિ સુખુમછિદ્દાનિ, ઉણ્હપ્પવેસનત્થાય ભિત્તિનિય્યૂહાનિ હરિયન્તિ, ભૂમત્થરણપચ્ચત્થરણનિવાસનપારુપનાનિ પનેત્થ ઉણ્હવિકિરિયાનિ કમ્બલાદીનિ વટ્ટન્તિ, ખજ્જભોજ્જં સિનિદ્ધં કટુકસન્નિસ્સિતઞ્ચ. ગિમ્હિકે થમ્ભાપિ ભિત્તિયોપિ ઉચ્ચા હોન્તિ, દ્વારવાતપાનાનિ પનેત્થ બહૂનિ વિપુલજાતાનિ હોન્તિ, ભૂમત્થરણાનિ સીતવિકિરિયાનિ દુકૂલમયાનિ વટ્ટન્તિ, ખજ્જભોજ્જાનિ મધુરરસસીતવિકિરિયાનિ, વાતપાનસમીપેસુ ચેત્થ નવા ચાટિયો ઠપેત્વા ઉદકસ્સ પૂરેત્વા નીલુપ્પલાદીહિ સઞ્છાદેન્તિ, તેસુ તેસુ પદેસેસુ ઉદકયન્તાનિ કરોન્તિ, યેહિ દેવે વસ્સન્તે વિય ઉદકધારા નિક્ખમન્તિ.

નિપ્પુરિસેહીતિ પુરિસવિરહિતેહિ. ન કેવલઞ્ચેત્થ તૂરિયાનેવ નિપ્પુરિસાનિ, સબ્બટ્ઠાનાનિપિ નિપ્પુરિસાનેવ. દોવારિકાપિ ઇત્થિયોવ, નહાપનાદિપરિકમ્મકરાપિ ઇત્થિયોવ. પિતા કિર ''તથારૂપં ઇસ્સરિયસુખસમ્પત્તિં અનુભવમાનસ્સ પુરિસં દિસ્વા પરિસઙ્કા ઉપ્પજ્જતિ, સા મે પુત્તસ્સ મા અહોસી''તિ સબ્બકિચ્ચેસુ ઇત્થિયોવ ઠપાપેસિ. **પઞ્ચહિ કામગુણેહી**તિ રૂપસદ્દાદીહિ પઞ્ચહિ કામકોટ્ઠાસેહિ. **સમપ્પિતસ્સા**તિ સમ્મા અપ્પિતસ્સ, ઉપેતસ્સાતિ અત્થો. **સમઙ્ગીભૂતસ્સા**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **પરિચારયમાનસ્સા**તિ પરિતો ચારયમાનસ્સ, તસ્મિં તસ્મિં કામગુણે ઇન્દ્રિયાનિ ચારયમાનસ્સાતિ અત્થો. **આળમ્બર**ન્તિ પણવં. **વિકેસિક**ન્તિ મુત્તકેસં, વિપ્પકિણ્ણકેસન્તિ અત્થો. **વિક્ખેળિક**ન્તિ વિસ્સન્દમાનલાલં. **વિપ્પલપન્તિયો**તિ વિરુદ્ધં પલપન્તિયો વા રુદન્તિયો વા. **સુસાનં મઞ્ઞે**તિ આમકસુસાનં વિય અદ્દસ સકં પરિજનન્તિ સમ્બન્ધો. **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ સંવેગવસેન ઉદાનં ઉદાનેસિ, સંવેગવસપ્પવત્તં વાચં નિચ્છારેસીતિ અત્થો.

૨૬. ઇદં ખો યસાતિ ભગવા નિબ્બાનં સન્ધાયાહ. તઞ્હિ તણ્હાદીહિ કિલેસેહિ અનુપદ્દુતં અનુપસ્સટ્ઠઞ્ચ. **અનુપુબ્બિં કથ**ન્તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૭૫; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૬૯) દાનાનન્તરં સીલં, સીલાનન્તરં સગ્ગં, સગ્ગાનન્તરં મગ્ગન્તિ એવમનુપટિપાટિકથં. તત્થ **દાનકથા** નામ ''ઇદં દાનં નામ સુખાનં નિદાનં, સમ્પત્તીનં મૂલં, ભોગાનં પતિટ્ઠા, વિસમગતસ્સ તાણં લેણં ગતિ પરાયણં, ઇધલોકપરલોકેસુ દાનસદિસો અવસ્સયો પતિટ્ઠા આરમ્મણં તાણં લેણં ગતિ પરાયણં નત્થિ. ઇદઞ્હિ અવસ્સયટ્ઠેન રતનમયસીહાસનસદિસં, પતિટ્ઠાનટ્ઠેન મહાપથવીસદિસં, આરમ્મણટ્ઠેન આલમ્બનરજ્જુસદિસં, ઇદઞ્હિ દુક્ખનિત્થરણટ્ઠેન નાવા, સમસ્સાસનટ્ઠેન સઙ્ગામસૂરો, ભયપરિત્તાણટ્ઠેન સુસઙ્ખતનગરં, મચ્છેરમલાદીહિ અનુપલિત્તટ્ઠેન પદુમં, તેસં નિદહનટ્ઠેન અગ્ગિ, દુરાસદટ્ઠેન આસીવિસો, અસન્તાસનટ્ઠેન સીહો, બલવન્તટ્ઠેન હત્થી, અભિમઙ્ગલસમ્મતટ્ઠેન સેતઉસભો, ખેમન્તભૂમિસમ્પાપનટ્ઠેન વલાહકો અસ્સરાજા. દાનં નામેતં મયા ગતમગ્ગો, મય્હેવેસો વંસો, મયા દસ પારમિયો પૂરેન્તેન વેલામમહાયઞ્ઞો મહાગોવિન્દમહાયઞ્ઞો મહાસુદસ્સનમહાયઞ્ઞો વેસ્સન્તરમહાયઞ્ઞોતિ અનેકે મહાયઞ્ઞા પવત્તિતા, સસભૂતેન જલિતે અગ્ગિક્ખન્ધે અત્તાનં નિય્યાતેન્તેન સમ્પત્તયાચકાનં ચિત્તં ગહિતં. દાનઞ્હિ લોકે સક્કસમ્પત્તિં દેતિ, મારસમ્પત્તિં બ્રહ્મસમ્પત્તિં

ચક્કવત્તિસમ્પત્તિં સાવકપારમિઞાણં પચ્ચેકબોધિઞાણં અભિસમ્બોધિઞાણં દેતી''તિ એવમાદિના દાનગુણપ્પટિસંયુત્તકથા.

યસ્મા પન દાનં દદન્તો સીલં સમાદાતું સક્કોતિ, તસ્મા તદનન્તરં સીલકથં કથેસિ. દાનઞ્હિ નામ દક્ખિણેય્યેસુ હિતજ્ઝાસયેન પૂજનજ્ઝાસયેન વા અત્તનો સન્તકસ્સ પરેસં પરિચ્ચજનં, તસ્મા દાયકો સત્તેસુ એકન્તહિતજ્ઝાસયો પુરિસપુગ્ગલો, પરેસં વા સન્તકં હરતીતિ અટ્ઠાનમેતં. તસ્મા દાનં દદન્તો સીલં સમાદાતું સક્કોતીતિ દાનાનન્તરં સીલં વુત્તં. અપિચ **દાનકથા** તાવ પચુરજનેસુપિ પવત્તિયા સબ્બસાધારણત્તા સુકરત્તા સીલે પતિટ્ઠાનસ્સ ઉપાયભાવતો ચ આદિતો કથિતા. પરિચ્ચાગસીલો હિ પુગ્ગલો પરિગ્ગહવત્થૂસુ નિસ્સઙ્ગભાવતો સુખેનેવ સીલાનિ સમાદિયતિ, તત્થ ચ સુપ્પતિટ્ઠિતો હોતિ. સીલેન દાયકપટિગ્ગાહકવિસુદ્ધિતો પરાનુગ્ગહં વત્વા પરપીળાનિવત્તિવચનતો કિરિયધમ્મં વત્વા અકિરિયધમ્મવચનતો ભોગયસસમ્પત્તિહેતું વત્વા ભવસમ્પત્તિહેતુવચનતો ચ દાનકથાનન્તરં સીલકથા કથિતા.

સીલકથા નામ ''સીલં નામેતં અવસ્સયો પતિટ્ઠા આરમ્મણં તાણં લેણં ગતિ પરાયણં. સીલં નામેતં મમ વંસો, અહં સઙ્ખપાલનાગરાજકાલે ભૂરિદત્તનાગરાજકાલે ચમ્પેય્યનાગરાજકાલે સીલવરાજકાલે માતુપોસકહત્થિરાજકાલે છદ્દન્તહત્થિરાજકાલેતિ અનન્તેસુ અત્તભાવેસુ સીલં પરિપૂરેસિં. ઇધલોકપરલોકસમ્પત્તીનઞ્હિ સીલસદિસો અવસ્સયો સીલસદિસા પતિટ્ઠા આરમ્મણં તાણં લેણં ગતિ પરાયણં નત્થિ, સીલાલઙ્કારસદિસો અલઙ્કારો નત્થિ, સીલપુપ્ફસદિસં પુપ્ફં નત્થિ, સીલગન્ધસદિસો ગન્ધો નત્થિ. સીલાલઙ્કારેન હિ અલઙ્કતં સીલકુસુમપિળન્ધનં સીલગન્ધાનુલિત્તં સદેવકોપિ લોકો ઓલોકેન્તો તિત્તિં ન ગચ્છતી''તિ એવમાદિસીલગુણપ્પટિસંયુત્તકથા.

ઇદં પન સીલં નિસ્સાય અયં સગ્ગો લબ્ભતીતિ દસ્સનત્થં સીલાનન્તરં સગ્ગકથં કથેસિ. **સગ્ગકથા** નામ ''અયં સગ્ગો નામ ઇટ્ઠો કન્તો મનાપો , નિચ્ચમેત્થ કીળા, નિચ્ચં સમ્પત્તિયો લબ્ભન્તિ, ચાતુમહારાજિકા દેવા નવુતિવસ્સસતસહસ્સાનિ દિબ્બસુખં દિબ્બસમ્પત્તિં પટિલભન્તિ, તાવતિંસા તિસ્સો ચ વસ્સકોટિયો સટ્ઠિ ચ વસ્સસતસહસ્સાની''તિ એવમાદિસગ્ગગુણપટિસંયુત્તકથા. સગ્ગસમ્પત્તિં કથયન્તાનઞ્હિ બુદ્ધાનં મુખં નપ્પહોતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં ''અનેકપરિયાયેન ખો અહં, ભિક્ખવે, સગ્ગકથં કથેય્ય''ન્તિઆદિ.

એવં સગ્ગકથાય પલોભેત્વા પુન હત્થિં અલઙ્કરિત્વા તસ્સ સોણ્ડં છિન્દન્તો વિય અયમ્પિ સગ્ગો અનિચ્ચો અદ્ધુવો, ન એત્થ છન્દરાગો કાતબ્બોતિ દસ્સનત્થં ''અપ્પસ્સાદા કામા બહુદુક્ખા બહુપાયાસા, આદીનવો એત્થ ભિય્યો''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૭૭; પાચિ॰ ૪૧૭) નયેન કામાનં આદીનવં ઓકારં સંકિલેસં કથેસિ. તત્થ **આદીનવો**તિ દોસો, અનિચ્ચતાદિના અપ્પસ્સાદતાદિના ચ દૂસિતભાવોતિ અત્થો. અથ વા આદીનં વાતિ પવત્તતીતિ **આદીનવો**, પરમકપણતા. તથા ચ કામા યથાભૂતં પચ્ચવેક્ખન્તાનં પચ્ચુપતિટ્ઠન્તિ. **ઓકારો**તિ લામકભાવો નિહીનભાવો અસેટ્ઠેહિ સેવિતબ્બતા સેટ્ઠેહિ ન સેવિતબ્બતા ચ. **સંકિલેસો**તિ તેહિ સત્તાનં સંકિલિસ્સનં, વિબાધેતબ્બતા ઉપતાપેતબ્બતાતિ અત્થો.

એવં કામાદીનવેન તજ્જેત્વા **નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસિ**. યત્તકા ચ કામેસુ આદીનવા, પટિપક્ખતો તત્તકાવ નેક્ખમ્મે આનિસંસા. અપિચ ''નેક્ખમ્મં નામેતં અસમ્બાધં અસંકિલિટ્ઠં, નિક્ખન્તં કામેહિ, નિક્ખન્તં કામસઞ્ઞાય, નિક્ખન્તં કામવિતક્કેહિ, નિક્ખન્તં કામપરિળાહેહિ, નિક્ખન્તં બ્યાપારતો''તિઆદિના નયેન નેક્ખમ્મે આનિસંસં પકાસેસિ, પબ્બજ્જાય ઝાનાદીસુ ચ ગુણે વિભાવેસિ વણ્ણેસિ. એત્થ ચ સગ્ગં કથેત્વા સ્વાયં સગ્ગો રાગાદીહિ ઉપક્કિલિટ્ઠો, સબ્બથાપિ અનુપક્કિલિટ્ઠો અરિયમગ્ગોતિ દસ્સનત્થં સગ્ગાનન્તરં મગ્ગો કથેતબ્બો. મગ્ગઞ્ચ કથેન્તેન તદધિગમુપાયસન્દસ્સનત્થં સગ્ગપરિયાપન્નાપિ પગેવ ઇતરે સબ્બેપિ કામા નામ બહ્વાદીનવા અનિચ્ચા અદ્ધુવા વિપરિણામધમ્માતિ કામાનં આદીનવો, હીના ગમ્મા પોથુજ્જનિકા અનરિયા અનત્થસઞ્હિતાતિ તેસં ઓકારો

લામકભાવો, સબ્બેપિ ભવા કિલેસાનં વત્થુભૂતાતિ તત્થ સંકિલેસો, સબ્બસંકિલેસવિપ્પમુત્તં નિબ્બાનન્તિ નેક્ખમ્મે આનિસંસો ચ કથેતબ્બોતિ કામેસુ આદીનવો ઓકારો સંકિલેસો નેક્ખમ્મે ચ આનિસંસો પકાસિતોતિ દટ્ઠબ્બં.

કલ્લચિત્તન્તિ કમ્મનિયચિત્તં, હેટ્ઠા પવત્તિતદેસનાય અસ્સદ્ધિયાદીનં ચિત્તદોસાનં વિગતત્તા ઉપરિદેસનાય ભાજનભાવૂપગમનેન કમ્મક્ખમચિત્તન્તિ અત્થો. અસ્સદ્ધિયાદયો વા યસ્મા ચિત્તસ્સ રોગભૂતા તદા તસ્સ વિગતા, તસ્મા કલ્લચિત્તં અરોગચિત્તન્તિ અત્થો. દિટ્ઠિમાનાદિકિલેસવિગમેન **મુદુચિત્તં**, કામચ્છન્દાદિવિગમેન **વિનીવરણચિત્તં**, સમ્માપટિપત્તિયં ઉળારપીતિપામોજ્જયોગેન **ઉદગ્ગચિત્તં**. તત્થ સદ્ધાસમ્પત્તિયા પસન્નચિત્તં યદા ભગવા અઞ્ઞાસીતિ સમ્બન્ધો. અથ વા **કલ્લચિત્તન્તિ** કામચ્છન્દવિગમેન અરોગચિત્તં. **મુદુચિત્તન્તિ** બ્યાપાદવિગમેન મેત્તાવસેન અકઠિનચિત્તં. **વિનીવરણચિત્તન્તિ** ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચવિગમેન વિક્ખેપસ્સ વિગતત્તા તેન અપિહિતચિત્તં. **ઉદગ્ગચિત્તન્તિ** થિનમિદ્ધવિગમેન સમ્પગ્ગહવસેન અલીનચિત્તં. **પસન્નચિત્તન્તિ** વિચિકિચ્છાવિગમેન સમ્માપટિપત્તિયં અધિમુત્તચિત્તન્તિ એવમ્પેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **સામુક્કંસિકાતિ** સામં ઉક્કંસિકા, અત્તનાયેવ ઉદ્ધરિત્વા ગહિતા, સયમ્ભૂઞાણેન દિટ્ઠા અસાધારણા અઞ્ઞેસન્તિ અત્થો. કા ચ પન સાતિ? અરિયસચ્ચદેસના. તેનેવાહ ''દુક્ખં સમુદયં નિરોધં મગ્ગ''ન્તિ.

સેય્યથાપીતિઆદિના ઉપમાવસેન તસ્સ કિલેસપ્પહાનં અરિયમગ્ગુપ્પાદઞ્ચ દસ્સેતિ. **અપગતકાળકન્તિ** વિગતકાળકં. **સમ્મદેવાતિ** સુટ્ઠુ એવ. **રજનન્તિ** નીલપીતાદિરઙ્ગજાતં. **પટિગ્ગણ્હેય્યાતિ** ગણ્હેય્ય, પભસ્સરં ભવેય્ય. **તસ્મિંયેવ આસનેતિ** તસ્સંયેવ નિસજ્જાયં. એતેનસ્સ લહુવિપસ્સકતા તિક્ખપઞ્ઞતા સુખપટિપદખિપ્પાભિઞ્ઞતા ચ દસ્સિતા હોતિ. **વિરજન્તિ**આદિ વુત્તનયમેવ. તત્રિદં ઉપમાસંસન્દનં – વત્થં વિય ચિત્તં, વત્થસ્સ આગન્તુકમલેહિ કિલિટ્ઠભાવો વિય ચિત્તસ્સ રાગાદિમલેહિ સંકિલિટ્ઠભાવો, ધોવનસિલા વિય અનુપુબ્બિકથા, ઉદકં વિય સદ્ધા, ઉદકેન તેમેત્વા તેમેત્વા ઊસગોમયછારિકખારકેહિ કાળકપદેસે સમ્મદ્દિત્વા વત્થસ્સ ધોવનપયોગો વિય સદ્ધાસિનેહેન તેમેત્વા તેમેત્વા સતિસમાધિપઞ્ઞાહિ દોસે સિથિલે કત્વા સીલસુતાદિવિધિના ચિત્તસ્સ સોધને વીરિયારમ્ભો, તેન પયોગેન વત્થે કાળકાપગમો વિય વીરિયારમ્ભેન કિલેસવિક્ખમ્ભનં, રઙ્ગજાતં વિય અરિયમગ્ગો, તેન સુદ્ધસ્સ વત્થસ્સ પભસ્સરભાવો વિય વિક્ખમ્ભિતકિલેસસ્સ ચિત્તસ્સ મગ્ગેન પરિયોદપનન્તિ.

૨૭. **અસ્સદૂતેતિ** આરુળ્હઅસ્સે દૂતે. **ઇદ્ધાભિસઙ્ખારન્તિ** ઇદ્ધિકિરિયં. **અભિસઙ્ખરેસીતિ** અભિસઙ્ખરિ, અકાસીતિ અત્થો. કિમત્થન્તિ ચે? ઉભિન્નં પટિલભિતબ્બવિસેસન્તરાયનિસેધનત્થં. યદિ હિ સો પુત્તં પસ્સેય્ય, પુત્તસ્સપિ અરહત્તપ્પત્તિ સેટ્ઠિસ્સપિ ધમ્મચક્ખુપટિલાભો ન સિયા. અદિટ્ઠસચ્ચોપિ હિ ''દેહિ તે માતુયા જીવિત''ન્તિ યાચન્તો કથઞ્હિ નામ વિક્ખેપં પટિબાહિત્વા ભગવતો ધમ્મદેસનાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા ધમ્મચક્ખું પટિલભેય્ય, યસો ચ એવં તેન યાચિયમાનો કથં તં વિક્ખેપં પટિબાહિત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠહેય્ય.

એતદવોચાતિ ભગવતો ધમ્મદેસનં અબ્ભનુમોદમાનો એતં ''અભિક્કન્તં ભન્તે''તિઆદિવચનં અવોચ. **અભિક્કન્ત**-સદ્દો ચાયમિધ અબ્ભનુમોદને, તસ્મા સાધુ સાધુ ભન્તેતિ વુત્તં હોતિ.

> ''ભયે કોધે પસંસાયં, તુરિતે કોતૂહલચ્છરે;
> હાસે સોકે પસાદે ચ, કરે આમેડિતં બુધો''તિ. –

ઇમિનાવ લક્ખણેન ઇધ પસાદવસેન પસંસાવસેન ચાયં દ્વિક્ખત્તું વુત્તોતિ વેદિતબ્બો. **સેય્યથાપીતિ**આદિના ચતૂહિ ઉપમાહિ ભગવતો દેસનં થોમેતિ. તત્થ **નિક્કુજ્જિતન્તિ** અધોમુખઠપિતં, હેટ્ઠામુખજાતં વા. **ઉક્કુજ્જેય્યાતિ** ઉપરિમુખં કરેય્ય. **પટિચ્છન્નન્તિ** તિણપણ્ણાદિછાદિતં. **વિવરેય્યાતિ** ઉગ્ઘાટેય્ય. **મૂળ્હસ્સાતિ** દિસામૂળ્હસ્સ. **મગ્ગં આચિક્ખેય્યાતિ** હત્થે ગહેત્વા ''એસ મગ્ગો''તિ વદેય્ય. **અન્ધકારેતિ** કાળપક્ખચાતુદ્દસી અડ્ઢરત્તિ ઘનવનસણ્ડમેઘપટલેહિ ચતુરઙ્ગતમે.

એવં દેસનં થોમેત્વા ઇમાય દેસનાય રતનત્તયે પસન્નચિત્તો પસન્નાકારં કરોન્તો "**એસાહ**"ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **એસાહ**ન્તિ એસો અહં. **ઉપાસકં મં ભગવા ધારેતૂ**તિ મં ભગવા ''ઉપાસકો અય''ન્તિ એવં ધારેતુ, જાનાતૂતિ અત્થો. **અજ્જતગ્ગે**તિ એત્થાયં **અગ્ગ**-સદ્દો આદિઅત્થે, તસ્મા **અજ્જતગ્ગે**તિ અજ્જતં આદિં કત્વાતિ એવમત્થો વેદિતબ્બો. અજ્જતન્તિ અજ્જભાવં. ''અજ્જદગ્ગે''તિ વા પાઠો, **દ**-કારો પદસન્ધિકરો, અજ્જ અગ્ગં કત્વાતિ અત્થો. **પાણુપેત**ન્તિ પાણેહિ ઉપેતં. યાવ મે જીવિતં પવત્તતિ, તાવ ઉપેતં, અનઞ્ઞસત્થુકં તીહિ સરણગમનેહિ સરણં ગતં ઉપાસકં કપ્પિયકારકં મં ભગવા ધારેતુ જાનાતુ. અહઞ્હિ સચેપિ મે તિખિણેન અસિના સીસં છિન્દેય્ય, નેવ બુદ્ધં ''ન બુદ્ધો''તિ વા, ધમ્મં ''ન ધમ્મો''તિ વા, સઙ્ઘં ''ન સઙ્ઘો''તિ વા વદેય્યન્તિ એવં અત્તસન્નિય્યાતનેન સરણં અગમાસિ. એવં ''અભિક્કન્ત''ન્તિઆદીનં અનુત્તાનપદત્થો વેદિતબ્બો, વિત્થારો પન હેટ્ઠા વેરઞ્જકણ્ડવણ્ણનાયં આગતોયેવાતિ ઇધ ન દસ્સિતો.

૨૮. **ભૂમિં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સા**તિ અત્તના દિટ્ઠમત્થં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ. **ઇદ્ધાભિસઙ્ખારં પટિપ્પસ્સમ્ભેસી**તિ યથા તં સેટ્ઠિ ગહપતિ તત્થ નિસિન્નોવ યસં કુલપુત્તં પસ્સતિ, તથા અધિટ્ઠાસીતિ અત્થો. **અધિવાસેતૂ**તિ સમ્પટિચ્છતુ. **અજ્જતનાયા**તિ યં મે તુમ્હેસુ સક્કારં કરોતો અજ્જ ભવિસ્સતિ પુઞ્ઞઞ્ચ પીતિપામોજ્જઞ્ચ, તદત્થાય. **અધિવાસેસિ ભગવા તુણ્હીભાવેના**તિ ભગવા કાયઙ્ગં વા વાચઙ્ગં વા અચોપેત્વા અબ્ભન્તરેયેવ ખન્તિં કરોન્તો તુણ્હીભાવેન અધિવાસેસિ, સેટ્ઠિસ્સ અનુગ્ગહત્થં મનસાવ સમ્પટિચ્છીતિ વુત્તં હોતિ. "**એહિ ભિક્ખૂ**"**તિ ભગવા અવોચા**તિ તસ્સ કિર ઇદ્ધિમયપત્તચીવરસ્સ ઉપનિસ્સયં ઓલોકેન્તો અનેકાસુ જાતીસુ ચીવરાદિઅટ્ઠપરિક્ખારદાનં દિસ્વા ''એહિ ભિક્ખૂ''તિ અવોચ. સો તાવદેવ ભણ્ડુ કાસાવવસનો અટ્ઠહિ ભિક્ખુપરિક્ખારેહિ સરીરે પટિમુક્કેહેવ વસ્સસટ્ઠિકત્થેરો વિય ભગવન્તં નમસ્સમાનોવ નિસીદિ. યો હિ ચીવરાદિકે અટ્ઠ પરિક્ખારે પત્તચીવરમેવ વા સોતાપન્નાદિઅરિયસ્સ પુથુજ્જનસ્સેવ વા સીલસમ્પન્નસ્સ દત્વા ''ઇદં પરિક્ખારદાનં અનાગતે એહિભિક્ખુભાવાય પચ્ચયો હોતૂ''તિ પત્થનં પટ્ઠપેતિ, તસ્સ તં સતિ અધિકારસમ્પત્તિયં બુદ્ધાનં સમ્મુખીભાવે ઇદ્ધિમયપરિક્ખારલાભાય સંવત્તતીતિ વેદિતબ્બં.

૨૯. **પણીતેના**તિ ઉત્તમેન. **સહત્થા**તિ સહત્થેન. **સન્તપ્પેત્વા**તિ સુટ્ઠુ તપ્પેત્વા, પરિપુણ્ણં સુહિતં યાવદત્થં કત્વા. **સમ્પવારેત્વા**તિ સુટ્ઠુ પવારેત્વા, અલં અલન્તિ હત્થસઞ્ઞાય પટિક્ખિપાપેત્વા. **ભુત્તાવિ**ન્તિ ભુત્તવન્તં . **ઓનીતપત્તપાણિ**ન્તિ પત્તતો ઓનીતપાણિં, અપનીતહત્થન્તિ વુત્તં હોતિ. ''ઓનિત્તપત્તપાણિ''ન્તિપિ પાઠો, તસ્સત્થો – ઓનિત્તં નાનાભૂતં વિનાભૂતં પત્તં પાણિતો અસ્સાતિ ઓનિત્તપત્તપાણિ, તં **ઓનિત્તપત્તપાણિં**, હત્થે ચ પત્તઞ્ચ ધોવિત્વા એકમન્તં પત્તં નિક્ખિપિત્વા નિસિન્નન્તિ અત્થો. **એકમન્તં નિસીદિંસૂ**તિ ભગવન્તં એવંભૂતં ઞત્વા એકસ્મિં ઓકાસે નિસીદિંસૂતિ અત્થો. **ધમ્મિયા કથાયા**તિઆદીસુ તઙ્ખણાનુરૂપાય ધમ્મિયા કથાય દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકઅત્થં **સન્દસ્સેત્વા** કુસલે ચ ધમ્મે **સમાદપેત્વા** તત્થ ચ નં **સમુત્તેજેત્વા** સઉસ્સાહં કત્વા તાય ચ સઉસ્સાહતાય અઞ્ઞેહિ ચ વિજ્જમાનગુણેહિ **સમ્પહંસેત્વા** ધમ્મરતનવસ્સં વસ્સિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પક્કામિ.

યસસ્સ પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુગિહિસહાયપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૩૦. ઇદાનિ તસ્સ સહાયાનં પબ્બજ્જં દસ્સેન્તો "**અસ્સોસું ખો**"તિઆદિમાહ. તત્રાયં અનુત્તાનપદવણ્ણના – સેટ્ઠિનો ચ અનુસેટ્ઠિનો ચ યેસં કુલાનં તાનિ સેટ્ઠાનુસેટ્ઠીનિ કુલાનિ, તેસં **સેટ્ઠાનુસેટ્ઠીનં કુલાનં**, પવેણિવસેન આગતેહિ સેટ્ઠીહિ ચ અનુસેટ્ઠીહિ ચ સમન્નાગતાનં કુલાનન્તિ અત્થો. **વિમલો**તિઆદીનિ તેસં પુત્તાનં નામાનિ. **કેસમસ્સું ઓહારેત્વા**તિ કેસઞ્ચ મસ્સુઞ્ચ ઓરોપેત્વા. **કાસાયાનિ વત્થાની**તિ કસાયરસપીતાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરન્તાનં અનુચ્છવિકાનિ વત્થાનિ. **ઓરકો**તિ ઊનકો લામકો. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ.

ચતુગિહિસહાયપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ઞાસગિહિસહાયપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૩૧. પઞ્ઞાસમત્તાનં ગિહિસહાયાનં પબ્બજ્જાયપિ યં વત્તબ્બં, તં વુત્તમેવ. ઇમેસં પન સબ્બેસં પુબ્બયોગો વત્તબ્બોતિ તં દસ્સેતું ''**યસઆદીનં કુલપુત્તાનં અયં પુબ્બયોગો**''તિઆદિમાહ. તત્થ **વગ્ગબન્ધનેના**તિ ગણબન્ધનેન, એકીભૂતાતિ વુત્તં હોતિ. **અનાથસરીરાની**તિ અનાથાનિ મતકળેવરાનિ. **પટિજગ્ગન્તા**તિ બહિ નીહરિત્વા ઝાપેન્તા.

પઞ્ઞાસગિહિસહાયપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મારકથાવણ્ણના

૩૨. ઇદાનિ સરણગમનૂપસમ્પદં દસ્સેતું ''**અથ ખો ભગવા**''તિઆદિ આરદ્ધં. તત્રાયં અનુપુબ્બપદવણ્ણના (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૪૧) – **મુત્તાહ**ન્તિ મુત્તો અહં. **ચારિક**ન્તિ અનુપુબ્બગમનચારિકં, ગામનિગમરાજધાનીસુ અનુક્કમેન ગમનસઙ્ખાતં ચારિકન્તિ અત્થો. **ચરથા**તિ દિવસં યોજનપરમં ગચ્છન્તા ચરથ. **મા એકેન દ્વે અગમિત્થા**તિ એકેન મગ્ગેન દ્વીસુ ગતેસુ એકસ્મિં ધમ્મં દેસેન્તે એકેન તુણ્હીભૂતેન ઠાતબ્બં હોતિ, તસ્મા એવમાહ. **આદિકલ્યાણ**ન્તિ આદિમ્હિ કલ્યાણં સુન્દરં ભદ્દકં, તથા **મજ્ઝપરિયોસાનેસુ**. આદિમજ્ઝપરિયોસાનઞ્ચ નામેતં સાસનસ્સ ચ દેસનાય ચ વસેન દુબ્બિધં. તત્થ સાસનસ્સ સીલં આદિ, સમથવિપસ્સનામગ્ગા મજ્ઝં, ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાનં. સીલસમાધયો વા આદિ, વિપસ્સનામગ્ગા મજ્ઝં, ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાનં. સીલસમાધિવિપસ્સના વા આદિ, મગ્ગો મજ્ઝં, ફલનિબ્બાનાનિ પરિયોસાનં. દેસનાય પન ચતુપ્પદિકગાથાય તાવ પઠમપાદો આદિ, દુતિયતતિયા મજ્ઝં, ચતુત્થો પરિયોસાનં. પઞ્ચપદછપ્પદાનં પઠમપાદો આદિ, અવસાનપાદો પરિયોસાનં, સેસા મજ્ઝં. એકાનુસન્ધિકસ્સ સુત્તસ્સ નિદાનં આદિ, ઇદમવોચાતિ પરિયોસાનં, સેસં મજ્ઝં. અનેકાનુસન્ધિકસ્સ સુત્તસ્સ મજ્ઝે બહુકમ્પિ અનુસન્ધિ મજ્ઝમેવ, નિદાનં આદિ, ઇદમવોચાતિ પરિયોસાનં. **સાત્થ**ન્તિ સાત્થકં કત્વા દેસેથ. **સબ્યઞ્જન**ન્તિ બ્યઞ્જનેહિ ચેવ પદેહિ ચ પરિપૂરં કત્વા દેસેથ. **કેવલપરિપુણ્ણ**ન્તિ સકલપરિપુણ્ણં. **પરિસુદ્ધ**ન્તિ નિરુપક્કિલેસં. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ સિક્ખત્તયસઙ્ગહં સાસનબ્રહ્મચરિયં. **પકાસેથા**તિ આવિ કરોથ.

અપ્પરજક્ખજાતિકાતિ પઞ્ઞાચક્ખુમ્હિ અપ્પકિલેસરજસભાવા, દુકૂલસાણિયા પટિચ્છન્ના વિય ચતુપ્પદિકગાથાપરિયોસાને અરહત્તં પત્તું સમત્થા સત્તા સન્તીતિ અત્થો. **પરિહાયન્તી**તિ અલાભપરિહાનિયા ધમ્મતો પરિહાયન્તિ. તેનેવાહ ''**અનધિગતં નાધિગચ્છન્તા વિસેસાધિગમતો પરિહાયન્તી**''તિ. **સેનાનિગમો**તિ સેનાય નિગમો. પઠમકપ્પિકાનં કિર તસ્મિં ઠાને સેનાનિવેસો અહોસિ, તસ્મા સો પદેસો ''સેનાનિગમો''તિ વુચ્ચતિ. ''સેનાનિગામો''તિપિ પાઠો, સેનાનિ નામ સુજાતાય પિતા, તસ્સ ગામોતિ અત્થો. **તેનુપસઙ્કમિસ્સામી**તિ નાહં તુમ્હે ઉય્યોજેત્વા પરિવેણાદીનિ કારેત્વા ઉપટ્ઠાકાદીહિ પરિચરિયમાનો વિહરિસ્સામિ, તિણ્ણં પન જટિલાનં અડ્ઢુડ્ઢાનિ પાટિહારિયસહસ્સાનિ દસ્સેત્વા ધમ્મમેવ દેસેતું ઉપસઙ્કમિસ્સામિ.

૩૩. **મારો પાપિમા**તિ અત્તનો વિસયં અતિક્કમિતું પટિપન્ને સત્તે મારેતીતિ **મારો**, પરે પાપે નિયોજેતિ, સયં વા પાપે નિયુત્તોતિ **પાપિમા**. અઞ્ઞાનિપિસ્સ કણ્હો અધિપતિ વસવત્તી અન્તકો નમુચિ પમત્તબન્ધૂતિઆદીનિ બહૂનિ નામાનિ, ઇધ પન નામદ્વયમેવ ગહિતં. **ઉપસઙ્કમી**તિ ''અયં સમણો ગોતમો મહાયુદ્ધં વિચારેન્તો વિય 'મા એકેન દ્વે અગમિત્થ, ધમ્મં દેસેથા'તિ સટ્ઠિ જને ઉય્યોજેતિ, ઇમસ્મિં પન એકસ્મિમ્પિ ધમ્મં દેસેન્તે મય્હં ચિત્તસ્સ સાતં નત્થિ, એવં બહૂસુ દેસેન્તેસુ કુતો ભવિસ્સતિ, પટિબાહામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ.

સબ્બપાસેહીતિ સબ્બેહિ કિલેસપાસેહિ. **યે દિબ્બા યે ચ માનુસા**તિ યે દિબ્બકામગુણસઙ્ખાતા માનુસકકામગુણસઙ્ખાતા ચ કિલેસપાસા નામ અત્થિ, સબ્બેહિ તેહિ ત્વં બદ્ધોતિ વદતિ. **મહાબન્ધનબદ્ધો**તિ મહતા કિલેસબન્ધનેન બદ્ધો, મહતિ વા બન્ધને બદ્ધો, કિલેસબન્ધનસ્સ ઠાનભૂતે ભવચારકે બદ્ધોતિ અત્થો. **ન મે સમણ મોક્ખસી**તિ સમણ ત્વં મમ વિસયતો ન મુચ્ચિસ્સસિ. ''ન મે સમણ મોક્ખસી''તિ ચ ઇદં મારો ''મુત્તાહં, ભિક્ખવે, સબ્બપાસેહી''તિ ભગવતો વચનં અસદ્દહન્તો વદતિ, સદ્દહન્તોપિ વા ''એવમયં પરેસં સત્તાનં મોક્ખાય ઉસ્સાહં ન કરેય્યા''તિ સન્તજ્જેન્તો કોહઞ્ઞે ઠત્વા વદતિ.

નિહતોતિ ત્વં મયા નિહતો, નિબ્બિસેવનભાવં ગમિતો પરાજિતોતિ અત્થો. અન્તલિક્ખે ચરન્તે પઞ્ચાભિઞ્ઞેપિ બન્ધતીતિ **અન્તલિક્ખચરો**. રાગપાસો હિ અન્તલિક્ખચરેસુપિ કિચ્ચસાધનતો ''અન્તલિક્ખચરો''તિ વુચ્ચતિ, તેનેવ નં મારોપિ અન્તલિક્ખચરોતિ મઞ્ઞતિ. મનસિ જાતોતિ **માનસો**, મનસમ્પયુત્તોતિ અત્થો. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

મારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પબ્બજ્જૂપસમ્પદાકથાવણ્ણના

૩૪. ''અનુજાનામિ ભિક્ખવે''તિઆદિકાય પન પાળિયા યો પબ્બજ્જૂપસમ્પદાવિનિચ્છયો વત્તબ્બો, તં વિત્થારતો દસ્સેતું ''**પબ્બજ્જાપેક્ખં કુલપુત્તં પબ્બાજેન્તેના**''તિઆદિમાહ. તત્થ યે પુગ્ગલા પટિક્ખિત્તાતિ સમ્બન્ધો. **સયં પબ્બાજેતબ્બો**તિ કેસચ્છેદનાદીનિ સયં કરોન્તેન પબ્બાજેતબ્બો. કેસચ્છેદનં કાસાયચ્છાદનં સરણદાનન્તિ હિ ઇમાનિ તીણિ કરોન્તો ''**પબ્બાજેતી**''તિ વુચ્ચતિ. એતેસુ એકં દ્વે વાપિ કરોન્તો તથા વોહરીયતિયેવ, તસ્મા **એતં પબ્બાજેહી**તિ કેસચ્છેદનં કાસાયચ્છાદનઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં. **ઉપજ્ઝાયં ઉદ્દિસ્સ પબ્બાજેતી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **ખણ્ડસીમં નેત્વા**તિ ભણ્ડકમ્મારોચનપરિહરણત્થં વુત્તં. તેન સભિક્ખુકે વિહારે અઞ્ઞમ્પિ ''એતસ્સ કેસે છિન્દા''તિ વત્તું ન વટ્ટતિ. **પબ્બાજેત્વા**તિ કેસચ્છેદનં સન્ધાય વદતિ. **ભિક્ખુતો અઞ્ઞો પબ્બાજેતું ન લભતી**તિ સરણદાનં સન્ધાય વુત્તં. તેનેવાહ ''**સામણેરો પના**''તિઆદિ. **ભબ્બરૂપો**તિ ભબ્બસભાવો. તમેવત્થં પરિયાયન્તરેન વિભાવેતિ ''**સહેતુકો**''તિ. **ઞાતો**તિ પાકટો. **યસસ્સી**તિ પરિવારસમ્પત્તિયા સમન્નાગતો.

વણ્ણસણ્ઠાનગન્ધાસયોકાસવસેન અસુચિજેગુચ્છપટિક્કૂલભાવં પાકટં કરોન્તેનાતિ સમ્બન્ધો. તત્થ **કેસા** નામેતે વણ્ણતોપિ પટિક્કૂલા, સણ્ઠાનતોપિ ગન્ધતોપિ આસયતોપિ ઓકાસતોપિ પટિક્કૂલા. મનુઞ્ઞેપિ (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૮૩; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૩૫૬; સારત્થ॰ ટી॰ પારાજિકકણ્ડ ૨.૧૬૨) હિ યાગુપત્તે વા ભત્તપત્તે વા કેસવણ્ણં કિઞ્ચિ દિસ્વા ''કેસમિસ્સકમિદં, હરથ ન''ન્તિ જિગુચ્છન્તિ, એવં કેસા **વણ્ણતો** પટિક્કૂલા. રત્તિં ભુઞ્જન્તાપિ કેસસણ્ઠાનં અક્કવાકં વા મકચિવાકં વા છુપિત્વા તથેવ જિગુચ્છન્તિ, એવં **સણ્ઠાનતો** પટિક્કૂલા. તેલમક્ખનપુપ્ફધૂમાદિસઙ્ખારવિરહિતાનઞ્ચ કેસાનં ગન્ધો પરમજેગુચ્છો હોતિ, તતો જેગુચ્છતરો અગ્ગિમ્હિ પક્ખિત્તાનં. કેસા હિ વણ્ણસણ્ઠાનતો અપ્પટિક્કૂલાપિ સિયું, **ગન્ધેન** પન પટિક્કૂલાયેવ. યથા હિ દહરસ્સ કુમારકસ્સ વચ્ચં વણ્ણતો હલિદ્દિવણ્ણં, સણ્ઠાનતોપિ હલિદ્દિપિણ્ડિસણ્ઠાનં. સઙ્કારટ્ઠાને છડ્ડિતઞ્ચ ઉદ્ધુમાતકકાળસુનખસરીરં વણ્ણતો તાલપક્કવણ્ણં, સણ્ઠાનતો વટ્ટેત્વા વિસ્સટ્ઠમુદિઙ્ગસણ્ઠાનં, દાઠાપિસ્સ સુમનમકુળસદિસા, તં ઉભયમ્પિ વણ્ણસણ્ઠાનતો સિયા અપ્પટિક્કૂલં, ગન્ધેન પન પટિક્કૂલમેવ, એવં કેસાપિ સિયું વણ્ણસણ્ઠાનતો અપ્પટિક્કૂલા, ગન્ધેન પન પટિક્કૂલાયેવાતિ. યથા પન અસુચિટ્ઠાને ગામનિસ્સન્દેન જાતાનિ સૂપેય્યપણ્ણાનિ નાગરિકમનુસ્સાનં જેગુચ્છાનિ હોન્તિ અપરિભોગાનિ, એવં કેસાપિ પુબ્બલોહિતમુત્તકરીસપિત્તસેમ્હાદિનિસ્સન્દેન જાતત્તા પરમજેગુચ્છાતિ એવં **આસયતો** પટિક્કૂલા. ઇમે ચ કેસા નામ ગૂથરાસિમ્હિ ઉટ્ઠિતકણ્ણકં વિય એકતિંસકોટ્ઠાસરાસિમ્હિ જાતા, તે સુસાનસઙ્કારટ્ઠાનાદીસુ જાતસાકં વિય પરિખાદીસુ

જાતકમલકુવલયાદિપુપ્ફં વિય ચ અસુચિટ્ઠાને જાતત્તા પરમજેગુચ્છાતિ એવં **ઓકાસતો** પટિકૂલાતિઆદિના નયેન તચપઞ્ચકસ્સ વણ્ણાદિવસેન પટિકૂલભાવં પકાસેન્તેનાતિ અત્થો.

નિજ્જીવનિસ્સત્તભાવં વા પાકટં કરોન્તેનાતિ ઇમે કેસા નામ સીસકટાહપલિવેઠનચમ્મે જાતા. તત્થ યથા વમ્મિકમત્થકે જાતેસુ કુન્થતિણેસુ ન વમ્મિકમત્થકો જાનાતિ ''મયિ કુન્થતિણાનિ જાતાની''તિ, નાપિ કુન્થતિણાનિ જાનન્તિ ''મયં વમ્મિકમત્થકે જાતાની''તિ, એવમેવ ન સીસકટાહપલિવેઠનચમ્મં જાનાતિ ''મયિ કેસા જાતા''તિ, નાપિ કેસા જાનન્તિ ''મયં સીસકટાહપલિવેઠનચમ્મે જાતા''તિ. અઞ્ઞમઞ્ઞં આભોગપચ્ચવેક્ખણરહિતા એતે ધમ્મા. ઇતિ કેસા નામ ઇમસ્મિં સરીરે પાટિયેક્કો કોટ્ઠાસો અચેતનો અબ્યાકતો સુઞ્ઞો નિસ્સત્તો થદ્ધો પથવીધાતૂતિઆદિના નયેન નિજ્જીવનિસ્સત્તભાવં પકાસેન્તેન. **પુબ્બે**તિ પુરિમબુદ્ધાનં સન્તિકે. **મદ્દિતસઙ્ખારો**તિ નામરૂપવવત્થાનેન ચેવ પચ્ચયપરિગ્ગહવસેન ચ ઞાણેન પરિમદ્દિતસઙ્ખારો. **ભાવિતભાવનો**તિ કલાપસમ્મસનાદિના સબ્બસો કુસલભાવનાય પૂરણેન ભાવિતભાવનો.

અદિન્નં ન વટ્ટતીતિ એત્થ પબ્બજ્જા ન રુહતીતિ વદન્તિ. **અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા**તિ ઞત્તિચતુત્થકમ્મેન અનુઞ્ઞાતઉપસમ્પદા. **ઠાનકરણસમ્પદ**ન્તિ એત્થ ઉરાદીનિ ઠાનાનિ, સંવુતાદીનિ કરણાનીતિ વેદિતબ્બાનિ. અનુનાસિકન્તં કત્વા દાનકાલે અન્તરા વિચ્છેદં અકત્વા દાતબ્બાનીતિ દસ્સેતું ''**એકસમ્બન્ધાની**''તિ વુત્તં. **વિચ્છિન્દિત્વા**તિ મ-કારન્તં કત્વા દાનસમયે વિચ્છેદં કત્વા. **સબ્બમસ્સ કપ્પિયાકપ્પિયં આચિક્ખિતબ્બ**ન્તિ દસસિક્ખાપદવિનિમુત્તં પરામાસાપરામાસાદિભેદં કપ્પિયાકપ્પિયં આચિક્ખિતબ્બં. **આભિસમાચારિકેસુ વિનેતબ્બો**તિ ઇમિના સેખિયઉપજ્ઝાયવત્તાદિઆભિસમાચારિકસીલમનેન પૂરેતબ્બં, તત્થ ચ કત્તબ્બસ્સ અકરણે અકત્તબ્બસ્સ ચ કરણે દણ્ડકમ્મારહો હોતીતિ દીપેતિ.

પબ્બજ્જૂપસમ્પદાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયમારકથાવણ્ણના

૩૫. **અથ ખો ભગવા વસ્સંવુટ્ઠો**તિઆદિકાય પન પાળિયા અયં અપુબ્બપદવણ્ણના. **યોનિસોમનસિકારા**તિ ઉપાયમનસિકારેન, અનિચ્ચાદીસુ અનિચ્ચાદિતો મનસિકરણેનાતિ અત્થો. **યોનિસો સમ્મપ્પધાના**તિ ઉપાયવીરિયેન, અનુપ્પન્નાકુસલાનુપ્પાદનાદિવિધિના પવત્તવીરિયેનાતિ અત્થો. **વિમુત્તી**તિ ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન અરહત્તફલવિમુત્તિ વુત્તા. **અજ્ઝભાસી**તિ ''અયં અત્તના વીરિયં કત્વા અરહત્તં પત્વાપિ ન તુસ્સતિ, ઇદાનિ અઞ્ઞેસમ્પિ 'પાપુણાથા'તિ ઉસ્સાહં કરોતિ, પટિબાહેસ્સામિ ન''ન્તિ ચિન્તેત્વા અભાસિ. **મારપાસેના**તિ કિલેસપાસેન. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ.

દુતિયમારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભદ્દવગ્ગિયકથાવણ્ણના

૩૬. તિંસભદ્દવગ્ગિયવત્થુમ્હિ **યથાભિરન્તં વિહરિત્વા**તિ યથાઅજ્ઝાસયં વિહરિત્વા. બુદ્ધાનઞ્હિ એકસ્મિં ઠાને વસન્તાનં છાયૂદકાદીનં વિપત્તિં વા અફાસુકસેનાસનં વા મનુસ્સાનં અસ્સદ્ધાદિભાવં વા આગમ્મ અનભિરતિ નામ નત્થિ, તેસં સમ્પત્તિયા ''ઇધ ફાસું વિહરામા''તિ અભિરમિત્વા ચિરવિહારોપિ નત્થિ. યત્થ પન તથાગતે વિહરન્તે સત્તા સરણેસુ વા તીસુ પતિટ્ઠહન્તિ, સીલાનિ વા સમાદિયન્તિ, પબ્બજન્તિ વા, સોતાપત્તિમગ્ગાદીનં વા પરેસં ઉપનિસ્સયો હોતિ, તત્થ બુદ્ધા સત્તે તાસુ સમ્પત્તીસુ પતિટ્ઠાપનઅજ્ઝાસયેન વસન્તિ, તાસં અભાવે પક્કમન્તિ. તેન વુત્તં ''**યથાઅજ્ઝાસયં વિહરિત્વા**''તિ. **અજ્ઝોગાહેત્વા**તિ પવિસિત્વા. **તિંસમત્તા**તિ તિંસપમાણા. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ.

ભદ્દવગ્ગિયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉરુવેલપાટિહારિયકથાવણ્ણના

૩૭-૩૮. ઉરુવેલકસ્સપવત્થુમ્હિ **જટિલો**તિ જટાધરો. જટા અસ્સ અત્થીતિ હિ **જટિલો**. નેતીતિ **નાયકો**, સામં વિનેતિ અત્તનો લદ્ધિં સિક્ખાપેતીતિ **વિનાયકો**. **સચે તે કસ્સપ અગરૂ**તિ કસ્સપ સચે તુય્હં ભારિયં અફાસુકં કિઞ્ચિ નત્થિ. **અગ્યાગારે**તિ અગ્ગિસાલાયં. **ઉભિન્નં સજોતિભૂતાનન્તિ** ઉભોસુ સજોતિભૂતેસુ પજ્જલિતેસુ. **યત્ર હિ નામા**તિ યો નામ.

૩૯. **અજ્જણ્હો**તિ અજ્જ એકદિવસં. **અગ્ગિસાલમ્હી**તિ અગ્યાગારે. **સુમનમનસો**તિ સુન્દરચિત્તસઙ્ખાતમનો. **તેજોધાતૂસુ કુસલો**તિ તેજોકસિણસમાપત્તીસુ કુસલો. **ઉદિચ્છરે**તિ ઉલ્લોકેસું, પરિવારેસુન્તિ વા અત્થો. **પત્તમ્હિ ઓદહિત્વા**તિ પત્તે પક્ખિપિત્વા. **ધુવભત્તેના**તિ નિચ્ચભત્તેન.

૪૦. **અભિક્કન્તાય રત્તિયા**તિ એત્થ **અભિક્કન્ત**-સદ્દો ખયે વત્તતિ, તેન પરિક્ખીણાયરત્તિયાતિ અત્થો. એતે હિ ચત્તારો મહારાજાનો મજ્ઝિમયામસમનન્તરે આગતા. નિયામો કિરેસ દેવતાનં, યદિદં બુદ્ધાનં વા બુદ્ધસાવકાનં વા ઉપટ્ઠાનં આગચ્છન્તા મજ્ઝિમયામસમનન્તરે આગચ્છન્તિ. **અભિક્કન્તવણ્ણા**તિ અભિરૂપછવિવણ્ણા, ઇટ્ઠવણ્ણા મનાપવણ્ણાતિ વુત્તં હોતિ. દેવતા હિ મનુસ્સલોકં આગચ્છમાના પકતિવણ્ણં પકતિઇદ્ધિં જહિત્વા ઓળારિકં અત્તભાવં કત્વા અતિરેકવણ્ણવત્થાલઙ્કારકાયાદીહિ ઓભાસં મુઞ્ચમાનાદિવસેન ચ દિબ્બં ઇદ્ધાનુભાવઞ્ચ નિમ્મિનિત્વા નટસમજ્જાદીનિ ગચ્છન્તા મનુસ્સા વિય અભિસઙ્ખતેન કાયેન આગચ્છન્તિ. તત્થ કામાવચરા અનભિસઙ્ખતેનપિ આગન્તું સક્કોન્તિ ઓળારિકરૂપત્તા. તથા હિ તે કબળીકારાહારભક્ખા, રૂપાવચરા પન અનભિસઙ્ખતેન કાયેન આગન્તું ન સક્કોન્તિ સુખુમતરરૂપત્તા. તેસઞ્હિ અતિસુખુમોવ અત્તભાવો, ન તેન ઇરિયાપથકપ્પનં હોતિ. તસ્મા બ્રહ્મલોકેપિ બ્રહ્માનો યેભુય્યેન નિમ્મિતરૂપેનેવ પવત્તન્તિ. મૂલપટિસન્ધિરૂપઞ્હિ નેસં અતિવિય સુખુમમહારૂપં, કેવલં તં ચિત્તુપ્પાદસ્સ નિસ્સયાધિટ્ઠાનભૂતં સણ્ઠાનવન્તં હુત્વા તિટ્ઠતિ.

કેવલકપ્પન્તિ એત્થ **કેવલ**-સદ્દસ્સ અનવસેસત્તં અત્થો, **કપ્પ**-સદ્દસ્સ સમન્તભાવો, તસ્મા **કેવલકપ્પં વનસણ્ડન્તિ** અનવસેસં સમન્તતો વનસણ્ડન્તિ અત્થો. અનવસેસં ફરિતું સમત્થસ્સપિ હિ ઓભાસસ્સ કેનચિ કારણેન એકદેસફરણમ્પિ સિયા, અયં પન સબ્બસો ફરતીતિ દસ્સેતું સમન્તત્થો કપ્પ-સદ્દો ગહિતો. અથ વા ઈસં અસમત્થં કેવલકપ્પં. ભગવતો પભાય અનોભાસિતમેવ હિ પદેસં દેવતા અત્તનો પભાય ઓભાસેન્તિ. ન હિ ભગવતો પભા કાયચિ પભાય અભિભૂયતિ, સૂરિયાદીનમ્પિ પન પભં સા અભિભુય્ય તિટ્ઠતીતિ. **ઓભાસેત્વા**તિ વત્થાલઙ્કારસરીરસમુટ્ઠિતાય આભાય ફરિત્વા, ચન્દો વિય સૂરિયો વિય ચ એકોભાસં એકપજ્જોતં કરિત્વાતિ અત્થો. દેવતાનઞ્હિ સરીરાભા દસદ્વાદસયોજનમત્તટ્ઠાનં તતો ભિય્યોપિ ફરિત્વા તિટ્ઠતિ, તથા વત્થાભરણાદીસુ સમુટ્ઠિતા પભા. **ચતુદ્દિસા**તિ ચતૂસુ દિસાસુ. **યત્ર હિ નામા**તિ યં નામ.

૪૩. **અઙ્ગમગધા**તિ ઉભો અઙ્ગમગધરટ્ઠવાસિનો. **ઇદ્ધિપાટિહારિયન્તિ** ઇદ્ધિભૂતં પાટિહારિયં, ન આદેસનાનુસાસનીપાટિહારિયન્તિ અત્થો. તિવિધઞ્હિ પાટિહારિયં ઇદ્ધિપાટિહારિયં આદેસનાપાટિહારિયં અનુસાસનીપાટિહારિયન્તિ. તત્થ ''ઇધ ભિક્ખુ એકોપિ હુત્વા બહુધા હોતિ, બહુધાપિ હુત્વા એકો હોતિ આવિભાવં તિરોભાવ''ન્તિઆદિનયપ્પવત્તં (દી॰ નિ॰ ૧.૨૩૮-૨૩૯; મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૭; સં॰ નિ॰ ૨.૭૦; ૫.૮૩૪) ઇદ્ધિવિધમેવ **ઇદ્ધિપાટિહારિયં**. ''ઇધ ભિક્ખુ પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં ચિત્તમ્પિ આદિસતિ, ચેતસિકમ્પિ આદિસતિ, વિતક્કિતમ્પિ આદિસતિ, વિચારિતમ્પિ આદિસતિ 'એવમ્પિ તે મનો, ઇત્થમ્પિ તે મનો'''તિઆદિનયપ્પવત્તં (પટિ॰ મ॰ ૩.૩૦) પરસ્સ ચિત્તં ઞત્વા કથનં **આદેસનાપાટિહારિયં**. ''ઇધ ભિક્ખુ એવમનુસાસતિ 'એવં વિતક્કેથ, મા એવં વિતક્કયિત્થ,

એવં મનસિ કરોથ, મા એવં માનસા કરિત્થ, ઇદં પજહથ, ઇદં ઉપસમ્પજ્જ વિહરથા’’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૩૦) એવમાદિનયપ્પવત્તા સાવકાનં બુદ્ધાનઞ્ચ સબ્બકાલં દેસેતબ્બધમ્મદેસના **અનુસાસનીપાટિહારિયં**.

તત્થ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૧) પાટિહારિયપદસ્સ વચનત્થં પટિપક્ખહરણતો રાગાદિકિલેસાપનયનતો **પાટિહારિયન્તિ** વદન્તિ. ભગવતો પન પટિપક્ખા રાગાદયો ન સન્તિ યે હરિતબ્બા, પુથુજ્જનાનમ્પિ વિગતૂપક્કિલેસે અટ્ઠગુણસમન્નાગતે ચિત્તે હતપટિપક્ખે ઇદ્ધિવિધં વત્તતિ, તસ્મા તત્થ પવત્તવોહારેન ચ ન સક્કા ઇધ પાટિહારિયન્તિ વત્તું. સચે પન મહાકારુણિકસ્સ ભગવતો વેનેય્યગતા ચ કિલેસા પટિપક્ખા, તેસં હરણતો **પાટિહારિયન્તિ** વુત્તં, એવં સતિ યુત્તમેતં. અથ વા ભગવતો ચ સાસનસ્સ ચ પટિપક્ખા તિત્થિયા, તેસં હરણતો **પાટિહારિયં**. તે હિ દિટ્ઠિહરણવસેન દિટ્ઠિપ્પકાસને અસમત્થભાવેન ચ ઇદ્ધિઆદેસનાનુસાસનીહિ હરિતા અપનીતા હોન્તીતિ. **પટી**તિ વા અયં સદ્દો પચ્છાતિ એતસ્સ અત્થં બોધેતિ ‘‘તસ્મિં પટિપવિટ્ઠમ્હિ, અઞ્ઞો આગઞ્છિ બ્રાહ્મણો’’તિઆદીસુ (ચૂળનિ॰ વત્થુગાથા ૪) વિય, તસ્મા સમાહિતે ચિત્તે વિગતૂપક્કિલેસેન કતકિચ્ચેન પચ્છા હરિતબ્બં પવત્તેતબ્બન્તિ પટિહારિયં, અત્તનો વા ઉપક્કિલેસેસુ ચતુત્થજ્ઝાનમગ્ગેહિ હરિતેસુ પચ્છા હરણં પટિહારિયં, ઇદ્ધિઆદેસનાનુસાસનિયો ચ વિગતૂપક્કિલેસેન કતકિચ્ચેન સત્તહિતત્થં પુન પવત્તેતબ્બા, હરિતેસુ ચ અત્તનો ઉપક્કિલેસેસુ પરસત્તાનં ઉપક્કિલેસહરણાનિ હોન્તીતિ પટિહારિયાનિ ભવન્તિ, પટિહારિયમેવ **પાટિહારિયં**. પટિહારિયે વા ઇદ્ધિઆદેસનાનુસાસનીસમુદાયે ભવં એકેકં **પાટિહારિયન્તિ** વુચ્ચતિ. પટિહારિયં વા ચતુત્થજ્ઝાનં મગ્ગો ચ પટિપક્ખહરણતો, તત્થ જાતં નિમિત્તભૂતે, તતો વા આગતન્તિ **પાટિહારિયં**. **સ્વાતનાયા**તિ સ્વે દાતબ્બસ્સ અત્થાય.

૪૪. પંસુકૂલં ઉપ્પન્નં હોતીતિ પરિયેસમાનસ્સ પટિલાભવસેન ઉપ્પન્નં હોતિ. વિચિત્તપાટિહારિયદસ્સનત્થાવ સા પરિયેસના. યસ્મા પાણિના કુટ્ટમત્તે સા પોક્ખરણી નિમ્મિતા અહોસિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘**પાણિના પોક્ખરણિં ખણિત્વા**’’તિ.

૪૬-૪૯. **જટિલા**તિ તાપસા. તે હિ જટાધારિતાય ઇધ ‘‘જટિલા’’તિ વુત્તા. **અન્તરટ્ઠકાસુ હિમપાતસમયે**તિ હેમન્તસ્સ ઉતુનો અબ્ભન્તરભૂતે માઘમાસસ્સ અવસાને ચતસ્સો, ફગ્ગુણમાસસ્સ આદિમ્હિ ચતસ્સોતિ એવં ઉભિન્નમન્તરે અટ્ઠરત્તીસુ હિમપતનકાલે. **નેરઞ્જરાય ઉમ્મુજ્જન્તી**તિ કેચિ તસ્મિં તિત્થસમ્મતે ઉદકે પઠમં નિમુગ્ગસકલસરીરા તતો ઉમ્મુજ્જન્તા વુટ્ઠહન્તિ ઉપ્પિલવન્તિ. **નિમુજ્જન્તી**તિ સસીસં ઉદકે ઓસીદન્તિ. **ઉમ્મુજ્જનનિમુજ્જનમ્પિ કરોન્તી**તિ પુનપ્પુનં ઉમ્મુજ્જનનિમુજ્જનાનિપિ કરોન્તિ. તત્થ હિ કેચિ ‘‘એકુમ્મુજ્જનેનેવ પાપસુદ્ધિ હોતી’’તિ એવંદિટ્ઠિકા, તે ઉમ્મુજ્જનમેવ કત્વા ગચ્છન્તિ. ઉમ્મુજ્જનં પન નિમુજ્જનમન્તરેન નત્થીતિ અવિનાભાવતો નિમુજ્જનમ્પિ તે કરોન્તિયેવ. યેપિ ‘‘એકનિમુજ્જનેનેવ પાપસુદ્ધિ હોતી’’તિ એવંદિટ્ઠિકા, તેપિ એકવારમેવ નિમુજ્જિત્વા વુત્તનયેનેવ અવિનાભાવતો ઉમ્મુજ્જનમ્પિ કત્વા પક્કમન્તિ. અપરે ‘‘પુનપ્પુનં ઉમ્મુજ્જનનિમુજ્જનાનિ કત્વા નહાતે પાપસુદ્ધિ હોતી’’તિ એવંદિટ્ઠિકા, તે કાલેન કાલં ઉમ્મુજ્જનનિમુજ્જનાનિ કરોન્તિ. તે સબ્બેપિ સન્ધાય વુત્તં ‘‘ઉમ્મુજ્જન્તિપિ નિમુજ્જન્તિપિ ઉમ્મુજ્જનનિમુજ્જનમ્પિ કરોન્તી’’તિ. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ નિમુજ્જનપુબ્બકં ઉમ્મુજ્જનં, નિમુજ્જનમેવ પન કરોન્તા કતિપયા, ઉમ્મુજ્જનં તદુભયઞ્ચ કરોન્તા બહૂતિ તેસં યેભુય્યભાવદસ્સનત્થં ઉમ્મુજ્જનં પઠમં વુત્તં.

૫૦-૫૧. **ઉદકવાહકો**તિ ઉદકોઘો. **રેણુહતાયા**તિ રજોગતાય, રજોકિણ્ણાયાતિ વુત્તં હોતિ. **નેવ ચ ખો ત્વં કસ્સપ અરહા**તિ એતેન તદા કસ્સપસ્સ અસેક્ખભાવં પટિક્ખિપતિ, **નાપિ અરહત્તમગ્ગસમાપન્નો**તિ એતેન સેક્ખભાવં. ઉભયેનપિસ્સ અનરિયભાવમેવ દીપેતિ. **સાપિ તે પટિપદા નત્થિ, યાય ત્વં અરહા વા અસ્સસિ અરહત્તમગ્ગં વા સમાપન્નો**તિ ઇમિના પનસ્સ કલ્યાણપુથુજ્જનભાવમ્પિ પટિક્ખિપતિ. તત્થ **પટિપદા**તિ સીલવિસુદ્ધિઆદયો છ વિસુદ્ધિયો. પટિપજ્જતિ એતાય અરિયમગ્ગોતિ **પટિપદા**. **અસ્સસી**તિ ભવેય્યાસિ. **ચિરપટિકા**તિ ચિરકાલતો પટ્ઠાય,

નાગદમનતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો. **ખારિકાજમિસ્સન્તિ** એત્થ **ખારી**તિ અરણીકમણ્ડલુસૂચિઆદયો તાપસપરિક્ખારા, તં હરણકાજં **ખારિકાજં. અગ્ગિહુતમિસ્સન્તિ** દબ્બિઆદિઅગ્ગિપૂજોપકરણં.

૫૨-૫૩. ઉપસગ્ગોતિ ઉપદ્દવો. ઇદાનિ અડ્ઢુટ્ઠાનિ પાટિહારિયસહસ્સાનિ એકતો ગણેત્વા દસ્સેતું "**ભગવતો અધિટ્ઠાનેન પઞ્ચ કટ્ઠસતાનિ ન ફાલિયિંસૂ**"તિઆદિ આરદ્ધં. નાગદમનાદીનિ પન સોળસ પાટિહારિયાનિ ઇધ ન ગણિતાનિ, તેહિ સદ્ધિં સોળસાતિરેકઅડ્ઢુટ્ઠપાટિહારિયસહસ્સાનીતિ વેદિતબ્બં.

આદિત્તપરિયાયસુત્તવણ્ણના

૫૪. ઇદાનિ તસ્સ ભિક્ખુસહસ્સસ્સ આદિત્તપરિયાયદેસનાય અરહત્તપ્પત્તિં દસ્સેતું "**અથ ખો ભગવા**"તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **ગયાયં વિહરતિ ગયાસીસે**તિ ગયાનામિકાય નદિયા અવિદૂરે ભવત્તા ગામો ગયા નામ, તસ્સં ગયાયં વિહરતિ. સમીપત્થે ચેતં ભુમ્મવચનં. ગયાગામસ્સ હિ અવિદૂરે ગયાતિ એકા પોક્ખરણીપિ અત્થિ નદીપિ ગયાસીસનામકો હત્થિકુમ્ભસદિસો પિટ્ઠિપાસાણોપિ. યત્થ ભિક્ખુસહસ્સસ્સ ઓકાસો પહોતિ, ભગવા તત્થ વિહરતિ. તેન વુત્તં "**ગયાસીસે**"તિ, ગયાગામસ્સ આસન્ને ગયાસીસનામકે પિટ્ઠિપાસાણે વિહરતીતિ વુત્તં હોતિ. **ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ તેસં સપ્પાયધમ્મદેસનં વિચિનિત્વા તં દેસેસ્સામીતિ આમન્તેસિ. ભગવા હિ તં ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરં સમણસહસ્સં આદાય ગયાસીસં ગન્ત્વા તેન પરિવારિતો નિસીદિત્વા ''કતરા નુ ખો એતેસં ધમ્મકથા સપ્પાયા''તિ ચિન્તેન્તો ''ઇમે સાયં પાતં અગ્ગિં પરિચરન્તિ, ઇમેસં દ્વાદસાયતનાનિ આદિત્તાનિ સમ્પજ્જલિતાનિ વિય કત્વા દસ્સેસ્સામિ, એવં ઇમે અરહત્તં પાપુણિતું સક્ખિસ્સન્તી''તિ સન્નિટ્ઠાનમકાસિ. અથ નેસં તથા દેસેતું ''સબ્બં, ભિક્ખવે, આદિત્ત''ન્તિઆદિના ઇમં આદિત્તપરિયાયં અભાસિ.

તત્થ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪.૨૩) સબ્બં નામ ચતુબ્બિધં સબ્બસબ્બં આયતનસબ્બં સક્કાયસબ્બં પદેસસબ્બન્તિ. તત્થ –

''ન તસ્સ અદ્દિટ્ઠમિધત્થિ કિઞ્ચિ;
અથો અવિઞ્ઞાતમજાનિતબ્બં;
સબ્બં અભિઞ્ઞાસિ યદત્થિ નેય્યં;
તથાગતો તેન સમન્તચક્ખૂ''તિ (મહાનિ॰ ૧૫૬; ચૂળનિ॰ ધોતકમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૩૨; પટિ॰ મ॰ ૧.૧૨૧) –

ઇદં **સબ્બસબ્બં** નામ. ''સબ્બં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ, તં સુણાથા''તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૨૩) ઇદં **આયતનસબ્બં** નામ. ''સબ્બધમ્મમૂલપરિયાયં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામી''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧) ઇદં **સક્કાયસબ્બં** નામ. ''સબ્બધમ્મેસુ વા પઠમસમન્નાહારો ઉપ્પજ્જતિ ચિત્તં મનો માનસં તજ્જા મનોવિઞ્ઞાણધાતૂ''તિ ઇદં **પદેસસબ્બં** નામ. ઇતિ પઞ્ચારમ્મણમત્તં પદેસસબ્બં, તેભૂમકા ધમ્મા સક્કાયસબ્બં, ચતુભૂમકા ધમ્મા આયતનસબ્બં, યં કિઞ્ચિ નેય્યં સબ્બસબ્બં. પદેસસબ્બં સક્કાયસબ્બં ન પાપુણાતિ તસ્સ તેભૂમકધમ્મેસુપિ એકદેસસ્સ અસઙ્ગણ્હનતો. સક્કાયસબ્બં આયતનસબ્બં ન પાપુણાતિ લોકુત્તરધમ્માનં અસઙ્ગણ્હનતો. આયતનસબ્બં સબ્બસબ્બં ન પાપુણાતિ. કસ્મા? યસ્મા આયતનસબ્બેન ચતુભૂમકધમ્માવ પરિગ્ગહિતા , ન લક્ખણપઞ્ઞત્તિયોતિ. ઇમસ્મિં પન સુત્તે આયતનસબ્બં અધિપ્પેતં, તત્થાપિ ઇધ વિપસ્સનુપગધમ્માવ ગહેતબ્બા.

ચક્ખૂતિ (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૫૯૬; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪.૧) દ્વે ચક્ખૂનિ ઞાણચક્ખુ ચેવ મંસચક્ખુ ચ. તત્થ ઞાણચક્ખુ પઞ્ચવિધં બુદ્ધચક્ખુ ધમ્મચક્ખુ સમન્તચક્ખુ દિબ્બચક્ખુ પઞ્ઞાચક્ખૂતિ. તેસુ **બુદ્ધચક્ખુ** નામ આસયાનુસયઞાણઞ્ચેવ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણઞ્ચ, યં ''બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૬૯; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૩) આગતં. **ધમ્મચક્ખુ** નામ હેટ્ઠિમા તયો મગ્ગા તીણિ ચ ફલાનિ, યં ''વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદી''તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૩૫૫; સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧) આગતં. **સમન્તચક્ખુ** નામ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, યં ''પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખૂ''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૭૦; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૨) આગતં. **દિબ્બચક્ખુ** નામ આલોકવડ્ઢનેન ઉપ્પન્નઞાણં, યં ''દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેના''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૮, ૨૮૪) આગતં. **પઞ્ઞાચક્ખુ** નામ ચતુસચ્ચપરિચ્છેદકઞાણં, યં ''ચક્ખું ઉદપાદી''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૫) આગતં. મંસચક્ખુપિ દુવિધં સસમ્ભારચક્ખુ પસાદચક્ખૂતિ. તેસુ ય્વાયં અક્ખિકૂપકે અક્ખિપટલેહિ પરિવારિતો મંસપિણ્ડો, યત્થ ચતસ્સો ધાતુયો વણ્ણગન્ધરસોજા સમ્ભવો જીવિતં ભાવો ચક્ખુપ્પસાદો કાયપ્પસાદોતિ સઙ્ખેપતો તેરસ સમ્ભારા હોન્તિ, વિત્થારતો પન ચતસ્સો ધાતુયો વણ્ણગન્ધરસોજા સમ્ભવોતિ ઇમે નવ ચતુસમુટ્ઠાનવસેન છત્તિંસ, જીવિતં ભાવો ચક્ખુપ્પસાદો કાયપ્પસાદોતિ ઇમે કમ્મસમુટ્ઠાના તાવ ચત્તારોતિ ચત્તાલીસ સમ્ભારા હોન્તિ, ઇદં **સસમ્ભારચક્ખુ** નામ. યં પનેત્થ સેતમણ્ડલપરિચ્છિન્નેન કણ્હમણ્ડલેન પરિવારિતે દિટ્ઠિમણ્ડલે સન્નિવિટ્ઠં રૂપદસ્સનસમત્થં પસાદમત્તં, ઇદં **પસાદચક્ખુ** નામ. તસ્સ તતો પરેસઞ્ચ સોતાદીનં વિત્થારકથા **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૨.૪૩૬) વુત્તાવ.

તત્થ યદિદં પસાદચક્ખુ, તઞ્ચ ગહેત્વા ભગવા **''ચક્ખુ આદિત્ત''**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **આદિત્ત**ન્તિ પદિત્તં, સમ્પજ્જલિતં એકાદસહિ અગ્ગીહિ એકજાલીભૂતન્તિ અત્થો. ચક્ખુસન્નિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં **ચક્ખુવિઞ્ઞાણં**, ચક્ખુસ્સ વા કારણભૂતસ્સ વિઞ્ઞાણં **ચક્ખુવિઞ્ઞાણં**. કામં રૂપાલોકમનસિકારાદયોપિ તસ્સ વિઞ્ઞાણસ્સ કારણં, તે પન સાધારણકારણં, ચક્ખુ અસાધારણન્તિ અસાધારણકારણેનાયં નિદ્દેસો યથા ''યવઙ્કુરો''તિ. **સોતવિઞ્ઞાણા**દીસુપિ એસેવ નયો. ચક્ખુસન્નિસ્સિતો ફસ્સો **ચક્ખુસમ્ફસ્સો**, ચક્ખુવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તફસ્સસ્સેતં અધિવચનં. **સોતસમ્ફસ્સા**દીસુપિ એસેવ નયો. **ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિત**ન્તિ ચક્ખુસમ્ફસ્સં મૂલપચ્ચયં કત્વા ઉપ્પન્ના સમ્પટિચ્છનસન્તીરણવોટ્ઠબ્બનજવનવેદના. ચક્ખુવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તાય પન વેદનાય ચક્ખુસમ્ફસ્સસ્સ પચ્ચયભાવે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. ચક્ખુસમ્ફસ્સો હિ સહજાતાય વેદનાય સહજાતાદિવસેન, અસહજાતાય ઉપનિસ્સયાદિવસેન પચ્ચયો હોતિ. તેનેવ ''ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિતં સુખં વા દુક્ખં વા અદુક્ખમસુખં વા''તિ વુત્તં. **સોતદ્વારવેદના**દીસુપિ એસેવ નયો. એત્થ પન **મનો**તિ ભવઙ્ગચિત્તં મનોદ્વારસ્સ અધિપ્પેતત્તા. **ધમ્મા**તિ ધમ્મારમ્મણં. **મનોવિઞ્ઞાણ**ન્તિ સહાવજ્જનકં જવનં. **મનોસમ્ફસ્સો**તિ ભવઙ્ગસહજાતો ફસ્સો. **વેદયિત**ન્તિ આવજ્જનવેદનાય સદ્ધિં જવનવેદના. ભવઙ્ગસમ્પયુત્તાય પન વેદનાય ગહણે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. આવજ્જનં વા ભવઙ્ગતો અમોચેત્વા **મનો**તિ સાવજ્જનં ભવઙ્ગં દટ્ઠબ્બં. **ધમ્મા**તિ ધમ્મારમ્મણમેવ. **મનોવિઞ્ઞાણ**ન્તિ જવનવિઞ્ઞાણં. **મનોસમ્ફસ્સો**તિ ભવઙ્ગાવજ્જનસહજાતો ફસ્સો. **વેદયિત**ન્તિ જવનસહજાતા વેદના, ભવઙ્ગાવજ્જનસહજાતાપિ વટ્ટતિયેવ.

રાગગ્ગિનાતિઆદીસુ રાગોવ અનુદહનટ્ઠેન અગ્ગીતિ **રાગગ્ગિ**. રાગો હિ તિખિણં હુત્વા ઉપ્પજ્જમાનો સત્તે અનુદહતિ ઝાપેતિ, તસ્મા ''અગ્ગી''તિ વુચ્ચતિ. ઇતરેસુપિ દ્વીસુ એસેવ નયો. તત્રિમાનિ વત્થૂનિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૦૫; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૯૨૪) – એકા દહરભિક્ખુની ચિત્તલપબ્બતવિહારે ઉપોસથાગારં ગન્ત્વા દ્વારપાલરૂપં ઓલોકયમાના ઠિતા. અથસ્સા અન્તો રાગો તિખિણતરો હુત્વા ઉપ્પન્નો, તસ્મા તંસમુટ્ઠાના તેજોધાતુ અતિવિય તિખિણભાવેન સદ્ધિં અત્તના સહજાતધમ્મેહિ હદયપદેસં ઝાપેસિ યથા તં બાહિરા તેજોધાતુ સન્નિસ્સયં, તેન સા ભિક્ખુની ઝાયિત્વા કાલમકાસિ. ભિક્ખુનિયો ગચ્છમાના ''અયં દહરા ઠિતા, પક્કોસથ ન''ન્તિ આહંસુ. એકા ગન્ત્વા ''કસ્મા ઠિતાસી''તિ હત્થે ગણ્હિ. ગહિતમત્તા પરિવત્તિત્વા પપતા. ઇદં તાવ રાગસ્સ અનુદહનતાય વત્થુ.

દોસસ્સ પન અનુદહનતાય મનોપદોસિકા દેવા દટ્ઠબ્બા. તેસુ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૭-૪૮) કિર એકો દેવપુત્તો ''નક્ખત્તં કીળિસ્સામી''તિ સપરિવારો રથેન વીથિં પટિપજ્જતિ. અથઞ્ઞો નિક્ખમન્તો તં પુરતો ગચ્છન્તં દિસ્વા ''ભો અયં કપણો અદિટ્ઠપુબ્બં વિય એતં દિસ્વા પીતિયા ઉદ્ધુમાતો વિય ભિજ્જમાનો વિય ચ ગચ્છતી''તિ કુજ્ઝતિ. પુરતો ગચ્છન્તોપિ નિવત્તિત્વા તં કુદ્ધં દિસ્વા કુદ્ધા નામ સુવિજાના હોન્તીતિ કુદ્ધભાવમસ્સ ઞત્વા ''ત્વં કુદ્ધો મય્હં કિં કરિસ્સસિ, અયં સમ્પત્તિ મયા દાનસીલાદીનં વસેન લદ્ધા, ન તુય્હં વસેના''તિ પટિકુજ્ઝતિ. એકસ્મિઞ્હિ કુદ્ધે ઇતરો અકુદ્ધો રક્ખતિ. કુદ્ધસ્સ હિ સો કોધો ઇતરસ્મિં અકુજ્ઝન્તે અનુપાદાનો એકવારમેવ ઉપ્પત્તિયા અનાસેવનો ચાવેતું ન સક્કોતિ, ઉદકં પત્વા અગ્ગિ વિય નિબ્બાયતિ, તસ્મા અકુદ્ધો તં ચવનતો રક્ખતિ. ઉભોસુ પન કુદ્ધેસુ એકસ્સ કોધો ઇતરસ્સ પચ્ચયો હોતિ, તસ્સપિ કોધો ઇતરસ્સ પચ્ચયો હોતીતિ ઉભો કન્દન્તાનંયેવ ઓરોધાનં ચવન્તિ. ઉભોસુ હિ કુદ્ધેસુ ભિય્યો ભિય્યો અઞ્ઞમઞ્ઞમ્હિ પરિવડ્ઢનવસેન તિખિણસમુદાચારો નિસ્સયદહનરસો કોધો ઉપ્પજ્જમાનો હદયવત્થું નિદ્દહન્તો અચ્ચન્તસુખુમાલં કરજકાયં વિનાસેતિ, તતો સકલોપિ અત્તભાવો અન્તરધાયતિ. ઇદં દોસસ્સ અનુદહનતાય વત્થુ.

મોહસ્સ પન અનુદહનતાય ખિડ્ડાપદોસિકા દેવા દટ્ઠબ્બા. મોહવસેન હિ તેસં સતિસમ્મોસો હોતિ, તસ્મા ખિડ્ડાવસેન આહારકાલં અતિવત્તેત્વા કાલં કરોન્તિ. તે (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૫-૪૬) કિર પુઞ્ઞવિસેસાધિગતેન મહન્તેન અત્તનો સિરિવિભવેન નક્ખત્તં કીળન્તા તાય સમ્પત્તિમહન્તતાય ''આહારં પરિભુઞ્જિમ્હ, ન પરિભુઞ્જિમ્હા''તિપિ ન જાનન્તિ. અથ એકાહારાતિક્કમનતો પટ્ઠાય નિરન્તરં ખાદન્તાપિ પિવન્તાપિ ચવન્તિયેવ ન તિટ્ઠન્તિ. કસ્મા? કમ્મજતેજસ્સ બલવતાય. મનુસ્સાનઞ્હિ કમ્મજતેજો મન્દો, કરજકાયો બલવા. તેસં તેજસ્સ મન્દતાય કરજકાયસ્સ બલવતાય સત્તાહમ્પિ અતિક્કમિત્વા ઉણ્હોદકઅચ્છયાગુઆદીહિ સક્કા વત્થું ઉપત્થમ્ભેતું. દેવાનં પન તેજો બલવા હોતિ ઉળારપુઞ્ઞનિબ્બત્તત્તા ઉળારગરુસિનિદ્ધસુધાહારજિરણતો ચ, કરજં મન્દં મુદુસુખુમાલભાવતો. તેનેવ હિ ભગવા ઇન્દસાલગુહાયં પકતિપથવિયં પતિટ્ઠાતું અસક્કોન્તં સક્કં દેવરાજાનં ''ઓળારિકકાયં અધિટ્ઠાહી''તિ આહ, તસ્મા તે એકં આહારવેલં અતિક્કમિત્વા સણ્ઠાતું ન સક્કોન્તિ. યથા નામ ગિમ્હાનં મજ્ઝન્હિકે તત્તપાસાણે ઠપિતં પદુમં વા ઉપ્પલં વા સાયન્હસમયે ઘટસતેનપિ સિઞ્ચિયમાનં પાકતિકં ન હોતિ વિનસ્સતિયેવ, એવમેવ પચ્છા નિરન્તરં ખાદન્તાપિ પિવન્તાપિ ચવન્તિયેવ ન તિટ્ઠન્તિ.

કો પન તેસં આહારો, કા આહારવેલાતિ? સબ્બેસમ્પિ કામાવચરદેવાનં સુધા આહારો, સો હેટ્ઠિમેહિ હેટ્ઠિમેહિ ઉપરિમાનં ઉપરિમાનં પણીતતમો હોતિ. તં યથાસકં દિવસવસેન દિવસે દિવસે ભુઞ્જન્તિ. કેચિ પન ''બિળારપદપ્પમાણં સુધાહારં ભુઞ્જન્તિ. સો જિવ્હાય ઠપિતમત્તો યાવ કેસગ્ગનખગ્ગા કાયં ફરતિ, તેસંયેવ દિવસવસેન સત્તદિવસં યાપનસમત્થોવ હોતી''તિ વદન્તિ.

કે પન તે ખિડ્ડાપદોસિકા નામ દેવાતિ? ઇમે નામાતિ અટ્ઠકથાયં વિચારણા નત્થિ, ''કમ્મજતેજો બલવા હોતિ, કરજં મન્દ''ન્તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા પન યે કેચિ કબળીકારાહારૂપજીવિનો એવં કરોન્તિ, તે એવં ચવન્તીતિ વેદિતબ્બા. કેચિ પનાહુ ''નિમ્માનરતિપરનિમ્મિતવસવત્તિનો તે દેવા. ખિડ્ડાય પદુસ્સનમત્તેનેવ હેતે ખિડ્ડાપદોસિકાતિ વુત્તા''તિ. મનોપદોસિકા પન ચાતુમહારાજિકાતિ અટ્ઠકથાયમેવ વુત્તં. કેચિ પન ''ખિડ્ડાપદોસિકાપિ ચાતુમહારાજિકાયેવા''તિ વદન્તિ. એવં તાવ રાગાદયો તયો અનુદહનટ્ઠેન ''અગ્ગી''તિ વેદિતબ્બા. જાતિઆદિત્તયં પન નાનપ્પકારદુક્ખવત્થુભાવેન અનુદહનતો અગ્ગિ. સોકાદીનં અનુદહનતા પાકટાયેવ. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે દુક્ખલક્ખણં કથિતં ચક્ખાદીનં એકાદસહિ અગ્ગીહિ આદિત્તભાવેન દુક્ખમતાય દુક્ખભાવસ્સ કથિતત્તા.

આદિત્તપરિયાયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉરુવેલપાટિહારિયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બિમ્બિસારસમાગમકથાવણ્ણના

૫૫. ઇદાનિ ''અથ ખો ભગવા ગયાસીસે યથાભિરન્તં વિહરિત્વા''તિઆદીસુ યા સા અનુત્તાનપદવણ્ણના, તં દસ્સેતું ''**લટ્ઠિવનેતિ તાલુય્યાને**''તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **તાલુય્યાને**તિ તાલરુક્ખાનં બહુભાવતો એવંલદ્ધનામે ઉય્યાને. **અપ્પેકચ્ચે યેન ભગવા તેનઞ્જલિં પણામેત્વા**તિઆદીસુ **અઞ્જલિં પણામેત્વા**તિ યે ઉભતોપક્ખિકા, તે સન્ધાયેતં વુત્તં. તે કિર એવં ચિન્તયિંસુ ''સચે નો મિચ્છાદિટ્ઠિકા ચોદેસ્સન્તિ 'કસ્મા તુમ્હે સમણં ગોતમં વન્દિત્થા'તિ, તેસં 'કિં અઞ્જલિમત્તકરણેનપિ વન્દિતં હોતી'તિ વક્ખામ. સચે નો સમ્માદિટ્ઠિકા ચોદેસ્સન્તિ 'કસ્મા ભગવન્તં ન વન્દિત્થા'તિ, 'કિં સીસેન ભૂમિં પહરન્તેનેવ વન્દિતં હોતિ, નનુ અઞ્જલિકમ્મમ્પિ વન્દના એવા'તિ વક્ખામા''તિ. **નામગોત્તં સાવેત્વા**તિ ''ભો ગોતમ, અહં અસુકસ્સ પુત્તો દત્તો નામ મિત્તો નામ ઇધ આગતો''તિ વદન્તા નામં સાવેન્તિ નામ, ''ભો ગોતમ, અહં વાસેટ્ઠો નામ કચ્ચાનો નામ ઇધાગતો''તિ વદન્તા ગોત્તં સાવેન્તિ નામ. એતે કિર દલિદ્દા જિણ્ણકુલપુત્તા પરિસમજ્ઝે નામગોત્તવસેન પાકટા ભવિસ્સામાતિ એવં અકંસુ. યે પન તુણ્હીભૂતા નિસીદિંસુ, તે કેરાટિકા ચેવ અન્ધબાલા ચ. તત્થ કેરાટિકા ''એકં દ્વે કથાસલ્લાપે કરોન્તે વિસ્સાસિકો હોતિ, અથ વિસ્સાસે સતિ એકં દ્વે ભિક્ખા અદાતું ન યુત્ત''ન્તિ તતો અત્તાનં મોચેન્તા તુણ્હી નિસીદન્તિ. અન્ધબાલા અઞ્ઞાણતાયેવ અવક્ખિત્તા મત્તિકાપિણ્ડો વિય યત્થ કત્થચિ તુણ્હીભૂતા નિસીદન્તિ.

કિસકોવદાનોતિ એત્થ કિસકાનં ઓવદાનો **કિસકોવદાનો**તિ ઇમં તાવ અત્થવિકપ્પં દસ્સેતું ''**તાપસચરિયાય કિસસરીરત્તા**''તિઆદિ વુત્તં. **અગ્ગિહુત્ત**ન્તિ અગ્ગિપરિચરણં. રૂપાદયોવ ઇધ કામનીયટ્ઠેન ''કામા''તિ વુત્તાતિ આહ ''**એતે રૂપાદયો કામે**''તિ. **યઞ્ઞા અભિવદન્તી**તિ યાગહેતુ ઇજ્ઝન્તીતિ વદન્તિ. **ઉપધીસૂ**તિ એત્થ ચત્તારો ઉપધી કામુપધિ ખન્ધુપધિ કિલેસુપધિ અભિસઙ્ખારુપધીતિ. કામાપિ હિ ''યં પઞ્ચ કામગુણે પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખં સોમનસ્સં, અયં કામાનં અસ્સાદો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૬૭) એવં વુત્તસ્સ સુખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો ઉપધીયતિ એત્થ સુખન્તિ ઇમિના વચનત્થેન ''ઉપધી''તિ વુચ્ચન્તિ. ખન્ધાપિ ખન્ધમૂલકસ્સ દુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો, કિલેસાપિ અપાયદુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો, અભિસઙ્ખારાપિ ભવદુક્ખસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો ''ઉપધી''તિ વુચ્ચન્તિ, તેસુ ખન્ધુપધિ ઇધાધિપ્પેતોતિ આહ ''**ખન્ધુપધીસુ મલન્તિ ઞત્વા**''તિ. **યઞ્ઞા મલમેવ વદન્તી**તિ યાગહેતુ મલમેવ ઇજ્ઝતીતિ વદન્તિ. **યિટ્ઠે**તિ મહાયાગે. **હુતે**તિ દિવસે દિવસે કત્તબ્બઅગ્ગિપરિચરણે. **કામભવે અસત્ત**ન્તિ કામભવે અલગ્ગં, તબ્બિનિમુત્તન્તિ વુત્તં હોતિ.

૫૭-૫૮. આસીસનાતિ પત્થના. દિબ્બસુવણ્ણેસુપિ સિઙ્ગીસુવણ્ણસ્સ સબ્બસેટ્ઠત્તા ''**સિઙ્ગીનિક્ખસવણ્ણો**''તિ વુત્તં. યથેવ હિ મનુસ્સપરિભોગે સુવણ્ણે યુત્તિકતં હીનં, તતો રસવિદ્ધં સેટ્ઠં, રસવિદ્ધતો આકરુપ્પન્નં, તતો યં કિઞ્ચિ દિબ્બં સેટ્ઠં, એવં દિબ્બસુવણ્ણેસુપિ ચામીકરતો સાતકુમ્ભં, સાતકુમ્ભતો જમ્બુનદં, જમ્બુનદતો સિઙ્ગીસુવણ્ણં, તસ્મા તં સબ્બસેટ્ઠં. **સિઙ્ગીનિક્ખ**ન્તિ ચ નિક્ખપરિમાણેન સિઙ્ગીસુવણ્ણેન કતં સુવણ્ણપટ્ટં. ઊનકનિક્ખેન કતઞ્હિ ઘટ્ટનમજ્જનક્ખમં ન હોતિ, અતિરેકેન કતં ઘટ્ટનમજ્જનં ખમતિ, વણ્ણવન્તં પન ન હોતિ, ફરુસધાતુકં ખાયતિ, નિક્ખેન કતં ઘટ્ટનમજ્જનઞ્ચેવ ખમતિ વણ્ણવન્તઞ્ચ હોતિ. નિક્ખં પન વીસતિસુવણ્ણન્તિ કેચિ . પઞ્ચવીસતિસુવણ્ણન્તિ અપરે. **મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાયં** પન ''નિક્ખં નામ પઞ્ચસુવણ્ણા''તિ વુત્તં. **સુવણ્ણો** નામ ચતુધરણન્તિ વદન્તિ.

દસસુ અરિયવાસેસુ વુત્થવાસોતિ –

‘‘ઇધ, (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૮; અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૦) ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો હોતિ છળઙ્ગસમન્નાગતો એકારક્ખો ચતુરાપસ્સેનો પનુણ્ણપચ્ચેકસચ્ચો સમવયસટ્ઠેસનો અનાવિલસઙ્કપ્પો પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો સુવિમુત્તચિત્તો સુવિમુત્તપઞ્ઞો.

‘‘કથઞ્ચ , ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો કામચ્છન્દો પહીનો હોતિ, બ્યાપાદો પહીનો હોતિ, થિનમિદ્ધં પહીનં હોતિ, ઉદ્ધચ્ચકુક્કુચ્ચં પહીનં હોતિ, વિચિકિચ્છા પહીના હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહીનો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ છળઙ્ગસમન્નાગતો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા નેવ સુમનો હોતિ ન દુમ્મનો, ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. સોતેન સદ્દં સુત્વા…પે॰… ઘાનેન ગન્ધં ઘાયિત્વા… જિવ્હાય રસં સાયિત્વા… કાયેન ફોટ્ઠબ્બં ફુસિત્વા… મનસા ધમ્મં વિઞ્ઞાય નેવ સુમનો હોતિ ન દુમ્મનો, ઉપેક્ખકો વિહરતિ સતો સમ્પજાનો. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ છળઙ્ગસમન્નાગતો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એકારક્ખો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સતારક્ખેન ચેતસા સમન્નાગતો હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ એકારક્ખો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ચતુરાપસ્સેનો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સઙ્ખાયેકં પટિસેવતિ, સઙ્ખાયેકં અધિવાસેતિ, સઙ્ખાયેકં પરિવજ્જેતિ, સઙ્ખાયેકં વિનોદેતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ચતુરાપસ્સેનો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પનુણ્ણપચ્ચેકસચ્ચો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ યાનિ તાનિ પુથુસમણબ્રાહ્મણાનં પુથુપચ્ચેકસચ્ચાનિ , સબ્બાનિ તાનિ નુણ્ણાનિ હોન્તિ પનુણ્ણાનિ ચત્તાનિ વન્તાનિ મુત્તાનિ પહીનાનિ પટિનિસ્સટ્ઠાનિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પનુણ્ણપચ્ચેકસચ્ચો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સમવયસટ્ઠેસનો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો કામેસના પહીના હોતિ, ભવેસના પહીના હોતિ, બ્રહ્મચરિયેસના પટિપ્પસ્સદ્ધા. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સમવયસટ્ઠેસનો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અનાવિલસઙ્કપ્પો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો કામસઙ્કપ્પો પહીનો હોતિ, બ્યાપાદસઙ્કપ્પો પહીનો હોતિ, વિહિંસાસઙ્કપ્પો પહીનો હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ અનાવિલસઙ્કપ્પો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુખસ્સ ચ પહાના દુક્ખસ્સ ચ પહાના પુબ્બેવ સોમનસ્સદોમનસ્સાનં અત્થઙ્ગમા અદુક્ખમસુખં ઉપેક્ખાસતિપારિસુદ્ધિં ચતુત્થં ઝાનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ પસ્સદ્ધકાયસઙ્ખારો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુવિમુત્તચિત્તો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો રાગાચિત્તં વિમુત્તં હોતિ, દોસા ચિત્તં વિમુત્તં હોતિ, મોહા ચિત્તં વિમુત્તં હોતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુવિમુત્તચિત્તો હોતિ.

‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુવિમુત્તપઞ્ઞો હોતિ? ઇધ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ ‘રાગો મે પહીનો ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો’તિ પજાનાતિ, ‘દોસો મે પહીનો…પે॰… મોહો મે પહીનો ઉચ્છિન્નમૂલો તાલાવત્થુકતો અનભાવંકતો આયતિં અનુપ્પાદધમ્મો’તિ પજાનાતિ. એવં ખો, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ સુવિમુત્તપઞ્ઞો હોતી’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૮; અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૦) –

એવમાગતેસુ દસસુ અરિયવાસેસુ વુત્થવાસો.

તત્થ વસન્તિ એત્થાતિ વાસા, અરિયાનં એવ વાસાતિ **અરિયવાસા** અનરિયાનં તાદિસાનં વાસાનં અસમ્ભવતો. અરિયાતિ ચેત્થ ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન ખીણાસવા ગહિતા. **એકારક્ખો**તિ એકા સતિસઙ્ખાતા આરક્ખા એતસ્સાતિ એકારક્ખો. ખીણાસવસ્સ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૪૮; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૦.૨૦) હિ તીસુ દ્વારેસુ સબ્બકાલે સતિ આરક્ખકિચ્ચં સાધેતિ. તેનેવસ્સ ચરતો ચ તિટ્ઠતો ચ સુત્તસ્સ ચ જાગરસ્સ ચ સતતં સમિતં ઞાણદસ્સનં પચ્ચુપટ્ઠિતં હોતીતિ વુચ્ચતિ.

ચતુરાપસ્સેનોતિ ચત્તારિ અપસ્સેનાનિ અપસ્સયા એતસ્સાતિ ચતુરાપસ્સેનો. **સઙ્ખાયા**તિ ઞાણેન (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૦૮). **પટિસેવતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા સેવિતબ્બયુત્તકમેવ સેવતિ. તસ્સ વિત્થારો ''પટિસઙ્ખા યોનિસો ચીવરં પરિભુઞ્જતી''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩; અ॰ નિ॰ ૬.૫૮) નયેન વેદિતબ્બો. **સઙ્ખાયેકં અધિવાસેતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા અધિવાસેતબ્બયુત્તકમેવ અધિવાસેતિ. વિત્થારો પનેત્થ ''પટિસઙ્ખા યોનિસો ખમો હોતિ સીતસ્સા''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૨૪) નયેન વેદિતબ્બો. **પરિવજ્જેતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા પરિવજ્જેતબ્બયુત્તકમેવ પરિવજ્જેતિ. તસ્સ વિત્થારો ''પટિસઙ્ખા યોનિસો ચણ્ડં હત્થિં પરિવજ્જેતી''તિઆદિના નયેન વેદિતબ્બો. **વિનોદેતી**તિ ઞાણેન ઞત્વા વિનોદેતબ્બમેવ વિનોદેતિ નુદતિ નીહરતિ અન્તો વસિતું ન દેતિ. તસ્સ વિત્થારો ''ઉપ્પન્નં કામવિતક્કં નાધિવાસેતી''તિઆદિના નયેન વેદિતબ્બો.

પનુણ્ણપચ્ચેકસચ્ચોતિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪.૩૮; દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૪૮) ''ઇદમેવ દસ્સનં સચ્ચં, ઇદમેવ સચ્ચ''ન્તિ એવં પાટિયેક્કં ગહિતત્તા પચ્ચેકસઙ્ખાતાનિ દિટ્ઠિસચ્ચાનિ પનુણ્ણાનિ નીહટાનિ પહીનાનિ અસ્સાતિ પનુણ્ણપચ્ચેકસચ્ચો. **પુથુસમણબ્રાહ્મણાનન્તિ** બહૂનં સમણબ્રાહ્મણાનં. એત્થ ચ **સમણા**તિ પબ્બજ્જુપગતા. **બ્રાહ્મણા**તિ ભોવાદિનો. **પુથુપચ્ચેકસચ્ચાની**તિ બહૂનિ પાટેક્કસચ્ચાનિ, ''ઇદમેવ દસ્સનં સચ્ચં, ઇદમેવ સચ્ચ''ન્તિ પાટિયેક્કં ગહિતાનિ બહૂનિ સચ્ચાનીતિ અત્થો. **નુણ્ણાની**તિ નીહટાનિ. **પનુણ્ણાની**તિ સુટ્ઠુ નીહતાનિ. **ચત્તાની**તિ વિસ્સટ્ઠાનિ. **વન્તાની**તિ વમિતાનિ. **મુત્તાની**તિ છિન્નબન્ધનાનિ કતાનિ. **પહીનાની**તિ પજહિતાનિ. **પટિનિસ્સટ્ઠાની**તિ યથા ન પુન ચિત્તં આરોહન્તિ, એવં પટિવિસ્સજ્જિતાનિ. સબ્બાનેવ ચેતાનિ અરિયમગ્ગાધિગમતો પુબ્બે ગહિતસ્સ દિટ્ઠિગ્ગાહસ્સ વિસ્સટ્ઠભાવવેવચનાનિ.

સમવયસટ્ઠેસનોતિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૪૮; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૦.૨૦) એત્થ **અવયા**તિ અનૂના. **સટ્ઠા**તિ નિસ્સટ્ઠા. સમ્મા અવયા સટ્ઠા એસના અસ્સાતિ **સમવયસટ્ઠેસનો**, સમ્મા વિસ્સટ્ઠસબ્બએસનોતિ અત્થો. **''રાગા ચિત્તં વિમુત્ત**''ન્તિઆદીહિ મગ્ગસ્સ કિચ્ચનિપ્ફત્તિ કથિતા રાગાદીનં પહીનભાવદીપનતો. **''રાગો મે પહીનો**''તિઆદીહિ પચ્ચવેક્ખણામુખેન અરિયફલં કથિતં. અધિગતે હિ અગ્ગફલે સબ્બસો રાગાદીનં અનુપ્પાદધમ્મતં પજાનાતિ, તઞ્ચ પજાનનં પચ્ચવેક્ખણઞાણન્તિ. તત્થ પઞ્ચઙ્ગવિપ્પહાનપચ્ચેકસચ્ચાપનોદનએસનાસમવયસજ્જનાનિ ''સઙ્ખાયેકં પટિસેવતિ અધિવાસેતિ પરિવજ્જેતિ વિનોદેતી''તિ વુત્તેસુ અપસ્સેનેસુ વિનોદના ચ મગ્ગકિચ્ચાનેવ, ઇતરે ચ મગ્ગેનેવ સમિજ્ઝન્તિ.

દસબલોતિ કાયબલસઙ્ખાતાનિ ઞાણબલસઙ્ખાતાનિ ચ દસ બલાનિ એતસ્સાતિ દસબલો. દુવિધઞ્હિ તથાગતસ્સ બલં કાયબલં ઞાણબલઞ્ચ. તેસુ કાયબલં હત્થિકુલાનુસારેન વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્હેતં પોરાણેહિ –

> ''કાળાવકઞ્ચ ગઙ્ગેય્યં, પણ્ડરં તમ્બપિઙ્ગલં;
> ગન્ધમઙ્ગલહેમઞ્ચ, ઉપોસથછદ્દન્તિમે દસા''તિ. (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૮; સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૨૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૦.૨૧; વિભ॰ અટ્ઠ ૭૬; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૫; બુ॰ વં॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૯; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૪૪; ચૂળનિ॰ અટ્ઠ॰

૮૧);

ઇમાનિ હિ દસ હત્થિકુલાનિ. તત્થ **કાળાવકન્તિ** પકતિહત્થિકુલં દટ્ઠબ્બં. યં દસન્નં પુરિસાનં કાયબલં, તં એકસ્સ કાળાવકસ્સ હત્થિનો. યં દસન્નં કાળાવકાનં બલં, તં એકસ્સ ગઙ્ગેય્યસ્સ. યં દસન્નં ગઙ્ગેય્યાનં, તં એકસ્સ પણ્ડરસ્સ. યં દસન્નં પણ્ડરાનં, તં એકસ્સ તમ્બસ્સ. યં દસન્નં તમ્બાનં, તં એકસ્સ પિઙ્ગલસ્સ. યં દસન્નં પિઙ્ગલાનં, તં એકસ્સ ગન્ધહત્થિનો. યં દસન્નં ગન્ધહત્થીનં, તં એકસ્સ મઙ્ગલસ્સ. યં દસન્નં મઙ્ગલાનં, તં એકસ્સ હેમવતસ્સ. યં દસન્નં હેમવતાનં, તં એકસ્સ ઉપોસથસ્સ. યં દસન્નં ઉપોસથાનં, તં એકસ્સ છદ્દન્તસ્સ. યં દસન્નં છદ્દન્તાનં, તં એકસ્સ તથાગતસ્સ કાયબલં. નારાયનસઙ્ઘાતબલન્તિપિ ઇદમેવ વુચ્ચતિ. તત્થ નારા વુચ્ચન્તિ રસ્મિયો, તા બહૂ નાનાવિધા તતો ઉપ્પજ્જન્તીતિ **નારાયનં**, વજિરં, તસ્મા વજિરસઙ્ઘાતબલન્તિ અત્થો. તદેતં પકતિહત્થિગણનાય હત્થીનં કોટિસહસ્સાનં, પુરિસગણનાય દસન્નં પુરિસકોટિસહસ્સાનં બલં હોતિ. ઇદં તાવ તથાગતસ્સ **કાયબલં**.

ઞાણબલં પન પાળિયં આગતમેવ. તત્રાયં પાળિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૪૮; અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૧) –

‘‘દસ ખો પનિમાનિ, સારિપુત્ત, તથાગતસ્સ તથાગતબલાનિ, યેહિ બલેહિ સમન્નાગતો તથાગતો આસભં ઠાનં પટિજાનાતિ, પરિસાસુ સીહનાદં નદતિ, બ્રહ્મચક્કં પવત્તેતિ. કતમાનિ દસ? ઇધ, સારિપુત્ત, તથાગતો ઠાનઞ્ચ ઠાનતો અટ્ઠાનઞ્ચ અટ્ઠાનતો યથાભૂતં પજાનાતિ, યમ્પિ, સારિપુત્ત, તથાગતો ઠાનઞ્ચ ઠાનતો અટ્ઠાનઞ્ચ અટ્ઠાનતો યથાભૂતં પજાનાતિ. ઇદમ્પિ, સારિપુત્ત, તથાગતસ્સ તથાગતબલં હોતિ, યં બલં આગમ્મ તથાગતો આસભં ઠાનં પટિજાનાતિ, પરિસાસુ સીહનાદં નદતિ, બ્રહ્મચક્કં પવત્તેતિ. (૧)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નાનં કમ્મસમાદાનાનં ઠાનસો હેતુસો વિપાકં યથાભૂતં પજાનાતિ…પે॰…. (૨)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો સબ્બત્થગામિનિં પટિપદં યથાભૂતં પજાનાતિ…પે॰…. (૩)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો અનેકધાતું નાનાધાતું લોકં યથાભૂતં પજાનાતિ…પે॰…. (૪)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો સત્તાનં નાનાધિમુત્તિકતં યથાભૂતં પજાનાતિ…પે॰…. (૫)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તં યથાભૂતં પજાનાતિ…પે॰…. (૬)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનં સંકિલેસં વોદાનં વુટ્ઠાનં યથાભૂતં પજાનાતિ…પે॰…. (૭)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ. સેય્યથિદં? એકમ્પિ જાતિં દ્વેપિ જાતિયો…પે॰… ઇતિ સાકારં સઉદ્દેસં અનેકવિહિતં પુબ્બેનિવાસં અનુસ્સરતિ…પે॰…. (૮)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેન અતિક્કન્તમાનુસકેન સત્તે પસ્સતિ ચવમાને ઉપપજ્જમાને હીને પણીતે સુવણ્ણે દુબ્બણ્ણે સુગતે દુગ્ગતે, યથાકમ્મૂપગે સત્તે પજાનાતિ…પે॰…. (૯)

‘‘પુન ચપરં, સારિપુત્ત, તથાગતો આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિં દિટ્ઠેવ ધમ્મે સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા ઉપસમ્પજ્જ વિહરતિ...પે॰... ઇદમ્પિ, સારિપુત્ત, તથાગતસ્સ તથાગતબલં હોતિ, યં બલં આગમ્મ તથાગતો આસભં ઠાનં પટિજાનાતિ, પરિસાસુ સીહનાદં નદતિ, બ્રહ્મચક્કં પવત્તેતિ. ઇમાનિ ખો, સારિપુત્ત, દસ તથાગતસ્સ તથાગતબલાની’’તિ. (૧૦)

તત્થ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૮; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૦.૨૧; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬૦) **ઠાનઞ્ચ ઠાનતો**તિ કારણઞ્ચ કારણતો. ‘‘યે યે ધમ્મા યેસં યેસં ધમ્માનં હેતૂ પચ્ચયા ઉપ્પાદાય, તં તં ઠાનં. યે યે ધમ્મા યેસં યેસં ધમ્માનં ન હેતૂ ન પચ્ચયા ઉપ્પાદાય, તં તં અટ્ઠાન’’ન્તિ પજાનન્તો ઠાનઞ્ચ ઠાનતો અટ્ઠાનઞ્ચ અટ્ઠાનતો યથાભૂતં પજાનાતિ. **યમ્પી**તિ યેન ઞાણેન.

કમ્મસમાદાનાનન્તિ સમાદિયિત્વા કતાનં કુસલાકુસલકમ્માનં, કમ્મમેવ વા કમ્મસમાદાનં. **ઠાનસો હેતુસો**તિ પચ્ચયતો ચેવ હેતુતો ચ. તત્થ ગતિઉપધિકાલપયોગા વિપાકસ્સ ઠાનં, કમ્મં હેતુ.

સબ્બત્થગામિનિન્તિ સબ્બગતિગામિનિઞ્ચ અગતિગામિનિઞ્ચ. **પટિપદ**ન્તિ મગ્ગં. **યથાભૂતં પજાનાતી**તિ બહૂસુપિ મનુસ્સેસુ એકમેવ પાણં ઘાતેન્તેસુ કામં સબ્બેસમ્પિ ચેતના તસ્સેવેકસ્સ જીવિતિન્દ્રિયારમ્મણા, તં પન કમ્મં તેસં નાનાકારં. તેસુ હિ એકો આદરેન છન્દજાતો કરોતિ, એકો ‘‘એહિ ત્વમ્પિ કરોહી’’તિ પરેહિ નિપ્પીળિતો કરોતિ, એકો સમાનચ્છન્દો વિય હુત્વા અપ્પટિબાહિયમાનો વિચરતિ, તસ્મા તેસુ એકો તેનેવ કમ્મેન નિરયે નિબ્બત્તતિ, એકો તિરચ્છાનયોનિયં, એકો પેત્તિવિસયે. તં તથાગતો આયૂહનક્ખણેયેવ ‘‘ઇમિના નીહારેન આયૂહિતત્તા એસ નિરયે નિબ્બત્તિસ્સતિ, એસ તિરચ્છાનયોનિયં, એસ પેત્તિવિસયે’’તિ જાનાતિ. નિરયે નિબ્બત્તમાનમ્પિ ‘‘એસ મહાનિરયે નિબ્બત્તિસ્સતિ, એસ ઉસ્સદનિરયે’’તિ જાનાતિ. તિરચ્છાનયોનિયં નિબ્બત્તમાનમ્પિ ‘‘એસ અપાદકો ભવિસ્સતિ, એસ દ્વિપાદકો, એસ ચતુપ્પાદો, એસ બહુપ્પાદો’’તિ જાનાતિ. પેત્તિવિસયે નિબ્બત્તમાનમ્પિ ‘‘એસ નિજ્ઝામતણ્હિકો ભવિસ્સતિ, એસ ખુપ્પિપાસિકો, એસ પરદત્તૂપજીવી’’તિ જાનાતિ. તેસુ ચ કમ્મેસુ ‘‘ઇદં કમ્મં પટિસન્ધિં આકડ્ઢિસ્સતિ, એતં અઞ્ઞેન દિન્નાય પટિસન્ધિયા ઉપધિવેપક્કં ભવિસ્સતી’’તિ જાનાતિ.

તથા સકલગામવાસિકેસુ એકતો પિણ્ડપાતં દદમાનેસુ કામં સબ્બેસમ્પિ ચેતના પિણ્ડપાતારમ્મણાવ, તં પન કમ્મં તેસં નાનાકારં. તેસુ હિ એકો આદરેન કરોતીતિ સબ્બં પુરિમસદિસં. તસ્મા તેસુ ચ કેચિ દેવલોકે નિબ્બત્તન્તિ, કેચિ મનુસ્સલોકે. તં તથાગતો આયૂહનક્ખણેયેવ જાનાતિ. ‘‘ઇમિના નીહારેન આયૂહિતત્તા એસ મનુસ્સલોકે નિબ્બત્તિસ્સતિ, એસ દેવલોકે, તત્થાપિ એસ ખત્તિયકુલે, એસ બ્રાહ્મણકુલે, એસ વેસ્સકુલે, એસ સુદ્દકુલે, એસ પરનિમ્મિતવસવત્તીસુ, એસ નિમ્માનરતીસુ, એસ તુસિતેસુ, એસ યામેસુ, એસ તાવતિંસેસુ, એસ ચાતુમહારાજિકેસુ, એસ ભુમ્મદેવેસૂ’’તિઆદિના તત્થ તત્થ હીનપણીતસુવણ્ણદુબ્બણ્ણઅપ્પપરિવારમહાપરિવારતાદિભેદં તં તં વિસેસં આયૂહનક્ખણેયેવ જાનાતિ.

તથા વિપસ્સનં પટ્ઠપેન્તેસુયેવ ‘‘ઇમિના નીહારેન એસ કિઞ્ચિ સલ્લક્ખેતું ન સક્ખિસ્સતિ, એસ મહાભૂતમત્તમેવ વવત્થપેસ્સતિ, એસ રૂપપરિગ્ગહે એવ ઠસ્સતિ, એસ અરૂપપરિગ્ગહેયેવ, એસ નામરૂપપરિગ્ગહેયેવ, એસ પચ્ચયપરિગ્ગહેયેવ, એસ લક્ખણારમ્મણિકવિપસ્સનાયમેવ, એસ પઠમફલેયેવ, એસ દુતિયફલે એવ, એસ તતિયફલે એવ, એસ અરહત્તં પાપુણિસ્સતી’’તિ જાનાતિ. કસિણપરિકમ્મં કરોન્તેસુપિ ‘‘ઇમસ્સ પરિકમ્મમત્તમેવ ભવિસ્સતિ, એસ નિમિત્તં ઉપ્પાદેસ્સતિ, એસ અપ્પનં એવ પાપુણિસ્સતિ, એસ ઝાનં પાદકં કત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અરહત્તં ગણ્હિસ્સતી’’તિ જાનાતિ.

અનેકધાતુન્તિ ચક્ખુધાતુઆદીહિ, કામધાતુઆદીહિ વા ધાતૂહિ બહુધાતું. **નાનાધાતુ**ન્તિ તાસંયેવ ધાતૂનં વિલક્ખણત્તા નાનપ્પકારધાતું. **લોક**ન્તિ ખન્ધાયતનધાતુલોકં. **યથાભૂતં પજાનાતી**તિ તાસં ધાતૂનં અવિપરીતતો સભાવં પટિવિજ્ઝતિ.

નાનાધિમુત્તિકતન્તિ હીનાદીહિ અધિમુત્તીહિ નાનાધિમુત્તિકભાવં. **પરસત્તાન**ન્તિ પધાનસત્તાનં. **પરપુગ્ગલાન**ન્તિ તતો પરેસં હીનસત્તાનં. એકત્થમેવ વા એતં પદદ્વયં, વેનેય્યવસેન પન દ્વેધા વુત્તં. **ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્ત**ન્તિ સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં પરભાવઞ્ચ અપરભાવઞ્ચ, વુદ્ધિઞ્ચ હાનિઞ્ચાતિ અત્થો.

ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનન્તિ પઠમાદીનં ચતુન્નં ઝાનાનં, ''રૂપી રૂપાનિ પસ્સતી''તિઆદીનં અટ્ઠન્નં વિમોક્ખાનં, સવિતક્કસવિચારાદીનં તિણ્ણં સમાધીનં, પઠમજ્ઝાનસમાપત્તિઆદીનઞ્ચ નવન્નં અનુપુબ્બસમાપત્તીનં. **સંકિલેસ**ન્તિ હાનભાગિયધમ્મં. **વોદાન**ન્તિ વિસેસભાગિયધમ્મં. **વુટ્ઠાન**ન્તિ ''વોદાનમ્પિ વુટ્ઠાનં, તમ્હા તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠાનમ્પિ વુટ્ઠાન''ન્તિ (વિભ॰ ૮૨૮) એવં વુત્તં પગુણજ્ઝાનઞ્ચેવ ભવઙ્ગફલસમાપત્તિયો ચ. હેટ્ઠિમં હેટ્ઠિમઞ્હિ પગુણજ્ઝાનં ઉપરિમસ્સ ઉપરિમસ્સ પદટ્ઠાનં હોતિ, તસ્મા ''વોદાનમ્પિ વુટ્ઠાન''ન્તિ વુત્તં. ભવઙ્ગેન સબ્બઝાનેહિ વુટ્ઠાનં હોતિ, ફલસમાપત્તિયા નિરોધસમાપત્તિતો વુટ્ઠાનં હોતિ. તમેતં સન્ધાય ''તમ્હા તમ્હા સમાધિમ્હા વુટ્ઠાનમ્પિ વુટ્ઠાન''ન્તિ વુત્તં. સબ્બઞાણાનઞ્ચ વિત્થારકથાય વિનિચ્છયો **સમ્મોહવિનોદનિયં વિભઙ્ગટ્ઠકથાયં** (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬૦) વુત્તો. પુબ્બેનિવાસાનુસ્સતિદિબ્બચક્ખુઆસવક્ખયઞાણકથા પન **વેરઞ્જકણ્ડે** (પારા॰ ૧૨) વિત્થારિતાયેવ.

ઇમાનિ ખો સારિપુત્તાતિ યાનિ પુબ્બે ''દસ ખો પનિમાનિ, સારિપુત્ત, તથાગતસ્સ તથાગતબલાની''તિ અવોચં, ઇમાનિ તાનીતિ અપ્પનં કરોતિ. તત્થ પરવાદિકથા હોતિ ''દસબલઞાણં નામ પાટિયેક્કં નત્થિ, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સેવાયં પભેદો''તિ, તં ન તથા દટ્ઠબ્બં. અઞ્ઞમેવ હિ દસબલઞાણં, અઞ્ઞં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. દસબલઞાણં સકસકકિચ્ચમેવ જાનાતિ, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં તમ્પિ તતો અવસેસમ્પિ પજાનાતિ. દસબલઞાણેસુ હિ પઠમં કારણાકારણમેવ જાનાતિ, દુતિયં કમ્મન્તરવિપાકન્તરમેવ, તતિયં કમ્મપરિચ્છેદમેવ, ચતુત્થં ધાતુનાનત્તકારણમેવ , પઞ્ચમં સત્તાનં અજ્ઝાસયાધિમુત્તિમેવ, છટ્ઠં ઇન્દ્રિયાનં તિક્ખમુદુભાવમેવ, સત્તમં ઝાનાદીહિ સદ્ધિં તેસં સંકિલેસાદિમેવ, અટ્ઠમં પુબ્બેનિવુત્થક્ખન્ધસન્તતિમેવ, નવમં સત્તાનં ચુતિપટિસન્ધિમેવ, દસમં સચ્ચપરિચ્છેદમેવ. સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં પન એતેહિ જાનિતબ્બઞ્ચ તતો ઉત્તરિઞ્ચ પજાનાતિ, એતેસં પન કિચ્ચં ન સબ્બં કરોતિ. તઞ્હિ ઝાનં હુત્વા અપ્પેતું ન સક્કોતિ, ઇદ્ધિ હુત્વા વિકુબ્બિતું ન સક્કોતિ, મગ્ગો હુત્વા કિલેસે ખેપેતું ન સક્કોતિ. ઇતિ યથાવુત્તકાયબલેન ચેવ ઞાણબલેન ચ સમન્નાગતત્તા ભગવા ''દસબલો''તિ વુચ્ચતિ.

દસહિ અસેક્ખેહિ અઙ્ગેહિ ઉપેતોતિ ''અસેક્ખા સમ્માદિટ્ઠિ, અસેક્ખો સમ્માસઙ્કપ્પો, અસેક્ખા સમ્માવાચા, અસેક્ખો સમ્માકમ્મન્તો, અસેક્ખો સમ્માઆજીવો, અસેક્ખો સમ્માવાયામો, અસેક્ખા સમ્માસતિ, અસેક્ખો સમ્માસમાધિ, અસેક્ખં સમ્માઞાણં, અસેક્ખા સમ્માવિમુત્તી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૮, ૩૬૦) એવં વુત્તેહિ દસહિ અસેક્ખધમ્મેહિ સમન્નાગતો. અસેક્ખા સમ્માદિટ્ઠિઆદયો ચ સબ્બે ફલસમ્પયુત્તધમ્મા એવ. એત્થ ચ **સમ્માદિટ્ઠિ સમ્માઞાણ**ન્તિ દ્વીસુ ઠાનેસુ પઞ્ઞાવ કથિતા ''સમ્મા દસ્સનટ્ઠેન સમ્માદિટ્ઠિ, સમ્મા પજાનનટ્ઠેન સમ્માઞાણ''ન્તિ. અત્થિ હિ દસ્સનજાનનાનં વિસયે પવત્તિઆકારવિસેસો. **સમ્માવિમુત્તી**તિ ઇમિના પન પદેન વુત્તાવસેસા ફલસમાપત્તિસહગતધમ્મા સઙ્ગહિતાતિ વેદિતબ્બા . અરિયફલસમ્પયુત્તધમ્માપિ હિ સબ્બસો પટિપક્ખતો વિમુત્તતં ઉપાદાય વિમુત્તીતિ વત્તબ્બતં લભન્તિ.

૫૯. વચનસદ્દેન અપ્પસદ્દન્તિ આરામુપચારેન ગચ્છતો અદ્ધિકજનસ્સપિ વચનસદ્દેન અપ્પસદ્દં. **નગરનિગ્ઘોસસદ્દેના**તિ અવિભાવિતત્થેન નગરે મનુસ્સાનં નિગ્ઘોસસદ્દેન. મનુસ્સેહિ સમાગમ્મ એકજ્ઝં પવત્તિતસદ્દો હિ

નિગ્ઘોસો. **અનુસઞ્ચરણજનસ્સાતિ** અન્તોસઞ્ચારિનો જનસ્સ. **મનુસ્સાનં રહસ્સકિરિયટ્ઠાનિયન્તિ** મનુસ્સાનં રહસ્સકરણસ્સ યુત્તં અનુચ્છવિકં. **વિવેકાનુરૂપન્તિ** એકીભાવસ્સ અનુરૂપં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

બિમ્બિસારસમાગમકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૬૦. ઇદાનિ ''તેન ખો પન સમયેન સઞ્ચયો પરિબ્બાજકો''તિઆદીસુ અપુબ્બપદવણ્ણનં દસ્સેન્તો **''સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના''**તિઆદિમાહ. તત્થ સારીબ્રાહ્મણિયા પુત્તો **સારિપુત્તો**, મોગ્ગલ્લીબ્રાહ્મણિયા પુત્તો **મોગ્ગલ્લાનો**. અમ્હાકં કિર (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૮૯-૧૯૦; ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦ સારિપુત્તત્થેરવત્થુ) ભગવતો નિબ્બત્તિતો પુરેતરમેવ સારિપુત્તો રાજગહનગરસ્સ અવિદૂરે ઉપતિસ્સગામે સારીબ્રાહ્મણિયા નામ કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તંદિવસમેવસ્સ સહાયોપિ રાજગહસ્સેવ અવિદૂરે કોલિતગામે મોગ્ગલ્લીબ્રાહ્મણિયા કુચ્છિયં પટિસન્ધિં ગણ્હિ. તાનિ કિર દ્વેપિ કુલાનિ યાવ સત્તમા કુલપરિવટ્ટા આબદ્ધપટિબદ્ધસહાયાનેવ. તેસં દ્વિન્નં એકદિવસમેવ ગબ્ભપરિહારં અદંસુ. દસમાસચ્ચયેન જાતાનમ્પિ તેસં છસટ્ઠિ ધાતિયો ઉપનયિંસુ. નામગ્ગહણદિવસે સારીબ્રાહ્મણિયા પુત્તસ્સ ઉપતિસ્સગામે જેટ્ઠકુલસ્સ પુત્તત્તા ''ઉપતિસ્સો''તિ નામં અકંસુ, ઇતરસ્સ કોલિતગામે જેટ્ઠકુલસ્સ પુત્તત્તા ''કોલિતો''તિ નામં અકંસુ. તેન વુત્તં **''ગિહિકાલે ઉપતિસ્સો કોલિતોતિ એવં પઞ્ઞાયમાનનામા''**તિ.

અડ્ઢતેય્યસતમાણવકપરિવારાતિ એત્થ પઞ્ચપઞ્ચસતમાણવકપરિવારાતિપિ વદન્તિ. વુત્તઞ્હેતં **અઙ્ગુત્તરનિકાયટ્ઠકથાયં** (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૮૯-૧૯૦) –

> ''ઉપતિસ્સમાણવકસ્સ કીળનત્થાય નદિં વા ઉય્યાનં વા ગમનકાલે પઞ્ચ સુવણ્ણસિવિકાસતાનિ પરિવારાનિ હોન્તિ, કોલિતમાણવકસ્સ પઞ્ચ આજઞ્ઞરથસતાનિ. દ્વેપિ જના પઞ્ચપઞ્ચમાણવકસતપરિવારા હોન્તી''તિ.

રાજગહે ચ અનુસંવચ્છરં ગિરગ્ગસમજ્જં નામ હોતિ. તેસં દ્વિન્નમ્પિ એકટ્ઠાનેયેવ મઞ્ચકં બન્ધન્તિ. દ્વેપિ એકતોવ નિસીદિત્વા સમજ્જં પસ્સિત્વા હસિતબ્બટ્ઠાને હસન્તિ, સંવેગટ્ઠાને સંવિજ્જન્તિ, દાયં દાતું યુત્તટ્ઠાને દાયં દેન્તિ. તેસં ઇમિનાવ નિયામેન એકદિવસં સમજ્જં પસ્સન્તાનં પરિપાકગતત્તા ઞાણસ્સ પુરિમદિવસેસુ વિય હસિતબ્બટ્ઠાને હાસો વા સંવેગટ્ઠાને સંવિજ્જનં વા દાયં દાતું યુત્તટ્ઠાને દાયદાનં વા નાહોસિ. દ્વેપિ પન જના એવં ચિન્તયિંસુ ''કિં એત્થ ઓલોકેતબ્બં અત્થિ, સબ્બેપિમે અપ્પત્તે વસ્સસતે અપણ્ણત્તિકભાવં ગમિસ્સન્તિ, અમ્હેહિ પન એકં મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું વટ્ટતી''તિ આરમ્મણં ગહેત્વા નિસીદિંસુ. તતો કોલિતો ઉપતિસ્સં આહ ''સમ્મ ઉપતિસ્સ, ન ત્વં અઞ્ઞદિવસેસુ વિય હટ્ઠપહટ્ઠો, અનત્તમનધાતુકોસિ, કિં તે સલ્લક્ખિત''ન્તિ. ''સમ્મ કોલિત, એતેસં ઓલોકને સારો નત્થિ, નિરત્થકમેતં, અત્તનો મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું વટ્ટતી''તિ ઇદં ચિન્તયન્તો નિસિન્નોમ્હીતિ. ત્વં પન કસ્મા અનત્તમનોતિ. સોપિ તથેવ આહ. અથસ્સ અત્તના સદ્ધિં એકજ્ઝાસયતં ઞત્વા ઉપતિસ્સો એવમાહ ''અમ્હાકં ઉભિન્નં સુચિન્તિતં, મોક્ખધમ્મં પન ગવેસન્તેહિ એકા પબ્બજ્જા લદ્ધું વટ્ટતિ, કસ્સ સન્તિકે પબ્બજામા''તિ.

તેન ખો પન સમયેન સઞ્ચયો પરિબ્બાજકો રાજગહે પટિવસતિ મહતિયા પરિબ્બાજકપરિસાય સદ્ધિં. તે ''તસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામા''તિ પઞ્ચહિ માણવકસતેહિ સદ્ધિં સઞ્ચયસ્સ સન્તિકે પબ્બજિંસુ. તેસં પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય સઞ્ચયો અતિરેકલાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો અહોસિ. તે કતિપાહેનેવ સબ્બં સઞ્ચયસ્સ સમયં પરિમદ્દિત્વા ''આચરિય, તુમ્હાકં જાનનસમયો એત્તકોવ, ઉદાહુ ઉત્તરિપિ અત્થી''તિ પુચ્છિંસુ. સઞ્ચયો ''એત્તકોવ, સબ્બં તુમ્હેહિ ઞાત''ન્તિ આહ. તસ્સ

કથં સુત્વા ચિન્તયિંસુ ‘‘એવં સતિ ઇમસ્સ સન્તિકે બ્રહ્મચરિયવાસો નિરત્થકો, મયં મોક્ખધમ્મં ગવેસિતું નિક્ખન્તા, સો ઇમસ્સ સન્તિકે ઉપ્પાદેતું ન સક્કા, મહા ખો પન જમ્બુદીપો, ગામનિગમરાજધાનિયો ચરન્તા અવસ્સં મોક્ખધમ્મદેસકં આચરિયં લભિસ્સામા’’તિ. તે તતો પટ્ઠાય ‘‘યત્થ યત્થ પણ્ડિતા સમણબ્રાહ્મણા અત્થી’’તિ સુણન્તિ, તત્થ તત્થ ગન્ત્વા પઞ્હસાકચ્છં કરોન્તિ, તેહિ પુટ્ઠં પઞ્હં અઞ્ઞો કથેતું સમત્થો નામ નત્થિ, તે પન તેસં પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તિ. એવં સકલજમ્બુદીપં પરિગ્ગણ્હિત્વા નિવત્તિત્વા સકટ્ઠાનમેવ આગન્ત્વા ‘‘સમ્મ કોલિત, યો પઠમં અમતં અધિગચ્છતિ , સો આરોચેતૂ’’તિ કતિકં અકંસુ. ઇમમેવ વત્થું સઙ્ખિપિત્વા દસ્સેન્તો **‘‘તત્ર નેસં મહાજનં દિસ્વા…પે॰… કતિકં અકંસૂ’’**તિ આહ.

તત્થ **છન્નપરિબ્બાજકસ્સા**તિ સેતપટધરસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ. તેન નાયં નગ્ગપરિબ્બાજકોતિ દસ્સેતિ. **પાસાદિકેન અભિક્કન્તેના**તિઆદીસુ **પાસાદિકેના**તિ પસાદાવહેન સારુપ્પેન સમણાનુચ્છવિકેન. **અભિક્કન્તેના**તિ ગમનેન. **પટિક્કન્તેના**તિ નિવત્તનેન. **આલોકિતેના**તિ પુરતો દસ્સનેન. **વિલોકિતેના**તિ ઇતો ચિતો દસ્સનેન. **સમિઞ્જિતેના**તિ પબ્બસઙ્કોચનેન. **પસારિતેના**તિ તેસંયેવ પસારણેન. સબ્બત્થ ઇત્થમ્ભૂતલક્ખણે કરણવચનં, તસ્મા સતિસમ્પજઞ્ઞકેહિ વભિસઙ્ખતત્તા પાસાદિકઅભિક્કન્તપટિક્કન્તઆલોકિતવિલોકિતસમિઞ્જિતપસારિતો હુત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **ઓક્ખિત્તચક્ખૂ**તિ હેટ્ઠાખિત્તચક્ખુ. **ઇરિયાપથસમ્પન્નો**તિ તાય પાસાદિકઅભિક્કન્તાદિતાય સમ્પન્નઇરિયાપથો. **અત્થિકેહિ ઉપઞ્ઞાત**ન્તિ ‘‘મરણે સતિ અમતેનપિ ભવિતબ્બ’’ન્તિ એવં અનુમાનઞાણેન ‘‘અત્થી’’તિ ઉપગતં નિબ્બાનં નામ, તં મગ્ગન્તો પરિયેસન્તો યન્નૂનાહં ઇમં ભિક્ખું પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો અનુબન્ધેય્યન્તિ સમ્બન્ધો. **સુદિન્નકણ્ડે વુત્તપ્પકાર**ન્તિ ‘‘દાનપતીનં ઘરેસુ સાલા હોન્તિ, આસનાનિ ચેત્થ પઞ્ઞત્તાનિ હોન્તિ, ઉપટ્ઠાપિતં ઉદકકઞ્જિયં, તત્થ પબ્બજિતા પિણ્ડાય ચરિત્વા નિસીદિત્વા ભુઞ્જન્તિ. સચે ઇચ્છન્તિ, દાનપતીનમ્પિ સન્તકં ગણ્હન્તિ, તસ્મા તમ્પિ અઞ્ઞતરસ્સ કુલસ્સ ઈદિસાય સાલાય અઞ્ઞતરં કુટ્ટમૂલન્તિ વેદિતબ્બ’’ન્તિ એવં વુત્તપ્પકારં.

અપ્પં વા બહું વા ભાસસ્સૂતિ પરિબ્બાજકો ‘‘અહં ઉપતિસ્સો નામ, ત્વં યથાસત્તિયા અપ્પં વા બહું વા પાવદ, એતં નયસતેન નયસહસ્સેન પટિવિજ્ઝિતું મય્હં ભારો’’તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ. નિરોધો ચ નિરોધુપાયો ચ એકદેસસરૂપેકસેસનયેન ‘‘નિરોધો’’તિ વુત્તોતિ દસ્સેન્તો **‘‘અથ વા’’**તિઆદિમાહ. **પટિપાદેન્તો**તિ નિગમેન્તો. **ઇમં ધમ્મપરિયાયં સુત્વા વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદી**તિ એત્થ પરિબ્બાજકો પઠમપદદ્વયમેવ સુત્વા સહસ્સનયસમ્પન્ને સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. ઇતરપદદ્વયં સોતાપન્નકાલે નિટ્ઠાસીતિ વેદિતબ્બં.

બહુકેહિ કપ્પનહુતેહીતિ એત્થ દસ દસકાનિ સતં, દસ સતાનિ સહસ્સં, સહસ્સાનં સતં સતસહસ્સં, સતસહસ્સાનં સતં કોટિ, કોટિસતસહસ્સાનં સતં પકોટિ, પકોટિસતસહસ્સાનં સતં કોટિપકોટિ, કોટિપકોટિસતસહસ્સાનં સતં એકનહુતન્તિ વેદિતબ્બં.

૬૧. અથ ખો સારિપુત્તો પરિબ્બાજકો યેન મોગ્ગલ્લાનો પરિબ્બાજકો તેનુપસઙ્કમીતિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૮૯-૧૯૦; ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦ સારિપુત્તત્થેરવત્થુ) સોતાપન્નો હુત્વા ઉપરિવિસેસે અપ્પવત્તન્તે ‘‘ભવિસ્સતિ એત્થ કારણ’’ન્તિ સલ્લક્ખેત્વા થેરં આહ ‘‘ભન્તે, મા ઉપરિ ધમ્મદેસનં વડ્ઢયિત્થ, એત્તકમેવ હોતુ, કહં અમ્હાકં સત્થા વસતી’’તિ. વેળુવને પરિબ્બાજકાતિ. ‘‘ભન્તે, તુમ્હે પુરતો યાથ, મય્હં એકો સહાયકો અત્થિ, અમ્હેહિ ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં કતિકા કતા ‘યો પઠમં અમતં અધિગચ્છતિ, સો આરોચેતૂ’તિ, અહં તં પટિઞ્ઞં મોચેત્વા સહાયકં ગહેત્વા તુમ્હાકં ગતમગ્ગેનેવ સત્થુ સન્તિકં આગમિસ્સામી’’તિ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન થેરસ્સ પાદેસુ નિપતિત્વા તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા થેરં ઉય્યોજેત્વા પરિબ્બાજકારામાભિમુખો અગમાસિ.

૬૨. **સારિપુત્તં પરિબ્બાજકં એતદવોચા**તિ ''અજ્જ મય્હં સહાયસ્સ મુખવણ્ણો ન અઞ્ઞદિવસેસુ વિય, અદ્ધા અનેન અમતં અધિગતં ભવિસ્સતી''તિ અમતાધિગમં પુચ્છન્તો એતદવોચ. સોપિસ્સ ''આમાવુસો, અમતં અધિગત''ન્તિ પટિજાનિત્વા સબ્બં પવત્તિં આરોચેત્વા તમેવ ગાથં અભાસિ. ગાથાપરિયોસાને મોગ્ગલ્લાનો પરિબ્બાજકો સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. તેન વુત્તં ''**અથ ખો મોગ્ગલ્લાનસ્સ પરિબ્બાજકસ્સ...પે॰... ધમ્મચક્ખું ઉદપાદી**''તિ. **ગચ્છામ મયં, આવુસો, ભગવતો સન્તિકે**તિ ''કહં સમ્મ સત્થા વસતી''તિ પુચ્છિત્વા ''વેળુવને કિર સમ્મ, એવં નો આચરિયેન અસ્સજિત્થેરેન કથિત''ન્તિ વુત્તે એવમાહ.

સારિપુત્તત્થેરો ચ નામેસ સદાપિ આચરિયપૂજકોવ, તસ્મા સહાયં મોગ્ગલ્લાનં પરિબ્બાજકં એવમાહ ''અમ્હેહિ અધિગતં અમતં અમ્હાકં આચરિયસ્સ સઞ્ચયપરિબ્બાજકસ્સપિ કથેસ્સામ, બુજ્ઝમાનો પટિવિજ્ઝિસ્સતિ, અપ્પટિવિજ્ઝન્તો અમ્હાકં સદ્દહિત્વા સત્થુ સન્તિકં ગમિસ્સતિ, બુદ્ધાનં દેસનં સુત્વા મગ્ગફલપ્પટિવેધં કરિસ્સતી''તિ. તતો દ્વેપિ જના સઞ્ચયસ્સ સન્તિકં અગમંસુ. તેન વુત્તં ''**અથ ખો સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના યેન સઞ્ચયો પરિબ્બાજકો તેનુપસઙ્કમિંસૂ**''તિ. ઉપસઙ્કમિત્વા ચ ''આચરિય, ત્વં કિં કરોસિ, લોકે બુદ્ધો ઉપ્પન્નો, સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, સુપ્પટિપન્નો સઙ્ઘો, આયામ દસબલં પસ્સિસ્સામા''તિ. સો ''કિં વદથ તાતા''તિ તેપિ વારેત્વા લાભગ્ગયસગ્ગપ્પવત્તિમેવ નેસં દીપેતિ. તે ''અમ્હાકં એવરૂપો અન્તેવાસિકવાસો નિચ્ચમેવ હોતુ, તુમ્હાકં પન ગમનં વા અગમનં વા જાનાથા''તિ આહંસુ. સઞ્ચયો ''ઇમે એત્તકં જાનન્તા મમ વચનં ન કરિસ્સન્તી''તિ ઞત્વા ''ગચ્છથ તુમ્હે તાતા, અહં મહલ્લકકાલે અન્તેવાસિકવાસં વસિતું ન સક્કોમી''તિ આહ. તે અનેકેહિપિ કારણસતેહિ તં બોધેતું અસક્કોન્તા અત્તનો ઓવાદે વત્તમાનં જનં આદાય વેળુવનં અગમંસુ. પઞ્ચસુ અન્તેવાસિકસતેસુ અડ્ઢતેય્યસતા નિવત્તિંસુ, અડ્ઢતેય્યસતા તેહિ સદ્ધિં અગમંસુ. તેન વુત્તં ''**અથ ખો સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના તાનિ અડ્ઢતેય્યાનિ પરિબ્બાજકસતાનિ આદાય યેન વેળુવનં તેનુપસઙ્કમિંસૂ**''તિ.

વિમુત્તેતિ યથાવુત્તલક્ખણે નિબ્બાને તદારમ્મણાય ફલવિમુત્તિયા અધિમુત્તે ને સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાને બ્યાકાસીતિ સમ્બન્ધો.

એવં બ્યાકરિત્વા ચ સત્થા ચતુપરિસમજ્ઝે ધમ્મં દેસેન્તો નેસં પરિસાય ચરિયવસેન ધમ્મદેસનં વડ્ઢેસિ, ઠપેત્વા દ્વે અગ્ગસાવકે સબ્બેપિ અડ્ઢતેય્યસતા પરિબ્બાજકા અરહત્તં પાપુણિંસુ. સત્થા ''એથ ભિક્ખવો''તિ હત્થં પસારેસિ, સબ્બેસં કેસમસ્સુ અન્તરધાયિ, ઇદ્ધિમયપત્તચીવરં કાયપટિબદ્ધં અહોસિ. અગ્ગસાવકાનમ્પિ ઇદ્ધિમયપત્તચીવરં આગતં, ઉપરિમગ્ગત્તયકિચ્ચં પન ન નિટ્ઠાતિ. કસ્મા? સાવકપારમીઞાણસ્સ મહન્તતાય. અથાયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો પબ્બજિતદિવસતો સત્તમે દિવસે મગધરટ્ઠે કલ્લવાળગામકં ઉપનિસ્સાય સમણધમ્મં કરોન્તો થિનમિદ્ધં ઓક્કમન્તો સત્થારા સંવેજિતો થિનમિદ્ધં વિનોદેત્વા તથાગતેન દિન્નં ધાતુકમ્મટ્ઠાનં સુણન્તોવ ઉપરિમગ્ગત્તયકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા સાવકપારમીઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો. સારિપુત્તત્થેરોપિ પબ્બજિતદિવસતો અડ્ઢમાસં અતિક્કમિત્વા સત્થારા સદ્ધિં તમેવ રાજગહં ઉપનિસ્સાય સૂકરખતલેણે વિહરન્તો અત્તનો ભાગિનેય્યસ્સ દીઘનખપરિબ્બાજકસ્સ વેદનાપરિગ્ગહસુત્તન્તે દેસિયમાને સુત્તાનુસારેન ઞાણં પેસેત્વા પરસ્સ વડ્ઢિતભત્તં ભુઞ્જન્તો વિય સાવકપારમીઞાણસ્સ મત્થકં પત્તો. તેનેવાહ ''**મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો સત્તહિ દિવસેહિ અરહત્તે પતિટ્ઠિતો, સારિપુત્તત્થેરો અડ્ઢમાસેના**''તિ.

યદિપિ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો ન ચિરસ્સેવ અરહત્તં પત્તો, ધમ્મસેનાપતિ તતો ચિરેન, એવં સન્તેપિ સારિપુત્તત્થેરોવ મહાપઞ્ઞતરો. મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો હિ સાવકાનં સમ્મસનચારં યટ્ઠિકોટિયા ઉપ્પીળેન્તો વિય એકદેસમેવ સમ્મસન્તો સત્ત દિવસે વાયમિત્વા અરહત્તં પત્તો. સારિપુત્તત્થેરો ઠપેત્વા બુદ્ધાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનઞ્ચ સમ્મસનચારં સાવકાનં સમ્મસનચારં નિપ્પદેસં સમ્મસિ, એવં સમ્મસન્તો અડ્ઢમાસં વાયમિ. ઉક્કંસગતસ્સ સાવકાનં

સમ્મસનચારસ્સ નિપ્પદેસેન પવત્તિયમાનત્તા સાવકપારમીઞાણસ્સ ચ તથા પરિપાચેતબ્બત્તા. યથા હિ પુરિસો ‘‘વેણુયટ્ઠિં ગણ્હિસ્સામી’’તિ મહાજટં વેણું દિસ્વા ‘‘જટં છિન્દન્તસ્સ પપઞ્ચો ભવિસ્સતી’’તિ અન્તરેન હત્થં પવેસેત્વા સમ્પત્તમેવ યટ્ઠિં મૂલે ચ અગ્ગે ચ છિન્દિત્વા આદાય પક્કમેય્ય, સો કિઞ્ચાપિ પઠમતરં ગચ્છતિ, યટ્ઠિં પન સારં વા ઉજું વા ન લભતિ. અપરો તથારૂપમેવ વેણું દિસ્વા સચે સમ્પત્તયટ્ઠિં ગણ્હિસ્સામિ, સારં વા ઉજું વા ન લભિસ્સામીતિ કચ્છં બન્ધિત્વા મહન્તેન સત્થેન વેણુજટં છિન્દિત્વા સારા ચેવ ઉજૂ ચ યટ્ઠિયો ઉચ્ચિનિત્વા આદાય પક્કમેય્ય, અયં કિઞ્ચાપિ પચ્છા ગચ્છતિ, યટ્ઠિયો પન સારા ચેવ ઉજૂ ચ લભતિ, એવંસમ્પદમિદં ઇમેસં દ્વિન્નં થેરાનં પધાનં.

સમ્મસનચારો ચ નામેત્થ વિપસ્સનાભૂમિ વેદિતબ્બા સમ્મસનં ચરતિ એત્થાતિ સમ્મસનચારોતિ કત્વા. તત્થ બુદ્ધાનં સમ્મસનચારો દસસહસ્સલોકધાતુયં સત્તસન્તાનગતા અનિન્દ્રિયબદ્ધા ચ સઙ્ખારાતિ વદન્તિ. કોટિસતસહસ્સચક્કવાળેસૂતિ અપરે. તથા હિ અત્તનિયવસેન પટિચ્ચસમુપ્પાદનયં ઓતરિત્વા છત્તિંસકોટિસતસહસ્સમુખેન બુદ્ધાનં મહાવજિરઞાણં પવત્તં. પચ્ચેકબુદ્ધાનં સસન્તાનગતેહિ સદ્ધિં મજ્ઝિમદેસવાસીસત્તસન્તાનગતા અનિન્દ્રિયબદ્ધા ચ સઙ્ખારા સમ્મસનચારોતિ વદન્તિ. જમ્બુદીપવાસીસન્તાનગતાતિ કેચિ. સસન્તાનગતે સબ્બધમ્મે પરસન્તાનગતે ચ સન્તાનવિભાગં અકત્વા બહિદ્ધાભાવસામઞ્ઞતો સમ્મસનં, અયં સાવકાનં સમ્મસનચારો. મોગ્ગલ્લાનત્થેરો પન બહિદ્ધા ધમ્મેપિ સસન્તાનવિભાગેન કેચિ કેચિ ઉદ્ધરિત્વા સમ્મસિ, તઞ્ચ ખો ઞાણેન ફુટ્ઠમત્તં કત્વા. તેન વુત્તં ‘‘યટ્ઠિકોટિયા ઉપ્પીળેન્તો વિય એકદેસમેવ સમ્મસન્તો’’તિ. તત્થ ઞાણેન નામ યાવતા નેય્યં વત્તિતબ્બં, તાવતા અવત્તનતો ‘‘યટ્ઠિકોટિયા ઉપ્પીળેન્તો વિયા’’તિ વુત્તં, અનુપદધમ્મવિપસ્સનાય અભાવતો ‘‘એકદેસમેવ સમ્મસન્તો’’તિ વુત્તં. ધમ્મસેનાપતિનોપિ યથાવુત્તસાવકાનં વિપસ્સનાય ભૂમિયેવ સમ્મસનચારો. તત્થ પન થેરો સાતિસયં નિરવસેસં અનુપદઞ્ચ સમ્મા વિપસ્સિ. તેન વુત્તં ‘‘સાવકાનં સમ્મસનચારં નિપ્પદેસં સમ્મસી’’તિ.

એત્થ ચ સુક્ખવિપસ્સકા લોકિયાભિઞ્ઞપ્પત્તા પકતિસાવકા મહાસાવકા અગ્ગસાવકા પચ્ચેકબુદ્ધા સમ્માસમ્બુદ્ધાતિ છસુ જનેસુ સુક્ખવિપસ્સકાનં ઝાનાભિઞ્ઞાહિ અનધિગતપઞ્ઞાનેપુઞ્ઞત્તા અન્ધાનં વિય ઇચ્છિતપદેસોક્કમનં વિપસ્સનાકાલે ઇચ્છિતિચ્છિતધમ્મભાવના નત્થિ, તે યથાપરિગ્ગહિતધમ્મમત્તેયેવ વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તિ. લોકિયાભિઞ્ઞપ્પત્તા પન પકતિસાવકા યેન મુખેન વિપસ્સનં આરભન્તિ, તતો અઞ્ઞેનપિ વિપસ્સનં વિત્થારિકં કાતું સક્કોન્તિ વિપુલઞાણત્તા. મહાસાવકા અભિનીહારસમ્પન્નત્તા તતો સાતિસયં વિપસ્સનં વિત્થારિકં કાતું સક્કોન્તિ. અગ્ગસાવકેસુ દુતિયો અભિનીહારસમ્પત્તિયા સમાધાનસ્સ સાતિસયત્તા વિપસ્સનં તતોપિ વિત્થારિકં કરોતિ. પઠમો પન તતોપિ મહાપઞ્ઞતાય સાવકેહિ અસાધારણં કત્વા વિપસ્સનં વિત્થારિકં કરોતિ. પચ્ચેકબુદ્ધા તેહિપિ મહાભિનીહારતાય અત્તનો અભિનીહારાનુરૂપં તતોપિ વિત્થારિકં વિપસ્સનં કરોન્તિ. બુદ્ધાનં સમ્મદેવ પરિપૂરિતપઞ્ઞાપારમીપભાવિતા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણાધિગમસ્સ અનુરૂપા યથા નામ કતવાલવેધપરિચયેન સરભઙ્ગસદિસેન ધનુગ્ગહેન ખિત્તો સરો અન્તરા રુક્ખલતાદીસુ અસજ્જમાનો લક્ખેયેવ પતતિ, ન સજ્જતિ ન વિરજ્જતિ, એવં અન્તરા અસજ્જમાના અવિરજ્જમાના વિપસ્સના સમ્મસનીયધમ્મેસુ યાથાવતો નાનાનયેહિ પવત્તતિ, યં ‘‘મહાવજિરઞાણ’’ન્તિ વુચ્ચતિ.

એતેસુ ચ સુક્ખવિપસ્સકાનં વિપસ્સનાચારો ખજ્જોતપ્પભાસદિસો, અભિઞ્ઞપ્પત્તપકતિસાવકાનં દીપપ્પભાસદિસો, મહાસાવકાનં ઉક્કાપ્પભાસદિસો, અગ્ગસાવકાનં ઓસધિતારકપ્પભાસદિસો, પચ્ચેકબુદ્ધાનં ચન્દપ્પભાસદિસો, સમ્માસમ્બુદ્ધાનં રસ્મિસહસ્સપટિમણ્ડિતસરદસૂરિયમણ્ડલસદિસો હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ. તથા સુક્ખવિપસ્સકાનં વિપસ્સનાચારો અન્ધાનં યટ્ઠિકોટિયા ગમનસદિસો, લોકિયાભિઞ્ઞપ્પત્તપકતિસાવકાનં દણ્ડકસેતુગમનસદિસો, મહાસાવકાનં જઙ્ઘસેતુગમનસદિસો, અગ્ગસાવકાનં સકટસેતુગમનસદિસો, પચ્ચેકબુદ્ધાનં

મહાજઙ્ઘમગ્ગગમનસદિસો, સમ્માસમ્બુદ્ધાનં મહાસકટમગ્ગગમનસદિસો. તથા બુદ્ધાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનઞ્ચ વિપસ્સના ચિન્તામયઞાણસંવડ્ઢિતત્તા સયમ્ભૂઞાણભૂતા, ઇતરેસં સુતમયઞાણસંવડ્ઢિતત્તા પરોપદેસસમ્ભૂતાતિ વેદિતબ્બા.

ઇદાનિ ઉભિન્નમ્પિ થેરાનં પુબ્બયોગં દસ્સેતું ''**અતીતે કિરા**''તિઆદિમાહ. તં સબ્બં ઉત્તાનત્થમેવ.

૬૩. **ગિરિબ્બજનગર**ન્તિ સમન્તા પબ્બતપરિક્ખિત્તં વજસદિસં હુત્વા તિટ્ઠતીતિ ગિરિબ્બજન્તિ એવંલદ્ધનામં રાજગહનગરં. ઉસ્સૂયનકિરિયાય કમ્મભાવં સન્ધાય ''**ઉપયોગત્થે વા**''તિ વુત્તં.

સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપજ્ઝાયવત્તકથાવણ્ણના

૬૪. વજ્જાવજ્જં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ ઉપજ્ઝાયો, નત્થિ ઉપજ્ઝાયો એતેસન્તિ **અનુપજ્ઝાયકા**. તેનાહ ''**વજ્જાવજ્જં ઉપનિજ્ઝાયકેન ગરુના વિરહિતા**''તિ. તત્થ **વજ્જાવજ્જ**ન્તિ ખુદ્દકં મહન્તઞ્ચ વજ્જં. વુદ્ધિઅત્થો હિ અયમકારો ''ફલાફલ''ન્તિઆદીસુ વિય. **ઉત્તિટ્ઠપત્ત**ન્તિ એત્થ ઉચ્છિટ્ઠ-સદ્દસમાનત્થો **ઉત્તિટ્ઠ**-સદ્દો. તેનેવાહ ''**તસ્મિઞ્હિ મનુસ્સા ઉચ્છિટ્ઠસઞ્ઞિનો, તસ્મા ઉત્તિટ્ઠપત્તન્તિ વુત્ત**''ન્તિ. **પિણ્ડાય ચરણકપત્ત**ન્તિ ઇમિના પન પત્તસ્સ સરૂપદસ્સનમુખેન ઉચ્છિટ્ઠકપ્પનાય કારણં વિભાવિતં. **તસ્મિ**ન્તિ તસ્મિં પિણ્ડાય ચરણકપત્તે.

૬૫. **સગારવા સપ્પતિસ્સા**તિ એત્થ ગરુભાવો ગારવં, પાસાણચ્છત્તં વિય ગરુકરણીયતા. સહ ગારવેનાતિ સગારવા. ગરુના કિસ્મિઞ્ચિ વુત્તે ગારવવસેન પતિસ્સવનં પતિસ્સો, પતિસ્સવભૂતં તંસભાગઞ્ચ યંકિઞ્ચિ ગારવન્તિ અત્થો. સહ પતિસ્સેનાતિ સપ્પતિસ્સા, ઓવાદં સમ્પટિચ્છન્તાતિ અત્થો . પતિસ્સીયતીતિ વા પતિસ્સો, ગરુકાતબ્બો. તેન સહ પતિસ્સેનાતિ **સપ્પતિસ્સા**. અટ્ઠકથાયં પન બ્યઞ્જનવિચારં અકત્વા અત્થમત્તમેવ દસ્સેતું ''**ગરુકભાવઞ્ચેવ જેટ્ઠકભાવઞ્ચ ઉપટ્ઠપેત્વા**''તિ વુત્તં. **સાહૂ**તિ સાધુ. **લહૂ**તિ અગરુ, મમ તુય્હં ઉપજ્ઝાયભાવે ભારિયં નામ નત્થીતિ અત્થો. **ઓપાયિક**ન્તિ ઉપાયપટિસંયુત્તં તે ઉપજ્ઝાયગ્ગહણં ઇમિના ઉપાયેન ત્વં મે ઇતો પટ્ઠાય ભારો જાતોસીતિ વુત્તં હોતિ. **પતિરૂપ**ન્તિ અનુરૂપં તવ ઉપજ્ઝાયગ્ગહણન્તિ અત્થો. **પાસાદિકેના**તિ પસાદાવહેન કાયવચીપયોગેન. **સમ્પાદેહી**તિ તિવિધસિક્ખં નિપ્ફાદેહીતિ અત્થો. **કાયેન વા**તિ હત્થમુદ્દાદિં દસ્સેન્તો કાયેન વા વિઞ્ઞાપેતિ. **ગહિતો તયા…પે॰… વિઞ્ઞાપેતી**તિ ''સાહૂ''તિઆદીસુ એકં વદન્તોયેવ ઇમમત્થં વિઞ્ઞાપેતીતિ વુચ્ચતિ. તેનેવાહ ''**ઇદમેવ હી**''તિઆદિ. **સાધૂતિ સમ્પટિચ્છનં સન્ધાયા**તિ ઉપજ્ઝાયેન ''સાહૂ''તિ વુત્તે સદ્ધિવિહારિકસ્સ ''સાધૂ''તિ સમ્પટિચ્છનવચનં સન્ધાય. કસ્મા નપ્પમાણન્તિ આહ ''**આયાચનદાનમત્તેન હી**''તિઆદિ, સદ્ધિવિહારિકસ્સ ''ઉપજ્ઝાયો મે, ભન્તે, હોહી''તિ આયાચનમત્તેન, ઉપજ્ઝાયસ્સ ચ ''સાહૂ''તિઆદિના દાનવચનમત્તેનાતિ અત્થો. **ન એત્થ સમ્પટિચ્છનં અઙ્ગ**ન્તિ સદ્ધિવિહારિકસ્સ સમ્પટિચ્છનવચનં એત્થ ઉપજ્ઝાયગ્ગહણે અઙ્ગં ન હોતિ.

૬૬. **સમ્માવત્તના**તિ સમ્માપવત્તિ. **અસ્સા**તિ સદ્ધિવિહારિકસ્સ. **તાદિસમેવ મુખધોવનોદકં દાતબ્બ**ન્તિ ઉતુમ્હિ સરીરસભાવે ચ એકાકારે તાદિસમેવ દાતબ્બં. **દ્વે ચીવરાની**તિ પારુપનં સઙ્ઘાટિઞ્ચ સન્ધાય વદતિ. યદિ એવં ''સઙ્ઘાટિયો''તિ કસ્મા વુત્તન્તિ આહ ''**સબ્બઞ્હિ ચીવરં સઙ્ઘટિતત્તા સઙ્ઘાટીતિ વુચ્ચતી**''તિ. **પદવીતિહારેહી**તિ એત્થ પદં વીતિહરતિ એત્થાતિ **પદવીતિહારો**, પદવીતિહરણટ્ઠાનં દૂતવિલમ્બિતં અકત્વા સમગમને દ્વિન્નં પદાનં અન્તરે મુટ્ઠિરતનમત્તં. પદાનં વા વીતિહરણં અભિમુખં હરિત્વા નિક્ખેપો **પદવીતિહારો**તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. **ઇતો પટ્ઠાયા**તિ ''ન ઉપજ્ઝાયસ્સ ભણમાનસ્સા''તિ એત્થ વુત્ત **ન**-કારતો પટ્ઠાય. **સબ્બત્થ દુક્કટાપત્તિ વેદિતબ્બા**તિ ''ઈદિસેસુ ગિલાનોપિ ન મુચ્ચતી''તિ દસ્સનત્થં વુત્તં. અઞ્ઞમ્પિ હિ યથાવુત્તં ઉપજ્ઝાયવત્તં અનાદરિયેન અકરોન્તસ્સ

અગિલાનસ્સ વત્તભેદે સબ્બત્થ દુક્કટમેવ. તેનેવ વક્ખતિ ''અગિલાનેન હિ સદ્ધિવિહારિકેન સટ્ઠિવસ્સેનપિ સબ્બં ઉપજ્ઝાયવત્તં કાતબ્બં, અનાદરેન અકરોન્તસ્સ વત્તભેદે દુક્કટં. ન-કારપટિસંયુત્તેસુ પન પદેસુ ગિલાનસ્સપિ પટિક્ખિત્તકિરિયં કરોન્તસ્સ દુક્કટમેવા''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૬૪). **આપત્તિયા આસન્નવાચન્તિ** આપત્તિજનકમેવ વચનં સન્ધાય વદતિ. યાય હિ વાચાય આપત્તિં આપજ્જતિ, સા વાચા તસ્સા આપત્તિયા આસન્નાતિ વુચ્ચતિ.

ચીવરેન પત્તં વેઠેત્વાતિ એત્થ ''ઉત્તરાસઙ્ગસ્સ એકેન કણ્ણેન વેઠેત્વા''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **ગામે**તિ ગામપરિયાપન્ને તાદિસે કિસ્મિઞ્ચિ પદેસે. **અન્તરઘરે**તિ અન્તોગેહે. **પટિક્કમને**તિ આસનસાલાયં. તિક્ખત્તું પાનીયેન પુચ્છિતબ્બોતિ સમ્બન્ધો, આદિમ્હિ મજ્ઝે અન્તેતિ એવં તિક્ખત્તું પુચ્છિતબ્બોતિ અત્થો. **ઉપકટ્ઠો**તિ આસન્નો. **ધોતવાલિકાયા**તિ નિરજાય પરિસુદ્ધવાલિકાય. **સચે પહોતી**તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ **''ન કેનચિ ગેલઞ્ઞેન અભિભૂતો હોતી''**તિ. **પરિવેણં ગન્ત્વા**તિ ઉપજ્ઝાયસ્સ પરિવેણં ગન્ત્વા.

ઉપજ્ઝાયવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬૭. સદ્ધિવિહારિકવત્તકથા ઉત્તાનત્થાયેવ.

નસમ્માવત્તનાદિકથાવણ્ણના

૬૮. નસમ્માવત્તનાદિકથાયં **ગેહસ્સિતપેમન્તિ** ''પિતા મે અય''ન્તિ એવં ઉપ્પન્નપેમં. ઉપજ્ઝાયમ્હિ પિતુચિત્તુપટ્ઠાનમેવ હિ ઇધ ગેહસ્સિતપેમં નામ. ન હિ ઇદં અકુસલપક્ખિયં ગેહસ્સિતપેમં સન્ધાય વુત્તં પટિવિદ્ધસચ્ચાનં પહીનાનુગેધાનં તદસમ્ભવતો, ન ચ ભગવા ભિક્ખૂ સંકિલેસે નિયોજેતિ, ગેહસ્સિતપેમસદિસત્તા પન પેમમુખેન મેત્તાસિનેહો ઇધ વુત્તોતિ વેદિતબ્બં. ''તેસુ એકો વત્તસમ્પન્નો ભિક્ખુ…પે॰… તેસં અનાપત્તી''તિ વચનતો સચે એકો વત્તસમ્પન્નો ભિક્ખુ ''ભન્તે, તુમ્હે અપ્પોસ્સુક્કા હોથ, અહં તુમ્હાકં સદ્ધિવિહારિકં અન્તેવાસિકં વા ગિલાનં ઉપટ્ઠહિસ્સામિ, ઓવદિતબ્બં ઓવદિસ્સામિ, ઇતિ કરણીયેસુ ઉસ્સુક્કં આપજ્જિસ્સામી''તિ વદતિ, તે એવ વા સદ્ધિવિહારિકાદયો ''ભન્તે, તુમ્હે કેવલં અપ્પોસ્સુક્કા હોથા''તિ વદન્તિ, વત્તં વા ન સાદિયન્તિ , તતો પટ્ઠાય આચરિયુપજ્ઝાયાનં અનાપત્તીતિ વદન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

નસમ્માવત્તનાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાધબ્રાહ્મણવત્થુકથાવણ્ણના

૬૯. રાધબ્રાહ્મણવત્થુમ્હિ **કિસો અહોસી**તિ ખાદિતું વા ભુઞ્જિતું વા અસક્કોન્તો તનુકો અહોસિ અપ્પમંસલોહિતો. **ઉપ્પણ્ડુપ્પણ્ડુકજાતો**તિ સઞ્જાતુપ્પણ્ડુપ્પણ્ડુકભાવો પણ્ડુપલાસપ્પટિભાગો. **ધમનિસન્થતગત્તો**તિ પરિયાદિન્નમંસલોહિતત્તા સિરાજાલેનેવ સન્થરિતગત્તો. **અધિકારન્તિ** અધિકિરિયં, સક્કારન્તિ વુત્તં હોતિ. કતં જાનન્તીતિ **કતઞ્ઞુનો**, કતં પાકટં કત્વા જાનન્તીતિ **કતવેદિનો**. કિં પન થેરો ભગવતા બારાણસિયં તીહિ સરણગમનેહિ અનુઞ્ઞાતં પબ્બજ્જં ઉપસમ્પદઞ્ચ ન જાનાતીતિ? નો ન જાનાતિ. યદિ એવં ''કથાહં, ભન્તે, તં બ્રાહ્મણં પબ્બાજેમિ ઉપસમ્પાદેમી''તિ કસ્મા આહાતિ ઇમં અનુયોગં સન્ધાયાહ **''કિઞ્ચાપિ આયસ્મા સારિપુત્તો''**તિઆદિ. **પરિમણ્ડલેહી**તિ પરિપુણ્ણેહિ. **અઞ્ઞથા વા વત્તબ્બં અઞ્ઞથા વદતી**તિ ''ભન્તે''તિ વત્તબ્બં ''બન્ધે''તિ વદતિ.

૭૧-૭૩. સમનન્તરાતિ અનન્તરં. **પણ્ણત્તિવીતિક્કમં કરોતી**તિ સિક્ખાપદવીતિક્કમં કરોતિ. અત્તભાવપરિહરણત્થં નિસ્સીયન્તીતિ **નિસ્સયા**, પિણ્ડિયાલોપભોજનાદિકા ચત્તારો પચ્ચયા. તત્થ **પિણ્ડિયાલોપભોજનન્તિ** જઙ્ઘપિણ્ડિયબલેન

ચરિત્વા આલોપમત્તં લદ્ધભોજનં. **અતિરેકલાભોતિ** ‘‘પિણ્ડિયાલોપભોજનં નિસ્સાયા’’તિ એવં વુત્તભિક્ખાહારલાભતો અધિકલાભો સઙ્ઘભત્તાદિ. તત્થ સકલસ્સ સઙ્ઘસ્સ દાતબ્બભત્તં **સઙ્ઘભત્તં**. કતિપયે ભિક્ખૂ ઉદ્દિસિત્વા દાતબ્બભત્તં **ઉદ્દેસભત્તં**. નિમન્તેત્વા દાતબ્બભત્તં **નિમન્તનં**. સલાકં ગાહાપેત્વા દાતબ્બભત્તં **સલાકભત્તં**. એકસ્મિં પક્ખે એકદિવસં દાતબ્બભત્તં **પક્ખિકં**. ઉપોસથે દાતબ્બભત્તં **ઉપોસથિકં**. પાટિપદદિવસે દાતબ્બભત્તં **પાટિપદિકં**. વિત્થારકથા નેસં સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણનાયં આવિ ભવિસ્સતિ.

વિહારોતિ પાકારપરિચ્છિન્નો સકલો આવાસો. **અડ્ઢયોગોતિ**

દીઘપાસાદો. ગરુળસણ્ઠાનપાસાદોતિપિ વદન્તિ. **પાસાદોતિ** ચતુરસ્સપાસાદો. **હમ્મિયન્તિ** મુણ્ડચ્છદનપાસાદો. અપરે પન ભણન્તિ ‘‘વિહારો નામ દીઘમુખપાસાદો, અડ્ઢયોગો એકપસ્સચ્છદનકસેનાસનં , તસ્સ કિર એકપસ્સે ભિત્તિ ઉચ્ચતરા હોતિ, ઇતરપસ્સે નીચા, તેન તં એકપસ્સચ્છદનકં હોતિ, પાસાદો આયતચતુરસ્સપાસાદો, હમ્મિયં મુણ્ડચ્છદનં ચન્દિકઙ્ગણયુત્ત’’ન્તિ. **ગુહાતિ** પબ્બતગુહા. **પૂતિમુત્તન્તિ** યં કિઞ્ચિ મુત્તં. યથા સુવણ્ણવણ્ણોપિ કાયો ‘‘પૂતિકાયો’’તિ વુચ્ચતિ, એવં અભિનવમ્પિ મુત્તં પૂતિમુત્તમેવ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

રાધબ્રાહ્મણવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આચરિયવત્તકથાવણ્ણના

૭૫. ઉપસેનવત્થુમ્હિ **આચિણ્ણન્તિ** ચરિતં વત્તં અનુધમ્મતા. **કચ્ચિ ભિક્ખુ ખમનીયન્તિ** ભિક્ખુ કચ્ચિ તુય્હં ઇદં ચતુચક્કં નવદ્વારં સરીરયન્તં ખમનીયં સક્કા ખમિતું સહિતું પરિહરિતું, ન કિઞ્ચિ દુક્ખં ઉપ્પાદેતીતિ. **કચ્ચિ યાપનીયન્તિ** કચ્ચિ સબ્બકિચ્ચેસુ યાપેતું સક્કા, ન કિઞ્ચિ અન્તરાયં દસ્સેતીતિ. **જાનન્તાપિ તથાગતાતિ**એવમાદિ યં પરતો ‘‘કતિ વસ્સોસિ ત્વં ભિક્ખૂ’’તિઆદિના પુચ્છિ, તસ્સ પરિહારદસ્સનત્થં વુત્તં. તત્રાયં સઙ્ખેપત્થો – તથાગતા નામ જાનન્તાપિ સચે તાદિસં પુચ્છાકારણં હોતિ, પુચ્છન્તિ. સચે પન તાદિસં પુચ્છાકારણં નત્થિ, જાનન્તાપિ ન પુચ્છન્તિ. યસ્મા પન બુદ્ધાનં અજાનનં નામ નત્થિ, તસ્મા ‘‘અજાનન્તાપી’’તિ ન વુત્તં. **કાલં વિદિત્વા પુચ્છન્તીતિ** સચે તસ્સા પુચ્છાય સો કાલો હોતિ, એવં તં કાલં વિદિત્વા પુચ્છન્તિ. સચે ન હોતિ, એવમ્પિ કાલં વિદિત્વાવ ન પુચ્છન્તિ. એવં પુચ્છન્તાપિ ચ અત્થસંહિતં તથાગતા પુચ્છન્તિ, યં અત્થનિસ્સિતં કારણનિસ્સિતં, તદેવ પુચ્છન્તિ, નો અનત્થસંહિતં. કસ્મા? યસ્મા **અનત્થસંહિતે સેતુઘાતો તથાગતાનં**. **સેતુ** વુચ્ચતિ મગ્ગો, મગ્ગેનેવ તાદિસસ્સ વચનસ્સ ઘાતો સમુચ્છેદોતિ વુત્તં હોતિ.

ઇદાનિ **અત્થસંહિતન્તિ** એત્થ યં અત્થનિસ્સિતં વચનં તથાગતા પુચ્છન્તિ, તં દસ્સેન્તો ‘‘**દ્વીહિ આકારેહી**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **આકારેહીતિ** કારણેહિ . **ધમ્મં વા દેસેસ્સામાતિ** અટ્ઠુપ્પત્તિયુત્તં સુત્તં વા પુબ્બચરિતકારણયુત્તં જાતકં વા કથયિસ્સામ. **સાવકાનં વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામાતિ** સાવકાનં વા તાય પુચ્છાય વીતિક્કમં પાકટં કત્વા ગરુકં વા લહુકં વા સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસ્સામ આણં ઠપેસ્સામ. **અતિલહુન્તિ** અતિસીઘં.

૭૬. અઞ્ઞતિત્થિયવત્થુમ્હિ **અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બોતિ** પુબ્બે અઞ્ઞતિત્થિયો ભૂતોતિ અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો. એત્થ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩.૬૨) ચ તિત્થં જાનિતબ્બં, તિત્થકરો જાનિતબ્બો , તિત્થિયા જાનિતબ્બા, તિત્થિયસાવકા જાનિતબ્બા. તત્થ **તિત્થં** નામ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો. એત્થ હિ સત્તા તરન્તિ ઉપ્પિલવન્તિ ઉમ્મુજ્જનિમુજ્જં કરોન્તિ, તસ્મા ‘‘તિત્થ’’ન્તિ વુચ્ચન્તિ. તાસં દિટ્ઠીનં ઉપ્પાદેતા **તિત્થકરો** નામ પૂરણકસ્સપાદિકો. તસ્સ લદ્ધિં ગહેત્વા પબ્બજિતા **તિત્થિયા** નામ. તે હિ તિત્થે જાતાતિ તિત્થિયા, યથાવુત્તં વા દિટ્ઠિગતસઙ્ખાતં તિત્થં એતેસં અત્થીતિ તિત્થિકા, તિત્થિકા એવ તિત્થિયા. તેસં

પચ્ચયદાયકા **તિત્થિયસાવકા**તિ વેદિતબ્બા. **સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનો**તિ સહધમ્મિકેન વુચ્ચમાનો, કરણત્થે ઉપયોગવચનં. પઞ્ચહિ સહધમ્મિકેહિ સિક્ખિતબ્બત્તા, તેસં વા સન્તકત્તા ''સહધમ્મિક''ન્તિ લદ્ધનામેન બુદ્ધપઞ્ઞત્તેન સિક્ખાપદેન વુચ્ચમાનોતિ અત્થો. **પસૂરો**તિ તસ્સ નામં. **પરિબ્બાજકો**તિ ગિહિબન્ધનં પહાય પબ્બજ્જુપગતો.

તંયેવ તિત્થાયતનન્તિ એત્થ દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિસઙ્ખાતં તિત્થમેવ આયતનન્તિ તિત્થાયતનં, તિત્થં વા એતેસં અત્થીતિ તિત્થિનો, તિત્થિયા, તેસં આયતનન્તિપિ **તિત્થાયતનં. આયતન**ન્તિ ચ ''અસ્સાનં કમ્બોજો આયતનં, ગુન્નં દક્ખિણપથો આયતન''ન્તિ એત્થ સઞ્જાતિટ્ઠાનં આયતનં નામ.

> ''મનોરમે આયતને, સેવન્તિ નં વિહઙ્ગમા;
> છાયં છાયત્થિનો યન્તિ, ફલત્થં ફલભોજિનો''તિ. (અ॰ નિ॰ ૫.૩૮) –

એત્થ સમોસરણટ્ઠાનં. ''પઞ્ચિમાનિ, ભિક્ખવે, વિમુત્તાયતનાની''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૨૬) એત્થ કારણં, તં ઇધ સબ્બમ્પિ લબ્ભતિ. સબ્બેપિ હિ દિટ્ઠિગતિકા સઞ્જાયમાના ઇમાસુયેવ દ્વાસટ્ઠિયા દિટ્ઠીસુ સઞ્જાયન્તિ, સમોસરમાનાપિ એતાસુયેવ સમોસરન્તિ સન્નિપતન્તિ, દિટ્ઠિગતિકભાવે ચ નેસં ઇમાયેવ દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો કારણં, તસ્મા યથાવુત્તં તિત્થમેવ સઞ્જાતિઆદિના અત્થેન આયતનન્તિ તિત્થાયતનં, તેનેવત્થેન તિત્થીનં આયતનન્તિપિ તિત્થાયતનં.

આયસ્મતો નિસ્સાય વચ્છામીતિ એત્થ **આયસ્મતો**તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં, આયસ્મન્તં નિસ્સાય વસિસ્સામીતિ અત્થો. **બ્યત્તો...પે॰... વુત્તલક્ખણોયેવા**તિ પરિસુપટ્ઠાપકબહુસ્સુતં સન્ધાય વદતિ. **પઞ્ચહુપાલિ અઙ્ગેહી**તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં પરતો આવિ ભવિસ્સતિ.

આચરિયવત્તકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પણામનાખમાપનાકથાવણ્ણના

૮૦. યં પુબ્બે લક્ખણં વુત્તન્તિ સમ્બન્ધો, ''તેનેવ લક્ખણેન નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ આપત્તિ વેદિતબ્બા''તિ પોત્થકેસુ પાઠો દિસ્સતિ, ''ન તેનેવ લક્ખણેન નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ આપત્તિ વેદિતબ્બા''તિ એવં પનેત્થ પાઠો વેદિતબ્બો. સદ્ધિવિહારિકસ્સ વુત્તલક્ખણેન નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ આપત્તિ ન વેદિતબ્બાતિ એવં પનેત્થ અત્થોપિ વેદિતબ્બો. અઞ્ઞથા ''નિસ્સયન્તેવાસિકેન હિ યાવ આચરિયં નિસ્સાય વસતિ, તાવ સબ્બં આચરિયવત્તં કાતબ્બ''ન્તિ ઇદં વિરુજ્ઝેય્ય. ઇદઞ્હિ વચનં નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ અમુત્તનિસ્સયસ્સેવ વત્તં અકરોન્તસ્સ આપત્તીતિ દીપેતિ. તસ્મા સદ્ધિવિહારિકસ્સ યથાવુત્તવત્તં અકરોન્તસ્સ નિસ્સયમુત્તકસ્સ અમુત્તકસ્સપિ આપત્તિ, નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ પન અમુત્તનિસ્સયસ્સેવ આપત્તીતિ ગહેતબ્બં. તેનેવ **વિસુદ્ધિમગ્ગેપિ** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૪૧) **ઞાતિપલિબોધકથાયં** –

> ''ઞાતીતિ વિહારે આચરિયુપજ્ઝાયસદ્ધિવિહારિકઅન્તેવાસિકસમાનુપજ્ઝાયકસમાનાચરિયકા, ઘરે માતા પિતા ભગિની ભાતાતિ એવમાદિકા. તે ગિલાના ઇમસ્સ પલિબોધા હોન્તિ, તસ્મા સો પલિબોધો ઉપટ્ઠહિત્વા તેસં પાકતિકકરણેન ઉપચ્છિન્દિતબ્બો. તત્થ ઉપજ્ઝાયો તાવ ગિલાનો સચે લહું ન વુટ્ઠાતિ, યાવજીવં પટિજગ્ગિતબ્બો. તથા પબ્બજ્જાચરિયો ઉપસમ્પદાચરિયો સદ્ધિવિહારિકો ઉપસમ્પાદિતપબ્બાજિતઅન્તેવાસિકસમાનુપજ્ઝાયકા ચ. નિસ્સયાચરિય ઉદ્દેસાચરિય નિસ્સયન્તેવાસિક ઉદ્દેસન્તેવાસિકસમાનાચરિયકા પન યાવ નિસ્સયઉદ્દેસા અનુપચ્છિન્ના, તાવ પટિજગ્ગિતબ્બા''તિ –

વિભાગેન વુત્તં. અયઞ્ચ વિભાગો ''તેનેવ લક્ખણેન નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સ આપત્તિ વેદિતબ્બા''તિ એવં પાઠે સતિ ન યુજ્જેય્ય. અયઞ્હિ પાઠો સદ્ધિવિહારિકસ્સ વિય નિસ્સયન્તેવાસિકસ્સપિ યથાવુત્તવત્તં અકરોન્તસ્સ નિસ્સયમુત્તકસ્સ અમુત્તકસ્સપિ આપત્તીતિ ઇમમત્થં દીપેતિ, તસ્મા વુત્તનયેનેવેત્થ પાઠો ગહેતબ્બો.

પબ્બજ્જઉપસમ્પદધમ્મન્તેવાસિકેહિ પન...પે॰... તાવ વત્તં કાતબ્બન્તિ

પબ્બજ્જાચરિયઉપસમ્પદાચરિયધમ્માચરિયાનં

એતેહિ યથાવુત્તવત્તં કાતબ્બં. તત્થ યેન સિક્ખાપદાનિ દિન્નાનિ, અયં **પબ્બજ્જાચરિયો**. યેન ઉપસમ્પદકમ્મવાચા વુત્તા, અયં **ઉપસમ્પદાચરિયો**. યો ઉદ્દેસં પરિપુચ્છં વા દેતિ, અયં **ધમ્માચરિયો**તિ વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

પણામનાખમાપનાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાવણ્ણના

૮૩. નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાયં **દિસં ગતો**તિ પુન આગન્તુકામો અનાગન્તુકામો વા હુત્વા વાસત્થાય કઞ્ચિ દિસં ગતો. **ભિક્ખુનો સભાગત**ન્તિ પેસલભાવં. **ઓલોકેત્વા**તિ ઉપપરિક્ખિત્વા. **વિબ્ભન્તે...પે॰... તત્થ ગન્તબ્બ**ન્તિ એત્થ સચે કેનચિ કરણીયેન તદહેવ ગન્તું અસક્કોન્તો કતિપાહેન ગમિસ્સામીતિ ગમને સઉસ્સાહો હોતિ, રક્ખતીતિ વદન્તિ. **મા ઇધ પટિક્કમી**તિ મા ઇધ પવિસિ. **તત્રેવ વસિતબ્બ**ન્તિ તત્થેવ નિસ્સયં ગહેત્વા વસિતબ્બં. **તંયેવ વિહારં...પે॰... વસિતું વટ્ટતી**તિ એત્થ ઉપજ્ઝાયેન પરિચ્ચત્તત્તા ઉપજ્ઝાયસમોધાનપરિહારો નત્થિ, તસ્મા ઉપજ્ઝાયેન સમોધાનગતસ્સપિ આચરિયસ્સ સન્તિકે ગહિતનિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ.

આચરિયમ્હા નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધીસુ આચરિયો પક્કન્તો વા હોતીતિ એત્થ ''પક્કન્તોતિ દિસં ગતો''તિઆદિના ઉપજ્ઝાયસ્સ પક્કમને યો વિનિચ્છયો વુત્તો, સો તત્થ વુત્તનયેનેવ ઇધાપિ સક્કા વિઞ્ઞાતુન્તિ તં અવત્વા ''કોચિ આચરિયો આપુચ્છિત્વા પક્કમતી''તિઆદિના અઞ્ઞોયેવ નયો આરદ્ધો, અયઞ્ચ નયો ઉપજ્ઝાયપક્કમનેપિ વેદિતબ્બોયેવ. ઈદિસેસુ હિ ઠાનેસુ એકત્થ વુત્તલક્ખણં અઞ્ઞત્થાપિ દટ્ઠબ્બં. **સચે દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વા નિવત્તતિ, પટિપ્પસ્સદ્ધો હોતી**તિ એત્થ એત્તાવતા દિસાપક્કન્તો નામ હોતીતિ અન્તેવાસિકે અનિક્ખિત્તધુરેપિ નિસ્સયો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. **આચરિયુપજ્ઝાયા દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમ્મ અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વસન્તી**તિ બહિઉપચારસીમાયં અન્તેવાસિકસદ્ધિવિહારિકાનં વસનટ્ઠાનતો દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમ્મ અઞ્ઞસ્મિં સેનાસને વસન્તિ, અન્તોઉપચારસીમાયં પન દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વાપિ વસતો નિસ્સયો ન પટિપ્પસ્સમ્ભતિ. ''સચેપિ આચરિયો મુઞ્ચિતુકામોવ હુત્વા નિસ્સયપણામનાય પણામેતી''તિઆદિ સબ્બં ઉપજ્ઝાયસ્સ આણત્તિયમ્પિ વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

નિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપસમ્પાદેતબ્બપઞ્ચકકથાવણ્ણના

૮૪. **પઞ્ચહિ , ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતેના**તિઆદીસુ **ન સામણેરો ઉપટ્ઠાપેતબ્બો**તિ ઉપજ્ઝાયેન હુત્વા સામણેરો ન ગહેતબ્બો. અયમત્થો **અઙ્ગુત્તરનિકાયટ્ઠકથાયં** (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૨૫૧-૨૫૩) વુત્તોયેવ.

> ''અત્તાનમેવ પઠમં, પતિરૂપે નિવેસયે;
> અથઞ્ઞમનુસાસેય્ય, ન કિલિસ્સેય્ય પણ્ડિતો''તિ. (ધ॰ પ॰ ૧૫૮) –

ઇમસ્સ અનુરૂપવસેન પઠમં તાવ અત્તસમ્પત્તિયં નિયોજેતું “**ન અસેક્ખેન સીલક્ખન્ધેના**”તિઆદિ વુત્તં, ન આપત્તિઅઙ્ગવસેન. તત્થ **અસેક્ખેન સીલક્ખન્ધેના**તિ અસેક્ખસ્સ સીલક્ખન્ધો અસેક્ખો સીલક્ખન્ધો નામ. અસેક્ખસ્સ અયન્તિ હિ અસેક્ખો, સીલક્ખન્ધો. એવં સબ્બત્થ. એવઞ્ચ કત્વા વિમુત્તિઞાણદસ્સનસઙ્ખાતસ્સ પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સપિ અસેક્ખતા ઉપપન્ના. **અસેક્ખસીલ**ન્તિ ચ ન મગ્ગફલમેવ અધિપ્પેતં, અથ ખો યંકિઞ્ચિ અસેક્ખસન્તાને પવત્તસીલં લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકસ્સ સીલસ્સ ઇધાધિપ્પેતત્તા. સમાધિક્ખન્ધાદીસુપિ વિમુત્તિક્ખન્ધપરિયોસાનેસુ અયમેવ નયો. તસ્મા યથા સીલસમાધિપઞ્ઞાક્ખન્ધા મિસ્સકા અધિપ્પેતા, એવં વિમુત્તિક્ખન્ધોપીતિ તદઙ્ગવિમુત્તિઆદયોપિ વેદિતબ્બા, ન પટિપ્પસ્સદ્ધિવિમુત્તિ એવ. વિમુત્તિઞાણદસ્સનં પન લોકિયમેવ. તેનેવ **સંયુત્તનિકાયટ્ઠકથાયં** (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૩૫) વુત્તં ‘‘પુરિમેહિ ચતૂહિ પદેહિ લોકિયલોકુત્તરસીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિયો કથિતા, વિમુત્તિઞાણદસ્સનં પચ્ચવેક્ખણઞાણં હોતિ, તં લોકિયમેવા’’તિ.

અસ્સદ્ધોતિઆદીસુ તીસુ વત્થૂસુ સદ્ધા એતસ્સ નત્થીતિ **અસ્સદ્ધો**. સુક્કપક્ખે સદ્દહતીતિ **સદ્ધો**, સદ્ધા વા એતસ્સ અત્થીતિપિ સદ્ધો. નત્થિ એતસ્સ હિરીતિ **અહિરિકો**, અકુસલસમાપત્તિયા અજિગુચ્છમાનસ્સેતં અધિવચનં. હિરી એતસ્સ અત્થીતિ **હિરિમા**. ન ઓત્તપ્પતીતિ **અનોત્તપ્પી**, અકુસલસમાપત્તિયા ન ભાયતીતિ વુત્તં હોતિ. તબ્બિપરીતો **ઓત્તપ્પી**. કુચ્છિતં સીદતીતિ **કુસીતો**, હીનવીરિયસ્સેતં અધિવચનં. આરદ્ધં વીરિયં એતસ્સાતિ **આરદ્ધવીરિયો**, સમ્મપ્પધાનયુત્તસ્સેતં અધિવચનં. મુટ્ઠા સતિ એતસ્સાતિ **મુટ્ઠસ્સતિ**, નટ્ઠસ્સતીતિ વુત્તં હોતિ. ઉપટ્ઠિતા સતિ એતસ્સાતિ **ઉપટ્ઠિતસ્સતિ**, નિચ્ચં આરમ્મણાભિમુખપ્પવત્તસતિસ્સેતં અધિવચનં.

અધિસીલે સીલવિપન્નો ચ **અજ્ઝાચારે આચારવિપન્નો** ચ આપજ્જિત્વા અવુટ્ઠિતો. સસ્સતુચ્છેદસઙ્ખાતં અન્તં ગણ્હાતિ ગાહયતીતિ વા **અન્તગ્ગાહિકા**, મિચ્છાદિટ્ઠિ. **પુરિમાનિ દ્વે પદાની**તિ ‘‘ન પટિબલો હોતિ અન્તેવાસિં વા સદ્ધિવિહારિં વા ગિલાનં ઉપટ્ઠાતું વા ઉપટ્ઠાપેતું વા, અનભિરતં વૂપકાસેતું વા વૂપકાસાપેતું વા’’તિ ઇમાનિ દ્વે પદાનિ.

અભિવિસિટ્ઠો ઉત્તમો સમાચારોતિ અભિસમાચારો, અભિસમાચારોવ સિક્ખિતબ્બતો સિક્ખાતિ **આભિસમાચારિકા સિક્ખા**, અભિસમાચારં વા આરબ્ભ પઞ્ઞત્તા સિક્ખા **આભિસમાચારિકા**. મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિભૂતાતિ **આદિબ્રહ્મચરિયકા**, ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્નસિક્ખાયેતં અધિવચનં. તેનેવ ‘‘ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્નં આદિબ્રહ્મચરિયકં, ખન્ધકવત્તપરિયાપન્નં આભિસમાચારિક’’ન્તિ **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૧) વુત્તં. તસ્મા **સેક્ખપણ્ણત્તિય**ન્તિ એત્થ સિક્ખિતબ્બતો સબ્બાપિ ઉભતોવિભઙ્ગપરિયાપન્ના પણ્ણત્તીતિ ગહેતબ્બા. તેનેવ **ગણ્ઠિપદે**પિ વુત્તં ‘‘સેક્ખપણ્ણત્તિયન્તિ પારાજિકમાદિં કત્વા સિક્ખિતબ્બસિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિય’’ન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

ઉપસમ્પાદેતબ્બપઞ્ચકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બવત્થુકથાવણ્ણના

૮૬. અઞ્ઞતિત્થિયવત્થુમ્હિ આજીવકો અચેલકોતિ દુવિધો નગ્ગપરિબ્બાજકોતિ આહ “**નગ્ગપરિબ્બાજકસ્સેવ આજીવકસ્સ વા**”તિઆદિ. તત્થ **આજીવકો** ઉપરિ એકમેવ વત્થં ઉપકચ્છકે પવેસેત્વા પરિદહતિ, હેટ્ઠા નગ્ગો. **અચેલકો** સબ્બેન સબ્બં નગ્ગોયેવ.

૮૭. **આમિસકિઞ્ચિક્ખસમ્પદાનં** નામ અપ્પમત્તકસ્સેવ દેય્યધમ્મસ્સ અનુપ્પદાનં. **રૂપૂપજીવિકા**તિ અત્તનો રૂપંયેવ નિસ્સાય જીવન્તિયો. વેસિયા ગોચરો મિત્તસન્થવવસેન ઉપસઙ્કમિતબ્બટ્ઠાનં અસ્સાતિ **વેસિયાગોચરો**. એસ નયો સબ્બત્થ. **યોબ્બનપ્પત્તા યોબ્બનાતીતા** વાતિ ઉભયેનપિ મહલ્લિકા અનિવિદ્ધકુમારિયોવ વદતિ. **ભિક્ખુનિયો** નામ

ઉસ્સન્નબ્રહ્મચરિયા, તથા **ભિક્ખૂપિ**. તેસં અઞ્ઞમઞ્ઞવિસભાગવત્થુભાવતો સન્થવવસેન ઉપસઙ્કમને કતિપાહેનેવ બ્રહ્મચરિયન્તરાયો સિયાતિ આહ "**તાહિ સદ્ધિં ખિપ્પમેવ વિસ્સાસો હોતિ, તતો સીલં ભિજ્જતી**"તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચાબાધવત્થુકથાવણ્ણના

૮૮. પઞ્ચાબાધવત્થુમ્હિ **નખપિટ્ઠિપ્પમાણન્તિ** એત્થ ''કનિટ્ઠઙ્ગુલિનખપિટ્ઠિ અધિપ્પેતા''તિ તીસુપિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. "**તઞ્ચે નખપિટ્ઠિપ્પમાણમ્પિ વડ્ઢનકપક્ખે ઠિતં હોતિ, ન પબ્બાજેતબ્બો**"તિ ઇમિના સામઞ્ઞતો લક્ખણં દસ્સિતં, તસ્મા યત્થ કત્થચિ સરીરાવયવેસુ નખપિટ્ઠિપ્પમાણં વડ્ઢનકપક્ખે ઠિતઞ્ચે, ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. એવઞ્ચ સતિ નખપિટ્ઠિપ્પમાણમ્પિ અવડ્ઢનકપક્ખે ઠિતઞ્ચે, સબ્બત્થ વટ્ટતીતિ આપન્નં, તઞ્ચ ન સામઞ્ઞતો અધિપ્પેતન્તિ પદેસવિસેસેયેવ નિયમેત્વા દસ્સેન્તો "**સચે પના**"તિઆદિમાહ. સચે હિ અવિસેસેન નખપિટ્ઠિપ્પમાણં અવડ્ઢનકપક્ખે ઠિતં વટ્ટેય્ય, ''નિવાસનપારુપનેહિ પકતિપઅચ્છન્ને ઠાને''તિ પદેસનિયમં ન કરેય્ય, તસ્મા નિવાસનપારુપનેહિ પકતિપટિચ્છન્નટ્ઠાનતો અઞ્ઞત્થ નખપિટ્ઠિપ્પમાણં અવડ્ઢનકપક્ખે ઠિતમ્પિ ન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં, નખપિટ્ઠિપ્પમાણતો ખુદ્દકતરં પન અવડ્ઢનકપક્ખે વડ્ઢનકપક્ખે વા ઠિતં હોતુ, વટ્ટતિ નખપિટ્ઠિપ્પમાણતો ખુદ્દકતરસ્સ વડ્ઢનકપક્ખે અવડ્ઢનકપક્ખે વા ઠિતસ્સ મુખાદીસુયેવ પટિક્ખિત્તત્તા.

ગણ્ડેપિ ઇમિનાવ નયેન વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. તત્થ પન મુખાદીસુ કોલટ્ઠિમત્તતો ખુદ્દકતરોપિ ગણ્ડો ન વટ્ટતીતિ વિસું ન દસ્સિતો. ''મુખાદિકે અપ્પટિચ્છન્નટ્ઠાને અવડ્ઢનકપક્ખે ઠિતોપિ ન વટ્ટતી''તિ એત્તકમેવ હિ તત્થ વુત્તં, તથાપિ કુટ્ઠે વુત્તનયેન મુખાદીસુ કોલટ્ઠિપ્પમાણતો ખુદ્દકતરોપિ ગણ્ડો ન વટ્ટતીતિ વિઞ્ઞાયતિ, તસ્મા **અવડ્ઢનકપક્ખે ઠિતોપી**તિ એત્થ **પિ**-સદ્દો અવુત્તસમ્પિણ્ડનત્થો. તેન કોલટ્ઠિમત્તતો ખુદ્દકતરોપિ ન વટ્ટતીતિ અયમત્થો દસ્સિતોયેવાતિ અયમમ્હાકં ખન્તિ. **પકતિવણ્ણે જાતે**તિ રોગહેતુકસ્સ વિકારવણ્ણસ્સ અભાવં સન્ધાય વુત્તં. **કોલટ્ઠિમત્તકો**તિ બદરટ્ઠિપ્પમાણો. **સુછવિં કારેત્વા**તિ સઞ્જાતછવિં કારેત્વા. ''સઞ્છવિં કારેત્વા''તિપિ પાઠો, વિજ્જમાનછવિં કારેત્વાતિ અત્થો. **પદુમપુણ્ડરીકપત્તવણ્ણન્તિ** રત્તપદુમસેતપદુમવસેન પદુમપત્તવણ્ણં. **સોસબ્યાધી**તિ ખયરોગો.

પઞ્ચાબાધવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાજભટાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૯૦-૯૬. રાજભટાદિવત્થૂસુ **આહંસૂ**તિ મનુસ્સા વદિંસુ. **તસ્મા...પે૰... એવમાહા**તિ યસ્મા સયં ધમ્મસ્સામી, તસ્મા ભિક્ખૂહિ અપબ્બાજિતબ્બં ચોરં અઙ્ગુલિમાલં પબ્બાજેત્વા આયતિં અકરણત્થાય ભિક્ખૂનં સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેન્તો ''ન, ભિક્ખવે, ધજબન્ધો ચોરો પબ્બાજેતબ્બો, યો પબ્બાજેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ આહ. **ઉપરમન્તી**તિ વિરમન્તિ નિવત્તન્તિ. **ભિન્દિત્વા**તિ અન્દુબન્ધનં ભિન્દિત્વા. **છિન્દિત્વા**તિ સઙ્ખલિકબન્ધનં છિન્દિત્વા. **મુઞ્ચિત્વા**તિ રજ્જુબન્ધનં મુઞ્ચિત્વા. **વિવરિત્વા**તિ ગામબન્ધનાદીસુ ગામદ્વારાદીનિ વિવરિત્વા. **અપસ્સમાનાનં વા પલાયતી**તિ પુરિસગુત્તિયં પુરિસાનં અપસ્સમાનાનં પલાયતિ. **ઉપડ્ઢુપડ્ઢન્તિ** થોકં થોકં.

૯૭. અભિસેકાદીસુ બન્ધનાગારાદીનિ સોધેન્તિ, તં સન્ધાયાહ "**સબ્બસાધારણેન વા નયેના**"તિ. **સચે સયમેવ પણ્ણં આરોપેન્તિ, ન વટ્ટતી**તિ તા ભુજિસ્સિત્થિયો ''મયમ્પિ દાસિયો હોમા''તિ સયમેવ દાસિપણ્ણં લિખાપેન્તિ, ન વટ્ટતિ. **તક્કં સીસે આસિત્તકસદિસાવ હોન્તી**તિ યથા અદાસે કરોન્તા તક્કેન સીસં ધોવિત્વા અદાસં કરોન્તિ, એવં

આરામિકવચનેન દિન્નત્તા અદાસાવ તેતિ અધિપ્પાયો. તક્કાસિઞ્ચનં પન સીહળદીપે ચારિત્તન્તિ વદન્તિ. **નેવ પબ્બાજેતબ્બોતિ વુત્તન્તિ** કપ્પિયવચનેન દિન્નેપિ સઙ્ઘસ્સ આરામિકદાસત્તા એવં વુત્તં. **નિસ્સામિકદાસો** નામ યસ્સ સામિકા સપુત્તદારાદયો મતા હોન્તિ, ન કોચિ તસ્સ પરિગ્ગાહકો, સોપિ પબ્બાજેતું ન વટ્ટતિ, તં પન અત્તનાપિ ભુજિસ્સં કાતું વટ્ટતિ. યે વા પન તસ્મિં રટ્ઠે સામિનો, તેહિપિ કારાપેતું વટ્ટતિ. ''દેવદાસિપુત્તં પબ્બાજેતું વટ્ટતી''તિ **તીસુ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. દાસસ્સ પબ્બજિત્વા અત્તનો સામિકે દિસ્વા પલાયન્તસ્સ આપત્તિ નત્થીતિ વદન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

રાજભટાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિસ્સયમુચ્ચનકકથાવણ્ણના

૧૦૩. નિસ્સયમુચ્ચનકસ્સ વત્તેસુ પઞ્ચકછક્કેસુ પન **ઉભયાનિ ખો પન...પે॰... અનુબ્યઞ્જનસોતિ** એત્થ ''સબ્બોપિ ચાયં પભેદો માતિકાટ્ઠકથાયં આતાયં આતો હોતી''તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **આપત્તિં જાનાતીતિ**આદીસુ ચ ''પાઠે અવત્તમાનેપિ 'ઇદં નામ કત્વા ઇદં આપજ્જતી'તિ જાનાતિ ચે, વટ્ટતી''તિ તત્થેવ વુત્તં. તઞ્ચ ખો પુબ્બે પાઠે પગુણે કતેતિ ગહેતબ્બન્તિ ચ આચરિયુપજ્ઝાયાનમ્પિ એસેવ નયોતિ ચ કેચિ વદન્તિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

નિસ્સયમુચ્ચનકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રાહુલવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૫. રાહુલવત્થુમ્હિ **તત્થેવ વિહરિંસૂતિ** સબ્બેપિ તે અરહત્તં પત્તકાલતો પટ્ઠાય અરિયા નામ મજ્ઝત્તાવ હોન્તીતિ રઞ્ઞો પહિતસાસનં દસબલસ્સ અનારોચેત્વાવ તત્થ વિહરિંસુ. **એકદિવસં જાતં કાળુદાયિં નામ અમચ્ચન્તિ** અયં કિર (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૨૫) પદુમુત્તરબુદ્ધકાલે હંસવતીનગરે કુલગેહે નિબ્બત્તો સત્થુ ધમ્મદેસનં સુણન્તો સત્થારં એકં ભિક્ખું કુલપ્પસાદકાનં અગ્ગટ્ઠાને ઠપેન્તં દિસ્વા અધિકારકમ્મં કત્વા તં ઠાનન્તરં પત્થેસિ. સો યાવજીવં કુસલં કત્વા દેવમનુસ્સેસુ સંસરન્તો અમ્હાકં બોધિસત્તસ્સ માતુકુચ્છિયં પટિસન્ધિગ્ગહણદિવસે કપિલવત્થુસ્મિંયેવ અમચ્ચગેહે પટિસન્ધિં ગણ્હિ. જાતદિવસે બોધિસત્તેન સદ્ધિંયેવ જાતોતિ તં દિવસંયેવ દુકૂલચુમ્બટકે નિપજ્જાપેત્વા બોધિસત્તસ્સ ઉપટ્ઠાનત્થાય નયિંસુ. બોધિસત્તેન હિ સદ્ધિં બોધિરુક્ખો રાહુલમાતા ચતસ્સો નિધિકુમ્ભિયો આરોહનિયહત્થી કણ્ડકો છન્નો કાળુદાયીતિ ઇમે સત્ત એકદિવસે જાતત્તા સહજાતા નામ અહેસું. અથસ્સ નામગ્ગહણદિવસે સકલનગરસ્સ ઉદગ્ગચિત્તદિવસે જાતોતિ ઉદાયીત્વેવ નામં અકંસુ. થોકં કાળધાતુકત્તા પન કાળુદાયી નામ જાતો. સો બોધિસત્તેન સદ્ધિં કુમારકીળં કીળન્તો વુદ્ધિં અગમાસિ.

સટ્ઠિમત્તાહિ ગાથાહીતિ –

''અઙ્ગારિનો દાનિ દુમા ભદન્તે;
ફલેસિનો છદનં વિપ્પહાય;
તે અચ્ચિમન્તોવ પભાસયન્તિ;
સમયો મહાવીર ભાગીરસાનં. (થેરગા॰ ૫૨૭)

''નાતિસીતં નાતિઉણ્હં, નાતિદુબ્ભિક્ખછાતકં;
સદ્દલા હરિતા ભૂમિ, એસ કાલો મહામુની''તિ. –

આદિકાહિ સટ્ઠિમત્તાહિ ગાથાહિ. ‘‘**પોક્ખરવસ્સ**ન્તિ પોક્ખરપત્તવણ્ણમુદક’’ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. પોક્ખરપત્તપ્પમાણં મજ્ઝે ઉટ્ઠહિત્વા અનુક્કમેન સતપટલં સહસ્સપટલં હુત્વા વસ્સનકવસ્સન્તિપિ વદન્તિ. તસ્મિં કિર વસ્સન્તે તેમેતુકામાવ તેમેન્તિ, ન ઇતરે. **એકોપિ રાજા વા…પે॰… ગતો નત્થી**તિ ધમ્મદેસનં સુત્વા પક્કન્તેસુ ઞાતીસુ એકોપિ રાજા વા રાજમહામત્તો વા ‘‘સ્વે અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હથા’’તિ નિમન્તેત્વા ગતો નત્થિ. પિતાપિસ્સ સુદ્ધોદનમહારાજા ‘‘મય્હં પુત્તો મમ ગેહં અનાગન્ત્વા કહં ગમિસ્સતી’’તિ અનિમન્તેત્વાવ અગમાસિ, ગન્ત્વા પન ગેહે વીસતિયા ભિક્ખુસહસ્સાનં યાગુઆદીનિ પટિયાદાપેત્વા આસનાનિ પઞ્ઞાપેસિ.

કુલનગરેતિ ઞાતિકુલસ્સ નગરે. **ઉણ્હીસતો પટ્ઠાયા**તિ સીસતો પટ્ઠાય. **ઉણ્હીસ**ન્તિ હિ ઉણ્હીસસદિસત્તા ભગવતો પરિપુણ્ણનલાટસ્સ પરિપુણ્ણસીસસ્સ ચ એતં અધિવચનં. ભગવતો હિ દક્ખિણકણ્ણચૂળિકતો પટ્ઠાય મંસપટલં ઉટ્ઠહિત્વા સકલનલાટં છાદયમાનં પૂરયમાનં ગન્ત્વા વામકણ્ણચૂળિકાય પતિટ્ઠિતં સણ્ઠતમતાય સુવણ્ણવણ્ણતાય પભસ્સરતાય પરિપુણ્ણતાય ચ રઞ્ઞો બદ્ધઉણ્હીસપટ્ટો વિય વિરોચતિ. ભગવતો કિર ઇમં લક્ખણં દિસ્વા રાજૂનં ઉણ્હીસપટ્ટં અકંસુ. અઞ્ઞે પન જના અપરિપુણ્ણસીસા હોન્તિ, કેચિ કપ્પસીસા, કેચિ ફલસીસા, કેચિ અટ્ઠિસીસા, કેચિ તુમ્બસીસા, કેચિ કુમ્ભસીસા, કેચિ પબ્ભારસીસા, ભગવતો પન આરગ્ગેન વટ્ટેત્વા ઠપિતં વિય સુપરિપુણ્ણં ઉદકપુબ્બુળસદિસમ્પિ હોતિ. તેનેવ ઉણ્હીસવેઠિતસીસસદિસત્તા ઉણ્હીસં વિય સબ્બત્થ પરિમણ્ડલસીસત્તા ચ ઉણ્હીસસીસોતિ ભગવા વુચ્ચતિ.

નરસીહગાથાહિ નામ અટ્ઠહિ ગાથાહીતિ –

‘‘સિનિદ્ધનીલમુદુકુઞ્ચિતકેસો;
સૂરિયનિમ્મલતલાભિનલાટો;
યુત્તતુઙ્ગમુદુકાયતનાસો;
રંસિજાલવિતતો નરસીહો’’તિ. (જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.સન્તિકેનિદાનકથા; અપ॰ અટ્ઠ॰ ૧.સન્તિકેનિદાનકથા) –

એવમાદિકાહિ અટ્ઠહિ ગાથાહિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન –

‘‘ચક્કવરઙ્કિતરત્તસુપાદો;
લક્ખણમણ્ડિતઆયતપણ્હિ;
ચામરછત્તવિભૂસિતપાદો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘સક્યકુમારવરો સુખુમાલો;
લક્ખણચિત્તિકપુણ્ણસરીરો;
લોકહિતાય ગતો નરવીરો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘પુણ્ણસસઙ્કનિભો મુખવણ્ણો;
દેવનરાન પિયો નરનાગો;
મત્તગજિન્દવિલાસિતગામી;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘ખત્તિયસમ્ભવઅગ્ગકુલીનો;
દેવમનુસ્સનમસ્સિતપાદો;
સીલસમાધિપતિટ્ઠિતચિત્તો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘આયતયુત્તસુસણ્ઠિતનાસો;
ગોપખુમો અભિનીલસુનેત્તો;
ઇન્દધનૂઅભિનીલભમૂકો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘વટ્ટસુવટ્ટસુસણ્ઠિતગીવો ;
સીહહનૂ મિગરાજસરીરો;
કઞ્ચનસુચ્છવિઉત્તમવણ્ણો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘સિનિદ્ધસુગમ્ભિરમઞ્જુસઘોસો;
હિઙ્ગુલબન્ધુકરત્તસુજિવ્હો;
વીસતિવીસતિસેતસુદન્તો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘અઞ્જનવણ્ણસુનીલસુકેસો ;
કઞ્ચનપટ્ટવિસુદ્ધનલાટો;
ઓસધિપણ્ડરસુદ્ધસુઉણ્ણો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો.

‘‘ગચ્છતિનિલપથે વિય ચન્દો;
તારગણાપરિવેઠિતરૂપો;
સાવકમજ્ઝગતો સમણિન્દો;
એસ હિ તુય્હ પિતા નરસીહો’’તિ. (જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.સન્તિકેનિદાનકથા) –

ઇમા નવ ગાથાયોપિ એત્થ દસ્સિતા, તા પન ‘‘અટ્ઠહિ ગાથાહી’’તિ વચનેન ન સમેન્તિ. ઉણ્હીસતો પટ્ઠાય યાવ પાદતલાતિ વુત્તાનુક્કમોપિ તત્થ ન દિસ્સતિ. ભિક્ખાય ચરતીતિ **ભિક્ખાચારો**.

ઉત્તિટ્ઠેતિ ઉત્તિટ્ઠિત્વા પરેસં ઘરદ્વારે ઠત્વા ગહેતબ્બપિણ્ડે. **નપ્પમજ્જેય્યા**તિ પિણ્ડચારિકવત્તં હાપેત્વા પણીતભોજનાનિ પરિયેસન્તો ઉત્તિટ્ઠે પમજ્જતિ નામ, સપદાનં પિણ્ડાય ચરન્તો પન નપ્પમજ્જતિ નામ, એવં કરોન્તો ઉત્તિટ્ઠે નપ્પમજ્જેય્ય. **ધમ્મ**ન્તિ અનેસનં પહાય સપદાનં ચરન્તો તમેવ ભિક્ખાચરિયધમ્મં સુચરિતં ચરે. **સુખં સેતી**તિ દેસનામત્તમેતં, એવં પનેતં ભિક્ખાય ચરિયધમ્મં ચરન્તો ધમ્મચારી ઇધલોકે ચ પરલોકે ચ ચતૂહિપિ ઇરિયાપથેહિ સુખં વિહરતીતિ અત્થો.

દુતિયગાથાય **ન નં દુચ્ચરિતન્તિ** વેસિયાદિભેદે અગોચરે ચરન્તો નં ભિક્ખાચરિયધમ્મં દુચ્ચરિતં ચરતિ નામ, એવં અચરિત્વા તં ધમ્મં ચરે સુચરિતં, ન નં દુચ્ચરિતં ચરે. સેસમેત્થ વુત્તત્થમેવ. ઇમં પન દુતિયગાથં પિતુ નિવેસનં ગન્ત્વા અભાસીતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **થેરગાથાસંવણ્ણનાયં** (થેરગા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫૬ નન્દત્થેરગાથાવણ્ણના) **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** વુત્તં ''દુતિયદિવસે પિણ્ડાય પવિટ્ઠો 'ઉત્તિટ્ઠે નપ્પમજ્જેય્યા'તિ ગાથાય પિતરં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેત્વા નિવેસનં ગન્ત્વા 'ધમ્મં ચરે સુચરિત'ન્તિ ગાથાય મહાપજાપતિં સોતાપત્તિફલે રાજાનઞ્ચ સકદાગામિફલે પતિટ્ઠાપેસી''તિ. **ધમ્મપદટ્ઠકથાયમ્પિ** (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૨ નન્દત્થેરવત્થુ) વુત્તં ''પુનદિવસે પિણ્ડાય પવિટ્ઠો 'ઉત્તિટ્ઠે નપ્પમજ્જેય્યા'તિ ગાથાય પિતરં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેત્વા 'ધમ્મં ચરે'તિ ગાથાય મહાપજાપતિં સોતાપત્તિફલે રાજાનઞ્ચ સકદાગામિફલે પતિટ્ઠાપેસી''તિ.

ધમ્મપાલજાતકં સુત્વા અનાગામિફલે પતિટ્ઠાસીતિ પુનેકદિવસં રાજનિવેસને કતપાતરાસો એકમન્તં નિસિન્નેન રઞ્ઞા ''ભન્તે, તુમ્હાકં દુક્કરકારિકકાલે એકા દેવતા મં ઉપસઙ્કમિત્વા 'પુત્તો તે કાલકતો'તિ આહ. અહં તસ્સા વચનં અસદ્દહન્તો 'ન મય્હં પુત્તો બોધિં અપ્પત્વા કાલં કરોતી'તિ પટિક્ખિપિન્તિ વુત્તે ઇદાનિ કથં સદ્દહિસ્સથ, પુબ્બેપિ અટ્ઠિકાનિ દસ્સેત્વા 'પુત્તો તે મતો'તિ વુત્તે ન સદ્દહિત્થા''તિ ઇમિસ્સા અટ્ઠુપ્પત્તિયા મહાધમ્મપાલજાતકં કથેસિ. તં સુત્વા રાજા અનાગામિફલે પતિટ્ઠહિ.

કેસવિસ્સજ્જનન્તિ કુલમરિયાદવસેન કેસોરોપનં. **પટ્ટબન્ધો**તિ યુવરાજપટ્ટબન્ધો. અભિનવઘરપ્પવેસનમહો **ઘરમઙ્ગલં**, વિવાહકરણમહો **આવાહમઙ્ગલં**. **છત્તમઙ્ગલન્તિ** યુવરાજછત્તમઙ્ગલં. **જનપદકલ્યાણી**તિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૨૨) જનપદમ્હિ કલ્યાણી ઉત્તમા છસરીરદોસરહિતા પઞ્ચકલ્યાણસમન્નાગતા. સા હિ યસ્મા નાતિદીઘા નાતિરસ્સા નાતિકિસા નાતિથૂલા નાતિકાળા નાચ્ચોદાતાતિ અતિક્કન્તા માનુસં વણ્ણં, અપ્પત્તા દિબ્બં વણ્ણં, તસ્મા છસરીરદોસરહિતા. છવિકલ્યાણં મંસકલ્યાણં નહારુકલ્યાણં અટ્ઠિકલ્યાણં વયકલ્યાણન્તિ ઇમેહિ પન પઞ્ચહિ કલ્યાણેહિ સમન્નાગતત્તા પઞ્ચકલ્યાણસમન્નાગતા નામ. તસ્સા હિ આગન્તુકોભાસકિચ્ચં નત્થિ. અત્તનો સરીરોભાસેનેવ દ્વાદસહત્થટ્ઠાને આલોકં કરોતિ, પિયઙ્ગુસામા વા હોતિ સુવણ્ણસામા વા, અયમસ્સા **છવિકલ્યાણતા**. ચત્તારો પનસ્સા હત્થપાદા મુખપરિયોસાનઞ્ચ લાખારસપરિકમ્મકતં વિય રત્તપવાળરત્તકમ્બલસદિસં હોતિ, અયમસ્સા **મંસકલ્યાણતા**. વીસતિ પન નખપત્તાનિ મંસતો અમુત્તટ્ઠાને લાખારસપૂરિતાનિ વિય મુત્તટ્ઠાને ખીરધારાસદિસાનિ હોન્તિ, અયમસ્સા **નહારુકલ્યાણતા**. દ્વત્તિંસ દન્તા સુફુસિતા સુધોતવજિરપન્તિ વિય ખાયન્તિ, અયમસ્સા **અટ્ઠિકલ્યાણતા**. વીસતિવસ્સસતિકાપિ સમાના સોળસવસ્સુદ્દેસિકા વિય હોતિ નિવલિપલિતા, અયમસ્સા **વયકલ્યાણતા**. ઇતિ ઇમેહિ પઞ્ચહિ કલ્યાણેહિ સમન્નાગતત્તા જનપદકલ્યાણીતિ વુચ્ચતિ.

તુવટન્તિ સીઘં. સોપિ ભગવન્તં ''પત્તં ગણ્હથા''તિ વત્તું અવિસહમાનો વિહારંયેવ અગમાસીતિ. સો કિર તથાગતે ગારવેન ''પત્તં વો ભન્તે ગણ્હથા''તિ વત્તું નાસક્ખિ. એવં પન ચિન્તેસિ ''સોપાનસીસે પત્તં ગણ્હિસ્સતી''તિ. સત્થા તસ્મિમ્પિ ઠાને ન ગણ્હિ. ઇતરો ''સોપાનપાદમૂલે ગણ્હિસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ. સત્થા તત્થાપિ ન ગણ્હિ. ઇતરો ''રાજઙ્ગણે ગણ્હિસ્સતી''તિ ચિન્તેસિ. સત્થા તત્થાપિ ન ગણ્હિ. કુમારો નિવત્તિતુકામો અરુચિયા ગચ્છન્તો સત્થુ ગારવેન ''પત્તં ગણ્હથા''તિ વત્તુમ્પિ અસક્કોન્તો ''ઇધ ગણ્હિસ્સતિ, એત્થ ગણ્હિસ્સતી''તિ ચિન્તેન્તો ગચ્છતિ. જનપદકલ્યાણિયા ચ વુત્તવચનં તસ્સ હદયે તિરિયં પતિત્વા વિય ઠિતં. નન્દકુમારઞ્હિ અભિસેકમઙ્ગલં ન તથા પીળેસિ, યથા જનપદકલ્યાણિયા વુત્તવચનં, તેનસ્સ ચિત્તસન્તાપો બલવા અહોસિ. અથ નં ''ઇમસ્મિં ઠાને નિવત્તિસ્સતિ, ઇમસ્મિં ઠાને નિવત્તિસ્સતી''તિ ચિન્તેન્તમેવ સત્થા વિહારં નેત્વા ''પબ્બજિસ્સસિ નન્દા''તિ આહ. સો બુદ્ધગારવેન ''ન પબ્બજિસ્સામી''તિ અવત્વા ''આમ પબ્બજિસ્સામી''તિ આહ. સત્થા ''તેન હિ નન્દં પબ્બાજેથા''તિ વત્વા પબ્બાજેસિ.

તેન વુત્તં "**અનિચ્છમાનંયેવ ભગવા પબ્બાજેસી**"તિ. ''સત્થા કપિલપુરં ગન્ત્વા તતિયદિવસે નન્દં પબ્બાજેસી''તિ **ધમ્મપદટ્ઠકથાયં** (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૨ નન્દત્થેરવત્થુ) વુત્તં, **અઙ્ગુત્તરનિકાયટ્ઠકથાયં** (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૩૦) પન –

> ''મહાસત્તોપિ સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો લોકાનુગ્ગહં કરોન્તો રાજગહતો કપિલવત્થું ગન્ત્વા પઠમદસ્સનેનેવ પિતરં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ, પુનદિવસે પિતુ નિવેસનં ગન્ત્વા રાહુલમાતાય ઓવાદં કત્વા સેસજનસ્સપિ ધમ્મં કથેસિ, પુનદિવસે નન્દકુમારસ્સ અભિસેકગેહપ્પવેસનઆવાહમઙ્ગલેસુ વત્તમાનેસુ તસ્સ નિવેસનં ગન્ત્વા કુમારં પત્તં ગાહાપેત્વા પબ્બાજેતું વિહારાભિમુખો પાયાસી''તિ –

વુત્તં, ઇધ પન ''ભગવા કપિલપુરં આગન્ત્વા દુતિયદિવસે નન્દં પબ્બાજેસી''તિ વુત્તં, સબ્બમ્પેતં આચરિયેન તંતંભાણકાનં તથા તથા અનુસ્સવવસેન પરિહરિત્વા આગતભાવતો તત્થ તત્થ તથા તથા વુત્તન્તિ નત્થેત્થ આચરિયવચને પુબ્બાપરવિરોધો.

બ્રહ્મરૂપવણ્ણન્તિ બ્રહ્મરૂપસમાનરૂપં. **ત્યસ્સા**તિ તે અસ્સ. **વટ્ટાનુગત**ન્તિ વટ્ટપરિયાપન્નં. **સવિઘાત**ન્તિ દુક્ખસહિતત્તા સવિઘાતં, સદુક્ખન્તિ અત્થો. **સત્તવિધં અરિયધન**ન્તિ –

> ''સદ્ધાધનં સીલધનં, હિરિઓત્તપ્પિયં ધનં;
> સુતધનઞ્ચ ચાગો ચ, પઞ્ઞા વે સત્તમં ધન''ન્તિ. (અ॰ નિ॰ ૭.૫-૬) –

એવં વુત્તં સત્તવિધં અરિયધનં. **ઉઞ્છાચરિયાયા**તિ ભિક્ખાચરિયાય. પુત્તસિનેહો ઉપ્પજ્જમાનો સકલસરીરં ખોભેત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ તિટ્ઠતીતિ આહ "**પુત્તપેમં ભન્તે…પે॰… અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ તિટ્ઠતી**"તિ. પુત્તસિનેહો હિ બલવભાવતો સહજાતપીતિવેગસ્સ સવિપ્ફારતાય તંસમુટ્ઠાનરૂપધમ્મેહિ ફરણવસેન સકલસરીરં આલોળેત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ તિટ્ઠતિ. **યત્ર હિ નામા**તિ યો નામ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

રાહુલવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સિક્ખાપદદણ્ડકમ્મવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૬. અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, સામણેરાનં દસ સિક્ખાપદાનીતિઆદીસુ સિક્ખિતબ્બાનિ પદાનિ **સિક્ખાપદાનિ**, સિક્ખાકોટ્ઠાસાતિ અત્થો. સિક્ખાય વા પદાનિ સિક્ખાપદાનિ, અધિસીલઅધિચિત્તઅધિપઞ્ઞાસિક્ખાય અધિગમુપાયાતિ અત્થો. અત્થતો પન કામાવચરકુસલચિત્તસમ્પયુત્તા વિરતિયો, તંસમ્પયુત્તધમ્મા પનેત્થ તગ્ગહણેનેવ ગહેતબ્બા. સરસેનેવ પતનસભાવસ્સ અન્તરા એવ અતિપાતનં અતિપાતો, સણિકં પતિતું અદત્વા સીઘં પાતનન્તિ અત્થો. અતિક્કમ્મ વા સત્થાદીહિ અભિભવિત્વા પાતનં અતિપાતો, પાણસ્સ અતિપાતો **પાણાતિપાતો**, પાણવધો પાણઘાતોતિ વુત્તં હોતિ. **પાણો**તિ ચેત્થ વોહારતો સત્તો, પરમત્થતો જીવિતિન્દ્રિયં. તસ્મિં પન પાણે પાણસઞ્ઞિનો જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકઉપક્કમસમુટ્ઠાપિકા કાયવચીદ્વારાનં અઞ્ઞતરપ્પવત્તા વધકચેતના પાણાતિપાતો, તતો **પાણાતિપાતા**.

વેરમણીતિ વેરહેતુતાય વેરસઞ્ઞિતં પાણાતિપાતાદિપાપધમ્મં મણતિ, ''મયિ ઇધ ઠિતાય કથમાગચ્છસી''તિ વા તજ્જેન્તી વિય નીહરતીતિ વેરમણી. વિરમતિ એતાયાતિ વા વિરમણીતિ વત્તબ્બે નિરુત્તિનયેન ''વેરમણી''તિ વુત્તં. અત્થતો પન **વેરમણી**તિ કામાવચરકુસલચિત્તસમ્પયુત્તા વિરતિયો. સા ''પાણાતિપાતાદિં વિરમન્તસ્સ યા તસ્મિં સમયે પાણાતિપાતા આરતિ વિરતિ પટિવિરતિ વેરમણી અકિરિયા અકરણં અનજ્ઝાપત્તિ વેલાનતિક્કમો સેતુઘાતો''તિ

એવમાદિના નયેન **વિભઙ્ગે** (વિભ॰ ૭૦૪) વુત્તા. કામઞ્ચેસા વેરમણી નામ લોકુત્તરાપિ અત્થિ, ઇધ પન સમાદાનવસપ્પવત્તા વિરતિ અધિપ્પેતાતિ લોકુત્તરાય વિરતિયા સમાદાનવસેન પવત્તિઅસમ્ભવતો કામાવચરકુસલચિત્તસમ્પયુત્તા વિરતિયો ગહેતબ્બા.

અદિન્નાદાના વેરમણીતિઆદીસુ અદિન્નસ્સ આદાનં **અદિન્નાદાનં**, પરસ્સહરણં, થેય્યં ચોરિકાતિ વુત્તં હોતિ. તત્થ **અદિન્ન**ન્તિ પરપરિગ્ગહિતં. યત્થ પરો યથાકામકારિતં આપજ્જન્તો અદણ્ડારહો અનુપવજ્જો ચ હોતિ, તસ્મિં પન પરપરિગ્ગહિતે પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞનો તદાદાયકઉપક્કમસમુટ્ઠાપિકા થેય્યચેતના અદિન્નાદાનં.

અબ્રહ્મચરિયં નામ અસેટ્ઠચરિયં દ્વયંદ્વયસમાપત્તિ. સા હિ ‘‘અપ્પસ્સાદા કામા બહુદુક્ખા બહુપાયાસા, આદીનવો એત્થ ભિય્યો’’તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૧.૧૭૭; ૨.૪૨) હીળિતત્તા અસેટ્ઠા અપ્પસત્થા ચરિયાતિ વા અસેટ્ઠાનં નિહીનાનં ઇત્થિપુરિસાનં ચરિયાતિ વા અસેટ્ઠચરિયં, અસેટ્ઠચરિયત્તા અબ્રહ્મચરિયન્તિ ચ વુચ્ચતિ , અત્થતો પન અસદ્ધમ્મસેવનાધિપ્પાયેન કાયદ્વારપ્પવત્તા મગ્ગેનમગ્ગપ્પટિપત્તિસમુટ્ઠાપિકા ચેતના અબ્રહ્મચરિયં.

મુસાતિ અભૂતં અતચ્છં વત્થુ, **વાદો**તિ તસ્સ ભૂતતો તચ્છતો વિઞ્ઞાપનં. લક્ખણતો પન અતથં વત્થું તથતો પરં વિઞ્ઞાપેતુકામસ્સ તથાવિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપિકા ચેતના **મુસાવાદો** મુસા વદીયતિ વુચ્ચતિ એતાયાતિ કત્વા.

સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાનાતિ એત્થ **સુરા**તિ પૂવસુરા પિટ્ઠસુરા ઓદનસુરા કિણ્ણપક્ખિત્તા સમ્ભારસંયુત્તાતિ પઞ્ચ સુરા. **મેરય**ન્તિ પુપ્ફાસવો ફલાસવો મધ્વાસવો ગુળાસવો સમ્ભારસંયુત્તોતિ પઞ્ચ આસવા. તત્થ પૂવે ભાજને પક્ખિપિત્વા તજ્જં ઉદકં દત્વા મદ્દિત્વા કતા **પૂવસુરા**. એવં સેસસુરાપિ. **કિણ્ણા**તિ પન તસ્સા સુરાય બીજં વુચ્ચતિ, યે સુરામોદકાતિ વુચ્ચન્તિ, તે પક્ખિપિત્વા કતા **કિણ્ણપક્ખિત્તા**. હરીતકીસાસપાદિનાનાસમ્ભારેહિ સંયોજિતા **સમ્ભારસંયુત્તા**. મધુકતાલનાળિકેરાદિપુપ્ફરસો ચિરપરિવાસિતો **પુપ્ફાસવો**. પનસાદિફલરસો **ફલાસવો**. મુદ્દિકારસો **મધ્વાસવો**. ઉચ્છુરસો **ગુળાસવો**. હરીતકઆમલકકટુકભણ્ડાદિનાનાસમ્ભારાનં રસો ચિરપરિવાસિતો **સમ્ભારસંયુત્તો**. તં સબ્બમ્પિ મદકરણવસેન **મજ્જં** પિવન્તં મદયતીતિ કત્વા. **પમાદટ્ઠાન**ન્તિ પમાદકારણં. યાય ચેતનાય તં મજ્જં પિવન્તિ, તસ્સા એતં અધિવચનં. સુરામેરયમજ્જે પમાદટ્ઠાનં સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાનં, તસ્મા **સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાના**.

વિકાલભોજનાતિ અરુણુગ્ગમનતો પટ્ઠાય યાવ મજ્ઝન્હિકા. અયં બુદ્ધાદીનં અરિયાનં આચિણ્ણસમાચિણ્ણો ભોજનસ્સ કાલો નામ, તદઞ્ઞો વિકાલો. ભુઞ્જિતબ્બટ્ઠેન ભોજનં, યાગુભત્તાદિ સબ્બં યાવકાલિકવત્થુ. યથા ચ ‘‘રત્તૂપરતો’’તિ (દી॰ ૧.૧૦, ૧૯૪; મ॰ નિ॰ ૧.૨૯૩; ૩.૧૪) એત્થ રત્તિયા ભોજનં રત્તીતિ ઉત્તરપદલોપેન વુચ્ચતિ, એવમેત્થ ભોજનજ્ઝોહરણં ભોજનન્તિ. વિકાલે ભોજનં વિકાલભોજનં, તતો **વિકાલભોજના**, વિકાલે યાવકાલિકવત્થુસ્સ અજ્ઝોહરણાતિ અત્થો. અથ વા ન એત્થ કમ્મસાધનો ભુઞ્જિતબ્બત્થવાચકો ભોજનસદ્દો, અથ ખો ભાવસાધનો અજ્ઝોહરણત્થવાચકો ગહેતબ્બો , તસ્મા વિકાલે ભોજનં અજ્ઝોહરણં વિકાલભોજનં. કસ્સ પન અજ્ઝોહરણન્તિ? યામકાલિકાદીનં અનુઞ્ઞાતત્તા વિકાલભોજન-સદ્દસ્સ વા યાવકાલિકજ્ઝોહરણે નિરુળ્હત્તા યાવકાલિકસ્સાતિ વિઞ્ઞાયતિ, અત્થતો પન કાયદ્વારપ્પવત્તા વિકાલે યાવકાલિકજ્ઝોહરણચેતના ‘‘વિકાલભોજન’’ન્તિ વેદિતબ્બા.

નચ્ચગીતવાદિતવિસૂકદસ્સનાતિ એત્થ સાસનસ્સ અનનુલોમત્તા વિસૂકં પટાણીભૂતં દસ્સનન્તિ વિસૂકદસ્સનં. નચ્ચાદીનઞ્હિ દસ્સનં સછન્દરાગપ્પવત્તિતો સઙ્ખેપતો ‘‘સબ્બપાપસ્સ અકરણ’’ન્તિઆદિનયપ્પવત્તં (દી॰ નિ॰ ૨.૯૦; ધ॰ પ॰ ૧૮૩) ભગવતો સાસનં ન અનુલોમેતિ. નચ્ચઞ્ચ ગીતઞ્ચ વાદિતઞ્ચ વિસૂકદસ્સનઞ્ચ **નચ્ચગીતવાદિતવિસૂકદસ્સનં**. અત્તના પયોજિયમાનં પરેહિ પયોજાપિયમાનઞ્ચેત્થ નચ્ચં નચ્ચભાવસામઞ્ઞતો પાળિયં

એકેનેવ નચ્ચ-સદ્દેન ગહિતં, તથા ગીતવાદિત-સદ્દેહિ ગાયનગાયાપનવાદનવાદાપનાનિ, તસ્મા અત્તના નચ્ચનનચ્ચાપનાદિવસેન નચ્ચા ચ ગીતા ચ વાદિતા ચ અન્તમસો મયૂરનચ્ચાદિવસેનપિ પવત્તાનં નચ્ચાદીનં વિસૂકભૂતા દસ્સના ચ વેરમણીતિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. નચ્ચાદીનિ અત્તના પયોજેતું વા પરેહિ પયોજાપેતું વા પયુત્તાનિ પસ્સિતું વા નેવ ભિક્ખૂનં ન ભિક્ખુનીનં વટ્ટતિ. દસ્સનેન ચેત્થ સવનમ્પિ સઙ્ગહિતં વિરૂપેકસેસનયેન. યથા સકં વિસયઆલોચનસભાવતાય વા પઞ્ચન્નં વિઞ્ઞાણાનં સવનકિરિયાયપિ દસ્સનસઙ્ખેપસમ્ભવતો ''દસ્સના'' ઇચ્ચેવ વુત્તં. તેનેવ વુત્તં ''પઞ્ચહિ વિઞ્ઞાણેહિ ન કઞ્ચિ ધમ્મં પટિવિજાનાતિ અઞ્ઞત્ર અભિનિપાતમત્તા''તિ. દસ્સનકમ્યતાય ઉપસઙ્કમિત્વા પસ્સતો એવ ચેત્થ વીતિક્કમો હોતિ, ઠિતનિસિન્નસયનોકાસે પન આગતં ગચ્છન્તસ્સ વા આપાથગતં પસ્સતો સિયા સંકિલેસો, ન વીતિક્કમો.

માલાગન્ધવિલેપનધારણમણ્ડનવિભૂસનટ્ઠાનાતિ એત્થ **માલા**તિ યં કિઞ્ચિ પુપ્ફં. કિઞ્ચાપિ હિ માલા-સદ્દો લોકે બદ્ધમાલવાચકો, સાસને પન રુળ્હિયા પુપ્ફેસુપિ વુત્તો, તસ્મા યં કિઞ્ચિ પુપ્ફં બદ્ધમબદ્ધં વા, તં સબ્બં ''માલા''તિ દટ્ઠબ્બં. **ગન્ધ**ન્તિ વાસચુણ્ણધૂમાદિકં વિલેપનતો અઞ્ઞં યં કિઞ્ચિ ગન્ધજાતં. **વિલેપન**ન્તિ વિલેપનત્થં પિસિત્વા પટિયત્તં યં કિઞ્ચિ છવિરાગકરણં. પિળન્ધનં **ધારણં**, ઊનટ્ઠાનપૂરણં **મણ્ડનં**, ગન્ધવસેન છવિરાગવસેન ચ સાદિયનં **વિભૂસનં**. તેનેવ **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૦) **મજ્ઝિમનિકાયટ્ઠકથાયઞ્ચ** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૯૩) ''પિળન્ધન્તો ધારેતિ નામ, ઊનટ્ઠાનં પૂરેન્તો મણ્ડેતિ નામ, ગન્ધવસેન છવિરાગવસેન ચ સાદિયન્તો વિભૂસેતિ નામા''તિ વુત્તં. **પરમત્થજોતિકાયં** પન **ખુદ્દકટ્ઠકથાયં** (ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૨.પચ્છિમપઞ્ચસિક્ખાપદવણ્ણના) ''માલાદીસુ ધારણાદીનિ યથાસઙ્ખ્યં યોજેતબ્બાની''તિ એત્તકમેવ વુત્તં. **ઠાનં** વુચ્ચતિ કારણં, તસ્મા યાય દુસ્સીલ્યચેતનાય તાનિ માલાધારણાદીનિ મહાજનો કરોતિ, સા ધારણમણ્ડનવિભૂસનટ્ઠાનં.

ઉચ્ચાસયનમહાસયનાતિ એત્થ **ઉચ્ચા**તિ ઉચ્ચ-સદ્દેન સમાનત્થં એકં સદ્દન્તરં. સેતિ એત્થાતિ સયનં, ઉચ્ચાસયનઞ્ચ મહાસયનઞ્ચ **ઉચ્ચાસયનમહાસયનં. ઉચ્ચાસયનં** વુચ્ચતિ પમાણાતિક્કન્તં મઞ્ચાદિ. **મહાસયનં** અકપ્પિયત્થરણેહિ અત્થતં આસન્દાદિ. આસનઞ્ચેત્થ સયનેનેવ સઙ્ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં. યસ્મા પન આધારે પટિક્ખિત્તે તદાધારા કિરિયા પટિક્ખિત્તાવ હોતિ, તસ્મા ''ઉચ્ચાસયનમહાસયના'' ઇચ્ચેવ વુત્તં, અત્થતો પન તદુપભોગભૂતનિસજ્જાનિપજ્જનેહિ વિરતિ દસ્સિતાતિ દટ્ઠબ્બા. અથ વા ઉચ્ચાસયનમહાસયનસયનાતિ એતસ્મિં અત્થે એકસેસનયેન અયં નિદ્દેસો કતો યથા ''નામરૂપપચ્ચયા સળાયતન''ન્તિ, આસનકિરિયાપુબ્બકત્તા સયનકિરિયાય સયનગ્ગહણેનેવ આસનમ્પિ ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં.

જાતરૂપરજતપટિગ્ગહણાતિ એત્થ **જાતરૂપ**ન્તિ સુવણ્ણં. **રજત**ન્તિ કહાપણો લોહમાસકો જતુમાસકો દારુમાસકોતિ યે વોહારં ગચ્છન્તિ, તસ્સ ઉભયસ્સપિ પટિગ્ગહણં જાતરૂપરજતપટિગ્ગહણં. તિવિધઞ્ચેત્થ પટિગ્ગહણં કાયેન વાચાય મનસાતિ. તત્થ કાયેન પટિગ્ગહણં ઉગ્ગણ્હનં, વાચાય પટિગ્ગહણં ઉગ્ગહાપનં, મનસા પટિગ્ગહણં સાદિયનં. તિવિધમ્પિ પટિગ્ગહણં સામઞ્ઞનિદ્દેસેન એકસેસનયેન વા ગહેત્વા ''પટિગ્ગહણા''તિ વુત્તં, તસ્મા નેવ ઉગ્ગહેતું ન ઉગ્ગહાપેતું ન ઉપનિક્ખિત્તં વા સાદિતું વટ્ટતિ. ઇમાનિ પન દસ સિક્ખાપદાનિ ગહટ્ઠાનમ્પિ સાધારણાનિ. વુત્તઞ્હેતં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧૩) ''ઉપાસકઉપાસિકાનં નિચ્ચસીલવસેન પઞ્ચ સિક્ખાપદાનિ, સતિ વા ઉસ્સાહે દસ, ઉપોસથઙ્ગવસેન અટ્ઠાતિ ઇદં ગહટ્ઠસીલ''ન્તિ. એત્થ હિ **દસા**તિ સામણેરેહિ રક્ખિતબ્બસીલમાહ ઘટિકારાદીનં વિય. **પરમત્થજોતિકાયં** પન **ખુદ્દકટ્ઠકથાયં** (ખુ॰ પા॰ અટ્ઠ॰ ૨.સાધારણવિસેસવવત્થાન) ''આદિતો દ્વે ચતુત્થપઞ્ચમાનિ ઉપાસકાનં સામણેરાનઞ્ચ સાધારણાનિ નિચ્ચસીલવસેન, ઉપોસથસીલવસેન પન ઉપાસકાનં સત્તમટ્ઠમં ચેકં અઙ્ગં કત્વા સબ્બપચ્છિમવજ્જાનિ સબ્બાનિપિ સામણેરેહિ સાધારણાનિ, પચ્છિમં પન સામણેરાનમેવ વિસેસભૂત''ન્તિ વુત્તં, તં ''સતિ વા ઉસ્સાહે દસા''તિ ઇમિના ન સમેતિ. **નાસનવત્થૂ**તિ લિઙ્ગનાસનાય વત્થુ, અધિટ્ઠાનં કારણન્તિ વુત્તં હોતિ.

૧૦૭. કિન્તીતિ કેન નુ ખો ઉપાયેન. ‘‘**અત્તનો પરિવેણ**ન્તિ ઇદં પુગ્ગલિકં સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અયમેત્થ ગણ્ઠિપદકારાનં અધિપ્પાયો – ‘‘વસ્સગ્ગેન પત્તસેનાસન’’ન્તિ ઇમિના તસ્સ વસ્સગ્ગેન પત્તં સઙ્ઘિકસેનાસનં વુત્તં, ‘‘અત્તનો પરિવેણ’’ન્તિ ઇમિનાપિ તસ્સેવ પુગ્ગલિકસેનાસનં વુત્તન્તિ. અયં પનેત્થ અમ્હાકં ખન્તિ – ‘‘યત્થ વા વસતી’’તિ ઇમિના સઙ્ઘિકં વા હોતુ પુગ્ગલિકં વા, તસ્સ નિબદ્ધવસનકસેનાસનં વુત્તં. ‘‘યત્થ વા પટિક્કમતી’’તિ ઇમિના પન યં આચરિયસ્સ ઉપજ્ઝાયસ્સ વા વસનટ્ઠાનં ઉપટ્ઠાનાદિનિમિત્તં નિબદ્ધં પવિસતિ, તં આચરિયુપજ્ઝાયાનં વસનટ્ઠાનં વુત્તં. તસ્મા તદુભયં દસ્સેતું ‘‘**ઉભયેનપિ અત્તનો પરિવેણઞ્ચ વસ્સગ્ગેન પત્તસેનાસનઞ્ચ વુત્ત**’’ન્તિ આહ. તત્થ **અત્તનો પરિવેણ**ન્તિ ઇમિના આચરિયુપજ્ઝાયાનં વસનટ્ઠાનં દસ્સિતં, **વસ્સગ્ગેન પત્તસેનાસન**ન્તિ ઇમિના પન તસ્સ વસનટ્ઠાનં. તદુભયમ્પિ સઙ્ઘિકં વા હોતુ પુગ્ગલિકં વા, આવરણં કાતબ્બમેવાતિ. **મુખદ્વારિક**ન્તિ મુખદ્વારેન ભુઞ્જિતબ્બં. **દણ્ડકમ્મં કત્વા**તિ દણ્ડકમ્મં યોજેત્વા. દણ્ડેન્તિ વિનેન્તિ એતેનાતિ દણ્ડો, સોયેવ કાતબ્બત્તા કમ્મન્તિ **દણ્ડકમ્મં**, આવરણાદિ.

સિક્ખાપદદણ્ડકમ્મવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનાપુચ્છાવરણવત્થુઆદિકથાવણ્ણના

૧૦૮. દણ્ડકમ્મમસ્સ કરોથાતિ અસ્સ દણ્ડકમ્મં યોજેથ આણાપેથ. **દણ્ડકમ્મ**ન્તિ વા નિગ્ગહકમ્મં, તસ્મા નિગ્ગહમસ્સ કરોથાતિ વુત્તં હોતિ. એસ નયો સબ્બત્થ ઈદિસેસુ ઠાનેસુ. **સેનાસનગ્ગાહો ચ પટિપ્પસ્સમ્ભતી**તિ ઇમિના ચ છિન્નવસ્સો ચ હોતીતિ દીપેતિ. **સચે આકિણ્ણદોસોવ હોતિ, આયતિં સંવરે ન તિટ્ઠતિ, નિક્કડ્ઢિતબ્બો**તિ એત્થ સચે યાવતતિયં વુચ્ચમાનો ન ઓરમતિ, સઙ્ઘં અપલોકેત્વા નાસેતબ્બો. પુન પબ્બજ્જં યાચમાનોપિ અપલોકેત્વા પબ્બાજેતબ્બોતિ વદન્તિ. **પચ્છિમિકાય વસ્સાવાસિકં લચ્છતી**તિ પચ્છિમિકાય પુન વસ્સં ઉપગતત્તા લચ્છતિ. **અપલોકેત્વા લાભો દાતબ્બો**તિ છિન્નવસ્સતાય વુત્તં. **ઇતરાનિ પઞ્ચ સિક્ખાપદાની**તિ વિકાલભોજનાદીનિ પઞ્ચ. **અચ્ચયં દેસાપેતબ્બો**તિ ‘‘અચ્ચયો મં, ભન્તે, અચ્ચગમા’’તિઆદિના નયેન દેસાપેતબ્બો.

અનાપુચ્છાવરણવત્થુઆદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પણ્ડકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૦૯. પણ્ડકવત્થુમ્હિ ‘‘યો કાળપક્ખે ઇત્થી હોતિ, જુણ્હપક્ખે પુરિસો, અયં **પક્ખપણ્ડકો**’’તિ કેચિ વદન્તિ, અટ્ઠકથાયં પન ‘‘કાળપક્ખે પણ્ડકો હોતિ, જુણ્હપક્ખે પનસ્સ પરિળાહો વૂપસમ્મતી’’તિ અપણ્ડકપક્ખે પરિળાહવૂપસમસ્સેવ વુત્તત્તા પણ્ડકપક્ખે ઉસ્સન્નપરિળાહતા પણ્ડકભાવાપત્તીતિ વિઞ્ઞાયતિ, તસ્મા ઇદમેવેત્થ સારતો પચ્ચેતબ્બં. ઇત્થિભાવો પુમ્ભાવો વા નત્થિ એતસ્સાતિ **અભાવકો**. **તસ્મિં યેવસ્સ પક્ખે પબ્બજ્જા વારિતા**તિ એત્થ ‘‘અપણ્ડકપક્ખે પબ્બાજેત્વા પણ્ડકપક્ખે નાસેતબ્બો’’તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ‘‘અપણ્ડકપક્ખે પબ્બજિતો સચે કિલેસક્ખયં પાપુણાતિ, ન નાસેતબ્બો’’તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં પણ્ડકસ્સ કિલેસક્ખયાસમ્ભવતો ખીણકિલેસસ્સ ચ પણ્ડકભાવાનુપપત્તિતો. અહેતુકપટિસન્ધિકથાયઞ્હિ અવિસેસેન પણ્ડકસ્સ અહેતુકપટિસન્ધિતા વુત્તા. આસિત્તઉસૂયપક્ખપણ્ડકાનઞ્ચ પટિસન્ધિતો પટ્ઠાયેવ પણ્ડકસભાવો, ન પવત્તિયંયેવાતિ વદન્તિ. તેનેવ અહેતુકપટિસન્ધિનિદ્દેસે જચ્ચન્ધબધિરાદયો વિય પણ્ડકો જાતિસદ્દેન વિસેસેત્વા ન નિદ્દિટ્ઠો. ઇધાપિ ચતુત્થપારાજિકસંવણ્ણનાયં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૩૩) ‘‘અભબ્બપુગ્ગલે દસ્સેન્તેન પણ્ડકતિરચ્છાનગતઉભતોબ્યઞ્જનકા તયો વત્થુવિપન્ના અહેતુકપટિસન્ધિકા, તેસં સગ્ગો અવારિતો, મગ્ગો પન વારિતો’’તિ અવિસેસેન વુત્તં.

પણ્ડકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

થેય્યસંવાસકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૦. થેય્યસંવાસકવત્થુમ્હિ **કોલઞ્ઞા**તિ માતુવંસે પિતુવંસે ચ જાતા માતાપિતુપ્પભુતિસબ્બઞાતયો. થેય્યાય સંવાસો એતસ્સાતિ **થેય્યસંવાસકો**. સો ચ ન સંવાસમત્તસ્સેવ થેનકો ઇધાધિપ્પેતો, અથ ખો લિઙ્ગસ્સ તદુભયસ્સ ચ થેનકોપીતિ આહ "**તયો થેય્યસંવાસકા**"તિઆદિ. **ન યથાવુડ્ઢં વન્દનં સાદિયતી**તિ યથાવુડ્ઢં ભિક્ખૂનં વા સામણેરાનં વા વન્દનં ન સાદિયતિ. **યથાવુડ્ઢં વન્દનં સાદિયતી**તિ અત્તના મુસાવાદં કત્વા દસ્સિતવસ્સાનુરૂપં યથાવુડ્ઢં વન્દનં સાદિયતિ. **ભિક્ખુવસ્સગણનાદિકો**તિ ઇમિના ન એકકમ્માદિકોવ ઇધ સંવાસો નામાતિ દસ્સેતિ.

રાજ...પે॰... ભયેનાતિ એત્થ **ભય**-સદ્દો પચ્ચેકં યોજેતબ્બો "રાજભયેન દુબ્ભિક્ખભયેના"તિઆદિના . **સંવાસં નાધિવાસેતિ, યાવ સો સુદ્ધમાનસો**તિ રાજભયાદીહિ ગહિતલિઙ્ગતાય સો સુદ્ધમાનસો યાવ સંવાસં નાધિવાસેતીતિ અત્થો. યો હિ રાજભયાદિં વિના કેવલં ભિક્ખૂ વઞ્ચેત્વા તેહિ સદ્ધિં સંવસિતુકામતાય લિઙ્ગં ગણ્હાતિ, સો અસુદ્ધચિત્તતાય લિઙ્ગગ્ગહણેનેવ થેય્યસંવાસકો નામ હોતિ. અયં પન તાદિસેન અસુદ્ધચિત્તેન ભિક્ખૂ વઞ્ચેતુકામતાય અભાવતો યાવ સંવાસં નાધિવાસેતિ, તાવ થેય્યસંવાસકો નામ ન હોતિ. તેનેવ "રાજભયાદીહિ ગહિતલિઙ્ગાનં 'ગિહી મં સમણોતિ જાનન્તૂ'તિ વઞ્ચનાચિત્તે સતિપિ ભિક્ખૂનં વઞ્ચેતુકામતાય અભાવા દોસો ન જાતો"તિ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન "વૂપસન્તભયતા ઇધ સુદ્ધચિત્તતા"તિ વદન્તિ, એવઞ્ચ સતિ સો વૂપસન્તભયો યાવ સંવાસં નાધિવાસેતિ, તાવ થેય્યસંવાસકો ન હોતીતિ અયમત્થો વિઞ્ઞાયતિ. ઇમસ્મિઞ્ચ અત્થે વિઞ્ઞાયમાને અવૂપસન્તભયસ્સ સંવાસસાદિયનેપિ થેય્યસંવાસકતા ન હોતીતિ આપજ્જેય્ય, ન ચ અટ્ઠકથાયં અવૂપસન્તભયસ્સ સંવાસસાદિયનેપિ અથેય્યસંવાસકતા દસ્સિતા. **સબ્બપાસણ્ડિયભત્તાનિ ભુઞ્જન્તો**તિ ચ ઇમિના અવૂપસન્તતયેનપિ સંવાસં અસાદિયન્તેનેવ વસિતબ્બન્તિ દીપેતિ. તેનેવ **તીસુપિ ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં "યસ્મા વિહારં આગન્ત્વા સઙ્ઘિકં ગણ્હન્તસ્સ સંવાસં પરિહરિતું દુક્કરં, તસ્મા સબ્બપાસણ્ડિયભત્તાનિ ભુઞ્જન્તોતિ ઇદં વુત્ત"ન્તિ, તસ્મા રાજભયાદીહિ ગહિતલિઙ્ગતાયેવેત્થ સુદ્ધચિત્તતાતિ ગહેતબ્બં.

સબ્બપાસણ્ડિયભત્તાનીતિ સબ્બસામયિકાનં સાધારણં કત્વા વીથિચતુક્કાદીસુ ઠપેત્વા દાતબ્બભત્તાનિ. **કાયપરિહારિયાની**તિ કાયેન પરિહરિતબ્બાનિ. **અબ્ભુગ્ગચ્છન્તી**તિ અભિમુખં ગચ્છન્તિ. **કમ્મન્તાનુટ્ઠાનેના**તિ કસિગોરક્ખાદિકમ્મકરણેન. **તદેવ પત્તચીવરં આદાય વિહારં ગચ્છતી**તિ ચીવરાનિ નિવાસનપારુપનવસેન આદાય પત્તઞ્ચ અંસકૂટે લગ્ગેત્વા વિહારં ગચ્છતિ. **નાપિ સયં જાનાતી**તિ "યો એવં પબ્બજતિ, સો થેય્યસંવાસકો નામ હોતી"તિ વા "એવં કાતું ન લભતી"તિ વા "એવં પબ્બજિતો સમણો ન હોતી"તિ વા ન જાનાતિ. **યો એવં પબ્બજતિ, સો થેય્યસંવાસકો નામ હોતી**તિ ઇદં પન નિદસ્સનમત્તં. **અનુપસમ્પન્નકાલેયેવા**તિ ઇમિના ઉપસમ્પન્નકાલે સુત્વા સચેપિ નારોચેતિ, થેય્યસંવાસકો ન હોતીતિ દીપેતિ.

સિક્ખં અપ્પચ્ચક્ખાય...પે॰... થેય્યસંવાસકો ન હોતીતિ ઇદં ભિક્ખૂહિ દિન્નલિઙ્ગસ્સ અપરિચ્ચત્તત્તા ન લિઙ્ગથેનકો હોતિ, લિઙ્ગાનુરૂપસ્સ સંવાસસ્સ સાદિતત્તા નાપિ સંવાસથેનકો હોતીતિ વુત્તં. **એકો ભિક્ખુ કાસાયે સઉસ્સાહોવ ઓદાતં નિવાસેત્વા**તિ એત્થાપિ ઇદમેવ કારણં દટ્ઠબ્બં. પરતો **સામણેરો સલિઙ્ગે ઠિતો**તિઆદિના સામણેરસ્સ વુત્તવિધાનેસુપિ અથેય્યસંવાસકપક્ખે અયમેવ નયો. **ભિક્ખુનિયાપિ એસેવ નયો**તિ વુત્તમેવત્થં "**સાપિ હિ ગિહિભાવં પત્થયમાના**"તિઆદિના વિભાવેતિ. **યો કોચિ વુડ્ઢપબ્બજિતો**તિ સામણેરં સન્ધાય વુત્તં. **મહાપેળાદીસૂ**તિ એતેન ગિહિસન્તકં દસ્સિતં. **સયં સામણેરોવ...પે॰... થેય્યસંવાસકો ન હોતી**તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ થેય્યસંવાસકો ન હોતિ, પારાજિકં પન આપજ્જતિયેવ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

થેય્યસંવાસકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિત્થિયપક્કન્તકકથાવણ્ણના

તિત્થિયપક્કન્તકકથાયં **તેસં લિઙ્ગે આદિન્નમત્તે તિત્થિયપક્કન્તકો હોતી**તિ ''તિત્થિયો ભવિસ્સામી''તિ ગતસ્સ લિઙ્ગગ્ગહણેનેવ તેસં લદ્ધિપિ ગહિતાયેવ હોતીતિ કત્વા વુત્તં. **કેનચિ** પન ''તેસં લિઙ્ગે આદિન્નમત્તે લદ્ધિયા ગહિતાયપિ અગ્ગહિતાયપિ તિત્થિયપક્કન્તકો હોતી''તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં. ન હિ ''તિત્થિયો ભવિસ્સામી''તિ ગતસ્સ લિઙ્ગસમ્પટિચ્છનતો અઞ્ઞં લદ્ધિગ્ગહણં નામ અત્થિ. લિઙ્ગસમ્પટિચ્છનેનેવ હિ સો ગહિતલદ્ધિકો હોતિ. તેનેવ **''વીમંસનત્થં કુસચીરાદીનિ...પે॰... યાવ ન સમ્પટિચ્છતિ, તાવ તં લદ્ધિ રક્ખતિ. સમ્પટિચ્છિતમત્તે તિત્થિયપક્કન્તકો હોતી**''તિ વુત્તં. **નગ્ગોવ આજીવકાનં ઉપસ્સયં ગચ્છતિ, પદવારે પદવારે દુક્કટ**ન્તિ ''આજીવકો ભવિસ્સ''ન્તિ અસુદ્ધચિત્તેન ગમનપચ્ચયા દુક્કટં વુત્તં. નગ્ગેન હુત્વા ગમનપચ્ચયાપિ દુક્કટા ન મુચ્ચતિયેવ. **કૂટવસ્સં ગણેન્તો**તિ કૂટવસ્સં ગણેત્વા સંવાસં સાદિયન્તોતિ અધિપ્પાયો.

તિત્થિયપક્કન્તકકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧૧. તિરચ્છાનગતવત્થુ ઉત્તાનમેવ.

માતુઘાતકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૨. માતુઘાતકાદિવત્થૂસુ **અપવાહન**ન્તિ અપગમનં, પતિકરણન્તિ અત્થો. યથા સમાનજાતિકસ્સ વિકોપને કમ્મં ગરુતરં, ન તથા વિજાતિકસ્સાતિ આહ **''મનુસ્સિત્થિભૂતા**''તિ . પુત્તસમ્બન્ધેન માતુપિતુસમઞ્ઞા , દત્તકિત્તિમાદિવસેનપિ પુત્તવોહારો લોકે દિસ્સતિ, સો ચ ખો પરિયાયતોતિ નિપ્પરિયાયસિદ્ધતં દસ્સેતું **''જનિકા માતા**''તિ વુત્તં. યથા મનુસ્સત્તભાવે ઠિતસ્સેવ કુસલધમ્માનં તિક્ખવિસદસૂરભાવાપત્તિ યથા તં તિણ્ણમ્પિ બોધિસત્તાનં બોધિત્તયનિબ્બત્તિયં, એવં મનુસ્સત્તભાવે ઠિતસ્સેવ અકુસલધમ્માનમ્પિ તિક્ખવિસદસૂરભાવાપત્તીતિ આહ **''સયમ્પિ મનુસ્સજાતિકેનેવા**''તિ. ચુતિઅનન્તરં ફલં અનન્તરં નામ, તસ્મિં અનન્તરે નિયુત્તં, તંનિબ્બત્તનેન અનન્તરકરણસીલં, અનન્તરપયોજનં વા આનન્તરિયં, તેન **આનન્તરિયેન માતુઘાતકકમ્મેન**. પિતુઘાતકેપિ યેન મનુસ્સભૂતો જનકો પિતા સયમ્પિ મનુસ્સજાતિકેનેવ સતા સઞ્ચિચ્ચ જીવિતા વોરોપિતો, અયં આનન્તરિયેન પિતુઘાતકકમ્મેન પિતુઘાતકોતિઆદિના સબ્બં વેદિતબ્બન્તિ આહ **''પિતુઘાતકેપિ એસેવ નયો**''તિ.

પરિવત્તિતલિઙ્ગમ્પિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૨૮; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૭૫; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૮૦૯) માતરં પિતરં વા જીવિતા વોરોપેન્તસ્સ આનન્તરિયકમ્મં હોતિયેવ. સતિપિ હિ લિઙ્ગપરિવત્તે સો એવ એકકમ્મનિબ્બત્તો ભવઙ્ગપ્પબન્ધો જીવિતિન્દ્રિયપ્પબન્ધો ચ, નાઞ્ઞોતિ. યો પન સયં મનુસ્સો તિરચ્છાનભૂતં માતરં વા પિતરં વા, સયં વા તિરચ્છાનભૂતો મનુસ્સભૂતં, તિરચ્છાનભૂતોયેવ વા તિરચ્છાનભૂતં જીવિતા વોરોપેતિ, તસ્સ કમ્મં આનન્તરિયં ન હોતિ, ભારિયં પન હોતિ, આનન્તરિયં આહચ્ચેવ તિટ્ઠતિ. એળકચતુક્કં સઙ્ગામચતુક્કં ચોરચતુક્કઞ્ચેત્થ કથેતબ્બં. ''એળકં મારેમી''તિ અભિસન્ધિનાપિ હિ એળકટ્ઠાને ઠિતં મનુસ્સો મનુસ્સભૂતં માતરં વા પિતરં વા મારેન્તો આનન્તરિયં ફુસતિ મરણાધિપ્પાયેનેવ આનન્તરિયવત્થુનો વિકોપિતત્તા. એળકાભિસન્ધિના પન માતાપિતિઅસન્ધિના વા એળકં મારેન્તો આનન્તરિયં ન ફુસતિ આનન્તરિયવત્થુઅભાવતો. માતાપિતિઅભિસન્ધિના માતાપિતરો મારેન્તો ફુસતેવ. એસ નયો ઇતરસ્મિમ્પિ ચતુક્કદ્વયે. યથા ચ માતાપિતૂસુ, એવં અરહન્તેપિ એતાનિ ચતુક્કાનિ વેદિતબ્બાનિ. સબ્બત્થ હિ પુરિમં અભિસન્ધિચિત્તં અપ્પમાણં, વધકચિત્તં પન તદારમ્મણં જીવિતિન્દ્રિયઞ્ચ આનન્તરિયાનાનન્તરભાવે પમાણં.

કતાનન્તરિયકમ્મો ચ ‘‘તસ્સ કમ્મસ્સ વિપાકં પટિબાહિસ્સામી’’તિ સકલચક્કવાળં મહાચેતિયપ્પમાણેહિ કઞ્ચનથૂપેહિ પૂરેત્વાપિ સકલચક્કવાળં પૂરેત્વા નિસિન્નસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વાપિ બુદ્ધસ્સ ભગવતો સઙ્ઘાટિકણ્ણં અમુઞ્ચન્તો વિચરિત્વાપિ કાયસ્સ ભેદા નિરયમેવ ઉપપજ્જતિ, પબ્બજ્જઞ્ચ ન લભતિ.

૧૧૫. ઇચ્છમાનન્તિ ઓદાતવત્થવસનં ઇચ્છમાનં. તેનેવાહ ‘‘**ગિહિભાવે સમ્પટિચ્છિતમત્તેયેવા**’’તિ. સઙ્ઘભેદકકથાવિત્થારો પરતો આવિ ભવિસ્સતિ. **ચતુન્નં કમ્માનન્તિ** અપલોકનાદીનં ચતુન્નં કમ્માનં. **દુટ્ઠચિત્તેનાતિ** વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ ‘‘**વધકચિત્તેના**’’તિ. વધકચેતનાય હિ દૂસિતચિત્તં ઇધ દુટ્ઠચિત્તં નામ. **લોહિતં ઉપ્પાદેતીતિ** એત્થ તથાગતસ્સ અભેજ્જકાયતાય પરૂપક્કમેન ચમ્મચ્છેદં કત્વા લોહિતપગ્ઘરણં નામ નત્થિ, સરીરસ્સ પન અન્તોયેવ એકસ્મિં ઠાને લોહિતં સમોસરતિ, આઘાતેન પકુપ્પમાનં સઞ્ચિતં હોતિ. દેવદત્તેન પવિદ્ધસિલતો ભિજ્જિત્વા ગતસક્ખલિકાપિ તથાગતસ્સ પાદન્તં પહરિ, ફરસુના પહટો વિય પાદો અન્તોલોહિતોયેવ અહોસિ. જીવકો પન તથાગતસ્સ રુચિયા સત્થકેન ચમ્મં છિન્દિત્વા તમ્હા ઠાના દુટ્ઠલોહિતં નીહરિત્વા ફાસુમકાસિ, તેનસ્સ પુઞ્ઞકમ્મમેવ અહોસિ. તેનાહ ‘‘**જીવકો વિયા**’’તિઆદિ.

અથ યે પરિનિબ્બુતે તથાગતે ચેતિયં ભિન્દન્તિ, બોધિં છિન્દન્તિ, ધાતુમ્હિ ઉપક્કમન્તિ, તેસં કિં હોતીતિ? ભારિયં કમ્મં હોતિ આનન્તરિયસદિસં. સધાતુકં પન થૂપં વા પટિમં વા બાધમાનં બોધિસાખં છિન્દિતું વટ્ટતિ. સચેપિ તત્થ નિલીના સકુણા ચેતિયે વચ્ચં પાતેન્તિ, છિન્દિતું વટ્ટતિયેવ. પરિભોગચેતિયતો હિ સરીરચેતિયં ગરુતરં. ચેતિયવત્થું ભિન્દિત્વા ગચ્છન્તે બોધિમૂલેપિ છિન્દિત્વા હરિતું વટ્ટતિ. યા પન બોધિસાખા બોધિઘરં બાધતિ, તં ગેહરક્ખણત્થં છિન્દિતું ન લભતિ. બોધિઅત્થઞ્હિ ગેહં, ન ગેહત્થાય બોધિ. આસનઘરેપિ એસેવ નયો. યસ્મિં પન આસનઘરે ધાતુ નિહિતા હોતિ, તસ્સ રક્ખણત્થાય બોધિસાખં છિન્દિતું વટ્ટતિ. બોધિજગ્ગનત્થં ઓજોહરણસાખં વા પૂતિટ્ઠાનં વા છિન્દિતું વટ્ટતિયેવ, સત્થુ રૂપકાયપટિજગ્ગને વિય પુઞ્ઞમ્પિ હોતિ.

માતુઘાતકાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉભતોબ્યઞ્જનકવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૬. ઉભતો બ્યઞ્જનમસ્સ અત્થીતિ ઉભતોબ્યઞ્જનકોતિ ઇમિના અસમાનાધિકરણવિસયો બાહિરત્થસમાસોયં, પુરિમપદે ચ વિભત્તિઅલોપોતિ દસ્સેતિ. **બ્યઞ્જનન્તિ** ચેત્થ ઇત્થિનિમિત્તં પુરિસનિમિત્તઞ્ચ અધિપ્પેતં. અથ ઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ એકમેવ ઇન્દ્રિયં, ઉદાહુ દ્વેતિ? એકમેવ ‘‘યસ્સ ઇત્થિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ પુરિસિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતીતિ? નો. યસ્સ વા પન પુરિસિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ ઇત્થિન્દ્રિયં ઉપ્પજ્જતીતિ? નો’’તિ (યમ॰ ૩.ઇન્દ્રિયયમક.૧૮૮) એકસ્મિં સન્તાને ઇન્દ્રિયદ્વયસ્સ પટિસિદ્ધત્તા, તઞ્ચ ખો ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ ઇત્થિન્દ્રિયં, પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ પુરિસિન્દ્રિયં. યદિ એવં દુતિયબ્યઞ્જનકસ્સ અભાવો આપજ્જતિ. ઇન્દ્રિયઞ્હિ બ્યઞ્જનકારણં વુત્તં, તઞ્ચ તસ્સ નત્થીતિ? વુચ્ચતે – ન તસ્સ ઇન્દ્રિયં દુતિયબ્યઞ્જનકારણં. કસ્મા? સદા અભાવતો. ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકસ્સ હિ યદા ઇત્થિયા રાગચિત્તં ઉપ્પજ્જતિ, તદા પુરિસબ્યઞ્જનં પાકટં હોતિ, ઇત્થિબ્યઞ્જનં પટિચ્છન્નં ગુળ્હં હોતિ, તથા ઇતરસ્સ ઇતરં. યદિ ચ તેસં ઇન્દ્રિયં દુતિયબ્યઞ્જનકારણં ભવેય્ય, સદાપિ બ્યઞ્જનદ્વયં તિટ્ઠેય્ય, ન પન તિટ્ઠતિ, તસ્મા વેદિતબ્બમેતં ‘‘ન તસ્સ તં બ્યઞ્જનકારણં, કમ્મસહાયં પન રાગચિત્તમેવેત્થ કારણ’’ન્તિ.

યસ્મા ચસ્સ એકમેવ ઇન્દ્રિયં હોતિ, તસ્મા ઇત્થિઉભતોબ્યઞ્જનકો સયમ્પિ ગબ્ભં ગણ્હાતિ, પરમ્પિ ગણ્હાપેતિ. પુરિસઉભતોબ્યઞ્જનકો પરં ગણ્હાપેતિ, સયં પન ન ગણ્હાતિ. યદિ પટિસન્ધિયં પુરિસલિઙ્ગં, યદિ પટિસન્ધિયં ઇત્થિલિઙ્ગન્તિ ચ પટિસન્ધિયં લિઙ્ગસબ્ભાવો **કુરુન્દિયં**વુત્તો, સો ચ અયુત્તો. પવત્તિયંયેવ હિ ઇત્થિલિઙ્ગાદીનિ સમુટ્ઠહન્તિ,

ન પટિસન્ધિયં. પટિસન્ધિયં પન ઇન્દ્રિયમેવ સમુટ્ઠાતિ, ન લિઙ્ગાદીનિ. ન ચ ઇન્દ્રિયમેવ લિઙ્ગન્તિ સક્કા વત્તું ઇન્દ્રિયલિઙ્ગાનં ભિન્નસભાવત્તા. વુત્તઞ્હેતં **અટ્ઠસાલિનિયં** (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૬૩૨) –

> ''ઇત્થત્તં ઇત્થિભાવોતિ ઉભયં એકત્થં, ઇત્થિસભાવોતિ અત્થો. અયં કમ્મજો પટિસન્ધિસમુટ્ઠિતો. ઇત્થિલિઙ્ગાદિ પન ઇત્થિન્દ્રિયં પટિચ્ચ પવત્તે સમુટ્ઠિતં. યથા બીજે સતિ બીજં પટિચ્ચ બીજપચ્ચયા રુક્ખો વડ્ઢિત્વા સાખાવિટપસમ્પન્નો હુત્વા આકાસં પૂરેત્વા તિટ્ઠતિ, એવમેવ ઇત્થિભાવસઙ્ખાતે ઇત્થિન્દ્રિયે સતિ ઇત્થિલિઙ્ગાદીનિ હોન્તિ. બીજં વિય હિ ઇત્થિન્દ્રિયં, બીજં પટિચ્ચ વડ્ઢિત્વા આકાસં પૂરેત્વા ઠિતરુક્ખો વિય ઇત્થિન્દ્રિયં પટિચ્ચ ઇત્થિલિઙ્ગાદીનિ પવત્તે સમુટ્ઠહન્તિ. તત્થ ઇત્થિન્દ્રિયં ન ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યં, મનોવિઞ્ઞેય્યમેવ. ઇત્થિલિઙ્ગાદીનિ ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યાનિપિ મનોવિઞ્ઞેય્યાનિપી''તિ.

તેનેવાહ ''**તત્થ વિચારણક્કમો વિત્થારતો અટ્ઠસાલિનિયા ધમ્મસઙ્ગહટ્ઠકથાય વેદિતબ્બો**''તિ.

ઉભતોબ્યઞ્જનકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનુપજ્ઝાયકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૭. **સિક્ખાપદં અપઞ્ઞત્તં હોતી**તિ ઇધેવ પઞ્ઞત્તં સિક્ખાપદં સન્ધાય વુત્તં. **ઉપજ્ઝં અગ્ગાહાપેત્વા**તિ ''ઉપજ્ઝાયો મે, ભન્તે, હોહી''તિ એવં ઉપજ્ઝં અગ્ગાહાપેત્વા. કમ્મવાચાય પન ઉપજ્ઝાયકિત્તનં કતંયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. અઞ્ઞથા ''પુગ્ગલં ન પરામસતી''તિ વુત્તકમ્મવિપત્તિસમ્ભવતો કમ્મં કુપ્પેય્ય, તેનેવ ''ઉપજ્ઝાયં અકિત્તેત્વા''તિ અવત્વા ''ઉપજ્ઝં અગ્ગાહાપેત્વા''ઇચ્ચેવ વુત્તં. યથા ચ અપરિપુણ્ણપત્તચીવરસ્સ ઉપસમ્પાદનકાલે કમ્મવાચાય ''પરિપુણ્ણસ્સ પત્તચીવર''ન્તિ અસન્તવત્થું કિત્તેત્વા કમ્મવાચાય કતાયપિ ઉપસમ્પદા રુહતિ, એવં ''અયં બુદ્ધરક્ખિતો આયસ્મતો ધમ્મરક્ખિતસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો''તિ અસન્તં પુગ્ગલં કિત્તેત્વા કેવલં સન્તપદનીહારેન કમ્મવાચાય કતાય ઉપસમ્પદા રુહતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવાહ ''**કમ્મં પન ન કુપ્પતી**''તિ. ''ન, ભિક્ખવે, અનુપજ્ઝાયકો ઉપસમ્પાદેતબ્બો, યો ઉપસમ્પાદેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ એત્તકમેવ વત્વા ''સો ચ પુગ્ગલો અનુપસમ્પન્નો''તિ અવુત્તત્તા કમ્મવિપત્તિલક્ખણસ્સ ચ અસમ્ભવતો ''**તં ન ગહેતબ્બ**''ન્તિ વુત્તં. ''પઞ્ચવગ્ગકરણઞ્ચે, ભિક્ખવે, કમ્મં પણ્ડકપઞ્ચમો કમ્મં કરેય્ય, અકમ્મં ન ચ કરણીય''ન્તિઆદિવચનતો (મહાવ॰ ૩૯૦) પણ્ડકાદીનમ્પિ ઉભતોબ્યઞ્જનકપરિયન્તાનં ગણપૂરકભાવેયેવ કમ્મં કુપ્પતિ, ન અઞ્ઞથાતિ આહ ''**ઉભતોબ્યઞ્જનકુપજ્ઝાયપરિયોસાનેસુપિ એસેવ નયો**''તિ.

અનુપજ્ઝાયકાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અપત્તકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૮. અઞ્ઞે વા ભિક્ખૂ દાતુકામા હોન્તીતિ સમ્બન્ધો. **અનામટ્ઠપિણ્ડપાત**ન્તિ અગ્ગહિતઅગ્ગં પિણ્ડપાતં. **સામણેરભાગસમકો આમિસભાગો**તિ એત્થ કિઞ્ચાપિ સામણેરાનં આમિસભાગસ્સ સમકમેવ દિય્યમાનત્તા વિસું સામણેરભાગો નામ નત્થિ, હેટ્ઠા ગચ્છન્તં પન ભત્તં કદાચિ મન્દં ભવેય્ય, તસ્મા ઉપરિ અગ્ગહેત્વા સામણેરપાળિયાવ ગહેત્વા દાતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. નિયતપબ્બજ્જસ્સેવ ચાયં ભાગો દીયતિ. તેનેવ ''**અપક્કં પત્ત**''ન્તિઆદિ વુત્તં.

અપત્તકાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

હત્થચ્છિન્નાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૧૯. અજપદકેતિ અજપદસણ્ઠાને પદેસે. **બ્રહ્મુજુગત્તો**તિ બ્રહ્મા વિય ઉજુગત્તો. **અવસેસો સત્તો**તિ ઇમિના લક્ખણેન રહિતસત્તો. એતેન ઠપેત્વા મહાપુરિસં ચક્કવત્તિઞ્ચ ઇતરે સત્તા ખુજ્જપક્ખિકાતિ દસ્સેતિ. યેભુય્યેન હિ સત્તા ખન્ધે કટિયં જાણૂસૂતિ તીસુ ઠાનેસુ નમન્તિ. તે કટિયં નમન્તા પચ્છતો નમન્તિ, ઇતરેસુ દ્વીસુ ઠાનેસુ નમન્તા પુરતો નમન્તિ. દીઘસરીરા પન એકેન પસ્સેન વઙ્કા હોન્તિ, એકે મુખં ઉન્નામેત્વા નક્ખત્તાનિ ગણયન્તા વિય ચરન્તિ, એકે અપ્પમંસલોહિતા સૂલસદિસા હોન્તિ, એકે પુરતો પબ્ભારા હોન્તિ, પવેધમાના ગચ્છન્તિ. **પરિવટુમો**તિ સમન્તતો વટ્ટલો.

અટ્ઠિસિરાચમ્મસરીરોતિ અટ્ઠિસિરાચમ્મમત્તસરીરો. **કપ્પસીસો**તિ દ્વિધાભૂતસીસો. **કેકરો**તિ તિરિયં પસ્સન્તો. ‘‘**ઉદકતારકા** નામ ઉદકપુબ્બુળ’’ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **અક્ખિતારકા**તિ અક્ખિભણ્ડકા. **નિપ્પખુમક્ખી**તિ અક્ખિદલલોમેહિ વિરહિતઅક્ખિકો. પખુમ-સદ્દો હિ લોકે અક્ખિદલલોમેસુ નિરુળ્હો. **પટઙ્ગમણ્ડૂકો** નામ મહામુખમણ્ડૂકો. **એળમુખો**તિ નિચ્ચપગ્ઘરણકલાલમુખો. **સબ્બઞ્ચેત**ન્તિ ‘‘કચ્છુગત્તો વા’’તિઆદિં સન્ધાય વદતિ. **વાતણ્ડિકો**તિ અણ્ડકેસુ વુદ્ધિરોગેન સમન્નાગતો. **વિકટો**તિ તિરિયં ગમનપાદેહિ સમન્નાગતો, યસ્સ ચ ચઙ્કમતો જાણુકા બહિ ગચ્છન્તિ. **પણ્હો**તિ પચ્છતો પરિવત્તપાદેહિ સમન્નાગતો, યસ્સ ચઙ્કમતો જાણુકા અન્તો પવિસન્તિ.

કુદણ્ડપાદતાય કારણં વિભાવેતિ ‘‘**મજ્ઝે સઙ્કુટિતપાદત્તા**’’તિ. **અગ્ગે સઙ્કુટિતપાદત્તા**તિ કુણ્ડપાદતાય કારણનિદસ્સનં. કુણ્ડપાદસ્સેવ ગમનસભાવં વિભાવેતિ ‘‘**પિટ્ઠિપાદગ્ગેન ચઙ્કમન્તો**’’તિ. **મમ્મન**ન્તિ ખલિતવચનં. યો એકમેવ અક્ખરં ચતુપઞ્ચક્ખત્તું વદતિ, તસ્સેતં અધિવચનં.

હત્થચ્છિન્નાદિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અલજ્જીનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૦. નિસ્સયપટિસંયુત્તવત્થૂસુ ભિક્ખૂહિ સમાનો સીલાદિગુણભાગો અસ્સાતિ ભિક્ખુસભાગો, તસ્સ ભાવો **ભિક્ખુસભાગતા. દ્વે તીણિ દિવસાનિ વસિત્વા ગન્તુકામેન અનિસ્સિતેન વસિતબ્બ**ન્તિ એત્થ ‘‘યાવ ભિક્ખુસભાગતં જાનામી’’તિ આભોગં વિનાપિ અનિસ્સિતેન વસિતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. ભિક્ખુસભાગતં પન જાનન્તો ‘‘સ્વે ગમિસ્સામિ, કિં મે નિસ્સયેના’’તિ અરુણં ઉટ્ઠપેતું ન લભતિ. ‘‘પુરારુણા ઉટ્ઠહિત્વાવ ગમિસ્સામી’’તિ આભોગેન સયન્તસ્સ સચે અરુણો ઉગ્ગચ્છતિ, વટ્ટતિ. ‘‘**સત્તાહં વસિસ્સામી’’તિ આલયં કરોન્તેન પન નિસ્સયો ગહેતબ્બો**તિ ‘‘સત્તાહમત્તં વસિસ્સામિ, કિં ભિક્ખુસભાગતાજાનનેના’’તિ જાનને ધુરં નિક્ખિપિત્વા વસિતું ન લભતિ, ભિક્ખુસભાગતં ઉપપરિક્ખિત્વા નિસ્સયો ગહેતબ્બોતિ અત્થો.

ગમિકાદિનિસ્સયવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૧. અન્તરામગ્ગે વિસ્સમન્તો વા...પે॰... અનાપત્તીતિ અસતિ નિસ્સયદાયકે અનાપત્તિ. **તસ્સ નિસ્સાયા**તિ પાળિઅનુરૂપતો વુત્તં, તં નિસ્સાયાતિ અત્થો. **સચે પન આસાળ્હીમાસે...પે॰... તત્થ ગન્તબ્બ**ન્તિ એત્થ સચે સો વસ્સૂપનાયિકાય આસન્નાય ગન્તુકામો સુણાતિ ‘‘અસુકો મહાથેરો આગમિસ્સતી’’તિ, તઞ્ચે આગમેતિ, વટ્ટતિ. આગમેન્તસ્સેવ ચે વસ્સૂપનાયિકદિવસો હોતિ, હોતુ, ગન્તબ્બં તત્થ, યત્થ નિસ્સયદાયકં લભતિ. કેચિ પન ‘‘સચે સો ગચ્છન્તો જીવિતન્તરાયં બ્રહ્મચરિયન્તરાયં વા પસ્સતિ, તત્થેવ વસિતબ્બ’’ન્તિ વદન્તિ.

ગોત્તેન અનુસ્સાવનાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૨૨. ‘‘ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામસ્સ આયસ્મતો’’તિ નામકિત્તનસ્સ અનુસ્સાવનાય આગતત્તા ‘‘**નાહં ઉસ્સહામિ થેરસ્સ નામં ગહેતુ**’’ન્તિ વુત્તં, ‘‘આયસ્મતો પિપ્પલિસ્સ ઉપસમ્પદાપેક્ખો’’તિ એવં નામં ગહેતું ન ઉસ્સહામીતિ અત્થો. ‘‘ગોત્તેનપિ અનુસ્સાવેતુ’’ન્તિ વચનતો યેન વોહારેન વોહરતિ, તેન વટ્ટતીતિ સિદ્ધં. ‘‘કોનામો તે ઉપજ્ઝાયો’’તિ પુટ્ઠેનપિ ગોત્તમેવ નામં કત્વા વત્તબ્બન્તિ સિદ્ધં હોતિ, તસ્મા ચતુબ્બિધેસુ નામેસુ યેન કેનચિ નામેન અનુસ્સાવના કાતબ્બાતિ વદન્તિ. એકસ્સ બહૂનિ નામાનિ હોન્તિ, તત્થ એકં નામં ઞત્તિયા, એકં અનુસ્સાવનાય કાતું ન વટ્ટતિ, અત્થતો બ્યઞ્જનતો ચ અભિન્નાહિ અનુસ્સાવનાહિ ભવિતબ્બન્તિ. કિઞ્ચાપિ ‘‘ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામસ્સ આયસ્મતો’’તિ પાળિયં ‘‘આયસ્મતો’’તિ પદં પચ્છા વુત્તં, કમ્મવાચાપાળિયં પન ‘‘અયં બુદ્ધરક્ખિતો આયસ્મતો ધમ્મરક્ખિતસ્સા’’તિ પઠમં લિખિતન્તિ તં ઉપ્પટિપાટિયા વુત્તન્તિ ન પચ્ચેતબ્બં. પાળિયઞ્હિ ‘‘ઇત્થન્નામો ઇત્થન્નામસ્સ આયસ્મતો’’તિ અત્થમત્તં દસ્સિતં, તસ્મા પાળિયં અવુત્તોપિ ‘‘અયં બુદ્ધરક્ખિતો આયસ્મતો ધમ્મરક્ખિતસ્સા’’તિ કમ્મવાચાપાળિયં પયોગો દસ્સિતો. ‘‘ન મે દિટ્ઠો ઇતો પુબ્બે ઇચ્ચાયસ્મા સારિપુત્તો’’તિ ચ ‘‘આયસ્મા સારિપુત્તો અત્થકુસલો’’તિ ચ પઠમં ‘‘આયસ્મા’’તિ પયોગસ્સ દસ્સનતોતિ વદન્તિ. કત્થચિ ‘‘આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતત્થેરસ્સા’’તિ વત્વા કત્થચિ કેવલં ‘‘બુદ્ધરક્ખિતસ્સા’’તિ સાવેતિ, સાવનં હાપેતીતિ ન વુચ્ચતિ નામસ્સ અહાપિતત્તાતિ એકે. સચે કત્થચિ ‘‘આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતસ્સા’’તિ વત્વા કત્થચિ ‘‘બુદ્ધરઅખતસ્સાયસ્મતો’’તિ સાવેતિ, પાઠાનુરૂપત્તા ખેત્તમેવ ઓતિણ્ણન્તિપિ એકે. બ્યઞ્જનભેદપ્પસઙ્ગતો અનુસ્સાવનાનં તં ન વટ્ટતીતિ વદન્તિ. સચે પન સબ્બટ્ઠાનેપિ એતેનેવ પકારેન વદતિ, વટ્ટતિ.

દ્વેઉપસમ્પદાપેક્ખાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૨૩. **એકાનુસ્સાવને**તિ એત્થ એકતો અનુસ્સાવનં એતેસન્તિ **એકાનુસ્સાવના**તિ અસમાનાધિકરણવિસયો બાહિરત્થસમાસોતિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવાહ ‘‘**દ્વે એકતોઅનુસ્સાવને**’’તિ. તત્થ **એકતો**તિ એકક્ખણેતિ અત્થો, વિભત્તિઅલોપેન ચાયં નિદ્દેસો. **પુરિમનયેનેવ એકતોઅનુસ્સાવને કાતુ**ન્તિ ‘‘એકેન એકસ્સ, અઞ્ઞેન ઇતરસ્સા’’તિઆદિના પુબ્બે વુત્તનયેન દ્વીહિ વા તીહિ વા આચરિયેહિ એકેન વા એકતોઅનુસ્સાવને કાતું.

ઉપસમ્પદાવિધિકથાવણ્ણના

૧૨૬. **વજ્જાવજ્જં ઉપનિજ્ઝાયતીતિ ઉપજ્ઝા**તિ ઇમિના ઉપજ્ઝાયસદ્દસમાનત્થો ઉપજ્ઝાસદ્દોપીતિ દસ્સેતિ.

ચત્તારોનિસ્સયાદિકથાવણ્ણના

૧૩૦. **સમ્ભોગે**તિ ધમ્મસમ્ભોગે આમિસસમ્ભોગે ચ. **અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસે**તિ એત્થ ચ અયમધિપ્પાયો – યસ્મા અયં ઓસારણકમ્મસ્સ કતત્તા પકતત્તટ્ઠાને ઠિતો, તસ્મા ન ઉક્ખિત્તકેન સદ્ધિં સમ્ભોગાદિપચ્ચયા પાચિત્તિયં, નાપિ અલજ્જિના સદ્ધિં પરિભોગપચ્ચયા દુક્કટં અલજ્જીલક્ખણાનુપપત્તિતો. યો હિ ઉચ્છુરસકસટાનં સત્તાહકાલિકયાવજીવિકત્તા વટ્ટતિ વિકાલે ઉચ્છુ ખાદિતુન્તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા તં ખાદિત્વા તપ્પચ્ચયા પાચિત્તિયં ન પસ્સતિ ‘‘વટ્ટતી’’તિ તથાસઞ્ઞિતાય, યો વા પન આપત્તિમાપન્નભાવં પટિજાનિત્વા ‘‘ન પટિકરોમી’’તિ અભિનિવિસતિ, અયં –

> ‘‘સઞ્ચિચ્ચ આપત્તિં આપજ્જતિ, આપત્તિં પરિગૂહતિ;
> અગતિગમનઞ્ચ ગચ્છતિ, એદિસો વુચ્ચતિ અલજ્જીપુગ્ગલો’’તિ. (પરિ॰ ૩૫૯) –

વુત્તલક્ખણે અપતનતો અલજ્જી નામ ન હોતિ. તસ્મા યથા પુબ્બે યાવ ઉક્ખેપનીયકમ્મં કતં, તાવ તેન સદ્ધિં સમ્ભોગે સંવાસે ચ અનાપત્તિ, એવમિધાપીતિ સબ્બથા અનાપત્તિટ્ઠાનેયેવ અનાપત્તિ વુત્તાતિ વેદિતબ્બં . ન હિ ભગવા

અલજ્જિના સદ્ધિં સમ્ભોગપચ્ચયા આપત્તિસમ્ભવે સતિ ‘‘અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસે’’તિ વદતિ. તતો યમેત્થ કેનચિ ‘‘અનાપત્તિ સમ્ભોગે સંવાસે’’તિ ઇમિના પાચિત્તિયેન અનાપત્તિ વુત્તા, ‘‘અલજ્જીપરિભોગપચ્ચયા દુક્કટં પન આપજ્જતિયેવા’’તિ વત્વા બહુધા પપઞ્ચિતં, ન તં સારતો પચ્ચેતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

મહાખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. ઉપોસથક્ખન્ધકં

સન્નિપાતાનુજાનનાદિકથાવણ્ણના

૧૩૨. ઉપોસથક્ખન્ધકે તરન્તિ પ્લવન્તિ એત્થ બાલાતિ **તિત્થં. ઇતો**તિ ઇમસ્મિં સાસને લદ્ધિતો. **તં કથેન્તી**તિ ''ઇમસ્મિં નામ દિવસે મુહુત્તે વા ઇદં કત્તબ્બ''ન્તિઆદિના કથેન્તિ.

૧૩૪. ''સુણાતુ મે ભન્તે''તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વિત્થારતો આગતમેવાતિ ન ઇધ વિત્થારયિસ્સામ, અત્થિકેહિ પન તતોયેવ ગહેતબ્બં.

૧૩૫. આપજ્જિત્વા વા વુટ્ઠિતોતિ એત્થ આરોચિતાપિ આપત્તિ અસન્તી નામ હોતીતિ વેદિતબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) વુત્તં ''યસ્સ પન એવં અનાપન્ના વા આપત્તિ આપજ્જિત્વા ચ પન વુટ્ઠિતા વા દેસિતા વા આરોચિતા વા, તસ્સ સા આપત્તિ અસન્તી નામ હોતી''તિ. મુસાવાદો નામ વચીભેદપચ્ચયા હોતીતિ આહ **''ન મુસાવાદલક્ખણેના''**તિ. **ભગવતો પન વચનેના**તિ સમ્પજાનમુસાવાદે કિં હોતિ? ''દુક્કટં હોતી''તિ ઇમિના વચનેન. **વચીદ્વારે અકિરિયસમુટ્ઠાના આપત્તિ હોતી**તિ યસ્મા યસ્સ ભિક્ખુનો અધમ્મિકાય પટિઞ્ઞાય તુણ્હીભૂતસ્સ નિસિન્નસ્સ મનોદ્વારે આપત્તિ નામ નત્થિ, યસ્મા પન આવિ કાતબ્બં ન આવિ અકાસિ, તેનસ્સ વચીદ્વારે અકિરિયસમુટ્ઠાના આપત્તિ હોતિ.

વાચાતિ વાચાય, ય-કારલોપેનાયં નિદ્દેસો. કેનચિ મનુજેન વાચાય અનાલપન્તોતિ યોજેતબ્બં. **ગિરં નો ચ પરે ભણેય્યા**તિ ''ઇમે સોસ્સન્તી''તિ પરપુગ્ગલે સન્ધાય સદ્દમ્પિ ન નિચ્છારેય્ય. **આપજ્જેય્ય વાચસિક**ન્તિ વાચતો સમુટ્ઠિતં આપત્તિં આપજ્જેય્ય.

અન્તરાયકરોતિ વિપ્પટિસારવત્થુતાય પામોજ્જાદિસમ્ભવં નિવારેત્વા પઠમજ્ઝાનાદીનં અધિગમાય અન્તરાયકરો. **તસ્સ ભિક્ખુનો ફાસુ હોતી**તિ અવિપ્પટિસારમૂલકાનં પામોજ્જાદીનં વસેન તસ્સ ભિક્ખુનો સુખા પટિપદા સમ્પજ્જતીતિ અત્થો.

સન્નિપાતાનુજાનનાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સીમાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૩૮. ઇતરોપીતિ સુદ્ધપંસુપબ્બતાદિં સન્ધાય વદતિ. **હત્થિપ્પમાણો નામ પબ્બતો** હેટ્ઠિમકોટિયા અટ્ઠટ્ઠમરતનુબ્બેધો. **તસ્મા**તિ યસ્મા એકેન ન વટ્ટતિ, તસ્મા. **દ્વત્તિંસપલગુળપિણ્ડપ્પમાણતા** થૂલતાય ગહેતબ્બા, ન તુલગણનાય. **અન્તોસારમિસ્સકાન**ન્તિ અન્તોસારરુક્ખેહિ મિસ્સકાનં. **સૂચિદણ્ડકપ્પમાણો**તિ સીહળદીપે લેખનદણ્ડપ્પમાણોતિ વદન્તિ, સો ચ કનિટ્ઠઙ્ગુલિપરિમાણોતિ દટ્ઠબ્બં. **એત**ન્તિ નવમૂલસાખાનિગ્ગમનં. **પરભાગે કિત્તેતું વટ્ટતી**તિ બહિ નિક્ખમિત્વા ઠિતેસુ અટ્ઠસુ મગ્ગેસુ એકિસ્સા દિસાય એકં, અપરાય એકન્તિ એવં ચતૂસુ ઠાનેસુ કિત્તેતું વટ્ટતિ.

યત્થ કત્થચિ ઉત્તરન્તિયા ભિક્ખુનિયા અન્તરવાસકો તેમિયતીતિ સિક્ખાકરણીયં આગતલક્ખણેન તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેત્વા અન્તરવાસકં અનુક્ખિપિત્વા તિત્થેન વા અતિત્થેન વા ઉત્તરન્તિયા ભિક્ખુનિયા એકદ્રઙ્ગુલમત્તમ્પિ અન્તરવાસકો તેમિયતિ. ભિક્ખુનિયા એવ ગહણઞ્ચેત્થ ભિક્ખુનીવિભઙ્ગે ભિક્ખુનિયા વસેન નદીલક્ખણસ્સ પાળિયં આગતત્તા તેનેવ નયેન દસ્સનત્થં કતં. **સીમં બન્ધન્તાનં નિમિત્તં હોતી**તિ અયં વુત્તલક્ખણા નદી સમુદ્દં વા પવિસતુ તળાકં વા, પભવતો પટ્ઠાય નિમિત્તં હોતિ. **અજ્ઝોત્થરિત્વા આવરણં પવત્તતિયેવા**તિ આવરણં અજ્ઝોત્થરિત્વા સન્દતિયેવ. **અપ્પવત્તમાના**તિ અસન્દમાનુદકા. આવરણઞ્હિ પત્વા નદિયા યત્તકે પદેસે ઉદકં અસન્દમાનં સન્તિટ્ઠતિ, તત્થ નદીનિમિત્તં કાતું ન વટ્ટતિ. ઉપરિ સન્દમાનટ્ઠાનેયેવ વટ્ટતિ, અસન્દમાનટ્ઠાને પન ઉદકનિમિત્તં કાતું વટ્ટતિ. ઠિતમેવ હિ ઉદકનિમિત્તે વટ્ટતિ, ન સન્દમાનં. તેનેવાહ “**પવત્તનટ્ઠાને નદીનિમિત્તં, અપ્પવત્તનટ્ઠાને ઉદકનિમિત્તં કાતું વટ્ટતી**”તિ. **નદિં ભિન્દિત્વા**તિ માતિકામુખદ્વારેન નદીકૂલં ભિન્દિત્વા. **ઉક્ખેપિમ**ન્તિ કૂપતો વિય ઉક્ખિપિત્વા ગહેતબ્બં.

સિઙ્ઘાટકસણ્ઠાનાતિ તિકોણરચ્છાસણ્ઠાના. **મુદિઙ્ગસણ્ઠાના**તિ મુદિઙ્ગભેરી વિય મજ્ઝે વિત્થતા ઉભોસુ કોટીસુ સઙ્કોટિતા હોતિ. **ઉપચારં ઠપેત્વા**તિ પચ્છા સીમં બન્ધન્તાનં સીમાય ઓકાસં ઠપેત્વા. **અન્તોનિમિત્તગતેહિ પના**તિ એકસ્સ ગામસ્સ ઉપડ્ઢં અન્તો કત્તુકામતાય સતિ સબ્બેસં આગમને પયોજનં નત્થીતિ કત્વા વુત્તં. **આગન્તબ્બ**ન્તિ ચ સામીચિવસેન વુત્તં, નાયં નિયમો ''આગન્તબ્બમેવા''તિ. તેનેવાહ “**આગમનમ્પિ અનાગમનમ્પિ વટ્ટતી**”તિ. અબદ્ધાય હિ સીમાય નાનાગામખેત્તાનં નાનાસીમસભાવત્તા તેસં અનાગમનેપિ વગ્ગકમ્મં ન હોતિ, તસ્મા અનાગમનમ્પિ વટ્ટતિ. બદ્ધાય પન સીમાય એકસીમભાવતો પુન અઞ્ઞસ્મિં કમ્મે કરિયમાને અન્તો સીમગતેહિ આગન્તબ્બમેવાતિ આહ “**અવિપ્પવાસસીમા...પે॰... આગન્તબ્બ**”ન્તિ. નિમિત્તકિત્તનકાલે અસોધિતાયપિ સીમાય નેવત્થિ દોસો નિમિત્તકિત્તનસ્સ અપલોકનાદીસુ અઞ્ઞતરાભાવતો.

ભણ્ડકમ્માપુચ્છનં સન્ધાય **પબ્બજ્જા**-ગહણં. **સુખકરણત્થ**ન્તિ સબ્બેસં સન્નિપાતનપરિસ્સમં પહાય અપ્પતરેહિ સુખકરણત્થં. **એકવીસતિ ભિક્ખૂ ગણ્હાતી**તિ વીસતિવગ્ગકરણીયપરમત્તા સઙ્ઘકમ્મસ્સ કમ્મારહેન સદ્ધિં એકવીસતિ ભિક્ખૂ ગણ્હાતિ. ઇદઞ્ચ નિસિન્નાનં વસેન વુત્તં. હેટ્ઠિમન્તતો હિ યત્થ એકવીસતિ ભિક્ખૂ નિસીદિતું સક્કોન્તિ, તત્તકે પદેસે સીમં બન્ધિતું વટ્ટતિ. **ન સક્ખિસ્સન્તી**તિ અવિપ્પવાસસીમાય બદ્ધભાવં અસલ્લક્ખેત્વા ''સમાનસંવાસકમેવ સમૂહનિસ્સામા''તિ વાયમન્તા ન સક્ખિસ્સન્તિ. બદ્ધાય હિ અવિપ્પવાસસીમાય તં અસમૂહનિત્વા ''સમાનસંવાસકસીમં સમૂહનિસ્સામા''તિ કતાયપિ કમ્મવાચાય અસમૂહતાવ હોતિ સીમા. પઠમઞ્હિ અવિપ્પવાસં સમૂહનિત્વા પચ્છા સીમા સમૂહનિતબ્બા. એકરતનપ્પમાણા સુવિઞ્ઞેય્યતરા હોતીતિ કત્વા વુત્તં “**એકરતનપ્પમાણા વટ્ટતી**”તિ. એકઙ્ગુલમત્તાપિ સીમન્તરિકા વટ્ટતિયેવ. તત્તકેનપિ હિ સીમા અસમ્ભિન્નાવ હોતિ.

અવસેસનિમિત્તાનીતિ મહાસીમાય બાહિરપસ્સે નિમિત્તાનિ. ખણ્ડસીમતો પટ્ઠાય બન્ધનં આચિણ્ણં, આચિણ્ણકરણેનેવ ચ સમ્મોહો ન હોતીતિ આહ “**ખણ્ડસીમતોવ પટ્ઠાય બન્ધિતબ્બા**”તિ. **કુટિગેહે**તિ કુટિઘરે, ભૂમિઘરેતિ અત્થો. **ઉદુક્ખલ**ન્તિ ખુદ્દકાવાટં. **નિમિત્તં ન કાતબ્બ**ન્તિ તં રાજિં વા ઉદુક્ખલં વા નિમિત્તં ન કાતબ્બં.

હેટ્ઠા ન ઓતરતીતિ ભિત્તિતો ઓરં નિમિત્તાનિ ઠપેત્વા કિત્તિતત્તા હેટ્ઠા આકાસપ્પદેસં ન ઓતરતિ. **હેટ્ઠાપિ ઓતરતી**તિ સચે હેટ્ઠા અન્તોભિત્તિયં એકવીસતિયા ભિક્ખૂનં ઓકાસો હોતિ, ઓતરતિ. ઓતરમાના ચ ઉપરિસીમપ્પમાણેન ન ઓતરતિ, સમન્તા ભિત્તિપ્પમાણેન ઓતરતિ. **ઓતરણાનોતરણં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બ**ન્તિ સચે હેટ્ઠા એકવીસતિયા ભિક્ખૂનં ઓકાસો હોતિ, ઓતરતિ. નો ચે, ન ઓતરતીતિ અધિપ્પાયો.

સબ્બો પાસાદો સીમટ્ઠો હોતીતિ ઉપરિમતલેન સદ્ધિં એકાબદ્ધભિત્તિકો વા હોતુ મા વા, સબ્બોપિ પાસાદો સીમટ્ઠોવ હોતિ.

તાલમૂલકપબ્બતેતિ તાલમૂલસદિસે પબ્બતે. સો ચ હેટ્ઠા મહન્તો હુત્વા અનુપુબ્બેન તનુકો હોતીતિ દટ્ઠબ્બં. **પણવસણ્ઠાનો** મજ્ઝે તનુકો હોતિ મૂલે અગ્ગે ચ વિત્થતો. **હેટ્ઠા વા મજ્ઝે વા**તિ મુદિઙ્ગસણ્ઠાનસ્સ હેટ્ઠા પણવસણ્ઠાનસ્સ મજ્ઝે. **આકાસપબ્ભારન્તિ** ભિત્તિયા અપરિક્ખિત્તપબ્ભારં. **અન્તોલેણં હોતીતિ** પબ્બતસ્સ અન્તો લેણં હોતિ. **સીમામાળકે**તિ ખણ્ડસીમામાળકે. **મહાસીમં સોધેત્વા વા કમ્મં કાતબ્બન્તિ** મહાસીમગતા ભિક્ખૂ હત્થપાસં વા આનેતબ્બા, સીમતો વા બહિ કાતબ્બાતિ અધિપ્પાયો. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન ''મહાસીમગતેહિ ભિક્ખૂહિ તં સાખં વા પારોહં વા અનામસિત્વા ઠાતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો''તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં. **પુરિમનયેપી**તિ ખણ્ડસીમાય ઉટ્ઠહિત્વા મહાસીમાય ઓણતરુક્ખેપિ. **ઉક્ખિપાપેત્વા કાતું ન વટ્ટતી**તિ ખણ્ડસીમાય અન્તો ઠિતત્તા રુક્ખસ્સ તત્થ ઠિતો હત્થપાસંયેવ આનેતબ્બોતિ ઉક્ખિપાપેત્વા કાતું ન વટ્ટતિ.

૧૪૦. **પારયતી**તિ અજ્ઝોત્થરતિ. **પારા**તિ સીમાપેક્ખો ઇત્થિલિઙ્ગનિદ્દેસો. **અસ્સા**તિ ભવેય્ય. ઇધાધિપ્પેતનાવાય પમાણં દસ્સેન્તો આહ **''યા સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન...પે॰... તયો જને વહતી''**તિ. ઇમિના ચ વુત્તપ્પમાણતો ખુદ્દકા નાવા વિજ્જમાનાપિ ઇધ અસન્તપક્ખં ભજતીતિ દીપેતિ. અવસ્સં લબ્ભનેય્યા ધુવનાવાવ હોતીતિ સમ્બન્ધો. રુક્ખં છિન્દિત્વા કતોતિ પાઠસેસો. **પરતીરે સમ્મુખટ્ઠાને**તિ ઓરિમતીરે સબ્બપરિયન્તનિમિત્તસ્સ સમ્મુખટ્ઠાને. **સબ્બનિમિત્તાનં અન્તો ઠિતે ભિક્ખૂ હત્થપાસગતે કત્વા**તિ એત્થ સચે એકં ગામખેત્તં હોતિ, ઉભોસુ તીરેસુ સબ્બનિમિત્તાનં અન્તો ઠિતે ભિક્ખૂ હત્થપાસગતે કત્વા સમ્મન્નિતબ્બા. નાનાગામક્ખેત્તં ચે, સમાનસંવાસકસીમાબન્ધનકાલે અનાગન્તુમ્પિ વટ્ટતિ. અવિપ્પવાસસીમાસમ્મુતિયં પન આગન્તબ્બમેવ. યસ્મા ઉભોસુ તીરેસુ નિમિત્તકિત્તનમત્તેન દીપકો સઙ્ગહિતો નામ ન હોતિ, તસ્મા દીપકેપિ નિમિત્તાનિ વિસું કિત્તેતબ્બાનેવાતિ આહ **''દીપકસ્સ ઓરિમન્તે ચ પારિમન્તે ચ નિમિત્તં કિત્તેતબ્બ''ન્તિ**. **દીપકસિખરન્તિ** દીપકમત્થકં. **પબ્બતસણ્ઠાના**તિ દીપકસ્સ એકતો અધિકતરત્તા વુત્તં.

સીમાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથાગારાદિકથાવણ્ણના

૧૪૨. **વત્થુવસેન વુત્તન્તિ** ''મયઞ્ચમ્હા અસમ્મતાય ભૂમિયા નિસિન્ના પાતિમોક્ખં અસ્સુમ્હા''તિ વત્થુમ્હિ પાતિમોક્ખસવનસ્સ આગતત્તા વુત્તં. **ઉપોસથપ્પમુખં** નામ ઉપોસથાગારસ્સ સમ્મુખટ્ઠાનં. પાળિયં ''પઠમં નિમિત્તા કિત્તેતબ્બા''તિ એત્તકમેવ વત્વા સીમાસમ્મુતિયં વિય ''પબ્બતનિમિત્તં પાસાણનિમિત્ત''ન્તિઆદિના વિસેસેત્વા નિમિત્તાનં અદસ્સિતત્તા **''ખુદ્દકાનિ વા...પે॰... યાનિ કાનિચિ નિમિત્તાની''**તિ વુત્તં. કિત્તેતું વટ્ટતીતિ ઇમિના સમ્બન્ધો.

અવિપ્પવાસસીમાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૪૪. **અસ્સા**તિ ભિક્ખુનિસઙ્ઘસ્સ. **દ્વેપિ સીમાયો**તિ પઠમં વુત્તા અવિપ્પવાસસીમા સમાનસંવાસકસીમા ચ. **ન કમ્મવાચં વગ્ગં કરોન્તી**તિ કમ્મવાચં ન ભિન્દન્તિ, કમ્મં ન કોપેન્તીતિ અધિપ્પાયો. **એત્થા**તિ ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા''તિ એત્થ. **ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ ન ઓત્થરતી**તિ ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા''તિ વુત્તત્તા.

સીમાસઙ્ખ્યમેવ ગચ્છતીતિ અવિપ્પવાસસીમાસઙ્ખં ગચ્છતિ. **એકમ્પિ કુલં પવિટ્ઠં વા**તિ અભિનવકતગેહેસુ સબ્બપઠમં એકમ્પિ કુલં પવિટ્ઠં અત્થિ. **અગતં વા**તિ પોરાણકગામે અઞ્ઞેસુ ગેહાનિ છડ્ડેત્વા ગતેસુ એકમ્પિ કુલં અગતં અત્થિ.

અવિપ્પવાસસીમા ન સમૂહન્તબ્બાતિ મહાસીમં સન્ધાય વદતિ. **નિરાસઙ્કટ્ઠાનેસુ ઠત્વા**તિ ચેતિયઙ્ગણાદીનં ખણ્ડસીમાય અનોકાસત્તા વુત્તં. ખણ્ડસીમઞ્હિ બન્ધન્તા તાદિસં ઠાનં પહાય અઞ્ઞસ્મિં વિવિત્તે ઓકાસે બન્ધન્તિ . **અપ્પેવ નામ સમૂહનિતું સક્ખિસ્સન્તી**તિ અવિપ્પવાસસીમંયેવ સમૂહનિતું સક્ખિસ્સન્તિ, ન ખણ્ડસીમં. **પટિબન્ધિતું પન ન સક્ખિસ્સન્તેવા**તિ ખણ્ડસીમાય અઞ્ઞાતત્તા ન સક્ખિસ્સન્તિ. **ન સમૂહનિતબ્બા**તિ ખણ્ડસીમં અજાનન્તેહિ ન સમૂહનિતબ્બા. ઉપોસથસ્સ વિસું ગહિતત્તા અવસેસકમ્મવસેન સમાનસંવાસતા વેદિતબ્બા.

ગામસીમાદિકથાવણ્ણના

૧૪૭. અપરિચ્છિન્નાયાતિ બદ્ધસીમાવસેન અકતપરિચ્છેદાય. **યેન કેનચિ ખણિત્વા અકતો**તિ અન્તમસો તિરચ્છાનેનપિ ખણિત્વા અકતો. **તસ્સ અન્તોહત્થપાસં વિજહિત્વા ઠિતો કમ્મં કોપેતી**તિ ઇમિના બહિપરિચ્છેદતો યત્થ કત્થચિ ઠિતો કમ્મં ન કોપેતીતિ દીપેતિ. યં પન વુત્તં **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) ''પરિચ્છેદબ્ભન્તરે હત્થપાસં વિજહિત્વા ઠિતોપિ પરિચ્છેદતો બહિ અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વા ઠિતોપિ કમ્મં કોપેતિ, ઇદં સબ્બઅટ્ઠકથાસુ સન્નિટ્ઠાન''ન્તિ, તત્થ ''અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદં અનતિક્કમિત્વા ઠિતોપિ કમ્મં કોપેતી''તિ ઇદં નેવ પાળિયં, ન અટ્ઠકથાયં ઉપલબ્ભતિ. યદિ ચેતં દ્વિન્નં સઙ્ઘાનં વિસું ઉપોસથાદિકમ્મકરણાધિકારે વુત્તત્તા ઉદકુક્ખેપતો બહિ અઞ્ઞં ઉદકુક્ખેપં અનતિક્કમિત્વા ઉપોસથાદિકરણત્થં ઠિતો સઙ્ઘો સીમાસમ્ભેદસમ્ભવતો કમ્મં કોપેતીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન વુત્તં સિયા, એવં સતિ યુજ્જેય્ય. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાય લીનત્થપ્પકાસનિયં** વુત્તં ''અઞ્ઞં તત્તકંયેવ પરિચ્છેદન્તિ દુતિયં ઉદકુક્ખેપં અનતિક્કન્તોપિ કોપેતિ. કસ્મા? અત્તનો ઉદકુક્ખેપસીમાય પરેસં ઉદકુક્ખેપસીમાય અજ્ઝોત્થટત્તા સીમાસમ્ભેદો હોતિ, તસ્મા કોપેતી''તિ. ''ઇદં સબ્બઅટ્ઠકથાસુ સન્નિટ્ઠાન''ન્તિ ચ ઇમિના અધિપ્પાયેન વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં સબ્બાસુપિ અટ્ઠકથાસુ સીમાસમ્ભેદસ્સ અનિચ્છિતત્તા. તેનેવ હિ ''અત્તનો ચ અઞ્ઞેસઞ્ચ ઉદકુક્ખેપપરિચ્છેદસ્સ અન્તરા અઞ્ઞો ઉદકુક્ખેપો સીમન્તરિકત્થાય ઠપેતબ્બો''તિ વુત્તં. અઞ્ઞે પનેત્થ અઞ્ઞથાપિ પપઞ્ચેન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં.

સબ્બત્થ સઙ્ઘો નિસીદતીતિ હત્થપાસં અવિજહિત્વા નિસીદતિ. **ઉદકુક્ખેપસીમાકમ્મં નત્થી**તિ યસ્મા સબ્બોપિ નદીપદેસો ભિક્ખૂહિ અજ્ઝોત્થટો , તસ્મા સમન્તતો નદિયા અભાવા ઉદકુક્ખેપે પયોજનં નત્થિ. ઉદકુક્ખેપપ્પમાણા સીમન્તરિકા સુવિઞ્ઞેય્યતરા હોતિ, સીમાસમ્ભેદસઙ્કા ન ચ સિયાતિ સામીચિદસ્સનત્થં **''અઞ્ઞો ઉદકુક્ખેપો સીમન્તરિકત્થાય ઠપેતબ્બો''**તિ વુત્તં. યત્તકેન પન સીમાસમ્ભેદો ન હોતિ, તત્તકં ઠપેતું વટ્ટતિયેવ. તેનેવાહુ પોરાણા ''યત્તકેન સીમાસઙ્કરો ન હોતિ, તત્તકમ્પિ ઠપેતું વટ્ટતી''તિ. **ઊનકં પન ન વટ્ટતી**તિ ઇદમ્પિ ઉદકુક્ખેપસીમાય પરિસવસેન વડ્ઢનતો સીમાસમ્ભેદસઙ્કા સિયાતિ તંનિવારણત્થમેવ વુત્તં.

ગચ્છન્તિયા પન નાવાય કાતું ન વટ્ટતીતિ એત્થ ઉદકુક્ખેપમનતિક્કમિત્વા પરિવત્તમાનાય કાતું વટ્ટતીતિ વેદિતબ્બં. **સીમં વા સોધેત્વા**તિ એત્થ **સીમસોધનં** નામ ગામસીમાદીસુ ઠિતાનં હત્થપાસાનયનાદિ. **''નદિં વિનાસેત્વા તળાકં કરોન્તી''**તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ **''હેટ્ઠા પાળિ બદ્ધા''**તિ, હેટ્ઠાનદિં આવરિત્વા પાળિ બદ્ધાતિ અત્થો. **છડ્ડિતમોદક**ન્તિ તળાકરક્ખણત્થં એકમન્તેન છડ્ડિતમુદકં. **દેવે અવસ્સન્તે**તિ દુબ્બુટ્ઠિકાલે વસ્સાનેપિ દેવે

અવસ્સન્તે. **ઉપ્પતિત્વા**તિ ઉત્તરિત્વા. **ગામનિગમસીમં ઓત્થરિત્વા પવત્તતી**તિ વુત્તપ્પકારે વસ્સકાલે ચત્તારો માસે અબ્બોચ્છિન્ના પવત્તતિ. **વિહારસીમ**ન્તિ બદ્ધસીમં સન્ધાય વદતિ.

અગમનપથેતિ યત્થ તદહેવ ગન્ત્વા પચ્ચાગન્તું ન સક્કા હોતિ, તાદિસે પદેસે અરઞ્ઞસીમાસઙ્ખમેવ ગચ્છતીતિ સત્તબ્ભન્તરસીમં સન્ધાય વદતિ. **તેસ**ન્તિ મચ્છબન્ધાનં. **ગમનપરિયન્તસ્સ ઓરતો**તિ ગમનપરિયન્તસ્સ ઓરિમભાગે દીપકં પબ્બતઞ્ચ સન્ધાય વુત્તં, ન સમુદ્દપ્પદેસં.

૧૪૮. સંસટ્ઠવિટપાતિ ઇમિના અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ આસન્નતં દીપેતિ. **બદ્ધા હોતી**તિ પચ્છિમદિસાભાગે સીમં સન્ધાય વુત્તં. **તસ્સા પદેસ**ન્તિ યત્થ ઠત્વા ભિક્ખૂહિ કમ્મં કાતું સક્કા હોતિ, તાદિસં પદેસં. યત્થ પન ઠિતેહિ કમ્મં કાતું ન સક્કા હોતિ, તાદિસં પદેસં અન્તોકરિત્વા બન્ધન્તા સીમાય સીમં સમ્ભિન્દન્તિ નામ. **દ્વિન્નં સીમાનં નિમિત્તં હોતી**તિ નિમિત્તસ્સ સીમતો બાહિરત્તા સીમાસમ્ભેદો ન હોતીતિ વુત્તં. **સીમાસઙ્કરં કરોતી**તિ વડ્ઢિત્વા સીમપ્પદેસં પવિટ્ઠે દ્વિન્નં સીમાનં ગતટ્ઠાનસ્સ દુવિઞ્ઞેય્યત્તા વુત્તં, ન પન તત્થ કમ્મં કાતું ન વટ્ટતીતિ દસ્સનત્થં. ન હિ સીમા તત્તકેન અસીમા હોતિ, દ્વે પન સીમા પચ્છા વડ્ઢિતેન રુક્ખેન અજ્ઝોત્થટત્તા એકાબદ્ધા હોન્તિ, તસ્મા એકત્થ ઠત્વા કમ્મં કરોન્તેહિ ઇતરં સોધેત્વા કાતબ્બં.

ગામસીમાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથભેદાદિકથાવણ્ણના

૧૪૯. અધમ્મેન વગ્ગં ઉપોસથકમ્મન્તિ એત્થ યત્થ ચત્તારો વસન્તિ, તત્થ પાતિમોક્ખુદ્દેસો અનુઞ્ઞાતો. યત્થ દ્વે વા તયો વા વસન્તિ, તત્થ પારિસુદ્ધિઉપોસથો. ઇધ પન તથા અકત્વા ચતુન્નં વસનટ્ઠાને પારિસુદ્ધિઉપોસથસ્સ કતત્તા તિણ્ણં વસનટ્ઠાને ચ પાતિમોક્ખસ્સ ઉદ્દિટ્ઠત્તા ''અધમ્મેના''તિ વુત્તં. યસ્મા સબ્બેવ ન સન્નિપતિંસુ, છન્દપારિસુદ્ધિ ચ સઙ્ઘમજ્ઝંયેવ આગચ્છતિ, ન ગણમજ્ઝં, તસ્મા ''વગ્ગા''ન્તિ વુત્તં.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકથાવણ્ણના

૧૫૦. એવમેતં ધારયામીતિ ''સુતા ખો પનાયસ્મન્તેહી''તિ એત્થ ''એવમેતં ધારયામી''તિ વત્વા ''ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાનં, સુતા ખો પનાયસ્મન્તેહિ ચત્તારો પારાજિકા ધમ્મા''તિ વત્તબ્બં. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) ''તત્થાયસ્મન્તે પુચ્છામિ કચ્ચિત્થ પરિસુદ્ધા, દુતિયમ્પિ પુચ્છામિ…પે॰… તસ્મા તુણ્હી, એવમેતં ધારયામીતિ વત્વા 'ઉદ્દિટ્ઠં ખો આયસ્મન્તો નિદાન'ન્તિઆદિના નયેન અવસેસે સુતેન સાવિતે ઉદ્દિટ્ઠો હોતી''તિ વુત્તં. **સુતેના**તિ સુતપદેન. **સવરભય**ન્તિ વનચરકભયં. તેનાહ ''**અટવિમનુસ્સભય**''ન્તિ. ''અવસેસં સુતેન સાવેતબ્બ''ન્તિ વચનતો નિદાનુદ્દેસે અનિટ્ઠિતે સુતેન સાવેતબ્બં નામ નત્થીતિ આહ ''**દુતિયાદીસુ ઉદ્દેસેસૂ**''તિ. ઉદ્દિટ્ઠઉદ્દેસાપેક્ખઞ્હિ અવસેસગ્ગહણં, તસ્મા નિદાને ઉદ્દિટ્ઠે પારાજિકુદ્દેસાદીસુ યસ્મિં વિપ્પકતે અન્તરાયો ઉપ્પજ્જતિ, તેન સદ્ધિં અવસેસં સુતેન સાવેતબ્બં.

તીહિપિ વિધીહીતિ ઓસારણકથનસરભઞ્ઞેહિ. એત્થ ચ અત્થં ભણિતુકામતાય સુત્તસ્સ ઓસારણા **ઓસારણં** નામ. તસ્સેવ અત્થપ્પકાસના **કથનં** નામ. સુત્તસ્સ તદત્થસ્સ વા સરેન ભણનં **સરભઞ્ઞં** નામ. **સજ્ઝાયં અધિટ્ઠહિત્વા**તિ ''સજ્ઝાયં કરોમી''તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા. **ઓસારેત્વા પન કથેન્તેના**તિ પઠમં ઉસ્સારેત્વા પચ્છા

અત્થં કથેન્તેન. **મનુસ્સાનં પન "ભણાહી"તિ વત્તું વટ્ટતી**તિ એત્થ ઉચ્ચતરે નિસિન્નેનપિ મનુસ્સાનં ભણાહીતિ વિસેસેત્વાયેવ વત્તું વટ્ટતિ, અવિસેસેત્વા પન ન વટ્ટતિ. **સજ્ઝાયં કરોન્તેના**તિ યત્થ કત્થચિ નિસીદિત્વા સજ્ઝાયં કરોન્તેન. **થેરો**તિ યો કોચિ અત્તના વુડ્ઢતરો. **એકં આપુચ્છિત્વા**તિ એકં વુડ્ઢતરં આપુચ્છિત્વા. **અપરો આગચ્છતી**તિ અપરો તતોપિ વુડ્ઢતરો આગચ્છતિ.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાતિમોક્ખુદ્દેસકઅજ્ઝેસનાદિકથાવણ્ણના

૧૫૫. **ચોદનાવત્થુ** નામ એકં નગરં. **સઙ્ઘઉપોસથાદિભેદેન નવવિધન્તિ** સઙ્ઘે ઉપોસથો ગણે ઉપોસથો પુગ્ગલે ઉપોસથોતિ એવં કારકવસેન તયો, સુત્તુદ્દેસો પારિસુદ્ધિઉપોસથો અધિટ્ઠાનુપોસથોતિ એવં કત્તબ્બાકારવસેન તયો, ચાતુદ્દસિકો પન્નરસિકો સામગ્ગીઉપોસથોતિ એવં દિવસવસેન તયોતિ નવવિધં. **ચતુબ્બિધં ઉપોસથકમ્મન્તિ** અધમ્મેન વગ્ગં ઉપોસથકમ્મં, અધમ્મેન સમગ્ગં ઉપોસથકમ્મં, ધમ્મેન વગ્ગં ઉપોસથકમ્મં, ધમ્મેન સમગ્ગં ઉપોસથકમ્મન્તિ એવં ચતુબ્બિધમ્પિ ઉપોસથકમ્મં. **દુવિધં પાતિમોક્ખન્તિ** ભિક્ખુપાતિમોક્ખં ભિક્ખુનીપાતિમોક્ખન્તિ દુવિધં પાતિમોક્ખં. **નવવિધં પાતિમોક્ખુદ્દેસન્તિ** ભિક્ખૂનં પઞ્ચ ઉદ્દેસા, ભિક્ખુનીનં ઠપેત્વા અનિયતુદ્દેસં અવસેસા ચત્તારોતિ નવવિધં પાતિમોક્ખુદ્દેસં.

પક્ખગણનાદિઉગ્ગહણાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૫૮-૧૬૧. **સમન્નાહરથા**તિ સલ્લક્ખેથ. **પરિયેસિતબ્બાની**તિ ભિક્ખાચારેન પરિયેસિતબ્બાનિ.

દિસંગમિકાદિવત્થુકથાવણ્ણના

૧૬૩. **ઉતુવસ્સેયેવા**તિ હેમન્તગિમ્હેસુયેવ.

પારિસુદ્ધિદાનકથાવણ્ણના

૧૬૪. **યેન કેનચિ અઙ્ગપચ્ચઙ્ગેન વિઞ્ઞાપેતી**તિ મનસા ચિન્તેત્વા હત્થપ્પયોગાદિના યેન કેનચિ વિઞ્ઞાપેતિ. **સઙ્ઘો નપ્પહોતી**તિ દ્વિન્નં દ્વિન્નં અન્તરા હત્થપાસં અવિજહિત્વા પટિપાટિયા ઠાતું નપ્પહોતિ. **ઇતરા પન બિળાલસઙ્ખલિકપારિસુદ્ધિ નામા**તિ એત્થ કેચિ વદન્તિ "બિળાલસઙ્ખલિકા બદ્ધાવ હોતિ અન્તોગેહે એવ સમ્પયોજનત્તા, યથા સા ન કત્થચિ ગચ્છતિ, તથા સાપિ ન ગચ્છતીતિ અધિપ્પાયો. ઇતરથા વિસેસનં નિરત્થકં હોતી"તિ. અપરે પન "યથા બહૂહિ મનુસ્સેહિ એકસ્સ બિળાલસ્સ અત્તનો અત્તનો સઙ્ખલિકા ગીવાય આબદ્ધા બિળાલે ગચ્છન્તે ગચ્છન્તિ આબદ્ધત્તા, ન અઞ્ઞસ્મિં બિળાલે ગચ્છન્તે ગચ્છન્તિ અનાબદ્ધત્તા, એવમેવસ્સ ભિક્ખુસ્સ બહૂહિ સઙ્ખલિકસદિસા છન્દપારિસુદ્ધિ દિન્ના, સા તસ્મિં ભિક્ખુસ્મિં ગચ્છન્તે ગચ્છતિ તસ્મિં સઙ્ખલિકા વિય આબદ્ધત્તા, ન અઞ્ઞસ્મિં અનાબદ્ધત્તા"તિ વદન્તિ. સબ્બમ્પેતં ન સારતો પચ્ચેતબ્બં. અયં પનેત્થ સારો – યથા સઙ્ખલિકાય પઠમવલયં દુતિયંયેવ વલયં પાપુણાતિ, ન તતિયં, એવમયમ્પિ પારિસુદ્ધિદાયકેન યસ્સ દિન્ના, તતો અઞ્ઞત્થ ન ગચ્છતીતિ સઙ્ખલિકસદિસત્તા "બિળાલસઙ્ખલિકા"તિ વુત્તા. બિળાલસઙ્ખલિકગ્ગહણઞ્ચેત્થ યાસં કાસઞ્ચિ સઙ્ખલિકાનં ઉપલક્ખણમત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

છન્દદાનકથાવણ્ણના

૧૬૫. ''સન્તિ સઙ્ઘસ્સ કરણીયાની''તિ વત્તબ્બે વચનવિપલ્લાસેન ''કરણીય''ન્તિ વુત્તં. તસ્સ સમ્મુતિદાનકિચ્ચં નત્થિ. ''હત્થપાસં આનેતબ્બોયેવા''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

સઙ્ઘુપોસથાદિકથાવણ્ણના

૧૬૮. સઙ્ઘસન્નિપાતતો પઠમં કાતબ્બં **પુબ્બકરણ**ન્તિ વુત્તં, પુબ્બકરણતો પચ્છા કાતબ્બમ્પિ ઉપોસથકમ્મતો પઠમં કાતબ્બત્તા **પુબ્બકિચ્ચ**ન્તિ વુત્તં. ઉભયમ્પિ ચેતં ઉપોસથકમ્મતો પઠમં કત્તબ્બત્તા કત્થચિ **પુબ્બકિચ્ચ**મિચ્ચેવ વોહરીયતિ ''કિં સઙ્ઘસ્સ પુબ્બકિચ્ચ''ન્તિઆદીસુ વિય.

ઉપોસથોતિ તીસુ ઉપોસથદિવસેસુ અઞ્ઞતરદિવસો. તસ્મિઞ્હિ સતિ ઇદં સઙ્ઘસ્સ ઉપોસથકમ્મં પત્તકલ્લં નામ હોતિ, નાસતિ. યથાહ ''ન ચ, ભિક્ખવે, અનુપોસથે ઉપોસથો કાતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૮૩). **યાવતિકા ચ ભિક્ખૂ કમ્મપ્પત્તા**તિ યત્તકા ભિક્ખૂ તસ્સ ઉપોસથકમ્મસ્સ પત્તા યુત્તા અનુરૂપા સબ્બન્તિમેન પરિચ્છેદેન ચત્તારો ભિક્ખૂ પકતત્તા, તે ચ ખો હત્થપાસં અવિજહિત્વા એકસીમાયં ઠિતા. **સભાગાપત્તિયો ચ ન વિજ્જન્તી**તિ એત્થ યં સબ્બો સઙ્ઘો વિકાલભોજનાદિના સભાગવત્થુના લહુકાપત્તિં આપજ્જતિ, એવરૂપા ''**વત્થુસભાગા**''તિ વુચ્ચન્તિ. એતાસુ હિ અવિજ્જમાનાસુ વિસભાગાસુ વિજ્જમાનાસુપિ **પત્તકલ્લં** હોતિયેવ.

વજ્જનીયા ચ પુગ્ગલા તસ્મિં ન હોન્તીતિ ''ન, ભિક્ખવે, સગહટ્ઠાય પરિસાયા''તિ (મહાવ॰ ૧૫૪) વચનતો ગહટ્ઠો, ''ન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનિયા નિસિન્નપરિસાય પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતબ્બ''ન્તિઆદિના (મહાવ॰ ૧૮૩) નયેન વુત્તા ભિક્ખુની સિક્ખમાના સામણેરો સામણેરી સિક્ખાપચ્ચક્ખાતકો અન્તિમવત્થુઅજ્ઝાપન્નકો આપત્તિયા અદસ્સને ઉક્ખિત્તકો આપત્તિયા અપ્પટિકમ્મે ઉક્ખિત્તકો પાપિકાય દિટ્ઠિયા અપ્પટિનિસ્સગ્ગે ઉક્ખિત્તકો પણ્ડકો થેય્યસંવાસકો તિત્થિયપક્કન્તકો તિરચ્છાનગતો માતુઘાતકો પિતુઘાતકો અરહન્તઘાતકો ભિક્ખુનીદૂસકો સઙ્ઘભેદકો લોહિતુપ્પાદકો ઉભતોબ્યઞ્જનકોતિ ઇમે વીસતિ ચાતિ એકવીસતિ પુગ્ગલા વજ્જનીયા નામ, તે હત્થપાસતો બહિકરણવસેન વજ્જેતબ્બા. એતેસુ હિ તિવિધે ઉક્ખિત્તકે સતિ ઉપોસથં કરોન્તો સઙ્ઘો પાચિત્તિયં આપજ્જતિ, સેસેસુ દુક્કટં. એત્થ ચ **તિરચ્છાનગતો**તિ યસ્સ ઉપસમ્પદા પટિક્ખિત્તા, સોવ અધિપ્પેતો, તિત્થિયા ગહટ્ઠેનેવ સઙ્ગહિતા. એતેપિ હિ વજ્જનીયા. એવં પત્તકલ્લં ઇમેહિ ચતૂહિ અઙ્ગેહિ સઙ્ગહિતન્તિ વેદિતબ્બં.

અજ્જ મે ઉપોસથો પન્નરસોતિપીતિ **પિ**-સદ્દેન પાળિયં આગતનયેનેવ ''અજ્જ મે ઉપોસથો''તિપિ વત્તું વટ્ટતીતિ દીપેતિ. **માતિકાટ્ઠકથાયં** (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ નિદાનવણ્ણના) પન ''અજ્જ મે ઉપોસથો ચાતુદ્દસોતિ વા પન્નરસોતિ વા વત્વા અધિટ્ઠામીતિ વત્તબ્બ''ન્તિ વુત્તં.

સઙ્ઘુપોસથાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આપત્તિપટિકમ્મવિધિકથાવણ્ણના

૧૬૯. નનુ ચ ''ન, ભિક્ખવે, સાપત્તિકેન ઉપોસથો કાતબ્બો, યો કરેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સા''તિ એવં સાપત્તિકસ્સ ઉપોસથકરણે વિસું પઞ્ઞત્તા આપત્તિ ન દિસ્સતિ, તસ્મા ભગવતા પઞ્ઞત્તં ''ન સાપત્તિકેન ઉપોસથો કાતબ્બો''તિ ઇદં કસ્મા વુત્તન્તિ આહ ''**યસ્સ સિયા આપત્તિ…પે॰… પઞ્ઞત્તં હોતીતિ વેદિતબ્બ**''ન્તિ. કિઞ્ચાપિ વિસું

પઞ્ઞત્તા આપત્તિ ન દિસ્સતિ, અથ ખો ''યસ્સ સિયા આપત્તિ, સો આવિકરેય્યા''તિઆદિં વદન્તેન અત્થતો પઞ્ઞત્તાયેવાતિ અધિપ્પાયો.

પારિસુદ્ધિદાનપઞ્ઞાપનેન ચાતિ ઇમિનાવ ''સાપત્તિકેન પારિસુદ્ધિપિ ન દાતબ્બા''તિ દીપિતં હોતિ. ન હિ સાપત્તિકો સમાનો ''પારિસુદ્ધિં દમ્મિ, પારિસુદ્ધિં મે હર, પારિસુદ્ધિં મે આરોચેહી''તિ વત્તુમરહતિ. તસ્મા પારિસુદ્ધિં દેન્તેન પઠમં સન્તી આપત્તિ દેસેતબ્બા ''અહં, આવુસો, ઇત્થન્નામાય આપત્તિયા વેમતિકો, યદા નિબ્બેમતિકો ભવિસ્સામિ, તદા તં આપત્તિં પટિકરિસ્સામી''તિ વત્વા ઉપોસથો કાતબ્બો. ''પાતિમોક્ખં સોતબ્બ''ન્તિ વચનતો યાવ નિબ્બેમતિકો ન હોતિ, તાવ સભાગાપત્તિં પટિગ્ગહેતું ન લભતિ, અઞ્ઞેસઞ્ચ કમ્માનં પરિસુદ્ધો નામ હોતિ. ''પુન નિબ્બેમતિકો હુત્વા દેસેતબ્બં ન વા''તિ નેવ પાળિયં ન અટ્ઠકથાયં અત્થિ, દેસિતે પન દોસો નત્થિ. ''ઇતો વુટ્ઠહિત્વા પટિકરિસ્સામીતિ એત્થાપિ એસેવ નયો''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. યથા સબ્બો સઙ્ઘો સભાગાપત્તિં આપજ્જિત્વા ''સુણાતુ મે ભન્તે, સઙ્ઘો...પે॰... પટિકરિસ્સતી''તિ ઞત્તિં ઠપેત્વા ઉપોસથં કાતું લભતિ, એવં તીહિ ''સુણન્તુ મે આયસ્મન્તા, ઇમે ભિક્ખૂ સભાગં આપત્તિં આપન્ના. યદા અઞ્ઞં ભિક્ખું સુદ્ધં અનાપત્તિકં પસ્સિસ્સન્તિ, તદા તસ્સ સન્તિકે તં આપત્તિં પટિકરિસ્સન્તી''તિ ગણઞત્તિં ઠપેત્વા, દ્વીહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં આરોચેત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતિ. એકેનપિ ''પરિસુદ્ધં લભિત્વા પટિકરિસ્સામી''તિ આભોગં કત્વા કાતું વટ્ટતીતિ ચ વદન્તિ.

આપત્તિપટિકમ્મવિધિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

લિઙ્ગાદિદસ્સનકથાવણ્ણના

૧૭૯. આચારસણ્ઠાનન્તિ આચારસણ્ઠિતિ. આકરીયતિ પકાસીયતિ એતેનાતિ **આકારો**. લીનં ગમયતિ બોધેતીતિ **લિઙ્ગં**. નિમિયન્તિ પરિચ્છિજ્જ ઞાયન્તિ એતેનાતિ **નિમિત્તં**. ઉદ્દિસીયન્તિ અપદિસીયન્તિ એતેનાતિ **ઉદ્દેસો**. ''અમ્હાકં ઇદ''ન્તિ અઞ્ઞાતં અવિદિતન્તિ **અઞ્ઞાતકં**. તઞ્ચ અત્થતો પરસન્તકંયેવાતિ આહ ''**અઞ્ઞેસં સન્તક**''ન્તિ.

૧૮૦. નાનાસંવાસકભાવન્તિ લદ્ધિનાનાસંવાસકભાવં. તસ્સ અભિભવો નામ તેસં લદ્ધિવિસ્સજ્જાપનન્તિ આહ ''**તં દિટ્ઠિં ન નિસ્સજ્જાપેન્તીતિ અત્થો**''તિ.

નગન્તબ્બગન્તબ્બવારકથાવણ્ણના

૧૮૧. ઉપોસથાધિટ્ઠાનત્થં સીમાપિ નદીપિ ન ગન્તબ્બાતિ ગરુકં પાતિમોક્ખુદ્દેસં વિસ્સજ્જેત્વા લહુકસ્સ અકત્તબ્બત્તા વુત્તં. **આરઞ્ઞકેનાપિ ભિક્ખુના**તિ એકચારિકેન આરઞ્ઞકભિક્ખુના, યત્થ વા સઙ્ઘપહોનકા ભિક્ખૂ ન સન્તિ, તાદિસે અરઞ્ઞે વસન્તેન. **તત્થ ઉપોસથં કત્વાવ ગન્તબ્બ**ન્તિ તસ્સ વસનટ્ઠાને સઙ્ઘુપોસથસ્સ અપ્પવત્તનતો વુત્તં. **ઉપોસથન્તરાયો**તિ અત્તનો ઉપોસથન્તરાયો.

વજ્જનીયપુગ્ગલસન્દસ્સનકથાવણ્ણના

૧૮૩. હત્થપાસુપગમનમેવ પમાણન્તિ ભિક્ખુનીઆદયો ઠિતા વા હોન્તુ નિસિન્ના વા, તેસં હત્થપાસુપગમનમેવ આપત્તિયા પમાણન્તિ અધિપ્પાયો, તસ્મા એકસીમાયમ્પિ હત્થપાસં જહાપેત્વા ઉપોસથં કાતું વટ્ટતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

ઉપોસથક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકં

વસ્સૂપનાયિકાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૮૪. વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકે **ઇધ-સદ્દો નિપાતમત્તો**તિ ઓકાસપરિદીપનસ્સપિ અસમ્ભવતો અત્થન્તરસ્સ અબોધનતો વુત્તં. **અપરજ્જુગતાય અસ્સા**તિ ઇમિના અસમાનાધિકરણવિસયો બાહિરત્થસમાસોયન્તિ દસ્સેતિ. **અપરજ્જૂ**તિ આસાળ્હીપુણ્ણમિતો અપરં દિનં, પાટિપદન્તિ અત્થો. **અસ્સા**તિ આસાળ્હીપુણ્ણમિયા.

વસ્સાને ચારિકાપટિક્ખેપાદિકથાવણ્ણના

૧૮૫. **અનપેક્ખગમનેન વા અઞ્ઞત્થ અરુણં ઉટ્ઠાપનેન વા આપત્તિ વેદિતબ્બા**તિ એત્થ અનપેક્ખગમનેન ઉપચારાતિક્કમે આપત્તિ વેદિતબ્બા, સાપેક્ખગમનેન અઞ્ઞત્થ અરુણુટ્ઠાપનેન આપત્તિ વેદિતબ્બા.

સત્તાહકરણીયાનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૮૭-૧૮૯. **તીણિ પરિહીનાની**તિ ભિક્ખુનીનં વચ્ચકુટિઆદીનં પટિક્ખિત્તત્તા પહીનાનિ. **વારેય્ય**ન્તિ આવાહવિવાહમઙ્ગલં. **સુત્તન્તો**તિ અત્તનો પગુણસુત્તન્તો. **ન પલુજ્જતી**તિ ન વિનસ્સતિ ન અન્તરધાયતિ.

પહિતેયેવ અનુજાનનકથાવણ્ણના

૧૯૯. **ભિક્ખુગતિકો**તિ ભિક્ખુનિસ્સિતકો. સો પન યસ્મા ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં વસતિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘**ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં વસનકપુરિસો**’’તિ. સત્તાહકરણીયેન ગન્ત્વા બહિદ્ધા અરુણુટ્ઠાપનં **રત્તિચ્છેદો. અનિમન્તિતેન ગન્તું ન વટ્ટતી**તિ એત્થ અનિમન્તિતત્તા સત્તાહકિચ્ચં અધિટ્ઠહિત્વા ગચ્છન્તસ્સપિ વસ્સચ્છેદો ચેવ દુક્કટઞ્ચ હોતીતિ વેદિતબ્બં. યથાવુત્તઞ્હિ રત્તિચ્છેદકારણં વિના તિરોવિહારે વસિત્વા આગચ્છિસ્સામીતિ ગચ્છતોપિ વસ્સચ્છેદં વદન્તિ. **ગન્તું વટ્ટતી**તિ સત્તાહકરણીયેન ગન્તું વટ્ટતિ. એવં ગચ્છન્તેન ચ અન્તોઉપચારસીમાયં ઠિતેનેવ ‘‘અન્તોસત્તાહે આગચ્છિસ્સામી’’તિ આભોગં કત્વા ગન્તબ્બં. સચે આભોગં અકત્વા ઉપચારસીમં અતિક્કમતિ, છિન્નવસ્સોવ હોતીતિ વદન્તિ. **ભણ્ડક**ન્તિ ચીવરં સન્ધાય વુત્તં. **પહિણન્તી**તિ ચીવરધોવનાદિકમ્મેન પહિણન્તિ. **સમ્પાપુણિતું ન સક્કોતિ, વટ્ટતી**તિ એત્થ ‘‘અજ્જેવ આગમિસ્સામી’’તિ સામન્તવિહારં ગન્ત્વા પુન આગચ્છન્તસ્સ અન્તરામગ્ગે સચે અરુણુગ્ગમનં હોતિ, વસ્સચ્છેદોપિ ન હોતિ, રત્તિચ્છેદદુક્કટઞ્ચ નત્થીતિ વદન્તિ. ‘‘**આચરિયં પસ્સિસ્સામી**’’**તિ પન ગન્તું લભતી**તિ ‘‘અગિલાનમ્પિ આચરિયં ઉપજ્ઝાયં વા પસ્સિસ્સામી’’તિ સત્તાહકરણીયેન ગન્તું લભતિ. **સચે પન નં આચરિયો** ‘‘**અજ્જ મા ગચ્છા**’’**તિ વદતિ, વટ્ટતી**તિ એવં સત્તાહકરણીયેન ગતં અન્તોસત્તાહેયેવ પુન આગચ્છન્તં સચે આચરિયો ઉપજ્ઝાયો વા ‘‘અજ્જ મા ગચ્છા’’તિ વદતિ, વટ્ટતિ, સત્તાહાતિક્કમેપિ અનાપત્તીતિ અધિપ્પાયો, વસ્સચ્છેદો પન હોતિયેવાતિ દટ્ઠબ્બં સત્તાહસ્સ બહિદ્ધા વીતિનામિતત્તા.

અન્તરાયે અનાપત્તિવસ્સચ્છેદકથાવણ્ણના

૨૦૧. **સચે દૂરં ગતો હોતિ, સત્તાહવારેન અરુણો ઉટ્ઠાપેતબ્બો**તિ ઇમિના વસ્સચ્છેદકારણે સતિ સત્તાહકરણીયેન ગન્તું વટ્ટતીતિ દીપેતિ.

વજાદીસુ વસ્સૂપગમનકથાવણ્ણના

૨૦૩. **''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ તિક્ખત્તું વત્તબ્બન્તિ** સત્થસ્સાવિહારત્તા ''ઇમસ્મિં વિહારે''તિ અવત્વા ''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં. **સત્થે પન વસ્સં ઉપગન્તું ન વટ્ટતી**તિ કુટિકાદીનં અભાવે ''ઇધ વસ્સં ઉપેમી''તિ વચીભેદં કત્વા ઉપગન્તું ન વટ્ટતિ, આલયકરણમત્તેનેવ વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. **વિપ્પકિરતી**તિ વિસું વિસું ગચ્છતિ. **તીસુ ઠાનેસુ નત્થિ વસ્સચ્છેદે આપત્તી**તિ તેહિ સદ્ધિં ગચ્છન્તસ્સેવ નત્થિ આપત્તિ, તેહિ વિયુજ્જિત્વા ગમને પન આપત્તિયેવ, પવારેતુઞ્ચ ન લભતિ.

વસ્સં અનુપગન્તબ્બટ્ઠાનકથાવણ્ણના

૨૦૪. **સેય્યથાપિ પિસાચિલ્લિકા**તિ એત્થ પિસાચા એવ **પિસાચિલ્લિકા**, પિસાચદારકાતિપિ વદન્તિ. **પવિસનદ્વારં યોજેત્વા**તિ સકવાટબદ્ધમેવ યોજેત્વા. **પઞ્ચન્નં છદનાનન્તિ** તિણપણ્ણઇટ્ઠકસિલાસુધાસઙ્ખાતાનં પઞ્ચન્નં છદનાનં. ઇદઞ્ચ યેભુય્યેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં રુક્ખાદીસુ પદરચ્છદનાયપિ કુટિકાય વસ્સૂપગમનસ્સ વુત્તત્તા. **ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બન્તિ** વચીભેદં કત્વા વસ્સૂપગમનં સન્ધાયેવ પટિક્ખેપો, ન આલયકરણવસેન ઉપગમનં સન્ધાયાતિ વદન્તિ. પાળિયં પન અવિસેસેન વુત્તત્તા અટ્ઠકથાયઞ્ચ દુતિયપારાજિકસંવણ્ણનાયં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૮૪) ''વસ્સં ઉપગચ્છન્તેન હિ નાલકપટિપદં પટિપન્નેનપિ પઞ્ચન્નં છદનાનં અઞ્ઞતરેન છન્નેયેવ સદ્વારબન્ધે સેનાસને ઉપગન્તબ્બં. તસ્મા વસ્સકાલે સચે સેનાસનં લભતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે લભતિ, હત્થકમ્મં પરિયેસિત્વાપિ કાતબ્બં. હત્થકમ્મં અલભન્તેન સામમ્પિ કાતબ્બં, ન ત્વેવ અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ દળ્હં કત્વા વુત્તત્તા અસેનાસનિકસ્સ નાવાદિં વિના અઞ્ઞત્થ આલયો ન વટ્ટતીતિ અમ્હાકં ખન્તિ. નાવાસત્થવજેસુયેવ હિ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, નાવાય વસ્સં ઉપગન્તુ''ન્તિઆદિના સતિ અસતિ વા સેનાસને વસ્સૂપગમનસ્સ વિસું અનુઞ્ઞાતત્તા ''ન, ભિક્ખવે, અસેનાસનિકેન વસ્સં ઉપગન્તબ્બ''ન્તિ અયં પટિક્ખેપો તત્થ ન લબ્ભતીતિ અસતિ સેનાસને આલયવસેનપિ નાવાદીસુ ઉપગમનં વુત્તં. **ટઙ્કિતમઞ્ચો** નામ દીઘે મઞ્ચપાદે મજ્ઝે વિજ્ઝિત્વા અટનિયો પવેસેત્વા કતો મઞ્ચો. તસ્સ ઇદં ઉપરિ ઇદં હેટ્ઠાતિ નત્થિ, પરિવત્તેત્વા અત્થતોપિ તાદિસોવ હોતિ, તં સુસાને દેવટ્ઠાને ચ ઠપેન્તિ, ચતુન્નં પાસાણાનં ઉપરિ પાસાણં અત્થરિત્વા કતં ગેહમ્પિ ''ટઙ્કિતમઞ્ચો''તિ વુચ્ચતિ.

વસ્સં અનુપગન્તબ્બટ્ઠાનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અધમ્મિકકતિકકથાવણ્ણના

૨૦૫. **તસ્સા લક્ખણં મહાવિભઙ્ગે વુત્તન્તિ** ચતુત્થપારાજિકસંવણ્ણનાયં ''યો ઇમમ્હા આવાસા પઠમં પક્કમિસ્સતિ, તં મયં અરહાતિ જાનિસ્સામા''તિ (પારા॰ ૨૨૮) એત્થ દસ્સિતં અધમ્મિકકતિકવત્તલક્ખણં સન્ધાય વદતિ, પરતોપિ સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણનાયં અધમ્મિકં કતિકવત્તં આવિ ભવિસ્સતિયેવ.

પટિસ્સવદુક્કટાપત્તિકથાવણ્ણના

૨૦૭. યસ્મા નાનાસીમાયં દ્વીસુ આવાસેસુ વસ્સં વસન્તસ્સ દુતિયે ''વસામી''તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને પઠમસેનાસનગ્ગાહો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, પુન પઠમેયેવ ''વસામી''તિ ચિત્તે ઉપ્પન્ને દુતિયો પટિપ્પસ્સમ્ભતિ, તસ્મા

“**તસ્સ, ભિક્ખવે, ભિક્ખુનો પુરિમિકા ચ ન પઞ્ઞાયતી**”તિ વુત્તં. પટિસ્સવસ્સ વિસંવાદનપચ્ચયા હોન્તમ્પિ દુક્કટં સતિયેવ પટિસ્સવે હોતીતિ આહ “**તસ્સ તસ્સ પટિસ્સવે દુક્કટ**”ન્તિ. તેનેવાહ “**તઞ્ચ ખો…પે॰… પચ્છા વિસંવાદનપચ્ચયા**”તિ.

અકરણીયોતિ સત્તાહકરણીયેન અકરણીયો. **સકરણીયો**તિ સત્તાહકરણીયેનેવ સકરણીયો. યદિ એવં ‘‘સત્તાહકરણીયેન અકરણીયો સકરણીયો’’તિ ચ કસ્મા ન વુત્તન્તિ? ‘‘અકરણીયો’’તિ વુત્તેપિ સત્તાહકરણીયેન સકરણીયાકરણીયતા વિઞ્ઞાયતીતિ કત્વા ન વુત્તં. યદિ એવં પરતો ‘‘સત્તાહકરણીયેન પક્કમતી’’તિ વારદ્વયેપિ ‘‘સકરણીયો પક્કમતી’’તિ એત્તકમેવ કસ્મા ન વુત્તન્તિ? વુચ્ચતે – તત્થ ‘‘સત્તાહકરણીયેના’’તિ અવત્વા ‘‘સકરણીયો પક્કમતી’’તિ વુત્તે સો તં સત્તાહં બહિદ્ધા વીતિનામેતીતિ ન સક્કા વત્તુન્તિ ‘‘સત્તાહકરણીયેન પક્કમતી’’તિ વુત્તં. એવઞ્હિ વુત્તે સત્તાહસ્સ અધિકતત્તા સો તં સત્તાહં બહિ વીતિનામેતીતિ સક્કા વત્તું.

એત્થ ચ આદિમ્હિ ચત્તારો વારા નિરપેક્ખગમનં સન્ધાય વુત્તા, તત્થાપિ પુરિમા દ્વે વારા વસ્સં અનુપગતસ્સ વસેન વુત્તા, પચ્છિમા પન દ્વે વારા વસ્સં ઉપગતસ્સ વસેન, તતો પરં દ્વે વારા સાપેક્ખગમનં સન્ધાય વુત્તા, તત્થાપિ પઠમવારો સાપેક્ખસ્સપિ સત્તાહકરણીયેન ગન્ત્વા તં સત્તાહં બહિદ્ધા વીતિનામેન્તસ્સ વસ્સચ્છેદદસ્સનત્થં વુત્તો, ઇતરો વુત્તનયેનેવ ગન્ત્વા અન્તોસત્તાહે નિવત્તન્તસ્સ વસ્સચ્છેદાભાવદસ્સનત્થં. ‘‘સો સત્તાહં અનાગતાય પવારણાય સકરણીયો પક્કમતી’’તિ અયં પન વારો નવમિતો પટ્ઠાય ગન્ત્વા સત્તાહં બહિદ્ધા વીતિનામેન્તસ્સપિ વસ્સચ્છેદાભાવદસ્સનત્થં વુત્તો. એત્થ ચ ‘‘અકરણીયો પક્કમતી’’તિ દુતિયવારસ્સ અનાગતત્તા નવમિતો પટ્ઠાય ગચ્છન્તેનપિ સતિયેવ કરણીયે ગન્તબ્બં, નાસતીતિ દટ્ઠબ્બં. ઇમે ચ સત્ત વારા બહિદ્ધા કતઉપોસથિકસ્સ વસેન આગતા, અપરે સત્ત અન્તોવિહારં ગન્ત્વા કતઉપોસથસ્સ વસેનાતિ એવં પુરિમિકાય વસેન ચુદ્દસ વારા વુત્તા, તતો પરં પચ્છિમિકાય વસેન તેયેવ ચુદ્દસ વારા વુત્તાતિ એવમેતેસં નાનાકરણં વેદિતબ્બં.

ઇમેહિ પન સબ્બવારેહિ વુત્તમત્થં સમ્પિણ્ડેત્વા દસ્સેતું “**સો તદહેવ અકરણીયોતિઆદીસૂ**”તિઆદિ આરદ્ધં. **કો પન વાદો દ્વીહતીહં વસિત્વા અન્તોસત્તાહે નિવત્તન્તસ્સા**તિ વસ્સં ઉપગન્ત્વા દ્વીહતીહં વસિત્વા સત્તાહકરણીયેન ગન્ત્વા અન્તોસત્તાહે નિવત્તન્તસ્સ કો પન વાદો, કથા એવ નત્થીતિ અધિપ્પાયો. **અસતિયા પન વસ્સં ન ઉપેતી**તિ ‘‘ઇમસ્મિં વિહારે ઇમં તેમાસં વસ્સં ઉપેમી’’તિ વચીભેદં કત્વા ન ઉપેતિ.

કોમુદિયા ચાતુમાસિનિયાતિ પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમાયં. સા હિ કુમુદાનં અત્થિતાય કોમુદી, ચતુન્નં વસ્સિકાનં માસાનં પરિયોસાનત્તા ‘‘ચાતુમાસિની’’તિ વુચ્ચતિ. તદા હિ કુમુદાનિ સુપુપ્ફિતાનિ હોન્તિ, તસ્મા કુમુદાનં સમૂહો, કુમુદાનિ એવ વા **કોમુદા**, તે એત્થ અત્થીતિ “**કોમુદી**”તિ વુચ્ચતિ, કુમુદવતીતિ વુત્તં હોતિ. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

પટિસ્સવદુક્કટાપત્તિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વસ્સૂપનાયિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પવારણક્ખન્ધકં

અફાસુકવિહારકથાવણ્ણના

૨૦૯. પવારણક્ખન્ધકે આદિતો લાપો **આલાપો**, વચનપટિવચનવસેન સમં લાપો **સલ્લાપો**. **પિણ્ડાય પટિક્કમેય્યા**તિ ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્ચાગચ્છેય્ય. **અવક્કારપાતિં ધોવિત્વા ઉપટ્ઠાપેય્યા**તિ અતિરેકપિણ્ડપાતં અપનેત્વા ઠપનત્થાય એકં સમુગ્ગપાતિં ધોવિત્વા ઠપેય્ય. **સમુગ્ગપાતિ** નામ સમુગ્ગપુટસદિસા પાતિ. **અપ્પહરિતે**તિ અપરૂળ્હહરિતે, યસ્મિં ઠાને પિણ્ડપાતજ્ઝોત્થરણેન વિનસ્સનધમ્માનિ તિણાનિ નત્થિ, તસ્મિન્તિ અત્થો. તેન નિત્તિણઞ્ચ મહાતિણગહનઞ્ચ યત્થ સકટેનપિ છડ્ડિતે પિણ્ડપાતે તિણાનિ ન વિનસ્સન્તિ, તઞ્ચ ઠાનં પરિગ્ગહિતં હોતિ. ભૂતગામસિક્ખાપદસ્સ હિ અવિકોપનત્થમેતં વુત્તં. **અપ્પાણકે**તિ નિપ્પાણકે, પિણ્ડપાતજ્ઝોત્થરણેન મરિતબ્બપાણકરહિતે વા મહાઉદકક્ખન્ધે. પરિત્તોદકે એવ હિ ભત્તપક્ખેપેન આલુળિતે સુખુમપાણકા મરન્તિ, ન મહાતળાકાદીસૂતિ. પાણકાનુરક્ખણત્થઞ્હિ એતં વુત્તં. **ઓપિલાપેય્યા**તિ નિમુજ્જાપેય્ય.

વચ્ચઘટન્તિ આચમનકુમ્ભી. **રિત્ત**ન્તિ રિત્તકં. **તુચ્છ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **અવિસય્હ**ન્તિ ઉક્ખિપિતું અસક્કુણેય્યં અતિભારિકં. **હત્થવિકારેના**તિ હત્થસઞ્ઞાય. હત્થેહિ ઉક્ખિપનં હત્થવિલઙ્ઘનં. તેનાહ “**હત્થુક્ખેપકેના**”તિ. અથ વા વિલઙ્ઘેતિ દેસન્તરં પાપેતિ એતેનાતિ વિલઙ્ઘકો, હત્થો એવ વિલઙ્ઘકો હત્થવિલઙ્ઘકો, તેન **હત્થવિલઙ્ઘકેન**, અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસિબ્બિતહત્થેનાતિ વુત્તં હોતિ. દ્વે હિ જના હત્થેન હત્થં સંસિબ્બેત્વા દ્વીસુ હત્થેસુ ઠપેત્વા ઉટ્ઠપેન્તા હત્થવિલઙ્ઘકેન ઉટ્ઠપેન્તિ નામ. **તિત્થિયસમાદાન**ન્તિ તિત્થિયેહિ સમાદાતબ્બં.

અફાસુકવિહારકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પવારણાભેદકથાવણ્ણના

૨૧૨. **દ્વેમા , ભિક્ખવે, પવારણા ચાતુદ્દસિકા ચ પન્નરસિકા ચા**તિ એત્થ પુરિમવસ્સંવુત્થાનં પુબ્બકત્તિકપુણ્ણમા, તેસંયેવ સચે ભણ્ડનકારકેહિ ઉપદ્દુતા પવારણં પચ્ચુક્કડ્ઢન્તિ, અથ કત્તિકમાસસ્સ કાળપક્ખચાતુદ્દસો વા પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમા વા, પચ્છિમવસ્સંવુત્થાનઞ્ચ પચ્છિમકત્તિકપુણ્ણમા એવ વાતિ ઇમે તયો પવારણદિવસાતિ વેદિતબ્બા. ઇદઞ્ચ પકતિચારિત્તવસેન વુત્તં, તથારૂપપચ્ચયે પન સતિ દ્વિન્નં કત્તિકપુણ્ણમાનં પુરિમેસુ ચાતુદ્દસેસુપિ પવારણં કાતું વટ્ટતિ, તેનેવ મહાવિહારે ભિક્ખૂ ચાતુદ્દસિયા પવારેત્વા પન્નરસિયા કાયસામગ્ગિં દેન્તિ, ચેતિયગિરિમહદસ્સનત્થમ્પિ અટ્ઠમિયા ગચ્છન્તિ, તમ્પિ ચાતુદ્દસિયં પવારેતુકામાનઞ્ઞેવ હોતિ.

પવારણાદાનાનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૧૩. **સચે પન વુડ્ઢતરો હોતી**તિ સચે પવારણદાયકો ભિક્ખુ વુડ્ઢતરો હોતિ. **તેન ચ ભિક્ખુના**તિ પવારણદાયકેન ભિક્ખુના.

અનાપત્તિપન્નરસકકથાવણ્ણના

૨૨૨. પન્નરસકેસુ **પવારિતમત્તે**તિ પવારિતસમનન્તરં. **અવુટ્ઠિતાય પરિસાયા**તિ પવારેત્વા પચ્છા અઞ્ઞમઞ્ઞં કથેન્તિયા. **એકચ્ચાય વુટ્ઠિતાયા**તિ એકચ્ચેસુ યથાનિસિન્નેસુ એકચ્ચેસુ સકસકટ્ઠાનં ગતેસુ. **પુન પવારિતબ્બ**ન્તિ પુનપિ સબ્બેહિ સમાગન્ત્વા પવારેતબ્બં. **આગચ્છન્તિ સમસમા, તેસં સન્તિકે પવારેતબ્બ**ન્તિ ગતે અનાનેત્વા નિસિન્નાનઞ્ઞેવ સન્તિકે પવારેતબ્બં. **સબ્બાય વુટ્ઠિતાય પરિસાય આગચ્છન્તિ સમસમા, તેસં સન્તિકે પવારેતબ્બ**ન્તિ યદિ સબ્બે વુટ્ઠહિત્વા ગતા સન્નિપાતેતુઞ્ચ ન સક્કા, એકચ્ચે સન્નિપાતેત્વા પવારેતું વટ્ટતિ, ઞત્તિં ઠપેત્વા કત્તબ્બસઙ્ઘકમ્માભાવા વગ્ગં ન હોતિ. ઉપોસથેપિ એસેવ નયો.

પવારણાઠપનકથાવણ્ણના

૨૩૭. ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિનયપ્પવત્તા દસવત્થુકા **મિચ્છાદિટ્ઠિ**. ''હોતિ તથાગતો પરં મરણા , ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા''તિઆદિના સસ્સતુચ્છેદસઙ્ખાતં અન્તં ગણ્હાતીતિ **અન્તગ્ગાહિકા**.

ભણ્ડનકારકવત્થુકથાવણ્ણના

૨૪૦. ચતુત્થે કતે સુણન્તીતિ ચતુત્થે પન્નરસિકુપોસથે કતે અમ્હાકં પવારણં ઠપેસ્સન્તીતિ સુણન્તિ. **એવમ્પિ દ્વે ચાતુદ્દસિકા હોન્તી**તિ તતિયેન સદ્ધિં દ્વે ચાતુદ્દસિકા હોન્તિ.

પવારણાસઙ્ગહકથાવણ્ણના

૨૪૧. અયં પવારણાસઙ્ગહો એકસ્સ દિન્નોપિ સબ્બેસં દિન્નોવ હોતીતિ આહ ''**એકસ્સપિ વસેન દાતબ્બો**''તિ. **આગન્તુકા તેસં સેનાસનં ગહેતું ન લભન્તી**તિ સચેપિ સટ્ઠિવસ્સભિક્ખૂ આગચ્છન્તિ, તેસં સેનાસનં ગહેતું ન લભન્તિ. **પવારેત્વા પન અન્તરાપિ ચારિકં પક્કમિતું લભન્તી**તિ પવારણાસઙ્ગહે કતે અન્તરા પક્કમિતુકામા સઙ્ઘં સન્નિપાતાપેત્વા પવારેતું લભન્તિ. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

પવારણક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ચમ્મક્ખન્ધકં

સોણકોળિવિસવત્થુકથાવણ્ણના

૨૪૨. ચમ્મક્ખન્ધકે **ઉણ્ણપાવારણ**ન્તિ ઉણ્ણામયં પાવારણં. **વિહારપચ્છાયાય**ન્તિ વિહારપચ્ચન્તે છાયાયં. વિહારસ્સ વડ્ઢમાનચ્છાયાયન્તિપિ વદન્તિ.

સોણસ્સ પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૨૪૩. સુત્તત્થો પન સુત્તવણ્ણનાતોયેવ ગહેતબ્બોતિ એત્થાયં સુત્તવણ્ણના. **સીતવને**તિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૬.૫૫) એવંનામકે વને. તસ્મિં કિર પટિપાટિયા પઞ્ચ ચઙ્કમનસતાનિ માપિતાનિ, તેસુ થેરો અત્તનો સપ્પાયં ચઙ્કમનં ગહેત્વા સમણધમ્મં કરોતિ. તસ્સ આરદ્ધવીરિયસ્સ હુત્વા ચઙ્કમતો પાદતલાનિ ભિજ્જિંસુ, જાણૂહિ ચઙ્કમતો જાણુકાનિપિ હત્થતલાનિપિ ભિજ્જિંસુ, છિદ્દાનિ અહેસું. એવં આરદ્ધવીરિયો વિહરન્તો ઓભાસનિમિત્તમત્તકમ્પિ દસ્સેતું નાસક્ખિ. તસ્સ વીરિયેન કિલમિતકાયસ્સ ચઙ્કમનકોટિયં પાસાણફલકે નિસિન્નસ્સ યો વિતક્કો ઉદપાદિ, તં દસ્સેતું “**અથ ખો આયસ્મતો**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **આરદ્ધવીરિયા**તિ પરિપુણ્ણપગ્ગહિતવીરિયા. **ન અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તં વિમુચ્ચતી**તિ ‘‘સચે અહં ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ વા વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ વા નેય્યો વા, ન મે ચિત્તં ન વિમુચ્ચેય્ય, અદ્ધા પન પદપરમો, યેન મે ચિત્તં ન મુચ્ચતી’’તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા “**સંવિજ્જન્તિ ખો પના**”તિઆદીનિ ચિન્તેસિ. તત્થ **ભોગા**તિ ઉપયોગત્થે પચ્ચત્તં.

પાતુરહોસીતિ થેરસ્સ ચિત્તાચારં ઞત્વા ‘‘અયં સોણો અજ્જ સીતવને પધાનભૂમિયં નિસિન્નો ઇમં વિતક્કં વિતક્કેતિ, ગન્ત્વાસ્સ વિતક્કં સહોડ્ઢં ગણ્હિત્વા વીણોપમકમ્મટ્ઠાનં કથેસ્સામી’’તિ સીતવને પાતુરહોસિ. **પઞ્ઞત્તે આસને**તિ પધાનિકભિક્ખૂ અત્તનો વસનટ્ઠાને ઓવદિતું આગતસ્સ બુદ્ધસ્સ ભગવતો નિસીદનત્થં યથાલાભેન આસનમ્પિ પઞ્ઞપેત્વાવ પધાનં કરોન્તિ , અઞ્ઞં અલભમાના પુરાણપણ્ણાનિ સઙ્ઘરિત્વા ઉપરિ સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેન્તિ. થેરોપિ આસનં પઞ્ઞપેત્વાવ પધાનં અકાસિ, તં સન્ધાય વુત્તં ‘‘પઞ્ઞત્તે આસને’’તિ.

તં કિં મઞ્ઞસીતિ સત્થા ‘‘ઇમસ્સ ભિક્ખુનો અવસેસકમ્મટ્ઠાનેન અત્થો નત્થિ, અયં ગન્ધબ્બસિપ્પે છેકો ચિણ્ણવસી, અત્તનો વિસયે કથિયમાને ખિપ્પમેવ સલ્લક્ખેસ્સતી’’તિ વીણોપમં કથેતું ‘‘તં કિં મઞ્ઞસી’’તિઆદિમાહ. **વીણાય તન્તિસ્સરે કુસલતા** નામ વીણાય વાદનકુસલતા, સો ચ તત્થ કુસલો. માતાપિતરો હિસ્સ ‘‘અમ્હાકં પુત્તો અઞ્ઞં સિપ્પં સિક્ખન્તો કાયેન કિલમિસ્સતિ, ઇદં પન આસને નિસિન્નેનેવ સક્કા ઉગ્ગણ્હિતુ’’ન્તિ ગન્ધબ્બસિપ્પમેવ ઉગ્ગણ્હાપેસું. તસ્સ –

> ‘‘સત્ત સરા તયો ગામા, મુચ્છના એકવીસતિ;
> ઠાના એકૂનપઞ્ઞાસ, ઇચ્ચેતે સરમણ્ડલા’’તિ. –

આદિકં ગન્ધબ્બસિપ્પં સબ્બમેવ પગુણં અહોસિ. **અચ્ચાયતા**તિ અતિઆયતા ખરમુચ્છના. **સરવતી**તિ સરસમ્પન્ના. **કમ્મઞ્ઞા**તિ કમ્મક્ખમા કમ્મયોગ્ગા. **અતિસિથિલા**તિ મન્દમુચ્છના. **સમે ગુણે પતિટ્ઠિતા**તિ મજ્ઝિમે સરે ઠપેત્વા મુચ્છિતા.

અચ્ચારદ્ધન્તિ અતિગાળ્હં. **ઉદ્ધચ્ચાય સંવત્તતી**તિ ઉદ્ધતભાવાય સંવત્તતિ. **અતિલીનન્તિ** અતિસિથિલં. **કોસજ્જાયાતિ** કુસીતભાવત્થાય. **વીરિયસમથં અધિટ્ઠાહી**તિ વીરિયસમ્પયુત્તં સમથં અધિટ્ઠાહિ, વીરિયં સમથેન યોજેહીતિ અત્થો. **ઇન્દ્રિયાનઞ્ચ સમતં અધિટ્ઠાહી**તિ સદ્ધાદીનં ઇન્દ્રિયાનં સમતં સમભાવં અધિટ્ઠાહિ. તત્થ સદ્ધં પઞ્ઞાય, પઞ્ઞઞ્ચ સદ્ધાય, વીરિયં સમાધિના, સમાધિઞ્ચ વીરિયેન યોજયતા ઇન્દ્રિયાનં સમતા અધિટ્ઠિતા નામ હોતિ. સતિ પન સબ્બત્થિકા, સા સદાપિ બલવતીયેવ વટ્ટતિ. તઞ્ચ પન નેસં યોજનાવિધાનં **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૬૦-૬૨) આગતનયેન વેદિતબ્બં. **તત્થ ચ નિમિત્તં ગણ્હાહી**તિ તસ્મિઞ્ચ સમભાવે સતિ યેન આદાસે મુખબિમ્બેનેવ નિમિત્તેન ઉપ્પજ્જિતબ્બં, તં સમથનિમિત્તં વિપસ્સનાનિમિત્તં મગ્ગનિમિત્તં ફલનિમિત્તઞ્ચ ગણ્હ નિબ્બત્તેહીતિ એવમસ્સ સત્થા અરહત્તે પક્ખિપિત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથેસિ.

તત્થ ચ નિમિત્તં અગ્ગહેસીતિ સમથનિમિત્તઞ્ચ વિપસ્સનાનિમિત્તઞ્ચ અગ્ગહેસિ. **એકો**તિ અસહાયો. **વૂપકટ્ઠો**તિ વત્થુકામેહિ ચ કિલેસકામેહિ ચ કાયેન ચેવ ચિત્તેન ચ વૂપકટ્ઠો. **અપ્પમત્તો**તિ કમ્મટ્ઠાને સતિં અવિજહન્તો. **આતાપી**તિ કાયિકચેતસિકવીરિયાતાપેન આતાપો. આતપ્પતિ કિલેસેહીતિ આતાપો, વીરિયં. **પહિતત્તો**તિ કાયે ચ જીવિતે ચ અનપેક્ખતાય પેસિતત્તો વિસ્સટ્ઠઅત્તભાવો, નિબ્બાને વા પેસિતચિત્તો. **ન ચિરસ્સેવા**તિ કમ્મટ્ઠાનારમ્ભતો ન ચિરેનેવ. **અઞ્ઞતરો**તિ એકો. **અરહતન્તિ** ભગવતો સાવકાનં અરહન્તાનં અબ્ભન્તરો એકો મહાસાવકો અહોસીતિ અત્થો.

૨૪૪. **વુસિતવા**તિ વુત્થબ્રહ્મચરિયવાસો. **કતકરણીયો**તિ ચતૂહિ મગ્ગેહિ કત્તબ્બં કત્વા ઠિતો. **ઓહિતભારો**તિ ખન્ધભારં કિલેસભારં અભિસઙ્ખારભારઞ્ચ ઓતારેત્વા ઠિતો. **અનુપ્પત્તસદત્થો**તિ સદત્થો વુચ્ચતિ અરહત્તં, તં પત્તોતિ અત્થો. **પરિક્ખીણભવસંયોજનો**તિ ખીણભવબન્ધનો. **સમ્મદઞ્ઞા વિમુત્તો**તિ સમ્મા હેતુના કારણેન જાનિત્વા વિમુત્તો. **છ ઠાનાની**તિ છ કારણાનિ. **અધિમુત્તો હોતી**તિ પટિવિજ્ઝિત્વા પચ્ચક્ખં કત્વા ઠિતો હોતિ. **નેક્ખમ્માધિમુત્તો**તિઆદિ સબ્બં અરહત્તવસેન વુત્તં. અરહત્તઞ્હિ સબ્બકિલેસેહિ નિક્ખન્તત્તા **નેક્ખમ્મં**, તેહેવ પવિવિત્તત્તા **પવિવેકો**, બ્યાપજ્જાભાવતો **અબ્યાપજ્જં**, ઉપાદાનસ્સ ખયન્તે ઉપ્પન્નત્તા **ઉપાદાનક્ખયો**, તણ્હાય ખયન્તે ઉપ્પન્નત્તા **તણ્હક્ખયો**, સમ્મોહાભાવતો **અસમ્મોહો**તિ ચ વુચ્ચતિ.

કેવલં સદ્ધામત્તકન્તિ પટિવેધરહિતં કેવલં પટિવેધપઞ્ઞાય અસમ્મિસ્સં સદ્ધામત્તકં. **પટિચયન્તિ** પુનપ્પુનં કરણેન વડ્ઢિં. **વીતરાગત્તા**તિ મગ્ગપટિવેધેન રાગસ્સ વિહતત્તાયેવ નેક્ખમ્મસઙ્ખાતં અરહત્તં પટિવિજ્ઝિત્વા સચ્છિકત્વા ઠિતો હોતિ, ફલસમાપત્તિવિહારેન વિહરતિ, તન્નિન્નમાનસોયેવ હોતીતિ અત્થો. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

લાભસક્કારસિલોકન્તિ ચતુપચ્ચયલાભઞ્ચ તેસંયેવ સુકતભાવઞ્ચ વણ્ણભણનઞ્ચ. **નિકામયમાનો**તિ ઇચ્છમાનો પત્થયમાનો. **પવિવેકાધિમુત્તો**તિ ''પવિવેકે અધિમુત્તો અહ''ન્તિ એવં અરહત્તં બ્યાકરોતીતિ અત્થો.

સીલબ્બતપરામાસન્તિ સીલઞ્ચ વતઞ્ચ પરામસિત્વા ગહિતગ્ગહણમત્તં. **સારતો પચ્ચાગચ્છન્તો**તિ સારભાવેન જાનન્તો. **અબ્યાપજ્જાધિમુત્તો**તિ અબ્યાપજ્જં અરહત્તં બ્યાકરોતિ. ઇમિનાવ નયેન સબ્બવારેસુ અત્થો દટ્ઠબ્બો. અપિચેત્થ ''નેક્ખમ્માધિમુત્તોતિ ઇમસ્મિંયેવ અરહત્તં કથિતં, સેસેસુ પઞ્ચસુ નિબ્બાન''ન્તિ એકે વદન્તિ. અપરે ''અસમ્મોહાધિમુત્તોતિ એત્થેવ નિબ્બાનં કથિતં, સેસેસુ અરહત્ત''ન્તિ વદન્તિ. અયં પનેત્થ સારો – ''સબ્બેસ્વેવેતેસુ અરહત્તમ્પિ નિબ્બાનમ્પિ કથિતમેવાતિ.

ભુસાતિ બલવન્તો દિબ્બરૂપસદિસા. **નેવસ્સ ચિત્તં પરિયાદિયન્તી**તિ એતસ્સ ખીણાસવસ્સ ચિત્તં ગહેત્વા ઠાતું ન સક્કોન્તિ. કિલેસા હિ ઉપ્પજ્જમાના ચિત્તં ગણ્હન્તિ નામ. **અમિસ્સીકત**ન્તિ અમિસ્સકતં. કિલેસા હિ આરમ્મણેન સદ્ધિં ચિત્તં મિસ્સં કરોન્તિ, તેસં અભાવા અમિસ્સીકતં. **ઠિત**ન્તિ પતિટ્ઠિતં. **આનેઞ્જપ્પત્ત**ન્તિ અચલનપ્પત્તં. **વયઞ્ચસ્સાનુપસ્સતી**તિ તસ્સ ચેસ ચિત્તસ્સ ઉપ્પાદમ્પિ વયમ્પિ પસ્સતિ. **ભુસા વાતવુટ્ઠી**તિ બલવા વાતક્ખન્ધો. **નેવ નં સઙ્કમ્પેય્યા**તિ એકભાગેન ચાલેતું ન સક્કુણેય્ય. **ન સમ્પકમ્પેય્યા**તિ થૂણં વિય સબ્બભાગતો કમ્પેતું ન સક્કુણેય્ય. **ન સમ્પવેધેય્યા**તિ વેધેત્વા પવેધેત્વા પાતેતું ન સક્કુણેય્ય.

નેક્ખમ્મં અધિમુત્તસ્સાતિ અરહત્તં પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતસ્સ. સેસપદેસુપિ અરહત્તમેવ કથિતં. **ઉપાદાનક્ખયસ્સ ચા**તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં. **અસમ્મોહઞ્ચ ચેતસો**તિ ચિત્તસ્સ ચ અસમ્મોહં અધિમુત્તસ્સ. **દિસ્વા આયતનુપ્પાદ**ન્તિ આયતનાનં ઉપ્પાદઞ્ચ વયઞ્ચ દિસ્વા. **સમ્મા ચિત્તં વિમુચ્ચતી**તિ સમ્મા હેતુના નયેન ઇમાય વિપસ્સનાય પટિપત્તિયા ફલસમાપત્તિવસેન ચિત્તં વિમુચ્ચતિ, નિબ્બાનારમ્મણે અધિમુચ્ચતિ. અથ વા ઇમિના ખીણાસવસ્સ પુબ્બભાગપટિપદા કથિતા. તસ્સ હિ આયતનુપ્પાદં દિસ્વા ઇમાય વિપસ્સનાય અધિગતસ્સ અરિયમગ્ગસ્સ આનુભાવેન સબ્બકિલેસેહિ સમ્મા ચિત્તં વિમુચ્ચતિ. એવં **તસ્સ સમ્મા વિમુત્તસ્સ**…પે॰… **ન વિજ્જતિ**. તત્થ **સન્તચિત્તસ્સા**તિ નિબ્બુતચિત્તસ્સ. સેસમેત્થ ઉત્તાનત્થમેવ.

સોણસ્સ પબ્બજ્જાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સબ્બનીલિકાદિપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૪૬. **અદ્દારિટ્ઠકવણ્ણા**તિ અભિનવારિટ્ઠફલવણ્ણા. ઉદકેન તિન્તકાકપત્તવણ્ણાતિપિ વદન્તિ.

અજ્ઝારામે ઉપાહનપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૪૮. અભિજીવન્તિ એતેનાતિ **અભિજીવનિકં**. કિન્તં? સિપ્પં. તેનાહ "**યેન સિપ્પેના**"તિઆદિ.

કટ્ઠપાદુકાદિપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૫૧. **ઉણ્ણાહિ કતપાદુકા**તિ ઉણ્ણાલોમમયકમ્બલેહિ, ઉણ્ણાલોમેહિ એવ વા કતપાદુકા. **ન, ભિક્ખવે, ગાવીનં વિસાણેસુ ગહેતબ્બ**ન્તિઆદીસુ ''મોક્ખાધિપ્પાયેન વિસાણાદીસુ ગહેતું વટ્ટતી''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

યાનાદિપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૫૩. **અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પુરિસયુત્તં હત્થવટ્ટક**ન્તિ એત્થ ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, પુરિસયુત્તં, અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, હત્થવટ્ટક''ન્તિ એવં પચ્ચેકવાક્યપરિસમાપનં અધિપ્પેતન્તિ આહ "**પુરિસયુત્તં ઇત્થિસારથિ વા**…પે॰… **પુરિસા વા, વટ્ટતિયેવા**"તિ. **પીઠકસિવિક**ન્તિ પીઠકયાનં. **પાટઙ્કિ**ન્તિ અન્દોલિકાયેતં અધિવચનં.

ઉચ્ચાસયનમહાસયનપટિક્ખેપકથાવણ્ણના

૨૫૪. **વાળરૂપાની**તિ આહરિમાનિ વાળરૂપાનિ. ''અકપ્પિયરૂપાકુલો અકપ્પિયમઞ્ચો પલ્લઙ્કો''તિ **સારસમાસે** વુત્તં. "**દીઘલોમકો મહાકોજવો**તિ ચતુરઙ્ગુલાધિકલોમો કાળકોજવો. ''ચતુરઙ્ગુલાધિકાનિ કિર તસ્સ લોમાની''તિ

વચનતો ચતુરઙ્ગુલતો હેટ્ઠા વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **વાનચિત્રો ઉણ્ણામયત્થરણો**તિ ભિત્તિચ્છેદાદિવસેન વિચિત્રો ઉણ્ણામયત્થરણો. **ઘનપુપ્ફકો ઉણ્ણામયત્થરણો**તિ ઉણ્ણામયલોહિતત્થરણો. **પકતિતૂલિકા**તિ રુક્ખતૂલલતાતૂલપોટકીતૂલસઙ્ખાતાનં તિણ્ણં તૂલાનં અઞ્ઞતરપુણ્ણા તૂલિકા. "**ઉદ્દલોમી**તિ ઉભતોદસં ઉણ્ણામયત્થરણં. **એકન્તલોમી**તિ એકતોદસં ઉણ્ણામયત્થરણ''ન્તિ **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫) વુત્તં, **સારસમાસે** પન ''ઉદ્દલોમીતિ એકતો ઉગ્ગતપુપ્ફં. એકન્તલોમીતિ ઉભતો ઉગ્ગતપુપ્ફ''ન્તિ વુત્તં. "**કોસેય્યકટ્ટિસ્સમય**ન્તિ કોસેય્યકસટમય''ન્તિ **આચરિયધમ્મપાલત્થેરેન** વુત્તં. **સુદ્ધકોસેય્ય**ન્તિ રતનપરિસિબ્બનરહિતં. **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** પનેત્થ ''ઠપેત્વા તૂલિકં સબ્બાનેવ ગોનકાદીનિ રતનપરિસિબ્બિતાનિ વટ્ટન્તી''તિ વુત્તં. તત્થ ''ઠપેત્વા તૂલિક''ન્તિ એતેન રતનપરિસિબ્બનરહિતાપિ તૂલિકા ન વટ્ટતીતિ દીપેતિ. ''રતનપરિસિબ્બિતાનિ વટ્ટન્તી''તિ ઇમિના પન યાનિ રતનપરિસિબ્બિતાનિ, તાનિ ભૂમત્થરણવસેન યથાનુરૂપં મઞ્ચાદીસુ ચ ઉપનેતું વટ્ટતીતિ દીપિતન્તિ વેદિતબ્બં. એત્થ ચ વિનયપરિયાયં પત્વા ગરુકે ઠાતબ્બત્તા ઇધ વુત્તનયેનેવેત્થ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. સુત્તન્તિકદેસનાયં પન ગહટ્ઠાનમ્પિ વસેન વુત્તત્તા તેસં સઙ્ગણ્હનત્થં ''ઠપેત્વા તૂલિકં...પે॰... વટ્ટન્તી''તિ વુત્તન્તિ અપરે.

અજિનચમ્મેહીતિ અજિનમિગચમ્મેહિ. તાનિ કિર ચમ્માનિ સુખુમતરાનિ, તસ્મા દુપટ્ટતિપટ્ટાનિ કત્વા સિબ્બન્તિ. તેન વુત્તં "**અજિનપવેણી**"તિ. ઉત્તરં ઉપરિભાગં છાદેતીતિ **ઉત્તરચ્છદો**, વિતાનં, તઞ્ચ લોહિતવિતાનં ઇધાધિપ્પેતન્તિ આહ "**ઉપરિબદ્ધેન રત્તવિતાનેના**"તિ. ''રત્તવિતાનેસુ ચ કાસાવં વટ્ટતિ, કુસુમ્ભાદિરત્તમેવ ન વટ્ટતી''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **મહાઉપધાન**ન્તિ પમાણાતિક્કન્તં ઉપધાનં. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫) ''અલોહિતકાનિ દ્વેપિ વટ્ટન્તિયેવ, તતો ઉત્તરિ લભિત્વા અઞ્ઞેસં દાતબ્બાનિ, દાતું અસક્કોન્તો મઞ્ચે તિરિયં અત્થરિત્વા ઉપરિ પચ્ચત્થરણં દત્વા નિપજ્જિતુમ્પિ લભતી''તિ અવિસેસેન વુત્તં, **સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણનાયં** (ચૂળવ॰ અટ્ઠ॰ ૨૯૭) પન ''અગિલાનસ્સ સીસુપધાનઞ્ચ પાદુપધાનઞ્ચાતિ દ્વયમેવ વટ્ટતિ, ગિલાનસ્સ બિમ્બોહનાનિ સન્થરિત્વા ઉપરિ પચ્ચત્થરણં દત્વા નિપજ્જિતુમ્પિ વટ્ટતી''તિ વુત્તત્તા ગિલાનોયેવ મઞ્ચે તિરિયં અત્થરિત્વા નિપજ્જિતું લભતીતિ વેદિતબ્બં.

ઉચ્ચાસયનમહાસયનપટિક્ખેપકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગિહિવિકતાનુઞ્ઞાતાદિકથાવણ્ણના

૨૫૬. **અભિનિસ્સાય નિસીદિતુ**ન્તિ અપસ્સાય નિસીદિતું.

સોણકુટિકણ્ણવત્થુકથાવણ્ણના

૨૫૭. **પપતકે પબ્બતે**તિ એત્થ ''પવત્તે પબ્બતે''તિપિ પઠન્તિ, પવત્તનામકે પબ્બતેતિ અત્થો. **સોણો ઉપાસકો**તિઆદીસુ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૪૬) નામેન સોણો નામ, તીહિ સરણગમનેહિ ઉપાસકત્તપટિવેદનેન ઉપાસકો, કોટિઅગ્ઘનકસ્સ કણ્ણપિળન્ધનસ્સ ધારણેન ''કોટિકણ્ણો''તિ ચ વત્તબ્બે ''કુટિકણ્ણો''તિ એવં અભિઞ્ઞાતો, ન સુકુમારસોણોતિ અધિપ્પાયો. અયઞ્હિ આયસ્મતો મહાકચ્ચાનસ્સ સન્તિકે ધમ્મં સુત્વા સાસને અભિપ્પસન્નો સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠિતો પપતકે પબ્બતે છાયૂદકસમ્પન્ને ઠાને વિહારં કારેત્વા થેરં તત્થ વસાપેત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠાતિ. તેન વુત્તં "**આયસ્મતો મહાકચ્ચાનસ્સ ઉપટ્ઠાકો હોતી**"તિ.

સો કાલેન કાલં થેરસ્સ ઉપટ્ઠાનં ગચ્છતિ, થેરો ચસ્સ ધમ્મં દેસેતિ, તેન સંવેગબહુલો ધમ્મચરિયાયં ઉસ્સાહજાતો વિહરતિ. સો એકદા સત્થેન સદ્ધિં વાણિજ્જત્થાય ઉજ્જેનિં ગચ્છન્તો અન્તરામગ્ગે અટવિયં સત્થે નિવિટ્ઠે રત્તિયં જનસમ્બાધભયેન એકમન્તં અપક્કમ્મ નિદ્દં ઉપગચ્છિ. સત્થો પચ્ચૂસવેલાયં ઉટ્ઠાય ગતો, ન એકોપિ સોણં પબોધેસિ, સબ્બે વિસ્સરિત્વા અગમિંસુ. સો પભાતાય રત્તિયા પબુજ્ઝિત્વા ઉટ્ઠાય કઞ્ચિ અપસ્સન્તો સત્થેન ગતમગ્ગં ગહેત્વા સીઘં સીઘં ગચ્છન્તો એકં વટરુક્ખં ઉપગચ્છિ. તત્થ અદ્દસ એકં મહાકાયં વિરૂપદસ્સનં બીભચ્છં પુરિસં અટ્ઠિતો મુત્તાનિ અત્તનો મંસાનિ સયમેવ ખાદન્તં, દિસ્વાન ''કોસિ ત્વ''ન્તિ પુચ્છિ. પેતોસ્મિ, ભન્તેતિ. કસ્મા એવં કરોસીતિ? અત્તનો પુબ્બકમ્મેનાતિ. કિં પન તં કમ્મન્તિ? અહં પુબ્બે ભારુકચ્છનગરવાસી કૂટવાણિજો હુત્વા પરેસં સન્તકં વઞ્ચેત્વા ખાદિં, સમણે ચ ભિક્ખાય ઉપગતે ''તુમ્હાકં મંસં ખાદથા''તિ અક્કોસિં, તેન કમ્મેન એતરહિ ઇમં દુક્ખં અનુભવામીતિ. તં સુત્વા સોણો અતિવિય સંવેગં પટિલભિ.

તતો પરં ગચ્છન્તો મુખતો પગ્ઘરિતકાળલોહિતે દ્વે પેતદારકે પસ્સિત્વા તથેવ પુચ્છિ, તેપિસ્સ અત્તનો કમ્મં કથેસું. તે કિર ભારુકચ્છનગરે દારકકાલે ગન્ધવાણિજ્જાય જીવિકં કપ્પેન્તા અત્તનો માતરિ ખીણાસવે નિમન્તેત્વા ભોજેન્તિયા ગેહં ગન્ત્વા ''અમ્હાકં સન્તકં કસ્મા સમણાનં દેસિ, તયા દિન્નં ભોજનં ભુઞ્જનકસમણાનં મુખતો કાળલોહિતં પગ્ઘરતૂ''તિ અક્કોસિંસુ. તે તેન કમ્મેન નિરયે પચ્ચિત્વા તસ્સ વિપાકાવસેસેન પેતયોનિયં નિબ્બત્તિત્વા તદા ઇમં દુક્ખં અનુભવન્તિ. તમ્પિ સુત્વા સોણો અતિવિય સંવેગજાતો અહોસિ.

સો ઉજ્જેનિં ગન્ત્વા તં કરણીયં તીરેત્વા કુરરઘરં પચ્ચાગતો થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા કતપટિસન્થારો તમત્થં આરોચેસિ. થેરોપિસ્સ પવત્તિનિવત્તીસુ આદીનવાનિસંસે વિભાવેન્તો ધમ્મં દેસેસિ. સો થેરં વન્દિત્વા ગેહં ગતો સાયમાસં ભુઞ્જિત્વા સયનં ઉપગતો થોકંયેવ નિદ્દાયિત્વા પબુજ્ઝિત્વા સયનતલે નિસજ્જ યથાસુતં ધમ્મં પચ્ચવેક્ખિતું આરદ્ધો. તસ્સ તં ધમ્મં પચ્ચવેક્ખતો તે ચ પેતત્તભાવે અનુસ્સરતો સંસારદુક્ખં અતિવિય ભયાનકં હુત્વા ઉપટ્ઠાસિ, પબ્બજ્જાય ચિત્તં નમિ. સો વિભાતાય રત્તિયા સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા થેરં ઉપગન્ત્વા અત્તનો અજ્ઝાસયં આરોચેત્વા પબ્બજ્જં યાચિ. તેન વુત્તં ''**અથ ખો સોણો ઉપાસકો...પે૰... પબ્બાજેતુ મં, ભન્તે, અય્યો મહાકચ્ચાનો**''તિ.

તત્થ **યથા યથા**તિઆદિપદાનં અયં સઙ્ખેપત્થો – યેન યેન આકારેન અય્યો મહાકચ્ચાનો ધમ્મં દેસેતિ આચિક્ખતિ પઞ્ઞપેતિ પટ્ઠપેતિ વિવરતિ વિભજતિ ઉત્તાનિં કરોતિ પકાસેતિ, તેન તેન મે ઉપપરિક્ખતો એવં હોતિ ''યદેતં સિક્ખત્તયબ્રહ્મચરિયં એકમ્પિ દિવસં અખણ્ડં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય **એકન્તપરિપુણ્ણં**, એકદિવસમ્પિ કિલેસમલેન અમલીનં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય **એકન્તપરિસુદ્ધં**, **સઙ્ખલિખિતં** લિખિતસઙ્ખસદિસં ધોતસઙ્ખસપ્પટિભાગં ચરિતબ્બં, ઇદં ન સુકરં અગારં અજ્ઝાવસતા અગારમજ્ઝે વસન્તેન એકન્તપરિપુણ્ણં...પે૰... ચરિતુ''ન્તિ.

એવં અત્તનો પરિવિતક્કિતં સોણો ઉપાસકો થેરસ્સ આરોચેત્વા તં પટિપજ્જિતુકામો ''**ઇચ્છામહં ભન્તે**''તિઆદિમાહ. થેરો પન ''ન તાવસ્સ ઞાણં પરિપાકં ગત''ન્તિ ઉપધારેત્વા ઞાણપરિપાકં આગમયમાનો ''**દુક્કરં ખો**''તિઆદિના પબ્બજ્જાછન્દં નિવારેસિ. તત્થ **એકસેય્યન્તિ** અદુતિયસેય્યં. એત્થ ચ સેય્યાસીસેન ''એકો તિટ્ઠતિ, એકો ગચ્છતિ, એકો નિસીદતી''તિઆદિના નયેન વુત્તં ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ કાયવિવેકં દીપેતિ, ન એકિકા હુત્વા સયનમત્તં. **એકભત્તન્તિ** ''એકભત્તિકો હોતિ રત્તૂપરતો વિરતો વિકાલભોજના''તિ (દી૰ નિ૰ ૧.૧૦, ૧૯૪; મ૰ નિ૰ ૧.૨૯૩ અ૰ નિ૰ ૩.૭૧) એવં વુત્તં વિકાલભોજના વિરતિં સન્ધાય વદતિ. **બ્રહ્મચરિયન્તિ**

મેથુનવિરતિબ્રહ્મચરિયં, સિક્ખત્તયાનુયોગસઙ્ખાતં સાસનબ્રહ્મચરિયં વા. **ઇઙ્ઘાતિ** ચોદનત્થે નિપાતો. **તત્થેવાતિ** ગેહેયેવ. **બુદ્ધાનં સાસનં અનુયુઞ્જાતિ** નિચ્ચસીલઉપોસથસીલનિયમાદિભેદં પઞ્ચઙ્ગં અટ્ઠઙ્ગં દસઙ્ગઞ્ચ સીલં તદનુરૂપઞ્ચ સમાધિપઞ્ઞાભાવનં અનુયુઞ્જ. એતઞ્હિ ઉપાસકેન પુબ્બભાગે અનુયુઞ્જિતબ્બં બુદ્ધસાસનં નામ. તેનાહ "**કાલયુત્તં એકસેય્યં એકભત્તં બ્રહ્મચરિય**"ન્તિ.

તત્થ **કાલયુત્તન્તિ** ચાતુદ્દસીપઞ્ચદ્દસીઅટ્ઠમીપાટિહારિકપક્ખસઙ્ખાતેન કાલેન યુત્તં, યથાવુત્તકાલે વા તુય્હં અનુયુઞ્જન્તસ્સ યુત્તં પતિરૂપં સક્કુણેય્યં, ન સબ્બકાલં સબ્બન્તિ અધિપ્પાયો . સબ્બમેતં ઞાણસ્સ અપરિપક્કત્તા તસ્સ કામાનં દુપ્પહાનતાય સમ્મા પટિપત્તિયં યોજ્યં કારાપેતું વદતિ, ન પબ્બજ્જાછન્દં નિવારેતું. **પબ્બજ્જાભિસઙ્ખારોતિ** પબ્બજિતું આરમ્ભો ઉસ્સાહો. **પટિપ્પસ્સમ્ભીતિ** ઇન્દ્રિયાનં અપરિપક્કત્તા સંવેગસ્સ ચ નાતિતિક્ખભાવતો વૂપસમિ. કિઞ્ચાપિ પટિપ્પસ્સમ્ભિ, થેરેન વુત્તવિધિં પન અનુતિટ્ઠન્તો કાલેન કાલં થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા પયિરુપાસન્તો ધમ્મં સુણાતિ. તસ્સ વુત્તનયેનેવ દુતિયમ્પિ પબ્બજ્જાય ચિત્તં ઉપ્પજ્જિ, થેરસ્સ ચ આરોચેસિ, દુતિયમ્પિ થેરો પટિક્ખિપિ. તતિયવારે પન ઞાણસ્સ પરિપક્કભાવં ઞત્વા "ઇદાનિ નં પબ્બાજેતું કાલો"તિ થેરો પબ્બાજેસિ, પબ્બજિતઞ્ચ તં તીણિ સંવચ્છરાનિ અતિક્કમિત્વા ગણં પરિયેસિત્વા ઉપસમ્પાદેસિ. તં સન્ધાય વુત્તં "**દુતિયમ્પિ ખો સોણો...પે॰... ઉપસમ્પાદેસી**"તિ.

તત્થ **અપ્પભિક્ખુકોતિ** કતિપયભિક્ખુકો. તદા કિર ભિક્ખૂ યેભુય્યેન મજ્ઝિમદેસેયેવ વસિંસુ, તસ્મા તત્થ કતિપયા એવ અહેસું . તે ચ એકસ્મિં ગામે એકો, એકસ્મિં નિગમે દ્વેતિ એવં વિસું વિસું વસિંસુ. **કિચ્છેનાતિ** દુક્ખેન. **કસિરેનાતિ** આયાસેન. **તતો તતોતિ** તસ્મા તસ્મા ગામનિગમાદિતો. થેરેન હિ કતિપયે ભિક્ખૂ આનેત્વા અઞ્ઞેસુ આનીયમાનેસુ પુબ્બે આનીતા કેનચિદેવ કરણીયેન પક્કમિંસુ, કઞ્ચિ કાલં આગમેત્વા પુન તેસુ આનીયમાનેસુ ઇતરે પક્કમિંસુ. એવં પુનપ્પુનં આનયનેન સન્નિપાતો ચિરેનેવ અહોસિ. થેરોપિ તદા એકવિહારી અહોસિ. તેન વુત્તં "**તિણ્ણં વસ્સાનં...પે॰... સન્નિપાતાપેત્વા**"તિ.

વસ્સંવુત્થસ્સાતિ વસ્સં ઉપગન્ત્વા વુસિતવતો. **એદિસો ચ એદિસો ચાતિ** એવરૂપો ચ એવરૂપો ચ. "એવરૂપાય નામ રૂપકાયસમ્પત્તિયા સમન્નાગતો, એવરૂપાય ધમ્મકાયસમ્પત્તિયા સમન્નાગતો"તિ **સુતોયેવ મે સો ભગવા. ન ચ મયા સમ્મુખા દિટ્ઠોતિ** એત્થ પન પુથુજ્જનસદ્ધાય એવ આયસ્મા સોણો ભગવન્તં દટ્ઠુકામો અહોસિ. અપરભાગે પન સત્થારા સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયં વસિત્વા પચ્ચૂસસમયં અજ્ઝિટ્ઠો સોળસ અટ્ઠકવગ્ગિયાનિ સત્થુ સમ્મુખા અટ્ઠિં કત્વા મનસિ કત્વા સબ્બં ચેતસા સમન્નાહરિત્વા અત્થધમ્મપટિસંવેદી હુત્વા ભણન્તો ધમ્મુપસઞ્હિતપામોજ્જાદિમુખેન સમાહિતો સરભઞ્ઞપરિયોસાને વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો અનુપુબ્બેન અરહત્તં પાપુણિ. એતદત્થમેવ હિસ્સ ભગવતા અત્તના સદ્ધિં એકગન્ધકુટિયં વાસો આણત્તોતિ વદન્તિ.

કેચિ પનાહુ "ન ચ મયા સમ્મુખા દિટ્ઠોતિ ઇદં રૂપકાયદસ્સનમેવ સન્ધાય વુત્તં. આયસ્મા હિ સોણો પબ્બજિત્વા થેરસ્સ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ઘટેન્તો વાયમન્તો અનુપસમ્પન્નોવ સોતાપન્નો હુત્વા ઉપસમ્પજ્જિત્વા 'ઉપાસકાપિ સોતાપન્ના હોન્તિ, અહમ્પિ સોતાપન્નો, કિમેત્થ ચિત્ત'ન્તિ ઉપરિમગ્ગત્થાય વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અન્તોવસ્સેયેવ છળભિઞ્ઞો હુત્વા વિસુદ્ધિપવારણાય પવારેસિ. અરિયસચ્ચદસ્સનેન ભગવતો ધમ્મકાયો દિટ્ઠો નામ હોતિ. વુત્તઞ્હેતં 'યો ખો, વક્કલિ, ધમ્મં પસ્સતિ, સો મં પસ્સતી'તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૮૭). તસ્માસ્સ ધમ્મકાયદસ્સનં પગેવ સિદ્ધં, પવારેત્વા પન રૂપકાયં દટ્ઠુકામો અહોસી"તિ.

પાસાદિકન્તિઆદિપદાનં અત્થો અટ્ઠકથાયમેવ વુત્તો. તત્થ **વિસૂકાયિકવિપ્ફન્દિતાન**ન્તિ પટિપક્ખભૂતાનં દિટ્ઠિચિત્તવિપ્ફન્દિતાનન્તિ અત્થો. **પાસાદિક**ન્તિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૧૦) વા દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણઅસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાકેતુમાલાલઙ્કતાય સમન્તપાસાદિકાય અત્તનો સરીરપ્પભાય સમ્પત્તિયા રૂપકાયદસ્સનબ્યાવટસ્સ જનસ્સ સબ્બભાગતો પસાદાવહં. **પસાદનીય**ન્તિ દસબલચતુવેસારજ્જછઅસાધારણઞાણઅટ્ઠારસઆવેણિકબુદ્ધધમ્મપ્પભુતિઅપરિમાણગુણગણસમન્નાગતાય ધમ્મકાયસમ્પત્તિયા પરિક્ખકજનસ્સ પસાદનીયં પસીદિતબ્બયુત્તં પસાદકં વા. **સન્તિન્દ્રિય**ન્તિ ચક્ખાદિપઞ્ચિન્દ્રિયલોલતાવિગમેન વૂપસન્તપઞ્ચિન્દ્રિયં. **સન્તમાનસ**ન્તિ છટ્ઠસ્સ મનિન્દ્રિયસ્સ નિબ્બિસેવનભાવૂપગમનેન વૂપસન્તમાનસં. **ઉત્તમદમથસમથં અનુપ્પત્ત**ન્તિ લોકુત્તરપઞ્ઞાવિમુત્તિચેતોવિમુત્તિસઙ્ખાતં ઉત્તમં દમથં સમથઞ્ચ અનુપ્પત્વા અધિગન્ત્વા ઠિતં. **દન્ત**ન્તિ સુપરિસુદ્ધકાયસમાચારતાય હત્થપાદકુક્કુચ્ચાભાવતો દવાદિઅભાવતો ચ કાયેન દન્તં. **ગુત્ત**ન્તિ સુપરિસુદ્ધવચીસમાચારતાય નિરત્થકવાચાભાવતો રવાદિઅભાવતો ચ વાચાય ગુત્તં. **યતિન્દ્રિય**ન્તિ સુપરિસુદ્ધમનોસમાચારતાય અરિયિદ્ધિયોગેન અબ્યાવટઅપ્પટિસઙ્ખુપેક્ખાભાવતો ચ મનિન્દ્રિયવસેન યતિન્દ્રિયં. **નાગ**ન્તિ છન્દાદિવસેન અગમનતો, પહીનાનં રાગાદિકિલેસાનં અપુનાગમનતો અપચ્ચાગમનતો કસ્સચિપિ આગુસ્સ સબ્બથાપિ અકરણતો, પુનબ્ભવસ્સ ચ અગમનતોતિ ઇમેહિ કારણેહિ નાગં. એત્થ ચ ''પાસાદિક''ન્તિ ઇમિના રૂપકાયેન ભગવતો પમાણભૂતતં દીપેતિ, ''પસાદનીય''ન્તિ ઇમિના ધમ્મકાયેન. ''સન્તિન્દ્રિય''ન્તિઆદિના સેસેહિ પમાણભૂતતં દીપેતિ, તેન ચતુપ્પમાણિકે લોકસન્નિવાસે અનવસેસતો સત્તાનં ભગવતો પમાણભાવો પકાસિતોતિ વેદિતબ્બો. **એકવિહારે**તિ એકગન્ધકુટિયં. ગન્ધકુટિ હિ ઇધ ''વિહારો''તિ અધિપ્પેતો. **વત્થુ**ન્તિ વસિતું.

૨૫૮. **અજ્ઝોકાસે વીતિનામેત્વા**તિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૪૬) અજ્ઝોકાસે નિસજ્જાય વીતિનામેત્વા. ''યસ્મા ભગવા આયસ્મતો સોણસ્સ સમાપત્તિસમાપજ્જનેન પટિસન્થારં કરોન્તો સાવકસાધારણા સબ્બા સમાપત્તિયો અનુલોમપટિલોમં સમાપજ્જન્તો બહુદેવ રત્તિં અજ્ઝોકાસે નિસજ્જાય વીતિનામેત્વા પાદે પક્ખાલેત્વા વિહારં પાવિસિ, તસ્મા આયસ્માપિ સોણો ભગવતો અધિપ્પાયં ઞત્વા તદનુરૂપં સબ્બા તા સમાપત્તિયો સમાપજ્જન્તો બહુદેવ રત્તિં અજ્ઝોકાસે નિસજ્જાય વીતિનામેત્વા પાદે પક્ખાલેત્વા વિહારં પાવિસી''તિ કેચિ વદન્તિ. પવિસિત્વા ચ ભગવતા અનુઞ્ઞાતો ચીવરં તિરોકરણીયં કત્વાપિ ભગવતો પાદપસ્સે નિસજ્જાય વીતિનામેસિ. **અજ્ઝેસી**તિ આણાપેસિ. **પટિભાતુ તં ભિક્ખુ ધમ્મો ભાસિતુ**ન્તિ ભિક્ખુ તુય્હં ધમ્મો ભાસિતું ઉપટ્ઠાતુ ઞાણમુખં આગચ્છતુ, યથાસુતં યથાપરિયત્તં ધમ્મં ભણાહીતિ અત્થો.

સબ્બાનેવ અટ્ઠકવગ્ગિકાનીતિ અટ્ઠકવગ્ગભૂતાનિ **કામસુત્તા**દીનિ (મહાનિ॰ ૧) સોળસ સુત્તાનિ. **સરેન અભાસી**તિ સુત્તુસ્સારણસરેન અભાસિ, સરભઞ્ઞવસેન કથેસીતિ અત્થો. **સરભઞ્ઞપરિયોસાને**તિ ઉસ્સારણાવસાને. **સુગ્ગહિતાની**તિ સમ્મા ઉગ્ગહિતાનિ. **સુમનસિકતાની**તિ સુટ્ઠુ મનસિ કતાનિ. એકચ્ચો ઉગ્ગહણકાલે સમ્મા ઉગ્ગહેત્વાપિ પચ્છા સજ્ઝાયાદિવસેન મનસિકરણકાલે બ્યઞ્જનાનિ વા મિચ્છા રોપેતિ, પદપચ્ચાભટ્ઠં વા કરોતિ, ન એવમયં. ઇમિના પન સમ્મદેવ યથુગ્ગહિતં મનસિ કતાનિ. તેન વુત્તં ''સુમનસિકતાનીતિ સુટ્ઠુ મનસિ કતાની''તિ. **સૂપધારિતાની**તિ અત્થતોપિ સુટ્ઠુ ઉપધારિતાનિ. અત્થે હિ સુટ્ઠુ ઉપધારિતે સક્કા પાળિં સમ્મા ઉસ્સારેતું. **કલ્યાણિયાપિ વાચાય સમન્નાગતો**તિ સિથિલધનિતાદીનં યથાવિધાનં વચનેન પરિમણ્ડલપદબ્યઞ્જનાય પોરિયા વાચાય સમન્નાગતો. **વિસ્સટ્ઠાયા**તિ વિમુત્તાય. એતેનસ્સ વિમુત્તવાદિતં દસ્સેતિ. **અનેલગલાયા**તિ એલં

વુચ્ચતિ દોસો, તં ન પગ્ઘરતીતિ અનેલગલા, તાય નિદ્દોસાયાતિ અત્થો. અથ વા **અનેલગલાયા**તિ અનેલાય ચ અગલાય ચ, નિદ્દોસાય અગલિતપદબ્યઞ્જનાય અપરિહીનપદબ્યઞ્જનાયાતિ અત્થો. તથા હિ નં ભગવા ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં કલ્યાણવાક્કરણાનં યદિદં સોણો કુટિકણ્ણો''તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૯૮, ૨૦૬) એતદગ્ગે ઠપેસિ. **અત્થસ્સ વિઞ્ઞાપનિયા**તિ યથાધિપ્પેતં અત્થં ઞાપેતું સમત્થાય.

કતિવસ્સોતિ સો કિર મજ્ઝિમવયસ્સ તતિયે કોટ્ઠાસે ઠિતો આકપ્પસમ્પન્નો ચ પરેસં ચિરતરપબ્બજિતો વિય ખાયતિ. તં સન્ધાય ભગવા પુચ્છીતિ કેચિ, તં અકારણં. એવં સન્તં સમાધિસુખં અનુભવિતું યુત્તો, એત્તકં કાલં કસ્મા પમાદં આપન્નોસીતિ પન અનુયુઞ્જિતું સત્થા ''કતિવસ્સોસી''તિ તં પુચ્છિ. તેનેવાહ ''**કિસ્સ પન ત્વં ભિક્ખુ એવં ચિરં અકાસી**''તિ. તત્થ **કિસ્સા**તિ કિંકારણા. **એવં ચિરં અકાસી**તિ એવં ચિરાયિ, કેન કારણેન એવં ચિરકાલં પબ્બજ્જં અનુપગન્ત્વા અગારમજ્ઝે વસીતિ અત્થો. **ચિરં દિટ્ઠો મે**તિ ચિરેન ચિરકાલેન મયા દિટ્ઠો. **કામેસૂ**તિ વત્થુકામેસુ કિલેસકામેસુ ચ. **આદીનવો**તિ દોસો. **અપિચા**તિ કામેસુ આદીનવે કેનચિ પકારેન દિટ્ઠેપિ ન તાવાહં ઘરાવાસતો નિક્ખમિતું અસક્ખિં. કસ્મા? **સમ્બાધો ઘરાવાસો**, ઉચ્ચાવચેહિ કિચ્ચકરણીયેહિ સમુપબ્યૂળ્હો અગારિયભાવો. તેનેવાહ ''**બહુકિચ્ચો બહુકરણીયો**''તિ.

એતમત્થં વિદિત્વાતિ કામેસુ યથાભૂતં આદીનવદસ્સિનો ચિત્તં ચિરાયિત્વાપિ ઘરાવાસે ન પક્ખન્દતિ, અઞ્ઞદત્થુ પદુમપલાસે ઉદકબિન્દુ વિય વિનિવત્તતિયેવાતિ એતમત્થં સબ્બાકારતો વિદિત્વા. **ઇમં ઉદાન**ન્તિ પવત્તિં નિવત્તિઞ્ચ સમ્મદેવ જાનન્તો પવત્તિયં તંનિમિત્તે ચ ન કદાચિપિ રમતીતિ ઇદમત્થદીપકં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

તત્થ **દિસ્વા આદીનવં લોકે**તિ સબ્બસ્મિમ્પિ સઙ્ખારલોકે ''અનિચ્ચો દુક્ખો વિપરિણામધમ્મો''તિઆદીનવં દોસં પઞ્ઞાચક્ખુના પસ્સિત્વા. એતેન વિપસ્સનાચારો કથિતો. **ઞત્વા ધમ્મં નિરૂપધિ**ન્તિ સબ્બૂપધિપટિનિસ્સગ્ગત્તા નિરુપધિં નિબ્બાનધમ્મં યથાભૂતં ઞત્વા, નિસ્સરણવિવેકાસઙ્ખતામતસભાવતો મગ્ગઞાણેન પટિવિજ્ઝિત્વા. ''દિસ્વા ઞત્વા''તિ ઇમેસં પદાનં ''ઘતં પિવિત્વા બલં હોતિ, સીહં દિસ્વા ભયં હોતિ, પઞ્ઞાય ચસ્સ દિસ્વા આસવા પરિક્ખીણા હોન્તી''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૭૧) વિય હેતુઅત્થતા દટ્ઠબ્બા. **અરિયો ન રમતી પાપે**તિ કિલેસેહિ આરકત્તા અરિયો સપ્પુરિસો અણુમત્તેપિ પાપે ન રમતિ. કસ્મા? **પાપે ન રમતી સુચી**તિ સુવિસુદ્ધકાયસમાચારાદિતાય સુચિ સુદ્ધપુગ્ગલો રાજહંસો વિય ઉચ્ચારટ્ઠાને પાપે સંકિલિટ્ઠધમ્મે ન રમતિ નાભિનન્દતિ. ''પાપો ન રમતી સુચિ''ન્તિપિ પાઠો, તસ્સત્થો – પાપો પુગ્ગલો સુચિં અનવજ્જં વોદાનધમ્મં ન રમતિ, અઞ્ઞદત્થુ ગામસૂકરાદયો વિય ઉચ્ચારટ્ઠાનં અસુચિં સંકિલેસધમ્મંયેવ રમતીતિ પટિપક્ખતો દેસનં પરિવત્તેતિ.

સોણકુટિકણ્ણવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨૫૯. **કાળસીહો**તિ કાળમુખવાનરજાતિ. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ.

ચમ્મક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ભેસજ્જક્ખન્ધકં

પઞ્ચભેસજ્જાદિકથાવણ્ણના

૨૬૧. ભેસજ્જક્ખન્ધકે **નચ્છાદેન્તી**તિ રુચિં ન ઉપ્પાદેન્તિ.

૨૬૨. **સુસુકા**તિ સમુદ્દે ભવા એકા મચ્છજાતિ. કુમ્ભીલાતિપિ વદન્તિ. **સંસટ્ઠ**ન્તિ પરિસ્સાવિતં. **તેલપરિભોગેના**તિ સત્તાહકાલિકપરિભોગં સન્ધાય વુત્તં.

૨૬૩. **પિટ્ઠેહી**તિ પિસિતેહિ. **ઉબ્ભિદં** નામ ઊસરપંસુમયં.

૨૬૪. **છકણ**ન્તિ ગોમયં. **પાકતિકચુણ્ણં** નામ અપક્કકસાવચુણ્ણં. તેન ઠપેત્વા ગન્ધચુણ્ણં સબ્બં વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

૨૬૫. **સુવણ્ણગેરુકો**તિ સુવણ્ણતુત્થાદિ. **અઞ્જનૂપપિસન**ન્તિ અઞ્જનત્થાય ઉપપિસિતબ્બં યં કિઞ્ચિ ચુણ્ણજાતં.

૨૬૮. **સામં ગહેત્વા**તિ એત્થ સપ્પદટ્ઠસ્સ અત્થાય અઞ્ઞેન ભિક્ખુના ગહિતમ્પિ સામં ગહિતસઙ્ખમેવ ગચ્છતીતિ વેદિતબ્બં.

૨૬૯. **ઘરદિન્નકાબાધો** નામ વસીકરણત્થાય ઘરણિયા દિન્નભેસજ્જસમુટ્ઠિતો આબાધો. તેનાહ ‘‘**વસીકરણપાણકસમુટ્ઠિતરોગો**’’તિ. **ઘર**-સદ્દો ચેત્થ અભેદેન ઘરણિયા વત્તમાનો અધિપ્પેતો. ‘‘**અકટયૂસેના**તિ અનભિસઙ્ખતેન મુગ્ગયૂસેન. **કટાકટેના**તિ મુગ્ગે પચિત્વા અચાલેત્વાવ પરિસ્સાવિતેન મુગ્ગસૂપેના’’તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

ગુળાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૭૨. **ગુળકરણ**ન્તિ ગુળકરણટ્ઠાનં, ઉચ્છુસાલન્તિ વુત્તં હોતિ.

૨૭૪. **અવિસ્સત્થા**તિ સાસઙ્કા.

૨૭૬. **અપ્પમત્તકેપિ પવારેન્તી**તિ અપ્પમત્તકેપિ ગહિતે પવારેન્તિ, ‘‘બહુમ્હિ ગહિતે અઞ્ઞેસં નપ્પહોતી’’તિ મઞ્ઞમાના અપ્પમત્તકં ગહેત્વા પવારેન્તીતિ અધિપ્પાયો. **પટિસઙ્ખાપિ પટિક્ખિપન્તી**તિ ‘‘દિવા ભોજનત્થાય ભવિસ્સતી’’તિ સલ્લક્ખેત્વાપિ પટિક્ખિપન્તિ.

૨૭૯. સમ્બાધે દહનકમ્મં પટિક્ખેપાભાવો વટ્ટતિ.

૨૮૦. **ઉભતોપસન્ના**તિ ઉભયતો પસન્ના. **માઘાતો**તિ ‘‘મા ઘાતેથ પાણિનો’’તિ એવં માઘાતઘોસિતદિવસો.

યાગુમધુગોળકાદિકથાવણ્ણના

૨૮૨. **મધુગોળકન્તિ** સક્કરાદિસંયુત્તપૂવં. **આયું દેતી**તિ આયુદાનં દેતિ. **વણ્ણન્તિ** સરીરવણ્ણં. **સુખન્તિ** કાયિકચેતસિકસુખં. **બલન્તિ** સરીરથામં. **પટિભાનન્તિ** યુત્તમુત્તપટિભાનં. **વાતં અનુલોમેતી**તિ વાતં અનુલોમેત્વા હરતિ. **વત્થિં સોધેતી**તિ ધમનિયો સુદ્ધં કરોતિ. **આમાવસેસં પાચેતી**તિ સચે આમાવસેસકં હોતિ, તં પાચેતિ. **અનુપ્પવેચ્છતી**તિ દેતિ. વાતઞ્ચ બ્યપનેતીતિ સમ્બન્ધિતબ્બં.

૨૮૩. નનુ ચ ''પરમ્પરભોજનેન કારેતબ્બો''તિ કસ્મા વુત્તં. પરમ્પરભોજનઞ્હિ પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરેન નિમન્તિતસ્સ તં ઠપેત્વા અઞ્ઞં પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં ભુઞ્જન્તસ્સ હોતિ, ઇમે ચ ભિક્ખૂ ભોજ્જયાગું પરિભુઞ્જિંસુ, પઞ્ચસુ ભોજનેસુ અઞ્ઞતરન્તિ આહ ''**ભોજ્જયાગુયા હિ પવારણા હોતી**''તિ. યસ્મા પઞ્ચન્નં ભોજનાનં અઞ્ઞતરં પટિક્ખિપન્તસ્સ વુત્તા પવારણા ભોજ્જયાગું પટિક્ખિપન્તસ્સપિ હોતિયેવ, તસ્મા ભોજ્જયાગુપિ ઓદનગતિકાયેવાતિ અધિપ્પાયો.

૨૮૪. **સુખુમોજં પક્ખિપિંસૂ**તિ ''ભગવા પરિભુઞ્જિસ્સતી''તિ મઞ્ઞમાના પક્ખિપિંસુ.

પાટલિગામવત્થુકથાવણ્ણના

૨૮૫. **પાટલિગામો**તિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૬) એવંનામકો મગધરટ્ઠે એકો ગામો. તસ્સ કિર ગામસ્સ માપનદિવસે ગામગ્ગણટ્ઠાને દ્વે તયો પાટલઙ્કુરા પથવિતો ઉબ્ભિજ્જિત્વા નિક્ખમિંસુ. તેન તં ''પાટલિગામો'' ત્વેવ વોહરિંસુ. **તદવસરી**તિ તં પાટલિગામં અવસરિ અનુપાપુણિ. **પાટલિગામિકા**તિ પાટલિગામવાસિનો. **ઉપાસકા**તિ તે કિર ભગવતો પઠમદસ્સનેન કેચિ સરણેસુ ચ સીલેસુ ચ પતિટ્ઠિતા. તેન વુત્તં ''ઉપાસકા''તિ. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ પાટલિગામે કિર અજાતસત્તુનો લિચ્છવિરાજૂનઞ્ચ મનુસ્સા કાલેન કાલં ગન્ત્વા ગેહસામિકે ગેહતો નીહરિત્વા માસમ્પિ અડ્ઢમાસમ્પિ વસન્તિ. તેન પાટલિગામવાસિનો મનુસ્સા નિચ્ચુપદ્દુતા ''એતેસઞ્ચેવ આગતકાલે વસનટ્ઠાનં ભવિસ્સતીતિ એકપસ્સે ઇસ્સરાનં ભણ્ડપટિસામનટ્ઠાનં, એકપસ્સે વસનટ્ઠાનં, એકપસ્સે આગન્તુકાનં અદ્ધિકમનુસ્સાનં, એકપસ્સે દલિદ્દાનં કપણમનુસ્સાનં, એકપસ્સે ગિલાનાનં વસનટ્ઠાનં ભવિસ્સતી''તિ સબ્બેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં અઘટ્ટેત્વા વસનપ્પહોનકં નગરમજ્ઝે મહતિં સાલં કારેસું, તસ્સ નામં **આવસથાગારન્તિ**. આગન્ત્વા વસન્તિ એત્થ આગન્તુકાતિ આવસથો, તદેવ આગારં **આવસથાગારં**.

તં દિવસઞ્ચ તં નિટ્ઠાનં અગમાસિ. તે તત્થ ગન્ત્વા ઇટ્ઠકકમ્મસુધાકમ્મચિત્તકમ્માદિવસેન સુપરિનિટ્ઠિતં સુસજ્જિતં દેવવિમાનસદિસં દ્વારકોટ્ઠકતો પટ્ઠાય ઓલોકેત્વા ''ઇદં આવસથાગારં અતિવિય મનોરમં સસ્સિરિકં, કેન નુ ખો પઠમં પરિભુત્તં અમ્હાકં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય અસ્સા''તિ ચિન્તેસું, તસ્મિંયેવ ચ ખણે ''ભગવા તં ગામં અનુપ્પત્તો''તિ અસ્સોસું, તેન તે ઉપ્પન્નપીતિસોમનસ્સા ''અમ્હેહિ ભગવા ગન્ત્વાપિ આનેતબ્બો સિયા, સો સયમેવ અમ્હાકં વસનટ્ઠાનં સમ્પત્તો, અજ્જ મયં ભગવન્તં ઇધ વસાપેત્વા પઠમં પરિભુઞ્જાપેસ્સામ, તથા ભિક્ખુસઙ્ઘં, ભિક્ખુસઙ્ઘે આગતે તેપિટકં બુદ્ધવચનં આગતમેવ ભવિસ્સતિ, સત્થારં મઙ્ગલં વદાપેસ્સામ, ધમ્મં કથાપેસ્સામ, ઇતિ તીહિ રતનેહિ પરિભુત્તે પચ્છા અમ્હાકં પરેસઞ્ચ પરિભોગો ભવિસ્સતિ, એવં નો દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતી''તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા એતદત્થમેવ ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ. તસ્મા એવમાહંસુ ''**અધિવાસેતુ નો, ભન્તે, ભગવા આવસથાગાર**''ન્તિ. **તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૨૯૭-૨૯૮; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૨) કિઞ્ચાપિ તં દિવસમેવ પરિનિટ્ઠિતત્તા દેવવિમાનં વિય સુસજ્જિતં સુપટિજગ્ગિતં, બુદ્ધારહં પન કત્વા ન પઞ્ઞત્તં. બુદ્ધા હિ નામ અરઞ્ઞજ્ઝાસયા અરઞ્ઞારામા, અન્તોગામે વસેય્યું વા નો વા, તસ્મા ભગવતો રુચિં જાનિત્વાવ

પઞ્ઞપેસ્સામાતિ ચિન્તેત્વા તે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ, ઇદાનિ ભગવતો રુચિં જાનિત્વા તથા પઞ્ઞાપેતુકામા યેનાવસથાગારં તેનુપસઙ્કમિંસુ. **સબ્બસન્થરિં આવસથાગારં સન્થરિત્વા**તિ એત્થ સન્થરણં સન્થરિ, સબ્બો સકલો સન્થરિ એત્થાતિ **સબ્બસન્થરિ**. અથ વા સન્થતન્તિ સન્થરિ, સબ્બં સન્થરિ સબ્બસન્થરિ, તં **સબ્બસન્થરિં**. ભાવનપુંસકનિદ્દેસોવાયં, યથા સબ્બમેવ સન્થતં હોતિ, એવં સન્થરિત્વાતિ અત્થો. સબ્બપઠમં તાવ ''ગોમયં નામ સબ્બમઙ્ગલેસુ વટ્ટતી''તિ સુધાપરિકમ્મકતમ્પિ ભૂમિં અલ્લગોમયેન ઓપુઞ્જાપેત્વા પરિસુક્ખભાવં ઞત્વા યથા અક્કન્તટ્ઠાને પદં પઞ્ઞાયતિ, એવં ચાતુજ્જાતિયગન્ધેહિ લિમ્પેત્વા ઉપરિ નાનાવણ્ણકટસારકે સન્થરિત્વા તેસં ઉપરિ મહાપિટ્ઠિકકોજવે આદિં કત્વા હત્થત્થરણાદીહિ નાનાવણ્ણેહિ અત્થરણેહિ સન્થરિતબ્બયુત્તકં સબ્બોકાસં સન્થરાપેસું. તેન વુત્તં ''સબ્બસન્થરિં આવસથાગારં સન્થરિત્વા''તિ.

આસનાનીતિ મજ્ઝટ્ઠાને તાવ મઙ્ગલત્થમ્ભં નિસ્સાય મહારહં બુદ્ધાસનં પઞ્ઞપેત્વા તત્થ યં યં મુદુકઞ્ચ મનોરમઞ્ચ પચ્ચત્થરણં, તં તં અત્થરિત્વા ઉભતોલોહિતકં મનુઞ્ઞદસ્સનં ઉપધાનં ઉપદહિત્વા ઉપરિ સુવણ્ણરજતતારકવિચિત્તવિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધદામપુપ્ફદામપત્તાદામાદીહિ અલઙ્કરિત્વા સમન્તા દ્વાદસહત્થે ઠાને પુપ્ફજાલં કારેત્વા તિંસહત્થમત્તં ઠાનં પટસાણિયા પરિક્ખિપાપેત્વા પચ્છિમભિત્તિં નિસ્સાય ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પલ્લઙ્કપીઠઅપસ્સયપીઠમુણ્ડપીઠાદીનિ પઞ્ઞપાપેત્વા ઉપરિ સેતપચ્ચત્થરણેહિ પચ્ચત્થરાપેત્વા સાલાય પાચીનપસ્સં અત્તનો નિસજ્જાયોગ્ગં કારેસું. તં સન્ધાય વુત્તં ''આસનાનિ પઞ્ઞપેત્વા''તિ.

ઉદકમણિકન્તિ મહાકુચ્છિકં સમેખલં ઉદકચાટિં. એવં ભગવા ભિક્ખુસઙ્ઘો ચ યથારુચિયા હત્થપાદે ધોવિસ્સન્તિ, મુખં વિક્ખાલેસ્સન્તીતિ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ મણિવણ્ણસ્સ ઉદકસ્સ પૂરેત્વા વાસત્થાય નાનાપુપ્ફાનિ ચેવ ઉદકવાસચુણ્ણાનિ ચ પક્ખિપિત્વા કદલિપણ્ણેહિ પિદહિત્વા પતિટ્ઠપેસું. તેન વુત્તં ''ઉદકમણિકં પતિટ્ઠાપેત્વા''તિ.

તેલપદીપં આરોપેત્વાતિ રજતસુવણ્ણાદિમયદણ્ડાસુ દણ્ડદીપિકાસુ યોનકરૂપકાદીનં હત્થે ઠપિતસુવણ્ણરજતાદિમયકપલ્લિકાસુ ચ તેલપદીપે જલયિત્વા. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ એત્થ પન તે પાટલિગામિકઉપાસકા ન કેવલં આવસથાગારમેવ, અથ ખો સકલસ્મિમ્પિ ગામે વીથિયો સજ્જાપેત્વા ધજે ઉસ્સાપેત્વા ગેહદ્વારેસુ પુણ્ણઘટે ચ કદલિઆદયો ચ ઠપાપેત્વા સકલગામં દીપમાલાહિ વિપ્પકિણ્ણતારકં વિય કત્વા ''ખીરપકે દારકે ખીરં પાયેથ, દહરકુમારે લહું લહું ભોજેત્વા સયાપેથ, ઉચ્ચાસદ્દં મા કરિત્થ, અજ્જ એકરત્તિં સત્થા અન્તોગામે વસિસ્સતિ, બુદ્ધા નામ અપ્પસદ્દકામા હોન્તી''તિ ભેરિં ચરાપેત્વા સયં દણ્ડદીપિકા આદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ.

અથ ખો ભગવા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન આવસથાગારં તેનુપસઙ્કમીતિ ''યસ્સ દાનિ, ભન્તે, ભગવા કાલં મઞ્ઞતી''તિ એવં કિર તેહિ કાલે આરોચિતે ભગવા લાખારસેન તિન્તરત્તકોવિળારપુપ્ફવણ્ણં સુરત્તં દુપટ્ટં કત્તરિયા પદુમં કન્તેન્તો વિય, સંવિધાય તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેન્તો નિવાસેત્વા સુવણ્ણપામઙ્ગેન પદુમકલાપં પરિક્ખિપન્તો વિય, વિજ્જુલતાસસ્સિરિકં કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા રત્તકમ્બલેન ગજકુમ્ભં પરિયોનન્ધન્તો વિય, રતનસતુબ્બેધે સુવણ્ણગ્ઘિકે પવાળજાલં ખિપમાનો વિય, મહતિ સુવણ્ણચેતિયે રત્તકમ્બલકઞ્ચુકં પટિમુઞ્ચન્તો વિય, ગચ્છન્તં પુણ્ણચન્દં રત્તવલાહકેન પટિચ્છાદયમાનો વિય, કઞ્ચનગિરિમત્થકે સુપક્કલાખારસં પરિસિઞ્ચન્તો વિય, ચિત્તકૂટપબ્બતમત્થકં વિજ્જુલતાજાલેન પરિક્ખિપન્તો વિય ચ સચક્કવાળસિનેરુયુગન્ધરમહાપથવિં ચાલેત્વા ગહિતનિગ્રોધપલ્લવસમાનવણ્ણં રત્તવરપંસુકૂલં પારુપિત્વા

વનગહનતો કેસરસીહો વિય, ઉદયપબ્બતકૂટતો પુણ્ણચન્દો વિય, બાલસૂરિયો વિય ચ અત્તના નિસિન્નતરુસણ્ડતો નિક્ખમિ.

અથસ્સ કાયતો મેઘમુખતો વિજ્જુકલાપા વિય રસ્મિયો નિક્ખમિત્વા સુવણ્ણરસધારાપરિસેકપિઞ્જરપત્તપુપ્ફફલસાખાવિટપે વિય સમન્તતો રુક્ખે કરિંસુ. તાવદેવ અત્તનો અત્તનો પત્તચીવરમાદાય મહાભિક્ખુસઙ્ઘો ભગવન્તં પરિવારેસિ. તે ચ નં પરિવારેત્વા ઠિતભિક્ખૂ એવરૂપા અહેસું અપ્પિચ્છા સન્તુટ્ઠા પવિવિત્તા અસંસટ્ઠા આરદ્ધવીરિયા વત્તારો વચનક્ખમા ચોદકા પાપગરહિનો સીલસમ્પન્ના સમાધિસમ્પન્ના પઞ્ઞાસમ્પન્ના વિમુત્તિસમ્પન્ના વિમુત્તિઞાણદસ્સનસમ્પન્ના. તેહિ પરિવારિતો ભગવા રત્તકમ્બલપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણક્ખન્ધો, રત્તપદુમસણ્ડમજ્ઝગતા વિય સુવણ્ણનાવા, પવાળવેદિકાપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણપાસાદો વિરોચિત્થ. મહાકસ્સપપ્પમુખા પન મહાથેરા મેઘવણ્ણં પંસુકૂલચીવરં પારુપિત્વા મણિવમ્મવમ્મિતા વિય મહાનાગા પરિવારયિંસુ વીતરાગા ભિન્નકિલેસા વિજટિતજટા છિન્નબન્ધના કુલે વા ગણે વા અલગ્ગા.

ઇતિ ભગવા સયં વીતરાગો વીતરાગેહિ, વીતદોસો વીતદોસેહિ, વીતમોહો વીતમોહેહિ , નિત્તણ્હો નિત્તણ્હેહિ, નિક્કિલેસો નિક્કિલેસેહિ, સયં બુદ્ધો અનુબુદ્ધેહિ પરિવારિતો પત્તપરિવારિતં વિય કેસરં, કેસરપરિવારિતા વિય કણ્ણિકા, અટ્ઠનાગસહસ્સપરિવારિતો વિય છદ્દન્તો નાગરાજા, નવુતિહંસસહસ્સપરિવારિતો વિય ધતરટ્ઠો હંસરાજા, સેનઙ્ગપરિવારિતો વિય ચક્કવત્તી, મરુગણપરિવારિતો વિય સક્કો દેવરાજા, બ્રહ્મગણપરિવારિતો વિય હારિતમહાબ્રહ્મા, તારાગણપરિવુતો વિય પુણ્ણચન્દો અસમેન બુદ્ધવેસેન અપરિમાણેન બુદ્ધવિલાસેન પાટલિગામીનં મગ્ગં પટિપજ્જિ.

અથસ્સ પુરત્થિમકાયતો સુવણ્ણવણ્ણા ઘનબુદ્ધરસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થં ઠાનં અગ્ગહેસું, પચ્છિમકાયતો દક્ખિણપસ્સતો વામપસ્સતો સુવણ્ણવણ્ણા ઘનરસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થં ઠાનં અગ્ગહેસું, ઉપરિકેસન્તતો પટ્ઠાય સબ્બકેસાવત્તેહિ મોરગીવવણ્ણા ઘનબુદ્ધરસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા ગગનતલે અસીતિહત્થં ઠાનં અગ્ગહેસું, હેટ્ઠાપાદતલેહિ પવાળવણ્ણા રસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા ઘનપથવિયં અસીતિહત્થં ઠાનં અગ્ગહેસું, દન્તતો અક્ખીનં સેતટ્ઠાનતો, નખાનઞ્ચ મંસવિનિમુત્તટ્ઠાનતો ઓદાતા ઘનબુદ્ધરસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થં ઠાનં અગ્ગહેસું, રત્તપીતવણ્ણાનં સમ્ભિન્નટ્ઠાનતો મઞ્જિટ્ઠવણ્ણા રસ્મિયો ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થં ઠાનં અગ્ગહેસું, સબ્બત્થકમેવ પભસ્સરા રસ્મિયો ઉટ્ઠહિંસુ. એવં સમન્તા અસીતિહત્થમત્તં ઠાનં છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો વિજ્જોતમાના વિપ્ફન્દમાના વિધાવમાના કઞ્ચનદણ્ડદીપિકાહિ નિચ્છરિત્વા આકાસં પક્ખન્દમાના મહાપદીપજાલા વિય, ચાતુદ્દીપિકમહામેઘતો નિક્ખન્તવિજ્જુલતા વિય ચ દિસોદિસં પક્ખન્દિંસુ. યાહિ સબ્બદિસાભાગા સુવણ્ણચમ્પકપુપ્ફેહિ વિકિરિયમાના વિય, સુવણ્ણઘટતો નિક્ખન્તસુવણ્ણરસધારાહિ આસિઞ્ચિયમાના વિય, પસારિતસુવણ્ણપટ્ટપરિક્ખિત્તા વિય, વેરમ્ભવાતસમુદ્ધતકિંસુકકણિકારકિકિરાતપુપ્ફચુણ્ણસમોકિણ્ણા વિય ચીનપિટ્ઠચુણ્ણસમ્પરિરઞ્જિતા વિય ચ વિરોચિંસુ.

ભગવતોપિ અસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાપરિક્ખેપસમુજ્જલં દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણપટિમણ્ડિતં સરીરં અબ્ભમહિકાદિઉપક્કિલેસવિમુત્તં સમુજ્જલતારકપભાસિતં વિય ગગનતલં, વિકસિતં વિય પદુમવનં, સબ્બપાલિકુલ્લો વિય યોજનસતિકો પારિચ્છત્તકો, પટિપાટિયા ઠપિતાનં દ્વત્તિંસચન્દાનં દ્વત્તિંસસૂરિયાનં દ્વત્તિંસચક્કવત્તીનં દ્વત્તિંસદેવરાજાનં દ્વત્તિંસમહાબ્રહ્માનં સિરિયા સિરિં અભિભવમાનં વિય વિરોચિત્થ, યથા તં દસહિ

પારમીહિ દસહિ ઉપપારમીહિ દસહિ પરમત્થપારમીહીતિ સમ્મદેવ પરિપૂરિતાહિ સમતિંસાય પારમીહિ અલઙ્કતં કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દિન્નેન દાનેન રક્ખિતેન સીલેન કતેન કલ્યાણકમ્મેન એકસ્મિં અત્તભાવે સમોસરિત્વા વિપાકં દાતું ઓકાસં અલભમાનેન સમ્બાધપ્પત્તેન વિય નિબ્બત્તિતં નાવાસહસ્સસ્સ ભણ્ડં એકં નાવં આરોપનકાલો વિય, સકટસહસ્સસ્સ ભણ્ડં એકં સકટં આરોપનકાલો વિય, પઞ્ચવીસતિયા ગઙ્ગાનં સમ્ભિજ્જ મુખદ્વારે એકતો રાસીભૂતકાલો વિય ચ અહોસિ.

ઇમાય બુદ્ધરસ્મિયા ઓભાસમાનસ્સપિ ભગવતો પુરતો અનેકાનિ દણ્ડદીપિકાસહસ્સાનિ ઉક્ખિપિંસુ, તથા પચ્છતો વામપસ્સે દક્ખિણપસ્સે. જાતિસુમનચમ્પકવનમાલિકારત્તુપ્પલનીલુપ્પલબકુલસિન્દુવારાદિપુપ્ફાનિ ચેવ નીલપીતાદિવણ્ણસુગન્ધગન્ધચુણ્ણાનિ ચ ચાતુદ્દીપિકમહઆમેઘવિસ્સટ્ઠા સલિલવુટ્ઠિયો વિય વિપ્પકિરિંસુ. પઞ્ચઙ્ગિકતૂરિયનિગ્ઘોસા ચેવ બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘગુણપટિસંયુત્તા થુતિઘોસા ચ સબ્બા દિસા પૂરયમાના મુખરા વિય અકંસુ. દેવસુપણ્ણનાગયક્ખગન્ધબ્બમનુસ્સાનં અક્ખીનિ અમતપાનં વિય લભિંસુ. ઇમસ્મિં પન ઠાને ઠત્વા પદસહસ્સેહિ ગમનવણ્ણં વત્તું વટ્ટતિ. તત્રિદં મુખમત્તં (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૨; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૬) –

‘‘એવં સબ્બઙ્ગસમ્પન્નો, કમ્પયન્તો વસુન્ધરં;
અહેઠયન્તો પાણાનિ, યાતિ લોકવિનાયકો.

‘‘દક્ખિણં પઠમં પાદં, ઉદ્ધરન્તો નરાસભો;
ગચ્છન્તો સિરિસમ્પન્નો, સોભતે દ્વિપદુત્તમો.

‘‘ગચ્છતો બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ, હેટ્ઠાપાદતલં મુદુ;
સમં સમ્ફુસતે ભૂમિં, રજસાનુપલિમ્પતિ.

‘‘નિન્નં ઠાનં ઉન્નમતિ, ગચ્છન્તે લોકનાયકે;
ઉન્નતઞ્ચ સમં હોતિ, પથવી ચ અચેતના.

‘‘પાસાણા સક્ખરા ચેવ, કથલા ખાણુકણ્ટકા;
સબ્બે મગ્ગા વિવજ્જન્તિ, ગચ્છન્તે લોકનાયકે.

‘‘નાતિદૂરે ઉદ્ધરતિ, નાચ્ચાસન્ને ચ નિક્ખિપં;
અઘટ્ટયન્તો નિય્યાતિ, ઉભો જાણૂ ચ ગોપ્ફકે.

‘‘નાતિસીઘં પક્કમતિ, સમ્પન્નચરણો મુનિ;
ન ચાતિસણિકં યાતિ, ગચ્છમાનો સમાહિતો.

‘‘ઉદ્ધં અધો તિરિયઞ્ચ, દિસઞ્ચ વિદિસં તથા;
ન પેક્ખમાનો સો યાતિ, યુગમત્તઞ્હિ પેક્ખતિ.

‘‘નાગવિક્કન્તચારો સો, ગમને સોભતે જિનો;
ચારું ગચ્છતિ લોકગ્ગો, હાસયન્તો સદેવકે.

“ઉસભરાજાવ સોભન્તો, ચાતુચારીવ કેસરી;
તોસયન્તો બહૂ સત્તે, ગામસેટ્ઠં ઉપાગમી”તિ. (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૨; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૬);

વણ્ણકાલો નામ કિરેસ. એવંવિધેસુ કાલેસુ ભગવતો સરીરવણ્ણે વા ગુણવણ્ણે વા ધમ્મકથિકસ્સ થામોયેવ પમાણં. ચુણ્ણિયપદેહિ ગાથાબન્ધેહિ વા યત્તકં સક્કોતિ, તત્તકં વત્તબ્બં, “દુક્કથિત”ન્તિ વા “અતિત્થેન પક્ખન્દો”તિ વા ન વત્તબ્બો. અપરિમાણવણ્ણા હિ બુદ્ધા ભગવન્તો, તેસં બુદ્ધાપિ અનવસેસતો વણ્ણં વત્તું અસમત્થા. સકલમ્પિ હિ કપ્પં વદન્તા પરિયોસાપેતું ન સક્કોન્તિ, પગેવ ઇતરા પજાતિ. ઇમિના સિરિવિલાસેન અલઙ્કતપટિયત્તં પાટલિગામં પવિસિત્વા ભગવા પસન્નચિત્તેન જનેન પુપ્ફગન્ધધૂમવાસચુણ્ણાદીહિ પૂજિયમાનો આવસથાગારં પાવિસિ. તેન વુત્તં “અથ ખો ભગવા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન આવસથાગારં તેનુપસઙ્કમી”તિ.

પાદે પક્ખાલેત્વાતિ યદિપિ ભગવતો પાદે રજોજલ્લં ન ઉપલિમ્પતિ, તેસં પન ઉપાસકાનં કુસલાભિવુદ્ધિં આકઙ્ખન્તો પરેસં દિટ્ઠાનુગતિં આપજ્જનત્થં ભગવા પાદે પક્ખાલેસિ. અપિચ ઉપાદિન્નકસરીરં નામ સીતિકાતબ્બમ્પિ હોતીતિ તદત્થમ્પિ ભગવા નહાનપાદધોવનાનિ કરોતિયેવ. **ભગવન્તંયેવ પુરક્ખત્વા**તિ ભગવન્તં પુરતો કત્વા. તત્થ ભગવા ભિક્ખૂનઞ્ચેવ ઉપાસકાનઞ્ચ મજ્ઝે નિસિન્નો ગન્ધોદકેન નહાપેત્વા દુકૂલચુમ્બટેન વોદકં કત્વા જાતિહિઙ્ગુલકેન મજ્જિત્વા રત્તકમ્બલપલિવેઠિતે પીઠે ઠપિતા રત્તસુવણ્ણઘનપટિમા વિય અતિવિય વિરોચિત્થ. અયં પનેત્થ પોરાણાનં વણ્ણભણનમગ્ગો –

“ગન્ત્વાન મણ્ડલમાળં, નાગવિક્કન્તચારણો;
ઓભાસયન્તો લોકગ્ગો, નિસીદિ વરમાસને.

“તહિં નિસિન્નો નરદમ્મસારથિ,
દેવાતિદેવો સતપુઞ્ઞલક્ખણો;
બુદ્ધાસને મજ્ઝગતો વિરોચતિ,
સુવણ્ણનેક્ખં વિય પણ્ડુકમ્બલે.

“નેક્ખં જમ્બોનદસ્સેવ, નિક્ખિત્તં પણ્ડુકમ્બલે;
વિરોચતિ વીતમલો, મણિ વેરોચનો યથા.

“મહાસાલોવ સમ્ફુલ્લો, મેરુરાજાવલઙ્કતો;
સુવણ્ણથૂપસઙ્કાસો, પદુમો કોસકો યથા.

“જલન્તો દીપરુક્ખોવ, પબ્બતગ્ગે યથા સિખી;
દેવાનં પારિચ્છત્તોવ, સબ્બફુલ્લો વિરોચથા”તિ. (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૨; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૬);

પાટલિગામિકે ઉપાસકે આમન્તેસીતિ યસ્મા તેસુ ઉપાસકેસુ બહૂ જના સીલે પતિટ્ઠિતા, તસ્મા પઠમં તાવ સીલવિપત્તિયા આદીનવં પકાસેત્વા પચ્છા સીલસમ્પદાય આનિસંસં દસ્સેતું “**પઞ્ચિમે ગહપતયો**”તિઆદિના ધમ્મદેસનત્થં આમન્તેસિ. તત્થ **દુસ્સીલો**તિ નિસ્સીલો (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૪૯; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૫.૨૧૩; ઉદા॰

અઙ્ગ૰ ૭૬). અભાવત્થો હેત્થ **દુ**-સદ્દો ‘‘દુપ્પઞ્ઞો’’તિઆદીસુ વિય. **સીલવિપન્નો**તિ વિપન્નસીલો ભિન્નસંવરો. એત્થ ચ ‘‘દુસ્સીલો’’તિ પદેન પુગ્ગલસ્સ સીલાભાવો વુત્તો. સો પનસ્સ સીલાભાવો દુવિધો અસમાદાનેન વા સમાદિન્નસ્સ ભેદેન વાતિ. તેસુ પુરિમો ન તથા સાવજ્જો, યથા દુતિયો સાવજ્જતરો. યથાધિપ્પેતાદીનવનિમિત્તં સીલાભાવં પુગ્ગલાધિટ્ઠાનાય દેસનાય દસ્સેતું ‘‘**સીલવિપન્નો**’’તિ વુત્તં, તેન ‘‘દુસ્સીલો’’તિ પદસ્સ અત્થં દસ્સેતિ. **પમાદાધિકરણ**ન્તિ પમાદકારણા. ઇદઞ્ચ સુત્તં ગહટ્ઠાનં વસેન આગતં, પબ્બજિતાનમ્પિ પન લબ્ભતેવ. ગહટ્ઠો હિ યેન યેન સિપ્પટ્ઠાનેન જીવિકં કપ્પેતિ યદિ કસિયા યદિ વણિજ્જાય યદિ ગોરક્ખેન. પાણાતિપાતાદિવસેન પમત્તો તં તં યથાકાલં સમ્પાદેતું ન સક્કોતિ, અથસ્સ કમ્મં વિનસ્સતિ. માઘાતકાલે પાણાતિપાતં પન અદિન્નાદાનાદીનિ ચ કરોન્તો દણ્ડવસેન મહતિં ભોગજાનિં નિગચ્છતિ. પબ્બજિતો દુસ્સીલો પમાદકારણા સીલતો બુદ્ધવચનતો ઝાનતો સત્તઅરિયધનતો ચ જાનિં નિગચ્છતિ.

પાપકો કિત્તિસદ્દોતિ ગહટ્ઠસ્સ ‘‘અસુકો અસુકકુલે જાતો દુસ્સીલો પાપધમ્મો પરિચ્ચત્તઇધલોકપરલોકો સલાકભત્તમત્તમ્પિ ન દેતી’’તિ ચતુપરિસમજ્ઝે પાપકો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છતિ. પબ્બજિતસ્સ ‘‘અસુકો નામ સત્થુસાસને પબ્બજિત્વા નાસક્ખિ સીલાનિ રક્ખિતું, ન બુદ્ધવચનં ઉગ્ગહેતું, વેજ્જકમ્માદીહિ જીવતિ, છહિ અગારવેહિ સમન્નાગતો’’તિ એવં પાપકો કિત્તિસદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છતિ.

અવિસારદોતિ ગહટ્ઠો તાવ ‘‘અવસ્સં બહૂનં સન્નિપાતટ્ઠાને કોચિ મમ કમ્મં જાનિસ્સતિ, અથ મં નિગ્ગણ્હિસ્સન્તી’’તિ વા, ‘‘રાજકુલસ્સ વા દસ્સન્તી’’તિ સભયો ઉપસઙ્કમતિ, મઙ્કુભૂતો પત્તક્ખન્ધો અધોમુખો નિસીદતિ, વિસારદો હુત્વા કથેતું ન સક્કોતિ. પબ્બજિતોપિ ‘‘બહૂ ભિક્ખૂ સન્નિપતિતા, અવસ્સં કોચિ મમ કમ્મં જાનિસ્સતિ, અથ મે ઉપોસથમ્પિ પવારણમ્પિ ઠપેત્વા સામઞ્ઞતો ચાવેત્વા નિક્કડ્ઢિસ્સન્તી’’તિ સભયો ઉપસઙ્કમતિ, વિસારદો હુત્વા કથેતું ન સક્કોતિ. એકચ્ચો પન દુસ્સીલોપિ સમાનો દપ્પિતો વિય વદતિ, સોપિ અજ્ઝાસયેન મઙ્કુ હોતિયેવ વિપ્પટિસારીભાવતો.

સમ્મૂળ્હો કાલં કરોતીતિ દુસ્સીલસ્સ હિ મરણમઞ્ચે નિપન્નસ્સ દુસ્સીલ્યકમ્માનં સમાદાય વત્તિતટ્ઠાનાનિ આપાથમાગચ્છન્તિ. સો ઉમ્મીલેત્વા અત્તનો પુત્તદારાદિદસ્સનવસેન ઇધલોકં પસ્સતિ, નિમીલેત્વા ગતિનિમિત્તુપટ્ઠાનવસેન પરલોકં પસ્સતિ, તસ્સ ચત્તારો અપાયા કમ્માનુરૂપં ઉપટ્ઠહન્તિ. સત્તિસતેન પહરિયમાનો વિય અગ્ગિજાલાય આલિઙ્ગિયમાનો વિય ચ હોતિ. સો ‘‘વારેથ વારેથા’’તિ વિરવન્તોવ મરતિ. તેન વુત્તં ‘‘સમ્મૂળ્હો કાલં કરોતી’’તિ.

કાયસ્સ ભેદાતિ ઉપાદિન્નકક્ખન્ધપરિચ્ચાગા. **પરં મરણા**તિ તદનન્તરં અભિનિબ્બત્તક્ખન્ધગ્ગહણે. અથ વા **કાયસ્સ ભેદા**તિ જીવિતિન્દ્રિયસ્સ ઉપચ્છેદા. **પરં મરણા**તિ ચુતિતો ઉદ્ધં. **અપાય**ન્તિઆદિ સબ્બં નિરયવેવચનં. નિરયો હિ સગ્ગમોક્ખહેતુભૂતા પુઞ્ઞસઙ્ખાતા અયા અપેતત્તા, સુખાનં વા આયસ્સ આગમનસ્સ અભાવા અપાયો. દુક્ખસ્સ ગતિ પટિસરણન્તિ **દુગ્ગતિ**, દોસબહુલતાય વા દુટ્ઠેન કમ્મુના નિબ્બત્તા ગતીતિ **દુગ્ગતિ**. વિવસા નિપતન્તિ એત્થ દુક્કટકારિનોતિ **વિનિપાતો**, વિનસ્સન્તા વા એત્થ નિપતન્તિ સંભિજ્જમાનઙ્ગપચ્ચઙ્ગાતિ **વિનિપાતો**. નત્થિ એત્થ અસ્સાદસઞ્ઞિતો અયોતિ **નિરયો**.

અથ વા અપાયગ્ગહણેન તિરચ્છાનયોનિં દીપેતિ. તિરચ્છાનયોનિ હિ અપાયો સુગતિતો અપેતત્તા, ન દુગ્ગતિ મહેસક્ખાનં નાગરાજાદીનં સમ્ભવતો. દુગ્ગતિગ્ગહણેન પેત્તિવિસયં દીપેતિ. સો હિ અપાયો ચેવ દુગ્ગતિ

ચ સુગતિતો અપેતત્તા દુક્ખસ્સ ચ ગતિભૂતત્તા, ન તુ વિનિપાતો અસુરસદિસં અવિનિપતિતત્તા. પેતમહિદ્ધિકાનં વિમાનાનિપિ નિબ્બત્તન્તિ. વિનિપાતગ્ગહણેન અસુરકાયં દીપેતિ. સો હિ યથાવુત્તેનત્થેન અપાયો ચેવ દુગ્ગતિ ચ સબ્બસમ્પત્તિસમુસ્સયેહિ વિનિપાતત્તા વિનિપાતોતિ ચ વુચ્ચતિ. નિરયગ્ગહણેન પન અવીચિઆદિકં અનેકપ્પકારં નિરયમેવ દીપેતિ. **ઉપપજ્જતી**તિ નિબ્બત્તતિ.

આનિસંસકથા વુત્તવિપરિયાયેન વેદિતબ્બા. અયં પન વિસેસો – **સીલવા**તિ સમાદાનવસેન સીલવા. **સીલસમ્પન્નો**તિ પરિસુદ્ધં પરિપુણ્ણઞ્ચ કત્વા સીલસ્સ સમ્પાદનેન સીલસમ્પન્નો. **ભોગક્ખન્ધ**ન્તિ ભોગરાસિં. **સુગતિં સગ્ગં લોક**ન્તિ એત્થ સુગતિગ્ગહણેન મનુસ્સગતિપિ સઙ્ગય્હતિ, સગ્ગગ્ગહણેન દેવગતિ એવ. તત્થ સુન્દરા ગતીતિ **સુગતિ**, રૂપાદીહિ વિસયેહિ સુટ્ઠુ અગ્ગોતિ **સગ્ગો**, સો સબ્બોપિ લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન **લોકો**તિ.

પાટલિગામિકે ઉપાસકે બહુદેવ રત્તિં ધમ્મિયા કથાયાતિ અઞ્ઞાયપિ પાળિમુત્તાય ધમ્મકથાય ચેવ આવસથાનુમોદનકથાય ચ. તદા હિ ભગવા યસ્મા અજાતસત્તુના તત્થ પાટલિપુત્તનગરં માપેન્તેન અઞ્ઞાસુ ગામનિગમરાજધાનીસુ યે સીલાચારસમ્પન્ના કુટુમ્બિકા, તે આનેત્વા ધનધઞ્ઞાનિ ઘરવત્થુખેત્તવત્થાદીનિ ચેવ પરિહારઞ્ચ દાપેત્વા નિવેસિયન્તિ, તસ્મા પાટલિગામિકા ઉપાસકા આનિસંસદસ્સાવિતાય વિસેસતો સીલગરુકાતિ સબ્બગુણાનઞ્ચ સીલસ્સ અધિટ્ઠાનભાવતો તેસં પઠમં સીલાનિસંસે પકાસેત્વા તતો પરં આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય પથવોજં આકડ્ઢન્તો વિય મહાજમ્બું મત્થકે ગહેત્વા ચાલેન્તો વિય યોજનપ્પમાણં મહામધું ચક્કયન્તેન પીળેત્વા સુમધુરરસં પાયમાનો વિય ચ પાટલિગામિકાનં ઉપાસકાનં હિતસુખાવહં પકિણ્ણકકથં કથેન્તોપિ ‘‘આવાસદાનં નામેતં ગહપતયો મહન્તં પુઞ્ઞં, તુમ્હાકં આવાસો મયા પરિભુત્તો, ભિક્ખુસઙ્ઘેન પરિભુત્તો, મયા ચ ભિક્ખુસઙ્ઘેન ચ પરિભુત્તે ધમ્મરતનેનપિ પરિભુત્તોયેવ હોતિ, એવં તીહિ રતનેહિ પરિભુત્તે અપરિમેય્યોવ વિપાકો, અપિચ આવાસદાનસ્મિં દિન્ને સબ્બદાનં દિન્નમેવ હોતિ, ભૂમટ્ઠકપણ્ણસાલાય વા સાખામણ્ડપસ્સ વા સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ કતસ્સ આનિસંસો પરિચ્છિન્દિતું ન સક્કા. આવાસદાનાનુભાવેન હિ ભવે નિબ્બત્તમાનસ્સપિ સમ્પીળિતગબ્ભવાસો નામ ન હોતિ, દ્વાદસહત્થો ઓવરકો વિયસ્સ માતુકુચ્છિ અસમ્બાધોવ હોતી’’તિ એવં નાનાનયવિચિત્તં બહું ધમ્મકથં કથેત્વા –

‘‘સીતં ઉણ્હં પટિહન્તિ, તતો વાળમિગાનિ ચ;
સરીસપે ચ મકસે, સિસિરે ચાપિ વુટ્ઠિયો.

‘‘તતો વાતાતપો ઘોરો, સઞ્જાતો પટિહઞ્ઞતિ;
લેણત્થઞ્ચ સુખત્થઞ્ચ, ઝાયિતુઞ્ચ વિપસ્સિતું.

‘‘વિહારદાનં સઙ્ઘસ્સ, અગ્ગં બુદ્ધેન વણ્ણિતં;
તસ્મા હિ પણ્ડિતો પોસો, સમ્પસ્સં અત્થમત્તનો.

‘‘વિહારે કારયે રમ્મે, વાસયેત્થ બહુસ્સુતે;
તેસં અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ, વત્થસેનાસનાનિ ચ.

‘‘દદેય્ય ઉજુભૂતેસુ, વિપ્પસન્નેન ચેતસા;
તે તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તિ, સબ્બદુક્ખાપનૂદનં;

યં સો ધમ્મં ઇધઞ્ઞાય, પરિનિબ્બાતિ અનાસવો’’તિ. (ચૂળવ॰ ૨૯૫, ૩૧૫) –

એવં અયમ્પિ આવાસદાને આનિસંસો અયમ્પિ આવાસદાને આનિસંસોતિ બહુદેવ રત્તિં અતિરેકદિયડ્ઢયામં આવાસદાનાનિસંસં કથેસિ. તત્થ ઇમા ગાથાવ સઙ્ગહં આરુળ્હા, પકિણ્ણકધમ્મદેસના પન સઙ્ગહં ન આરોહતિ. **સન્દસ્સેત્વા**તિઆદીનિ વુત્તત્થાનેવ.

અભિક્કન્તાતિ અતિક્કન્તા દ્વે યામા ગતા. **યસ્સદાનિ તુમ્હે કાલં મઞ્ઞથા**તિ યસ્સ ગમનસ્સ તુમ્હે કાલં મઞ્ઞથ, ગમનકાલો તુમ્હાકં, ગચ્છથાતિ વુત્તં હોતિ. કસ્મા પન ભગવા તે ઉય્યોજેસીતિ? અનુકમ્પાય. તિયામરત્તિઞ્હિ નિસીદિત્વા વીતિનામેન્તાનં તેસં સરીરે આબાધો ઉપ્પજ્જેય્ય, ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ ચ મહા, તસ્સ સયનનિસજ્જાનં ઓકાસં લદ્ધું વટ્ટતિ, ઇતિ ઉભયાનુકમ્પાય ઉય્યોજેસિ.

સુઞ્ઞાગારન્તિ પાટિયેક્કં સુઞ્ઞાગારં નામ તત્થ નત્થિ. તે કિર ગહપતયો તસ્સેવ આવસથાગારસ્સ એકપસ્સે પટસાણિં પરિક્ખિપાપેત્વા કપ્પિયમઞ્ચં પઞ્ઞપેત્વા તત્થ કપ્પિયપચ્ચત્થરણાનિ અત્થરિત્વા ઉપરિ સુવણ્ણરજતતારકગન્ધમાલાદિદામપટિમણ્ડિતં વિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધતેલપદીપં આરોપયિંસુ ‘‘અપ્પેવ નામ સત્થા ધમ્માસનતો વુટ્ઠાય થોકં વિસ્સમેતુકામો ઇધ નિપજ્જેય્ય, એવં નો ઇદં આવસથાગારં ભગવતા ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુત્તં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતી’’તિ. સત્થાપિ તદેવ સન્ધાય તત્થ સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞપેત્વા સીહસેય્યં કપ્પેસિ. તં સન્ધાય વુત્તં ‘‘સુઞ્ઞાગારં પાવિસી’’તિ. તત્થ પાદધોવનટ્ઠાનતો પટ્ઠાય યાવ ધમ્માસના અગમાસિ, એત્તકે ઠાને ગમનં નિપ્ફન્નં. ધમ્માસનં પત્વા થોકં અટ્ઠાસિ, ઇદં તત્થ ઠાનં. દ્વે યામે ધમ્માસને નિસીદિ, એત્તકે ઠાને નિસજ્જા નિપ્ફન્ના. ઉપાસકે ઉય્યોજેત્વા ધમ્માસનતો ઓરુય્હ યથાવુત્તે ઠાને સીહસેય્યં કપ્પેસિ . એતં ઠાનં ભગવતા ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુત્તં અહોસીતિ.

પાટલિગામવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સુનિધવસ્સકારવત્થુકથાવણ્ણના

૨૮૬. **સુનિધવસ્સકારા**તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૫૩; ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૭૬) સુનિધો ચ વસ્સકારો ચ દ્વે બ્રાહ્મણા. **મગધમહામત્તા**તિ મગધરઞ્ઞો મહાઅમચ્ચા, મગધરટ્ઠે વા મહામત્તા, મહતિયા ઇસ્સરિયમત્તાય સમન્નાગતાતિ મગધમહામત્તા. **પાટલિગામે નગરં માપેન્તી**તિ પાટલિગામન્તસઙ્ખાતે ભૂમિપ્પદેસે નગરં માપેન્તિ, પુબ્બે ‘‘પાટલિગામો’’તિ લદ્ધનામં ઠાનં ઇદાનિ નગરં કત્વા માપેન્તીતિ અત્થો. **વજ્જીનં પટિબાહાયા**તિ લિચ્છવિરાજૂનં આયમુખપચ્છિન્દનત્થં. **વત્થૂની**તિ ઘરવત્થૂનિ ઘરપતિટ્ઠાપનટ્ઠાનાનિ. **ચિત્તાનિ નમન્તિ નિવેસનાનિ માપેતુન્તિ** રઞ્ઞો રાજમહામત્તાનઞ્ચ નિવેસનાનિ માપેતું વત્થુવિજ્જાપાઠકાનં ચિત્તાનિ નમન્તિ. તે કિર અત્તનો સિપ્પાનુભાવેન હેટ્ઠાપથવિયં તિંસહત્થમત્તે ઠાને ‘‘ઇધ નાગાનં નિવાસપરિગ્ગહો, ઇધ યક્ખાનં, ઇધ ભૂતાનં નિવાસપરિગ્ગહો, ઇધ પાસાણો વા ખાણુકો વા અત્થી’’તિ જાનન્તિ, તે તદા સિપ્પં જપ્પિત્વા તાદિસં સારમ્ભટ્ઠાનં પરિહરિત્વા અનારમ્ભે ઠાને તાહિ વત્થુપરિગ્ગાહિકાહિ દેવતાહિ સદ્ધિં મન્તયમાના વિય તંતંગેહાનિ માપેન્તિ.

અથ વા નેસં સરીરે દેવતા અધિમુચ્ચિત્વા તત્થ તત્થ નિવેસનાનિ માપેતું ચિત્તં નામેન્તિ. તા ચતૂસુ કોણેસુ ખાણુકે કોટ્ટેત્વા વત્થુમ્હિ ગહિતમત્તે પટિવિગચ્છન્તિ. સદ્ધાનં કુલાનં સદ્ધા દેવતા તથા કરોન્તિ, અસ્સદ્ધાનં કુલાનં અસ્સદ્ધા દેવતા ચ. કિં કારણા? સદ્ધાનઞ્હિ એવં હોતિ ‘‘ઇધ મનુસ્સા નિવેસનં માપેન્તા પઠમં ભિક્ખુસઙ્ઘં

નિસીદાપેત્વા મઙ્ગલં વદાપેસ્સન્તિ, અથ મયં સીલવન્તાનં દસ્સનં ધમ્મકથં પઞ્હવિસ્સજ્જનં અનુમોદનઞ્ચ સોતું લભિસ્સામ, મનુસ્સાદાનં દત્વા અમ્હાકં પત્તિં દસ્સન્તી''તિ. અસ્સદ્ધા દેવતાપિ ''અત્તનો ઇચ્છાનુરૂપં તેસં પટિપત્તિં પસ્સિતું કથઞ્ચ સોતું લભિસ્સામા''તિ તથા કરોન્તિ.

તાવતિંસેહીતિ યથા હિ એકસ્મિં કુલે એકં પણ્ડિતં મનુસ્સં, એકસ્મિઞ્ચ વિહારે એકં બહુસ્સુતં ભિક્ખું ઉપાદાય ''અસુકકુલે મનુસ્સા પણ્ડિતા, અસુકવિહારે ભિક્ખૂ બહુસ્સુતા''તિ સદ્દો અબ્ભુગ્ગચ્છતિ, એવમેવં સક્કં દેવરાજાનં વિસ્સકમ્મઞ્ચ દેવપુત્તં ઉપાદાય ''તાવતિંસા પણ્ડિતા''તિ સદ્દો અબ્ભુગ્ગતો. તેનાહ ''તાવતિંસેહી''તિ. **સેય્યથાપી**તિઆદિના દેવેહિ તાવતિંસેહિ સદ્ધિં મન્તેત્વા વિય સુનિધવસ્સકારા નગરં માપેન્તીતિ દસ્સેતિ.

યાવતા અરિયં આયતનન્તિ યત્તકં અરિયમનુસ્સાનં ઓસરણટ્ઠાનં નામ અત્થિ. **યાવતા વણિપ્પથો**તિ યત્તકં વાણિજાનં આહટભણ્ડસ્સ રાસિવસેનેવ કયવિક્કયટ્ઠાનં નામ, વાણિજાનં વસનટ્ઠાનં વા અત્થિ. **ઇદં અગ્ગનગરન્તિ** તેસં અરિયાયતનવણિપ્પથાનં ઇદં નગરં અગ્ગં ભવિસ્સતિ જેટ્ઠકં પામોક્ખં. **પુટભેદનન્તિ** ભણ્ડપુટભેદનટ્ઠાનં, ભણ્ડગન્થિકાનં મોચનટ્ઠાનન્તિ વુત્તં હોતિ. સકલજમ્બુદીપે અલદ્ધભણ્ડમ્પિ હિ ઇધેવ લભિસ્સતિ, અઞ્ઞત્થ વિક્કયં અગચ્છન્તમ્પિ ઇધ વિક્કયં ગચ્છિસ્સતિ, તસ્મા ઇધેવ પુટં ભિન્દિસ્સતીતિ અત્થો. આયન્તિ યાનિ ચતૂસુ દ્વારેસુ ચત્તારિ, સભાયં એકન્તિ એવં દિવસે દિવસે પઞ્ચસતસહસ્સાનિ તત્થ ઉટ્ઠહિસ્સન્તિ, તાનિસ્સ ભાવીનિ આયાનિ દસ્સેતિ. **અગ્ગિતો વા**તિઆદીસુ ચ-કારત્થો **વા**-સદ્દો, અગ્ગિના ચ ઉદકેન ચ મિથુભેદેન ચ નસ્સિસ્સતીતિ અત્થો. તસ્સ હિ એકો કોટ્ઠાસો અગ્ગિના નસ્સિસ્સતિ, નિબ્બાપેતુમ્પિ નં ન સક્ખિસ્સતિ, એકં કોટ્ઠાસં ગઙ્ગા ગહેત્વા ગમિસ્સતિ, એકો ઇમિના અકથિતં અમુસ્સ, અમુના અકથિતં ઇમસ્સ વદન્તાનં પિસુણવાચાનં વસેન ભિન્નાનં મનુસ્સાનં અઞ્ઞમઞ્ઞભેદેન વિનસ્સિસ્સતિ.

એવં વત્વા ભગવા પચ્ચૂસકાલે ગઙ્ગાતીરં ગન્ત્વા કતમુખધોવનો ભિક્ખાચારકાલં આગમયમાનો નિસીદિ. સુનિધવસ્સકારાપિ ''અમ્હાકં રાજા સમણસ્સ ગોતમસ્સ ઉપટ્ઠાકો, સો અમ્હે ઉપગતે પુચ્છિસ્સતિ 'સત્થા કિર પાટલિગામં અગમાસિ, કિં તસ્સ સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્થ, ન ઉપસઙ્કમિત્થા'તિ, 'ઉપસઙ્કમિમ્હા'તિ ચ વુત્તે 'નિમન્તયિત્થ, ન નિમન્તયિત્થા'તિ પુચ્છિસ્સતિ, 'ન નિમન્તયિમ્હા'તિ ચ વુત્તે અમ્હાકં દોસં આરોપેત્વા નિગ્ગણ્હિસ્સતિ, ઇદઞ્ચાપિ મયં અકતટ્ઠાને નગરં માપેમ, સમણસ્સ ખો પન ગોતમસ્સ ગતગતટ્ઠાને કાળકણ્ણિસત્તા પટિક્કમન્તિ, તં મયં નગરમઙ્ગલં વાચાપેસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા નિમન્તયિંસુ. તેન વુત્તં ''**અથ ખો સુનિધવસ્સકારા**''તિઆદિ. **પુબ્બણ્હસમયન્તિ** પુબ્બણ્હકાલે. **નિવાસેત્વા**તિ ગામપ્પવેસનનીહારેન નિવાસનં નિવાસેત્વા કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા. **પત્તચીવરમાદાયા**તિ પત્તઞ્ચ ચીવરઞ્ચ આદિયિત્વા કાયપટિબદ્ધં કત્વા, ચીવરં પારુપિત્વા પત્તં હત્થેન ગહેત્વાતિ અત્થો.

સીલવન્તેત્થાતિ સીલવન્તે એત્થ અત્તનો વસનટ્ઠાને. **સઞ્ઞતે**તિ કાયવાચાચિત્તેહિ સઞ્ઞતે. **તાસં દક્ખિણમાદિસે**તિ સઙ્ઘસ્સ દિન્ને ચત્તારો પચ્ચયે તાસં ઘરદેવતાનં આદિસેય્યપત્તિં દદેય્ય. **પૂજિતા પૂજયન્તી**તિ ''ઇમે મનુસ્સા અમ્હાકં ઞાતકાપિ ન હોન્તિ, તથાપિ નો પત્તિં દેન્તીતિ આરક્ખં સુસંવિહિતં કરોથા''તિ સુટ્ઠુ આરક્ખં કરોન્તિ. **માનિતા માનયન્તી**તિ કાલાનુકાલં બલિકમ્મકરણેન માનિતા ''એતે મનુસ્સા અમ્હાકં ઞાતકાપિ ન હોન્તિ, તથાપિ ચતુમાસછમાસન્તરે નો બલિકમ્મં કરોન્તી''તિ માનેન્તિ ઉપ્પન્નપરિસ્સયં હરન્તિ. **તતો નન્તિ** તતો નં પણ્ડિતજાતિકં મનુસ્સં. **ઓરસન્તિ** ઉરે ઠપેત્વા સંવડ્ઢિતં, યથા માતા ઓરસં પુત્તં અનુકમ્પતિ, ઉપ્પન્નપરિસ્સયહરણત્થમેવસ્સ વાયમતિ, એવં અનુકમ્પન્તીતિ અત્થો. **ભદ્રાનિ પસ્સતી**તિ સુન્દરાનિ પસ્સતિ.

અનુમોદિત્વાતિ તેહિ તદા પસુતપુઞ્ઞસ્સ અનુમોદનવસેન તેસં ધમ્મકથં કત્વા. સુનિધવસ્સકારાપિ ‘‘યા તત્થ દેવતા આસું, તાસં દક્ખિણમાદિસે’’તિ ભગવતો વચનં સુત્વા દેવતાનં પત્તિં અદંસુ. **તં ગોતમદ્વારં નામ અહોસી**તિ તસ્સ નગરસ્સ યેન દ્વારેન ભગવા નિક્ખમિ, તં ગોતમદ્વારં નામ અહોસિ. ગઙ્ગાય પન ઉત્તરણત્થં અનોતિણ્ણત્તા ગોતમતિત્થં નામ નાહોસિ. **પૂરા**તિ પુણ્ણા. **સમતિત્તિકા**તિ તીરસમં ઉદકસ્સ તિત્તા ભરિતા. **કાકપેય્યા**તિ તીરે ઠિતકાકેહિ પાતું સક્કુણેય્યઉદકા. તીહિપિ પદેહિ ઉભતોકૂલસમં પરિપુણ્ણભાવમેવ વદતિ. **ઉળુમ્પ**ન્તિ પારગમનત્થાય લહુકે દારુદણ્ડે ગહેત્વા કવાટફલકે વિય અઞ્ઞમઞ્ઞસમ્બન્ધે કાતું આણિયો કોટ્ટેત્વા નાવાસઙ્ખેપેન કતં. **કુલ્લ**ન્તિ વેળુનળાદિકે સઙ્ઘરિત્વા વલ્લિઆદીહિ કલાપવસેન બન્ધિત્વા કતં.

એતમત્થં વિદિત્વાતિ એતં મહાજનસ્સ ગઙ્ગુદકમત્તસ્સપિ કેવલં તરિતું અસમત્થતં, અત્તનો પન ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ અતિગમ્ભીરવિત્થતં સંસારમહણ્ણવં તરિત્વા ઠિતભાવઞ્ચ સબ્બાકારતો વિદિત્વા તદત્થપરિદીપનં ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસિ. ઉદાનગાથાય અત્થો પન અટ્ઠકથાયં દસ્સિતોયેવ. તત્થ **ઉદકટ્ઠાનસ્સેતં અધિવચન**ન્તિ યથાવુત્તસ્સ યસ્સ કસ્સચિ ઉદકટ્ઠાનસ્સ એતં અણ્ણવન્તિ અધિવચનં, ન સમુદ્દસ્સેવાતિ અધિપ્પાયો. **સર**ન્તિ ઇધ નદી અધિપ્પેતા સરતિ સન્દતીતિ કત્વા. **ગમ્ભીરં વિત્થત**ન્તિ અગાધટ્ઠેન ગમ્ભીરં, સકલલોકત્તયબ્યાપિતાય વિત્થતં. **વિસજ્જા**તિ અનાસજ્જ અપ્પત્વા એવ પલ્લલાનિ તેસં અતરણતો. **કુલ્લઞ્હિ જનો બન્ધતી**તિ કુલ્લં બન્ધિતું આયાસં આપજ્જતિ. **વિના એવ કુલ્લેના**તિ ઈદિસં ઉદકં કુલ્લેન ઈદિસેન વિના એવ. **તિણ્ણા મેધાવિનો જના**તિ અરિયમગ્ગઞાણસઙ્ખાતાય મેધાય સમન્નાગતત્તા મેધાવિનો બુદ્ધા ચ બુદ્ધસાવકા ચ તિણ્ણા પરતીરે પતિટ્ઠિતા.

સુનિધવસ્સકારવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કોટિગામે સચ્ચકથાવણ્ણના

૨૮૭. **કોટિગામો**તિ મહાપનાદસ્સ રઞ્ઞો પાસાદકોટિયં કતગામો, પતિતસ્સ પાસાદસ્સ થુપિકાય પતિટ્ઠિતટ્ઠાને નિવિટ્ઠગામોતિ અત્થો. **અરિયસચ્ચાન**ન્તિ યે પટિવિજ્ઝન્તિ, તેસં અરિયભાવકરાનં સચ્ચાનં. **અનનુબોધા**તિ અબુજ્ઝનેન અજાનનેન. **અપ્પટિવેધા**તિ અપ્પટિવિજ્ઝનેન. **અનુબોધો** ચેત્થ પુબ્બભાગિયઞાણં, **પટિવેધો** મગ્ગઞાણેન અભિસમયો. તત્થ યસ્મા અનુબોધપુબ્બકો પટિવેધો અનુબોધેન વિના ન હોતિ, અનુબોધોપિ એકચ્ચો પટિવેધસમ્બન્ધો તદુભયાભાવહેતુકઞ્ચ વટ્ટે સંસરણં, તસ્મા વુત્તં ‘‘અનનુબોધા…પે॰… તુમ્હાકઞ્ચા’’તિ. તત્થ **સન્ધાવિત**ન્તિ પટિસન્ધિગ્ગહણવસેન ભવતો ભવન્તરુપગમનેન સન્ધાવિતં. **સંસરિત**ન્તિ અપરાપરં ચવનુપપજ્જનવસેન સંસરિતં. **મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચા**તિ મયા ચ તુમ્હેહિ ચ. અથ વા **સન્ધાવિતં સંસરિત**ન્તિ સન્ધાવનં સંસરણં મમઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ અહોસીતિ એવમેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

સંસિતન્તિ સંસરિતં. **ભવનેત્તિ સમૂહતા**તિ દીઘરજ્જુયા બદ્ધસકુણં વિય રજ્જુહત્થો પુરિસો દેસન્તરં, તણ્હારજ્જુયા બદ્ધસત્તસન્તાનં અભિસઙ્ખારો ભવન્તરં નેતિ એતાયાતિ ભવનેત્તિ, સા ભવતો ભવં નયનસમત્થા તણ્હારજ્જુ અરિયમગ્ગસત્થેન સુટ્ઠુ હતા છિન્ના અપ્પવત્તિકતાતિ ભવનેત્તિ સમૂહતા.

અમ્બપાલીવત્થુકથાવણ્ણના

૨૮૮. **યાનસ્સ ભૂમી**તિ યત્થ સક્કા હોતિ યાનં આરુય્હ યાનેન ગન્તું, અયં યાનસ્સ ભૂમિ નામ. **યાના પચ્ચોરોહિત્વા**તિ વિહારસ્સ બહિદ્વારકોટ્ઠકે યાનતો ઓરોહિત્વા.

લિચ્છવીવત્થુકથાવણ્ણના

૨૮૯. **નીલાતિ** ઇદં સબ્બસઙ્ગાહકવચનં. **નીલવણ્ણાતિઆદિ** તસ્સેવ વિભાગદસ્સનત્થં. તત્થ ન તેસં પકતિવણ્ણો નીલો, નીલવિલેપનવિલિત્તત્તા પનેતં વુત્તં. **નીલવત્થાતિ** પટદુકૂલકોસેય્યાદીનિપિ નેસં નીલાનેવ હોન્તિ. **નીલાલઙ્કારાતિ** નીલમણિઅલઙ્કારેહિ નીલપુપ્ફેહિ ચ અલઙ્કતા. તે કિર અલઙ્કારા સુવણ્ણવિચિત્તાપિ ઇન્દનીલમણિઓભાસેહિ એકનીલા વિય ખાયન્તિ, રથાપિ નેસં નીલમણિખચિતા નીલવત્થપરિક્ખિત્તા નીલધજનીલવમ્મિકેહિ નીલાભરણેહિ નીલઅસ્સેહિ યુત્તા, પતોદયટ્ઠિયોપિ નીલાયેવાતિ ઇમિના નયેન સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. **પટિવટ્ટેસીતિ** પહરિ. **કિસ્સ જે અમ્બપાલીતિ જે**-તિ આલપનં, ભોતિ અમ્બપાલિ કિંકારણાતિ વુત્તં હોતિ. **સાહારન્તિ** એત્થ આહરન્તિ ઇમસ્મા રાજપુરિસા બલિન્તિ **આહારો**, તબ્ભુત્તજનપદો. તેન સહિતં સાહારં, સજનપદન્તિ અત્થો. **અઙ્ગુલિં ફોટેસુન્તિ** અઙ્ગુલિં ચાલેસું. **અમ્બકાયાતિ** માતુગામેન. ઉપચારવચનઞ્હેતં, ઇત્થીસુ યદિદં અમ્બકા માતુગામો જનનિકાતિ. **ઓલોકેથાતિ** પસ્સથ. **અપલોકેથાતિ** અપવત્તિત્વા ઓલોકેથ, પુનપ્પુનં પસ્સથાતિ અત્થો. **ઉપસંહરથાતિ** ઉપનેથ, ઇમં લિચ્છવીપરિસં તુમ્હાકં ચિત્તેન તાવતિંસસદિસં ઉપસંહરથ ઉપનેથ અલ્લીયાપેથ. યથેવ તાવતિંસા અભિરૂપા પાસાદિકા નીલાદિનાનાવણ્ણા, એવમિમે લિચ્છવીરાજાનોપીતિ તાવતિંસેહિ સમકે કત્વા પસ્સથાતિ અત્થો.

કસ્મા પન ભગવા અનેકસતેહિ સુત્તેહિ ચક્ખાદીનં રૂપાદીસુ નિમિત્તગ્ગાહં પટિસેધેત્વા ઇધ મહન્તેન ઉસ્સાહેન નિમિત્તગ્ગાહે નિયોજેતીતિ? હિતકામતાય તેસં ભિક્ખૂનં યથા આયસ્મતો નન્દસ્સ હિતકામતાય સગ્ગસમ્પત્તિદસ્સનત્થં. તત્ર કિર એકચ્ચે ભિક્ખૂ ઓસન્નવીરિયા, તે સમ્પત્તિયા પલોભેન્તો ''અપ્પમાદેન સમણધમ્મં કરોન્તાનં એવરૂપા ઇસ્સરિયસમ્પત્તિ સુલભા''તિ સમણધમ્મે ઉસ્સાહજનનત્થં આહ. અથ વા નયિદં નિમિત્તગ્ગાહે નિયોજનં, કેવલં પન ''દિબ્બસમ્પત્તિસદિસા એતેસં રાજૂનં ઇસ્સરિયસમ્પત્તી''તિ અનુપુબ્બિકથાય સમ્પત્તિકથનં વિય દટ્ઠબ્બં. અનિચ્ચલક્ખણવિભાવનત્થઞ્ચાપિ એવમાહ. ન ચિરસ્સેવ હિ સબ્બેપિમે અજાતસત્તુસ્સ વસેન વિનાસં પાપુણિસ્સન્તિ, અથ નેસં રજ્જસિરિસમ્પત્તિં દિસ્વા ઠિતભિક્ખૂ ''તથારૂપાયપિ નામ સિરિસમ્પત્તિયા વિનાસો પઞ્ઞાયિસ્સતી''તિ અનિચ્ચલક્ખણં ભાવેત્વા સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિસ્સન્તીતિ અનિચ્ચલક્ખણવિભાવનત્થં આહ.

અધિવાસેતૂતિ અમ્બપાલિયા નિમન્તિતભાવં ઞત્વાપિ કસ્મા નિમન્તેન્તીતિ? અસદ્દહનતાય ચ વત્તસીસેન ચ. સા હિ ધુત્તા ઇત્થી અનિમન્તેત્વાપિ ''નિમન્તેસિ''ન્તિ વદેય્યાતિ તેસં અહોસિ. ધમ્મં સુત્વા ગમનકાલે ચ નિમન્તેત્વા ગમનં નામ મનુસ્સાનં વત્તમેવ.

લિચ્છવીવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સીહસેનાપતિવત્થુકથાવણ્ણના

૨૯૦. **અભિઞ્ઞાતાતિ** (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૮.૧૨) ઞાતા પઞ્ઞાતા પાકટા. **સન્થાગારેતિ** મહાજનસ્સ સન્થમ્ભનાગારે વિસ્સમનત્થાય કતે અગારે. સા કિર સન્થાગારસાલા નગરમજ્ઝે અહોસિ, ચતૂસુ દ્વારેસુ ઠિતાનં પઞ્ઞાયતિ, ચતૂહિ દિસાહિ આગતમનુસ્સા પઠમં તત્થ વિસ્સમિત્વા પચ્છા અત્તનો અત્તનો ફાસુકટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ. રાજકુલાનં રજ્જકિચ્ચસન્થરણત્થં કતં અગારન્તિપિ વદન્તિયેવ. તત્થ હિ નિસીદિત્વા લિચ્છવીરાજાનો રજ્જકિચ્ચં સન્થરન્તિ કરોન્તિ વિચારેન્તિ. **સન્નિસિન્નાતિ** તેસં નિસીદનત્થંયેવ પઞ્ઞત્તેસુ મહારહપચ્ચત્થરણેસુ

સમુસ્સિતસેતચ્છત્તેસુ આસનેસુ સન્નિસિન્ના. **અનેકપરિયાયેન બુદ્ધસ્સ વણ્ણં ભાસન્તી**તિ રાજકુલકિચ્ચઞ્ચેવ લોકત્થકિરિયઞ્ચ વિચારેત્વા અનેકેહિ કારણેહિ બુદ્ધસ્સ વણ્ણં ભાસન્તિ. પણ્ડિતા હિ તે રાજાનો સદ્ધાસમ્પન્ના સોતાપન્નાપિ સકદાગામિનોપિ અનાગામિનોપિ અરિયસાવકા, તે સબ્બેપિ લોકિયજટં ભિન્દિત્વા બુદ્ધાદીનં તિણ્ણં રતનાનં વણ્ણં ભાસન્તિ.

તત્થ તિવિધો બુદ્ધવણ્ણો નામ ચરિયવણ્ણો સરીરવણ્ણો ગુણવણ્ણોતિ. તત્રિમે રાજાનો ચરિયાય વણ્ણં આરભિંસુ – ''દુક્કરં વત કતં સમ્માસમ્બુદ્ધેન કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દસ પારમિયો દસ ઉપપારમિયો દસ પરમત્થપારમિયોતિ સમતિંસ પારમિયો પૂરેન્તેન ઞાતત્થચરિયં લોકત્થચરિયં બુદ્ધત્થચરિયં મત્થકં પાપેત્વા પઞ્ચ મહાપરિચ્ચાગે પરિચ્ચજન્તેના''તિ અટ્ઠચ્છક્કેહિ જાતકસતેહિ બુદ્ધવણ્ણં કથેન્તા તુસિતભવનં પાપેત્વા ઠપયિંસુ. ધમ્મસ્સ વણ્ણં ભાસન્તા પનેતે ''ભગવતા ધમ્મો દેસિતો, નિકાયતો પઞ્ચ નિકાયા હોન્તિ, પિટકતો તીણિ પિટકાનિ, અઙ્ગતો નવ અઙ્ગાનિ, ખન્ધતો ચતુરાસીતિધમ્મક્ખન્ધસહસ્સાની''તિ કોટ્ઠાસવસેન ધમ્મગુણં કથયિંસુ. સઙ્ઘસ્સ વણ્ણં ભાસન્તા ''સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા પટિલદ્ધસદ્ધા કુલપુત્તા ભોગક્ખન્ધઞ્ચેવ ઞાતિપરિવટ્ટઞ્ચ પહાય સેતચ્છત્તઉપરજ્જસેનાપતિસેટ્ઠિભણ્ડાગારિકટ્ઠાનન્તરાદીનિ અગણયિત્વા નિક્ખમ્મ સત્થુ વરસાસને પબ્બજન્તિ, સેતચ્છત્તં પહાય પબ્બજિતાનં ભદ્દિયમહારાજમહાકપ્પિનપુક્કુસાતિઆદિરાજપબ્બજિતાનંયેવ બુદ્ધકાલે અસીતિ સહસ્સાનિ અહેસું, અનેકકોટિધનં પહાય પબ્બજિતાનં પન યસકુલપુત્તસોણસેટ્ઠિપુત્તરટ્ઠપાલપુત્તાદીનં પરિચ્છેદો નત્થિ, એવરૂપા ચ એવરૂપા ચ કુલપુત્તા સત્થુ સાસને પબ્બજન્તી''તિ પબ્બજ્જાસઙ્ખેપવસેન સઙ્ઘગુણં કથયિંસુ.

સીહો સેનાપતીતિ એવંનામકો સેનાય અધિપતિ. વેસાલિયઞ્હિ સત્ત સહસ્સાનિ સત્ત સતાનિ સત્ત ચ રાજાનો, તે સબ્બેપિ સન્નિપતિત્વા સબ્બેસં મનં ગહેત્વા ''રટ્ઠં વિચારેતું સમત્થં એકં વિચિનથા''તિ વિચિનન્તા સીહરાજકુમારં દિસ્વા ''અયં સક્ખિસ્સતી''તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા તસ્સ રત્તમણિવણ્ણકમ્બલપરિયોનદ્ધં સેનાપતિચ્છત્તં અદંસુ. તં સન્ધાય વુત્તં ''સીહો સેનાપતી''તિ. **નિગણ્ઠસાવકો**તિ નિગણ્ઠસ્સ નાટપુત્તસ્સ પચ્ચયદાયકો ઉપટ્ઠાકો. જમ્બુદીપતલસ્મિઞ્હિ તયો જના નિગણ્ઠાનં અગ્ગુપટ્ઠાકા – નાળન્દાયં ઉપાલિ ગહપતિ, કપિલપુરે વપ્પો સક્કો, વેસાલિયં અયં સીહો સેનાપતીતિ. **નિસિન્નો હોતી**તિ સેસરાજૂનમ્પિ પરિસાય અન્તરે આસનાનિ પઞ્ઞાપયિંસુ, સીહસ્સ પન મજ્ઝે ઠાનેતિ તસ્મિં પઞ્ઞત્તે મહારહે રાજાસને નિસિન્નો હોતિ. **નિસ્સંસયન્તિ** નિબ્બિચિકિચ્છં અદ્ધા એકંસેન. ન હેતે યસ્સ વા તસ્સ વા અપ્પેસક્ખસ્સ એવં અનેકસતેહિ કારણેહિ વણ્ણં ભાસન્તિ.

યેન નિગણ્ઠો નાટપુત્તો તેનુપસઙ્કમીતિ નિગણ્ઠો કિર નાટપુત્તો ''સચાયં સીહો કસ્સચિદેવ સમણસ્સ ગોતમસ્સ વણ્ણં કથેન્તસ્સ સુત્વા સમણં ગોતમં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિસ્સતિ, મય્હં પરિહાનિ ભવિસ્સતી''તિ ચિન્તેત્વા પઠમતરંયેવ સીહં સેનાપતિં એતદવોચ ''સેનાપતિ ઇમસ્મિં લોકે 'અહં બુદ્ધો અહં બુદ્ધો'તિ બહૂ વદન્તિ, સચે ત્વં કઞ્ચિ દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિતુકામો અહોસિ, મં પુચ્છેય્યાસિ, અહં તે યુત્તટ્ઠાનઞ્ઞેવ પેસેસ્સામિ, અયુત્તટ્ઠાનતો નિવારેસ્સામી''તિ. સો તં કથં અનુસ્સરિત્વા ''સચે મં પેસેસ્સતિ, ગમિસ્સામિ. નો ચે, ન ગમિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા યેન નિગણ્ઠો નાટપુત્તો તેનુપસઙ્કમિ.

અથસ્સ વચનં સુત્વા નિગણ્ઠો મહાપબ્બતેન વિય બલવસોકેન ઓત્થટો ''યત્થ દાનિસ્સાહં ગમનં ન ઇચ્છામિ, તત્થેવ ગન્તુકામો જાતો, હતોહમસ્મી''તિ અનત્તમનો હુત્વા ''પટિબાહનુપાયમસ્સ કરિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા ''**કિં પન ત્વ**''ન્તિઆદિમાહ. એવં વદન્તો ચરન્તં ગોણં તુણ્ડે પહરન્તો વિય જલમાનં પદીપં

નિબ્બાપેન્તો વિય ભત્તભરિતં પત્તં નિકુજ્જન્તો વિય ચ સીહસ્સ ઉપ્પન્નં પીતિં વિનાસેસિ. **ગમિકાભિસઙ્ખારો**તિ હત્થિયાનાદીનં યોજાપનગન્ધમાલાદિગ્ગહણવસેન પવત્તો પયોગો. **સો પટિપ્પસ્સમ્ભી**તિ સો વૂપસન્તો.

દુતિયમ્પિ ખોતિ દુતિયવારમ્પિ. ઇમસ્મિઞ્ચ વારે બુદ્ધસ્સ વણ્ણં ભાસન્તા તુસિતભવનતો પટ્ઠાય યાવ મહાબોધિપલ્લઙ્કા દસબલસ્સ હેટ્ઠા પાદતલેહિ ઉપરિ કેસગ્ગેહિ પરિચ્છિન્દિત્વા દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણઅસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાવસેન સરીરવણ્ણં કથયિંસુ. ધમ્મસ્સ વણ્ણં ભાસન્તા ‘‘એકપદેપિ એકબ્યઞ્જનેપિ અવક્ખલિતં નામ નત્થી’’તિ સુકથિતવસેનેવ ધમ્મગુણં કથયિંસુ. સઙ્ઘસ્સ વણ્ણં ભાસન્તા ‘‘એવરૂપં યસસિરિવિભવં પહાય સત્થુ સાસને પબ્બજિતા ન કોસજ્જપકતિકા હોન્તિ, તેરસસુ પન ધુતગુણેસુ પરિપૂરકારિનો હુત્વા સત્તસુ અનુપસ્સનાસુ કમ્મં કરોન્તિ, અટ્ઠતિંસ આરમ્મણવિભત્તિયો વળઞ્જેન્તી’’તિ પટિપદાવસેન સઙ્ઘગુણે કથયિંસુ.

તતિયવારે પન બુદ્ધસ્સ વણ્ણં ભાસમાના ‘‘ઇતિપિ સો ભગવા’’તિ સુત્તન્તપરિયાયેનેવ બુદ્ધગુણે કથયિંસુ, ‘‘સ્વાક્ખાતો ભગવતા ધમ્મો’’તિઆદિના સુત્તન્તપરિયાયેનેવ ધમ્મગુણે, ‘‘સુપ્પટિપન્નો ભગવતો સાવકસઙ્ઘો’’તિઆદિના સુત્તન્તપરિયાયેનેવ સઙ્ઘગુણે ચ કથયિંસુ. તતો સીહો ચિન્તેસિ ‘‘ઇમેસં લિચ્છવીરાજકુલાનં તતિયદિવસતો પટ્ઠાય બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘગુણે કથેન્તાનં મુખં નપ્પહોતિ, અદ્ધા અનોમગુણસમન્નાગતો સો ભગવા, ઇમં દાનિ ઉપ્પન્નં પીતિં અવિજહિત્વાવ અહં અજ્જ સમ્માસમ્બુદ્ધં પસ્સિસ્સામી’’તિ. અથસ્સ ‘‘કિઞ્હિ મે કરિસ્સન્તિ નિગણ્ઠા’’તિ વિતક્કો ઉદપાદિ. તત્થ **કિઞ્હિ મે કરિસ્સન્તી**તિ કિં નામ મય્હં નિગણ્ઠા કરિસ્સન્તિ. **અપલોકિતા વા અનપલોકિતા વા**તિ આપુચ્છિતા વા અનાપુચ્છિતા વા. ન હિ મે તે આપુચ્છિતા યાનવાહનસમ્પત્તિઇસ્સરિયયસવિસેસં દસ્સન્તિ, નાપિ અનાપુચ્છિતા મારેસ્સન્તિ, અફલં એતેસં આપુચ્છનન્તિ અધિપ્પાયો.

દિવા દિવસ્સાતિ દિવસ્સ દિવા મજ્ઝન્હિકે અતિક્કન્તમત્તે. **વેસાલિયા નિય્યાસી**તિ યથા હિ ગિમ્હકાલે દેવે વુટ્ઠે ઉદકં સન્દમાનં નદિં ઓતરિત્વા થોકમેવ ગન્ત્વા તિટ્ઠતિ નપ્પવત્તતિ, એવં સીહસ્સ પઠમદિવસે ‘‘દસબલં પસ્સિસ્સામી’’તિ ઉપ્પન્નાય પીતિયા નિગણ્ઠેન પટિબાહિતકાલો, યથા દુતિયદિવસે દેવે વુટ્ઠે ઉદકં સન્દમાનં નદિં ઓતરિત્વા થોકં ગન્ત્વા વાલિકાપુઞ્જં પહરિત્વા અપ્પવત્તં હોતિ, એવં સીહસ્સ દુતિયદિવસે ‘‘દસબલં પસ્સિસ્સામી’’તિ ઉપ્પન્નાય પીતિયા નિગણ્ઠેન પટિબાહિતકાલો, યથા તતિયદિવસે દેવે વુટ્ઠે ઉદકં સન્દમાનં નદિં ઓતરિત્વા પુરાણપણ્ણસુક્ખદણ્ડકનળકચવરાદીનિ પરિકડ્ઢન્તં વાલિકાપુઞ્જં ભિન્દિત્વા સમુદ્દનિન્નમેવ હોતિ, એવં સીહો તતિયદિવસે તિણ્ણં વત્થૂનં ગુણકથં સુત્વા ઉપ્પન્ને પીતિપામોજ્જે ‘‘અફલા નિગણ્ઠા, નિપ્ફલા નિગણ્ઠા, કિં મે ઇમે કરિસ્સન્તિ, ગમિસ્સામહં સત્થુ સન્તિક’’ન્તિ ગમનં અભિનીહરિત્વા વેસાલિયા નિય્યાસિ. નિય્યન્તો ચ ‘‘ચિરસ્સાહં દસબલસ્સ સન્તિકં ગન્તુકામો જાતો, ન ખો પન મે યુત્તં અઞ્ઞાતકવેસેન ગન્તુ’’ન્તિ ‘‘યે કેચિ દસબલસ્સ સન્તિકં ગન્તુકામો, સબ્બે નિક્ખમન્તૂ’’તિ ઘોસનં કારેત્વા પઞ્ચ રથસતાનિ યોજાપેત્વા ઉત્તમરથે ઠિતો તેહિ ચેવ પઞ્ચહિ રથસતેહિ મહતિયા ચ પરિસાય પરિવુતો ગન્ધપુપ્ફચુણ્ણવાસાદીનિ ગાહાપેત્વા નિય્યાસિ.

યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ આરામં પવિસન્તો દૂરતોવ અસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાદ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનિ છબ્બણ્ણા ઘનબુદ્ધરસ્મિયો દિસ્વા ‘‘એવરૂપં નામ પુરિસં એવં આસન્ને વસન્તં એત્તકં કાલં નાદ્દસં, વઞ્ચિતો વતમ્હિ, અલાભા વત મે’’તિ ચિન્તેત્વા મહાનિધિં દિસ્વા દલિદ્દપુરિસો વિય સઞ્જાતપીતિપામોજ્જો યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ. **ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મં બ્યાકરોન્તી**તિ ભોતા

ગોતમેન વુત્તકારણસ્સ અનુકારણં કથેન્તિ. કારણવચનો હેત્થ **ધમ્મ**-સદ્દો ''હેતુમ્હિ ઞાણં ધમ્મપટિસમ્ભિદા''તિઆદીસુ (વિભ॰ ૭૨૦) વિય. **કારણન્તિ** ચેત્થ તથાપવત્તસ્સ સદ્દસ્સ અત્થો અધિપ્પેતો તસ્સ પવત્તિહેતુભાવતો. અત્થપ્પયુત્તો હિ સદ્દપ્પયોગો. **અનુકારણન્તિ** ચ સો એવં પરેહિ તથા વુચ્ચમાનો. **સહધમ્મિકો વાદાનુવાદોતિ** પરેહિ વુત્તકારણેન સકારણો હુત્વા તુમ્હાકં વાદો વા તતો પરં તસ્સ અનુવાદો વા કોચિ અપ્પમત્તકોપિ વિઞ્ઞૂહિ ગરહિતબ્બં ઠાનં કારણં ન આગચ્છતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – કિં સબ્બાકારેનપિ તવ વાદે ગારય્હકારણં નત્થીતિ. **અનબ્ભક્ખાતુકામાતિ** ન અભૂતેન વત્તુકામા.

૨૯૧-૨૯૨. અત્થિ સીહ પરિયાયોતિઆદીનં અત્થો વેરઞ્જકણ્ડે આગતનયેનેવ વેદિતબ્બો. **પરમેન અસ્સાસેનાતિ** ચતુમગ્ગચતુફલસઙ્ખાતેન ઉત્તમઅસ્સાસેન. **અસ્સાસાય ધમ્મં દેસેતીતિ** અસ્સાસનત્થાય સન્થમ્ભનત્થાય ધમ્મં દેસેતિ. ઇતિ ભગવા અટ્ઠહઙ્ગેહિ સીહસેનાપતિસ્સ ધમ્મં દેસેતિ.

૨૯૩. અનુવિચ્ચકારન્તિ અનુવિદિત્વા ચિન્તેત્વા તુલયિત્વા કાતબ્બં કરોહીતિ વુત્ત હોતિ. **સાધુ હોતીતિ** સુન્દરો હોતિ. તુમ્હાદિસસ્મિઞ્હિ મં દિસ્વા મં સરણં ગચ્છન્તે નિગણ્ઠં દિસ્વા નિગણ્ઠં સરણં ગચ્છન્તે ''કિં અયં સીહો દિટ્ઠદિટ્ઠમેવ સરણં ગચ્છતી''તિ ગરહા ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા અનુવિચ્ચકારો તુમ્હાદિસાનં સાધૂતિ દસ્સેતિ. **પટાકં પરિહરેય્યુન્તિ** તે કિર એવરૂપં સાવકં લભિત્વા ''અસુકો નામ રાજા વા રાજમહામત્તો વા સેટ્ઠિ વા અમ્હાકં સરણં ગતો સાવકો જાતો''તિ પટાકં ઉક્ખિપિત્વા નગરે ઘોસેન્તા આહિણ્ડન્તિ. કસ્મા? ''એવં નો મહન્તભાવો આવિ ભવિસ્સતી''તિ ચ, સચે પનસ્સ ''કિમહં એતે સરણં ગતો''તિ વિપ્પટિસારો ઉપ્પજ્જેય્ય, તમ્પિ સો ''એતેસં મે સરણગતભાવં બહૂ જાનન્તિ, દુક્કરં દાનિ પટિનિવત્તિતુ''ન્તિ વિનોદેત્વા ન પટિક્કમિસ્સતીતિ ચ. તેનાહ ''પટાકં પરિહરેય્યુ''ન્તિ. **ઓપાનભૂતન્તિ** પટિયત્તઉદપાનો વિય ઠિતં. **કુલન્તિ** તવ નિવેસનં. **દાતબ્બં મઞ્ઞેય્યાસીતિ** પુબ્બેપિ દસપિ વીસતિપિ સટ્ઠિપિ જને આગતે દિસ્વા નત્થીતિ અવત્વા દેસિ, ઇદાનિ મં સરણં ગતકારણમત્તેનેવ મા ઇમેસં દેય્યધમ્મં ઉપચ્છિન્દિત્થ, સમ્પત્તાનઞ્હિ દાતબ્બમેવાતિ ઓવદતિ. **સુતં મે તં ભન્તેતિ** કુતો સુતં? નિગણ્ઠાનં સન્તિકા. તે કિર કુલઘરેસુ એવં પકાસેન્તિ ''મયં યસ્સ કસ્સચિ સમ્પત્તસ્સ દાતબ્બન્તિ વદામ, સમણો પન ગોતમો 'મય્હમેવ દાનં દાતબ્બં...પે॰... ન અઞ્ઞેસં સાવકાનં દિન્નં મહપ્ફલ'ન્તિ એવં વદતી''તિ. તં સન્ધાય અયં ''સુતં મે ત''ન્તિઆદિમાહ.

૨૯૪. પવત્તમંસન્તિ પકતિયા પવત્તં કપ્પિયમંસં, મૂલં ગહેત્વા અન્તરાપણે પરિયેસાહીતિ અધિપ્પાયો. **સમ્બહુલા નિગણ્ઠાતિ** પઞ્ચસતમત્તા નિગણ્ઠા. **થૂલં પસુન્તિ** થૂલં મહાસરીરં ગોકણ્ણમહિંસસૂકરસઙ્ખાતં પસું. **ઉદ્દિસ્સકતન્તિ** અત્તાનં ઉદ્દિસિત્વા કતં, મારિતન્તિ અત્થો. **પટિચ્ચકમ્મન્તિ** એત્થ **કમ્મ**-સદ્દો કમ્મસાધનો અતીતકાલિકોતિ આહ **''અત્તાનં પટિચ્ચ કત''ન્તિ**. નિમિત્તકમ્મસ્સેતં અધિવચનં ''પટિચ્ચ કમ્મં ફુસતી''તિઆદીસુ (જા॰ ૧.૪.૭૫) વિય. **નિમિત્તકમ્મસ્સાતિ** નિમિત્તભાવેન લદ્ધબ્બકમ્મસ્સ, ન કરણકારાપનવસેન. **પટિચ્ચકમ્મં એત્થ અત્થીતિ** મંસં પટિચ્ચકમ્મં યથા ''બુદ્ધં એતસ્સ અત્થીતિ બુદ્ધો''તિ. અથ વા પટિચ્ચ કમ્મં ફુસતીતિ પાઠસેસો દટ્ઠબ્બો, સ્વાયં એતં મંસં પટિચ્ચ તં પાણવધકકમ્મં ફુસતીતિ અત્થો. તઞ્હિ અકુસલં ઉપટ્ઠં દાયકસ્સ, ઉપટ્ઠં પટિગ્ગાહકસ્સ હોતીતિ નેસં લદ્ધિ. **ઉપકણ્ણકેતિ** કણ્ણમૂલે. **અલન્તિ** પટિક્ખેપવચનં, હોતુ કિં ઇમિનાતિ અત્થો. **ન ચ પન તેતિ** એતે આયસ્મન્તા દીઘરત્તં અવણ્ણકામા હુત્વા અવણ્ણં ભાસન્તાપિ અબ્ભાચિક્ખન્તા ન જિરિદન્તિ, અબ્ભક્ખાનસ્સ અન્તં ન ગચ્છન્તીતિ અત્થો. અથ વા લજ્જનત્થે ઇદં **જિરિદન્તીતિ** પદં દટ્ઠબ્બં, ન લજ્જન્તીતિ અત્થો.

સીહસેનાપતિવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કપ્પિયભૂમિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૯૫. અભિલાપમત્તન્તિ દેસનામત્તં. **આમિસખાદનત્થાયા**તિ તત્થ તત્થ છડ્ડિતસ્સ આમિસસ્સ ખાદનત્થાય. **અનુપ્પગેયેવા**તિ પાતોયેવ. **ઓરવસદ્દન્તિ** મહાસદ્દં. **તં પન અવત્વાપીતિ અન્ધકટ્ઠકથાયં**વુત્તનયેન અવત્વાપિ. **પિ**-સદ્દેન તથા વચનમ્પિ અનુજાનાતિ. **અટ્ઠકથાસુ વુત્તનયેના**તિ સેસઅટ્ઠકથાસુ વુત્તનયેન. ''કપ્પિયકુટિં કરોમા'તિ વા, 'કપ્પિયકુટી'તિ વા વુત્તે સાધારણલક્ખણ''ન્તિ સબ્બઅટ્ઠકથાસુ વુત્તઉસ્સાવનન્તિકાકુટિકરણલક્ખણં. **ચયન્તિ** અધિટ્ઠાનં. **યતો પટ્ઠાયા**તિ યતો ઇટ્ઠકતો સિલતો મત્તિકાપિણ્ડતો વા પટ્ઠાય. **પઠમિટ્ઠકાદીનં હેટ્ઠા ન વટ્ટન્તી**તિ ભિત્તિયા પઠમિટ્ઠકાદીનં હેટ્ઠા ભૂમિયં પતિટ્ઠાપિયમાના ઇટ્ઠકાદયો ભૂમિગતિકત્તા ''કપ્પિયકુટિં કરોમા''તિ વત્વા પતિટ્ઠાપેતું ન વટ્ટન્તિ. યદિ એવં ભૂમિયં નિખણિત્વા પતિટ્ઠાપિયમાના થમ્ભા કસ્મા તથા વત્વા પતિટ્ઠાપેતું વટ્ટન્તીતિ આહ ''**થમ્ભા પન...પે૦... વટ્ટન્તી**''તિ. **સઙ્ઘસન્તકમેવા**તિ વાસત્થાય કતં સઙ્ઘિકસેનાસનં સન્ધાય વદતિ. **ભિક્ખુસન્તકન્તિ** વાસત્થાય એવ કતં ભિક્ખુસ્સ પુગ્ગલિકસેનાસનં. **મુખસન્નિધી**તિ ઇમિના અન્તોવુત્થદુક્કટમેવ દીપિતં.

કપ્પિયભૂમિઅનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કેણિયજટિલવત્થુકથાવણ્ણના

૩૦૦. યેન આપણં તદવસરીતિઆદીસુ **આપણન્તિ** એકસ્સ નિગમસ્સેતં અધિવચનં. તસ્મિં કિર નિગમે વીસતિ આપણમુખસહસ્સાનિ વિભત્તાનિ અહેસું. ઇતિ સો આપણાનં ઉસ્સન્નત્તા ''આપણ''ન્ત્વેવ સઙ્ખં ગતો. તસ્સ પન નિગમસ્સ અવિદૂરે નદીતીરે ઘનચ્છાયો રમણીયભૂમિભાગો મહાવનસણ્ડો, તસ્મિં ભગવા વિહરતિ. **કેણિયો**તિ તસ્સ નામં. **જટિલો**તિ આહરિમજટાધરો તાપસો. સો કિર બ્રાહ્મણમહાસાલો, ધનરક્ખણત્થાય પન તાપસપબ્બજ્જં સમાદાય રઞ્ઞો પણ્ણાકારં દત્વા ભૂમિભાગં ગહેત્વા તત્થ અસ્સમં કારેત્વા પઞ્ચહિ સકટસતેહિ વણિજ્જં પયોજેત્વા કુલસહસ્સસ્સ નિસ્સયો હુત્વા વસતિ. અસ્સમેપિ ચસ્સ એકો તાલરુક્ખો દિવસે દિવસે એકં સોવણ્ણમયં ફલં મુઞ્ચતીતિ વદન્તિ. સો દિવા કાસાવાનિ ધારેતિ, જટા ચ બન્ધતિ, રત્તિં કામસમ્પત્તિં અનુભવતિ.

પવત્તારોતિ (દી૦ નિ૦ અટ્ઠ૦ ૧.૨૮૫; મ૦ નિ૦ અટ્ઠ૦ ૨.૪૨૭; અ૦ નિ૦ અટ્ઠ૦ ૩.૫.૧૯૨) પવત્તયિતારો , પાવચનવસેન વત્તારોતિ અત્થો. **યેસન્તિ** યેસં સન્તકં. **મન્તપદન્તિ** મન્તસદ્દે બહિકત્વા રહો ભાસિતબ્બટ્ઠેન મન્તા એવ તંતંઅત્થપટિપત્તિહેતુતાય પદન્તિ મન્તપદં, વેદવચનં. **ગીતન્તિ** અટ્ઠકાદીહિ દસહિ પોરાણબ્રાહ્મણેહિ ઉદાત્તાનુદાત્તાદિસરસમ્પત્તિવસેન સજ્ઝાયિતં. **પવુત્તન્તિ** પાવચનવસેન અઞ્ઞેસં વુત્તં, વાચિતન્તિ અત્થો. **સમિહિતન્તિ** સમુપબ્યૂળ્હં રાસિકતં, ઇરુવેદયજુવેદસામવેદાદિવસેન તત્થાપિ પચ્ચેકં મન્તબ્રાહ્મણાદિવસેન સજ્ઝાયનવાચકાદિવસેન ચ પિણ્ડં કત્વા ઠપિતન્તિ અત્થો. **તદનુગાયન્તી**તિ એતરહિ બ્રાહ્મણા તં તેહિ પુબ્બે ગીતં અનુગાયન્તિ અનુસજ્ઝાયન્તિ. **તદનુભાસન્તી**તિ તં અનુભાસન્તિ, ઇદં પુરિમસ્સેવ વેવચનં. **ભાસિતમનુભાસન્તી**તિ તેહિ ભાસિતં સજ્ઝાયિતં અનુસજ્ઝાયન્તિ. **વાચિતમનુવાચેન્તી**તિ તેહિ અઞ્ઞેસં વાચિતં અનુવાચેન્તિ. **સેય્યથિદન્તિ** તે કતમેતિ અત્થો. **અટ્ઠકો**તિઆદીનિ તેસં નામાનિ. તે કિર દિબ્બચક્ખુપરિભણ્ડેન યથાકમ્મૂપગઞાણેન સત્તાનં કમ્મસ્સકતાદિં પુબ્બેનિવાસઞાણેન અતીતકપ્પે બ્રાહ્મણાનં મન્તજ્ઝેનવિધિઞ્ચ ઓલોકેત્વા પરૂપઘાતં અકત્વા કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ભગવતો વટ્ટસન્નિસ્સિતેન વચનેન સહ સંસન્દિત્વા મન્તે

ગન્થેસું. અપરાપરે પન ઓક્કાકરાજકાલાદીસુ ઉપ્પન્નબ્રાહ્મણા પાણાતિપાતાદીનિ પક્ખિપિત્વા તયો વેદે ભિન્દિત્વા બુદ્ધવચનેન સદ્ધિં વિરુદ્ધે અકંસુ. રત્તિભોજનં રત્તિ, તતો ઉપરતાતિ **રત્તૂપરતા**. અતિક્કન્તે મજ્ઝન્હિકે યાવ સૂરિયત્થઙ્ગમના ભોજનં વિકાલભોજનં નામ, તતો વિરતત્તા **વિરતા વિકાલભોજના**. **પટિયાદાપેત્વા**તિ સપ્પિમધુસક્કરાદીહિ ચેવ મરિચેહિ ચ સુસઙ્ખતં પાનં પટિયાદાપેત્વા.

"**મહા ખો કેણિય ભિક્ખુસઙ્ઘો**"તિ કસ્મા ભગવા પુનપ્પુનં પટિક્ખિપિ? તિત્થિયાનં પટિક્ખેપપસન્નતાય. તિત્થિયા હિ ''અહો વતાયં અપ્પિચ્છો, યો નિમન્તિયમાનોપિ ન સાદિયતી''તિ ઉપનિમન્તિયમાનસ્સ પટિક્ખેપે પસીદન્તીતિ કેચિ, અકારણઞ્ચેતં. નત્થિ બુદ્ધાનં પચ્ચયહેતુ એવરૂપં કોહઞ્ઞં, અયં પન અડ્ઢતેલસાનિ ભિક્ખુસતાનિ દિસ્વા એત્તકાનંયેવ ભિક્ખં પટિયાદેસ્સતિ, સ્વેવ સેલો બ્રાહ્મણો તીહિ પુરિસસતેહિ સદ્ધિં પબ્બજિસ્સતિ, અયુત્તં ખો પન નવકે અઞ્ઞતો પેસેત્વા ઇમેહેવ સદ્ધિં ગન્તું, ઇમે વા અઞ્ઞતો પેસેત્વા નવકેહિ સદ્ધિં ગન્તું. અથાપિ સબ્બેવ ગહેત્વા ગમિસ્સામિ, ભિક્ખાહારો નપ્પહોસ્સતિ. તતો ભિક્ખૂસુ પિણ્ડાય ચરન્તેસુ મનુસ્સા ઉજ્ઝાયિસ્સન્તિ ''ચિરસ્સમ્પિ કેણિયો સમણં ગોતમં નિમન્તેત્વા યાપનમત્તં દાતું નાસક્ખી''તિ, સયઞ્ચ વિપ્પટિસારી ભવિસ્સતિ. પટિક્ખેપે પન કતે ''સમણો ગોતમો પુનપ્પુનં 'ત્વઞ્ચ બ્રાહ્મણેસુ અભિપ્પસન્નો'તિ બ્રાહ્મણાનં નામં ગણ્હાતી''તિ ચિન્તેત્વા બ્રાહ્મણેપિ નિમન્તેતુકામો ભવિસ્સતિ, તતો બ્રાહ્મણે પાટિયેક્કં નિમન્તેસ્સતિ, તે તેન નિમન્તિતા ભિક્ખૂ હુત્વા ભુઞ્જિસ્સન્તિ, એવમસ્સ સદ્ધા અનુરક્ખિતા ભવિસ્સતીતિ પુનપ્પુનં પટિક્ખિપિ. **કિઞ્ચાપિ ખો ભો ગોતમા**તિ ઇમિના ઇદં દીપેતિ ''ભો ગોતમ, કિં જાતં, યદિ અહં બ્રાહ્મણેસુ અભિપ્પસન્નો, અધિવાસેતુ ભવં ગોતમો, અહં બ્રાહ્મણાનમ્પિ દાતું સક્કોમિ તુમ્હાકમ્પી''તિ. **ઠપેત્વા ધઞ્ઞફલરસ**ન્તિ એત્થ તણ્ડુલધોવનોદકમ્પિ ધઞ્ઞરસોયેવાતિ વદન્તિ. **અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ઉચ્છુરસ**ન્તિ એત્થ નિક્કસટો ઉચ્છુરસો સત્તાહકાલિકોતિ વેદિતબ્બં.

ઇમાહિ ગાથાહીતિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪૦૦) ઇમાહિ કેણિયસ્સ ચિત્તાનુકૂલાહિ ગાથાહિ. તત્થ અગ્ગિપરિચરિયં વિના બ્રાહ્મણાનં યઞ્ઞાભાવતો "**અગ્ગિહુત્તમુખા યઞ્ઞા**"તિ વુત્તં, અગ્ગિહુત્તસેટ્ઠા અગ્ગિજુહનપ્પધાનાતિ અત્થો. બ્રાહ્મણા હિ ''અગ્ગિમુખા દેવા''તિ અગ્ગિજુહનપુબ્બકં યઞ્ઞં વિદહન્તિ. વેદે સજ્ઝાયન્તેહિ પઠમં સજ્ઝાયિતબ્બતો સાવિત્તી ''છન્દસો મુખ''ન્તિ વુત્તા, સાવિત્તી વેદસ્સ પુબ્બઙ્ગમાતિ અત્થો તંપુબ્બકત્તા વેદસવનસ્સ. મનુસ્સાનં સેટ્ઠભાવતો રાજા ''મુખ''ન્તિ વુત્તો. ઓગાહન્તીનં નદીનં આધારભાવતો ગન્તબ્બટ્ઠાનભાવેન પટિસરણતો ચ સાગરો ''મુખ''ન્તિ વુત્તો. ચન્દસમાયોગેન ''અજ્જ કત્તિકા, અજ્જ રોહિણી''તિ સઞ્ઞાયનતો નક્ખત્તાનિ અભિભવિત્વા આલોકકરણતો નક્ખત્તેહિ અતિવિસેસસોમ્મભાવતો ચ ''નક્ખત્તાનં મુખં ચન્દો''તિ વુત્તં. ''દીપસિખા અગ્ગિજાલા અસનિવિચક્ક''ન્તિ એવમાદીનં તપન્તાનં વિજ્જુલતાનં અગ્ગત્તા આદિચ્ચો ''તપતં મુખ''ન્તિ વુત્તો. દક્ખિણેય્યાનં પન અગ્ગત્તા વિસેસેન તસ્મિં સમયે બુદ્ધપ્પમુખં સઙ્ઘં સન્ધાય ''પુઞ્ઞં આકઙ્ખમાનાનં, સઙ્ઘો વે યજતં મુખ''ન્તિ વુત્તં. તેન સઙ્ઘો પુઞ્ઞસ્સ આયમુખં અગ્ગદક્ખિણેય્યભાવેનાતિ દસ્સેતિ.

કેણિયજટિલવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રોજમલ્લવત્થુકથાવણ્ણના

૩૦૧. રોજવત્થુમ્હિ **વિહારો**તિ ગન્ધકુટિં સન્ધાય આહંસુ. **અતરમાનો**તિ અતુરન્તો, સણિકં પદપ્પમાણટ્ઠાને પદં નિક્ખિપન્તો વત્તં કત્વા સુસમ્મટ્ઠં મુત્તાદલસિન્દુવારસન્થરસદિસં વાલિકં અવિનાસેન્તોતિ અત્થો. **આળિન્દ**ન્તિ પમુખં. **ઉક્કાસિત્વા**તિ ઉક્કાસિતસદ્દં કત્વા. **અગ્ગળ**ન્તિ કવાટં. **આકોટેહી**તિ અગ્ગનખેન ઈસકં કુઞ્ચિકછિદ્દસમીપે

કોટેહીતિ વુત્તં હોતિ. દ્વારં કિર અતિઉપરિ અમનુસ્સા, અતિહેટ્ઠા તિરચ્છાનજાતિકા કોટેન્તિ, તથા અકોટેત્વા મજ્ઝે છિદ્દસમીપે મનુસ્સા કોટેન્તિ, ઇદં દ્વારકોટકવત્તન્તિ દીપેન્તા વદન્તિ. **વિવરિ ભગવા દ્વારન્તિ** ન ભગવા ઉટ્ઠાય દ્વારં વિવરિ, વિવરતૂતિ પન હત્થં પસારેસિ. તતો ''ભગવા તુમ્હેહિ અનેકાસુ કપ્પકોટીસુ દાનં દદમાનેહિ ન સહત્થા દ્વારવિવરણકમ્મં કત''ન્તિ સયમેવ દ્વારં વિવટં. તં પન યસ્મા ભગવતો મનેન વિવટં, તસ્મા ''વિવરિ ભગવા દ્વાર''ન્તિ વુત્તં.

રોજમલ્લવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વુડ્ઢપબ્બજિતવત્થુકથાવણ્ણના

૩૦૩. આતુમાવત્થુમ્હિ **અઞ્ઞતરો વુડ્ઢપબ્બજિતો**તિ સુભદ્દો નામ અઞ્ઞતરો ભિક્ખુ વુડ્ઢકાલે પબ્બજિતત્તા ''વુડ્ઢપબ્બજિતો''તિ વુત્તો. **દ્વે દારકા**તિ સામણેરભૂમિયં ઠિતા દ્વે પુત્તા. **નાળિયાવાપકેના**તિ નાળિયા ચેવ થવિકાય ચ. **સંહરિંસૂ**તિ યસ્મા મનુસ્સા તે દારકે મઞ્જુભાણિને પટિભાનવન્તે દિસ્વા કારેતુકામાપિ અકારેતુકામાપિ કારેન્તિયેવ, કતકાલે ચ ''કિં ગણ્હિસ્સથ તાતા''તિ પુચ્છન્તિ. તે વદન્તિ ''ન અમ્હાકં અઞ્ઞેન કેનચિ અત્થો, પિતા પન નો ભગવતો આગતકાલે યાગુદાનં કાતુકામો''તિ. તં સુત્વા મનુસ્સા અપરિગણેત્વાવ યં તે સક્કોન્તિ હરિતું, સબ્બં દેન્તિ. યમ્પિ ન સક્કોન્તિ, મનુસ્સેહિ પેસેન્તિ. તસ્મા તે દારકા બહું લોણમ્પિ તેલમ્પિ સપ્પિમ્પિ તણ્ડુલમ્પિ ખાદનીયમ્પિ સંહરિંસુ.

આતુમાયં વિહરતીતિ આતુમં નિસ્સાય વિહરતિ. **ભુસાગારે**તિ ભુસમયે અગારકે. તત્થ કિર મહન્તં પલાલપુઞ્જં અબ્ભન્તરતો પલાલં નિક્કડ્ઢિત્વા સાલાસદિસં પબ્બજિતાનં વસનયોગ્ગટ્ઠાનસદિસં કતં, તદા ભગવા તત્થ વસિ. અથ ભગવતિ આતુમં આગન્ત્વા ભુસાગારકં પવિટ્ઠે સુભદ્દો સાયન્હસમયં ગામદ્વારં ગન્ત્વા મનુસ્સે આમન્તેસિ ''ઉપાસકા નાહં તુમ્હાકં સન્તિકા અઞ્ઞં કિઞ્ચિ પચ્ચાસીસામિ, મય્હં દારકેહિ આનીતતેલાદીનિયેવ સઙ્ઘસ્સ પહોન્તિ, હત્થકમ્મમત્તં મે દેથા''તિ. કિં, ભન્તે, કરોમાતિ? ''ઇદઞ્ચિદઞ્ચ ગણ્હથા''તિ સબ્બૂપકરણાનિ ગાહેત્વા વિહારે ઉદ્ધનાનિ કારેત્વા એકં કાળકં કાસાવં નિવાસેત્વા તાદિસમેવ પારુપિત્વા ''ઇદં કરોથ, ઇદં કરોથા''તિ સબ્બરત્તિં વિચારેન્તો સતસહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા ભોજ્જયાગુઞ્ચ મધુગોળકઞ્ચ પટિયાદાપેસિ. **ભોજ્જયાગુ** નામ પઠમં ભુઞ્જિત્વા પાતબ્બયાગુ, તત્થ સપ્પિમધુફાણિતમચ્છમંસપુપ્ફફલરસાદિ યંકિઞ્ચિ ખાદનીયં નામ, સબ્બં પવિસતિ, કીળિતુકામાનં સીસમક્ખનયોગ્ગા હોતિ સુગન્ધગન્ધા.

અથ ભગવા કાલસ્સેવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો પિણ્ડાય ચરિતું આતુમગામનગરાભિમુખો પાયાસિ. મનુસ્સા તસ્સ આરોચેસું ''ભગવા પિણ્ડાય ગામં પવિસતિ, તયા કસ્સ યાગુ પટિયાદિતા''તિ. સો યથાનિવત્થપારુતેહેવ તેહિ કાળકકાસાવેહિ એકેન હત્થેન દબ્બિઞ્ચ કટચ્છુઞ્ચ ગહેત્વા બ્રહ્મા વિય દક્ખિણજાણુમણ્ડલં ભૂમિયં પતિટ્ઠાપેત્વા વન્દિત્વા ''પટિગ્ગણ્હાતુ મે, ભન્તે, ભગવા યાગુ''ન્તિ આહ. તેન વુત્તં ''**અથ ખો સો વુડ્ઢપબ્બજિતો તસ્સા રત્તિયા અચ્ચયેન બહુતરં યાગું પટિયાદાપેત્વા ભગવતો ઉપનામેસી**''તિ. **જાનન્તાપિ તથાગતા પુચ્છન્તી**તિઆદિ વુત્તનયમેવ. **કુતાયન્તિ** કુતો અયં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

૩૦૪. **દસભાગં દત્વા**તિ દસમભાગં દત્વા. તેનેવાહ ''**દસ કોટ્ઠાસે કત્વા એકો કોટ્ઠાસો ભૂમિસામિકાનં દાતબ્બો**''તિ.

વુડ્ઢપબ્બજિતવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુમહાપદેસકથાવણ્ણના

૩૦૫. પરિમદ્દન્તાતિ ઉપપરિક્ખન્તા. પત્તુણ્ણદેસે સઞ્જાતવત્થં **પત્તુણ્ણં**. કોસેય્યવિસેસોતિ હિ અભિધાનકોસે વુત્તં. ચીનદેસે સોમારદેસે ચ સઞ્જાતવત્થાનિ **ચીનસોમારપટાનિ**. પત્તુણ્ણાદીનિ તીણિ કોસેય્યસ્સ અનુલોમાનિ પાણકેહિ કતસુત્તમયત્તા. **ઇદ્ધિમયિકં** એહિભિક્ખૂનં પુઞ્ઞિદ્ધિયા નિબ્બત્તચીવરં. તં ખોમાદીનં અઞ્ઞતરં હોતીતિ તેસંયેવ અનુલોમં. દેવતાહિ દિન્નચીવરં **દેવદત્તિયં**. તં કપ્પરુક્ખે નિબ્બત્તં જાલિનીદેવકઞ્ઞાય અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ દિન્નવત્થસદિસં. તમ્પિ ખોમાદીનઞ્ઞેવ અનુલોમં હોતિ તેસુ અઞ્ઞતરભાવતો. **દ્વે પટા દેસનામેનેવ વુત્તા**તિ તેસં સરૂપદસ્સનપરમેતં, નાઞ્ઞં નિવત્તનપરં પત્તુણ્ણપટસ્સપિ દેસનામેનેવ વુત્તત્તા. **તુમ્બા**તિ ભાજનાનિ . **ફલતુમ્બો**તિ લાબુઆદિ. **ઉદકતુમ્બો**તિ ઉદકુક્ખિપનકકુટકો. **કિલઞ્જચ્છત્ત**ન્તિ વેળુવિલીવેહિ વાયિત્વા કતછત્તં. **સમ્ભિન્નરસ**ન્તિ સમ્મિસ્સિતરસં. **પાનકં પટિગ્ગહિતં હોતી**તિ અમ્બપાનાદિપાનકં પટિગ્ગહિતં હોતિ, તં વિકાલેપિ કપ્પતિ અસમ્ભિન્નરસત્તા. **તેન તદહુપટિગ્ગહિતેન સદ્ધિ**ન્તિ તેન સત્તાહકાલિકેન તદહુપટિગ્ગહિતેન સદ્ધિં. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ચતુમહાપદેસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભેસજ્જક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. કથિનક્ખન્ધકં

કથિનાનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૦૬. કથિનક્ખન્ધકે **સીસવસેના**તિ પધાનઙ્ગવસેન. “**કથિન**ન્તિ પઞ્ચાનિસંસે અન્તોકરણસમત્થતાય થિરન્તિ અત્થો”તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. “**સો નેસં ભવિસ્સતી”તિ યુજ્જતી**તિ “સો તુમ્હાક”ન્તિ અવત્વા “નેસ”ન્તિ વચનં યુજ્જતિ. **યે અત્થતકથિના**તિ ન કેવલં તુમ્હાકમેવ, યે અઞ્ઞેપિ અત્થતકથિના, તેસમ્પિ ભવિસ્સતીતિ અત્થો. **અનામન્તેત્વા ચરણ**ન્તિ ચારિત્તસિક્ખાપદે વુત્તનયેન અનાપુચ્છિત્વા કુલેસુ ચરણં. **મતકચીવર**ન્તિ મતસ્સ સન્તકં ચીવરં. **તત્રુપ્પાદેન આભત**ન્તિ વિહારસન્તકેન ખેત્તવત્થુઆદિના આનીતં.

પઠમપવારણાય પવારિતાતિ ઇદં વસ્સચ્છેદં અકત્વા વસ્સંવુત્થભાવસન્દસ્સનત્થં વુત્તં અન્તરાયેન અપ્પવારિતાનમ્પિ વુત્થવસ્સાનં કથિનત્થારસમ્ભવતો. તેનેવ “અપ્પવારિતા વા”તિ અવત્વા “છિન્નવસ્સા વા પચ્છિમિકાય ઉપગતા વા ન લભન્તી”તિ એત્તકમેવ વુત્તં. **અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વુત્થવસ્સાપિ ન લભન્તી**તિ નાનાસીમાય અઞ્ઞસ્મિં વિહારે વુત્થવસ્સા ઇમસ્મિં વિહારે કથિનત્થારં ન લભન્તીતિ અત્થો. **ખલિમક્ખિતસાટકો**તિ અહતવત્થં સન્ધાય વુત્તં. **દાનકમ્મવાચા**તિ કથિનદુસ્સદાનકમ્મવાચા. **અકાતું ન લબ્ભતી**તિ ઇમિના અનાદરિયેન અકરોન્તસ્સ દુક્કટન્તિ દીપેતિ. **કમ્મવાચા પન એકાયેવ વટ્ટતી**તિ કથિનત્થારસાટકસ્સ દાનકાલે વુત્તા એકાયેવ કમ્મવાચા વટ્ટતિ. પુન તસ્સ અઞ્ઞસ્મિં વત્થે દિય્યમાને કમ્મવાચાય દાતબ્બકિચ્ચં નત્થિ, અપલોકનમેવ અલન્તિ અધિપ્પાયો.

૩૦૮. **મહાભૂમિક**ન્તિ મહાવિસયં, ચતુવીસતિઆકારવન્તતાય મહાવિત્થારિકન્તિ વુત્તં હોતિ. **પઞ્ચક**ન્તિ પઞ્ચખણ્ડં. એસ નયો સેસેસુપિ. **પઠમચિમિલિકા**તિ કથિનવત્થતો અઞ્ઞા અત્તનો પકતિચિમિલિકા. “**કુચ્છિચિમિલિકં કત્વા સિબ્બિતમત્તેના**તિ થિરજિણ્ણાનં ચિમિલિકાનં એકતો કત્વા સિબ્બનસ્સેતં અધિવચન”ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **મહાપચ્ચરિયં કુરુન્દિયઞ્ચ** “વુત્તવચનનિદસ્સનં બ્યઞ્જને એવ ભેદો, અત્થે નત્થીતિ દસ્સનત્થં કત”ન્તિ વદન્તિ. **પિટ્ઠિઅનુવાતારોપનમત્તેના**તિ દીઘતો અનુવાતસ્સ આરોપનમત્તેન. **કુચ્છિઅનુવાતારોપનમત્તેના**તિ પુથુલતો અનુવાતસ્સ આરોપનમત્તેન. **સારુપ્પં હોતી**તિ સમણસારુપ્પં હોતિ. **રત્તિનિસ્સગ્ગિયેના**તિ રત્તિઅતિક્કન્તેન.

કથિનાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આદાયસત્તકાદિકથાવણ્ણના

૩૧૧. **અય**ન્તિ આસાવચ્છેદિકો કથિનુદ્ધારો. **ઇધ ન વુત્તો**તિ પાળિયં માતિકાપદભાજને સવનન્તિકાનન્તરં ન વુત્તો. **તત્થા**તિ તસ્મિં સીમાતિક્કન્તિકે કથિનુદ્ધારે. “સીમાતિક્કન્તિકો નામ ચીવરકાલસીમાતિક્કન્તિકો”તિ **કેનચિ** વુત્તં. “બહિસીમાયં ચીવરકાલસમયસ્સ અતિક્કન્તત્તા સીમાતિક્કન્તિકો”તિ અયં અમ્હાકં ખન્તિ. સહુબ્ભારે “સો કતચીવરો”તિ પાઠો દિસ્સતિ, એવઞ્ચ સતિ ચીવરપલિબોધો પઠમં છિજ્જતીતિ વિઞ્ઞાયતિ, ઇધ પન પરિવારપાળિયઞ્ચ “દ્વે પલિબોધા અપુબ્બં અચરિમં છિજ્જન્તી”તિ (પરિ॰ ૪૧૫) વચનતો તં ન સમેતિ, તસ્મા વીમંસિતબ્બમેત્થ કારણં.

૩૧૨. ''સમાદાયવારો આદાયવારસદિસો, ઉપસગ્ગમત્તમેત્થ વિસેસો''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. કેચિ પન ''સબ્બં અત્તનો પરિક્ખારં અનવસેસેત્વા પક્કમન્તો 'સમાદાય પક્કમતી'તિ વુચ્ચતી''તિ વદન્તિ. પુન સમાદાયવારેપિ તેયેવ દસ્સિતાતિ સમ્બન્ધો. વિપ્પકતચીવરે પક્કમનન્તિકસ્સ કથિનુદ્ધારસ્સ અસમ્ભવતો **''યથાસમ્ભવ''**ન્તિ વુત્તં. પક્કમનન્તિકો હિ કથિનુદ્ધારો નિટ્ઠિતચીવરસ્સેવ વસેન વુત્તો ''ભિક્ખુ અત્થતકથિનો કતચીવરં આદાય પક્કમતી''તિ વુત્તત્તા, તસ્મા સો વિપ્પકતચીવરો ન સમ્ભવતીતિ છળેવ ઉબ્ભારા તત્થ દસ્સિતા.

તત્રાયં આદિતો પટ્ઠાય વારવિભાવના – આદાયવારા સત્ત, તથા સમાદાયવારાતિ દ્વે સત્તકવારા, તતો પક્કમનન્તિકં વજ્જેત્વા વિપ્પકતચીવરસ્સ આદાયસમાદાયવારવસેન દ્વે છક્કવારા, તતો પરં નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનન્તિકાનં વસેન તીણિ તિકાનિ દસ્સિતાનિ. તત્થ પઠમત્તિકં અન્તોસીમાયં ''પચ્ચેસ્સં ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ ઇમં વિધિં અનામસિત્વા બહિસીમાયમેવ ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ પવત્તં, તસ્મા પક્કમનન્તિકસીમાતિક્કન્તિકસઉબ્ભારા તત્થ ન યુજ્જન્તિ. દુતિયત્તિકં અન્તોસીમાયં ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ પવત્તં. તતિયત્તિકં **અનધિટ્ઠિત**-પદેન વિસેસેત્વા પવત્તં, અત્થતો પઠમત્તિકેન સમેતિ. **અનધિટ્ઠિતેના**તિ ચ ''પચ્ચેસ્સં ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ એવં અનધિટ્ઠિતેન, અનિયમિતેનાતિ અત્થો. તતિયત્તિકાનન્તરં ચતુત્થત્તિકં સમ્ભવન્તં અન્તોસીમાયં ''પચ્ચેસ્સ''ન્તિ વચનવિસેસેન સમ્ભવતિ. તથા ચ યોજિયમાનં ઇતરેહિ સવનન્તિકાદીહિ અવિરુદ્ધં હોતીતિ ચતુત્થત્તિકં અહુત્વા છક્કં જાતન્તિ વેદિતબ્બં. એવં તીણિ તિકાનિ એકં છક્કઞ્ચાતિ પઠમં પન્નરસકં વેદિતબ્બં.

૩૧૬-૩૨૦. તતો ઇદમેવ પન્નરસકં ઉપસગ્ગવિસેસેન દુતિયં સમાદાયપન્નરસકં નામ કતં. પુન ''વિપ્પકતચીવરં આદાયા''તિ તતિયં પન્નરસકં, ''સમાદાયા''તિ ચતુત્થં પન્નરસકં દસ્સિતન્તિ એવં ચત્તારિ પન્નરસકાનિ વેદિતબ્બાનિ. તત્થ પઠમદુતિયેસુ પન્નરસકેસુ સબ્બેન સબ્બં અકતચીવરં અધિપ્પેતં, ઇતરેસુ દ્વીસુ વિપ્પકતન્તિ વેદિતબ્બં. તતો પરં ''ચીવરાસાય પક્કમતી''તિઆદિના નયેન નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનઆસાવચ્છેદિકવસેન એકો વારોતિ ઇદમેકં ચતુક્કં જાતં, તસ્મા પુબ્બે વુત્તાનિ તિકાનિ આસાવચ્છેદિકાનિ તીણિ ચ તિકાનીતિ એતં અનાસાયદ્વાદસકન્તિ વેદિતબ્બં. તદનન્તરે આસાયદ્વાદસકે કિઞ્ચાપિ પઠમં દ્વાદસકં લબ્ભતિ, તથાપિ તં નિબ્બિસેસન્તિ તમેકં દ્વાદસકં અવુત્તસિદ્ધં કત્વા વિસેસતો દસ્સેતું આદિતો પટ્ઠાય ''અન્તોસીમાયં પચ્ચેસ્સ''ન્તિ વુત્તં. તં દુતિયચતુક્કે ''સો બહિસીમગતો સુણાતી''તિઆદિવચનસ્સ તતિયચતુક્કે સવનન્તિકાદીનઞ્ચ ઓકાસકરણત્થન્તિ વેદિતબ્બં. ઇદં પન દ્વાદસકં અનાસાયવસેનપિ લબ્ભમાનં ઇમિના અવુત્તસિદ્ધં કત્વા ન દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં. એવમેત્થ દ્વે દ્વાદસકાનિ ઉદ્ધરિતબ્બાનિ. કરણીયદ્વાદસકેપિ યથાદસ્સિતં અનાસાયદ્વાદસકં અવુત્તસિદ્ધં આસાયદ્વાદસકઞ્ચાતિ દ્વે દ્વાદસકાનિ ઉદ્ધરિતબ્બાનિ.

૩૨૧-૩૨૨. યસ્મા દિસંગમિકનવકે ''દિસંગમિકો પક્કમતી''તિ વચનેનેવ ''ન પચ્ચેસ્સ''ન્તિ ઇદં અવુત્તસિદ્ધમેવ, તસ્મા તં ન વુત્તં. એત્તાવતા ચ આવાસપલિબોધાભાવો દસ્સિતો. **ચીવરપટિવીસં અપવિલાયમાનો**તિ ઇમિના ચીવરપલિબોધસમઙ્ગિતમસ્સ દસ્સેતિ. તત્થ **ચીવરપટિવીસ**ન્તિ અત્તનો પત્તબ્બચીવરભાગં. **અપવિલાયમાનો**તિ આકઙ્ખમાનો. તસ્સ ચીવરલાભે સતિ વસ્સંવુત્થાવાસે નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનન્તિકાનં વસેન એકં તિકં, તેસંયેવ વસેન અન્તરામગ્ગે એકં, ગતટ્ઠાને એકન્તિ તિણ્ણં તિકાનં વસેન એકં નવકં વેદિતબ્બં.

૩૨૪. તતો પરં નિટ્ઠાનસન્નિટ્ઠાનનાસનન્તિકસીમાતિક્કન્તિકસઉબ્ભારાનં વસેન ફાસુવિહારપઞ્ચકં વુત્તં. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

આદાયસત્તકાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

કથિનક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ચીવરક્ખન્ધકં

જીવકવત્થુકથાવણ્ણના

૩૨૯-૩૩૦. ચીવરક્ખન્ધકે **કમ્મવિપાકન્તિ** કમ્મજરોગં. **સંયમસ્સાતિ** આનિસંસસ્સ, ઉપયોગત્થે ચેતં સામિવચનં.

પજ્જોતરાજવત્થુકથાદિવણ્ણના

૩૩૪-૩૩૬. વિચ્છિકસ્સ જાતોતિ તસ્સ કિર માતુયા ઉતુસમયે સયનગતાય વિચ્છિકો નાભિપ્પદેસં આરુળ્હો, સા તસ્સ સમ્ફસ્સેન ગબ્ભં ગણ્હિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''વિચ્છિકસ્સ જાતો''તિ. **ઉસ્સન્નદોસોતિ** સઞ્ચિતપિત્તાદિદોસો.

વરયાચનકથાવણ્ણના

૩૩૭. ઇતરીતરેનાતિ ઇતરેન ઇતરેન. **ઇતર**-સદ્દો પન અનિયમવચનો દ્વિક્ખત્તું વુચ્ચમાનો યંકિઞ્ચિ-સદ્દેહિ સમાનત્થો હોતીતિ વુત્તં ''**અપ્પગ્ઘેનપિ મહગ્ઘેનપિ યેન કેનચી**''તિ. **મહાપિટ્ઠિયકોજવન્તિ** હત્થિપિટ્ઠીસુ અત્થરિતબ્બતાય મહાપિટ્ઠિયન્તિ લદ્ધસમઞ્ઞં ચતુરઙ્ગુલપુપ્ફં કોજવં.

કમ્બલાનુજાનનાદિકથાવણ્ણના

૩૪૦. ઉપચારેતિ સુસાનસ્સ આસન્ને પદેસે. **છડ્ડેત્વા ગતાતિ** કિઞ્ચિ અવત્વાયેવ છડ્ડેત્વા ગતા. **સો એવ સામીતિ** અકતાય કતિકાય યેન ગહિતં, સોવ સામી.

ચીવરપટિગ્ગાહકસમ્મુતિઆદિકથાવણ્ણના

૩૪૨-૩૪૩. ધુરવિહારટ્ઠાનેતિ વિહારદ્વારસ્સ સમ્મુખટ્ઠાને. **વિહારમજ્ઝેયેવ સમ્મન્નિતબ્બન્તિ** સબ્બેસં જાનનત્થાય વિહારમજ્ઝેયેવ નિસિન્નેહિ સમ્મન્નિતબ્બં. **તુલાભૂતોતિ** તુલાસદિસો. **વણ્ણાવણ્ણં કત્વાતિ** સબ્બકોટ્ઠાસે અગ્ઘતો સમકે કત્વા. તેનેવાહ ''**સમે પટિવીસે ઠપેત્વા**''તિ. ઇદન્તિ સામણેરાનં ઉપડ્ઢપટિવીસસ્સ દાનં. **ફાતિકમ્મન્તિ** સમ્મુઞ્જનીબન્ધનાદિહત્થકમ્મં . **ઉક્કુટ્ઠિં કરોન્તીતિ** મહાસદ્દં કરોન્તિ. **સમપટિવીસો દાતબ્બોતિ** કરિસ્સામાતિ યાચન્તાનં પટિઞ્ઞામત્તેનપિ સમકોટ્ઠાસો દાતબ્બો.

ચીવરરજનકથાવણ્ણના

૩૪૪. રજનકુમ્ભિયા મજ્ઝે ઠપેત્વાતિ અન્તોરજનકુમ્ભિયા મજ્ઝે ઠપેત્વા એવં વટ્ટાધારકે અન્તોરજનકુમ્ભિયા પક્ખિત્તે મજ્ઝે ઉદકં તિટ્ઠતિ, વટ્ટાધારકતો બહિ સમન્તા અન્તોકુમ્ભિયં રજનચ્છલ્લિ. **રજનં પક્ખિપિતુન્તિ** રજનચ્છલ્લિં પક્ખિપિતું.

તિચીવરાનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૪૬. ઉદ્ધસ્તે અરુણેતિ ઉગ્ગતે અરુણસીસે. **નન્દિમુખિયાતિ** તુટ્ઠમુખિયા.

અતિરેકચીવરાદિકથાવણ્ણના

૩૪૮. અચ્છુપેય્યન્તિ પતિટ્ઠપેય્યં. **હતવત્થકાનન્તિ** કાલાતીતવત્થાનં. **ઉદ્ધરિત્વા અલ્લીયાપનખણ્ડન્તિ** દુબ્બલટ્ઠાનં અપનેત્વા અલ્લીયાપનવત્થખણ્ડં.

વિસાખાવત્થુકથાવણ્ણના

૩૪૯-૩૫૧. વિસાખાવત્થુમ્હિ **કલ્લકાયાતિ** અકિલન્તકાયા પીતિસોમનસ્સેહિ ફુટસરીરા. **ગતીતિ** ઞાણગતિ ઞાણાધિગમો. **અભિસમ્પરાયોતિ** ઞાણાભિસમ્પરાયો ઞાણસહિતો પેચ્ચભાવો.

તં ભગવા બ્યાકરિસ્સતીતિ ‘‘સો ભિક્ખુ સોતાપન્નો સકદાગામી’’તિઆદિના તસ્સ તં ઞાણગતિં, તતો પરં ‘‘નિયતો સમ્બોધિપરાયણો સકિદેવ ઇમં લોકં આગન્ત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સતી’’તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૦૪) ઞાણાભિસમ્પરાયઞ્ચ આવિ કરિસ્સતિ. **સોવગ્ગિકન્તિ** સગ્ગસંવત્તનિકં. સોકં નુદતિ વિનોદેતીતિ **સોકનુદં.**

નિસીદનાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૫૩. દુક્ખં સુપતીતિ નાનાવિધસુપિનં પસ્સન્તો દુક્ખં સુપતિ. **દુક્ખં પટિબુજ્ઝતીતિ** પટિબુજ્ઝન્તોપિ ઉત્તસિત્વા સલોમહંસો દુક્ખં પટિબુજ્ઝતિ.

પચ્છિમવિકપ્પનુપગચીવરાદિકથાવણ્ણના

૩૫૯-૩૬૨. અટ્ઠપદકચ્છન્નેન પત્તમુખં સિબ્બિતુન્તિ અટ્ઠપદફલકાકારેન પત્તમુખે તત્થ તત્થ ગબ્ભં દસ્સેત્વા સિબ્બિતું. **અગ્ગળગુત્તિયેવ પમાણન્તિ** ઇમેહિ ચતૂહિ નિક્ખેપકારણેહિ ઠપેન્તેનપિ અગ્ગળગુત્તિવિહારેયેવ ઠપેતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો.

સઙ્ઘિકચીવરુપ્પાદકથાવણ્ણના

૩૬૩. પઞ્ચ માસેતિ અચ્ચન્તસંયોગે ઉપયોગવચનં. **વડ્ઢિં પયોજેત્વા ઠપિતઉપનિક્ખેપતોતિ** વસ્સાવાસિકત્થાય વેય્યાવચ્ચકરેહિ વડ્ઢિં પયોજેત્વા ઠપિતઉપનિક્ખેપતો. **તત્રુપ્પાદતોતિ** નાળિકેરઆરામાદિતત્રુપ્પાદતો. ‘‘વસ્સાવાસિકલાભવસેન વા મતકચીવરવસેન વા તત્રુપ્પાદવસેન વા અઞ્ઞેન વા કેનચિ આકારેન સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ ઉપ્પન્નચીવરં, સબ્બં તસ્સેવ અત્થતકથિનસ્સ પઞ્ચ માસે, અનત્થતકથિનસ્સ એકં ચીવરમાસં પાપુણાતી’’તિ અવિસેસતો વત્વાપિ પુન વસ્સાવાસિકલાભવસેન ઉપ્પન્ને લબ્ભમાનવિસેસં દસ્સેતું **‘‘યં પન ઇધ’’**ન્તિઆદિ આરદ્ધં. તત્થ **ઇધાતિ** અભિલાપમત્તમેતં. ‘‘વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સ દેમા’’તિ વુત્તેપિ સોયેવ નયો. **અનત્થતકથિનસ્સપિ પઞ્ચ માસે પાપુણાતીતિ** વસ્સાવાસિકલાભવસેન ઉપ્પન્નત્તા અનત્થતકથિનસ્સપિ વુત્થવસ્સસ્સ પઞ્ચ માસે પાપુણાતિ. **કેનચિ** પન ‘‘ઇધ-સદ્દેન નિયમિતત્તા’’તિ કારણં વુત્તં, તં અકારણં. તથા હિ ઇધ-સદ્દેન અનિયમેત્વાપિ ‘‘વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સ દેમા’’તિ વા ‘‘વસ્સાવાસિકં દેમા’’તિ વા અન્તોહેમન્તે વસ્સાવાસિકલાભવસેન દિન્નં ચીવરં અનત્થતકથિનસ્સપિ વુત્થવસ્સસ્સ પઞ્ચ માસે પાપુણાતિ, તેનેવ પરતો અટ્ઠસુ માતિકાસુ ‘‘વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સ દેતી’’તિ ઇમસ્સ માતિકાપદસ્સ વિનિચ્છયે (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯) ‘‘ચીવરમાસતો પટ્ઠાય યાવ હેમન્તસ્સ પચ્છિમો દિવસો, તાવ વસ્સાવાસિકં દેમાતિ વુત્તે કથિનં અત્થતં વા હોતુ અનત્થતં વા,

અતીતવસ્સંવુત્થાનમેવ પાપુણાતી''તિ વુત્તં. **તતો પરન્તિ** પઞ્ચમાસતો પરં, ગિમ્હાનસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાયાતિ અત્થો.

''કસ્મા? પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા''તિ ઇદં ''ઉદાહુ અનાગતવસ્સે''તિ ઇમસ્સાનન્તરં દટ્ઠબ્બં. ગિમ્હાનસ્સ પઠમદિવસતો પટ્ઠાય ઉપ્પન્નમેવ હિ પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા ''કિં અતીતવસ્સે ઇદં વસ્સાવાસિક''ન્તિઆદિના પુચ્છિતબ્બં, તેનેવ પરતોપિ વક્ખતિ ''ગિમ્હાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય વુત્તે પન માતિકા આરોપેતબ્બા 'અતીતવસ્સાવાસસ્સ પઞ્ચ માસા અતિક્કન્તા, અનાગતો ચાતુમાસચ્ચયેન ભવિસ્સતિ, કતરવસ્સાવાસસ્સ દેસી'તિ. સચે 'અતીતવસ્સંવુત્થાનં દમ્મી'તિ વદતિ, તંઅન્તોવસ્સંવુત્થાનમેવ પાપુણાતી''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯). પોત્થકેસુ પન ''અનત્થતકથિનસ્સપિ પઞ્ચ માસે પાપુણાતી''તિ ઇમસ્સાનન્તરં ''કસ્મા? પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા''તિ ઇદં લિખન્તિ, તં ન યુજ્જતિ. ન હિ પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નં સન્ધાય ''અનત્થતકથિનસ્સપિ પઞ્ચ માસે પાપુણાતી''તિ વુત્તં, ન ચ પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નં વુત્થવસ્સસ્સેવ પાપુણાતિ, સમ્મુખીભૂતાનં સબ્બેસં પાપુણાતિ, તેનેવ પરતો વક્ખતિ ''અસુકવિહારે વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સાતિ વદતિ, તત્ર વસ્સંવુત્થાનમેવ યાવ કથિનસ્સુબ્ભારા પાપુણાતિ. સચે પન ગિમ્હાનં પઠમદિવસતો પટ્ઠાય એવં વદતિ, તત્ર સમ્મુખીભૂતાનં સબ્બેસં પાપુણાતિ. કસ્મા? પિટ્ઠિસમયે ઉપ્પન્નત્તા''તિ (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૩૭૯).

ઠિતિકા પન ન તિટ્ઠતીતિ એત્થ અટ્ઠિતાય ઠિતિકાય પુન અઞ્ઞસ્મિં ચીવરે ઉપ્પન્ને સચે એકો ભિક્ખુ આગચ્છતિ, મજ્ઝે છિન્દિત્વા દ્વીહિપિ ગહેતબ્બં. ઠિતાય પન ઠિતિકાય પુન અઞ્ઞસ્મિં ચીવરે ઉપ્પન્ને સચે નવકતરો આગચ્છતિ, ઠિતિકા હેટ્ઠા ગચ્છતિ. સચે વુડ્ઢતરો આગચ્છતિ, ઠિતિકા ઉદ્ધમારોહતિ. અથ અઞ્ઞો નત્થિ, પુન અત્તનો પાપેત્વા ગહેતબ્બં. **દુગ્ગહિતાનિ હોન્તી**તિ એત્થ સઙ્ઘિકાનેવ હોન્તીતિ અધિપ્પાયો. **ગહિતમેવ નામા**તિ ''ઇમસ્સ ઇદં પત્ત''ન્તિ કિઞ્ચાપિ ન વિદિતં, તે પન ભાગા અત્થતો તેસં પત્તાયેવાતિ અધિપ્પાયો. **ઇતોવા**તિ થેરાનં દાતબ્બતોયેવ.

સઙ્ઘિકચીવરુપ્પાદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપનન્દસક્યપુત્તવત્થુકથાવણ્ણના

૩૬૪. **સત્તાહવારેન અરુણમેવ ઉટ્ઠાપેતી**તિ એતં વચનમત્તમેવ એકસ્મિં વિહારે સત્તાહકિચ્ચાભાવતો. **ઇદન્તિ** એકાધિપ્પાયદાનં. **નાનાલાભેહી**તિઆદીસુ નાના વિસું વિસું લાભો એતેસૂતિ નાનાલાભા, દ્વે વિહારા, તેહિ **નાનાલાભેહિ**. નાના વિસું વિસું પાકારાદીહિ પરિચ્છિન્નો ઉપચારો એતેસન્તિ નાનૂપચારા, તેહિ **નાનૂપચારેહિ**. **એકસીમવિહારેહી**તિ એકૂપચારસીમાયં દ્વીહિ વિહારેહિ.

ગિલાનવત્થુકથાવણ્ણના

૩૬૫. **પલિપન્નો**તિ નિમુગ્ગો, મક્ખિતોતિ અત્થો. **ઉચ્ચારેત્વા**તિ ઉક્ખિપિત્વા. **સમાનાચરિયકો**તિ એત્થ સચેપિ એકસ્સ આચરિયસ્સ એકો અન્તેવાસિકો હોતિ, એકો સદ્ધિવિહારિકો, એતેપિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સમાનાચરિયકા એવાતિ વદન્તિ.

૩૬૬. ભેસજ્જં યોજેતું અસમત્થો હોતીતિ વેજ્જેન ‘‘ઇદઞ્ચિદઞ્ચ ભેસજ્જં ગહેત્વા ઇમિના યોજેત્વા દાતબ્બ’’ન્તિ વુત્તે તથા કાતું અસમત્થોતિ અત્થો. **નીહાતુ**ન્તિ નીહરિતું, છડ્ડેતુન્તિ અત્થો.

મતસન્તકકથાવણ્ણના

૩૬૭-૩૬૯. ભિક્ખુસ્સ કાલકતેતિ એત્થ **કાલકત**-સદ્દો ભાવસાધનોતિ આહ ‘‘**કાલકિરિયાયા**’’તિ. **તત્થ તત્થ સઙ્ઘસ્સા**તિ તસ્મિં તસ્મિં વિહારે સઙ્ઘસ્સ.

સઙ્ઘે ભિન્ને ચીવરુપ્પાદકથાવણ્ણના

૩૭૬. યત્થ પન દક્ખિણોદકં પમાણન્તિ ભિક્ખૂ યસ્મિં રટ્ઠે દક્ખિણોદકપઅગ્ગહણમત્તેનપિ દેય્યધમ્મસ્સ સામિનો હોન્તીતિ અધિપ્પાયો. **પરસમુદ્દે**તિ જમ્બુદીપે.

૩૭૮. મતકચીવરં અધિટ્ઠાતીતિ એત્થ મગ્ગં ગચ્છન્તો તસ્સ કાલકિરિયં સુત્વા અવિહારટ્ઠાને ચે દ્વાદસરતનબ્ભન્તરે અઞ્ઞેસં ભિક્ખૂનં અભાવં ઞત્વા ‘‘ઇદં ચીવરં મય્હં પાપુણાતી’’તિ અધિટ્ઠાતિ, સ્વાધિટ્ઠિતં.

અટ્ઠચીવરમાતિકાકથાવણ્ણના

૩૭૯. પુગ્ગલાધિટ્ઠાનનયેન વુત્તન્તિ ‘‘સીમાયદાન’’ન્તિઆદિના વત્તબ્બે ‘‘સીમાય દેતી’’તિઆદિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનનયેન વુત્તં. **પરિક્ખેપારહટ્ઠાનેન પરિચ્છિન્ના**તિ ઇમિના અપરિક્ખિત્તસ્સ વિહારસ્સ ધુવસન્નિપાતટ્ઠાનાદિતો પઠમલેડ્ડુપાતસ્સ અન્તો ઉપચારસીમાતિ દસ્સેતિ. ઇદાનિ દુતિયલેડ્ડુપાતસ્સ અન્તોપિ ઉપચારસીમાયેવાતિ દસ્સેતું ‘‘**અપિચા**’’તિઆદિ આરદ્ધં. ધુવસન્નિપાતટ્ઠાનમ્પિ પરિયન્તગતમેવ ગહેતબ્બં. ભિક્ખુનીનં આરામપ્પવેસનસેનાસનાપુચ્છનાદિ પરિવાસમાનત્તારોચનવસ્સચ્છેદનિસ્સયસેનાસનગ્ગાહાદિ વિધાનન્તિ ઇદં સબ્બં ઇમિસ્સાયેવ ઉપચારસીમાય વસેન વેદિતબ્બં. લાભત્થાય ઠપિતસીમા **લાભસીમા.** સમાનસંવાસઅવિપ્પવાસસીમાસુ દિન્નસ્સ ઇદં નાનત્તં – ‘‘અવિપ્પવાસસીમાય દમ્મી’’તિ દિન્નં ગામટ્ઠાનં ન પાપુણાતિ. કસ્મા? ‘‘ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચા’’તિ વુત્તત્તા. ‘‘સમાનસંવાસકસીમાય દમ્મી’’તિ દિન્નં પન ગામે ઠિતાનમ્પિ પાપુણાતીતિ.

બુદ્ધાધિવુત્થોતિ બુદ્ધેન ભગવતા અધિવુત્થો. **એકસ્મિ**ન્તિ એકસ્મિં વિહારે. **પાકવટ્ટ**ન્તિ દાનવટ્ટં. **વત્તતી**તિ પવત્તતિ. **પંસુકૂલિકાનમ્પિ વટ્ટતી**તિ ‘‘તુય્હં દેમા’’તિ અવત્વા ‘‘ભિક્ખૂનં દેમ, થેરાનં દેમા’’તિ વુત્તત્તા પંસુકૂલિકાનં વટ્ટતિ. **વિચારિતમેવા**તિ ઉપાહનત્થવિકાદીનમત્થાય વિચારિતમેવ.

ઉપડ્ઢં દાતબ્બન્તિ યં ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દિન્નં, તતો ઉપડ્ઢં ભિક્ખૂનં, ઉપડ્ઢં ભિક્ખુનીનં દાતબ્બં. સચેપિ એકો ભિક્ખુ હોતિ એકા વા ભિક્ખુની, અન્તમસો અનુપસમ્પન્નસ્સપિ ઉપડ્ઢમેવ દાતબ્બં. ‘‘**ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ ભિક્ખુનીનઞ્ચ તુય્હઞ્ચા’’તિ વુત્તે પન પુગ્ગલો વિસું ન લભતી**તિ ઇદં અટ્ઠકથાપમાણેનેવ ગહેતબ્બં. ન હેત્થ વિસેસકારણં ઉપલબ્ભતિ. તથા હિ ‘‘ઉભતોસઙ્ઘસ્સ ચ તુય્હઞ્ચ દમ્મી’’તિ વુત્તે સામઞ્ઞવિસેસવચનેહિ સઙ્ગહિતત્તા યથા પુગ્ગલો વિસું લભતિ, એવમિધાપિ ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ તુય્હઞ્ચા’’તિ સામઞ્ઞવિસેસવચનસબ્ભાવતો ભવિતબ્બમેવ વિસું પુગ્ગલપટિવીસેનાતિ વિઞ્ઞાયતિ, તસ્મા અટ્ઠકથાવચનમેવેત્થ પમાણં. **પાપુણનટ્ઠાનતો એકમેવ લભતી**તિ અત્તનો વસ્સગ્ગેન પત્તટ્ઠાનતો એકમેવ કોટ્ઠાસં લભતિ. તત્થ કારણમાહ ‘‘**કસ્મા? ભિક્ખુસઙ્ઘગ્ગહણેન ગહિતત્તા**’’તિ,

ભિક્ખુસઙ્ઘગ્ગહણેનેવ પુગ્ગલસ્સપિ ગહિતત્તાતિ અધિપ્પાયો. **ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ હરાતિ વુત્તેપિ હરિતબ્બન્તિ** ઈદિસં ગિહિવેય્યાવચ્ચં ન હોતીતિ કત્વા વુત્તં.

લક્ખણઞ્ઞૂ વદન્તીતિ ઇદં સન્નિટ્ઠાનવચનં, અટ્ઠકથાસુ અનાગતત્તા પન એવં વુત્તં. **બહિઉપચારસીમાયં... પે॰... સબ્બેસં પાપુણાતી**તિ યત્થ કત્થચિ વુત્થવસ્સાનં સબ્બેસં પાપુણાતીતિ અધિપ્પાયો. તેનેવ **માતિકાટ્ઠકથાય**મ્પિ (કઙ્ખા॰ અટ્ઠ॰ અકાલચીવરસિક્ખાપદવણ્ણના) ''સચે પન બહિઉપચારસીમાયં ઠિતો 'વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સા'તિ વદતિ, યત્થ કત્થચિ વુત્થવસ્સાનં સબ્બેસં સમ્પત્તાનં પાપુણાતી''તિ વુત્તં. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન ''વસ્સાવાસસ્સ અનનુરૂપે પદેસે ઠત્વા વુત્તત્તા વસ્સંવુત્થાનં અવુત્થાનઞ્ચ સબ્બેસં પાપુણાતી''તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં. ન હિ ''વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સ દમ્મી''તિ વુત્તે અવુત્થવસ્સાનં પાપુણાતિ. **એવં વદતી**તિ ''વસ્સંવુત્થસઙ્ઘસ્સ દમ્મી''તિ વદતિ. **ઉદ્દેસં ગહેતું આગતો**તિ તસ્સ સન્તિકે ઉદ્દેસં અગહિતપુબ્બસ્સપિ ઉદ્દેસં ગણ્હિસ્સામીતિ આગતકાલતો પટ્ઠાય અન્તેવાસિકભાવૂપગમનતો વુત્તં. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

અટ્ઠચીવરમાતિકાકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચીવરક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ચમ્પેય્યક્ખન્ધકં

કસ્સપગોત્તભિક્ખુવત્થુકથાવણ્ણના

૩૮૦. ચમ્પેય્યક્ખન્ધકે **ચમ્પાયન્તિ** એવંનામકે નગરે. તસ્સ હિ નગરસ્સ આરામપોક્ખરણીઆદીસુ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ ચમ્પકરુક્ખાવ ઉસ્સન્ના અહેસું, તસ્મા ‘‘ચમ્પા’’તિ સઙ્ખં અગમાસિ. **ગગ્ગરાય પોક્ખરણિયા તીરે**તિ તસ્સ ચમ્પાનગરસ્સ અવિદૂરે ગગ્ગરાય નામ રાજમહેસિયા ખણિતત્તા ‘‘ગગ્ગરા’’તિ લદ્ધવોહારા પોક્ખરણી અત્થિ, તસ્સા તીરે સમન્તતો નીલાદિપઞ્ચવણ્ણકુસુમપટિમણ્ડિતં મહન્તં ચમ્પકવનં, તસ્મિં ભગવા કુસુમગન્ધસુગન્ધે ચમ્પકવને વિહરતિ. તં સન્ધાય ‘‘ગગ્ગરાય પોક્ખરણિયા તીરે’’તિ વુત્તં. **તન્તિબદ્ધો**તિ **તન્તિ** વુચ્ચતિ બ્યાપારો, તત્થ બદ્ધો પસુતો ઉસ્સુક્કં આપન્નોતિ અત્થો, તસ્મિં આવાસે અકતં સેનાસનં કરોતિ, જિણ્ણં પટિસઙ્ખરોતિ, કતે ઇસ્સરો હોતીતિ અધિપ્પાયો. તેનાહ ‘‘**તસ્મિં આવાસે કત્તબ્બત્તા તન્તિપટિબદ્ધો**’’તિ, કત્તબ્બકમ્મે ઉસ્સાહમાપન્નોતિ અત્થો.

ઞત્તિવિપન્નકમ્માદિકથાવણ્ણના

૩૮૫-૩૮૭. **પટિક્કોસન્તેસૂ**તિ નિવારેન્તેસુ. **હાપનં વા અઞ્ઞથા કરણં વા નત્થી**તિ ઞત્તિકમ્મસ્સ એકાય એવ ઞત્તિયા કત્તબ્બત્તા તતો હાપનં ન સમ્ભવતિ, અનુસ્સાવનાય અભાવતો પચ્છા ઞત્તિઠપનવસેન દ્વીહિ ઞત્તીહિ કરણવસેન ચ અઞ્ઞથા કરણં નત્થિ.

ચતુવગ્ગકરણાદિકથાવણ્ણના

૩૮૯. ઉક્ખેપનીયકમ્મકતો **કમ્મનાનાસંવાસકો**, ઉક્ખિત્તાનુવત્તકો **લદ્ધિનાનાસંવાસકો**.

દ્વેનિસ્સારણાદિકથાવણ્ણના

૩૯૫. **અપ્પત્તો નિસ્સારણન્તિ** એત્થ **નિસ્સારણકમ્મં** નામ કુલદૂસકાનઞ્ઞેવ અનુઞ્ઞાતં, અયઞ્ચ ‘‘બાલો હોતિ અબ્યત્તો’’તિઆદિના નિદ્દિટ્ઠો કુલદૂસકો ન હોતિ, તસ્મા ‘‘અપ્પત્તો’’તિ વુત્તો . યદિ એવં કથં સુનિસ્સારિતો હોતીતિ? બાલઅબ્યત્તતાદિયુત્તસ્સપિ કમ્મક્ખન્ધકે ‘‘આકઙ્ખમાનો સઙ્ઘો પબ્બાજનીયકમ્મં કરેય્યા’’તિ (ચૂળવ॰ ૨૭) વુત્તત્તા. તેનેવાહ ‘‘**તઞ્ચેસ...પે॰... તસ્મા સુનિસ્સારિતો હોતી**’’તિ. તત્થ **તન્તિ** પબ્બાજનીયકમ્મં. **એસો**તિ ‘‘બાલો’’તિઆદિના નિદ્દિટ્ઠો. **આવેણિકેન લક્ખણેના**તિ પબ્બાજનીયકમ્મસ્સ આવેણિકભૂતેન કુલદૂસકભાવલક્ખણેન.

તઞ્ચે સઙ્ઘો નિસ્સારેતિ, સુનિસ્સારિતોતિ એત્થ અધિપ્પેતસ્સ પબ્બાજનીયકમ્મસ્સ વસેન અત્થં દસ્સેત્વા ઇદાનિ યદિ ‘‘તઞ્ચે સઙ્ઘો નિસ્સારેતી’’તિ તજ્જનીયાદિકમ્મવસેન નિસ્સારણા અધિપ્પેતા, તદા નિસ્સારણં સમ્પત્તોયેવ તજ્જનીયાદિવસેન સુનિસ્સારિતોતિ બ્યતિરેકમુખેન અત્થં દસ્સેતું પુન ‘‘**તઞ્ચે સઙ્ઘો નિસ્સારેતી**’’તિ ઉલ્લિઙ્ગેત્વા અત્થો કથિતો. નત્થિ એતસ્સ અપદાનં અવખણ્ડનં આપત્તિપરિયન્તોતિ **અનપદાનો**. **એકેકેનપિ અઙ્ગેન નિસ્સારણા અનુઞ્ઞાતા**તિ કમ્મક્ખન્ધકે અનુઞ્ઞાતા. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

દ્વેનિસ્સારણાદિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચમ્પેય્યક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. કોસમ્બકક્ખન્ધકં

કોસમ્બકવિવાદકથાવણ્ણના

૪૫૧. કોસમ્બકક્ખન્ધકે **સચે હોતિ, દેસેસ્સામી**તિ સુબ્બચતાય સિક્ખાકામતાય ચ આપત્તિં પસ્સિ. **નત્થિ આપત્તી**તિ અનાપત્તિપક્ખોપિ એત્થ સમ્ભવતીતિ અધિપ્પાયેનાહ. સા પનાપત્તિ એવ. તેનાહ "**સો તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ અહોસી**"તિ.

૪૫૩-૪૫૪. **સમ્ભમઅત્થવસેના**તિ તુરિતત્થવસેન. "**અકારણે તુમ્હેહિ સો ભિક્ખુ ઉક્ખિત્તો**"**તિ વદેય્યા**તિ યસ્મા પુબ્બે વિનયધરસ્સ વચનેન ''સચે આપત્તિ હોતિ, દેસેસ્સામી''તિ અનેન પટિઞ્ઞાતં, ઇદાનિપિ તસ્સેવ વચનેન ''અસઞ્ચિચ્ચ અસ્સતિયા કતત્તા નત્થેત્થ આપત્તી''તિ અનાપત્તિસઞ્ઞી, તસ્મા ''અકારણે તુમ્હેહિ સો ભિક્ખુ ઉક્ખિત્તો''તિ ઉક્ખેપકે ભિક્ખૂ યદિ વદેય્યાતિ અધિપ્પાયો. **ઉક્ખિત્તાનુવત્તકે વા** "**તુમ્હે આપત્તિં આપન્ના**"**તિ વદેય્યા**તિ યસ્મા વત્થુજાનનચિત્તેનાયં સચિત્તકા આપત્તિ, અયઞ્ચ ઉદકાવસેસે ઉદકાવસેસસઞ્ઞી, તસ્મા સાપત્તિકસ્સેવ ''તુમ્હે છન્દાગતિં ગચ્છથા''તિ અધિપ્પાયેન ''તુમ્હે આપત્તિં આપન્ના''તિ ઉક્ખિત્તાનુવત્તકે વદેય્ય.

૪૫૫-૪૫૬. **કમ્મં કોપેતી**તિ ''નાનાસંવાસકચતુત્થો ચે, ભિક્ખવે, કમ્મં કરેય્ય, અકમ્મં ન ચ કરણીય''ન્તિઆદિવચનતો (મહાવ॰ ૩૮૯) સચે સઙ્ઘો તં ગણપૂરકં કત્વા કમ્મં કરેય્ય, અયં તત્થ નિસિન્નોપિ તં કમ્મં કોપેતીતિ અધિપ્પાયો. **ઉપચારં મુઞ્ચિત્વા**તિ એત્થ **ઉપચારો** નામ અઞ્ઞમઞ્ઞં હત્થેન પાપુણનટ્ઠાનં.

૪૫૭. **ભણ્ડનજાતા**તિઆદીસુ કલહસ્સ પુબ્બભાગો ભણ્ડનં નામ, તં જાતં એતેસન્તિ **ભણ્ડનજાતા**, હત્થપરામાસાદિવસેન મત્થકં પત્તો કલહો જાતો એતેસન્તિ **કલહજાતા**, વિરુદ્ધવાદભૂતં વાદં આપન્નાતિ **વિવાદાપન્ના. મુખસત્તીહી**તિ વાચાસત્તીહિ. **વિતુદન્તા**તિ વિજ્ઝન્તા . **ભગવન્તં એતદવોચા**તિ ''ઇધ, ભન્તે, કોસમ્બિયં ભિક્ખૂ ભણ્ડનજાતા''તિઆદિવચનં અવોચ, તઞ્ચ ખો નેવ પિયકમ્યતાય, ન ભેદાધિપ્પાયેન, અથ ખો અત્થકામતાય હિતકામતાય. સામગ્ગીકારકો કિરેસ ભિક્ખુ, તસ્માસ્સ એતદહોસિ ''યથા ઇમે ભિક્ખૂ વિવાદં આરદ્ધા, ન સક્કા મયા, નાપિ અઞ્ઞેન ભિક્ખુના સમગ્ગે કાતું, અપ્પેવ નામ સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલો ભગવા સયં વા ગન્ત્વા અત્તનો વા સન્તિકં પક્કોસાપેત્વા એતેસં ભિક્ખૂનં ખન્તિમેત્તાપટિસંયુત્તં સારણીયધમ્મદેસનં કથેત્વા સામગ્ગિં કરેય્યા''તિ અત્થકામતાય હિતકામતાય ગન્ત્વા અવોચ. **તસ્મા એવમાહા**તિ અત્થકામત્તા એવમાહ, ન ભગવતો વચનં અનાદિયન્તો. યે પન તદા સત્થુ વચનં ન ગણ્હિંસુ, તે કિઞ્ચિ અવત્વા તુણ્હીભૂતા મઙ્કુભૂતા અટ્ઠંસુ, તસ્મા ઉભયેસમ્પિ સત્થરિ અગારવપટિપત્તિ નાહોસિ.

કોસમ્બકવિવાદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દીઘાવુવત્થુકથાવણ્ણના

૪૫૮. **અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિઆદીસુ **ભૂતપુબ્બન્તિ** ઇદં ભગવા પથવીગતં નિધિં ઉદ્ધરિત્વા પુરતો રાસિં કરોન્તો વિય ભવપટિચ્છન્નં પુરાવુત્થં દસ્સેન્તો આહ. **અડ્ઢો**તિ ઇસ્સરો. યો કોચિ અત્તનો સન્તકેન વિભવેન અડ્ઢો હોતિ, અયં પન ન કેવલં અડ્ઢોયેવ, મહદ્ધનો મહતા અપરિમાણસઙ્ખેન ધનેન સમન્નાગતોતિ આહ "**મહદ્ધનો**"તિ. ભુઞ્જિતબ્બતો પરિભુઞ્જિતબ્બતો વિસેસતો કામા ભોગા નામ, તસ્મા પઞ્ચકામગુણવસેન મહન્તા

ઉળારા ભોગા અસ્સાતિ **મહાભોગો**. મહન્તં સેનાબલઞ્ચેવ થામબલઞ્ચ એતસ્સાતિ **મહબ્બલો**. મહન્તો હત્થિઅસ્સાદિવાહનો એતસ્સાતિ **મહાવાહનો**. મહન્તં વિજિતં રટ્ઠં એતસ્સાતિ **મહાવિજિતો**. **પરિપુણ્ણકોસકોટ્ઠાગારોતિ** **કોસો** વુચ્ચતિ ભણ્ડાગારસારગબ્ભો, **કોટ્ઠં** વુચ્ચતિ ધઞ્ઞસ્સ આઠપનટ્ઠાનં, કોટ્ઠભૂતં અગારં **કોટ્ઠાગારં**, નિદહિત્વા ઠપિતેન ધનેન પરિપુણ્ણકોસો ધઞ્ઞાનઞ્ચ પરિપુણ્ણકોટ્ઠાગારોતિ અત્થો.

અથ વા ચતુબ્બિધો કોસો હત્થી અસ્સા રથા પત્તીતિ. યથા હિ અસિનો તિક્ખભાવપરિપાલકો પરિચ્છદો ‘‘કોસો’’તિ વુચ્ચતિ, એવં રઞ્ઞો તિક્ખભાવપરિપાલકત્તા ચતુરઙ્ગિની સેના ‘‘કોસો’’તિ વુચ્ચતિ. તિવિધં કોટ્ઠાગારં ધનકોટ્ઠાગારં ધઞ્ઞકોટ્ઠાગારં વત્થકોટ્ઠાગારન્તિ. તં સબ્બમ્પિ પરિપુણ્ણમસ્સાતિ **પરિપુણ્ણકોસકોટ્ઠાગારો**. **ચતુરઙ્ગિનિં સેનન્તિ** હત્થિઅસ્સરથપત્તિસઙ્ખાતેહિ ચતૂહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં સેનં. **સન્નય્હિત્વાતિ** ચમ્મપટિમુઞ્ચનાદીહિ સન્નાહં કારેત્વા. **અબ્ભુય્યાસીતિ** અભિઉય્યાસિ, અભિમુખો હુત્વા નિક્ખમીતિ અત્થો. **એકસઙ્ઘાતમ્પીતિ** એકપ્પહારમ્પિ. **ધોવનન્તિ** ધોવનુદકં. **પરિનેત્વાતિ** નીહરિત્વા. ‘‘અનત્થદો’’તિ વત્તબ્બે દ-કારસ્સ ત-કારં કત્વા ‘‘અનત્થતો’’તિ વુત્તન્તિ આહ ‘‘**અથ વા**’’તિઆદિ.

૪૬૪. વગ્ગભાવેન વા પુથુ નાના સદ્દો અસ્સાતિ **પુથુસદ્દો**. **સમજનોતિ** ભણ્ડને સમજ્ઝાસયો જનો. **તત્થાતિ** તસ્મિં જનકાયે. **અહં બાલોતિ ન મઞ્ઞિત્થાતિ** બાલલક્ખણે ઠિતોપિ ‘‘અહં બાલો’’તિ ન મઞ્ઞિ. **ભિય્યો ચાતિ** અત્તનો બાલભાવસ્સ અજાનનતો ભિય્યો ચ ભણ્ડનસ્સ ઉપરિફોટો વિય સઙ્ઘભેદસ્સ અત્તનો કારણભાવમ્પિ ઉપ્પજ્જમાનં ન મઞ્ઞિત્થ નાઞ્ઞાસિ.

કલહવસેન પવત્તવાચાયેવ ગોચરા એતેસન્તિ **વાચાગોચરા**. **મુખાયામન્તિ** વિવદનવસેન મુખં આયામેત્વા ભાણિનો. **ન તં જાનન્તીતિ** તં કલહં ન જાનન્તિ. કલહં કરોન્તો ચ તં ન જાનન્તો નામ નત્થિ. યથા પન ન જાનન્તિ, તં દસ્સેતું આહ ‘‘**એવં સાદીનવો અય**’’ન્તિ, અયં કલહો નામ અત્તનો પરેસઞ્ચ અત્થહાપનતો અનત્થુપ્પાદનતો દિટ્ઠેવ ધમ્મે સમ્પરાયે ચ સાદીનવો સદોસોતિ અત્થો. **તં ન જાનન્તીતિ** તં કલહં ન જાનન્તિ. કથં ન જાનન્તીતિ આહ ‘‘**એવં સાદીનવો અય**’’ન્તિ, ‘‘એવં સાદીનવો અયં કલહો’’તિ એવં તં કલહં ન જાનન્તીતિ અત્થો.

અક્કોચ્છિ મન્તિઆદીસુ **અક્કોચ્છીતિ** અક્કોસિ. **અવધીતિ** પહરિ. **અજિનીતિ** કૂટસક્ખિઓતારણેન વા વાદપટિવાદેન વા કરણુત્તરિયકરણેન વા અજેસિ. **અહાસીતિ** મમ સન્તકં પત્તાદીસુ કિઞ્ચિદેવ અવહરિ . **યે ચ તન્તિ** યે કેચિ દેવા વા મનુસ્સા વા ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા તં ‘‘અક્કોચ્છિ મ’’ન્તિઆદિવત્થુકં કોધં સકટધુરં વિય નદ્ધિના પૂતિમચ્છાદીનિ વિય ચ કુસાદીહિ પુનપ્પુનં વેઠેન્તા **ઉપનય્હન્તિ** ઉપનાહવસેન અનુબન્ધન્તિ, તેસં સકિં ઉપ્પન્નં વેરં ન સમ્મતીતિ અત્થો.

યે ચ તં નુપનય્હન્તીતિ અસ્સતિયા અમનસિકારવસેન વા કમ્મપચ્ચવેક્ખણાદિવસેન વા યે તં અક્કોસાદિવત્થુકં કોધં ‘‘તયાપિ કોચિ નિદ્દોસો પુરિમભવે અક્કુટ્ઠો ભવિસ્સતિ, પહટો ભવિસ્સતિ, કૂટસક્ખિં ઓતારેત્વા જિતો ભવિસ્સતિ, કસ્સચિ તે પસય્હ કિઞ્ચિ અચ્છિન્નં ભવિસ્સતિ, તસ્મા નિદ્દોસો હુત્વાપિ અક્કોસાદીનિ પાપુણાસી’’તિ એવં ન ઉપનય્હન્તિ , તેસુ પમાદેન ઉપ્પન્નમ્પિ વેરં ઇમિના અનુપનય્હનેન નિરિન્ધનો વિય જાતવેદો ઉપસમ્મતિ.

ન હિ વેરેન વેરાનીતિ યથા હિ ખેળસિઙ્ઘાણિકાદિઅસુચિમક્ખિતં ઠાનં તેહેવ અસુચીહિ ધોવન્તો સુદ્ધં નિગ્ગન્ધં કાતું ન સક્કોતિ, અથ ખો તં ઠાનં ભિય્યોસો મત્તાય અસુદ્ધતરઞ્ચ દુગ્ગન્ધતરઞ્ચ હોતિ, એવમેવ અક્કોસન્તં પચ્ચક્કોસન્તો પહરન્તં પટિપહરન્તો વેરેન વેરં વૂપસમેતું ન સક્કોતિ, અથ ખો ભિય્યો વેરમેવ કરોતિ. ઇતિ વેરાનિ નામ વેરેન કિસ્મિઞ્ચિપિ કાલે ન સમ્મન્તિ, અથ ખો વડ્ઢન્તિયેવ. **અવેરેન ચ સમ્મન્તી**તિ યથા પન તાનિ ખેળાદીનિ અસુચીનિ વિપ્પસન્નેન ઉદકેન ધોવિયમાનાનિ નસ્સન્તિ, તં ઠાનં સુદ્ધં હોતિ નિગ્ગન્ધં, એવમેવ અવેરેન ખન્તિમેત્તોદકેન યોનિસોમનસિકારેન પટિસઙ્ખાનેન પચ્ચવેક્ખણેન વેરાનિ વૂપસમ્મન્તિ પટિપ્પસ્સમ્ભન્તિ અભાવં ગચ્છન્તિ. **એસ ધમ્મો સનન્તનો**તિ એસ અવેરેન વેરૂપસમનસઙ્ખાતો પોરાણકો ધમ્મો સબ્બેસં બુદ્ધપચ્ચેકબુદ્ધખીણાસવાનં ગતમગ્ગો.

ન જાનન્તીતિ અનિચ્ચસઞ્ઞં ન પચ્ચુપટ્ઠાપેન્તીતિ અધિપ્પાયો. **તતો સમ્મન્તિ મેધગા**તિ તતો તસ્મા કારણા મેધગા કલહા સમ્મન્તિ વૂપસમં ગચ્છન્તિ. કથં તે સમ્મન્તીતિ આહ "**એવઞ્હી**"તિઆદિ. તત્થ **એવઞ્હિ તે જાનન્તા**તિ તે પણ્ડિતા ''મયં મચ્ચુસમીપં ગચ્છામા''તિ એવં જાનન્તા યોનિસોમનસિકારં ઉપ્પાદેત્વા મેધગાનં કલહાનં વૂપસમાય પટિપજ્જન્તિ, અથ નેસં તાય પટિપત્તિયા તે મેધગા સમ્મન્તીતિ અધિપ્પાયો.

તેસમ્પિ હોતિ સઙ્ગતીતિ યે માતાપિતૂનં અટ્ઠીનિ છિન્દન્તિ, પાણે હરન્તિ, ગવાદીનિ ચ પસય્હ ગણ્હન્તિ, એવં રટ્ઠં વિલુમ્પમાનાનં તેસમ્પિ સઙ્ગતિ હોતિ, કિમઙ્ગં પન તુમ્હાકં ન સિયાતિ અધિપ્પાયો.

વણ્ણાવણ્ણદીપનત્થં વુત્તાતિ ''બાલસહાયતાય ઇમે ભિક્ખૂ કલહપસુતા, પણ્ડિતસહાયાનં પન ઇદં ન સિયા''તિ પણ્ડિતસહાયસ્સ બાલસહાયસ્સ ચ વણ્ણાવણ્ણદીપનત્થં વુત્તા. **નિપક**ન્તિ નેપક્કપઞ્ઞાય સમન્નાગતં. **સાધુવિહારિ ધીર**ન્તિ ભદ્દકવિહારિં પણ્ડિતં. **પાકટપરિસ્સયે ચ પટિચ્છન્નપરિસ્સયે ચ અભિભવિત્વા**તિ સીહબ્યગ્ઘાદયો પાકટપરિસ્સયે ચ રાગભયદોસભયાદયો પટિચ્છન્નપરિસ્સયે ચાતિ સબ્બેવ પરિસ્સયે અભિભવિત્વા.

એકકા ચરિંસૂતિ ''ઇદં રજ્જં નામ મહન્તં પમાદટ્ઠાનં, કિં અમ્હાકં રજ્જેન કારિતેના''તિ રટ્ઠં પહાય તતો મહાઅરઞ્ઞં પવિસિત્વા તાપસપબ્બજ્જં પબ્બજિત્વા ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ એકકા ચરિંસૂતિ અત્થો.

એકસ્સ ચરિતં સેય્યોતિ પબ્બજિતસ્સ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય એકીભાવાભિરતસ્સ એકકસ્સેવ ચરિતં સેય્યોતિ અત્થો. **નત્થિ બાલે સહાયતા**તિ ચૂળસીલં મજ્ઝિમસીલં મહાસીલં દસ કથાવત્થૂનિ તેરસ ધુતગુણા વિપસ્સનાઞાણં ચત્તારો મગ્ગા ચત્તારિ ફલાનિ તિસ્સો વિજ્જા છ અભિઞ્ઞા અમતમહાનિબ્બાનન્તિ અયં સહાયતા નામ, સા બાલં નિસ્સાય અધિગન્તું ન સક્કાતિ નત્થિ બાલે સહાયતા. માતઙ્ગો અરઞ્ઞે **માતઙ્ગરઞ્ઞે**તિ સરલોપેન સન્ધિ. ''માતઙ્ગરઞ્ઞો''તિપિ પાઠો, અરઞ્ઞકો માતઙ્ગો વિયાતિ અત્થો. **માતઙ્ગ**-સદ્દેનેવ હત્થિભાવસ્સ વુત્તત્તા નાગવચનં તસ્સ મહત્તવિભાવનત્થન્તિ આહ "**નાગોતિ મહન્તાધિવચનમેત**"ન્તિ. મહન્તપરિયાયો હિ **નાગ**-સદ્દો હોતિ ''એતં નાગસ્સ નાગેન, ઈસાદન્તસ્સ હત્થિનો''તિઆદીસુ (ઉદા॰ ૩૫).

દીઘાવુવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બાલકલોણકગમનકથાવણ્ણના

૪૬૫. **બાલકલોણકારગામો**તિ ઉપાલિગહપતિસ્સ એવંનામકો ભોગગામો. **તેનુપસઙ્કમી**તિ ધમ્મસેનાપતિમહામોગ્ગલ્લાનત્થેરેસુ વા અસીતિમહાસાવકેસુ વા અન્તમસો ધમ્મભણ્ડાગારિકં આનન્દત્થેરમ્પિ કઞ્ચિ અનામન્તેત્વા સયમેવ પત્તચીવરમાદાય અનીકનિસ્સટો હત્થી વિય યૂથનિસ્સટો કાળસીહો વિય વાતચ્છિન્નો વલાહકો વિય ચ એકકોવ ઉપસઙ્કમિ. કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? ગણે કિરસ્સ આદીનવં દિસ્વા એકવિહારિં ભિક્ખું પસ્સિતુકામતા ઉદપાદિ, તસ્મા સીતાદિપીળિતો ઉણ્હાદિં પત્થયમાનો વિય ઉપસઙ્કમિ. અથ વા ભગવતા સો આદીનવો પગેવ પરિઞ્ઞાતો, ન તેન સત્થા નિબ્બિન્નો, તસ્મિં પન અન્તોવસ્સે કેચિ બુદ્ધવેનેય્યા નાહેસું, તેન અઞ્ઞત્થ ગમનં તેસં ભિક્ખૂનં દમનુપાયોતિ પાલિલેય્યકં ઉદ્દિસ્સ ગચ્છન્તો એકવિહારિં આયસ્મન્તં ભગું સમ્પહંસેતું તત્થ ગતો. એવં ગતે ચ સત્થરિ પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ આયસ્મન્તં આનન્દં આહંસુ ‘‘આવુસો આનન્દ સત્થા એકકોવ ગતો, મયં અનુબન્ધિસ્સામા’’તિ. ‘‘આવુસો, યદા ભગવા સામં સેનાસનં સંસામેત્વા પત્તચીવરમાદાય અનામન્તેત્વા ઉપટ્ઠાકે અનપલોકેત્વા ભિક્ખુસઙ્ઘં અદુતિયો ગચ્છતિ, તદા એકચારિકં ચરિતું ભગવતો અજ્ઝાસયો, સાવકેન નામ સત્થુ અજ્ઝાસયાનુરૂપં પટિપજ્જિતબ્બં, તસ્મા ન ઇમેસુ દિવસેસુ ભગવા અનુગન્તબ્બો’’તિ નિવારેસિ, સયમ્પિ નાનુગઞ્છિ. **ધમ્મિયા કથાયા**તિ એકીભાવે આનિસંસપટિસંયુત્તાય ધમ્મકથાય.

બાલકલોણકગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાચીનવંસદાયગમનકથાવણ્ણના

૪૬૬. **યેન પાચીનવંસદાયો**તિ તત્થ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? યથા નામ જિઘચ્છિતસ્સ ભોજને, પિપાસિતસ્સ પાનીયે, સીતેન ફુટ્ઠસ્સ ઉણ્હે, ઉણ્હેન ફુટ્ઠસ્સ સીતે, દુક્ખિતસ્સ સુખે અભિરુચિ ઉપ્પજ્જતિ, એવમેવ ભગવતો કોસમ્બકે ભિક્ખૂ અઞ્ઞમઞ્ઞં વિવાદાપન્ને અસમગ્ગવાસં વસન્તે, સમગ્ગવાસં વસન્તે આવજ્જેન્તસ્સ ઇમે તયો કુલપુત્તા આપાથમાગમિંસુ, અથ નેસં પગ્ગણ્હિતુકામો ઉપસઙ્કમિ ‘‘એવાયં પટિપત્તિઅનુક્કમેન કોસમ્બકાનં ભિક્ખૂનં વિનયનૂપાયો હોતી’’તિ. **વિહરન્તી**તિ સામગ્ગિરસં અનુભવમાના વિહરન્તિ.

દાયપાલોતિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૨૫) અરઞ્ઞપાલો. સો અરઞ્ઞં યથા ઇચ્છિતિચ્છિતપ્પદેસેન મનુસ્સા પવિસિત્વા તત્થ પુપ્ફં વા ફલં વા નિય્યાસં વા દબ્બસમ્ભારં વા ન હરન્તિ, એવં વતિયા પરિક્ખિત્તસ્સ અરઞ્ઞસ્સ યોજિતે દ્વારે નિસીદિત્વા અરઞ્ઞં રક્ખતિ, તસ્મા ‘‘દાયપાલો’’તિ વુત્તો. **અત્તકામરૂપા વિહરન્તી**તિ અત્તનો હિતં કામયમાનસભાવા હુત્વા વિહરન્તિ. યો હિ ઇમસ્મિં સાસને પબ્બજિત્વાપિ વેજ્જકમ્મદૂતકમ્મપહિણગમનાદીનં વસેન એકવીસતિઅનેસનાહિ જીવિકં કપ્પેતિ, અયં ન અત્તકામરૂપો નામ. યો પન ઇમસ્મિં સાસને પબ્બજિત્વા એકવીસતિઅનેસનં પહાય ચતુપારિસુદ્ધિસીલે પતિટ્ઠાય બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા સપ્પાયધુતઙ્ગં અધિટ્ઠાય અટ્ઠતિંસાય આરમ્મણેસુ ચિત્તરુચિયં કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા ગામન્તં પહાય અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા વિપસ્સનાય કમ્મં કુરુમાનો વિચરતિ, અયં અત્તકામો નામ. તેપિ તયો કુલપુત્તા એવરૂપા અહેસું. તેન વુત્તં ‘‘અત્તકામરૂપા વિહરન્તી’’તિ.

મા તેસં અફાસુમકાસીતિ તેસં અફાસુકં મા અકાસીતિ ભગવન્તં વારેસિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ ‘‘ઇમે કુલપુત્તા સમગ્ગા વિહરન્તિ, એકચ્ચસ્સ ચ ગતટ્ઠાને ભણ્ડનકલહવિવાદા વત્તન્તિ, તિખિણસિઙ્ગો ચણ્ડગોણો વિય ઓવિજ્ઝન્તો વિચરતિ, અથેકમગ્ગેન દ્વિન્નં ગમનં ન હોતિ, કદાચિ અયમ્પિ એવં કરોન્તો ઇમેસં કુલપુત્તાનં સમગ્ગવાસં ભિન્દેય્ય, પાસાદિકો ચ પનેસ સુવણ્ણવણ્ણો રસગિદ્ધો મઞ્ઞે, ગતકાલતો પટ્ઠાય પણીતદાયકાનં

અત્તનો ઉપટ્ઠાકાનં વણ્ણકથનાદીહિ ઇમેસં કુલપુત્તાનં અપ્પમાદવિહારં ભિન્દેય્ય, વસનટ્ઠાનાનિ ચાપિ એતેસં કુલપુત્તાનં નિબદ્ધાનિ પરિચ્છિન્નાનિ તિસ્સોવ પણ્ણસાલા તયો ચઙ્કમા તીણિ દિવાટ્ઠાનાનિ તીણિ મઞ્ચપીઠાનિ, અયં પન સમણો મહાકાયો વુડ્ઢતરો મઞ્ઞે ભવિસ્સતિ, સો અકાલે ઇમે કુલપુત્તે સેનાસના વુટ્ઠપેસ્સતિ, એવં સબ્બથાપિ એતેસં અફાસુ ભવિસ્સતી''તિ. તં અનિચ્છન્તો ''મા તેસં અફાસુમકાસી''તિ ભગવન્તં વારેતિ.

કિં પનેસ જાનન્તો વારેસિ અજાનન્તોતિ? અજાનન્તો. સમ્માસમ્બુદ્ધો હિ નામ યદા અનેકભિક્ખુસહસ્સપરિવારો બ્યામપ્પભાય અસીતિઅનુબ્યઞ્જનેહિ દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણસિરિયા ચ બુદ્ધાનુભાવં દસ્સેન્તો વિચરતિ, તદા ''કો એસો''તિ અપુચ્છિત્વાવ જાનિતબ્બો હોતિ. તદા પન ભગવા ''માસ્સુ કોચિ મમ બુદ્ધાનુભાવં અઞ્ઞાસી''તિ તથારૂપેન ઇદ્ધાભિસઙ્ખારેન સબ્બમ્પિ તં બુદ્ધાનુભાવં ચીવરગબ્ભેન વિય પટિચ્છાદેત્વા વલાહકગબ્ભેન પટિચ્છન્નો પુણ્ણચન્દો વિય સયમેવ પત્તચીવરમાદાય અઞ્ઞાતકવેસેન અગમાસિ. ઇતિ તં અજાનન્તોવ દાયપાલો વારેસિ.

એતદવોચાતિ થેરો કિર ''મા સમણા''તિ દાયપાલસ્સ કથં સુત્વા ચિન્તેસિ ''મયં તયો જના ઇધ વિહરામ, અઞ્ઞો પબ્બજિતો નામ નત્થિ, અયઞ્ચ દાયપાલો પબ્બજિતેન વિય સદ્ધિં કથેતિ, કો નુ ખો ભવિસ્સતી''તિ દિવાટ્ઠાનતો ઉટ્ઠાય દ્વારે ઠત્વા મગ્ગં ઓલોકેન્તો ભગવન્તં અદ્દસ. ભગવાપિ થેરસ્સ સહ દસ્સનેનેવ સરીરોભાસં મુઞ્ચિ, અસીતિઅનુબ્યઞ્જનવિરાજિતા બ્યામપ્પભા પસારિતસુવણ્ણપટો વિય વિરોચિત્થ. થેરો ''અયં દાયપાલો ફણકતઆસીવિસં ગીવાય ગહેતું હત્થં પસારેન્તો વિય લોકે અગ્ગપુગ્ગલેન સદ્ધિં કથેન્તોવ ન જાનાતિ, અઞ્ઞતરભિક્ખુના વિય સદ્ધિં કથેતી''તિ નિવારેન્તો એતં ''માવુસો, દાયપાલા''તિઆદિવચનં અવોચ.

તેનુપસઙ્કમીતિ કસ્મા ભગવતો પચ્ચુગ્ગમનં અકત્વાવ ઉપસઙ્કમિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ ''મયં તયો જના સમગ્ગવાસં વસામ, સચાહં એકકોવ પચ્ચુગ્ગમનં કરિસ્સામિ, સમગ્ગવાસો નામ ન ભવિસ્સતિ, પિયમિત્તે ગહેત્વાવ પચ્ચુગ્ગમનં કરિસ્સામિ. યથા ચ ભગવા મય્હં પિયો, એવં સહાયાનમ્પિ મે પિયો''તિ તેહિ સદ્ધિં પચ્ચુગ્ગમનં કાતુકામો સયં અકત્વા ઉપસઙ્કમિ. કેચિ પન ''તેસં થેરાનં પણ્ણસાલદ્વારે ચઙ્કમનકોટિયા ભગવતો આગમનમગ્ગો હોતિ, તસ્મા થેરો તેસં સઞ્ઞં દદમાનોવ ગતો''તિ વદન્તિ. **અભિક્કમથા**તિ ઇતો આગચ્છથ. **પાદે પક્ખાલેસી**તિ વિકસિતપદુમસન્નિભેહિ જાલહત્થેહિ મણિવણ્ણં ઉદકં ગહેત્વા સુવણ્ણવણ્ણેસુ પિટ્ઠિપાદેસુ ઉદકં આસિઞ્ચિત્વા પાદેન પાદં ઘંસેન્તો પક્ખાલેસિ. બુદ્ધાનં કાયે રજોજલ્લં નામ ન ઉપલિમ્પતિ, કસ્મા પક્ખાલેસીતિ? સરીરસ્સ ઉતુગ્ગહણત્થં તેસઞ્ચ ચિત્તસમ્પહંસનત્થં. અમ્હેહિ અભિહટેન ઉદકેન ભગવા પાદે પક્ખાલેસિ, પરિભોગં અકાસીતિ તેસં ભિક્ખૂનં બલવસોમનસ્સવસેન ચિત્તં પીણિતં હોતિ, તસ્મા પક્ખાલેસિ.

આયસ્મન્તં અનુરુદ્ધં ભગવા એતદવોચાતિ સો કિર તેસં વુડ્ઢતરો, તસ્સ સઙ્ગહે કતે સેસાનં કતોવ હોતીતિ થેરઞ્ઞેવ એતં ''કચ્ચિ વો અનુરુદ્ધા''તિઆદિવચનં અવોચ. **અનુરુદ્ધા**તિ વા એકસેસનયેન વુત્તં વિરૂપેકસેસસ્સપિ ઇચ્છિતબ્બત્તા, એવઞ્ચ કત્વા બહુવચનનિદ્દેસો ચ સમત્થિતો હોતિ. **કચ્ચી**તિ પુચ્છનત્થે નિપાતો. **વો**તિ સામિવચનં. ઇદં વુત્તં હોતિ – કચ્ચિ અનુરુદ્ધા તુમ્હાકં ખમનીયં, ઇરિયાપથો વો ખમતિ, કચ્ચિ યાપનીયં, કચ્ચિ વો જીવિતં યાપેતિ ઘટિયતિ, કચ્ચિ પિણ્ડકેન ન કિલમથ, કચ્ચિ તુમ્હાકં સુલભપિણ્ડં, સમ્પત્તે વો દિસ્વા મનુસ્સા ઉળુઙ્કયાગું વા કટચ્છુભિક્ખં વા દાતબ્બં મઞ્ઞન્તીતિ ભિક્ખાચારવત્તં પુચ્છતિ. કસ્મા? યસ્મા પચ્ચયેન અકિલમન્તેન સક્કા સમણધમ્મો કાતું, વત્તમેવ વા એતં પબ્બજિતાનં.

અથ તેન પટિવચને દિન્ને ''અનુરુદ્ધા તુમ્હે રાજપબ્બજિતા મહાપુઞ્ઞા, મનુસ્સા તુમ્હાકં અરઞ્ઞે વસન્તાનં અદત્વા કસ્સ અઞ્ઞસ્સ દાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ, તુમ્હે પન એતં ભુઞ્જિત્વા કિં નુ ખો મિગપોતકા વિય અઞ્ઞમઞ્ઞં ઘટ્ટેન્તા વિહરથ, ઉદાહુ સામગ્ગિભાવો વો અત્થી''તિ સામગ્ગિરસં પુચ્છન્તો **''કચ્ચિ પન વો અનુરુદ્ધા સમગ્ગા''**તિઆદિમાહ. તત્થ **ખીરોદકીભૂતા**તિ યથા ખીરઞ્ચ ઉદકઞ્ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસન્દતિ, વિસું ન હોતિ, એકત્તં વિય ઉપેતિ, કચ્ચિ એવં સામગ્ગિવસેન એકત્તુપગતચિત્તુપ્પાદા વિહરથાતિ પુચ્છતિ. **પિયચક્ખૂહી**તિ મેત્તચિત્તં પચ્ચુપટ્ઠાપેત્વા ઓલોકનતો પિયભાવદીપકાનિ ચક્ખૂનિ પિયચક્ખૂનિ નામ, ''કચ્ચિ તથારૂપેહિ ચક્ખૂહિ અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સન્તા વિહરથા''તિ પુચ્છતિ. **તગ્ઘા**તિ એકંસત્થે નિપાતો, એકંસેન મયં ભન્તેતિ વુત્તં હોતિ. **યથા કથં પના**તિ એત્થ **યથા**તિ નિપાતમત્તં, **કથ**ન્તિ કારણપુચ્છા, કથં પન તુમ્હે એવં વિહરથ, કેન કારણેન વિહરથ, તં મે કારણં બ્રૂહીતિ વુત્તં હોતિ.

મેત્તં કાયકમ્મન્તિ મેત્તચિત્તવસેન પવત્તં કાયકમ્મં. **આવિ ચેવ રહો ચા**તિ સમ્મુખા ચેવ પરમ્મુખા ચ. ઇતરેસુપિ એસેવ નયો. તત્થ સમ્મુખા કાયવચીકમ્માનિ સહવાસે લબ્ભન્તિ, ઇતરાનિ વિપ્પવાસે, મનોકમ્મં સબ્બત્થ લબ્ભતિ. યઞ્હિ સહેવ વસન્તેસુ એકેન મઞ્ચપીઠં વા દારુભણ્ડં વા મત્તિકાભણ્ડં વા બહિ દુન્નિક્ખિત્તં હોતિ, તં દિસ્વા ''કેનિદં વળઞ્જિત''ન્તિ અવઞ્ઞં અકત્વા અત્તના દુન્નિક્ખિત્તં વિય ગહેત્વા પટિસામેન્તસ્સ પટિજગ્ગિતબ્બયુત્તં વા પન ઠાનં પટિજગ્ગન્તસ્સ સમ્મુખા મેત્તં કાયકમ્મં નામ હોતિ. એકસ્મિં પક્કન્તે તેન દુન્નિક્ખિત્તં સેનાસનપરિક્ખારં તથેવ નિક્ખિપન્તસ્સ પટિજગ્ગિતબ્બયુત્તં વા પન ઠાનં પટિજગ્ગન્તસ્સ પરમ્મુખા મેત્તં કાયકમ્મં નામ હોતિ. સહવસન્તસ્સ પન થેરેહિ સદ્ધિં મધુરં સમ્મોદનીયકથં પટિસન્થારકથં સારણીયકથં ધમ્મકથં સરભઞ્ઞં સાકચ્છં પઞ્હપુચ્છનં પઞ્હવિસ્સજ્જનન્તિ એવમાદિકરણે સમ્મુખા મેત્તં વચીકમ્મં નામ હોતિ. થેરેસુ પન પક્કન્તેસુ ''મય્હં પિયસહાયો નન્દિયત્થેરો કિમિલત્થેરો એવં સીલસમ્પન્નો એવં આચારસમ્પન્નો''તિઆદિગુણકથને પરમ્મુખા મેત્તં વચીકમ્મં નામ હોતિ. ''મય્હં પિયમિત્તો નન્દિયત્થેરો કિમિલત્થેરો અવેરો હોતુ અબ્યાપજ્જો સુખી''તિ એવં સમન્નાહરતો પન સમ્મુખાપિ પરમ્મુખાપિ મેત્તં મનોકમ્મં હોતિયેવ.

નાના હિ ખો નો ભન્તે કાયાતિ અયઞ્હિ કાયો પિટ્ઠં વિય મત્તિકા વિય ચ ઓમદ્દિત્વા એકતો કાતું ન સક્કા. **એકઞ્ચ પન મઞ્ઞે ચિત્ત**ન્તિ ચિત્તં પન નો અત્તનો વિય અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ હિતભાવેન અવિરોધભાવેન ભેદાભાવેન સમગ્ગભાવેન એકમેવાતિ દસ્સેતિ. કથં પનેતે સકં ચિત્તં નિક્ખિપિત્વા ઇતરેસં ચિત્તવસેન વત્તિંસૂતિ? એકસ્સ પત્તે મલં ઉટ્ઠહતિ, એકસ્સ ચીવરં કિલિટ્ઠં હોતિ, એકસ્સ પરિભણ્ડકમ્મં હોતિ. તત્થ યસ્સ પત્તે મલં ઉટ્ઠિતં, તેન ''મમાવુસો પત્તે મલં ઉટ્ઠિતં, પચિતું વટ્ટતી''તિ વુત્તે ઇતરે ''મય્હં ચીવરં કિલિટ્ઠં ધોવિતબ્બં, મય્હં પરિભણ્ડં કાતબ્બ''ન્તિ અવત્વા અરઞ્ઞં પવિસિત્વા દારૂનિ આહરિત્વા ભિન્દિત્વા પત્તકટાહે બહલતનુમત્તિકાહિ લેપં કત્વા પત્તં પચિત્વા તતો પરં ચીવરં વા ધોવન્તિ, પરિભણ્ડં વા કરોન્તિ. ''મમાવુસો ચીવરં કિલિટ્ઠં, ધોવિતું વટ્ટતી''તિ ''મમ પણ્ણસાલા ઉક્લાપા, પરિભણ્ડં કાતું વટ્ટતી''તિ પઠમતરં આરોચિતેપિ એસેવ નયો.

ઇદાનિ તેસં અપ્પમાદલક્ખણં પુચ્છન્તો **''કચ્ચિ પન વો અનુરુદ્ધા''**તિઆદિમાહ. તત્થ **વો**તિ નિપાતમત્તં, પચ્ચત્તવચનં વા, કચ્ચિ તુમ્હેતિ અત્થો. **અમ્હાક**ન્તિ અમ્હેસુ તીસુ જનેસુ. **પિણ્ડાય પટિક્કમતી**તિ ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા પચ્ચાગચ્છતિ. **અવક્કારપાતિ**ન્તિ અતિરેકપિણ્ડપાતં અપનેત્વા ઠપનત્થાય એકં સમુગ્ગપાતિં ધોવિત્વા ઠપેતિ. **યો પચ્છા**તિ તે કિર થેરા ન એકતોવ ભિક્ખાચારં પવિસન્તિ. ફલસમાપત્તિરતા હેતે પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા વત્તપટિપત્તિં પૂરેત્વા સેનાસનં પવિસિત્વા કાલપરિચ્છેદં કત્વા ફલસમાપત્તિં અપ્પેત્વા

નિસીદન્તિ. તેસુ યો પઠમતરં નિસિન્નો અત્તનો કાલપરિચ્છેદવસેન પઠમતરં ઉટ્ઠાતિ, સો પિણ્ડાય ચરિત્વા પટિનિવત્તો ભત્તકિચ્ચટ્ઠાનં આગન્ત્વા જાનાતિ ''દ્વે ભિક્ખૂ પચ્છતો, અહં પઠમતરં આગતો''તિ. અથ પત્તં પિદહિત્વા આસનપઞ્ઞાપનાદીનિ કત્વા યદિ પત્તે પટિવીસમત્તમેવ હોતિ, નિસીદિત્વા ભુઞ્જતિ, યદિ અતિરેકં હોતિ, અવક્કારપાતિયં પક્ખિપિત્વા પાતિં પિધાય ભુઞ્જતિ, કતભત્તકિચ્ચો પત્તં ધોવિત્વા વોદકં કત્વા થવિકાય ઓસાપેત્વા પત્તચીવરં ગહેત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં પવિસતિ.

દુતિયોપિ આગન્ત્વાવ જાનાતિ ''એકો પઠમં આગતો, એકો પચ્છતો''તિ. સો સચે પત્તે ભત્તં પમાણમેવ હોતિ, ભુઞ્જતિ. સચે મન્દં, અવક્કારપાતિતો ગહેત્વા ભુઞ્જતિ. સચે અતિરેકં હોતિ, અવક્કારપાતિયં પક્ખિપિત્વા પમાણમેવ ભુઞ્જિત્વા પુરિમત્થેરો વિય વસનટ્ઠાનં પવિસતિ. તતિયોપિ આગન્ત્વાવ જાનાતિ ''દ્વે પઠમં આગતા, અહં પચ્છિમો''તિ. સોપિ દુતિયત્થેરો વિય ભુઞ્જિત્વા કતભત્તકિચ્ચો પત્તં ધોવિત્વા વોદકં કત્વા થવિકાય ઓસાપેત્વા આસનાનિ ઉક્ખિપિત્વા પટિસામેતિ, પાનીયઘટે વા પરિભોજનીયઘટે વા અવસેસઉદકં છડ્ડેત્વા ઘટે નિકુજ્જિત્વા અવક્કારપાતિયં સચે અવસેસભત્તં હોતિ, તં વુત્તનયેન જહિત્વા પાતિં ધોવિત્વા પટિસામેતિ, ભત્તગ્ગં સમ્મજ્જતિ, સો કચવરં છડ્ડેત્વા સમ્મજ્જનિં ઉક્ખિપિત્વા ઉપચિકાહિ મુત્તટ્ઠાને ઠપેત્વા પત્તચીવરમાદાય વસનટ્ઠાનં પવિસતિ. ઇદં થેરાનં બહિવિહારે અરઞ્ઞે ભત્તકિચ્ચકરણટ્ઠાને ભોજનસાલાય વત્તં. ઇદં સન્ધાય ''યો પચ્છા''તિઆદિ વુત્તં.

યો પસ્સતીતિઆદિ પન નેસં અન્તોવિહારે વત્તન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ **વચ્ચઘટ**ન્તિ આચમનકુમ્ભિં. **રિત્ત**ન્તિ રિત્તકં. **તુચ્છ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **અવિસય્હ**ન્તિ ઉક્ખિપિતું અસક્કુણેય્યં અતિભારિયં. **હત્થવિકારેના**તિ હત્થસઞ્ઞાય. તે કિર પાનીયઘટાદીસુ યંકિઞ્ચિ તુચ્છકં ગહેત્વા પોક્ખરણિં ગન્ત્વા અન્તો ચ બહિ ચ ધોવિત્વા ઉદકં પરિસ્સાવેત્વા તીરે ઠપેત્વા અઞ્ઞં ભિક્ખું હત્થવિકારેન આમન્તેન્તિ, ઓદિસ્સ વા અનોદિસ્સ વા સદ્દં ન કરોન્તિ. કસ્મા ઓદિસ્સ ન કરોન્તિ? તઞ્હિ ભિક્ખું સદ્દો બાધેય્યાતિ. કસ્મા અનોદિસ્સ ન કરોન્તિ? અનોદિસ્સ સદ્દે દિન્ને ''અહં પુરે, અહં પુરે''તિ દ્વેપિ નિક્ખમેય્યું. તતો દ્વીહિ કત્તબ્બકમ્મે તતિયસ્સ કમ્મચ્છેદો ભવેય્ય. સંયતપદસદ્દો પન હુત્વા અપરસ્સ ભિક્ખુનો દિવાટ્ઠાનસન્તિકં ગન્ત્વા તેન દિટ્ઠભાવં ઞત્વા હત્થસઞ્ઞં કરોતિ, તાય સઞ્ઞાય ઇતરો આગચ્છતિ, તતો દ્વે જના હત્થેન હત્થં સંસિબ્બન્તા દ્વીસુ હત્થેસુ ઠપેત્વા ઉટ્ઠાપેન્તિ. તં સન્ધાયાહ ''**હત્થવિકારેન દુતિયં આમન્તેત્વા હત્થવિલઙ્ઘકેન ઉપટ્ઠાપેમા**''તિ.

પઞ્ચાહિકં ખો પનાતિ ચાતુદ્દસે પન્નરસે અટ્ઠમિયન્તિ ઇદં તાવ પકતિધમ્મસ્સવનમેવ, તં અખણ્ડં કત્વા પઞ્ચમે પઞ્ચમે દિવસે દ્વે થેરા નાતિવિકાલે નહાયિત્વા અનુરુદ્ધત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનં ગચ્છન્તિ. તત્થ તયોપિ નિસીદિત્વા તિણ્ણં પિટકાનં અઞ્ઞતરસ્મિં અઞ્ઞમઞ્ઞં પઞ્હં પુચ્છન્તિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં વિસ્સજ્જેન્તિ. તેસં એવં કરોન્તાનંયેવ અરુણં ઉગ્ગચ્છતિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. એત્તાવતા થેરેન ભગવતા અપ્પમાદલક્ખણં પુચ્છિતેન પમાદટ્ઠાનેસુયેવ અપ્પમાદલક્ખણં વિસ્સજ્જિતં હોતિ. અઞ્ઞેસઞ્હિ ભિક્ખૂનં ભિક્ખાચારપવિસનકાલો નિક્ખમનકાલો નિવાસનપરિવત્તનં ચીવરપારુપનં અન્તોગામે પિણ્ડાય ચરણં ધમ્મકથનં અનુમોદનં અન્તોગામતો નિક્ખમિત્વા ભત્તકિચ્ચકરણં પત્તધોવનં પત્તઓસાપનં પત્તચીવરપટિસામનન્તિ પપઞ્ચકરણટ્ઠાનાનિ એતાનિ. તસ્મા થેરો ''અમ્હાકં એત્તકં ઠાનં મુઞ્ચિત્વા વિસ્સટ્ઠકથાપવત્તનેન કમ્મટ્ઠાને પમજ્જનટ્ઠાનાનિ, તત્થાપિ મયં, ભન્તે, કમ્મટ્ઠાનવિરુદ્ધં ન પટિપજ્જામા''તિ અઞ્ઞેસં પમાદટ્ઠાનેસુયેવ સિખાપ્પત્તં અત્તનો અપ્પમાદલક્ખણં વિસ્સજ્જેસિ. ઇમિનાવ એતાનિ ઠાનાનિ મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞત્થ વિહારસમાપત્તીનં અવળઞ્જનવસેન પમાદકાલો નામ અમ્હાકં નત્થીતિ દીપેતિ.

પાચીનવંસદાયગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાલિલેય્યકગમનકથાવણ્ણના

૪૬૭. **ધમ્મિયા કથાયા**તિ સમગ્ગવાસે આનિસંસપટિસંયુત્તાય ધમ્મકથાય. **અનુપુબ્બેન** (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૩૫) **ચારિકં ચરમાનો**તિ અનુક્કમેન ગામનિગમપટિપાટિયા ચારિકં ચરમાનો. **યેન પાલિલેય્યકં તદવસરી**તિ એકકોવ યેન પાલિલેય્યકગામો, તં અવસરિ. પાલિલેય્યકગામવાસિનોપિ પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ભગવતો દાનં દત્વા પાલિલેય્યકગામસ્સ અવિદૂરે રક્ખિતવનસણ્ડો નામ અત્થિ, તત્થ ભગવતો પણ્ણસાલં કત્વા ''એત્થ ભગવા વસતૂ''તિ યાચિત્વા વાસયિંસુ. **ભદ્દસાલો**તિ પન તત્થેકો મનાપો લટ્ઠિકો સાલરુક્ખો. ભગવા તં ગામં ઉપનિસ્સાય વનસણ્ડે પણ્ણસાલાય સમીપે તસ્મિં રુક્ખમૂલે વિહાસિ. તેન વુત્તં ''**પાલિલેય્યકે વિહરતિ રક્ખિતવનસણ્ડે ભદ્દસાલમૂલે**''તિ.

અથ ખો ભગવતો રહોગતસ્સાતિઆદિ ભગવતો વિવેકસુખપચ્ચવેક્ખણદસ્સનં. **આકિણ્ણો ન ફાસુ વિહાસિ**ન્તિ સમ્બાધપ્પત્તો આકિણ્ણો વિહાસિં. કિં પન ભગવતો સમ્બાધો અત્થિ સંસગ્ગો વાતિ? નત્થિ. ન હિ કોચિ ભગવન્તં અનિચ્છાય ઉપસઙ્કમિતું સક્કોતિ. દુરાસદા હિ બુદ્ધા ભગવન્તો સબ્બત્થ ચ અનુપલિત્તા, હિતેસિતાય પન સત્તેસુ અનુકમ્પં ઉપાદાય ''મુત્તો મોચેસ્સામી''તિ પટિઞ્ઞાનુરૂપં ચતુરોઘનિત્થરણત્થં અટ્ઠન્નં પરિસાનં અત્તનો સન્તિકં કાલેન કાલં ઉપસઙ્કમનં અધિવાસેતિ, સયઞ્ચ મહાકરુણાસમુસ્સાહિતો કાલઞ્ઞૂ હુત્વા તત્થ ઉપસઙ્કમીતિ ઇદં સબ્બબુદ્ધાનં આચિણ્ણં. નાયમિધ આકિણ્ણવિહારો અધિપ્પેતો, ઇધ પન તેહિ કલહકારકેહિ કોસમ્બકભિક્ખૂહિ સદ્ધિં એકવિહારે વાસં વિહાસિ, તદા વિનેતબ્બાભાવતો આકિણ્ણવિહારં કત્વા વુત્તં ''અહં ખો પુબ્બે આકિણ્ણો ન ફાસુ વિહાસિ''ન્તિ. તેનેવાહ ''**તેહિ કોસમ્બકેહિ ભિક્ખૂહિ ભણ્ડનકારકેહી**''તિઆદિ.

દહરપોતકેહીતિ દહરેહિ હત્થિપોતકેહિ, યે ભિઙ્કાતિપિ વુચ્ચન્તિ. **તેહી**તિ હત્થિઆદીહિ. **કદ્દમોદકાની**તિ કદ્દમમિસ્સાનિ ઉદકાનિ. **ઓગાહા**તિ એત્થ ''ઓગાહ''ન્તિપિ પાળિ. **અસ્સા**તિ હત્થિનાગસ્સ. **ઉપનિઘંસન્તિયો**તિ ઘટ્ટેન્તિયો. ઉપનિઘંસિયમાનોપિ અત્તનો ઉળારભાવેન ન કુજ્ઝતિ, તેન તા ઘંસન્તિયેવ. **વૂપકટ્ઠો**તિ વૂપકટ્ઠો દૂરીભૂતો.

યૂથાતિ હત્થિઘટાય. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી**તિ સો કિર હત્થિનાગો યૂથવાસે ઉક્કણ્ઠિતો તં વનસણ્ડં પવિટ્ઠો. તત્થ ભગવન્તં દિસ્વા ઘટસહસ્સેન નિબ્બાપિતસન્તાપો વિય નિબ્બુતો હુત્વા પસન્નચિત્તો ભગવતો સન્તિકે અટ્ઠાસિ, તતો પટ્ઠાય વત્તસીસે ઠત્વા ભદ્દસાલસ્સ પણ્ણસાલાય ચ સમન્તતો અપ્પહરિતં કત્વા સાખાભઙ્ગેન સમ્મજ્જતિ, ભગવતો મુખધોવનં દેતિ, નહાનોદકં આહરતિ, દન્તકટ્ઠં દેતિ, અરઞ્ઞતો મધુરાનિ ફલાફલાનિ આહરિત્વા સત્થુ ઉપનેતિ. સત્થા તાનિ પરિભુઞ્જતિ. તેન વુત્તં ''**સોણ્ડાય ભગવતો પાનીયં પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેતી**''તિઆદિ. સો કિર સોણ્ડાય દારૂનિ આહરિત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં ઘંસિત્વા અગ્ગિં ઉટ્ઠાપેત્વા દારૂનિ જાલાપેત્વા તત્થ પાસાણખણ્ડાનિ તાપેત્વા તાનિ દણ્ડકેહિ વટ્ટેત્વા સોણ્ડિયં ખિપિત્વા ઉદકસ્સ તત્તભાવં ઞત્વા ભગવતો સન્તિકં ઉપગન્ત્વા તિટ્ઠતિ. ભગવા ''હત્થિનાગો મમ નહાનં ઇચ્છતી''તિ તત્થ ગન્ત્વા નહાનકિચ્ચં કરોતિ. પાનીયેપિ એસેવ નયો. તસ્મિં પન સીતલે જાતે ઉપસઙ્કમતિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''**સોણ્ડાય ભગવતો પાનીયં પરિભોજનીયં ઉપટ્ઠાપેતી**''તિ.

અત્તનો ચ પવિવેકં વિદિત્વાતિ કેહિચિ અનાકિણ્ણભાવલદ્ધં કાયવિવેકં જાનિત્વા. ઇતરે પન વિવેકા ભગવતો સબ્બકાલં વિજ્જન્તિયેવ. **ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ ઇમં અત્તનો હત્થિનાગસ્સ ચ વિવેકાભિરતિયા સમાનજ્ઝાસયભાવદીપનં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

ગાથાય પન એવમત્થયોજના વેદિતબ્બા (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૩૫) – **એતં ઈસાદન્તસ્સ** રથઈસાસદિસદન્તસ્સ હત્થિનાગસ્સ **ચિત્તં નાગેન** બુદ્ધનાગસ્સ **ચિત્તેન સમેતિ** સંસન્દતિ. કથં સમેતિ ચે? **યદેકો રમતી વને**, યસ્મા બુદ્ધનાગો ''અહં ખો પુબ્બે આકિણ્ણો વિહાસિ''ન્તિ પુરિમં આકિણ્ણવિહારં જિગુચ્છિત્વા વિવેકં ઉપબ્રૂહયમાનો ઇદાનિ યથા **એકો** અદુતિયો **વને** અરઞ્ઞે **રમતિ** અભિરમતિ, એવં અયમ્પિ હત્થિનાગો પુબ્બે અત્તનો હત્થિઆદીહિ આકિણ્ણવિહારં જિગુચ્છિત્વા ઇદાનિ **એકો** અસહાયો વને એકવિહારં **રમતિ** અભિનન્દતિ, તસ્માસ્સ **ચિત્તં નાગેન સમેતિ**, તસ્સ ચિત્તેન સમેતીતિ કત્વા એકીભાવરતિયા એકસદિસં હોતીતિ અત્થો.

પાલિલેય્યકગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠારસવત્થુકથાવણ્ણના

૪૭૩. યો પટિબાહેય્ય, આપત્તિ દુક્કટસ્સાતિ એત્થ યો સેનાસનારહસ્સ સેનાસનં પટિબાહતિ, તસ્સેવ આપત્તિ. કલહકારકાદીનં પનેત્થ ''ઓકાસો નત્થી''તિઆદિકં સઙ્ઘસ્સ કતિકં આરોચેત્વા ન પઞ્ઞપેન્તસ્સ ''અહં વુડ્ઢો''તિ પસય્હ અત્તનાવ અત્તનો પઞ્ઞપેત્વા ગણ્હન્તં ''યુત્તિયા ગણ્હથા''તિ વત્વા વારેન્તસ્સ ચ નત્થિ આપત્તિ. ''ભણ્ડનકારકં નિક્કડ્ઢતીતિ વચનતો કુલદૂસકસ્સ પબ્બાજનીયકમ્માનુઞ્ઞાય ચ ઇધ કલહવૂપસમનત્થં આગતાનં કોસમ્બકાનમ્પિ 'યથાવુડ્ઢ'ન્તિ અવત્વા 'વિવિત્તે અસતિ વિવિત્તં કત્વાપિ દાતબ્બ'ન્તિ વુત્તત્તા વિવિત્તં કત્વા દેન્તં પટિબાહન્તસ્સેવ આપત્તી''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

ઉપાલિસઙ્ઘસામગ્ગીપુચ્છાવણ્ણના

૪૭૬. ન મૂલા મૂલં ગન્ત્વાતિ મૂલતો મૂલં અગન્ત્વા. **અત્થતો અપગતા**તિ સામગ્ગિસઙ્ખાતઅત્થતો અપગતા.

૪૭૭. યેન નં પચ્ચત્થિકા વદેય્યું, તં ન હિ હોતીતિ સમ્બન્ધો. **અનપગત**ન્તિ કારણતો અનપેતં, સકારણન્તિ વુત્તં હોતિ.

ઉસૂયાયાતિ ઇમિના દોસાગતિગમનસ્સ સઙ્ગહિતત્તા ''**અગતિગમનેના**''તિ અવસેસઅગતિગમનં દસ્સિતન્તિ વેદિતબ્બં. **અટ્ઠહિ દૂતઙ્ગેહી**તિ ''સોતા ચ હોતિ સાવેતા ચ ઉગ્ગહેતા ચ ધારેતા ચ વિઞ્ઞાપેતા ચ કુસલો ચ સહિતાસહિતદસ્સનો ચ અકલહકારકો ચા''તિ એવં વુત્તેહિ અટ્ઠહિ દૂતઙ્ગેહિ. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

કોસમ્બકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

મહાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

ચૂળવગ્ગ-ટીકા

૧. કમ્મક્ખન્ધકં

તજ્જનીયકમ્મકથાવણ્ણના

૧. ચૂળવગ્ગસ્સ પઠમે કમ્મક્ખન્ધકે તાવ ‘‘યટ્ઠિં પવેસય, કુન્તે પવેસયા’’તિઆદીસુ વિય સહચરણઞાયેન ‘‘મઞ્ચા ઉક્કુટ્ઠિં કરોન્તી’’તિઆદીસુ વિય નિસ્સિતેસુ નિસ્સયવોહારવસેન વા પણ્ડુકલોહિતકનિસ્સિતા પણ્ડુકલોહિતકસદ્દેન વુત્તાતિ આહ **‘‘તેસં નિસ્સિતકાપિ પણ્ડુકલોહિતકાત્વેવ પઞ્ઞાયન્તી’’**તિ. **પટિવદથા**તિ પટિવચનં દેથ.

અધમ્મકમ્મદ્વાદસકકથાવણ્ણના

૪. **તીહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગત**ન્તિ પચ્ચેકં સમુદિતેહિ વા તીહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતં. ન હિ તિણ્ણં એવ અઙ્ગાનં સમોધાનેન અધમ્મકમ્મં હોતિ, એકેનપિ હોતિયેવ. ‘‘અપ્પટિઞ્ઞાય કતં હોતીતિ લજ્જિં સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** કથિતં.

નનુ ચ ‘‘અદેસનાગામિનિયા આપત્તિયા કતં હોતી’’તિ ઇદં પરતો ‘‘તીહિ, ભિક્ખવે, અઙ્ગેહિ સમન્નાગતસ્સ ભિક્ખુનો આકઙ્ખમાનો સઙ્ઘો તજ્જનીયકમ્મં કરેય્ય, અધિસીલે સીલવિપન્નો હોતી’’તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતિ. અદેસનાગામિનિં આપન્નો હિ ‘‘અધિસીલે સીલવિપન્નો’’તિ વુચ્ચતીતિ? તત્થ કેચિ વદન્તિ ‘‘તજ્જનીયકમ્મસ્સ હિ વિસેસેન ભણ્ડનકારકત્તં અઙ્ગ’ન્તિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં, તં પાળિયા આગતનિદાનેન સમેતિ, તસ્મા સબ્બતિકેસુપિ ભણ્ડનં આરોપેત્વા ભણ્ડનપચ્ચયા આપન્નાપત્તિવસેન ઇદં કમ્મં કાતબ્બં. તસ્મા ‘અધિસીલે સીલવિપન્નો’તિ એત્થાપિ પુબ્બભાગે વા પરભાગે વા ચોદનાસારણાદિકાલે ભણ્ડનપચ્ચયા આપન્નાપત્તિવસેનેવ કાતબ્બં, ન કેવલં સઙ્ઘાદિસેસપચ્ચયા કાતબ્બ’’ન્તિ. અપરે પન વદન્તિ ‘‘અદેસનાગામિનિયાતિ ઇદં પારાજિકાપત્તિંયેવ સન્ધાય વુત્તં, ન સઙ્ઘાદિસેસં. અટ્ઠકથાયં પન ‘અદેસનાગામિનિયાતિ પારાજિકાપત્તિયા વા સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિયા વા’તિ વુત્તં. તત્થ સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિયા વાતિ અત્થુદ્ધારવસેન વુત્તં, ‘અધિસીલે સીલવિપન્નો’તિ ચ ઇદં સઙ્ઘાદિસેસંયેવ સન્ધાય વુત્તં, ન પારાજિકં. તસ્મા પારાજિકાપત્તિપચ્ચયા ન તજ્જનીયકમ્મં કાતબ્બં પયોજનાભાવા, સઙ્ઘાદિસેસપચ્ચયા કાતબ્બન્તિ અયમત્થો સિદ્ધો હોતિ. સુક્કપક્ખે ‘દેસનાગામિનિયા આપત્તિયા કતં હોતી’તિ ઇમિના વિરુજ્ઝતીતિ ચે? ન એકેન પરિયાયેન સઙ્ઘાદિસેસસ્સપિ દેસનાગામિનીવોહારસમ્ભવતો’’તિ, તં યુત્તં વિય દિસ્સતિ.

નપ્પટિપ્પસ્સમ્ભેતબ્બઅટ્ઠારસકકથાવણ્ણના

૮. **લોમં પાતેન્તી**તિઆદિ સમ્માવત્તનાય પરિયાયવચનં.

નિયસ્સકમ્મકથાવણ્ણના

૧૧. નિયસ્સકમ્મે **‘‘નિસ્સાય તે વત્થબ્બ**ન્તિ ગરુનિસ્સયં સન્ધાય વુત્તં, ન ઇતર’’ન્તિ **કેનચિ** લિખિતં. **ગણ્ઠિપદે** પન ‘‘નિયસ્સકમ્મં યસ્મા બાલવસેન કરીયતિ, તસ્મા નિસ્સાય વત્થબ્બન્તિ નિસ્સયં ગાહાપેતબ્બો’’તિ વુત્તં, વીમંસિત્વા યુત્તતરં ગહેતબ્બં. **અપિસ્સૂ**તિ એત્થ **સુ**ઇતિ નિપાતમત્તં, ભિક્ખૂ અપિ નિચ્ચબ્યાવટા હોન્તીતિ વુત્તં હોતિ.

પબ્બાજનીયકમ્મકથાવણ્ણના

૨૯. પબ્બાજનીયકમ્મે **તેન હિ, ભિક્ખવે, સઙ્ઘો પબ્બાજનીયકમ્મં પટિપ્પસ્સમ્ભેતૂ**તિ ઇદં તેસુ વિબ્ભમન્તેસુપિ પક્કમન્તેસુપિ સમ્માવત્તન્તેયેવ સન્ધાય વુત્તં.

પટિસારણીયકમ્મકથાવણ્ણના

૩૩. સુધમ્મવત્થુસ્મિં **મચ્છિકાસણ્ડે**તિ એવંનામકે નગરે. તત્થ કિર (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૭૨ ચિત્તગહપતિવત્થુ) ચિત્તો ગહપતિ પઞ્ચવગ્ગિયાનં અબ્ભન્તરં મહાનામત્થેરં પિણ્ડાય ચરમાનં દિસ્વા તસ્સ ઇરિયાપથે પસીદિત્વા પત્તં આદાય ગેહં પવેસેત્વા ભોજેત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને ધમ્મકથં સુણન્તો સોતાપત્તિફલં પત્વા અચલસદ્ધો હુત્વા અમ્બાટકવનં નામ અત્તનો ઉય્યાનં સઙ્ઘારામં કાતુકામો થેરસ્સ હત્થે ઉદકં પાતેત્વા નિય્યાતેસિ. તસ્મિં ખણે ''પતિટ્ઠિતં બુદ્ધસાસન''ન્તિ ઉદકપરિયન્તં કત્વા મહાપથવી કમ્પિ, મહાસેટ્ઠિ ઉય્યાને મહાવિહારં કારેસિ. તત્થાયં સુધમ્મો ભિક્ખુ આવાસિકો અહોસિ. તં સન્ધાય વુત્તં **''આયસ્મા સુધમ્મો મચ્છિકાસણ્ડે ચિત્તસ્સ ગહપતિનો આવાસિકો હોતી**''તિઆદિ. તત્થ **ધુવભત્તિકો**તિ નિચ્ચભત્તિકો.

અપરેન સમયેન ચિત્તસ્સ ગુણકથં સુત્વા ભિક્ખુસહસ્સેન સદ્ધિં દ્વે અગ્ગસાવકા તસ્સ સઙ્ગહં કત્તુકામા મચ્છિકાસણ્ડં અગમંસુ. તં સન્ધાય વુત્તં ''**તેન ખો પન સમયેન સમ્બહુલા થેરા**''તિઆદિ. ચિત્તો ગહપતિ તેસં આગમનં સુત્વા અદ્ધયોજનમત્તં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા તે આદાય અત્તનો વિહારં પવેસેત્વા આગન્તુકવત્તં કત્વા ''ભન્તે, થોકં ધમ્મકથં સોતુકામોમ્હી''તિ ધમ્મસેનાપતિં યાચિ. અથ નં થેરો ''ઉપાસક, અદ્ધાનેનામ્હા કિલન્તરૂપા, અપિચ થોકં સુણાહી''તિ તસ્સ ધમ્મકથં કથેસિ. તેન વુત્તં ''**એકમન્તં નિસિન્નં ખો ચિત્તં ગહપતિં આયસ્મા સારિપુત્તો ધમ્મિયા કથાય સન્દસ્સેસી**''તિઆદિ. સો થેરસ્સ ધમ્મકથં સુણન્તોવ અનાગામિફલં પાપુણિ.

૪૧. નાસક્ખિ ચિત્તં ગહપતિં ખમાપેતુન્તિ સો તત્થ ગન્ત્વા ''ગહપતિ, મય્હમેવ સો દોસો , ખમાહિ મે''તિ વત્વાપિ ''નાહં ખમામી''તિ તેન પટિક્ખિત્તો મઙ્કુભૂતો તં ખમાપેતું નાસક્ખિ. પુનદેવ સત્થુ સન્તિકં પચ્ચાગમાસિ. સત્થા ''નાસ્સ ઉપાસકો ખમિસ્સતી''તિ જાનન્તોપિ ''માનથદ્ધો એસ તિંસયોજનં ગન્ત્વાવ પચ્ચાગચ્છતૂ''તિ ખમનુપાયં અનાચિક્ખિત્વાવ ઉય્યોજેસિ. અથસ્સ પુન આગતકાલે નિહતમાનસ્સ અનુદૂતં દત્વા ''ગચ્છ, ઇમિના સદ્ધિં ગન્ત્વા ઉપાસકં ખમાપેહી''તિ વત્વા ''સમણેન નામ 'મય્હં વિહારો, મય્હં નિવાસટ્ઠાનં, મય્હં ઉપાસકો, મય્હં ઉપાસિકા'તિ માનં વા ઇસ્સં વા કાતું ન વટ્ટતિ. એવં કરોન્તસ્સ હિ ઇચ્છામાનાદયો કિલેસા વડ્ઢન્તી''તિ ઓવદન્તો –

> ''અસન્તં ભાવનમિચ્છેય્ય, પુરેક્ખારઞ્ચ ભિક્ખુસુ;
> આવાસેસુ ચ ઇસ્સરિયં, પૂજા પરકુલેસુ ચ.
>
> ''મમેવ કત મઞ્ઞન્તુ, ગિહી પબ્બજિતા ઉભો;
> મમેવાતિવસા અસ્સુ, કિચ્ચાકિચ્ચેસુ કિસ્મિચિ;
> ઇતિ બાલસ્સ સઙ્કપ્પો, ઇચ્છા માનો ચ વડ્ઢતી''તિ. (ધ॰ પ॰ ૭૩-૭૪) –

ધમ્મપદે ઇમા ગાથા અભાસિ.

સુધમ્મત્થેરોપિ ઇમં ઓવાદં સુત્વા સત્થારં વન્દિત્વા ઉટ્ઠાયાસના પદક્ખિણં કત્વા તેન અનુદૂતેન ભિક્ખુના સદ્ધિં ગન્ત્વા ઉપાસકસ્સ ચક્ખુપથે આપત્તિં પટિકરિત્વા ઉપાસકં ખમાપેસિ. સો ઉપાસકેન ''ખમામહં ભન્તે, સચે મય્હં દોસો અત્થિ, ખમથ મે''તિ પટિખમાપિતો સત્થારા દિન્નઓવાદે ઠત્વા કતિપાહેનેવ સહ પટિસમ્ભિદાહિ અરહત્તં પાપુણિ.

આપત્તિયા અદસ્સને ઉક્ખેપનીયકમ્મકથાવણ્ણના

૫૦. તસ્સા અદસ્સનેયેવ કમ્મં કાતબ્બન્તિ તસ્સા અદસ્સનેયેવ ઉક્ખેપનીયકમ્મં કાતબ્બં. તજ્જનીયાદિકમ્મં પન આપત્તિં આરોપેત્વા તસ્સા અદસ્સને અપ્પટિકમ્મે વા ભણ્ડનકારકાદિઅઙ્ગેહિ કાતબ્બં. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

કમ્મક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. પારિવાસિકક્ખન્ધકં

પારિવાસિકવત્તકથાવણ્ણના

૭૫. પારિવાસિકક્ખન્ધકે **નવકતરં પારિવાસિક**ન્તિ અત્તનો નવકતરં પારિવાસિકં. પારિવાસિકસ્સ હિ અત્તનો નવકતરં પારિવાસિકં ઠપેત્વા અઞ્ઞે મૂલાયપટિકસ્સનારહમાનત્તારહમાનત્તચારિકઅબ્ભાનારહાપિ પકતત્તટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠન્તિ. તેનાહ ''**અન્તમસો મૂલાયપઅકસ્સનારહાદીનમ્પી**''તિ. પાદે ઘંસેન્તિ એતેનાતિ **પાદઘંસનં**, સક્ખરકથલાદિ. ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, તિસ્સો પાદઘંસનિયો સક્ખરં કથલં સમુદ્દફેણક''ન્તિ (ચૂળવ॰ ૨૬૯) હિ વુત્તં. **સદ્ધિવિહારિકાદીનમ્પિ સાદિયન્તસ્સા**તિ સદ્ધિવિહારિકાનમ્પિ અભિવાદનાદિં સાદિયન્તસ્સ. ''મા મં ગામપ્પવેસનં આપુચ્છથા''તિ વુત્તે અનાપુચ્છાપિ ગામં પવિસિતું વટ્ટતિ. **યો યો વુડ્ઢો**તિ પારિવાસિકેસુ ભિક્ખૂસુ યો યો વુડ્ઢો. **નવકતરસ્સ સાદિતુ**ન્તિ પારિવાસિકનવકતરસ્સ અભિવાદનાદિં સાદિતું.

તત્થેવાતિ સઙ્ઘનવકટ્ઠાનેયેવ. **અત્તનો પાળિયા પવારેતબ્બ**ન્તિ અત્તનો વસ્સગ્ગેન પત્તપાળિયા પવારેતબ્બં, ન પન સબ્બેસુ પવારિતેસૂતિ અત્થો. **યદિ પન ન ગણ્હાતિ ન વિસ્સજ્જેતી**તિ યદિ પુરિમદિવસે અત્તનો ન ગણ્હાતિ ગહેત્વા ચ ન વિસ્સજ્જેતિ. **ચતુસ્સાલભત્ત**ન્તિ ભોજનસાલાયં પટિપાટિયા દિય્યમાનભત્તં. **હત્થપાસે ઠિતેના**તિ દાયકસ્સ હત્થપાસે ઠિતેન.

૭૬. અઞ્ઞો સામણેરો ન ગહેતબ્બોતિ ઉપજ્ઝાયેન હુત્વા અઞ્ઞો સામણેરો ન ગહેતબ્બો. **ઉપજ્ઝં દત્વા ગહિતસામણેરાપી**તિ પકતત્તકાલે ઉપજ્ઝં દત્વા ગહિતસામણેરાપિ. લદ્ધસમ્મુતિકેન આણત્તોપિ ગરુધમ્મેહિ અઞ્ઞેહિ વા ઓવદિતું લભતીતિ આહ ''**પટિબલસ્સ વા ભિક્ખુસ્સ ભારો કાતબ્બો**''તિ. આગતા ભિક્ખુનિયો વત્તબ્બાતિ સમ્બન્ધો. **સવચનીય**ન્તિ સદોસં . **જેટ્ઠકટ્ઠાનં ન કાતબ્બ**ન્તિ પધાનટ્ઠાનં ન કાતબ્બં. કિં તન્તિ આહ ''**પાતિમોક્ખુદ્દેસકેન વા**''તિઆદિ.

રજેહિ હતા ઉપહતા ભૂમિ એતિસ્સાતિ **રજોહતભૂમિ**, રજોકિણ્ણભૂમીતિ અત્થો. **પચ્ચય**ન્તિ વસ્સાવાસિકલાભં સન્ધાય વુત્તં. **એકપસ્સે ઠત્વા**તિ પાળિં વિહાય ભિક્ખૂનં પચ્છતો ઠત્વા. **સેનાસનં ન લભતી**તિ સેય્યાપરિયન્તભાગિતાય વસ્સગ્ગેન ગણ્હિતું ન લભતિ. **અસ્સા**તિ ભવેય્ય. ''આગન્તુકેન આરોચેતબ્બં, આગન્તુકસ્સ આરોચેતબ્બ''ન્તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા સચે દ્વે પારિવાસિકા ગતટ્ઠાને અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સન્તિ, ઉભોહિપિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ આરોચેતબ્બં. યથા બહિ દિસ્વા આરોચિતસ્સ ભિક્ખુનો વિહારં આગતે પુન આરોચનકિચ્ચં નત્થિ, એવં અઞ્ઞં વિહારં ગતેનપિ તત્થ પુબ્બે આરોચિતસ્સ પુન આરોચનકિચ્ચં નત્થીતિ વદન્તિ.

૮૧. અવિસેસેનાતિ પારિવાસિકસ્સ ઉક્ખિત્તકસ્સ ચ અવિસેસેન. **ઓબદ્ધ**ન્તિ પલિબુદ્ધં.

૮૩. સહવાસોતિ વુત્તપ્પકારે છન્ને પકતત્તેન ભિક્ખુના સદ્ધિં સયનમેવ અધિપ્પેતં, ન સેસઇરિયાપથકપ્પનં. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

પારિવાસિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સમુચ્ચયક્ખન્ધકં

સુક્કવિસ્સટ્ઠિકથાવણ્ણના

૯૭. સમુચ્ચયક્ખન્ધકે **વુત્તનયેન વત્તં સમાદાતબ્બન્તિ** પારિવાસિકક્ખન્ધકવણ્ણનાયં વુત્તનયેન દ્વીહિ પદેહિ એકેન વા સમાદાતબ્બં. **વેદિયામીતિ** ચિત્તેન સમ્પટિચ્છિત્વા સુખં અનુભવામિ, ન તપ્પચ્ચયા અહં દુક્ખિતોતિ અધિપ્પાયો. **વુત્તનયેનેવ સઙ્ઘમજ્ઝે નિક્ખિપિતબ્બન્તિ** પારિવાસિકક્ખન્ધકે વુત્તનયેન ''માનત્તં નિક્ખિપામિ, વત્તં નિક્ખિપામી''તિ ઇમેહિ દ્વીહિ એકેન વા નિક્ખિપિતબ્બં. **તસ્સ આરોચેત્વા નિક્ખિપિતબ્બન્તિ** અનારોચનેન વત્તભેદદુક્કટપરિમોચનત્થં વુત્તં. **દ્વે લેડ્ડુપાતે અતિક્કમિત્વાતિ** ભિક્ખૂનં સજ્ઝાયનસદ્દસવનૂપચારવિજહનત્થં વુત્તં, **મહામગ્ગતો ઓક્કમ્માતિ** મગ્ગપ્પટિપન્નભિક્ખૂનં ઉપચારવિજહનત્થં, **ગુમ્બેન વા વતિયા વા પટિચ્છન્નટ્ઠાનેતિ** દસ્સનૂપચારવિજહનત્થં. અનિક્ખિત્તવત્તેન અન્તોઉપચારગતાનં સબ્બેસમ્પિ આરોચેતબ્બત્તા ''**અયં નિક્ખિત્તવત્તસ્સ પરિહારો**''તિ વુત્તં. તત્થ **નિક્ખિત્તવત્તસ્સાતિ** વત્તં નિક્ખિપિત્વા પરિવસન્તસ્સાતિ અત્થો. અયં પનેત્થ થેરસ્સ અધિપ્પાયો – વત્તં નિક્ખિપિત્વા પરિવસન્તસ્સ ઉપચારગતાનં સબ્બેસં આરોચનકિચ્ચં નત્થિ, દિટ્ઠરૂપાનં સુતસદ્દાનં આરોચેતબ્બં, અદિટ્ઠઅસુતાનમ્પિ અન્તોદ્વાદસહત્થગતાનં આરોચેતબ્બં. ઇદં વત્તં નિક્ખિપિત્વા પરિવસન્તસ્સ લક્ખણન્તિ.

પરિવાસકથાવણ્ણના

૧૦૨. ''સતિયેવ અન્તરાયે અન્તરાયિકસઞ્ઞી છાદેતિ, અચ્છન્ના હોતિ. અન્તરાયિકસ્સ પન અનન્તરાયિકસઞ્ઞાય છાદયતો અચ્છન્નાવા''તિપિ પાઠો. **અવેરીતિ** હિતકામો. **ઉદ્ધસ્તે અરુણેતિ** ઉટ્ઠિતે અરુણે. **સુદ્ધસ્સ સન્તિકેતિ** સભાગસઙ્ઘાદિસેસં અનાપન્નસ્સ સન્તિકે. **વત્થુન્તિ** અસુચિમોચનાદિવીતિક્કમં.

સુક્કવિસ્સટ્ઠીતિ વત્થુ ચેવ ગોત્તઞ્ચાતિ સુક્કવિસ્સટ્ઠીતિ ઇદં અસુચિમોચનલક્ખણસ્સ વીતિક્કમસ્સ પકાસનતો વત્થુ ચેવ હોતિ, સજાતિયસાધારણવિજાતિયવિનિવત્તસભાવાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા એવ પકાસનતો ગોત્તઞ્ચ હોતીતિ અત્થો. ગં તાયતીતિ હિ ગોત્તં. **સઙ્ઘાદિસેસોતિ નામઞ્ચેવ આપત્તિ ચાતિ સઙ્ઘાદિસેસોતિ** તેન તેન વીતિક્કમેન આપન્નસ્સ આપત્તિનિકાયસ્સ નામપ્પકાસનતો નામઞ્ચેવ હોતિ આપત્તિસભાગત્તા આપત્તિ ચ.

તદનુરૂપં કમ્મવાચં કત્વા માનત્તં દાતબ્બન્તિ –

> ''સુણાતુ મે, ભન્તે, સઙ્ઘો, અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ એકં આપત્તિં આપજ્જિ સઞ્ચેતનિકં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં એકાહપટિચ્છન્નં, સો સઙ્ઘં એકિસ્સા આપત્તિયા સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા એકાહપટિચ્છન્નાય એકાહપરિવાસં યાચિ. સઙ્ઘો ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો એકિસ્સા આપત્તિયા સઞ્ચેતનિકાય સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા એકાહપટિચ્છન્નાય એકાહપરિવાસં અદાસિ. સો પરિવુત્થપરિવાસો. અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ એકં આપત્તિં આપજ્જિ સઞ્ચેતનિકં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં અપ્પટિચ્છન્નં, સો સઙ્ઘં તાસં આપત્તીનં સઞ્ચેતનિકાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠીનં પટિચ્છન્નાય ચ અપ્પટિચ્છન્નાય ચ છારત્તં માનત્તં યાચતિ. યદિ સઙ્ઘસ્સ પત્તકલ્લં, સઙ્ઘો ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દ્વિન્નં આપત્તીનં સઞ્ચેતનિકાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠીનં પટિચ્છન્નાય ચ અપ્પટિચ્છન્નાય ચ છારત્તં માનત્તં દદેય્ય, એસા ઞત્તિ.

સુણાતુ મે, ભન્તે…પે॰… સો પરિવુત્થપરિવાસો. અયં ઇત્થન્નામો ભિક્ખુ એકં આપત્તિં આપજ્જિ સઞ્ચેતનિકં સુક્કવિસ્સટ્ઠિં અપ્પટિચ્છન્નં, સો સઙ્ઘં તાસં…પે॰… યાચતિ. સઙ્ઘો ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દ્વિન્નં આપત્તીનં સઞ્ચેતનિકાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠીનં પટિચ્છન્નાય ચ અપ્પટિચ્છન્નાય ચ છારત્તં માનત્તં દેતિ. યસ્સાયસ્મતો ખમતિ ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દ્વિન્નં આપત્તીનં સઞ્ચેતનિકાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠીનં પટિચ્છન્નાય ચ અપ્પટિચ્છન્નાય ચ છારત્તં માનત્તસ્સ દાનં, સો તુણ્હસ્સ. યસ્સ નક્ખમતિ, સો ભાસેય્ય.

દુતિયમ્પિ એતમત્થં વદામિ…પે॰… તતિયમ્પિ એતમત્થં વદામિ…પે॰…

દિન્નં સઙ્ઘેન ઇત્થન્નામસ્સ ભિક્ખુનો દ્વિન્નં આપત્તીનં સઞ્ચેતનિકાનં સુક્કવિસ્સટ્ઠીનં પટિચ્છન્નાય ચ અપ્પટિચ્છન્નાય ચ છારત્તં માનત્તં, ખમતિ સઙ્ઘસ્સ, તસ્મા તુણ્હી. એવમેતં ધારયામીતિ –

એવં કમ્મવાચં કત્વા માનત્તં દાતબ્બં. ચિણ્ણમાનત્તસ્સ ચ ઇમિનાવ નયેન કમ્મવાચં યોજેત્વા અબ્ભાનં કાતબ્બં.

અજ્ઝસ્મિન્તિ સુદ્ધન્તપરિવાસવસેન આપત્તિવુટ્ઠાનતો અજ્ઝસ્મિં. દસસતં આપત્તિયો રત્તિસતં છાદયિત્વાતિ યોજેતબ્બં.

પરિવાસકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અત્તનો સીમં સોધેત્વા વિહારસીમાયાતિ વિહારે બદ્ધસીમમેવ સન્ધાય વુત્તં. **વિહારૂપચારતોપિ દ્વે લેડ્ડુપાતા અતિક્કમિતબ્બા**તિ ભિક્ખુવિહારં સન્ધાય વદતિ ગામૂપચારાતિક્કમેનેવ ભિક્ખુનીવિહારૂપચારાતિક્કમસ્સ સિદ્ધત્તા. **વિહારસ્સ ચા**તિ ભિક્ખુવિહારસ્સ. **ગામસ્સાતિ ન વુત્તન્તિ** ગામસ્સ ઉપચારં મુઞ્ચિતું વટ્ટતીતિ ન વુત્તં, તસ્મા ગામૂપચારેપિ વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો.

તત્થેવ ઠાનં પચ્ચાસીસન્તીતિ ભિક્ખૂનં ઠાનં પચ્ચાસીસન્તિ. **પરિવાસવત્તાદીનન્તિ** પરિવાસનિસ્સયપટિપ્પસ્સદ્ધિઆદીનં. **યુત્તતરં દિસ્સતી**તિ ઇમિના અનિક્ખિત્તવત્તભિક્ખુના વિય ભિક્ખુનિયાપિ અન્તોઉપચારસીમગતાનંયેવ આરોચેતબ્બં, ન ગામે ઠિતાનમ્પિ ગન્ત્વા આરોચેતબ્બન્તિ દીપેતિ. **તસ્મિં ગામે**તિ યસ્મિં ગામે ભિક્ખુનુપસ્સયો હોતિ, તસ્મિં ગામે. **બહિ ઉપચારસીમાય ઠત્વા**તિ ઉપચારસીમતો બહિ ઠત્વા. **સમ્મન્નિત્વા દાતબ્બા**તિ એત્થ સમ્મન્નિત્વા દિન્નાય સહવાસેપિ રત્તિચ્છેદો ન હોતિ.

પટિચ્છન્નપરિવાસકથાવણ્ણના

૧૦૮. **વિસું માનત્તં ચરિતબ્બન્તિ** મૂલાયપટિકસ્સનં અકત્વા વિસું કમ્મવાચાય માનત્તં ગહેત્વા ચરિતબ્બં.

સુક્કવિસ્સટ્ઠિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અગ્ઘસમોધાનપરિવાસકથાવણ્ણના

૧૩૪. **એકાપત્તિમૂલકન્તિ** ‘‘એકા આપત્તિ એકાહપ્પટિચ્છન્ના, એકા આપત્તિ દ્વીહપ્પટિચ્છન્ના’’તિઆદિના વુત્તનયં સન્ધાય વદતિ. **આપત્તિવડ્ઢનકન્તિ** ‘‘એકા આપત્તિ એકાહપ્પટિચ્છન્ના, દ્વે આપત્તિયો દ્વીહપ્પટિચ્છન્ના’’તિઆદિના વુત્તં આપત્તિવડ્ઢનકનયં સન્ધાય.

દ્વેભિક્ખુવારએકાદસકાદિકથાવણ્ણના

૧૮૧. થુલ્લચ્ચયાદીહિ મિસ્સકન્તિ એકવત્થુમ્હિ પુબ્બભાગે આપન્નથુલ્લચ્ચયદુક્કટેહિ મિસ્સકં. **મક્ખધમ્મો** નામ છાદેતુકામતા.

૧૮૨. સમ્બહુલા સઙ્ઘાદિસેસા આપત્તિયો આપજ્જતિ પરિમાણમ્પીતિઆદિ જાતિવસેનેકવચનં, ભાવનપુંસકનિદ્દેસો વા. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સમુચ્ચયક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. સમથક્ખન્ધકં

સમ્મુખાવિનયકથાવણ્ણના

૧૮૭. સમથક્ખન્ધકે **સઞ્ઞાપેતી**તિ એત્થ **સં**-સદ્દૂપપદો **ઞા**-સદ્દો તોસનવિસિટ્ઠે અવબોધને વત્તતીતિ આહ ‘‘**પરિતોસેત્વા જાનાપેતી**’’તિ.

સતિવિનયાદિકથાવણ્ણના

૧૯૫-૨૦૦. દેસનામત્તમેવેતન્તિ ‘‘પચ્છિમાની’’તિ એતં દેસનામત્તં. સતિવેપુલ્લપ્પત્તસ્સ ખીણાસવસ્સ દાતબ્બો વિનયો **સતિવિનયો**. અમૂળ્હસ્સ દાતબ્બો વિનયો **અમૂળ્હવિનયો**. પટિઞ્ઞાતેન કરણં **પટિઞ્ઞાતકરણં**.

૨૧૨. તિણવત્થારકસદિસત્તાતિ તંસદિસતાય તબ્બોહારોતિ દસ્સેતિ યથા ‘‘એસ બ્રહ્મદત્તો’’તિ.

અધિકરણકથાવણ્ણના

૨૧૬. વિવાદાધિકરણસ્સ કિં મૂલન્તિઆદીસુ **વિવાદમૂલાની**તિ વિવાદસ્સ મૂલાનિ. **કોધનો**તિ કુજ્ઝનલક્ખણેન કોધેન સમન્નાગતો. **ઉપનાહી**તિ વેરઅપ્પટિનિસ્સગ્ગલક્ખણેન ઉપનાહેન સમન્નાગતો. **અગારવો**તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૨૩; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪૪) ગારવવિરહિતો. **અપ્પતિસ્સો**તિ અપ્પતિસ્સયો અનીચવુત્તિ. એત્થ પન યો ભિક્ખુ સત્થરિ ધરમાને તીસુ કાલેસુ ઉપટ્ઠાનં ન યાતિ, સત્થરિ અનુપાહને ચઙ્કમન્તે સઉપાહનો ચઙ્કમતિ, નીચે ચઙ્કમે ચઙ્કમન્તે ઉચ્ચે ચઙ્કમતિ, હેટ્ઠા વસન્તે ઉપરિ વસતિ, સત્થુ દસ્સનટ્ઠાને ઉભો અંસે પારુપતિ, છત્તં ધારેતિ, ઉપાહનં ધારેતિ, નહાયતિ, ઉચ્ચારં વા પસ્સાવં વા કરોતિ, પરિનિબ્બુતે વા પન ચેતિયં વન્દિતું ન ગચ્છતિ, ચેતિયસ્સ પઞ્ઞાયનટ્ઠાને સત્થુદસ્સનટ્ઠાને વુત્તં સબ્બં કરોતિ, અઞ્ઞેહિ ચ ભિક્ખૂહિ ‘‘કસ્મા એવં કરોસિ, ન ઇદં વટ્ટતિ, સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ નામ લજ્જિતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તે ‘‘તુણ્હી હોહિ, બુદ્ધો બુદ્ધોતિ વદસિ, કિં બુદ્ધો નામા’’તિ ભણતિ, અયં **સત્થરિ અગારવો** નામ.

યો પન ધમ્મસવને સઙ્ઘુટ્ઠે સક્કચ્ચં ન ગચ્છતિ, સક્કચ્ચં ધમ્મં ન સુણાતિ, નિદ્દાયતિ વા સલ્લપન્તો વા નિસીદતિ, સક્કચ્ચં ન ગણ્હાતિ ન વાચેતિ, ‘‘કિં ધમ્મે અગારવં કરોસી’’તિ વુત્તે ‘‘તુણ્હી હોહિ, ધમ્મો ધમ્મોતિ વદસિ, કિં ધમ્મો નામા’’તિ વદતિ, અયં **ધમ્મે અગારવો** નામ. યો પન થેરેન ભિક્ખુના અનજ્ઝિટ્ઠો ધમ્મં દેસેતિ ઉદ્દિસતિ પઞ્હં કથેતિ, વુડ્ઢે ભિક્ખૂ ઘટ્ટેન્તો ગચ્છતિ તિટ્ઠતિ નિસીદતિ, દુસ્સપલ્લત્થિકં વા હત્થપલ્લત્થિકં વા કરોતિ, સઙ્ઘમજ્ઝે ઉભો અંસે પારુપતિ, છત્તુપાહનં ધારેતિ, ‘‘ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ લજ્જિતું વટ્ટતી’’તિ વુત્તેપિ ‘‘તુણ્હી હોહિ, સઙ્ઘો સઙ્ઘોતિ વદસિ, કિં સઙ્ઘો, મિગસઙ્ઘો અજસઙ્ઘો’’તિઆદીનિ વદતિ, અયં **સઙ્ઘે અગારવો** નામ. એકભિક્ખુસ્મિમ્પિ હિ અગારવે કતે સઙ્ઘે કતોયેવ હોતિ. તિસ્સો સિક્ખા પન અપૂરયમાનો **સિક્ખાય ન પરિપૂરકારી** નામ.

અહિતાય દુક્ખાય દેવમનુસ્સાનન્તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૨૫; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૬.૩૬) એકસ્મિં વિહારે દ્વિન્નં ભિક્ખૂનં ઉપ્પન્નવિવાદો કથં દેવમનુસ્સાનં અહિતાય દુક્ખાય સંવત્તતિ? કોસમ્બકક્ખન્ધકે વિય હિ દ્વીસુ ભિક્ખૂસુ વિવાદં આપન્નેસુ તસ્મિં વિહારે તેસં અન્તેવાસિકા વિવદન્તિ, તેસં ઓવાદં ગણ્હન્તો ભિક્ખુનિસઙ્ઘો વિવદતિ, તતો તેસં ઉપટ્ઠાકા વિવદન્તિ, અથ મનુસ્સાનં આરક્ખદેવતા દ્વે કોટ્ઠાસા હોન્તિ. તત્થ

ધમ્મવાદીનં આરક્ખદેવતા ધમ્મવાદિનિયો હોન્તિ, અધમ્મવાદીનં અધમ્મવાદિનિયો. તતો આરક્ખદેવતાનં મિત્તા ભુમ્મદેવતા ભિજ્જન્તિ. એવં પરમ્પરાય યાવ બ્રહ્મલોકા ઠપેત્વા અરિયસાવકે સબ્બે દેવમનુસ્સા દ્વે કોટ્ઠાસા હોન્તિ. ધમ્મવાદીહિ પન અધમ્મવાદિનોવ બહુતરા હોન્તિ. તતો ''યં બહુકેહિ ગહિતં, તં તચ્છ''ન્તિ ધમ્મં વિસ્સજ્જેત્વા બહુતરા અધમ્મં ગણ્હન્તિ. તે અધમ્મં પુરક્ખત્વા વિહરન્તા અપાયેસુ નિબ્બત્તન્તિ. એવં એકસ્મિં વિહારે ઉપ્પન્નો વિવાદો બહૂનં અહિતાય દુક્ખાય હોતિ. **અજ્ઝત્તં વા**તિ અત્તનિ વા અત્તનો પરિસાય વા. **બહિદ્ધા વા**તિ પરસ્મિં વા પરસ્સ પરિસાય વા. **આયતિં અનવસ્સવાયા**તિ આયતિં અનુપ્પાદાય.

મક્ખીતિ પરેસં ગુણમક્ખનલક્ખણેન મક્ખેન સમન્નાગતો. **પળાસી**તિ યુગગ્ગાહલક્ખણેન પળાસેન સમન્નાગતો. **ઇસ્સુકી**તિ પરસક્કારાદીનં ઇસ્સાયનલક્ખણાય ઇસ્સાય સમન્નાગતો. **મચ્છરી**તિ આવાસમચ્છરિયાદીહિ સમન્નાગતો. **સઠો**તિ કેરાટિકો. **માયાવી**તિ કતપાપપટિચ્છાદકો. **પાપિચ્છો**તિ અસન્તસમ્ભાવનિચ્છકો દુસ્સીલો. **મિચ્છાદિટ્ઠી**તિ નત્થિકવાદી અહેતુકવાદી અકિરિયવાદી. **સન્દિટ્ઠિપરામાસી**તિ સયં દિટ્ઠમેવ પરામસતિ ગણ્હાતિ. **આધાનગ્ગાહી**તિ દળ્હગ્ગાહી. **દુપ્પટિનિસ્સગ્ગી**તિ ન સક્કા હોતિ ગહિતં નિસ્સજ્જાપેતું. એત્થ ચ **કોધનો હોતિ ઉપનાહી**તિઆદિના પુગ્ગલાધિટ્ઠાનનયેન કોધૂપનાહાદયો અકુસલધમ્મા વિવાદમૂલાનીતિ દસ્સિતાનિ, તથા **દુટ્ઠચિત્તા વિવદન્તી**તિઆદિના લોભદોસમોહા. **અદુટ્ઠચિત્તા વિવદન્તી**તિઆદિના ચ અલોભાદયો વિવાદમૂલાનીતિ દસ્સિતાનિ.

૨૧૭. દુબ્બણ્ણોતિ પંસુપિસાચકો વિય ઝામખાણુવણ્ણો. **દુદ્દસ્સિકો**તિ વિજાતમાતુયાપિ અમનાપદસ્સનો. **ઓકોટિમકો**તિ લકુણ્ડકો. **કાણો**તિ એકક્ખિકાણો વા ઉભયક્ખિકાણો વા. **કુણી**તિ એકહત્થકુણી વા ઉભયહત્થકુણી વા. **ખઞ્જો**તિ એકપાદખઞ્જો વા ઉભયપાદખઞ્જો વા. **પક્ખહતો**તિ હતપક્ખો પીઠસપ્પી.

૨૨૦. વિવાદાધિકરણં કુસલં અકુસલં અબ્યાકતન્તિ વિવાદાધિકરણં કિં કુસલં અકુસલં ઉદાહુ અબ્યાકતન્તિ પુચ્છતિ. **વિવાદાધિકરણં સિયા કુસલ**ન્તિઆદિ વિસ્સજ્જનં. એસ નયો સેસેસુપિ. વિવદન્તિ એતેનાતિ **વિવાદો**તિ આહ ''**યેન વિવદન્તિ, સો ચિત્તુપ્પાદો વિવાદો**''તિ. કથં પન સો ચિત્તુપ્પાદો અધિકરણં નામાતિ આહ ''**સમથેહિ ચ અધિકરણીયતાય અધિકરણ**''ન્તિ, સમથેહિ સમેતબ્બતાય અધિકરણન્તિ અત્થો. વિવાદહેતુભૂતસ્સ હિ ચિત્તુપ્પાદસ્સ વૂપસમેન તપ્પભવસ્સ સદ્દસ્સપિ વૂપસમો હોતીતિ ચિત્તુપ્પાદસ્સ સમથેહિ અધિકરણીયતા પરિયાયો સમ્ભવતિ.

૨૨૨. આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકતન્તિ અયં વિકપ્પો પણ્ણત્તિવજ્જંયેવ સન્ધાય વુત્તો, ન લોકવજ્જન્તિ દસ્સેતું ''**સન્ધાયભાસિતવસેના**''તિઆદિમાહ. કસ્મા પનેત્થ સન્ધાયભાસિતવસેન અત્થો વેદિતબ્બોતિ આહ ''**યસ્મિં હી**''તિઆદિ. **પથવીખણનાદિકે**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન ભૂતગામપાતબ્યતાદિપણ્ણત્તિવજ્જં સિક્ખાપદં સઙ્ગણ્હાતિ. યો વિનયે અપકતઞ્ઞુતાય વત્તસીસેન સમ્મુઞ્જનિઆદિના પથવીખણનાદીનિ કરોતિ, તદા તસ્સુપ્પન્નચિત્તં સન્ધાય વુત્તં ''**કુસલચિત્તં અઙ્ગં હોતી**''તિ. **અઙ્ગં હોતી**તિ ચ વત્તસીસેન કરોન્તસ્સપિ ''ઇમં પથવિં ખણામી''તિઆદિના વીતિક્કમજાનનવસેન પવત્તત્તા તં કુસલચિત્તં આપત્તાધિકરણં, કુસલચિત્તં આપત્તિયા કારણં હોતીતિ અત્થો. ન હિ વીતિક્કમં અજાનન્તસ્સ પથવીખણનાદીસુ આપત્તિ સમ્ભવતિ. **તસ્મિં સતી**તિ તસ્મિં કુસલચિત્તે આપત્તિભાવેન ગહિતે સતીતિ અધિપ્પાયો. **તસ્મા**તિ યસ્મા કુસલચિત્તે આપત્તિભાવેન ગહિતે સતિ ''નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ ન સક્કા વત્તું, તસ્મા. **નયિદં અઙ્ગપ્પહોનકચિત્તં સન્ધાય વુત્ત**ન્તિ ''આપત્તાધિકરણં સિયા અકુસલં સિયા અબ્યાકતં, નત્થિ

આપત્તાધિકરણં કુસલ''ન્તિ ઇદં આપત્તિસમુટ્ઠાપકભાવેન અઙ્ગપ્પહોનકં આપત્તિયા કારણભૂતં ચિત્તં સન્ધાય ન વુત્તં. કિં પન સન્ધાય વુત્તન્તિ આહ ''**ઇદં પના**''તિઆદિ. ભિક્ખુમ્હિ કમ્મટ્ઠાનગતચિત્તેન નિપન્ને નિદ્દાયન્તે વા માતુગામો ચે સેય્યં કપ્પેતિ, તસ્મિં ખણે સેય્યાકારેન વત્તમાનરૂપમેવ આપત્તિ, ન કુસલાદિવસપ્પવત્તં ચિત્તન્તિ આહ ''**અસઞ્ચિચ્ચ...પે॰... સહસેય્યાદિવસેન આપજ્જતો** (પરિ॰ ૩૨૩ અત્થતો સમાનં) **અબ્યાકતં હોતી**''તિ. તસ્મિઞ્હિ ખણે ઉટ્ઠાતબ્બે જાતે અનુટ્ઠાનતો તદાકારપવત્તો રૂપક્ખન્ધોવ આપત્તિ.

''આપત્તિં આપજ્જન્તો કુસલચિત્તો વા આપજ્જતિ અકુસલાબ્યાકતચિત્તો વા''તિ વચનતો કુસલમ્પિ આપત્તાધિકરણં સિયાતિ ચે? ન. યો હિ આપત્તિં આપજ્જતીતિ વુચ્ચતિ, સો તીસુ ચિત્તેસુ અઞ્ઞતરચિત્તસમઙ્ગી હુત્વા આપજ્જતિ, ન અઞ્ઞથાતિ દસ્સનત્થં ''**કુસલચિત્તો વા**''તિઆદિ વુત્તં. અયઞ્હેત્થ અત્થો – પથવીખણનાદીસુ કુસલચિત્તક્ખણે વીતિક્કમાદિવસેન પવત્તરૂપસમ્ભવતો કુસલચિત્તો વા તથાપવત્તરૂપસઙ્ખાતં અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતિ, તથા અબ્યાકતચિત્તો વા અબ્યાકતરૂપસઙ્ખાતં અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતિ. પાણાતિપાતાદિં અકુસલચિત્તો વા અકુસલાપત્તિં આપજ્જતિ, રૂપં પનેત્થ અબ્બોહારિકં. સુપિનન્તે ચ પાણાતિપાતાદિં કરોન્તો સહસેય્યાદિવસેન આપજ્જિતબ્બાપત્તિં આપજ્જન્તો અકુસલચિત્તો અબ્યાકતાપત્તિં આપજ્જતીતિ.

કુસલચિત્તં આપજ્જેય્યાતિ એળકલોમં ગહેત્વા કમ્મટ્ઠાનમનસિકારેન તિયોજનં અતિક્કમન્તસ્સ પઞ્ઞત્તિં અજાનિત્વા પદસો ધમ્મં વાચેન્તસ્સ ચ આપજ્જિતબ્બાપત્તિયા કુસલચિત્તં આપજ્જેય્ય. **ન ચ તત્થ વિજ્જમાનમ્પિ કુસલચિત્તં આપત્તિયા અઙ્ગ**ન્તિ તસ્મિં વિજ્જમાનમ્પિ કુસલચિત્તં આપત્તિયા અઙ્ગં ન હોતિ, સયં આપત્તિ ન હોતીતિ અત્થો. **ચલિતપ્પવત્તાન**ન્તિ ચલિતાનં પવત્તાનઞ્ચ. ચલિતો કાયો, પવત્તા વાચા. **અઞ્ઞતરમેવ અઙ્ગ**ન્તિ કાયવાચાનં અઞ્ઞતરમેવ આપત્તીતિ અત્થો. **તઞ્ચ રૂપક્ખન્ધપરિયાપન્નત્તા અબ્યાકત**ન્તિ ઇમિના અબ્યાકતમાપત્તાધિકરણં, નાઞ્ઞન્તિ દસ્સેતિ.

યદિ એવં ''સાપત્તિકસ્સ, ભિક્ખવે, નિરયં વા વદામિ તિરચ્છાનયોનિં વા''તિ વચનતો અબ્યાકતસ્સપિ વિપાકધમ્મતા આપજ્જેય્યાતિ? નાપજ્જેય્ય. અસઞ્ચિચ્ચ આપન્ના હિ આપત્તિયો યાવ સો ન જાનાતિ, તાવ અનન્તરાયકરા, જાનિત્વા છાદેન્તો પન છાદનપ્પચ્ચયા અઞ્ઞં દુક્કટસઙ્ખાતં અકુસલમાપત્તાધિકરણમાપજ્જતિ, તઞ્ચ અકુસલસભાવત્તા સગ્ગમોક્ખાનં અન્તરાયકરણન્તિ સાપત્તિકસ્સ અપાયગામિતા વુત્તા. અબ્યાકતં પન આપત્તાધિકરણં અવિપાકધમ્મમેવાતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. તેનેવ **પોરાણગણ્ઠિપદેસુ**પિ ''પુથુજ્જનો કલ્યાણપુથુજ્જનો સેક્ખો અરહાતિ ચત્તારો પુગ્ગલે દસ્સેત્વા તેસુ અરહતો આપત્તાધિકરણં અબ્યાકતમેવ, તથા સેક્ખાનં, તથા કલ્યાણપુથુજ્જનસ્સ અસઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમકાલે અબ્યાકતમેવ. ઇતરસ્સ અકુસલમ્પિ હોતિ અબ્યાકતમ્પિ. યસ્મા યસ્સ સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમકાલે અકુસલમેવ હોતિ, તસ્મા વુત્તં 'નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ'ન્તિ. સબ્બત્થ એવં અબ્યાકતન્તિ વિપાકાભાવમત્તં સન્ધાય વુત્ત''ન્તિ લિખિતં. યઞ્ચ આપત્તાધિકરણં અકુસલં, તમ્પિ દેસિતં વુટ્ઠિતં વા અનન્તરાયકરં. યથા હિ અરિયૂપવાદકમ્મં અકુસલમ્પિ સમાનં અચ્ચયં દેસેત્વા ખમાપનેન પયોગસમ્પત્તિપટિબાહિતત્તા અવિપાકધમ્મતં આપન્નં અહોસિકમ્મં હોતિ, એવમિદમ્પિ દેસિતં વુટ્ઠિતં વા પયોગસમ્પત્તિપટિબાહિતત્તા અવિપાકધમ્મતાય અહોસિકમ્મભાવેન અનન્તરાયકરં જાતં. તેનેવ ''સાપત્તિકસ્સ, ભિક્ખવે, નિરયં વા વદામિ તિરચ્છાનયોનિં વા''તિ સાપત્તિકસ્સેવ અપાયગામિતા વુત્તા.

અધિકરણવૂપસમનસમથકથાવણ્ણના

२२८. વિવાદસઙ્ખાતે અત્થે પચ્ચત્થિકા **અત્થપચ્ચત્થિકા**.

२२९. **સમ્મુખાવિનયસ્મિ**ન્તિ સમ્મુખાવિનયભાવે.

२३०. **અન્તરેના**તિ કારણેન.

२३१. ઉબ્બાહિકાય ખીયનકે પાચિત્તિ ન વુત્તા તત્થ છન્દદાનસ્સ નત્થિતાય.

२३६. **તસ્સ ખો ત**ન્તિ એત્થ **ખો ત**ન્તિ નિપાતમત્તં.

२३८. ‘‘કા ચ તત્થ તસ્સપાપિયસિકાયા’’તિ પોત્થકેસુ લિખન્તિ. ‘‘કા ચ તસ્સપાપિયસિકા’’તિ એવં પનેત્થ પાઠો વેદિતબ્બો.

२४२. **કિચ્ચાધિકરણં એકેન સમથેન સમ્મતી**તિ એત્થ ‘‘કિચ્ચમેવ કિચ્ચાધિકરણ’’ન્તિ (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૮૫-૮૬) વચનતો અપલોકનકમ્માદીનમેતં અધિવચનં. તં વિવાદાધિકરણાદીનિ વિય સમથેહિ સમેતબ્બં ન હોતિ, કિન્તુ સમ્મુખાવિનયેન સમ્પજ્જતિ, તસ્મા **સમ્મતી**તિ એત્થ સમ્પજ્જતીતિ અત્થો ગહેતબ્બો. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સમથક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકં

ખુદ્દકવત્થુકથાવણ્ણના

૨૪૩. ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકે **અટ્ઠપદાકારેના**તિ અટ્ઠપદફલકાકારેન, જૂતફલકસદિસન્તિ વુત્તં હોતિ. **મલ્લકમૂલસણ્ઠાનેના**તિ ખેળમલ્લકમૂલસણ્ઠાનેન.

૨૪૫. **મુત્તોલમ્બકાદીન**ન્તિ **આદિ**-સદ્દેન કુણ્ડલાદિં સઙ્ગણ્હાતિ. **પલમ્બકસુત્ત**ન્તિ યઞ્ઞોપચિતાકારેન ઓલમ્બકસુત્તં.

૨૪૬. **ચિક્કલેના**તિ સિલેસેન.

૨૪૮. **સાધુગીત**ન્તિ અનિચ્ચતાદિપટિસંયુત્તગીતં.

૨૪૯. **ચતુરસ્સેન વત્તેના**તિ પરિપુણ્ણેન ઉચ્ચારણવત્તેન. તરઙ્ગવત્તાદીનં ઉચ્ચારણવિધાનાનિ નટ્ઠપ્પયોગાનિ. **બાહિરલોમિ**ન્તિ ભાવનપુંસકનિદ્દેસો, યથા તસ્સ ઉણ્ણપાવારસ્સ બહિદ્ધા લોમાનિ દિસ્સન્તિ, તથા ધારેન્તસ્સ દુક્કટન્તિ વુત્તં હોતિ.

૨૫૧. **ઇમાનિ ચત્તારિ અહિરાજકુલાની**તિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૪.૬૭) ઇદં દટ્ઠવિસે સન્ધાય વુત્તં. યે હિ કેચિ દટ્ઠવિસા, સબ્બે તે ઇમેસં ચતુન્નં અહિરાજકુલાનં અબ્ભન્તરગતાવ હોન્તિ. **અત્તગુત્તિયા**તિ અત્તનો ગુત્તત્થાય. **અત્તરક્ખાયા**તિ અત્તનો રક્ખણત્થાય. **અત્તપરિત્તંકાતુ**ન્તિ અત્તનો પરિત્તાણત્થાય અત્તપરિત્તં નામ કાતું અનુજાનામીતિ અત્થો.

ઇદાનિ યથા તં પરિત્તં કાતબ્બં, તં દસ્સેતું **"એવઞ્ચ પન ભિક્ખવે"**તિઆદિમાહ. તત્થ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨.૧૦૫) **વિરૂપક્ખેહી**તિ વિરૂપક્ખનાગકુલેહિ. સેસેસુપિ એસેવ નયો. સહયોગે ચેતં કરણવચનં, એતેહિ સહ મય્હં મિત્તભાવોતિ વુત્તં હોતિ **અપાદકેહી**તિ અપાદકસત્તેહિ. સેસેસુપિ એસેવ નયો. **સબ્બે સત્તા**તિ ઇતો પુબ્બે એત્તકેન ઠાનેન ઓદિસ્સકમેત્તં કથેત્વા ઇદાનિ અનોદિસ્સકમેત્તં કથેતું ઇદમારદ્ધં. તત્થ **સત્તા પાણા ભૂતા**તિ સબ્બાનેતાનિ પુગ્ગલવેવચનાનેવ. **ભદ્રાનિ પસ્સન્તૂ**તિ ભદ્રાનિ આરમ્મણાનિ પસ્સન્તુ. **મા કઞ્ચિ પાપમાગમા**તિ કઞ્ચિ સત્તં પાપકં લામકં મા આગચ્છતુ.

અપ્પમાણો બુદ્ધોતિ એત્થ **બુદ્ધો**તિ બુદ્ધગુણા વેદિતબ્બા, તે હિ અપ્પમાણા નામ. સેસદ્વયેસુપિ એસેવ નયો, **પમાણવન્તાની**તિ ગુણપ્પમાણેન યુત્તાનિ. **ઉણ્ણનાભી**તિ લોમસનાભિકો મક્કટકો. **સરબૂ**તિ ઘરગોળિકા. **કતા મે રક્ખા કતં મે પરિત્ત**ન્તિ મયા એત્તકસ્સ જનસ્સ રક્ખા ચ પરિત્તાણઞ્ચ કતં. **પટિક્કમન્તુ ભૂતાની**તિ સબ્બેપિ મે કતપરિત્તાણા સત્તા અપગચ્છન્તુ, મા મં વિહેઠયિંસૂતિ અત્થો. **સોહ**ન્તિ યસ્સ મમ એતેહિ સબ્બેહિપિ મેત્તં, સો અહં ભગવતો નમો કરોમિ, વિપસ્સીઆદીનઞ્ચ સત્તન્નં સમ્માસમ્બુદ્ધાનં નમો કરોમીતિ સમ્બન્ધો.

અઞ્ઞમ્હિ છેતબ્બમ્હીતિ રાગાનુસયં સન્ધાય વદતિ. **તાદિસં વા દુક્ખ**ન્તિ મુટ્ઠિઆદીહિ દુક્ખં ઉપ્પાદેન્તસ્સ.

૨૫૨. જાલાનિ પરિક્ખિપાપેત્વાતિ પરિસ્સયમોચનત્થઞ્ચેવ પમાદેન ગળિતાનં આભરણાદીનં રક્ખણત્થઞ્ચ જાલાનિ કરણ્ડકાકારેન પરિક્ખિપાપેત્વા. **ચન્દનગણ્ઠિ આગન્ત્વા જાલે લગ્ગાતિ** એકો કિર રત્તચન્દનરુક્ખો ગઙ્ગાય ઉપરિતીરે જાતો ગઙ્ગોદકેન ધોતમૂલો પતિત્વા તત્થ તત્થ પાસાણેસુ સમ્ભિજ્જમાનો વિપ્પકિરિ. તતો એકા ઘટપ્પમાણા ઘટિકા પાસાણેસુ ઘંસિયમાના ઉદકઊમીહિ પોથિયમાના મટ્ઠા હુત્વા અનુપુબ્બેન વુય્હમાના સેવાલપરિયોનદ્ધા આગન્ત્વા તસ્મિં જાલે લગ્ગિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **લેખન્તિ** લિખિતગહિતં ચુણ્ણં. **ઉક્ખિત્વાતિ** વેળુપરમ્પરાય ઉદ્ધં પાપેત્વા, ઉટ્ઠાપેત્વાતિ વુત્તં હોતિ. **ઓહરતૂતિ** ઇદ્ધિયા ઓતારેત્વા ગણ્હતુ.

પૂરણકસ્સપાદયો **છ સત્થારો**. તત્થ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૫૧-૧૫૨; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૩૧૨) **પૂરણોતિ** તસ્સ સત્થુપટિઞ્ઞસ્સ નામં. **કસ્સપોતિ** ગોત્તં. સો કિર અઞ્ઞતરસ્સ કુલસ્સ એકૂનદાસસતં પૂરયમાનો જાતો. તેનસ્સ ''પૂરણો''તિ નામં અકંસુ. મઙ્ગલદાસત્તા ચસ્સ કતં ''દુક્કટ''ન્તિ વત્તા નત્થિ, અકતં વા ''ન કત''ન્તિ . સો ''કિમહં એત્થ વસામી''તિ પલાયિ. અથસ્સ ચોરા વત્થાનિ અચ્છિન્દિંસુ. સો પણ્ણેન વા તિણેન વા પટિચ્છાદેતુમ્પિ અજાનન્તો જાતરૂપેનેવ એકં ગામં પાવિસિ. મનુસ્સા તં દિસ્વા ''અયં સમણો અરહા અપ્પિચ્છો, નત્થિ ઇમિના સદિસો''તિ પૂવભત્તાદીનિ ગહેત્વા ઉપસઙ્કમન્તિ. સો ''મય્હં સાટકં અનિવત્થભાવેન ઇદં ઉપ્પન્ન''ન્તિ તતો પટ્ઠાય સાટકં લભિત્વાપિ ન નિવાસેસિ, તદેવ પબ્બજ્જં અગ્ગહેસિ. તસ્સ સન્તિકે અઞ્ઞેપિ અઞ્ઞેપીતિ પઞ્ચસતા મનુસ્સા પબ્બજિંસુ. એવમયં ગણાચરિયો હુત્વા ''સત્થા''તિ લોકે પાકટો અહોસિ.

મક્ખલીતિ તસ્સ નામં. ગોસાલાય જાતત્તા **ગોસાલોતિ** દુતિયનામં. તં કિર સકદ્દમાય ભૂમિયા તેલઘટં ગહેત્વા ગચ્છન્તં ''તાત મા ખલી''તિ સામિકો આહ. સો પમાદેન ખલિત્વા પતિત્વા સામિકસ્સ ભયેન પલાયિતું આરદ્ધો. સામિકો ઉપધાવિત્વા સાટકકણ્ણે અગ્ગહેસિ, સો સાટકં છડ્ડેત્વા અચેલકો હુત્વા પલાયિ. સેસં પૂરણસદિસમેવ.

અજિતોતિ તસ્સ નામં. કેસકમ્બલં ધારેતીતિ **કેસકમ્બલો**. ઇતિ નામદ્વયં સંસન્દિત્વા ''અજિતો કેસકમ્બલો''તિ વુચ્ચતિ. તત્થ **કેસકમ્બલો** નામ મનુસ્સાનં કેસેહિ કતકમ્બલો. તતો પટિકિટ્ઠતરં વત્થં નામ નત્થિ. યથાહ ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, યાનિ કાનિચિ તન્તાવુતાનં વત્થાનં, કેસકમ્બલો તેસં પટિકિટ્ઠો અક્ખાયતિ. કેસકમ્બલો, ભિક્ખવે, સીતે સીતો ઉણ્હે ઉણ્હો દુબ્બણ્ણો દુગ્ગન્ધો દુક્ખસમ્ફસ્સો''તિ (અ॰ નિ॰ ૩.૧૩૮).

પકુધોતિ તસ્સ નામં. **કચ્ચાયનોતિ** ગોત્તં. ઇતિ નામગોત્તં સંસન્દિત્વા ''પકુધો કચ્ચાયનો''તિ વુચ્ચતિ. સીતૂદકપટિક્ખિત્તકો એસ, વચ્ચં કત્વાપિ ઉદકકિચ્ચં ન કરોતિ, ઉણ્હોદકં વા કઞ્જિયં વા લભિત્વા કરોતિ, નદિં વા મગ્ગોદકં વા અતિક્કમ્મ ''સીલં મે ભિન્ન''ન્તિ વાલિકથૂપં કત્વા સીલં અધિટ્ઠાય ગચ્છતિ. એવરૂપનિસ્સિરિકલદ્ધિકો એસ.

સઞ્ચયોતિ તસ્સ નામં. બેલટ્ઠસ્સ પુત્તો **બેલટ્ઠપુત્તો**. ''અમ્હાકં ગણ્ઠનકિલેસો પલિબુન્ધનકિલેસો નત્થિ, કિલેસગણ્ઠિરહિતા મય''ન્તિ એવંવાદિતાય લદ્ધનામવસેન **નિગણ્ઠો**. નાટસ્સ પુત્તોતિ **નાટપુત્તો**.

પિણ્ડોલભારદ્વાજોતિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૩૬) પિણ્ડં ઉલમાનો પરિયેસમાનો પબ્બજિતોતિ **પિણ્ડોલો**. સો કિર પરિજિણ્ણભોગો બ્રાહ્મણો હુત્વા મહન્તં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ લાભસક્કારં દિસ્વા પિણ્ડત્થાય નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતો. સો મહન્તં કપલ્લપત્તં ''પત્ત''ન્તિ ગહેત્વા ચરતિ, કપલ્લપૂરં યાગું પિવતિ, ભત્તં ભુઞ્જતિ, પૂવખજ્જકઞ્ચ ખાદતિ. અથસ્સ મહગ્ઘસભાવં સત્થુ આરોચયિંસુ. સત્થા તસ્સ પત્તત્થવિકં નાનુજાનિ. થેરો હેટ્ઠામઞ્ચે પત્તં નિકુજ્જિત્વા

ઠપેતિ. સો ઠપેન્તોપિ ધંસેન્તોવ પણામેત્વા ઠપેતિ, ગણ્હન્તોપિ ધંસેન્તોવ આકડ્ઢિત્વા ગણ્હાતિ. તં ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે ધંસનેન પરિક્ખીણં નાળિકોદનમત્તસ્સેવ ગણ્હનકં જાતં. તતો સત્થુ આરોચેસું. અથસ્સ સત્થા પત્તત્થવિકં અનુજાનિ. થેરો અપરેન સમયેન ઇન્દ્રિયભાવનં ભાવેન્તો અગ્ગફલે અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ. ઇતિ સો પુબ્બે સવિસેસં પિણ્ડત્થાય ઉલતીતિ **પિણ્ડોલો**. ગોત્તેન પન **ભારદ્વાજો**તિ ઉભયં એકતો કત્વા ''પિણ્ડોલભારદ્વાજો''તિ વુચ્ચતિ.

''અથ ખો આયસ્મા પિણ્ડોલભારદ્વાજો...પે॰... એતદવોચા''તિ કસ્મા એવમાહંસુ? સો કિર (ધ॰ પ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૮૦ દેવોરોહણવત્થુ) સેટ્ઠિ નેવ સમ્માદિટ્ઠિ, ન મિચ્છાદિટ્ઠિ, મજ્ઝત્તધાતુકો. સો ચિન્તેસિ ''મય્હં ગેહે ચન્દનં બહુ, કિં નુ ખો ઇમિના કરિસ્સામી''તિ. અથસ્સ એતદહોસિ ''ઇમસ્મિં લોકે 'મયં અરહન્તો, મયં અરહન્તો'તિ વત્તારો બહૂ, અહં એકં અરહન્તમ્પિ ન જાનામિ, ગેહે ભમં યોજેત્વા પત્તં લિખાપેત્વા સિક્કાય ઠપેત્વા વેળુપરમ્પરાય સટ્ઠિહત્થમત્તે આકાસે ઓલમ્બાપેત્વા 'સચે અરહા અત્થિ, આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હાતૂ'તિ વક્ખામિ. યો તં ગહેસ્સતિ, તસ્સ સપુત્તદારો સરણં ગમિસ્સામી''તિ. સો ચિન્તિતનિયામેનેવ પત્તં લિખાપેત્વા વેળુપરમ્પરાય ઉસ્સાપેત્વા ''યો ઇમસ્મિં લોકે અરહા, સો આકાસેન આગન્ત્વા ઇમં પત્તં ગણ્હાતૂ''તિ આહ.

તદા છ સત્થારો ''અમ્હાકં એસ અનુચ્છવિકો, અમ્હાકમેવ નં દેહી''તિ વદિંસુ. સો ''આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હથા''તિ આહ. છટ્ઠે દિવસે નિગણ્ઠો નાટપુત્તો અન્તેવાસિકે પેસેસિ ''ગચ્છથ સેટ્ઠિં એવં વદેથ 'અમ્હાકં આચરિયસ્સેવ અનુચ્છવિકો, મા અપ્પમત્તકસ્સ કારણા આકાસેન આગમનં કરિ, દેહિ કિર તે પત્ત'ન્તિ''. તે ગન્ત્વા સેટ્ઠિં તથા વદિંસુ. સેટ્ઠિ ''આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હિતું સમત્થોવ ગણ્હાતૂ''તિ આહ. નાટપુત્તો સયં ગન્તુકામો હુત્વા અન્તેવાસિકાનં સઞ્ઞં અદાસિ ''અહં એકં હત્થઞ્ચ પાદઞ્ચ ઉક્ખિપિત્વા ઉપ્પતિતુકામો વિય ભવિસ્સામિ, તુમ્હે મં 'આચરિય કિં કરોથ, દારુમયપત્તસ્સ કારણા પટિચ્છન્નં અરહત્તગુણં મહાજનસ્સ મા દસ્સયિત્થા'તિ વત્વા મં હત્થેસુ ચ પાદેસુ ચ ગહેત્વા આકડ્ઢન્તા ભૂમિયં પાતેય્યાથા''તિ. સો તત્થ ગન્ત્વા સેટ્ઠિં આહ ''મહાસેટ્ઠિ અયં પત્તો અઞ્ઞેસં નાનુચ્છવિકો, મા તે અપ્પમત્તકસ્સ કારણા મમ આકાસે ઉપ્પતનં રુચ્ચિ, દેહિ મે પત્ત''ન્તિ. ભન્તે, આકાસેન ઉપ્પતિત્વાવ ગણ્હથાતિ. તતો નાટપુત્તો ''તેન હિ અપેથ અપેથા''તિ અન્તેવાસિકે અપનેત્વા ''આકાસે ઉપ્પતિસ્સામી''તિ એકં હત્થઞ્ચ પાદઞ્ચ ઉક્ખિપિ. અથ નં અન્તેવાસિકા ''આચરિય, કિં નામેતં કરોથ, છવસ્સ દારુમયપત્તસ્સ કારણા પટિચ્છન્નગુણેન તુમ્હેહિ મહાજનસ્સ દસ્સિતેન કો અત્થો''તિ તં હત્થપાદેસુ ગહેત્વા આકડ્ઢિત્વા ભૂમિયં પાતેસું. સો સેટ્ઠિં આહ ''મહાસેટ્ઠિ, ઇમે મે ઉપ્પતિતું ન દેન્તિ, દેહિ મે પત્ત''ન્તિ. ઉપ્પતિત્વાવ ગણ્હથ ભન્તેતિ. એવં તિત્થિયા છ દિવસાનિ વાયમિત્વાપિ પત્તં ન લભિંસુયેવ.

અથ સત્તમે દિવસે આયસ્મતો ચ મોગ્ગલ્લાનસ્સ આયસ્મતો ચ પિણ્ડોલભારદ્વાજસ્સ ''રાજગહે પિણ્ડાય ચરિસ્સામા''તિ ગન્ત્વા એકસ્મિં પિટ્ઠિપાસાણે ઠત્વા ચીવરં પારુપનકાલે ધુત્તકા કથં સમુટ્ઠાપેસું ''હમ્ભો પુબ્બે છ સત્થારો 'મયં અરહન્તામ્હા'તિ વિચરિંસુ, રાજગહસેટ્ઠિનો પન અજ્જ સત્તમો દિવસો પત્તં ઉસ્સાપેત્વા ઠપયતો 'સચે અરહા અત્થિ, આકાસેનાગન્ત્વા ગણ્હાતૂ'તિ વદન્તસ્સ, એકોપિ 'અહં અરહા'તિ આકાસે ઉપ્પતન્તો નત્થિ, અજ્જ નો લોકે અરહન્તાનં નત્થિભાવો ઞાતો''તિ. તં કથં સુત્વા આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો આયસ્મન્તં પિણ્ડોલભારદ્વાજં આહ ''સુતં તે, આવુસો ભારદ્વાજ, ઇમેસં વચનં, ઇમે બુદ્ધસાસનં પરિગ્ગણ્હન્તા વિય વદન્તિ, ત્વઞ્ચ મહિદ્ધિકો મહાનુભાવો, ગચ્છેતં પત્તં આકાસેન ગન્ત્વા ગણ્હાહી''તિ. ''આવુસો મોગ્ગલ્લાન, ત્વં 'ઇદ્ધિમન્તાનં અગ્ગો'તિ પાકટો, ત્વં એતં ગણ્હ, તયિ પન અગ્ગણ્હન્તે અહં ગણ્હિસ્સામી''તિ આહ. અથ આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો ''ગણ્હાવુસો''તિ આહ. ઇતિ તે લોકસ્સ અરહન્તેહિ અસુઞ્ઞભાવદસ્સનત્થં એવમાહંસુ.

તિક્ખત્તું રાજગહં અનુપરિયાયીતિ તિક્ખત્તું રાજગહં અનુગન્ત્વા પરિબ્ભમિ. ‘‘સત્તક્ખત્તુ’’ન્તિપિ વદન્તિ. થેરો કિર અભિઞ્ઞાપાદકં ઝાનં સમાપજ્જિત્વા ઉટ્ઠાય તિગાવુતં પિટ્ઠિપાસાણં અન્તન્તેન પરિચ્છિન્દન્તો તૂલપિચુ વિય આકાસે ઉટ્ઠાપેત્વા રાજગહનગરસ્સ ઉપરિ સત્તક્ખત્તું અનુપરિયાયિ. સો તિગાવુતપ્પમાણસ્સ નગરસ્સ અપિધાનં વિય પઞ્ઞાયિ. નગરવાસિનો ‘‘પાસાણો નો અવત્થરિત્વા ગણ્હાતી’’તિ ભીતા સુપ્પાદીનિ મત્થકે કત્વા તત્થ તત્થ નિલીયિંસુ. સત્તમે વારે થેરો પિટ્ઠિપાસાણં ભિન્દિત્વા અત્તાનં દસ્સેતિ. મહાજનો થેરં દિસ્વા ‘‘ભન્તે પિણ્ડોલભારદ્વાજ, તવ પાસાણં ગાળ્હં કત્વા ગણ્હ, મા નો સબ્બે નાસયી’’તિ આહ. થેરો પાસાણં પાદન્તેન ખિપિત્વા વિસ્સજ્જેસિ. સો ગન્ત્વા યથાઠાનેયેવ પતિટ્ઠાસિ. થેરો સેટ્ઠિસ્સ ગેહમત્થકે અટ્ઠાસિ. તં દિસ્વા સેટ્ઠિ ઉરેન નિપજ્જિત્વા ‘‘ઓતર સામી’’તિ વત્વા આકાસતો ઓતિણ્ણં થેરં નિસીદાપેત્વા પત્તં ગહેત્વા ચતુમધુરપુણ્ણં કત્વા થેરસ્સ અદાસિ. થેરો પત્તં ગહેત્વા વિહારાભિમુખો પાયાસિ. અથસ્સ યે અરઞ્ઞગતા પાટિહારિયં નાદ્દસંસુ, તે સન્નિપતિત્વા ‘‘ભન્તે, અમ્હાકમ્પિ પાટિહારિયં દસ્સેહી’’તિ થેરં અનુબન્ધિંસુ. સો તેસં તેસં પાટિહારિયં દસ્સેન્તો વિહારં અગમાસિ. સત્થા તં અનુબન્ધિત્વા ઉન્નાદેન્તસ્સ મહાજનસ્સ સદ્દં સુત્વા ‘‘આનન્દ, કસ્સેસો સદ્દો’’તિ પુચ્છિ. તેન વુત્તં ‘‘**અસ્સોસિ ખો ભગવા…પે॰… કિં નુ ખો સો, આનન્દ, ઉચ્ચાસદ્દો મહાસદ્દો**’’તિ.

વિકુબ્બનિદ્ધિયા પાટિહારિયં પટિક્ખિત્તન્તિ એત્થ **વિકુબ્બનિદ્ધિ** નામ ‘‘સો પકતિવણ્ણં વિજહિત્વા કુમારકવણ્ણં વા દસ્સેતિ નાગવણ્ણં વા, વિવિધમ્પિ સેનાબ્યૂહં દસ્સેતી’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૩) એવમાગતા પકતિવણ્ણવિજહનવિકારવસેન પવત્તા ઇદ્ધિ. **અધિટ્ઠાનિદ્ધિ** પન ‘‘પકતિયા એકો બહુકં આવજ્જતિ સતં વા સહસ્સં વા સતસહસ્સં વા, આવજ્જિત્વા ઞાણેન અધિટ્ઠાતિ ‘બહુકો હોમી’’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૩.૧૦ દસઇદ્ધિનિદ્દેસ) એવં વિભજિત્વા દસ્સિતા અધિટ્ઠાનવસેન નિપ્ફન્ના ઇદ્ધિ.

૨૫૩-૨૫૪. **ન અચ્છુપિયન્તી**તિ ન સુફસ્સિતાનિ હોન્તિ. **રૂપકાકિણ્ણાની**તિ ઇત્થિરૂપાદીહિ આકિણ્ણાનિ. **ભૂમિઆધારકે**તિ વલયાધારકે. **દારુઆધારકદણ્ડાધારકેસૂ**તિ એકદારુના કતઆધારકે બહૂહિ દણ્ડકેહિ કતઆધારકે વાતિ અત્થો, તીહિ દણ્ડેહિ કતો પન ન વટ્ટતિ. **ભૂમિયં પન નિક્કુજ્જિત્વા એકમેવ ઠપેતબ્બ**ન્તિ એત્થ દ્વે ઠપેન્તેન ઉપરિ ઠપિતપત્તં એકેન પસ્સેન ભૂમિયં ફુસાપેત્વા ઠપેતું વટ્ટતીતિ વદન્તિ. **આલિન્દકમિટ્ઠિકાદીન**ન્તિ પમુખમિટ્ઠિકાનં. **પરિવત્તિત્વા તત્થેવ પતિટ્ઠાતી**તિ એત્થ ‘‘પરિવત્તિત્વા તતિયવારે તત્થેવ મિટ્ઠિયા પતિટ્ઠાતી’’તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **પરિભણ્ડં** નામ ગેહસ્સ બહિ કુટ્ટપાદસ્સ થિરભાવત્થં કતા તનુકમિટ્ઠિકા વુચ્ચતિ. **તનુકમિટ્ઠિકાયા**તિ ખુદ્દકમિટ્ઠિકાય. મિટ્ઠન્તેપિ આધારકે ઠપેતું વટ્ટતિ. ‘‘અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, આધારક’’ન્તિ હિ વચનતો મિટ્ઠાદીસુ યત્થ કત્થચિ આધારકં ઠપેત્વા તત્થ પત્તં ઠપેતું વટ્ટતિ આધારકે ઠપનોકાસસ્સ અનિયમિતત્તાતિ વદન્તિ. ‘‘પત્તમાળો નામ વટ્ટેત્વા પત્તાનં અગમનત્થં વટ્ટં વા ચતુરસ્સં વા ઇટ્ઠકાદીહિ પરિક્ખિપિત્વા કતો’’તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

૨૫૫. **ઘટિક**ન્તિ ઉપરિ યોજિતં અગ્ગળં. **તાવકાલિકં પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતી**તિ સકિદેવ ગહેત્વા તેન આમિસં પરિભુઞ્જિત્વા છટ્ટેતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો. **ઘટિકટાહે**તિ ભાજનકપાલે. **અભું મે**તિ એત્થ ભવતીતિ **ભૂ**, વડ્ઢિ. ન ભૂતિ **અભૂ**, અવડ્ઢિ. ભયવસેન પન સા ઇત્થી ‘‘અભુ’’ન્તિ આહ, વિનાસો મય્હન્તિ અત્થો. **છવસીસસ્સ પત્ત**ન્તિ છવસીસમયં પત્તં. પકતિવિકારસમ્બન્ધે ચેતં સામિવચનં, અભેદેપિ વા ભેદૂપચારેનાયં વોહારો ‘‘સિલાપુત્તકસ્સ સરીર’’ન્તિઆદીસુ વિય.

ચબ્બેત્વાતિ ખાદિત્વા. **એકં ઉદકગણ્ડુસં ગહેત્વાતિ** વામહત્થેનેવ પત્તં ઉક્ખિપિત્વા મુખેન ગણ્ડુસં ગહેત્વા. **ઉચ્છિટ્ઠહત્થેનાતિ** સામિસેન હત્થેન. **એત્તાવતાતિ** એકગણ્ડુસગહણમત્તેન. **લુઞ્ચિત્વાતિ** તતો મંસં ઉદ્ધરિત્વા. એતેસુ સબ્બેસુ પણ્ણત્તિં જાનાતુ વા મા વા, આપત્તિયેવ.

૨૫૬. **કિણ્ણચુણ્ણેનાતિ** સુરાકિણ્ણચુણ્ણેન. "**અનુવાતં પરિભણ્ડન્તિ** કિલઞ્જાદીસુ કરોન્તી"તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **બિદલકન્તિ** દ્વિગુણકરણસઙ્ખાતસ્સ કિરિયાવિસેસસ્સ અધિવચનં. કસ્સ દ્વિગુણકરણં? યેન કિલઞ્જાદિના મહન્તં કથિનં અત્થતં, તસ્સ. તઞ્હિ દણ્ડકથિનપ્પમાણેન પરિયન્તે સંહરિત્વા દ્વિગુણં કાતબ્બં. **પટિગ્ગહન્તિ** અઙ્ગુલિકઞ્ચુકં.

૨૫૭-૨૫૯. **પાતિ** નામ પટિગ્ગહણસણ્ઠાનેન કતો ભાજનવિસેસો. **ન સમ્મતીતિ** નપ્પહોતિ.

૨૬૦-૨૬૨. **નીચવત્થુકં ચિનિતુન્તિ** બહિકુટ્ટસ્સ સમન્તતો નીચવત્થુકં કત્વા ચિનિતું. **અરહટઘટિયન્તં** નામ સકટચક્કસણ્ઠાનં અરે અરે ઘટિકાનિ બન્ધિત્વા એકેન દ્વીહિ વા પરિબ્ભમિયમાનં યન્તં.

૨૬૩. **આવિદ્ધપક્ખપાસકન્તિ** કણ્ણિકમણ્ડલસ્સ સમન્તા ઠપિતપક્ખપાસકં. **મણ્ડલેતિ** કણ્ણિકમણ્ડલે. **પક્ખપાસકે ઠપેત્વાતિ** સમન્તા પક્ખપાસકફલકાનિ ઠપેત્વા.

૨૬૪. "નમતકં સન્થતસદિસ"ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **ચમ્મખણ્ડપરિહારેન પરિભુઞ્જિતબ્બન્તિ** અનધિટ્ઠહિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં. **એત્થેવ પવિટ્ઠાનીતિ** મળોરિકાય એવ અન્તોગધાનિ. પુબ્બે પત્તસઙ્ગોપનત્થં આધારકો અનુઞ્ઞાતો, ઇદાનિ ભુઞ્જનત્થં.

૨૬૫. **નિક્કુજ્જિતબ્બોતિ** તેન દિન્નસ્સ દેય્યધમ્મસ્સ અપ્પટિગ્ગહણત્થં પત્તનિક્કુજ્જનકમ્મવાચાય નિક્કુજ્જિતબ્બો, ન અધોમુખઠપનેન. તેનેવાહ "**એવઞ્ચ પન, ભિક્ખવે, નિક્કુજ્જિતબ્બો**"તિઆદિ. **અલાભાયાતિ** ચતુન્નં પચ્ચયાનં અલાભત્થાય. **અનત્થાયાતિ** ઉપદ્દવાય અવડ્ઢિયા.

૨૬૬. **પસાદેસ્સામાતિ** આયાચિસ્સામ. **એતદવોચાતિ** "અપ્પતિરૂપં મયા કતં, ભગવા પન મહન્તેપિ અગુણે અચિન્તેત્વા મય્હં અચ્ચયં પટિગ્ગણ્હિસ્સતી"તિ મઞ્ઞમાનો એતં "અચ્ચયો મં ભન્તે"તિઆદિવચનં અવોચ . તત્થ ઞાયપટિપત્તિં અતિચ્ચ એતિ પવત્તતીતિ **અચ્ચયો**, અપરાધો. **મં અચ્ચગમાતિ** મં અતિક્કમ્મ અભિભવિત્વા પવત્તો. પુરિસેન મદ્દિત્વા અભિભવિત્વા પવત્તિતોપિ હિ અપરાધો અત્થતો પુરિસં અતિચ્ચ અભિભવિત્વા પવત્તો નામ હોતિ. **પટિગ્ગણ્હાતૂતિ** ખમતુ. **આયતિં સંવરાયાતિ** અનાગતે સંવરણત્થાય પુન એવરૂપસ્સ અપરાધસ્સ દોસસ્સ ખલિતસ્સ અકરણત્થાય. **તગ્ઘાતિ** એકંસેન. **યથાધમ્મં પટિકરોસીતિ** યથા ધમ્મો ઠિતો, તથેવ કરોસિ, ખમાપેસીતિ વુત્તં હોતિ. **તં તે મયં પટિગ્ગણ્હામાતિ** તં તવ અપરાધં મયં ખમામ. **વુદ્ધિ હેસા, આવુસો વડ્ઢ, અરિયસ્સ વિનયેતિ** એસા, આવુસો વડ્ઢ, અરિયસ્સ વિનયે બુદ્ધસ્સ ભગવતો સાસને વુદ્ધિ નામ. કતમા? અચ્ચયં અચ્ચયતો દિસ્વા યથાધમ્મં પટિકરિત્વા આયતિં સંવરાપજ્જના. દેસનં પન પુગ્ગલાધિટ્ઠાનં કરોન્તો "**યો અચ્ચયં અચ્ચયતો દિસ્વા યથાધમ્મં પટિકરોતિ, આયતિં સંવરં આપજ્જતી**"તિ આહ.

૨૬૮. બોધિરાજકુમારવત્થુમ્હિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૨૪ આદયો) **કોકનદોતિ કોકનદં** વુચ્ચતિ પદુમં, સો ચ મઙ્ગલપાસાદો ઓલોકનપદુમં દસ્સેત્વા કતો, તસ્મા "કોકનદો"તિ સઙ્ખં લભિ. **યાવ પચ્છિમસોપાનકળેવરાતિ** એત્થ

પચ્છિમસોપાનકળેવરન્તિ પઠમસોપાનફલકં વુત્તં તસ્સ સબ્બપચ્છા દુસ્સેન સન્થતત્તા. ઉપરિમસોપાનફલકતો પટ્ઠાય હિ સોપાનં સન્થતં. **અદ્દસા ખો**તિ ઓલોકનત્થંયેવ દ્વારકોટ્ઠકે ઠિતો અદ્દસ.

ભગવા તુણ્હી અહોસીતિ ''કિસ્સ નુ ખો અત્થાય રાજકુમારેન અયં મહાસક્કારો કતો''તિ આવજ્જેન્તો પુત્તપત્થનાય કતભાવં અઞ્ઞાસિ. સો હિ રાજપુત્તો અપુત્તકો. સુતઞ્ચાનેન અહોસિ ''બુદ્ધાનં કિર અધિકારં કત્વા મનસા ઇચ્છિતં લભન્તી''તિ. સો ''સચાહં પુત્તં લભિસ્સામિ, સમ્માસમ્બુદ્ધો ઇમં ચેલપટિકં અક્કમિસ્સતિ. નો ચે લભિસ્સામિ, ન અક્કમિસ્સતી''તિ પત્થનં કત્વા સન્થરાપેસિ. અથ ભગવા ''નિબ્બત્તિસ્સતિ નુ ખો એતસ્સ પુત્તો''તિ આવજ્જેત્વા ''ન નિબ્બત્તિસ્સતી''તિ અદ્દસ. પુબ્બે કિર સો એકસ્મિં દીપે વસમાનો સમાનચ્છન્દેન સકુણપોતકે ખાદિ. સચસ્સ માતુગામો પુઞ્ઞવા ભવેય્ય, પુત્તં લભેય્ય. ઉભોહિ પન સમાનચ્છન્દેહિ હુત્વા પાપકમ્મં કતં, તેનસ્સ પુત્તો ન નિબ્બત્તિસ્સતીતિ અઞ્ઞાસિ. દુસ્સે પન અક્કન્તે ''બુદ્ધાનં અધિકારં કત્વા પત્થિતં લભન્તીતિ લોકે અનુસ્સવો, મયા ચ મહાઅધિકારો કતો, ન ચ પુત્તં લભામિ, તુચ્છં ઇદં વચન''ન્તિ મિચ્છાગહણં ગણ્હેય્ય. તિત્થિયાપિ ''નત્થિ સમણાનં અકત્તબ્બં નામ, ચેલપટિકં મદ્દન્તા આહિણ્ડન્તી''તિ ઉજ્ઝાયેય્યું. એતરહિ ચ અક્કમન્તેસુ બહૂ ભિક્ખૂ પરચિત્તવિદુનો, તે ભબ્બતં જાનિત્વા અક્કમિસ્સન્તિ, અભબ્બતં જાનિત્વા ન અક્કમિસ્સન્તિ. અનાગતે પન ઉપનિસ્સયો મન્દો ભવિસ્સતિ, અનાગતં ન જાનિસ્સન્તિ, તેસુ અક્કમન્તેસુ સચે પત્થિતં ઇજ્ઝિસ્સતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. નો ચે ઇજ્ઝિસ્સતિ, ''પુબ્બે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અધિકારં કત્વા ઇચ્છિતિચ્છિતં લભન્તિ, ઇદાનિ ન લભન્તિ, તેયેવ મઞ્ઞે ભિક્ખૂ પટિપત્તિપૂરકા અહેસું, ઇમે પન પટિપત્તિં પૂરેતું ન સક્કોન્તી''તિ મનુસ્સા વિપ્પટિસારિનો ભવિસ્સન્તીતિ ઇમેહિ તીહિ કારણેહિ ભગવા અક્કમિતું અનિચ્છન્તો તુણ્હી અહોસિ. **પચ્છિમં જનતં તથાગતો અનુકમ્પતી**તિ ઇદં પન થેરો વુત્તેસુ કારણેસુ તતિયં કારણં સન્ધાયાહ. મઙ્ગલં ઇચ્છન્તીતિ **મઙ્ગલિકા**.

૨૬૯. **બીજનિ**ન્તિ ચતુરસ્સબીજનિં. **તાલવણ્ટ**ન્તિ તાલપત્તાદીહિ કતં મણ્ડલિકબીજનિં.

૨૭૦-૨૭૫. ''**એકપણ્ણચ્છત્તં** નામ તાલપત્ત''ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **કમ્મસતેના**તિ એત્થ **સત**-સદ્દો અનેકપરિયાયો, અનેકેન કમ્મેનાતિ અત્થો, મહતા ઉસ્સાહેનાતિ વુત્તં હોતિ. **રુધી**તિ ખુદ્દકવણં.

૨૭૮. ''અકાયબન્ધનેન સઞ્ચિચ્ચ અસઞ્ચિચ્ચ વા ગામપ્પવેસને આપત્તિ. સરિતટ્ઠાનતો બન્ધિત્વા પવિસિતબ્બં નિવત્તિતબ્બં વા''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **મુરજવટ્ટિસણ્ઠાનં વેઠેત્વા કત**ન્તિ બહૂ રજ્જુકે એકતો કત્વા નાનાવણ્ણેહિ સુત્તેહિ વેઠેત્વા મુરજવટ્ટિસદિસં કતં. તેનેવ **દુતિયપારાજિકવણ્ણનાયં** (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૮૫ પાળિમુત્તકવિનિચ્છય) વુત્તં ''બહૂ રજ્જુકે એકતો કત્વા એકેન નિરન્તરં વેઠેત્વા કતં બહુરજ્જુકન્તિ ન વત્તબ્બં, તં વટ્ટતી''તિ. તત્થ યં વત્તબ્બં, તં હેટ્ઠા વુત્તમેવ. **મુદ્દિકકાયબન્ધનં** નામ ચતુરસ્સં અકત્વા સજ્જિતં. **પામઙ્ગદસા** ચતુરસ્સા. **મુદિઙ્ગસણ્ઠાનેના**તિ વરકસીસાકારેન. **પાસન્તો**તિ દસામૂલં.

૨૮૦-૨૮૨. **મુણ્ડવટ્ટી**તિ મલ્લકમ્મકરાદયો. **પમાણઙ્ગુલેના**તિ વડ્ઢકીઅઙ્ગુલં સન્ધાય વુત્તં. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ખુદ્દકવત્થુક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સેનાસનક્ખન્ધકં

વિહારાનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૯૪. સેનાસનક્ખન્ધકે **સેનાસનં અપઞ્ઞત્તં હોતી**તિ વિહારસેનાસનં સન્ધાય વુત્તં. ચતુબ્બિધઞ્હિ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૨૯૬) સેનાસનં વિહારસેનાસનં મઞ્ચપીઠસેનાસનં સન્થતસેનાસનં ઓકાસસેનાસનન્તિ. તત્થ ''મઞ્ચોપિ સેનાસનં, પીઠમ્પિ ભિસિપિ બિમ્બોહનમ્પિ વિહારોપિ અડ્ઢયોગોપિ પાસાદોપિ હમ્મિયમ્પિ ગુહાપિ અટ્ટોપિ માળોપિ લેણમ્પિ વેળુગુમ્બોપિ રુક્ખમૂલમ્પિ મણ્ડપોપિ સેનાસનં. યત્થ વા પન ભિક્ખૂ પટિક્કમન્તિ, સબ્બમેતં સેનાસન''ન્તિ (વિભ॰ ૫૨૭) વચનતો વિહારો અડ્ઢયોગો પાસાદો હમ્મિયં ગુહાતિ ઇદં **વિહારસેનાસનં** નામ. મઞ્ચો પીઠં ભિસિ બિમ્બોહનન્તિ ઇદં **મઞ્ચપીઠસેનાસનં** નામ. ચિમિલિકા ચમ્મખણ્ડો તિણસન્થારો પણ્ણસન્થારોતિ ઇદં **સન્થતસેનાસનં** નામ. યત્થ વા પન ભિક્ખૂ પટિક્કમન્તીતિ ઇદં **ઓકાસસેનાસનં** નામ.

રુક્ખમૂલેતિઆદીસુ **રુક્ખમૂલસેનાસનં** નામ યંકિઞ્ચિ સન્દચ્છાયં વિવિત્તં રુક્ખમૂલં. **પબ્બતો** નામ સેલો. તત્થ હિ ઉદકસોણ્ડીસુ ઉદકકિચ્ચં કત્વા સીતાય રુક્ખચ્છાયાય નિસિન્ના નાનાદિસાસુ ખાયમાનાસુ સીતેન વાતેન બીજિયમાના સમણધમ્મં કરોન્તિ. **કન્દરે**તિ **કં** વુચ્ચતિ ઉદકં, તેન દારિતો ઉદકેન ભિન્નો પબ્બતપ્પદેસો **કન્દરં**. યં ''નિતમ્બ''ન્તિપિ ''નદીકુઞ્જ''ન્તિપિ વદન્તિ. તત્થ હિ રજતપટ્ટસદિસા વાલિકા હોતિ, મત્થકે મણિવિતાનં વિય વનગહનં, મણિક્ખન્ધસદિસં ઉદકં સન્દતિ, એવરૂપં કન્દરં ઓરુય્હ પાનીયં પિવિત્વા ગત્તાનિ સીતં કત્વા વાલિકં ઉસ્સાપેત્વા પંસુકૂલચીવરં પઞ્ઞપેત્વા તત્થ નિસિન્ના તે ભિક્ખૂ સમણધમ્મં કરોન્તિ. **ગિરિગુહા** નામ દ્વિન્નં પબ્બતાનં અન્તરા, એકસ્મિંયેવ વા ઉમઙ્ગસદિસં મહાવિવરં.

''વનપત્થન્તિ દૂરાનમેતં સેનાસનાનં અધિવચન''ન્તિઆદિવચનતો (વિભ॰ ૫૩૧) યત્થ ન કસન્તિ ન વપન્તિ, તાદિસં મનુસ્સાનં ઉપચારટ્ઠાનં અતિક્કમિત્વા ઠિતં અરઞ્ઞકસેનાસનં ''વનપત્થ''ન્તિ વુચ્ચતિ. **અજ્ઝોકાસો** નામ કેનચિ અચ્છન્નો પદેસો. આકઙ્ખમાના પનેત્થ ચીવરકુટિં કત્વા વસન્તિ. **પલાલપુઞ્જે**તિ પલાલરાસિમ્હિ. મહાપલાલપુઞ્જતો હિ પલાલં નિક્કડ્ઢિત્વા પબ્ભારલેણસદિસે આલયે કરોન્તિ, ગચ્છગુમ્બાદીનમ્પિ ઉપરિ પલાલં પરિક્ખિપિત્વા હેટ્ઠા નિસિન્ના સમણધમ્મં કરોન્તિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **પઞ્ચ લેણાની**તિ પઞ્ચ લીયનટ્ઠાનાનિ. નિલીયન્તિ એત્થ ભિક્ખૂતિ લેણાનિ, વિહારાદીનમેતં અધિવચનં. **સુપણ્ણવઙ્કગેહ**ન્તિ ગરુળપક્ખસણ્ઠાનેન કતગેહં.

૨૯૫. અનુમોદનગાથાસુ **સીત**ન્તિ અજ્ઝત્તધાતુક્ખોભવસેન વા બહિદ્ધઉતુવિપરિણામવસએન વા ઉપ્પજ્જનકસીતં. **ઉણ્હ**ન્તિ અગ્ગિસન્તાપં, તસ્સ વનદાહાદીસુ વા સમ્ભવો દટ્ઠબ્બો. **પટિહન્તી**તિ બાધતિ. યથા તદુભયવસેન કાયચિત્તાનં બાધનં ન હોતિ, એવં કરોતિ. સીતુણ્હબ્ભાહતે હિ સરીરે વિક્ખિત્તચિત્તો ભિક્ખુ યોનિસો પદહિતું ન સક્કોતિ. **વાળમિગાની**તિ સીહબ્યગ્ઘાદિવાળમિગે. ગુત્તસેનાસનઞ્હિ પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય નિસિન્નસ્સ તે પરિસ્સયા ન હોન્તિ. **સરીસપે**તિ યે કેચિ સરન્તે ગચ્છન્તે દીઘજાતિકે. **મકસે**તિ નિદસ્સનમત્તમેતં, ડંસાદીનમ્પિ એતેનેવ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **સિસિરે**તિ સિસિરકાલવસેન સત્તાહવદ્દલિકાદિવસેન ચ ઉપ્પન્ને સિસિરસમ્ફસ્સે. **વુટ્ઠિયો**તિ યદા તદા ઉપ્પન્ના વસ્સવુટ્ઠિયો.

વાતાતપો ઘોરોતિ રુક્ખગચ્છાદીનં ઉમ્મૂલભઞ્જનાદિવસેન પવત્તિયા ઘોરો સરજઅરજાદિભેદો વાતો ચેવ ગિમ્હપરિળાહસમયેસુ ઉપ્પત્તિયા ઘોરો સૂરિયાતપો ચ **પટિહઞ્ઞતિ** પટિબાહીયતિ. **લેણત્થ**ન્તિ નાનારમ્મણતો ચિત્તં નિવત્તેત્વા પટિસલ્લાનારામત્થં. **સુખત્થ**ન્તિ વુત્તપરિસ્સયાભાવેન ફાસુવિહારત્થં. **ઝાયિતુ**ન્તિ અટ્ઠતિંસારમ્મણેસુ યત્થ કત્થચિ ચિત્તં ઉપનિજ્ઝાયિતું. **વિપસ્સિતુ**ન્તિ અનિચ્ચાદિતો સઙ્ખારે સમ્મસિતું.

વિહારેતિ પતિસ્સયે. **કારયે**તિ કારાપેય્ય. **રમ્મે**તિ મનોરમે નિવાસસુખે. **વાસયેત્થ બહુસ્સુતે**તિ કારેત્વા પન એત્થ વિહારેસુ બહુસ્સુતે સીલવન્તે કલ્યાણધમ્મે નિવાસેય્ય. તે નિવાસેન્તો પન તેસં બહુસ્સુતાનં યથા પચ્ચયેહિ કિલમથો ન હોતિ, એવં અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ વત્થસેનાસનાનિ ચ દદેય્ય ઉજુભૂતેસુ અજ્ઝાસયસમ્પન્નેસુ કમ્મફલાનં રતનત્તયગુણાનઞ્ચ સદ્દહનેન વિપ્પસન્નેન ચેતસા.

ઇદાનિ ગહટ્ઠપબ્બજિતાનં અઞ્ઞમઞ્ઞુપકારિતં દસ્સેતું "**તે તસ્સા**"તિ ગાથમાહ. તત્થ **તે**તિ તે બહુસ્સુતા. **તસ્સા**તિ ઉપાસકસ્સ. **ધમ્મં દેસેન્તી**તિ સકલવટ્ટદુક્ખાપનૂદનં સદ્ધમ્મં દેસેન્તિ. **યં સો ધમ્મં ઇધઞ્ઞાયા**તિ સો પુગ્ગલો યં સદ્ધમ્મં ઇમસ્મિં સાસને સમ્મા પટિપજ્જનેન જાનિત્વા અગ્ગમગ્ગાધિગમેન અનાસવો હુત્વા પરિનિબ્બાયતિ.

સો ચ સબ્બદદો હોતીતિ આવાસદાનસ્મિં દિન્ને સબ્બદાનં દિન્નમેવ હોતીતિ કત્વા વુત્તં. તથા હિ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૪૨) દ્વે તયો ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા કિઞ્ચિ અલદ્ધા આગતસ્સપિ છાયૂદકસમ્પન્નં આરામં પવિસિત્વા નહાયિત્વા પતિસ્સયે મુહુત્તં નિપજ્જિત્વા ઉટ્ઠાય નિસિન્નસ્સ કાયે બલં આહરિત્વા પક્ખિત્તં વિય હોતિ, બહિ વિચરન્તસ્સ ચ કાયે વણ્ણધાતુ વાતાતપેહિ કિલમતિ, પતિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય મુહુત્તં નિપન્નસ્સ વિસભાગસન્તતિ વૂપસમ્મતિ, સભાગસન્તતિ પતિટ્ઠાતિ, વણ્ણધાતુ આહરિત્વા પક્ખિત્તા વિય હોતિ, બહિ વિચરન્તસ્સ ચ પાદે કણ્ટકો વિજ્ઝતિ, ખાણુ પહરતિ, સરીસપાદિપરિસ્સયા ચેવ ચોરભયઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ, પતિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય નિપન્નસ્સ સબ્બે પરિસ્સયા ન હોન્તિ, સજ્ઝાયન્તસ્સ ધમ્મપીતિસુખં, કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તસ્સ ઉપસમસુખઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ બહિદ્ધાવિક્ખેપાભાવતો, બહિ વિચરન્તસ્સ ચ સેદા મુચ્ચન્તિ, અક્ખીનિ ફન્દન્તિ, સેનાસનં પવિસનક્ખણે મઞ્ચપીઠાનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ, મુહુત્તં નિસિન્નસ્સ પન અક્ખિપસાદો આહરિત્વા પક્ખિત્તો વિય હોતિ, દ્વારવાતપાનમઞ્ચપીઠાદીનિ પઞ્ઞાયન્તિ, એતસ્મિઞ્ચ આવાસે વસન્તં દિસ્વા મનુસ્સા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહન્તિ. તેન વુત્તં ''સો ચ સબ્બદદો હોતિ, યો દદાતિ ઉપસ્સય''ન્તિ.

૨૯૬. **આવિઞ્છનચ્છિદ્દ**ન્તિ યત્થ અઙ્ગુલિં પવેસેત્વા દ્વારં આકડ્ઢન્તા દ્વારબાહં ફુસાપેન્તિ, તસ્સેતં અધિવચનં. **આવિઞ્છનરજ્જુ**ન્તિ કવાટેયેવ છિદ્દં કત્વા તત્થ પવેસેત્વા યેન રજ્જુકેન કડ્ઢન્તા દ્વારં ફુસાપેન્તિ, તં આવિઞ્છનરજ્જુકં. સેનાસનપરિભોગે અકપ્પિયચમ્મં નામ નત્થીતિ દસ્સનત્થં "**સચેપિ દીપિનઙ્ગુટ્ઠેન કતા હોતિ, વટ્ટતિયેવા**"તિ વુત્તં. **ચેતિયે વેદિકાસદિસ**ન્તિ વાતપાનબાહાસુ ચેતિયે વેદિકાય વિય પટ્ટિકાદીહિ દસ્સેત્વા કતં. **થમ્ભકવાતપાનં** નામ તિરિયં દારૂનિ અદત્વા ઉજુકં ઠિતેહિ એવ વેણુસલાકાદીહિ કતં.

વિહારાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મઞ્ચપીઠાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૨૯૭. **પોટકિતૂલ**ન્તિ એરકતિણતૂલં. પોટકિગહણઞ્ચેત્થ તિણજાતીનં નિદસ્સનમત્તન્તિ આહ “**યેસં કેસઞ્ચિ તિણજાતિકાન**”ન્તિ. **પઞ્ચવિધં ઉણ્ણાદિતૂલમ્પિ વટ્ટતી**તિ એત્થાપિ “બિમ્બોહને”તિ આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બં. “તૂલપૂરિતં ભિસિં અપસ્સયિતું ન વટ્ટતી”તિ કેચિ વદન્તિ, વટ્ટતીતિ અપરે. **ઉપદહન્તી**તિ ઠપેન્તિ. **સીસપ્પમાણ**ન્તિ યત્થ ગલવાટકતો પટ્ઠાય સબ્બસીસં ઉપદહન્તિ, તં સીસપ્પમાણં. તઞ્ચ ઉક્કટ્ઠપરિચ્છેદતો તિરિયં મુટ્ઠિરતનં હોતીતિ દસ્સેતું “**યસ્સ વિત્થારતો તીસુ કણ્ણેસૂ**”તિઆદિમાહ. **મજ્ઝટ્ઠાનં મુટ્ઠિરતનં હોતી**તિ બિમ્બોહનસ્સ મજ્ઝટ્ઠાનં તિરિયતો મુટ્ઠિરતનપ્પમાણં હોતિ. **મસૂરકે**તિ ચમ્મમયભિસિયં. **કુસિતાનિ દાતુ**ન્તિ સઞ્ઞાકરણત્થં બિન્દૂનિ દાતું.

૨૯૮. ન નિબન્ધતીતિ **અનિબન્ધનીયો**, ન અલ્લીયતીતિ અત્થો. **પટિબાહેત્વા**તિ મદ્દં કત્વા.

ઇટ્ઠકાચયાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૦૦. **રુક્ખં વિજ્ઝિત્વા**તિ રુક્ખદારું વિજ્ઝિત્વા. **ખાણુકે આકોટેત્વા**તિ દ્વે દ્વે ખાણુકે આકોટેત્વા. **તં આહરિમં ભિત્તિપાદ**ન્તિ વુત્તનયેન ખાણુકે આકોટેત્વા કતંયેવ સન્ધાય વુત્તં. **ભૂમિયં પતિટ્ઠાપેતુ**ન્તિ મૂલેન ભૂમિયં પતિટ્ઠાપેત્વા ભિત્તિપાદસ્સ ઉપત્થમ્ભનવસેન ઉસ્સાપેત્વા ખાણુકેહિ ભિત્તિપાદં ઉસ્સાપેત્વા ઠપેતુન્તિ અધિપ્પાયો. **ઉભતો કુટ્ટં નીહરિત્વા કતપદેસસ્સા**તિ યથા અન્તોદ્વારસમીપે નિસિન્નેહિ ઉજુકં બહિ ઓલોકેતું ન સક્કા હોતિ, એવં ઉભોહિ પસ્સેહિ કુટ્ટં નીહરિત્વા અભિમુખે ભિત્તિં ઉપટ્ઠપેત્વા કતપદેસસ્સ. **સમન્તા પરિયાગારો**તિ સમન્તતો આવિદ્ધપમુખં. **ઉગ્ઘાટનકિટિક**ન્તિ દણ્ડેહિ ઉક્ખિપિત્વા ઠપનકપદરકિટિકં.

અનાથપિણ્ડિકવત્થુકથાવણ્ણના

૩૦૪. અનાથપિણ્ડિકસેટ્ઠિવત્થુમ્હિ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૪૨) **કેનચિદેવ કરણીયેના**તિ વાણિજ્જકમ્મં અધિપ્પેતં. અનાથપિણ્ડિકો કિર રાજગહસેટ્ઠિ ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં ભગિનિપતિકા હોન્તિ. યદા રાજગહે ઉટ્ઠાનકભણ્ડં સમગ્ઘં હોતિ, તદા રાજગહસેટ્ઠિ તં ગહેત્વા સકટસતેહિ સાવત્થિં ગન્ત્વા યોજનમત્તે ઠિતો અત્તનો આગતભાવં જાનાપેતિ. અનાથપિણ્ડિકો પચ્ચુગ્ગન્ત્વા તસ્સ મહાસક્કારં કત્વા એકં યાનં આરોપેત્વા સાવત્થિં પવિસતિ. સો સચે ભણ્ડં લહુકં વિક્કીયતિ, વિક્કિણાતિ. નો ચે, ભગિનિઘરે ઠપેત્વા પક્કમતિ. અનાથપિણ્ડિકોપિ તથેવ કરોતિ. સ્વાયં તદાપિ તેનેવ કરણીયેન અગમાસિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

તં દિવસં પન રાજગહસેટ્ઠિ યોજનમત્તે ઠિતેન અનાથપિણ્ડિકેન આગતભાવજાનનત્થં પેસિતં પણ્ણં ન સુણિ, ધમ્મસ્સવનત્થાય વિહારં અગમાસિ. સો ધમ્મકથં સુત્વા સ્વાતનાય બુદ્ધપ્પમુખં ભિક્ખુસઙ્ઘં નિમન્તેત્વા અત્તનો ઘરે ઉદ્ધનખણાપનદારુફાલનાદીનિ કારેસિ. અનાથપિણ્ડિકોપિ “ઇદાનિ મય્હં પચ્ચુગ્ગમનં કરિસ્સતિ, ઇદાનિ કરિસ્સતી”તિ ઘરદ્વારેપિ પચ્ચુગ્ગમનં અલભિત્વા અન્તોઘરં પવિટ્ઠો પટિસન્થારમ્પિ ન બહું અલત્થ. “કિં મહાસેટ્ઠિ કુસલં દારકરૂપાનં, નસિ મઞ્ઞે કિલન્તો”તિ એત્તકોવ પટિસન્થારો અહોસિ. તેન વુત્તં “**અથ ખો અનાથપિણ્ડિકસ્સ ગહપતિસ્સ એતદહોસી**”તિઆદિ.

બુદ્ધોતિ ત્વં ગહપતિ વદેસીતિ તસ્સ કિર મુખતો બુદ્ધસદ્દં સુત્વા અનાથપિણ્ડિકો પઞ્ચવણ્ણં પીતિં પટિલભતિ, સા તસ્સ સીસે ઉટ્ઠહિત્વા યાવ પાદપિટ્ઠિયા, પાદપિટ્ઠિયા ઉટ્ઠાય યાવ સીસા ગચ્છતિ, ઉભતો ઉટ્ઠાય મજ્ઝે ઓસરતિ, મજ્ઝે ઉટ્ઠાય ઉભતો ગચ્છતિ. સો પીતિયા નિરન્તરં ફુટો “બુદ્ધોતિ ત્વં ગહપતિ વદેસી”તિ એવં

તિક્ખત્તું પુચ્છિ. **અકાલો ખો, ગહપતિ, ઇમં કાલં તં ભગવન્તં દસ્સનાય ઉપસઙ્કમિતુન્તિ** ''બુદ્ધા નામ દુરાસદા આસીવિસસદિસા હોન્તિ, સત્થા ચ સિવથિકાય સમીપે વસતિ, ન સક્કા તત્થ ઇમાય વેલાય ઇમિના ગન્તુ''ન્તિ મઞ્ઞમાનો એવમાહ. **બુદ્ધગતાય સતિયા નિપજ્જી**તિ અઞ્ઞં કિઞ્ચિ અચિન્તેત્વા બુદ્ધગતાય એવ સતિયા નિપજ્જિ. તં દિવસં કિરસ્સ ભણ્ડસકટેસુ વા ઉપટ્ઠાકેસુ વા ચિત્તમ્પિ નુપ્પજ્જિ, સાયમાસમ્પિ ન અકાસિ. સત્તભૂમિકં પન પાસાદં આરુય્હ સુપઞ્ઞત્તાલઙ્કતવરસયને ''બુદ્ધો બુદ્ધો''તિ સજ્ઝાયં કરોન્તોવ નિપજ્જિત્વા નિદ્દં ઓક્કમિ. **તિક્ખત્તું વુટ્ઠાસિ પભાતં મઞ્ઞમાનો**તિ પઠમયામે તાવ વીતિવત્તે ઉટ્ઠાય બુદ્ધં અનુસ્સરિ, અથસ્સ બલવપ્પસાદો ઉદપાદિ, પીતિઆલોકો અહોસિ, સબ્બતમં વિગચ્છિ, દીપસહસ્સુજ્જલનં વિય ચન્દુટ્ઠાનસૂરિયુટ્ઠાનં વિય ચ જાતં. સો ''પમાદં આપન્નોમ્હિ, વઞ્ચિતોમ્હિ, સૂરિયો ઉગ્ગતો''તિ ઉટ્ઠાય આકાસતલે ઠત્વા ચન્દં ઓલોકેત્વા ''એકોવ યામો ગતો, અઞ્ઞે દ્વે અત્થી''તિ પુન પવિસિત્વા નિપજ્જિ, એતેનુપાયેન મજ્ઝિમયામાવસાનેપિ પચ્છિમયામાવસાનેપિ તિક્ખત્તું ઉટ્ઠાસિ. પચ્છિમયામાવસાને પન બલવપચ્ચૂસેયેવ ઉટ્ઠાય આકાસતલં આગન્ત્વા મહાદ્વારાભિમુખો અહોસિ, સત્તભૂમિકદ્વારં સયમેવ વિવટં અહોસિ, પાસાદા ઓરુય્હ અન્તરવીથિં પટિપજ્જિ.

૩૦૫. **અમનુસ્સા**તિ અધિગતવિસેસા દેવતા. તથા હિ તા સેટ્ઠિસ્સ ભાવિનિસમ્પત્તિં પચ્ચક્ખતો સમ્પસ્સમાના ''અયં મહાસેટ્ઠિ 'બુદ્ધુપટ્ઠાનં ગમિસ્સામી'તિ નિક્ખન્તો પઠમદસ્સનેનેવ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય તિણ્ણં રતનાનં અગ્ગુપટ્ઠાકો હુત્વા અસદિસં સઙ્ઘારામં કત્વા ચાતુદ્દિસસ્સ અરિયસઙ્ઘસ્સ અનાવટદ્વારો ભવિસ્સતિ, ન યુત્તમસ્સ દ્વારં પિદહિતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા દ્વારં વિવરિંસુ. **અન્તરધાયી**તિ રાજગહં કિર આકિણ્ણમનુસ્સં, અન્તોનગરે નવ કોટિયો બહિનગરે નવાતિ તં ઉપનિસ્સાય અટ્ઠારસ મનુસ્સકોટિયો વસન્તિ. અવેલાય મતમનુસ્સે બહિ નીહરિતું અસક્કોન્તા અટ્ટાલકે ઠત્વા બહિદ્વારે ખિપન્તિ. મહાસેટ્ઠિ નગરતો બહિ નિક્ખન્તમત્તોવ અલ્લસરીરં પાદેન અક્કમિ, અપરમ્પિ પિટ્ઠિપાદેન પહરિ, મક્ખિકા ઉપ્પતિત્વા પકિરિંસુ, દુગ્ગન્ધો નાસાપુટં અભિહનિ, બુદ્ધપ્પસાદો તનુત્તં ગતો. તેનસ્સ આલોકો અન્તરધાયિ અન્ધકારો પાતુરહોસિ પીતિવેગસ્સ તનુભાવે તંસમુટ્ઠિતરૂપાનં પરિદુબ્બલભાવતો . **સદ્દમનુસ્સાવેસી**તિ ''સેટ્ઠિસ્સ ઉસ્સાહં જનેસ્સામી''તિ સુવણ્ણકિઙ્કિણિકં ઘટ્ટેન્તો વિય મધુરસ્સરેન સદ્દં અનુસ્સાવેસિ.

સતં કઞ્ઞાસહસ્સાનીતિ પુરિમપદાનિપિ ઇમિનાવ સહસ્સ-પદેન સદ્ધિં સમ્બન્ધિતબ્બાનિ. યથેવ હિ સતં કઞ્ઞાસહસ્સાનિ, એવં સતં સહસ્સાનિ હત્થી, સતં સહસ્સાનિ અસ્સા, સતં સહસ્સાનિ રથાતિ અયમેત્થ અત્થો, ઇતિ એકેકં સતસહસ્સં દીપિતં હોતિ. **પદવીતિહારસ્સા**તિ પદં વીતિહરતિ એત્થાતિ **પદવીતિહારો**. સો દુતવિલમ્બિતં અકત્વા સમગમને દ્વિન્નં પદાનં અન્તરે મુટ્ઠિરતનમત્તં. **કલં નાગ્ઘન્તિ સોળસિ**ન્તિ તં એકં પદવીતિહારં સોળસ ભાગે કત્વા તતો એકો કોટ્ઠાસો પુન સોળસધા, તતો એકો સોળસધાતિ એવં સોળસ વારે સોળસધા ભિન્નસ્સ એકો કોટ્ઠાસો સોળસી કલા નામ, તં સોળસિં કલં એતાનિ ચત્તારિ સતસહસ્સાનિ ન અગ્ઘન્તિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – સતં હત્થિસહસ્સાનિ સતં અસ્સસહસ્સાનિ સતં રથસહસ્સાનિ સતં કઞ્ઞાસહસ્સાનિ, તા ચ ખો આમુક્કમણિકુણ્ડલા સકલજમ્બુદીપરાજધીતરોવાતિ ઇમસ્મા એત્તકા લાભા વિહારં ગચ્છન્તસ્સ તસ્મિં સોળસિકલાસઙ્ખાતે પદેસે લઙ્ઘનસાધનવસેન પવત્તચેતનાવ ઉત્તરિતરાતિ. પદં વા વીતિહરતિ એતેનાતિ **પદવીતિહારો**, તથાપવત્તા કુસલચેતના, તસ્સા ફલં સોળસધા કત્વાતિ ચ વદન્તિ. ઇદં પન વિહારગમનં કસ્સ વસેન ગહિતન્તિ? વિહારં ગન્ત્વા અનન્તરાયેન સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહન્તસ્સ વસેન ગહિતં. ''ગન્ધમાલાદીહિ પૂજં કરિસ્સામિ, ચેતિયં વન્દિસ્સામિ, ધમ્મં સોસ્સામિ, દીપપૂજં કરિસ્સામિ, સઙ્ઘં નિમન્તેત્વા દાનં દસ્સામિ, સિક્ખાપદેસુ વા સરણેસુ વા પતિટ્ઠહિસ્સામી''તિ ગચ્છતોપિ વસેન વટ્ટતિયેવ.

અન્ધકારો અન્તરધાયીતિ સો કિર ચિન્તેસિ ''અહં એકકોતિ સઞ્ઞં કરોમિ, અમનુસ્સા ચ મે અનુગામિનો સહાયા અત્થિ, કસ્મા ભાયામી''તિ સૂરો અહોસિ. અથસ્સ બલવા બુદ્ધપ્પસાદો ઉદપાદિ, તસ્મા અન્ધકારો અન્તરધાયિ. સેસવારેસુપિ એસેવ નયો. **આલોકો પાતુરહોસી**તિ પુરિમબુદ્ધેસુ ચિરકાલપરિચયસમ્ભૂતસ્સ બલવતો પસાદસ્સ વસેન ઉપ્પન્નાય ઉળારાય બુદ્ધારમ્મણાય પીતિયા સમુટ્ઠાપિતો વિપસ્સનોભાસસદિસો સાતિસયો ચિત્તપચ્ચયઉતુસમુટ્ઠાનો આલોકો પાતુરહોસિ. દેવતાહિ કતોતિપિ વદન્તિ, પુરિમોયેવેત્થ યુત્તતરો. **એહિ સુદત્તા**તિ સો કિર સેટ્ઠિ ગચ્છમાનોવ ચિન્તેસિ ''ઇમસ્મિં લોકે બહૂ પૂરણકસ્સપાદયો તિત્થિયા 'મયં બુદ્ધા, મયં બુદ્ધા'તિ વદન્તિ, કથં નુ ખો અહં સત્થુ બુદ્ધભાવં જાનેય્ય''ન્તિ. અથસ્સ એતદહોસિ ''મય્હં ગુણવસેન ઉપ્પન્નં નામં મહાજનો જાનાતિ, કુલદત્તિયં પન મે નામં અઞ્ઞત્ર મયા ન કોચિ જાનાતિ, સચે બુદ્ધો ભવિસ્સતિ, કુલદત્તિકનામેન મં આલપિસ્સતી''તિ. સત્થા તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા એવમાહ.

પરિનિબ્બુતોતિ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો. **આસત્તિયો**તિ રૂપાદીસુ આસઞ્જનટ્ઠેન આસત્તિયો, તણ્હાયો. **સન્તિ**ન્તિ કિલેસવૂપસમં. **પપ્પુય્યા**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞેન પત્વા. સેસમેત્થ પાળિઅનુસારેનેવ વેદિતબ્બં. યઞ્ચેત્થ અનુત્તાનમત્થં, તં અટ્ઠકથાયં વુત્તમેવ.

૩૦૯. વયમેવ **વેય્યાયિક**ન્તિ આહ ''**વેય્યાયિકન્તિ વયકરણં વુચ્ચતી**''તિ.

અનાથપિણ્ડિકવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અગ્ગાસનાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૧૦-૩૧૧. દક્ખિણોદકન્તિ અગ્ગતો ઉપનીયમાનં દક્ખિણોદકં. **અથ ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ (જા॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૩૭ તિત્તિરજાતકવણ્ણના) તેહિ ભિક્ખૂહિ અત્તનો અત્તનો રુચિવસેન અગ્ગાસનાદિરહાનં કથિતકાલે ''ન, ભિક્ખવે, મય્હં સાસને અગ્ગાસનાદીનિ પત્વા ખત્તિયકુલા પબ્બજિતો પમાણં, ન બ્રાહ્મણકુલા, ન ગહપતિકુલા પબ્બજિતો, ન વિનયધરો, ન સુત્તન્તિકો, ન આભિધમ્મિકો, ન પઠમજ્ઝાનાદિલાભિનો, ન સોતાપન્નાદયો પમાણં, અથ ખો, ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં સાસને યથાવુડ્ઢં અભિવાદનં પચ્ચુટ્ઠાનં અઞ્જલિકમ્મં સામીચિકમ્મં કત્તબ્બં, અગ્ગાસનં અગ્ગોદકં અગ્ગપિણ્ડો લદ્ધબ્બો, ઇદમેત્થ પમાણં, તસ્મા વુડ્ઢતરો ભિક્ખુ એતેસં અનુચ્છવિકો. ઇદાનિ ખો પન, ભિક્ખવે, સારિપુત્તો મય્હં અગ્ગસાવકો અનુધમ્મચક્કપ્પવત્તકો મમાનન્તરસેનાસનં લદ્ધું અરહતિ. સો ઇમં રત્તિં સેનાસનં અલભન્તો રુક્ખમૂલે વીતિનામેસિ. તુમ્હે ઇદાનેવ એવં અગારવા અપ્પતિસ્સા, ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે કિન્તિ કત્વા વિહરિસ્સથા''તિ વત્વા અથ નેસં ઓવાદદાનત્થાય ''પુબ્બે, ભિક્ખવે, તિરચ્છાનગતાપિ 'ન ખો પનેતં અમ્હાકં પતિરૂપં, યં મયં અઞ્ઞમઞ્ઞં અગારવા અપ્પતિસ્સા અસભાગવુત્તિનો વિહરેય્યામ, અમ્હેસુ મહલ્લકતરં જાનિત્વા તસ્સ અભિવાદનાદીનિ કરિસ્સામા'તિ સાધુકં વીમંસિત્વા 'અયં મહલ્લકો'તિ ઞત્વા તસ્સ અભિવાદનાદીનિ કત્વા દેવપથં પૂરયમાના ગતા''તિ વત્વા અતીતં આહરિત્વા દસ્સેતું ભિક્ખૂ આમન્તેસિ.

યે વુડ્ઢમપચાયન્તીતિ જાતિવુડ્ઢો વયોવુડ્ઢો ગુણવુડ્ઢોતિ તયો વુડ્ઢા. તેસુ જાતિસમ્પન્નો **જાતિવુડ્ઢો** નામ, વયે ઠિતો **વયોવુડ્ઢો** નામ, ગુણસમ્પન્નો **ગુણવુડ્ઢો** નામ. તેસુ ગુણસમ્પન્નો વયોવુડ્ઢો ઇમસ્મિં ઠાને વુડ્ઢોતિ અધિપ્પેતો. **અપચાયન્તી**તિ જેટ્ઠાપચાયિકકમ્મેન પૂજેન્તિ. **ધમ્મસ્સ કોવિદા**તિ જેટ્ઠાપચાયનધમ્મસ્સ કોવિદા કુસલા. **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે. **પાસંસા**તિ પસંસારહા. **સમ્પરાયે ચ સુગ્ગતી**તિ સમ્પરેતબ્બે ઇમં લોકં હિત્વા ગન્તબ્બે પરલોકેપિ તેસં સુગતિયેવ હોતીતિ અત્થો. અયં પનેત્થ પિણ્ડત્થો – ભિક્ખવે, ખત્તિયા વા હોન્તુ બ્રાહ્મણા

વા વેસ્સા વા સુદ્દા વા ગહટ્ઠા વા પબ્બજિતા વા તિરચ્છાનગતા વા, યે કેચિ સત્તા જેટ્ઠાપચિતિકમ્મે છેકા કુસલા ગુણસમ્પન્નાનં વયોવુડ્ઢાનં અપચિતિં કરોન્તિ, તે ઇમસ્મિઞ્ચ અત્તભાવે જેટ્ઠાપચિતિકારકાતિ પસંસં વણ્ણં થોમનં લભન્તિ, કાયસ્સ ચ ભેદા સગ્ગે નિબ્બત્તન્તીતિ.

અગ્ગાસનાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આસનપ્પટિબાહનાદિકથાવણ્ણના

૩૧૩-૪. ઉદ્દિસ્સકતન્તિ ગિહીહિ સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ કતં. **ગિહિવિકતન્તિ** ગિહીહિ કતં પઞ્ઞત્તં, ગિહિસન્તકન્તિ વુત્તં હોતિ. **અતિસમીપં અગન્ત્વાતિ** ભિક્ખૂનં આસન્નતરં ઠાનં અગન્ત્વા.

સેનાસનગ્ગાહાપકસમ્મુતિકથાવણ્ણના

૩૧૮. પચ્ચયેનેવ હિ તં પટિજગ્ગનં લભિસ્સતીતિ તસ્મિં સેનાસને મહાથેરા તસ્સ પચ્ચયસ્સ કારણા અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા વસન્તાયેવ નં પટિજગ્ગિસ્સન્તીતિ અત્થો. **ઉબ્ભણ્ડિકા ભવિસ્સન્તીતિ** ઉક્ખિત્તભણ્ડા ભવિસ્સન્તિ, અત્તનો અત્તનો પરિક્ખારે ગહેત્વા તત્થ તત્થ વિચરિસ્સન્તીતિ અત્થો. **દીઘસાલાતિ** ચઙ્કમનસાલા. **મણ્ડલમાળો** ઉપટ્ઠાનસાલા. **અનુદહતીતિ** પીળેતિ. **જમ્બુદીપે પનાતિ** અરિયદેસે ભિક્ખૂ સન્ધાય વુત્તં. તે કિર તથા પઞ્ઞાપેન્તિ. **ન ગોચરગામો ઘટ્ટેતબ્બોતિ** વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ **"ન તત્થ મનુસ્સા વત્તબ્બા"**તિઆદિના. **વિતક્કં છિન્દિત્વાતિ** ''ઇમિના નીહારેન ગચ્છન્તં દિસ્વા નિવારેત્વા પચ્ચયે દસ્સન્તી''તિ એવરૂપં વિતક્કં અનુપ્પાદેત્વા. **તેસુ ચે એકોતિ** તેસુ મનુસ્સેસુ એકો પણ્ડિતપુરિસો. **ભણ્ડપટિચ્છાદનન્તિ** પટિચ્છાદનકભણ્ડં, સરીરપટિચ્છાદનં ચીવરન્તિ અત્થો.

પટિજગ્ગિતબ્બાનીતિ સમ્મજ્જનાદીહિ પટિજગ્ગિતબ્બાનિ. **મુણ્ડવેદિકાયાતિ** ચેતિયસ્સ હમ્મિયવેદિકાય. **હમ્મિયવેદિકાતિ** ચ ચેતિયસ્સ ઉપરિ ચતુરસ્સવેદિયો વુચ્ચતિ. **પટિક્કમ્માતિ** વિહારતો અપસક્કિત્વા. **ઉપનિક્ખેપન્તિ** ખેત્તં વા નાળિકેરાદિઆરામં વા કહાપણાદીનિ વા આરામિકાદીનં નિય્યાતેત્વા ''ઇતો ઉપ્પન્ના વડ્ઢિ વસ્સાવાસિકત્થાય હોતૂ''તિ દિન્નં. **વત્તં કત્વાતિ** તસ્મિં સેનાસને કત્તબ્બવત્તં કત્વા.

પુગ્ગલવસેનેવ કાતબ્બન્તિ પરતો વક્ખમાનનયેન ''ભિક્ખૂ ચીવરેન કિલમન્તિ, એત્તકં નામ તણ્ડુલભાગં ભિક્ખૂનં ચીવરં કાતું રુચ્ચતી''તિઆદિના પુગ્ગલપરામાસવસેનેવ કાતબ્બં, ''સઙ્ઘો ચીવરેન કિલમતી''તિઆદિના પન સઙ્ઘપરામાસવસેન ન કાતબ્બં. **ચીવરપચ્ચયન્તિ** ચીવરસઙ્ખાતં પચ્ચયં. **વુત્તન્તિ મહાઅટ્ઠકથાયં**વુત્તં. કસ્મા એવં વુત્તન્તિ આહ **"એવઞ્હિ નવકો વુડ્ઢતરસ્સ, વુડ્ઢો ચ નવકસ્સ ગાહેસ્સતી"**તિ, યસ્મા અત્તનાવ અત્તનો પાપેતું ન સક્કા, તસ્મા દ્વીસુ સમ્મતેસુ નવકો વુડ્ઢતરસ્સ, વુડ્ઢો ચ નવકસ્સાતિ ઉભો અઞ્ઞમઞ્ઞં ગાહેસ્સન્તીતિ અધિપ્પાયો. સમ્મતસેનાસનગ્ગાહાપકસ્સ આણત્તિયા અઞ્ઞેન ગાહિતેપિ ગાહો રુહતિયેવાતિ વેદિતબ્બં. **અટ્ઠપિ સોળસપિ જને સમ્મન્નિતું વટ્ટતીતિ** કિં વિસું વિસું સમ્મન્નિતું વટ્ટતિ, ઉદાહુ એકતોતિ? એકતોપિ વટ્ટતિ. નિગ્ગહકમ્મમેવ હિ સઙ્ઘો સઙ્ઘસ્સ ન કરોતિ, સમ્મુતિદાનં પન બહૂનમ્પિ એકતો કાતું વટ્ટતિ, તેનેવ સત્તસતિકક્ખન્ધકે ઉબ્બાહિકસમ્મુતિયં અટ્ઠપિ જના એકતો સમ્મતાતિ.

મગ્ગોતિ મગ્ગે કતદીઘસાલા. **પોક્ખરણીતિ** નહાયન્તાનં પોક્ખરણિયં કતસાલા. **રુક્ખમૂલાદયો** છન્ના કવાટબદ્ધાવ સેનાસનં. **વિજટેત્વાતિ** વિયોજેત્વા, વિસું વિસું કત્વાતિ અત્થો. **આવાસેસૂતિ** સેનાસનેસુ. **પક્ખિપિત્વાતિ** એત્થ **પક્ખિપનં** નામ તેસુ વસન્તાનં ઇતો ઉપ્પન્નવસ્સાવાસિકદાનં. **પવિસિતબ્બન્તિ** અઞ્ઞેહિ ભિક્ખૂહિ તસ્મિં મહાલાભે પરિવેણે વસિત્વા ચેતિયે વત્તં કત્વાવ લાભો ગહેતબ્બોતિ અધિપ્પાયો.

પચ્ચયં વિસ્સજ્જેતીતિ ચીવરપચ્ચયં નાધિવાસેતિ. **અયમ્પીતિ** તેન વિસ્સટ્ઠપચ્ચયોપિ. **ઉપનિબન્ધિત્વા ગાહેતબ્બન્તિ** ''ઇમસ્મિં રુક્ખે વા મણ્ડપે વા વસિત્વા ચેતિયે વત્તં કત્વા ગણ્હથા''તિ એવં ઉપનિબન્ધિત્વા ગાહેતબ્બં. ''કત્થ નુ ખો વસિસ્સામિ, કત્થ વસન્તસ્સ ફાસુ ભવિસ્સતિ, કત્થ વા પચ્ચયો ભવિસ્સતી''તિ એવં ઉપ્પન્નેન વિતક્કેન ચરતીતિ **વિતક્કચારિકો**. અરઞ્ઞવિહારેસુ પરિસ્સયવિજાનનત્થં ઇચ્છિતબ્બત્તા **''પઞ્ચ પઞ્ચ ઉક્કા કોટ્ટેતબ્બા''**તિ વુત્તં.

વત્તન્તિ કતિકવત્તં. **તિવિધમ્પીતિ** પરિયત્તિપટિપત્તિપટિવેધવસેન તિવિધમ્પિ. **સોધેત્વા પબ્બાજેથાતિ** ભબ્બે આચારકુલપુત્તે ઉપપરિક્ખિત્વા પબ્બાજેથ. **દસવત્થુકકથા** નામ અપ્પિચ્છકથા સન્તુટ્ઠિકથા પવિવેકકથા અસંસગ્ગકથા વીરિયારમ્ભકથા સીલકથા સમાધિકથા પઞ્ઞાકથા વિમુત્તિકથા વિમુત્તિઞાણદસ્સનકથા.

વિગ્ગહસંવત્તનિકવચનં **વિગ્ગાહિકં. ચતુરારક્ખં અહાપેન્તાતિ** બુદ્ધાનુસ્સતિ મેત્તા અસુભં મરણસ્સતીતિ ઇમં ચતુરારક્ખં અપરિહાપેન્તા. **દન્તકટ્ઠખાદનવત્તં આચિક્ખિતબ્બન્તિ** એત્થ **દન્તકટ્ઠખાદનવત્તં** યો દેવસિકં સઙ્ઘમજ્ઝે ઓસરતિ, તેન સામણેરાદીહિ આહરિત્વા ભિક્ખૂનં યથાસુખં પરિભુઞ્જનત્થાય દન્તકટ્ઠમાળકે નિક્ખિત્તેસુ દન્તકટ્ઠેસુ દિવસે દિવસે એકમેવ દન્તકટ્ઠં ગહેતબ્બં. યો પન દેવસિકં ન ઓસરતિ, પધાનઘરે વસિત્વા ધમ્મસ્સવને વા ઉપોસથગ્ગે વા દિસ્સતિ, તેન પમાણં સલ્લક્ખેત્વા ચત્તારિ પઞ્ચ દન્તકટ્ઠાનિ અત્તનો વસનટ્ઠાને ઠપેત્વા ખાદિતબ્બાનિ. તેસુ ખીણેસુ સચે પુનપિ દન્તકટ્ઠમાળકે બહૂનિ હોન્તિયેવ, પુનપિ આહરિત્વા ખાદિતબ્બાનિ. યદિ પન પમાણં અસલ્લક્ખેત્વા આહરતિ, તેસુ અખીણેસુયેવ માળકે ખીયતિ, તતો કેચિ થેરા ''ચેહિ ગહિતાનિ, તે પટિહરન્તૂ''તિ વદેય્યું, કેચિ ''ખાદન્તુ, પુન સામણેરા આહરિસ્સન્તી''તિ. તસ્મા વિવાદપરિહારત્થં પમાણં સલ્લક્ખેતબ્બં. ગહણે પન દોસો નત્થિ, મગ્ગં ગચ્છન્તેનપિ એકં વા દ્વે વા થવિકાય પક્ખિપિત્વા ગન્તબ્બન્તિ. **ભિક્ખાચારવત્તં** વત્તક્ખન્ધકે પિણ્ડચારિકવત્તે આવિ ભવિસ્સતિ.

પત્તટ્ઠાનેતિ વસ્સગ્ગેન આગન્તુકભિક્ખુનો પત્તટ્ઠાને. તેસં છિન્નવસ્સત્તા ''સાદિયન્તાપિ હિ તે નેવ વસ્સાવાસિકસ્સ સામિનો''તિ વુત્તં, પઠમંયેવ કતિકાય કતત્તા ખીયન્તાપિ ચ આવાસિકા નેવ અદાતું લભન્તીતિ વુત્તં. **ભતિનિવિટ્ઠન્તિ** ભતિં કત્વા વિય નિવિટ્ઠં પરિયિટ્ઠં. **સઙ્ઘિકં પન અપલોકનકમ્મં કત્વા ગાહિતન્તિ** તત્રુપ્પાદં સન્ધાય વુત્તં. **પચ્ચયવસેન ગાહિતન્તિ** દાયકાનં વસ્સાવાસિકપચ્ચયવસેન ગાહિતં સન્ધાય વુત્તં. ''ઇધ, ભિક્ખવે, વસ્સંવુત્થો ભિક્ખુ વિબ્ભમતિ, સઙ્ઘસ્સેવેત''ન્તિ (મહાવ॰ ૩૭૪-૩૭૫) વચનતો **''ગતટ્ઠાને...પે॰... સઙ્ઘિકં હોતી''**તિ વુત્તં. **મનુસ્સેતિ** દાયકમનુસ્સે. **વરભાગં સામણેરસ્સાતિ** પઠમભાગસ્સ ગાહિતત્તા વુત્તં.

સેનાસનગ્ગાહાપકસમ્મુતિકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપનન્દવત્થુકથાવણ્ણના

૩૧૯. યં તથા તત્થ સેનાસનં ગહિતં...પે॰... ઇધ મુત્તં હોતીતિ યં તથા તત્થ ગામકાવાસે પચ્છા સેનાસનં ગહિતં, તં તે ગણ્હન્તેનેવ ઇધ સાવત્થિયં પઠમગહિતસેનાસનં મુત્તં હોતિ. **ઇધ દાનાહં ...પે॰... તત્રાપિ મુત્ત**ન્તિ ''ઇદાનાહં, આવુસો, ઇમસ્મિં ગામકાવાસે ગહિતસેનાસનં મુઞ્ચામી''તિ વદન્તેન તત્રાપિ ગામકાવાસે ગહિતસેનાસનં મુત્તં.

૩૨૦. દીઘાસનં નામ મઞ્ચપીઠવિનિમુત્તં યં કિઞ્ચિ એકતો સુખં નિસીદિતું પહોતિ. હત્થિમ્હિ નખો અસ્સાતિ **હત્થિનખો**. ''પાસાદસ્સ નખો નામ હેટ્ઠિમપરિચ્છેદો, સો ચ હત્થિકુમ્ભે પતિટ્ઠિતો''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **ગિહિવિકતનીહારેન લબ્ભન્તી**તિ ગિહિવિકતનીહારેન પરિભુઞ્જિતું લબ્ભન્તિ, તેહિ અત્થરિત્વા દિન્નાનેવ નિસીદિતું લબ્ભન્તિ, ન સયં અત્થતાનિ અત્થરાપિતાનિ વા.

અવિસ્સજ્જિયવત્થુકથાવણ્ણના

૩૨૧. અરઞ્જરોતિ બહુઉદકગણ્હનકા મહાચાટિ. જલં ગણ્હિતું અલન્તિ **અરઞ્જરો**. ''વટ્ટચાટિ વિય હુત્વા થોકં દીઘમુખો મજ્ઝે પરિચ્છેદં દસ્સેત્વા કતો''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **પઞ્ચનિમ્મલલોચનો**તિ મંસદિબ્બધમ્મબુદ્ધસમન્તચક્ખુવસેન પઞ્ચલોચનો.

થાવરેન ચ થાવરં ગરુભણ્ડેન ચ ગરુભણ્ડન્તિ એત્થ પઞ્ચસુ કોટ્ઠાસેસુ પુરિમદ્વયં થાવરં, પચ્છિમત્તયં ગરુભણ્ડન્તિ વેદિતબ્બં. **જાનાપેત્વા**તિ ભિક્ખુસઙ્ઘં જાનાપેત્વા. **કપ્પિયમઞ્ચા સમ્પટિચ્છિતબ્બા**તિ ''સઙ્ઘસ્સ દેમા''તિ દિન્નં સન્ધાય વુત્તં. સચે પન ''વિહારસ્સ દેમા''તિ વદન્તિ, સુવણ્ણરજતમયાદિઅકપ્પિયમઞ્ચેપિ સમ્પટિચ્છિતું વટ્ટતિ. **ન કેવલં...પે॰... પરિવત્તેતું વટ્ટન્તી**તિ ઇમિના અથાવરેન થાવરમ્પિ અથાવરમ્પિ પરિવત્તેતું વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. થાવરેન અથાવરમેવ હિ પરિવત્તેતું ન વટ્ટતિ. **અકપ્પિયં વા મહગ્ઘં કપ્પિયં વા**તિ એત્થ **અકપ્પિયં** નામ સુવણ્ણમયમઞ્ચાદિ અકપ્પિયભિસિબિમ્બોહનાનિ ચ. **મહગ્ઘં કપ્પિયં** નામ દન્તમયમઞ્ચાદિ પાવારાદિકપ્પિયઅત્થરણાદીનિ ચ.

પારિહારિયં ન વટ્ટતીતિ અત્તનો સન્તકં વિય ગહેત્વા પરિહરિતું ન વટ્ટતિ. ''ગિહિવિકતનીહારેનેવ પરિભુઞ્જિતબ્બ''ન્તિ ઇમિના સચે આરામિકાદયો પટિસામેત્વા પટિદેન્તિ, પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. ''**પણ્ણસૂચિ** નામ લેખની''તિ **મહાગણ્ઠિપદે** વુત્તં.

''**અટ્ઠબાહૂ**તિ કપ્પરતો પટ્ઠાય યાવ અંસકૂટ''ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **અટ્ઠબાહુ** નામ વિદત્થિચતુરઙ્ગુલન્તિપિ વદન્તિ. **તત્થજાતકા**તિ સઙ્ઘિકભૂમિયં જાતા. **અટ્ઠઙ્ગુલસૂચિદણ્ડમત્તો**તિ દીઘતો અટ્ઠઙ્ગુલમત્તો પરિણાહતો પણ્ણસૂચિદણ્ડમત્તો. મુઞ્જપબ્બજાનંયેવ પાળિયં વિસું આગતત્તા ''**મુઞ્જં પબ્બજઞ્ચ ઠપેત્વા**''તિ વુત્તં. **અટ્ઠઙ્ગુલપ્પમાણો**તિ દીઘતો અટ્ઠઙ્ગુલપ્પમાણો. **ઘટ્ટનફલકં** નામ યત્થ ઠપેત્વા રજિતચીવરં હત્થેન ઘટ્ટેન્તિ. **ઘટ્ટનમુગ્ગરો** નામ અનુવાતાદિઘટ્ટનત્થં કતોતિ વદન્તિ. **અમ્બણ**ન્તિ ફલકેહિ પોક્ખરણીસદિસં કતપાનીયભાજનં. **રજનદોણી**તિ યત્થ પક્કરજનં આકિરિત્વા ઠપેન્તિ. **ભૂમત્થરણં કાતું વટ્ટતી**તિ અકપ્પિયચમ્મં સન્ધાય વુત્તં. **પચ્ચત્થરણગતિક**ન્તિ ઇમિના મઞ્ચપીઠેપિ અત્થરિતું વટ્ટતીતિ દીપેતિ. પાવારાદિપચ્ચત્થરણમ્પિ ગરુભણ્ડન્તિ એકે, નોતિ અપરે, વીમંસિત્વા ગહેતબ્બં. **મુટ્ઠિપણ્ણ**ન્તિ તાલપણ્ણં સન્ધાય વુત્તં.

નવકમ્મદાનકથાવણ્ણના

૩૨૩. **કિઞ્ચિદેવ સમાદપેત્વા કારેસ્સતીતિ** સામિકોયેવ કઞ્ચિ ભિક્ખું સમાદપેત્વા કારેસ્સતિ. **ઉતુકાલે પટિબાહિતું ન લભતીતિ** હેમન્તગિમ્હેસુ અઞ્ઞે સમ્પત્તભિક્ખૂ પટિબાહિતું ન લભતિ. **તિભાગન્તિ** તતિયભાગં. **સચે સદ્ધિવિહારિકાનં દાતુકામો હોતીતિ** સચે સો સઙ્ઘસ્સ ભણ્ડકઠપનટ્ઠાનં વા નવકાનં વા વસનટ્ઠાનં દાતું ન ઇચ્છતિ, અત્તનો સદ્ધિવિહારિકાનઞ્ઞેવ દાતુકામો હોતીતિ અત્થો. **એતઞ્હિ સદ્ધિવિહારિકાનં દાતું લભતીતિ** એતં તતિયભાગં ઉપડ્ઢભાગં વા દાતું લભતિ. **અકતટ્ઠાનેતિ** સેનાસનતો બહિ ચયાદીનં અકતટ્ઠાને. **બહિકુટ્ટેતિ** કુટ્ટતો બહિ.

અઞ્ઞત્રપરિભોગપટિક્ખેપાદિકથાવણ્ણના

૩૨૪. **ચક્કલિકન્તિ** કમ્બલાદીહિ વેઠેત્વા ચક્કસણ્ઠાનેન પાદપુઞ્છનયોગ્ગં કતં. **પરિભણ્ડકતા ભૂમિ** નામ સણ્હમત્તિકાહિ કતા કાળવણ્ણાદિભૂમિ. **સેનાસનં** મઞ્ચપીઠાદિ. **તથેવ વળઞ્જેતું વટ્ટતીતિ** અઞ્ઞેહિ આવાસિકભિક્ખૂહિ પરિભુત્તનીહારેન પરિભુઞ્જિતું વટ્ટતિ. ''નેવાસિકા પકતિયા અનત્થતાય ભૂમિયા ઠપેન્તિ ચે, તેસમ્પિ અનાપત્તિયેવા''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **દ્વારમ્પીતિ**આદિના વુત્તદ્વારવાતપાનાદયો અપરિકમ્મકતાપિ ન અપસ્સયિતબ્બા. **લોમેસૂતિ** લોમેસુ કુસન્તેસુ.

સઙ્ઘભત્તાદિઅનુજાનનકથાવણ્ણના

૩૨૫. **ઉદ્દેસભત્તં નિમન્તનન્તિ ઇમં વોહારં પત્તાનીતિ** એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો, ''ઉદ્દેસભત્તં નિમન્તન''ન્તિઆદિવોહારં પત્તાનીતિ અયમેત્થ અત્થો. **તમ્પિ અન્તો કત્વાતિ** આયતિં ભિક્ખૂનં કુક્કુચ્ચવિનોદનત્થાય તમ્પિ સઙ્ઘભત્તં અન્તો કત્વા.

ઉદ્દેસભત્તકથાવણ્ણના

અત્તનો વિહારદ્વારેતિ વિહારસ્સ દ્વારકોટ્ઠકસમીપં સન્ધાય વુત્તં. **ભોજનસાલાયાતિ** ભત્તુદ્દેસટ્ઠાનભૂતાય ભોજનસાલાય. ''**દિન્નં પના**''તિ વત્વા યથા સો દાયકો દેતિ, તં વિધિં દસ્સેતું ''**સઙ્ઘતો ભન્તે**''તિઆદિમાહ. **અન્તરઘરેતિ** અન્તોગેહે. **અન્તોઉપચારગતાનન્તિ** એત્થ ગામદ્વારવીથિચતુક્કેસુ દ્વાદસહત્થબ્ભન્તરં અન્તોઉપચારો નામ. અન્તરઘરસ્સ ઉપચારે પન લબ્ભમાનવિસેસં દસ્સેતું ''**ઘરૂપચારો ચેત્થા**''તિઆદિમાહ. **એકવળઞ્જન્તિ** એકેન દ્વારેન વળઞ્જિતબ્બં. **નાનાનિવેસનેસૂતિ** નાનાકુલસ્સ નિવેસનેસુ. લજ્જી પેસલો અગતિગમનં વજ્જેત્વા મેધાવી ચ ઉપપરિક્ખિત્વા ઉદ્દિસિસ્સતીતિ આહ ''**પેસલો લજ્જી મેધાવી ઇચ્છિતબ્બો**''તિ. **નિસિન્નસ્સપિ નિદ્દાયન્તસ્સપીતિ** અનાદરે સામિવચનં. **તિચીવરપરિવારન્તિ** એત્થ ''ઉદકપત્તલાભી વિય અઞ્ઞોપિ ઉદ્દેસભત્તં અલભિત્વા વત્થાદિમનેકપ્પકારકં લભતિ ચે, તસ્સેવ ત''ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અત્તનો રુચિવસેન યં કિઞ્ચિ વત્વા આહરિતું વિસ્સજ્જિતત્તા **વિસ્સટ્ઠદૂતો** નામ. **યં ઇચ્છતીતિ** ''ઉદ્દેસપત્તં દેથા''તિઆદીનિ વદન્તો યં ઇચ્છતિ. **પુચ્છાસભાગેનાતિ** પુચ્છાસદિસેન.

''**એકા કૂટટ્ઠિતિકા નામ હોતી**''તિ વત્વા તમેવ ઠિતિકં વિભાવેન્તો ''**રઞ્ઞો વા હી**''તિઆદિમાહ. અઞ્ઞેહિ ઉદ્દેસભત્તેહિ અમિસ્સેત્વા વિસુંયેવ ઠિતિકાય ગહેતબ્બત્તા ''**એકચારિકભત્તાની**''તિ વુત્તં. **થેય્યાય હરન્તીતિ** પત્તહારકા હરન્તિ. **ગીવા હોતીતિ** આણાપકસ્સ ગીવા હોતિ. ''**મનુસ્સાનં વચનં કાતું વટ્ટતી''તિ ગચ્છન્તીતિ** ''મનુસ્સાનં વચનં કાતું વટ્ટતી''તિ તેન ભિક્ખુના વુત્તા ગચ્છન્તિ. **અકતભાગો નામાતિ** આગન્તુકભાગો નામ.

‘‘**સબ્બો સઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂ**’’**તિ વુત્તે**તિ એત્થ ‘‘પઠમમેવ ‘સબ્બં સઙ્ઘિકં પત્તં દેથા’તિ વત્વા પચ્છા ‘સબ્બો સઙ્ઘો પરિભુઞ્જતૂ’તિ અવુત્તેપિ ભાજેત્વાવ પરિભુઞ્જિતબ્બ’’ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

નિમન્તનભત્તકથાવણ્ણના

‘‘એત્તકે ભિક્ખૂ સઙ્ઘતો ઉદ્દિસિત્વા દેથા’’તિઆદીનિ અવત્વા ‘‘એત્તકાનં ભિક્ખૂનં ભત્તં ગણ્હથા’’તિ વત્વા દિન્નં **સઙ્ઘિકં નિમન્તનં** નામ. **પિણ્ડપાતિકાનમ્પિ વટ્ટતી**તિ ભિક્ખાપરિયાયેન વુત્તત્તા વટ્ટતિ. **પટિપાટિયા**તિ લદ્ધપટિપાટિયા. **વિચ્છિન્દિત્વા**તિ ‘‘ભત્તં ગણ્હથા’’તિ પદં અવત્વા. તેનેવાહ ‘‘**ભત્તન્તિ અવદન્તેના**’’તિ. **આલોપસઙ્ખેપેના**તિ એકેકપિણ્ડવસેન. અયઞ્ચ નયો નિમન્તનેયેવ, ન ઉદ્દેસભત્તે. તત્થ હિ એકસ્સ પહોનકપ્પમાણંયેવ ભાજેતબ્બં, તસ્મા ઉદ્દેસભત્તે આલોપટ્ઠિતિકા નામ નત્થિ. **અચ્છતી**તિ તિટ્ઠતિ. ‘‘**એકવારન્તિ** યાવ તસ્મિં આવાસે વસન્તિ ભિક્ખૂ, સબ્બે લભન્તી’’તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. અયં પનેત્થ અધિપ્પાયો – એકવારન્તિ ન એકદિવસં સન્ધાય વુત્તં, યત્તકા પન ભિક્ખૂ તસ્મિં આવાસે વસન્તિ, તે સબ્બે. એકસ્મિં દિવસે ગહિતભિક્ખૂ અઞ્ઞદા અગ્ગહેત્વા યાવ એકવારં સબ્બે ભિક્ખૂ ભોજિતા હોન્તિ, તાવ યે જાનન્તિ, તે ગહેત્વા ગન્તબ્બન્તિ.

સલાકભત્તકથાવણ્ણના

ઉપનિબન્ધિત્વાતિ લિખિત્વા. **નિગ્ગહેન દત્વા**તિ અનિચ્છન્તમ્પિ નિગ્ગહેન સમ્પટિચ્છાપેત્વા . **એકગેહવસેના**તિ એકાય ઘરપાળિયા વસેન. **ઉદ્દિસિત્વા**તિ ‘‘તુય્હઞ્ચ તુય્હઞ્ચ પાપુણાતી’’તિ વત્વા. દૂરત્તા નિગ્ગહેત્વાપિ વારેન ગાહેતબ્બગામો **વારગામો**. વિહારવારે નિયુત્તા **વિહારવારિકા**, વારેન વિહારરક્ખણકા. **અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ પસાદઞ્ઞથત્તં. **ફાતિકમ્મમેવ ભવન્તી**તિ વિહારરક્ખણત્થાય સઙ્ઘેન દાતબ્બઅતિરેકલાભા હોન્તિ. **સઙ્ઘનવકેન લદ્ધકાલે**તિ દિવસે દિવસે એકેકસ્સ પાપિતાનિ દ્વે તીણિ એકચારિકભત્તાનિ તેનેવ નિયામેન અત્તનો પાપુણનટ્ઠાને સઙ્ઘનવકેન લદ્ધકાલે. **યસ્સ કસ્સચિ સમ્મુખીભૂતસ્સ પાપેત્વા**તિ એત્થ ‘‘યેભુય્યેન યે ભિક્ખૂ બહિસીમગતા હોન્તિ, સમ્મુખીભૂતસ્સ યસ્સ કસ્સચિ પાપેતબ્બં સભાગત્તા એકેન લદ્ધં સબ્બેસં હોતિ, તસ્મિમ્પિ અસતિ અત્તનો પાપેત્વા દાતબ્બ’’ન્તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **રસસલાક**ન્તિ ઉચ્છુરસસલાકં.

‘‘સઙ્ઘતો નિરામિસસલાકાપિ વિહારે પક્ખભત્તમ્પિ વટ્ટતિયેવા’’તિ સાધારણં કત્વા **વિસુદ્ધિમગ્ગે** (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૬) વુત્તત્તા ‘‘એવં ગાહિતે સાદિતબ્બં, એવં ન સાદિતબ્બ’’ન્તિ વિસેસેત્વા અવુત્તત્તા ચ ભેસજ્જાદિસલાકાયો ચેત્થ કિઞ્ચાપિ પિણ્ડપાતિકાનમ્પિ વટ્ટન્તિ, સલાકવસેન ગાહિતત્તા પન ન સાદિતબ્બાતિ એત્થ અધિપ્પાયો વીમંસિતબ્બો. યદિ હિ ભેસજ્જાદિસલાકા સલાકવસેન ગાહિતા ન સાદિતબ્બા સિયા, સઙ્ઘતો નિરામિસસલાકા વટ્ટતિયેવાતિ ન વદેય્ય, ‘‘અતિરેકલાભો સઙ્ઘભત્તં ઉદ્દેસભત્ત’’ન્તિઆદિવચનતો (મહાવ॰ ૧૨૮) ‘‘અતિરેકલાભં પટિક્ખિપામી’’તિ સલાકવસેન ગાહેતબ્બં ભત્તમેવ પટિક્ખિત્તં, ન ભેસજ્જં. સઙ્ઘભત્તાદીનિ હિ ચુદ્દસ ભત્તાનિયેવ તેન ન સાદિતબ્બાનીતિ વુત્તાનિ, ખન્ધકભાણકાનં વા મતેન ઇધ એવં વુત્તન્તિ ગહેતબ્બં. અગ્ગતો દાતબ્બભિક્ખા **અગ્ગભિક્ખા. લદ્ધા વા અલદ્ધા વા**તિ લભિત્વા વા અલભિત્વા વા. નિબદ્ધાય અગ્ગભિક્ખાય અપ્પમત્તિકાય એવ સમ્ભવતો લભિત્વાપિ પુનદિવસે ગણ્હિતું વુત્તં. **અગ્ગભિક્ખામત્ત**ન્તિ હિ એત્થ **મત્ત**-સદ્દો બહુભાવં નિવત્તેતિ.

સલાકભત્તં નામ વિહારેયેવ ઉદ્દિસીયતિ વિહારમેવ સન્ધાય દિય્યમાનત્તાતિ આહ ‘‘**વિહારે અપાપિતં પના**’’તિઆદિ. **તત્ર આસનસાલાયા**તિ તસ્મિં ગામે આસનસાલાય. **વિહારં આનેત્વા ગાહેતબ્બન્તિ** તથા વત્વા તસ્મિં દિવસે દિન્નભત્તં વિહારમેવ આનેત્વા ઠિતિકાય ગાહેતબ્બં. **તત્થા**તિ તસ્મિં દિસાભાગે. **તં ગહેત્વા**તિ તં

વારગામસલાકં અત્તના ગહેત્વા. **તેના**તિ યો અત્તનો પત્તં વારગામસલાકં દિસંગમિકસ્સ અદાસિ, તેન. **અનતિક્કન્તેયેવ તસ્મિં તસ્સ સલાકા ગાહેતબ્બા**તિ યસ્મા ઉપચારસીમટ્ઠસ્સેવ સલાકા પાપુણાતિ, તસ્મા તસ્મિં દિસંગમિકે ઉપચારસીમં અનતિક્કન્તેયેવ તસ્સ દિસંગમિકસ્સ પત્તસલાકા અત્તનો પાપેત્વા ગહેતબ્બા.

અનાગતદિવસેતિ એત્થ કથં તેસં ભિક્ખૂનં આગતાનાગતભાવો વિઞ્ઞાયતીતિ ચે? યસ્મા તતો તતો આગતા ભિક્ખૂ તસ્મિં ગામે આસનસાલાય સન્નિપતન્તિ, તસ્મા તેસં આગતાનાગતભાવો સક્કા વિઞ્ઞાતું. **અમ્હાકં ગોચરગામે**તિ સલાકભત્તદાયકાનં ગામે. **ભુઞ્જિતું આગચ્છન્તી**તિ ''મહાથેરો એકકોવ વિહારે ઓહીનો અવસ્સં સબ્બસલાકા અત્તનો પાપેત્વા ઠિતો''તિ મઞ્ઞમાના આગચ્છન્તિ.

પક્ખિકભત્તાદિકથાવણ્ણના

અભિલક્ખિતેસુ ચતૂસુ પક્ખદિવસેસુ દાતબ્બભત્તં **પક્ખિકં**. **અભિલક્ખિતેસૂ**તિ એત્થ **અભી**તિ ઉપસગ્ગમત્તં, લક્ખણીયેસુ ઇચ્ચેવ અત્થો, ઉપોસથસમાદાનધમ્મસ્સવનપૂજાસક્કારાદિકરણત્થં લક્ખિતબ્બેસુ સલ્લક્ખેતબ્બેસુ ઉપલક્ખેતબ્બેસૂતિ વુત્તં હોતિ. **સ્વે પક્ખો**તિ ''અજ્જ પક્ખિકં ન ગાહેતબ્બ''ન્તિ પક્ખિકસ્સ અનિયમત્તા વુત્તં. ''સ્વે અમ્હાકં ઘરે લૂખભત્તં ભવિસ્સતી''તિ પોત્થકેસુ લિખન્તિ, ''પક્ખભત્તં ભવિસ્સતી''તિ પાઠેન ભવિતબ્બં. ઉપોસથે દાતબ્બં ભત્તં **ઉપોસથિકં**. **નિબન્ધાપિત**ન્તિ ''અસુકવિહારસ્સા''તિ નિયમિતં. **ગાહેત્વા ભુઞ્જિતબ્બ**ન્તિ તસ્મિં સેનાસને વસન્તેહિ ઠિતિકાય ગાહેત્વા ભુઞ્જિતબ્બં. **તણ્ડુલાદીનિ પેસેન્તિ...પે॰... વટ્ટતી**તિ અભિહટભિક્ખત્તા વટ્ટતિ. **તથા પટિગ્ગહિતત્તા**તિ ભિક્ખાનામેન પટિગ્ગહિતત્તા. **પત્તં પૂરેત્વા થકેત્વા દિન્ન**ન્તિ ''ગુળકભત્તં દેમા''તિ દિન્નં. **ગુળપિણ્ડેપિ...પે॰... દાતબ્બો**તિ એત્થ **ગુળપિણ્ડં** તાલપક્કપ્પમાણન્તિ વેદિતબ્બં. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ.

સેનાસનક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકં

છસક્યપબ્બજ્જાકથાવણ્ણના

૩૩૦. સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકે **અનુપિયાય**ન્તિઆદીસુ ''અનુપિયા નામા''તિ વત્તબ્બે આકારસ્સ રસ્સત્તં અનુનાસિકસ્સ ચ આગમં કત્વા ''**અનુપિયં નામા**''તિ વુત્તં. **મલ્લાન**ન્તિ મલ્લરાજૂનં. **ન હેટ્ઠા પાસાદા ઓરોહ**તીતિ ઉપરિપાસાદતો હેટ્ઠિમતલં ન ઓરોહતિ, ''હેટ્ઠાપાસાદ''ન્તિપિ પઠન્તિ. અનુરુદ્ધો વા પબ્બાજેય્યાતિ યોજેતબ્બં. **ઘરાવાસત્થ**ન્તિ ઘરાવાસસ્સ અનુચ્છવિકં કમ્મં. **ઉદકં અભિનેતબ્બ**ન્તિ ઉદકં આહરિતબ્બં. **નિન્નેતબ્બ**ન્તિ આભતમુદકં પુન નીહરિતબ્બં. **નિદ્ધાપેતબ્બ**ન્તિ અન્તરન્તરા ઉટ્ઠિતતિણાનિ ઉદ્ધરિત્વા અપનેતબ્બં. **લવાપેતબ્બ**ન્તિ પરિપક્કકાલે લવાપેતબ્બં. **ઉબ્બાહાપેતબ્બ**ન્તિ ખલમણ્ડલં હરાપેતબ્બં. **ઉજું કારાપેતબ્બ**ન્તિ પુઞ્જં કારાપેતબ્બં. **પલાલાનિ ઉદ્ધરાપેતબ્બા**નીતિ પલાલાનિ અપનેતબ્બાનિ. **ભુસિકા ઉદ્ધરાપેતબ્બા**તિ ગુન્નં ખુરગ્ગેહિ સઞ્છિન્ના ભુસસઙ્ખાતા નાળદણ્ડા અપનેતબ્બા. **ઓપુનાપેતબ્બ**ન્તિ વાતમુખે ઓપુનાપેત્વા પલાલં અપનેતબ્બં. **અતિહરાપેતબ્બ**ન્તિ અન્તોકોટ્ઠાગારં ઉપનેતબ્બં. **ન કમ્મા**તિ ન કમ્માનિ. **ઘરાવાસત્થેના**તિ ઉપયોગત્થે કરણવચનં. **ઉપજાનાહી**તિ ચ ઉપસગ્ગમત્તો **ઉપ**-સદ્દો. તેનાહ ''**ઘરાવાસત્થં જાનાહી**''તિ. **જાનાહી**તિ ચેત્થ પટિપજ્જાતિ અત્થો વેદિતબ્બો. **અકામકા**તિ અનિચ્છમાના.

૩૩૧-૩૩૨. યં ન નિવત્તોતિ યસ્મા ન નિવત્તો. **સુઞ્ઞાગારગતો**તિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૨૦) ''ઠપેત્વા ગામઞ્ચ ગામૂપચારઞ્ચ અવસેસં અરઞ્ઞ''ન્તિ (પારા॰૯૨) વુત્તં અરઞ્ઞં રુક્ખમૂલઞ્ચ ઠપેત્વા અઞ્ઞં પબ્બતકન્દરાદિ પબ્બજિતસારુપ્પં નિવાસટ્ઠાનં જનસમ્બાધાભાવતો ઇધ ''સુઞ્ઞાગાર''ન્તિ અધિપ્પેતં. અથ વા ઝાનકણ્ટકાનં સદ્દાનં અભાવતો વિવિત્તં યં કિઞ્ચિ અગારમ્પિ ''સુઞ્ઞાગાર''ન્તિ વેદિતબ્બં. તં સુઞ્ઞાગારં ઉપગતો. **અભિક્ખણ**ન્તિ બહુલં. **ઉદાનં ઉદાનેસી**તિ સો હિ આયસ્મા અરઞ્ઞે દિવાવિહારં ઉપગતોપિ રત્તિવાસૂપગતોપિ યેભુય્યેન ફલસમાપત્તિસુખેન નિરોધસમાપત્તિસુખેન ચ વીતિનામેસિ, તસ્મા તં સુખં સન્ધાય પુબ્બે અત્તના અનુભૂતં સભયં સપરિળાહં રજ્જસુખં જિગુચ્છિત્વા ''અહો સુખં અહો સુખ''ન્તિ સોમનસ્સસહિતઞાણસમુટ્ઠાનં પીતિસમુગ્ગારં સમુગ્ગિરતિ. **તે ભિક્ખૂ ભગવન્તં એતદવોચુ**ન્તિ તે સમ્બહુલા ભિક્ખૂ ઉલ્લુમ્પનસભાવસણ્ઠિતા તસ્સ અનુગ્ગણ્હનાધિપ્પાયેન ભગવન્તં એતદવોચું, ન ઉજ્ઝાનવસેન. **નિસ્સંસય**ન્તિ અસન્દેહેન, એકન્તેનાતિ અત્થો. તે કિર ભિક્ખૂ પુથુજ્જના તસ્સ આયસ્મતો વિવેકસુખં સન્ધાય ઉદાનં અજાનન્તા એવમાહંસુ. **સમનુસ્સરન્તો**તિ ઉક્કણ્ઠનવસેન અનુસ્સરન્તો.

અઞ્ઞતરન્તિ નામગોત્તેન અપાકટં એકં ભિક્ખું. **આમન્તેસી**તિ આણાપેસિ તે ભિક્ખૂ સઞ્ઞાપેતુકામો. **એવ**ન્તિ વચનસમ્પટિગ્ગહે, સાધૂતિ અત્થો. **એવં ભન્તે**તિ એત્થ પન **એવં**-સદ્દો પટિઞ્ઞાયં. ''અભિક્ખણં 'અહો સુખં અહો સુખ'ન્તિ ઇમં ઉદાનં ઉદાનેસી''તિ યથા તે ભિક્ખૂ વદન્તિ, તં એવં તથેવાતિ અત્તનો ઉદાનં પટિજાનાતિ. ''**કિં પન ત્વં ભદ્દિયા**''તિ કસ્મા ભગવા પુચ્છતિ, કિં તસ્સ ચિત્તં ન જાનાતીતિ? નો ન જાનાતિ, તેનેવ પન તમત્થં વદાપેત્વા તે ભિક્ખૂ સઞ્ઞાપેતું પુચ્છતિ. વુત્તઞ્હેતં ''જાનન્તાપિ તથાગતા પુચ્છન્તિ, જાનન્તાપિ ન પુચ્છન્તી''તિઆદિ (પારા॰ ૧૬, ૧૯૪). **અત્થવસ**ન્તિ કારણં.

અન્તોપિ અન્તેપુરેતિ ઇત્થાગારસ્સ સઞ્ચરણટ્ઠાનભૂતે રાજગેહસ્સ અબ્ભન્તરે, યત્થ રાજા નહાનભોજનસયનાદિં કપ્પેતિ. **રક્ખા સુસંવિહિતા**તિ આરક્ખાદિકતપુરિસેહિ ગુત્તિ સુટ્ઠુ સમન્તતો વિહિતા. **બહિપિ અન્તેપુરે**તિ અટ્ટકરણટ્ઠાનાદિકે અન્તેપુરતો બહિભૂતે રાજગેહે. **એવં રક્ખિતો ગોપિતો સન્તો**તિ એવં રાજગેહરાજધાનીરજ્જદેસેસુ અન્તો બહિ ચ અનેકેસુ ઠાનેસુ અનેકસતેહિ સુસંવિહિતરક્ખાવરણગુત્તિયા મમેવ નિબ્ભયત્થં ફાસુવિહારત્થં રક્ખિતો ગોપિતો સમાનો. **ભીતો**તિઆદીનિ પદાનિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનિ. અથ વા **ભીતો**તિ પરરાજૂહિ ભાયમાનો. **ઉબ્બિગ્ગો**તિ સકરજ્જેપિ પકતિક્ખોભતો ઉપ્પજ્જનકભયુબ્બેગેન ઉબ્બિગ્ગો ચલિતો. **ઉસ્સઙ્કી**તિ ''રઞ્ઞા નામ સબ્બકાલં અવિસ્સત્થેન ભવિતબ્બ''ન્તિ વચનતો સબ્બત્થ અવિસ્સાસનવસેન તેસં તેસં કિચ્ચકરણીયાનં અચ્ચયતો ઉપ્પજ્જનકપરિસઙ્કાય ચ ઉદ્ધમુદ્ધં સઙ્કમાનો. **ઉત્રાસી**તિ ''સન્તિકાવચરેહિપિ અજાનન્તસ્સેવ મે કદાચિ અનત્થો ભવેય્યા''તિ ઉપ્પન્નેન સરીરકમ્પમ્પિ ઉપ્પાદનસમત્થેન તાસેન ઉત્રાસિ. ''ઉત્રસ્તો''તિપિ પઠન્તિ. **વિહરામી**તિ એવંભૂતો હુત્વા વિહરામિ.

એતરહીતિ ઇદાનિ પબ્બજિતકાલતો પટ્ઠાય. **એકો**તિ અસહાયો. તેન વિવેકટ્ઠકાયતં દસ્સેતિ. **અભીતો**તિઆદીનં પદાનં વુત્તવિપરિયાયેન અત્થો વેદિતબ્બો. ભયાદિનિમિત્તસ્સ પરિગ્ગહસ્સ તંનિમિત્તસ્સ ચ કિલેસગહનસ્સ અભાવેનેવસ્સ અભીતાદિતાતિ એતેન ચિત્તવિવેકં દસ્સેતિ. **અપ્પોસ્સુક્કો**તિ સરીરગુત્તિયં નિરુસ્સુક્કો. **પન્નલોમો**તિ લોમહંસુપ્પાદકસ્સ છમ્ભિતત્તસ્સ અભાવેન અનુગ્ગતલોમો. પદદ્વયેનપિ સેરિવિહારં દસ્સેતિ. **પરદત્તવુત્તો**તિ પરેહિ દિન્નેન ચીવરાદિના વત્તમાનો. એતેન સબ્બસો સઙ્ગાભાવદીપનમુખેન અનવસેસભયહેતુવિરહં દસ્સેતિ. **મિગભૂતેન ચેતસા**તિ વિસ્સત્થવિહારિતાય મિગસ્સ વિય જાતેન ચિત્તેન. મિગો હિ અમનુસ્સપથે અરઞ્ઞે વસમાનો વિસ્સત્થો તિટ્ઠતિ નિસીદતિ નિપજ્જતિ યેનકામઞ્ચ પક્કમતિ અપ્પટિહતચારો, એવં અહમ્પિ વિહરામીતિ દસ્સેતિ. વુત્તઞ્હેતં પચ્ચેકસમ્બુદ્ધેન –

> ''મિગો અરઞ્ઞમ્હિ યથા અબદ્ધો;
> યેનિચ્છકં ગચ્છતિ ગોચરાય;
> વિઞ્ઞૂ નરો સેરિત પેક્ખમાનો;
> એકો ચરે ખગ્ગવિસાણકપ્પો''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૩૯; અપ॰ થેર ૧.૧.૯૫);

ઇમં ખો અહં, ભન્તે, અત્થવસન્તિ ભગવા યદિદં મમ એતરહિ પરમં વિવેકસુખં ફલસમાપત્તિસુખં, ઇદમેવ કારણં સમ્પસ્સમાનો ''અહો સુખં, અહો સુખ''ન્તિ ઉદાનેમિ. **એતમત્થ**ન્તિ એતં ભદ્દિયત્થેરસ્સ પુથુજ્જનવિસયાતીતં વિવેકસુખસઙ્ખાતં અત્થં સબ્બાકારતો વિદિત્વા. **ઇમં ઉદાન**ન્તિ ઇમં સહેતુકભયસોકવિગમાનુભાવદીપકં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

યસ્સન્તરતો ન સન્તિ કોપાતિ યસ્સ અરિયપુગ્ગલસ્સ અન્તરતો અબ્ભન્તરે અત્તનો ચિત્તે ચિત્તકાલુસ્સિયકરણતો ચિત્તપ્પકોપા રાગાદયો આઘાતવત્થુઆદિકારણભેદતો અનેકભેદા દોસકોપા એવ વા ન સન્તિ, મગ્ગેન પહીનત્તા ન વિજ્જન્તિ. અયઞ્હિ **અન્તર**-સદ્દો કિઞ્ચાપિ ''મઞ્ચ ત્વઞ્ચ કિમન્તર''ન્તિઆદીસુ (સં॰ નિ॰ ૧.૨૨૮) કારણે દિસ્સતિ, ''અન્તરટ્ઠકે હિમપાતસમયે''તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૩૪૬) વેમજ્ઝે, ''અન્તરા ચ જેતવનં અન્તરા ચ સાવત્થિ''ન્તિઆદીસુ (ઉદા॰ ૧૩, ૪૪) વિવરે, ''ભયમન્તરતો જાત''ન્તિઆદીસુ (ઇતિવુ॰ ૮૮; મહાનિ॰ ૫) ચિત્તે, ઇધાપિ ચિત્તે એવ દટ્ઠબ્બો. તેનેવાહ ''**યસ્સ ચિત્તે કોપા ન સન્તી**''તિ.

અભવ-સદ્દસ્સ **વિભવ**-સદ્દેન અત્થુદ્ધારે કારણમાહ “**વિભવોતિ ચ અભવોતિ ચ અત્થતો એક**”ન્તિ. **ઇતિ**-સદ્દો પકારવચનોતિ આહ “**ઇતિ અનેકપ્પકારા ભવાભવતા**”તિ. **વીતિવત્તો**તિ અતિક્કન્તો . એત્થ ચ ‘‘યસ્સા’’તિ ઇદં યો વીતિવત્તોતિ વિભત્તિવિપરિણામવસેન યોજેતબ્બં. **તં વિગતભય**ન્તિ તં એવરૂપં યથાવુત્તગુણસમન્નાગતં ખીણાસવં ચિત્તકોપાભાવતો ઇતિભવાભવસમતિક્કમનતો ચ ભયહેતુવિગમેન વિગતભયં. વિવેકસુખેન અગ્ગફલસુખેન ચ **સુખિં**, વિગતભયત્તા એવ **અસોકં**. **દેવા નાનુભવન્તિ દસ્સનાયા**તિ અધિગતમગ્ગે ઠપેત્વા સબ્બેપિ ઉપપત્તિદેવા વાયમન્તાપિ ચિત્તચારદસ્સનવસેન દસ્સનાય દટ્ઠું નાનુભવન્તિ ન અભિસમ્ભુણન્તિ ન સક્કોન્તિ, પગેવ મનુસ્સા. સેક્ખાપિ હિ પુથુજ્જના વિય અરહતો ચિત્તપ્પવત્તિં ન જાનન્તિ. **તસ્સ દસ્સનં દેવાનમ્પિ દુલ્લભ**ન્તિ એત્થાપિ ચિત્તચારદસ્સનવસેન તસ્સ દસ્સનં દેવાનમ્પિ દુલ્લભં અલબ્ભનીયં, દેવેહિપિ તં દસ્સનં ન સક્કા પાપુણિતુન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. અભાવત્થો હેત્થ **દુ**-સદ્દો ‘‘દુપ્પઞ્ઞો’’તિઆદીસુ વિય.

૩૩૩. **ભત્તાભિહારો**તિ અભિહરિતબ્બભત્તં. તસ્સ પન પમાણં દસ્સેતું “**પઞ્ચ ચ થાલિપાકસતાની**”તિ વુત્તં. તત્થ એકો થાલિપાકો દસન્નં પુરિસાનં ભત્તં ગણ્હાતિ. **લાભસક્કારસિલોકેના**તિ એત્થ **લાભો** નામ ચતુપચ્ચયલાભો. **સક્કારો**તિ તેસંયેવ સુકતાનં સુસઙ્ખતાનં લાભો. **સિલોકો**તિ વણ્ણઘોસો. **મનોમયં કાય**ન્તિ ઝાનમનેન નિબ્બત્તં બ્રહ્મકાયં. **ઉપપન્નો**તિ ઉપગતો. **અત્તભાવપ્પટિલાભો**તિ સરીરપટિલાભો. **દ્વે વા તીણિ વા માગધકાનિ ગામખેત્તાની**તિ એત્થ **માગધકં ગામખેત્તં** અત્થિ ખુદ્દકં, અત્થિ મજ્ઝિમં, અત્થિ મહન્તં. **ખુદ્દકં ગામખેત્તં** ઇતો ચત્તાલીસ ઉસભાનિ, એત્તો ચત્તાલીસ ઉસભાનીતિ ગાવુતં હોતિ. **મજ્ઝિમં** ઇતો ગાવુતં, એત્તો ગાવુતન્તિ અડ્ઢયોજનં હોતિ. **મહન્તં** ઇતો દિયડ્ઢગાવુતં, એત્તો દિયડ્ઢગાવુતન્તિ તિગાવુતં હોતિ. તેસુ ખુદ્દકેન ગામખેત્તેન તીણિ, ખુદ્દકેન ચ મજ્ઝિમેન ચ દ્વે ગામખેત્તાનિ તસ્સ અત્તભાવો. તિગાવુતઞ્હિસ્સ સરીરં. **પરિહરિસ્સામી**તિ પટિજગ્ગિસ્સામિ ગોપયિસ્સામિ. **રક્ખસ્સેત**ન્તિ રક્ખસ્સુ એતં.

પઞ્ચસત્થુકથાવણ્ણના

૩૩૪. **સત્થારો**તિ ગણસત્થારો. **નાસ્સસ્સા**તિ ન એતસ્સ ભવેય્ય. **ત**ન્તિ તં સત્થારં. **તેના**તિ અમનાપેન. **સમુદાચરેય્યામા**તિ કથેય્યામ. **સમ્મન્નતી**તિ અમ્હાકં સમ્માનં કરોતિ. તેનાહ “**સમ્માનેતી**”તિ, **સમ્મન્નતી**તિ વા પરેહિ સમ્માનીયતીતિ અત્થો.

૩૩૫. **નાસાય પિત્તં ભિન્દેય્યુ**ન્તિ અચ્છપિત્તં વા મચ્છપિત્તં વા નાસાપુટે પક્ખિપેય્યું. **પરાભવાયા**તિ અવડ્ઢિયા વિનાસાય. **અસ્સતરી**તિ વળવાય કુચ્છિસ્મિં ગદ્રભસ્સજાતા, તં અસ્સેન સદ્ધિં સમ્પયોજેન્તિ, સા ગબ્ભં ગણ્હિત્વા કાલે સમ્પત્તે વિજાયિતું ન સક્કોતિ, પાદેહિ ભૂમિં પહરન્તી તિટ્ઠતિ, અથસ્સા ચત્તારો પાદે ચતૂસુ ખાણુકેસુ બન્ધિત્વા કુચ્છિં ફાલેત્વા પોતકં નીહરન્તિ, સા તત્થેવ મરતિ. તેન વુત્તં “**અત્તવધાય ગબ્ભં ગણ્હાતી**”તિ.

૩૩૯. **પોત્થનિક**ન્તિ છુરિકં, યં ખરન્તિપિ વુચ્ચતિ.

નાળાગિરિપેસનકથાવણ્ણના

૩૪૨. **મા કુઞ્જર નાગમાસદો**તિ ભો, કુઞ્જર, બુદ્ધનાગં વધકચિત્તેન મા ઉપગચ્છ. **દુક્ખ**ન્તિ દુક્ખકારણત્તા દુક્ખં. કથં તં દુક્ખન્તિ આહ “**ન હિ નાગહતસ્સા**”તિઆદિ. નાગહતસ્સ સુગતિપટિક્ખેપેન બુદ્ધનાગસ્સ ઘાતો દુગ્ગતિદુક્ખકારણન્તિ દસ્સેતિ. **ઇતો**તિ ઇતો જાતિતો. **યતો**તિ યસ્મા. **ઇતો પરં યતો**તિ ઇતો પરં ગચ્છન્તસ્સાતિ

વા અત્થો. **મદોતિ** માનમદો. **પમાદોતિ** પમત્તભાવો. **પટિકુટિતોતિ** સઙ્કુટિતો. **અલક્ખિકોતિ** અહિરિકો. **યત્ર હિ નામાતિ** યો નામ.

પઞ્ચવત્થુયાચનકથાવણ્ણના

૩૪૩. **તિકભોજનન્તિ** તીહિ ભુઞ્જિતબ્બભોજનં, તિણ્ણં એકતો પટિગ્ગહેત્વા ભુઞ્જિતું પઞ્ઞપેસ્સામીતિ અત્થો. **કોકાલિકોતિઆદીનિ** ચતુન્નં દેવદત્તપક્ખિયાનં ગણપામોક્ખાનં નામાનિ. **આયુકપ્પન્તિ** એકં મહાકપ્પં અસીતિભાગં કત્વા તતો એકભાગમત્તં કાલં અન્તરકપ્પસઞ્ઞિતં કાલં.

આયસ્મન્તં આનન્દં એતદવોચાતિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૪૮) દેવદત્તો સબ્બં સઙ્ઘભેદસ્સ પુબ્બભાગં નિપ્ફાદેત્વા ‘‘એકંસેનેવ અજ્જ આવેણિકં ઉપોસથં સઙ્ઘકમ્મઞ્ચ કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા એતં ‘‘**અજ્જતગ્ગે**’’તિઆદિવચનં અવોચ. તત્થ **અઞ્ઞત્રેવ ભગવતાતિ** વિના એવ ભગવન્તં, તં સત્થારં અકત્વાતિ અત્થો. **અઞ્ઞત્ર ભિક્ખુસઙ્ઘા ઉપોસથં કરિસ્સામિ સઙ્ઘકમ્માનિ ચાતિ** ભગવતો ઓવાદકારકં ભિક્ખુસઙ્ઘં વિના મં અનુવત્તન્તેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં આવેણિકં ઉપોસથં સઙ્ઘકમ્માનિ ચ કરિસ્સામિ. **અજ્જતગ્ગે, ભન્તે, દેવદત્તો સઙ્ઘં ભિન્દિસ્સતીતિ** ભેદકારકાનં સબ્બેસં દેવદત્તેન સજ્જિતત્તા ‘‘એકંસેનેવ દેવદત્તો અજ્જ સઙ્ઘં ભિન્દિસ્સતી’’તિ મઞ્ઞમાનો એવમાહ. **ભિન્દિસ્સતીતિ** દ્વિધા કરિસ્સતિ.

એતમત્થં વિદિત્વાતિ એતં અવીચિમહાનિરયુપ્પત્તિસંવત્તનિયં કપ્પટ્ઠિયં અતેકિચ્છં દેવદત્તેન નિબ્બત્તિયમાનં સઙ્ઘભેદકમ્મં સબ્બાકારતો વિદિત્વા. **ઇમં ઉદાનન્તિ** કુસલાકુસલેસુ યથાક્કમં સપ્પુરિસાસપ્પુરિસાનં સુકરા પટિપત્તિ, ન પન નેસં અકુસલકુસલેસૂતિ ઇદમત્થવિભાવનં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

તત્થ **સુકરં સાધુના સાધૂતિ** અત્તનો પરેસઞ્ચ હિતં સાધેતીતિ **સાધુ**, સમ્માપટિપન્નો. તેન સાધુના સારિપુત્તાદિના સાવકેન પચ્ચેકસમ્બુદ્ધેન સમ્માસમ્બુદ્ધેન અઞ્ઞેન વા લોકિયસાધુના સાધુ સુન્દરં ભદ્દકં અત્તનો પરેસઞ્ચ હિતસુખાવહં સુકરં સુખેન કાતું સક્કા. **સાધુ પાપેન દુક્કરન્તિ** તદેવ પન વુત્તલક્ખણં સાધુ પાપેન દેવદત્તાદિના પાપપુગ્ગલેન દુક્કરં કાતું ન સક્કા, ન સો તં કાતું સક્કોતીતિ અત્થો. **પાપં પાપેન સુકરન્તિ** પાપં અસુન્દરં અત્તનો પરેસઞ્ચ અનત્થાવહં પાપેન યથાવુત્તપાપપુગ્ગલેન સુકરં સુખેન કાતું સક્કુણેય્યં. **પાપમરિયેહિ દુક્કરન્તિ** અરિયેહિ પન બુદ્ધાદીહિ તં પાપં દુક્કરં દુરભિસમ્ભવં. સેતુઘાતોયેવ હિ તેસં તત્થાતિ દીપેતિ.

સઙ્ઘભેદકથાવણ્ણના

૩૪૫. **અથ ખો આયસ્મા સારિપુત્તો આદેસનાપાટિહારિયાનુસાસનિયાતિઆદીસુ** પરસ્સ ચિત્તં ઞત્વા કથનં **આદેસનાપાટિહારિયં**, સાવકાનઞ્ચ બુદ્ધાનઞ્ચ સતતં ધમ્મદેસનં **અનુસાસનીપાટિહારિયં**, ઇદ્ધિવિધં **ઇદ્ધિપાટિહારિયં**. તત્થ ઇદ્ધિપાટિહારિયેન સદ્ધિં અનુસાસનીપાટિહારિયં મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ આચિણ્ણં, આદેસનાપાટિહારિયેન સદ્ધિં અનુસાસનીપાટિહારિયં ધમ્મસેનાપતિસ્સ. તેન વુત્તં ‘‘આયસ્મા સારિપુત્તો આદેસનાપાટિહારિયાનુસાસનિયા ભિક્ખૂ ધમ્મિયા કથાય ઓવદી’’તિઆદિ. તદા હિ દ્વીસુ અગ્ગસાવકેસુ ધમ્મસેનાપતિ તેસં ભિક્ખૂનં ચિત્તચારં ઞત્વા ધમ્મં દેસેસિ, મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો વિકુબ્બનં દસ્સેત્વા ધમ્મં દેસેસિ, પાળિયઞ્ચેત્થ દ્વિન્નમ્પિ થેરાનં દેસનાય ધમ્મચક્ખુપટિલાભોવ દસ્સિતો. દીઘભાણકા પન એવં વદન્તિ ‘‘ભગવતા પેસિતેસુ દ્વીસુ અગ્ગસાવકેસુ ધમ્મસેનાપતિ તેસં ચિત્તચારં ઞત્વા ધમ્મં દેસેસિ, થેરસ્સ ધમ્મદેસનં સુત્વા પઞ્ચસતાપિ ભિક્ખૂ સોતાપત્તિફલે

પતિટ્ઠહિંસુ. અથ નેસં મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરો વિકુબ્બનં દસ્સેત્વા ધમ્મં દેસેસિ, તં સુત્વા સબ્બે અરહત્તફલે પતિટ્ઠહિંસૂ''તિ. **દેવદત્તં ઉટ્ઠાપેસી**તિ જણ્ણુકેન હદયમજ્ઝે પહરિત્વા ઉટ્ઠાપેસિ.

૩૪૬. **સરસી**તિ સરો. **સુવિક્ખાલિત**ન્તિ સુટ્ઠુ વિક્ખાલિતં, સુવિસોધિતં કત્વાતિ અત્થો. **સંખાદિત્વા**તિ સુટ્ઠુ ખાદિત્વા. **મહિં વિકુબ્બતો**તિ મહિં દન્તેહિ વિલિખન્તસ્સ. નદીસુ ભિસં ઘસાનસ્સાતિ યોજેતબ્બં. **નદી**તિ ચેત્થ મહાસરો અધિપ્પેતો. **જગ્ગતો**તિ હત્થિયૂથં પાલેન્તસ્સ. **ભિક્કોવા**તિ હત્થિપોતકો વિય. **મમાનુકુબ્બ**ન્તિ મં અનુકરોન્તો.

૩૪૭. **દૂતેય્ય**ન્તિ દૂતકમ્મં. **ગન્તુમરહતી**તિ દૂતેય્યસઙ્ખાતં સાસનં હરિતું ધારેત્વા હરિતું અરહતિ. **સોતા**તિ યં અસ્સ સાસનં દેન્તિ, તસ્સ સોતા. **સાવેતા**તિ તં ઉગ્ગણ્હિત્વા ''ઇદં નામ તુમ્હેહિ વુત્ત''ન્તિ પટિસાવેતા. **ઉગ્ગહેતા**તિ સુઉગ્ગહિતં કત્વા ઉગ્ગહેતા. **ધારેતા**તિ સુધારિતં કત્વા ધારેતા. **વિઞ્ઞાતા**તિ અત્તના તસ્સ અત્થં જાનિતા. **વિઞ્ઞાપેતા**તિ પરં વિજાનાપેતા. **સહિતાસહિતસ્સા**તિ ''ઇદં સહિતં, ઇદં અસહિત''ન્તિ એવં સહિતાસહિતસ્સ **કુસલો** ઉપગતાનુપગતેસુ છેકો સાસનં આરોચેન્તો સહિતાસહિતં સલ્લક્ખેત્વા આરોચેતિ. **ન બ્યથતી**તિ ન વેધતિ ન છમ્ભતિ. **ઉગ્ગવાદિનિ**ન્તિ ફરુસવચનેન સમન્નાગતં. **પુચ્છિતો**તિ પટિઞ્ઞત્થાય પુચ્છિતો.

૩૪૮. **અટ્ઠહિ, ભિક્ખવે, અસદ્ધમ્મેહી**તિઆદીસુ **અસદ્ધમ્મેહી**તિ (ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૮૯) અસતં ધમ્મેહિ, અસન્તેહિ વા અસોભનેહિ વા ધમ્મેહિ. **અભિભૂતો**તિ અજ્ઝોત્થટો. **પરિયાદિન્નચિત્તો**તિ ખેપિતચિત્તો લાભાદિહેતુકેન ઇચ્છાચારેન માનમદાદિના ચ ખયં પાપિતકુસલચિત્તો. અથ વા **પરિયાદિન્નચિત્તો**તિ પરિતો આદિન્નચિત્તો, વુત્તપ્પકારેન અકુસલકોટ્ઠાસેન યથા કુસલચિત્તસ્સ ઉપ્પત્તિવારો ન હોતિ, એવં સમન્તતો ગહિતચિત્તસન્તાનોતિ અત્થો. અપાયે નિબ્બત્તનારહતાય **આપાયિકો**. તત્થપિ અવીચિસઙ્ખાતે મહાનિરયે ઉપ્પજ્જતીતિ **નેરયિકો**. એકં અન્તરકપ્પં પરિપુણ્ણમેવ કત્વા તત્થ તિટ્ઠતીતિ **કપ્પટ્ઠો**. **અતેકિચ્છો**તિ બુદ્ધેહિપિ અનિવત્તનીયત્તા અવીચિનિબ્બત્તિયા તિકિચ્છાભાવતો અતેકિચ્છો, અતિકિચ્છનીયોતિ અત્થો. **લાભેના**તિ લાભેન હેતુભૂતેન. અથ વા લાભહેતુકેન માનાદિના. લાભઞ્હિ નિસ્સાય ઇધેકચ્ચે પુગ્ગલા પાપિચ્છા ઇચ્છાપકતા ઇચ્છાચારે ઠત્વા ''લાભં નિબ્બત્તેસ્સામા''તિ અનેકવિહિતં અનેસનં અપ્પતિરૂપં આપજ્જિત્વા ઇતો ચુતા અપાયેસુ નિબ્બત્તન્તિ. અપરે યથાલાભં લભિત્વા તંનિમિત્તં માનાતિમાનમદમચ્છરિયાદિવસેન પમાદં આપજ્જિત્વા ઇતો ચુતા અપાયેસુ નિબ્બત્તન્તિ, અયઞ્ચ તાદિસો. તેન વુત્તં ''લાભેન, ભિક્ખવે, અભિભૂતો પરિયાદિન્નચિત્તો દેવદત્તો આપાયિકો''તિઆદિ. **અસક્કારેના**તિ હીળેત્વા પરિભવિત્વા પરેહિ અત્તનિ પવત્તિતેન અસક્કારેન, અસક્કારહેતુકેન વા માનાદિના. અસન્તગુણસમ્ભાવનાધિપ્પાયેન પવત્તા પાપા ઇચ્છા એતસ્સાતિ પાપિચ્છો, તસ્સ ભાવો **પાપિચ્છતા**, તાય. ''અહં બુદ્ધો ભવિસ્સામિ, ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિહરિસ્સામી''તિ હિ તસ્સ ઇચ્છા ઉપ્પન્ના. કોકાલિકાદયો પાપા લામકા મિત્તા એતસ્સાતિ પાપમિત્તો, તસ્સ ભાવો **પાપમિત્તતા**, તાય.

૩૪૯. **અભિભુય્યા**તિ અભિભવિત્વા મદ્દિત્વા.

૩૫૦. **તીહિ, ભિક્ખવે, અસદ્ધમ્મેહી**તિઆદિ વુત્તનયમેવ. **ઓરમત્તકેન વિસેસાધિગમેન અન્તરા વોસાનં આપાદી**તિ એત્થ પન અયમત્થો. **ઓરમત્તકેના**તિ અપ્પમત્તકેન ઝાનાભિઞ્ઞામત્તેન. **વિસેસાધિગમેના**તિ ઉત્તરિમનુસ્સધમ્માધિગમેન. **અન્તરા**તિ વેમજ્ઝે. **વોસાનં આપાદી**તિ અકતકિચ્ચોવ સમાનો ''કતકિચ્ચોમ્હી''તિ મઞ્ઞમાનો સમણધમ્મતો વિગમં આપજ્જિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઝાનાભિઞ્ઞાહિ ઉત્તરિકરણીયે અધિગન્તબ્બે

મગ્ગફલે અનધિગતે સતિયેવ તં અનધિગન્ત્વા સમણધમ્મતો વિગમં આપજ્જીતિ. ઇતિ ભગવા ઇમિના સુત્તેન વિસેસતો પુથુજ્જનભાવે આદીનવં પકાસેતિ ‘‘ભારિયો પુથુજ્જનભાવો, યત્ર હિ નામ ઝાનાભિઞ્ઞાપરિયોસાના સમ્પત્તિયો નિબ્બત્તેત્વાપિ અનેકાનત્થાવહં નાનાવિધદુક્ખહેતુઅસન્તગુણસમ્ભાવનં અસપ્પુરિસસંસગ્ગં આલસિયાનુયોગઞ્ચ અવિજહન્તો અવીચિસંવત્તનિકં કપ્પટ્ઠિયં અતેકિચ્છં કિબ્બિસં પસવતી’’તિ.

ગાથાસુ **મા**તિ પટિસેધે નિપાતો. **જાતૂ**તિ એકંસેન. **કોચી**તિ સબ્બસઙ્ગાહકવચનં. **લોકસ્મિ**ન્તિ સત્તલોકે. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇમસ્મિં સત્તલોકે કોચિ પુગ્ગલો એકંસેન પાપિચ્છો મા હોતૂતિ. **તદમિનાપિ જાનાથ, પાપિચ્છાનં યથા ગતી**તિ પાપિચ્છાનં પુગ્ગલાનં યથાગતિ યાદિસી નિબ્બત્તિ યાદિસો અભિસમ્પરાયોતિ ઇમિનાપિ કારણેન જાનાથાતિ દેવદત્તં નિદસ્સેન્તો એવમાહ.

પણ્ડિતોતિ સમઞ્ઞાતોતિ પરિયત્તિબાહુસચ્ચેન પણ્ડિતોતિ ઞાતો. **ભાવિતત્તોતિ સમ્મતો**તિ ઝાનાભિઞ્ઞાહિ ભાવિતચિત્તોતિ સમ્ભાવિતો. તથા હિ સો ‘‘મહિદ્ધિકો ગોધિપુત્તો, મહાનુભાવો ગોધિપુત્તો’’તિ ધમ્મસેનાપતિનાપિ પસંસિતો અહોસિ. **જલંવ યસસા અટ્ઠા, દેવદત્તોતિ વિસ્સુતો**તિ અત્તનો કિત્તિયા પરિવારેન ચ જલન્તો વિય ઓભાસન્તો વિય ઠિતો દેવદત્તોતિ એવં વિસ્સુતો પાકટો અહોસિ. ‘‘મે સુત’’ન્તિપિ પાઠો, મયા સુતં સુતમત્તં, કતિપાહેનેવ અતથાભૂતત્તા તસ્સ તં પણ્ડિચ્ચાદિસવનમત્તમેવાતિ અત્થો.

સો પમાદં અનુચિણ્ણો, આસજ્જ નં તથાગતન્તિ સો એવંભૂતો દેવદત્તો ‘‘બુદ્ધોપિ સાકિયપુત્તો, અહમ્પિ સાકિયપુત્તો, બુદ્ધોપિ સમણો, અહમ્પિ સમણો, બુદ્ધોપિ ઇદ્ધિમા, અહમ્પિ ઇદ્ધિમા, બુદ્ધોપિ દિબ્બચક્ખુકો, દિબ્બસોતચેતોપરિયઞાણલાભી, બુદ્ધોપિ અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ને ધમ્મે જાનાતિ, અહમ્પિ તે જાનામી’’તિ અત્તનો પમાણં અજાનિત્વા સમ્માસમ્બુદ્ધં અત્તના સમસમટ્ઠપનેન પમાદં આપજ્જન્તો ‘‘ઇદાનાહં બુદ્ધો ભવિસ્સામિ, ભિક્ખુસઙ્ઘં પરિહરિસ્સામી’’તિ અભિમારપયોજનાદિના તથાગતં આસજ્જ આસાદેત્વા વિહેઠેત્વા. ‘‘પમાદમનુજિણ્ણો’’તિપિ પઠન્તિ. તસ્સત્થો – પમાદં વુત્તનયેન પમજ્જન્તો પમાદં નિસ્સાય ભગવતા સદ્ધિં યુગગ્ગાહચિત્તુપ્પાદેન સહેવ ઝાનાભિઞ્ઞાહિ અનુજિણ્ણો પરિહીનોતિ. **અવીચિનિરયં પત્તો, ચતુદ્વારં ભયાનક**ન્તિ જાલાનં તત્થ ઉપ્પન્નસત્તાનં વા નિરન્તરતાય ‘‘અવીચી’’તિ લદ્ધનામં ચતૂસુ પસ્સેસુ ચતુમહાદ્વારયોગેન ચતુદ્વારં અતિભયાનકં મહાનિરયં પટિસન્ધિગ્ગહણવસેન પત્તો. તથા હિ વુત્તં –

‘‘ચતુક્કણ્ણો ચતુદ્વારો, વિભત્તો ભાગસો મિતો;
અયોપાકારપરિયન્તો, અયસા પટિકુજ્જિતો.

‘‘તસ્સ અયોમયા ભૂમિ, જલિતા તેજસા યુતા;
સમન્તા યોજનસતં, ફરિત્વા તિટ્ઠતિ સબ્બદા’’તિ. (મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૦, ૨૬૭; અ॰ નિ॰ ૩.૩૬);

અદુટ્ઠસ્સાતિ અદુટ્ઠચિત્તસ્સ. **દુબ્ભે**તિ દુસ્સેય્ય. **તમેવ પાપં ફુસતી**તિ તમેવ અદુટ્ઠદુબ્ભિં પાપપુગ્ગલં પાપં નિહીનં પાપફલં ફુસતિ પાપુણાતિ અભિભવતિ. **ભેસ્મા**તિ વિપુલભાવેન ગમ્ભીરભાવેન ચ ભિંસાપનો, ભિંસાપેન્તો વિય વિપુલગમ્ભીરોતિ અત્થો. **વાદેના**તિ દોસેન. **ઉપહિંસતી**તિ બાધતિ આસાદેતિ. **વાદો તમ્હિ ન રૂહતી**તિ તસ્મિં તથાગતે પરેન આરોપિયમાનો દોસો ન રુહતિ ન તિટ્ઠતિ, વિસકુમ્ભો વિય સમુદ્દસ્સ ન તસ્સ વિકારં જનેતીતિ અત્થો.

એવં છહિ ગાથાહિ પાપિચ્છતાદિસમન્નાગતસ્સ નિરયૂપગભાવદસ્સનેન દુક્ખતો અપરિમુત્તિં દસ્સેત્વા ઇદાનિ તપ્પટિપક્ખધમ્મસમન્નાગતસ્સ દુક્ખક્ખયં દસ્સેન્તો **''તાદિસં મિત્ત''**ન્તિ ઓસાનગાથમાહ. તસ્સત્થો – **યસ્સ** સમ્મા પટિપન્નસ્સ **મગ્ગાનુગો** પટિપત્તિમગ્ગં અનુગતો સમ્મા પટિપન્નો અપ્પિચ્છતાદિગુણસમન્નાગમેન સકલસ્સ વટ્ટદુક્ખસ્સ **ખયં** પરિયોસાનં પાપુણેય્ય, તાદિસં બુદ્ધં બુદ્ધસાવકં વા **પણ્ડિતો** સપ્પઞ્ઞો અત્તનો **મિત્તં કુબ્બેથ** તેન મેત્તિં કરેય્ય, **તઞ્ચ સેવેથ** તમેવ પયિરુપાસેય્યાતિ.

કિં પનેતં સુત્તં દેવદત્તસ્સ નિરયૂપપત્તિતો પુબ્બે ભાસિતં, ઉદાહુ પચ્છાતિ? **ઇતિવુત્તકટ્ઠકથાયં** (ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૮૯) તાવ –

> ''દેવદત્તે હિ અવીચિમહાનિરયં પવિટ્ઠે દેવદત્તપક્ખિકા અઞ્ઞતિત્થિયા 'સમણેન ગોતમેન અભિસપિતો દેવદત્તો પથવિં પવિટ્ઠો'તિ અબ્ભાચિક્ખિંસુ. તં સુત્વા સાસને અનભિપ્પસન્ના મનુસ્સા 'સિયા નુ ખો એતદેવં, યથા ઇમે ભણન્તી'તિ આસઙ્કં ઉપ્પાદેસું. તં પવત્તિં ભિક્ખૂ ભગવતો આરોચેસું. અથ ખો ભગવા 'ન, ભિક્ખવે, તથાગતા કસ્સચિ અભિસપં દેન્તિ, તસ્મા ન દેવદત્તો મયા અભિસપિતો, અત્તનો કમ્મેનેવ નિરયં પવિટ્ઠો'તિ વત્વા તેસં મિચ્છાગાહં પટિસેધેન્તો ઇમાય અટ્ઠુપ્પત્તિયા ઇદં સુત્તં અભાસી''તિ –

વુત્તં, તસ્મા તેસં મતેન તસ્સ નિરયૂપપત્તિતો પચ્છાપિ ભગવા ઇદં સુત્તમભાસીતિ વેદિતબ્બં. ઇધ પન તસ્સ નિરયૂપપત્તિતો પઠમમેવ ઉપ્પન્ને વત્થુમ્હિ ભાસિતં પાળિઆરુળ્હન્તિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવ ''અવીચિનિરયં પત્તો''તિ ઇદં પન આસંસાયં અતીતવચનન્તિ વુત્તં, **આસંસા**તિ ચેત્થ અવસ્સમ્ભાવિની અત્થસિદ્ધિ અધિપ્પેતા. અવસ્સમ્ભાવિનિઞ્હિ અત્થસિદ્ધિમપેક્ખિત્વા અનાગતમ્પિ ભૂતં વિય વોહરન્તિ, તઞ્ચ સદ્દલક્ખણાનુસારેન વેદિતબ્બં.

સઙ્ઘભેદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપાલિપઞ્હકથાવણ્ણના

૩૫૧. ઉપાલિપઞ્હે યં વત્તબ્બં, તં અટ્ઠકથાયં દસ્સિતમેવ. તત્થ **અનુનયન્તો**તિ અનુજાનાપેન્તો, ભેદસ્સ અનુરૂપં વા બોધેન્તો, યથા ભેદો હોતિ, એવં ભિન્દિતબ્બે ભિક્ખૂ વિઞ્ઞાપેન્તોતિ અત્થો. તેનાહ **''ન તુમ્હાક''**ન્તિઆદિ.

૩૫૨. અટ્ઠારસભેદકરવત્થુમ્હિ દસ અકુસલકમ્મપથા સંકિલિટ્ઠધમ્મતાય વોદાનધમ્મપઅપક્ખત્તા ''અધમ્મો''તિ દસ્સિતા, તથા ઉપાદાનાદયો, બોધિપક્ખિયધમ્માનં એકન્તાનવજ્જભાવતો નત્થિ અધમ્મભાવો, ભગવતા પન દેસિતાકારેન હાપેત્વા વડ્ઢેત્વા વા કથનં યથાધમ્મં અકથનન્તિ કત્વા અધમ્મભાવોતિ દસ્સેન્તો આહ **''તયો સતિપટ્ઠાના''**તિઆદિ. **નિય્યાનિક**ન્તિ સપાટિહીરં અપ્પટિહતં હુત્વા પવત્તતીતિ અત્થો. **તથેવા**તિ ઇમિના ''એવં અમ્હાક''ન્તિઆદિના વુત્તમત્થં આકડ્ઢતિ. **કાતબ્બં કમ્મં ધમ્મો નામા**તિ યથાધમ્મં કરણતો **ધમ્મો** નામ, ઇતરં વુત્તવિપરિયાયતો **અધમ્મો** નામ.

રાગવિનયો...પે॰... અયં વિનયો નામાતિ રાગાદીનં વિનયનતો સંવરણતો પજહનતો પટિસઙ્ખાનતો ચ **વિનયો** નામ, વુત્તવિપરિયાયેન ઇતરો **અવિનયો**. વત્થુસમ્પત્તિઆદિવસેન સબ્બેસં વિનયકમ્માનં અકુપ્પતાતિ

આહ “**વત્થુસમ્પત્તિ…પે॰… અયં વિનયો નામા**”તિ. તપ્પટિપક્ખતો **અવિનયો** વેદિતબ્બો. તેનાહ “**વત્થુવિપત્તી**”તિઆદિ. યાસં આપન્નસ્સ પબ્બજ્જા સાવસેસા, તા આપત્તિયો **સાવસેસા**.

૩૫૪. **આપાયિકો**તિઆદિગાથાસુ (ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૧૮) સઙ્ઘસ્સ ભેદસઙ્ખાતે વગ્ગે રતોતિ **વગ્ગરતો**. અધમ્મિકતાય અધમ્મે ભેદકરવત્થુમ્હિ સઙ્ઘભેદસઙ્ખાતે એવ ચ અધમ્મે ઠિતોતિ **અધમ્મટ્ઠો**. **યોગક્ખેમા પધંસતી**તિ હિતતો પરિહાયતિ, ચતૂહિપિ યોગેહિ અનુપદ્દુતત્તા **યોગક્ખેમં** નામ અરહત્તં નિબ્બાનઞ્ચ, તતો પનસ્સ ધંસને વત્તબ્બમેવ નત્થિ. દિટ્ઠિસીલસામઞ્ઞતો સઙ્ઘતટ્ઠેન **સઙ્ઘં**, તતો એવ એકકમ્માદિવિધાનયોગેન **સમગ્ગં** સહિતં **ભિન્દિત્વા** પુબ્બે વુત્તલક્ખણેન સઙ્ઘભેદેન ભિન્દિત્વા. **કપ્પન્તિ** અન્તરકપ્પસઙ્ખાતં આયુકપ્પં. **નિરયમ્હી**તિ અવીચિમહાનિરયમ્હિ.

સુખા સઙ્ઘસ્સ સામગ્ગીતિ (ઇતિવુ॰ અટ્ઠ॰ ૧૯) સુખસ્સ પચ્ચયભાવતો સામગ્ગી ‘‘સુખા’’તિ વુત્તા યથા ‘‘સુખો બુદ્ધાનમુપ્પાદો’’તિ (ધ॰ પ॰ ૧૯૪). **સમગ્ગાનઞ્ચનુગ્ગહો**તિ સમગ્ગાનં સામગ્ગિઅનુમોદનેન અનુગ્ગણ્હનં સામગ્ગિઅનુરૂપં વા, યથા તે સામગ્ગિં ન વિજહન્તિ, તથા ગહણં ઠપનં અનુબલપ્પદાનન્તિ અત્થો. **સમગ્ગં કત્વાના**તિ ભિન્નં સઙ્ઘં સઙ્ઘરાજિપ્પત્તં વા સમગ્ગં સહિતં કત્વા. **કપ્પન્તિ** આયુકપ્પમેવ. **સગ્ગમ્હિ મોદતી**તિ કામાવચરદેવલોકે અઞ્ઞે દેવે દસહિ ઠાનેહિ અભિભવિત્વા દિબ્બસુખં અનુભવન્તો ઇચ્છિતનિબ્બત્તિયા ચ મોદતિ પમોદતિ લળતિ કીળતિ.

૩૫૫. **સિયા નુ ખો, ભન્તે, સઙ્ઘભેદકો**તિઆદિ પાળિઅનુસારેનેવ વેદિતબ્બં. ‘‘પઞ્ચહિ, ઉપાલિ, આકારેહિ સઙ્ઘો ભિજ્જતિ કમ્મેન ઉદ્દેસેન વોહરન્તો અનુસ્સાવનેન સલાકગ્ગાહેના’’તિ એવં **પરિવારે** (પરિ॰ ૪૫૮) આગતમ્પિ સઙ્ઘભેદલક્ખણં ઇધ વુત્તેન કિં નાનાકરણન્તિ દસ્સેતું “**પરિવારે પના**”તિઆદિમાહ. એત્થ ચ સીમટ્ઠકસઙ્ઘે અસન્નિપતિતે વિસું પરિસં ગહેત્વા કતવોહારાનુસ્સાવનસલાકગ્ગાહસ્સ કમ્મં વા કરોન્તસ્સ ઉદ્દેસં વા ઉદ્દિસન્તસ્સ ભેદો ચ હોતિ આનન્તરિયકમ્મઞ્ચ. સમગ્ગસઞ્ઞાય પન ‘‘વટ્ટતી’’તિ સઞ્ઞાય વા કરોન્તસ્સ ભેદોવ હોતિ, ન આનન્તરિયકમ્મં. તતો ઊનપરિસાય કરોન્તસ્સ નેવ સઙ્ઘભેદો ન આનન્તરિયં. સબ્બન્તિમેન હિ પરિચ્છેદેન નવન્નં જનાનં યો સઙ્ઘં ભિન્દતિ, તસ્સ આનન્તરિયકમ્મં હોતિ, અનુવત્તકાનં અધમ્મવાદીનં મહાસાવજ્જં કમ્મં, ધમ્મવાદિનો અનવજ્જા. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

ઉપાલિપઞ્હકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સઙ્ઘભેદકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. વત્તક્ખન્ધકં

આગન્તુકવત્તકથાવણ્ણના

૩૫૬-૩૫૭. વત્તક્ખન્ધકે **ઉપરિપિટ્ઠિતો**તિ પિટ્ઠિસઙ્ઘાટસ્સ ઉપરિભાગતો, દ્વારબાહસ્સ ઉપરિપદેસતોતિ અત્થો. **વિસ્સજ્જેતબ્બ**ન્તિ સુક્ખાપનત્થં આતપે વિસ્સજ્જિતબ્બં. **અભિવાદાપેતબ્બો**તિ તસ્સ વસ્સે પુચ્છિતે યદિ દહરો હોતિ, સયમેવ વન્દિસ્સતિ, તદા ઇમિનાવ વન્દાપિતો નામ હોતિ. **નિલ્લોકેતબ્બો**તિ ઓલોકેતબ્બો. **યથાભાગ**ન્તિ પુબ્બે પઞ્ઞત્તં પદેસભાગં અનતિક્કમિત્વા. **સન્તાનક**ન્તિ ઉણ્ણનાભિસુત્તં. **ઉલ્લોકા**તિ ગેહસ્સ ઉપરિભાગતો પટ્ઠાય, પઠમં ઉપરિભાગો સમ્મજ્જિતબ્બોતિ વુત્તં હોતિ.

આવાસિકવત્તકથાવણ્ણના

૩૫૯. મહાઆવાસેતિ મહાવિહારસદિસે મહાઆવાસે.

અનુમોદનવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૨. પઞ્ચમે નિસિન્નેતિ અનુમોદનત્થાય નિસિન્ને. **ઉપનિસિન્નકથા** નામ બહૂસુ સન્નિપતિતેસુ પરિકથાકથનં.

ભત્તગ્ગવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૪. મનુસ્સાનં પરિવિસનટ્ઠાનન્તિ યત્થ મનુસ્સા સપુત્તદારા આવસિત્વા દેન્તિ. **હત્થધોવનઉદકં સન્ધાયા**તિ ભુત્તાવિસ્સ ભોજનાવસાને હત્થધોવનઉદકં સન્ધાય. તેનેવાહ ‘‘**અન્તરા પિપાસિતેન પન...પે॰... હત્થા ન ધોવિતબ્બા**’’તિ. પોત્થકેસુ પન ‘‘પાનીયં પિવિત્વા હત્થા ન ધોવિતબ્બા’’તિ લિખન્તિ, ‘‘હત્થા ધોવિતબ્બા’’તિ પાઠેન ભવિતબ્બન્તિ અમ્હાકં ખન્તિ. અઞ્ઞથા ‘‘ન તાવ ઉદકન્તિ ઇદં હત્થધોવનઉદકં સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ વત્વા ‘‘અન્તરા પિપાસિતેન પના’’તિઆદિના વુત્તવિસેસો ન ઉપલબ્ભતિ. અથ મતં ‘‘**ન તાવ થેરેન ઉદકં પટિગ્ગહેતબ્બ**ન્તિ ઇદં કિં પાનીયપટિગ્ગહણં સન્ધાય વુત્તં, ઉદાહુ હત્થધોવનઉદકગ્ગહણં સન્ધાયાતિ આસઙ્કાનિવત્તનત્થં ‘ઇદં હત્થધોવનઉદકં સન્ધાય વુત્ત’ન્તિઆદિ કથિત’’ન્તિ, તઞ્ચ ન, તત્થ આસઙ્કાય એવ અસમ્ભવતો. ન હિ ભગવા ‘‘યાવ અઞ્ઞે ન ભુત્તાવિનો હોન્તિ, તાવ પાનીયં ન પાતબ્બ’’ન્તિ વક્ખતીતિ સક્કા વિઞ્ઞાતું. યદિ ચેતં પાનીયપટિગ્ગહણં સન્ધાય વુત્તં, ‘‘ન તાવ થેરેન ઉદકં પટિગ્ગહેતબ્બ’’ન્તિ ઉદકસદ્દપ્પયોગો ચ ન કત્તબ્બો સિયા, અટ્ઠકથાયઞ્ચ ‘‘ઇદં હત્થધોવનઉદકં સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ વત્વા તેન નિવત્તિતબ્બમત્થં દસ્સેન્તેન ‘‘અન્તરા પિપાસિતેન પન ગલે વિલગ્ગામિસેન વા પાનીયં પિવિતબ્બ’’ન્તિ એત્તકમેવ વત્તબ્બં, ‘‘પાનીયં પિવિત્વા હત્થા ન ધોવિતબ્બા’’તિ એવં પન ન વત્તબ્બન્તિ. **ધુરે નિસિન્ના હોન્તી**તિ દ્વારસમીપે નિસિન્ના હોન્તિ.

પિણ્ડચારિકવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૬. પરામસતીતિ ગણ્હાતિ. **ઠપેતિ** વાતિ ‘‘તિટ્ઠથ, ભન્તે’’તિ વદન્તી ઠપેતિ નામ.

આરઞ્ઞિકવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૭. કેનજ્જ, ભન્તે, યુત્તન્તિ કેન નક્ખત્તેન અજ્જ ચન્દો યુત્તોતિ એવં વદન્તેન નક્ખત્તં પુચ્છિતં હોતિ.

સેનાસનવત્તકથાવણ્ણના

૩૬૯-૩૭૦. અજ્ઝોકાસેતિ અબ્ભોકાસે. **ન વુડ્ઢં અનાપુચ્છા**તિ એત્થ તસ્સ ઓવરકે તદુપચારે ચ આપુચ્છિતબ્બન્તિ વદન્તિ. **ભોજનસાલાદીસુપિ એવમેવ પટિપજ્જિતબ્બ**ન્તિ ભોજનસાલાદીસુપિ ઉદ્દેસદાનાદિ આપુચ્છિત્વાવ કાતબ્બન્તિ અત્થો.

વચ્ચકુટિવત્તકથાવણ્ણના

૩૭૩-૩૭૪. ઇદં અતિવિવટન્તિ ઇદં ઠાનં ગુમ્બાદીહિ અપ્પટિચ્છન્નત્તા અતિવિય પકાસનં. **નિબદ્ધગમનત્થાયા**તિ અત્તનો નિબદ્ધગમનત્થાય. **પુગ્ગલિકટ્ઠાનં વા**તિ અત્તનો વિહારં સન્ધાય વુત્તં. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ઇમસ્મિં વત્તક્ખન્ધકે આગતાનિ આગન્તુકાવાસિકગમિયાનુમોદનભત્તગ્ગપિણ્ડચારિકારઞ્ઞિક સેનાસન જન્તાઘર વચ્ચકુટિ ઉપજ્ઝાચરિય સદ્ધિવિહારિક અન્તેવાસિકવત્તાનિ **ચુદ્દસ મહાવત્તાનિ** નામ, ઇતો અઞ્ઞાનિ પન કદાચિ તજ્જનીયકમ્મકતાદિકાલેયેવ ચરિતબ્બાનિ **અસીતિ ખન્ધકવત્તાની**તિ વેદિતબ્બાનિ. **ગણ્ઠિપદેસુ** પન ‘‘ઇમાનિયેવ ચુદ્દસ મહાવત્તાનિ અગ્ગહિતગ્ગહણેન ગહિયમાનાનિ અસીતિ ખન્ધકવત્તાની’’તિ વુત્તં, તં ન ગહેતબ્બં.

વત્તક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકં

પાતિમોક્ખુદ્દેસયાચનકથાવણ્ણના

૩૮૩. પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકે **તદહૂ**તિ (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૪૫) તસ્મિં અહનિ તસ્મિં દિવસે. **ઉપોસથે**તિ એત્થ ઉપવસન્તિ એત્થાતિ **ઉપોસથો**, **ઉપવસન્તી**તિ સીલેન વા અનસનેન વા ઉપેતા હુત્વા વસન્તીતિ અત્થો. અયઞ્હિ **ઉપોસથ**-સદ્દો ''અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતં ઉપોસથં ઉપવસામી''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૭૧; ૧૦.૪૬) સીલે આગતો. ''ઉપોસથો વા પવારણા વા''તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૧૫૫) પાતિમોક્ખુદ્દેસાદિવિનયકમ્મે. ''ગોપાલકૂપોસથો નિગણ્ઠૂપોસથો''તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૩.૭૧) ઉપવાસે. ''ઉપોસથો નામ નાગરાજા''તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૬; મ॰ નિ॰ ૩.૨૫૮) પઞ્ઞત્તિયં. ''અજ્જુપોસથો પન્નરસો''તિઆદીસુ (મહાવ॰ ૧૬૮) દિવસે. ઇધાપિ દિવસેયેવ દટ્ઠબ્બો. તસ્મા **તદહુપોસથે**તિ તસ્મિં ઉપોસથદિવસભૂતે અહનીતિ અત્થો. **નિસિન્નો હોતી**તિ મહાભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ઓવાદપાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિતું ઉપાસિકાય રતનપાસાદે નિસિન્નો હોતિ. નિસજ્જ પન ભિક્ખૂનં ચિત્તાનિ ઓલોકેન્તો એકં દુસ્સીલપુગ્ગલં દિસ્વા ''સચાહં ઇમસ્મિં પુગ્ગલે ઇધ નિસિન્નેયેવ પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામિ, સત્તધાવસ્સ મુદ્ધા ફલિસ્સતી''તિ તસ્મિં અનુકમ્પાય તુણ્હીયેવ અહોસિ.

અભિક્કન્તાતિ અતિક્કન્તા પરિક્ખીણા. **ઉદ્ધસ્તે અરુણે**તિ ઉગ્ગતે અરુણસીસે. **નન્દિમુખિયા**તિ તુટ્ઠિમુખિયા. **ઉદ્ધસ્તં અરુણ**ન્તિ અરુણુગ્ગમનં પત્વાપિ ''ઉદ્દિસતુ, ભન્તે, ભગવા ભિક્ખૂનં પાતિમોક્ખ''ન્તિ થેરો ભગવન્તં પાતિમોક્ખુદ્દેસં યાચિ તસ્મિં કાલે ''ન, ભિક્ખવે, અનુપોસથે ઉપોસથો કાતબ્બો''તિ (મહાવ॰ ૧૮૩) સિક્ખાપદસ્સ અપઞ્ઞત્તત્તા. **અપરિસુદ્ધા, આનન્દ, પરિસા**તિ તિક્ખત્તું થેરેન પાતિમોક્ખુદ્દેસસ્સ યાચિતત્તા અનુદ્દેસસ્સ કારણં કથેન્તો ''અસુકપુગ્ગલો અપરિસુદ્ધો''તિ અવત્વા ''અપરિસુદ્ધા, આનન્દ, પરિસા''તિ આહ . કસ્મા પન ભગવા તિયામરત્તિં તથા વીતિનામેસિ? તતો પટ્ઠાય ઓવાદપાતિમોક્ખં અનુદ્દિસિતુકામો તસ્સ વત્થું પાકટં કાતું.

અદ્દસાતિ કથં અદ્દસ. અત્તનો ચેતોપરિયઞાણેન તસ્સં પરિસતિ ભિક્ખૂનં ચિત્તાનિ પરિજાનન્તો તસ્સ પુરિસસ્સ દુસ્સીલ્યચિત્તં પસ્સિ. યસ્મા પન ચિત્તે દિટ્ઠે તંસમઙ્ગીપુગ્ગલો દિટ્ઠો નામ હોતિ, તસ્મા ''**અદ્દસા ખો આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો તં પુગ્ગલં દુસ્સીલ**''ન્તિ વુત્તં. યથેવ હિ અનાગતે સત્તસુ દિવસેસુ પવત્તં પરેસં ચિત્તં ચેતોપરિયઞાણલાભી પજાનાતિ, એવં અતીતેપીતિ. **દુસ્સીલ**ન્તિ નિસ્સીલં, સીલવિરહિતન્તિ અત્થો. **પાપધમ્મ**ન્તિ દુસ્સીલત્તા એવ હીનજ્ઝાસયતાય લામકસભાવં. **અસુચિ**ન્તિ અપરિસુદ્ધેહિ કાયકમ્માદીહિ સમન્નાગતત્તા ન સુચિં. **સઙ્કસ્સરસમાચાર**ન્તિ કિઞ્ચિદેવ અસારુપ્પં દિસ્વા ''ઇદં ઇમિના કતં ભવિસ્સતી''તિ એવં પરેસં આસઙ્કનીયતાય સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારં. અથ વા કેનચિદેવ કરણીયેન મન્તયન્તે ભિક્ખૂ દિસ્વા ''કચ્ચિ નુ ખો ઇમે મયા કતકમ્મં જાનિત્વા મન્તેન્તી''તિ અત્તનોયેવ સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારં. લજ્જિતબ્બતાય પટિચ્છાદેતબ્બસ્સ કરણતો પટિચ્છન્નં કમ્મન્તં એતસ્સાતિ **પટિચ્છન્નકમ્મન્તં**. કુચ્છિતસમણવેસધારિતાય ન સમણન્તિ **અસ્સમણં**. સલાકગ્ગહણાદીસુ ''કિત્તકા સમણા''તિ ગણનાય ''અહમ્પિ સમણોમ્હી''તિ મિચ્છાપટિઞ્ઞાય **સમણપટિઞ્ઞં**. અસેટ્ઠચારિતાય **અબ્રહ્મચારિં**. અઞ્ઞે બ્રહ્મચારિનો સુનિવત્થે સુપારુતે કુસુમ્ભકપટધરે ગામનિગમાદીસુ પિણ્ડાય ચરિત્વા જીવિકં કપ્પેન્તે દિસ્વા અબ્રહ્મચારી સમાનો સયમ્પિ તાદિસેન આકારેન પટિપજ્જન્તો ઉપોસથાદીસુ ચ સન્દિસ્સન્તો ''અહમ્પિ બ્રહ્મચારી''તિ પટિઞ્ઞં દેન્તો વિય હોતીતિ **બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞં**. પૂતિના કમ્મેન સીલવિપત્તિયા અન્તો અનુપવિટ્ઠત્તા **અન્તોપૂતિં**. છહિ દ્વારેહિ રાગાદિકિલેસાવસ્સવેન તિન્તત્તા **અવસ્સુતં**. સઞ્જાતરાગાદિકચવરત્તા

સીલવન્તેહિ છડ્ડેતબ્બત્તા ચ **કસમ્બુજાતં. મજ્ઝે ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ નિસિન્નન્તિ** સઙ્ઘપરિયાપન્નો વિય ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અન્તો નિસિન્નં.

દિટ્ઠોસીતિ ''અયં ન પકતત્તો''તિ ભગવતા દિટ્ઠો અસિ. યસ્મા ચ એવં દિટ્ઠો, તસ્મા નત્થિ તે તવ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં એકકમ્માદિસંવાસો. યસ્મા પન સો સંવાસો તવ નત્થિ, તસ્મા ઉટ્ઠેહિ આવુસોતિ એવમેત્થ પદયોજના વેદિતબ્બા. **તતિયમ્પિ ખો સો પુગ્ગલો તુણ્હી અહોસીતિ** અનેકવારં વત્વાપિ ''થેરો સયમેવ નિબ્બિન્નો ઓરમિસ્સતિ, ઇદાનિ ઇમેસં પટિપત્તિં જાનિસ્સામી''તિ વા અધિપ્પાયેન તુણ્હી અહોસિ. **બાહાયં ગહેત્વાતિ** ''ભગવતા મયા ચ યાથાવતો દિટ્ઠો, યાવતતિયં 'ઉટ્ઠેહી'તિ ચ વુત્તો ન ઉટ્ઠાતિ, ઇદાનિસ્સ નિક્કડ્ઢનકાલો , મા સઙ્ઘસ્સ ઉપોસથન્તરાયો અહોસી''તિ બાહાયં અગ્ગહેસિ. **બહિ દ્વારકોટ્ઠકા નિક્ખામેત્વાતિ** દ્વારકોટ્ઠકા દ્વારસાલતો નિક્ખામેત્વા, **બહીતિ** પન નિક્ખામિતટ્ઠાનદસ્સનં. અથ વા **બહિદ્વારકોટ્ઠકાતિ** બહિદ્વારકોટ્ઠકતોપિ નિક્ખામેત્વા, ન અન્તોદ્વારકોટ્ઠકતો એવ. ઉભયથાપિ વિહારતો બહિકત્વાતિ અત્થો. **સૂચિઘટિકં દત્વાતિ** અગ્ગળસૂચિઞ્ચ ઉપરિઘટિકઞ્ચ આદહિત્વા, સુટ્ઠુ કવાટં થકેત્વાતિ અત્થો. **યાવ બાહાગહણાપિ નામાતિ** ''અપરિસુદ્ધા, આનન્દ, પરિસા''તિ વચનં સુત્વા એવ હિ તેન પક્કમિતબ્બં સિયા, એવં અપક્કમિત્વા યાવ બાહાગહણાપિ નામ સો મોઘપુરિસો આગમિસ્સતિ, અચ્છરિયમિદન્તિ દસ્સેતિ. ઇદઞ્ચ ગરહણચ્છરિયમેવાતિ વેદિતબ્બં.

મહાસમુદ્દે અટ્ઠચ્છરિયકથાવણ્ણના

૩૮૪. **અટ્ઠિમે, ભિક્ખવે, મહાસમુદ્દેતિ** (ઉદા॰ અટ્ઠ॰ ૪૫) કો અનુસન્ધિ? ય્વાયં અપરિસુદ્ધાય પરિસાય પાતિમોક્ખસ્સ અનુદ્દેસો, સો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે અચ્છરિયો અબ્ભુતો ધમ્મોતિ તં અપરેહિ સત્તહિ અચ્છરિયઅબ્ભુતધમ્મેહિ સદ્ધિં વિભજિત્વા દસ્સેતુકામો પઠમં તાવ તેસં ઉપમાભાવેન મહાસમુદ્દે અચ્છરિયઅબ્ભુતધમ્મે દસ્સેન્તો સત્થા ''**અટ્ઠિમે, ભિક્ખવે, મહાસમુદ્દે**''તિઆદિમાહ. **અસુરાતિ** દેવા વિય ન સુરન્તિ ન ઈસન્તિ ન વિરોચન્તીતિ અસુરા. સુરા નામ દેવા, તેસં પટિપક્ખાતિ વા **અસુરા**, વેપચિત્તિપહારાદાદયો. તેસં ભવનં સિનેરુસ્સ હેટ્ઠાભાગે, તે તત્થ પવિસન્તા નિક્ખમન્તા સિનેરુપાદે મણ્ડપાદીનિ નિમ્મિનિત્વા કીળન્તાવ અભિરમન્તિ. સા તત્થ તેસં અભિરતિ ઇમે ગુણે દિસ્વાતિ આહ ''**યે દિસ્વા દિસ્વા અસુરા મહાસમુદ્દે અભિરમન્તી**''તિ. તત્થ **અભિરમન્તીતિ** રતિં વિન્દન્તિ, અનુક્કણ્ઠમાના વસન્તીતિ અત્થો.

અનુપુબ્બનિન્નોતિઆદીનિ સબ્બાનિ અનુપટિપાટિયા નિન્નભાવસ્સેવ વેવચનાનિ. **ન આયતકેનેવ પપાતોતિ** નચ્છિન્નતટમહાસોબ્ભો વિય આદિતો એવ પપાતો. સો હિ તીરદેસતો પટ્ઠાય એકઙ્ગુલદ્વઙ્ગુલવિદત્થિરતનયટ્ઠિઉસભઅડ્ઢગાવુતગાવુતઅડ્ઢયોજનયોજનાદિવસેન ગમ્ભીરો હુત્વા ગચ્છન્તો ગચ્છન્તો સિનેરુપાદમૂલે ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સગમ્ભીરો હુત્વા ઠિતોતિ દસ્સેતિ.

ઠિતધમ્મોતિ ઠિતસભાવો અવટ્ઠિતસભાવો. **કુણપેનાતિ** યેન કેનચિ હત્થિઅસ્સાદિકળેવરેન. **વાહેતીતિ** હત્થેન ગહેત્વા વિય વીચિપ્પહારેનેવ થલે ખિપતિ. **ગઙ્ગા યમુનાતિ** અનોતત્તદહસ્સ દક્ખિણમુખતો નિક્ખન્તનદી પઞ્ચધારા હુત્વા પવત્તટ્ઠાને ગઙ્ગાતિઆદિના પઞ્ચધા સઙ્ખં ગતા. તત્થ **નદી નિન્નગાતિ**આદિકં ગોત્તં, **ગઙ્ગા યમુનાતિ**આદિકં નામં. **સવન્તિયોતિ** યા કાચિ સવમાના સન્દમાના ગચ્છન્તિયો મહાનદિયો વા કુન્નદિયો વા. **અપ્પેન્તીતિ** અલ્લીયન્તિ ઓસરન્તિ. **ધારાતિ** વુટ્ઠિધારા. **પૂરત્તન્તિ** પુણ્ણભાવો. મહાસમુદ્દસ્સ હિ અયં ધમ્મતા – ''ઇમસ્મિં કાલે દેવો મન્દો જાતો, જાલક્ખિપાદીનિ આદાય મચ્છકચ્છપે ગણ્હિસ્સામી''તિ વા ''ઇમસ્મિં કાલે

અતિમહન્તા વુટ્ઠિ, લભિસ્સામ નુ ખો પિટ્ઠિપસારણટ્ઠાન''ન્તિ વા ન સક્કા વત્તું. પઠમકપ્પિકકાલતો પટ્ઠાય હિ તીરં ભસ્સિત્વા સિનેરુમેખલં આહચ્ચ ઉદકં ઠિતં, તતો એકઙ્ગુલમત્તમ્પિ ઉદકં નેવ હેટ્ઠા ઓતરતિ, ન ઉદ્ધં ઉત્તરતિ. **એકરસો**તિ અસમ્ભિન્નરસો.

મુત્તાતિ ખુદ્દકમહન્તવટ્ટદીઘાદિભેદા અનેકવિધમુત્તા. **મણી**તિ રત્તનીલાદિભેદો અનેકવિધો મણિ. **વેળુરિયો**તિ વંસવણ્ણસિરીસપુપ્ફવણ્ણાદિસણ્ઠાનતો અનેકવિધો. **સઙ્ખો**તિ દક્ખિણાવટ્ટકતુમ્બકુચ્છિધમનસઙ્ખાદિભેદો અનેકવિધો. **સિલા**તિ સેતકાળમુગ્ગવણ્ણાદિભેદા અનેકવિધા. **પવાળમ્પિ** ખુદ્દકમહન્તરત્તઘનરત્તાદિભેદં અનેકવિધં. **લોહિતઙ્કો** પદુમરાગાદિભેદો અનેકવિધો. **મસારગલ્લં** કબરમણિ. ચિત્તફલિકન્તિપિ વદન્તિ. **મહતં ભૂતાનન્તિ** મહન્તાનં સત્તાનં. **તિમિ તિમિઙ્ગલો તિમિતિમિઙ્ગલો**તિ તિસ્સો મચ્છજાતિયો. તિમિં ગિલનસમત્થો **તિમિઙ્ગલો**, તિમિઞ્ચ તિમિઙ્ગલઞ્ચ ગિલનસમત્થો તિમિતિમિઙ્ગલોતિ વદન્તિ. **નાગા**તિ ઊમિપિટ્ઠિવાસિનોપિ વિમાનટ્ઠકનાગાપિ.

ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે અટ્ઠચ્છરિયકથાવણ્ણના

૩૮૫. **એવમેવ ખો**તિ કિઞ્ચાપિ સત્થા ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે સોળસપિ બાત્તિંસપિ તતો ભિય્યોપિ અચ્છરિયબ્ભુતધમ્મે વિભજિત્વા દસ્સેતું સક્કોતિ, ઉપમાભાવેન પન ગહિતાનં અટ્ઠન્નં અનુરૂપવસેન અટ્ઠેવ તે ઉપમેતબ્બધમ્મે વિભજિત્વા દસ્સન્તો ''**એવમેવ ખો, ભિક્ખવે, ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે અટ્ઠ અચ્છરિયા અબ્ભુતા ધમ્મા**''તિ આહ. તત્થ **અનુપુબ્બસિક્ખાય** તિસ્સો સિક્ખા ગહિતા, **અનુપુબ્બકિરિયાય** તેરસ ધુતધમ્મા, **અનુપુબ્બપટિપદાય** સત્ત અનુપસ્સના અટ્ઠારસ મહાવિપસ્સના અટ્ઠતિંસ આરમ્મણવિભત્તિયો સત્તતિંસ બોધિપક્ખિયધમ્મા ચ ગહિતા. **ન આયતકેનેવ અઞ્ઞાપટિવેધો**તિ મણ્ડૂકસ્સ ઉપ્પતિત્વા ગમનં વિય આદિતોવ સીલપૂરણાદીનિ અકત્વા અરહત્તપટિવેધો નામ નત્થિ, પટિપાટિયા પન સીલસમાધિપઞ્ઞાયો પૂરેત્વાવ અરહત્તપ્પત્તીતિ અત્થો.

મમ સાવકાતિ સોતાપન્નાદિકે અરિયપુગ્ગલે સન્ધાય વદતિ. **ન સંવસતી**તિ ઉપોસથકમ્માદિવસેન સંવાસં ન કરોતિ. **ઉક્ખિપતી**તિ અપનેતિ. **આરકાવા**તિ દૂરે એવ. **તથાગતપ્પવેદિતે**તિ તથાગતેન ભગવતા સાવકેસુ દેસિતે અક્ખાતે પકાસિતે. **ન તેન નિબ્બાનધાતુયા ઊનત્તં વા પૂરત્તં વા**તિ અસઙ્ખ્યેય્યેપિ મહાકપ્પે બુદ્ધેસુ અનુપ્પજ્જન્તેસુ એકસત્તોપિ પરિનિબ્બાતું ન સક્કોતિ, તદાપિ ''તુચ્છા નિબ્બાનધાતૂ''તિ ન સક્કા વત્તું, બુદ્ધકાલે પન એકેકસ્મિં સમાગમે અસઙ્ખ્યેય્યાપિ સત્તા અમતં આરાધેન્તિ, તદાપિ ન સક્કા વત્તું ''પૂરા નિબ્બાનધાતૂ''તિ. **વિમુત્તિરસો**તિ કિલેસેહિ વિમુચ્ચનરસો. સબ્બા હિ સાસનસમ્પત્તિ યાવદેવ અનુપાદાય આસવેહિ ચિત્તસ્સ વિમુત્તીતિ અત્થો.

રતનાનીતિ રતિજનનટ્ઠેન રતનાનિ. સતિપટ્ઠાનાદયો હિ ભાવિયમાના પુબ્બભાગેપિ અનેકવિધં પીતિપામોજ્જં નિબ્બત્તેન્તિ, પગેવ અપરભાગે. વુત્તઞ્હેતં –

> ''યતો યતો સમ્મસતિ, ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં;
> લભતી પીતિપામોજ્જં, અમતં તં વિજાનત''ન્તિ. (ધ॰ પ॰ ૩૭૪);

લોકિયરતનનિમિત્તં પન પીતિપામોજ્જં ન તસ્સ કલભાગમ્પિ અગ્ઘતિ. અપિચ –

ચિત્તીકતં મહગ્ઘઞ્ચ, અતુલં દુલ્લભદસ્સનં;
અનોમસત્તપરિભોગં, રતનન્તિ પવુચ્ચતિ. (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩૩);

યદિ ચ ચિત્તીકતાદિભાવેન રતનં નામ હોતિ, સતિપટ્ઠાનાદીનઞ્એવ ભૂતો રતનભાવો. બોધિપક્ખિયધમ્માનઞ્હિ સો આનુભાવો, યં સાવકા સાવકપારમીઞાણં, પચ્ચેકસમ્બુદ્ધા પચ્ચેકબોધિઞાણં, સમ્માસમ્બુદ્ધા સમ્માસમ્બોધિં અધિગચ્છન્તિ આસન્નકારણત્તા. પરમ્પરકારણઞ્હિ દાનાદિઉપનિસ્સયોતિ એવં રતિજનનટ્ઠેન ચિત્તીકતાદિઅત્થેન ચ રતનભાવો બોધિપક્ખિયધમ્માનં સાતિસયો. તેન વુત્તં ''**તત્રિમાનિ રતનાનિ, સેય્યથિદં – ચત્તારો સતિપટ્ઠાના**''તિઆદિ.

આરમ્મણે ઓક્કન્દિત્વા ઉપટ્ઠાનટ્ઠેન પટ્ઠાનં, સતિયેવ પટ્ઠાનં **સતિપટ્ઠાનં**. આરમ્મણસ્સ પન કાયાદિવસેન ચતુબ્બિધત્તા વુત્તં ''**ચત્તારો સતિપટ્ઠાના**''તિ. તથા હિ કાયવેદનાચિત્તધમ્મેસુ સુભસુખનિચ્ચઅત્તસઞ્ઞાનં પહાનતો અસુભદુક્ખાનિચ્ચાનત્તભાવગ્ગહણતો ચ નેસં કાયાનુપસ્સનાદિભાવો વિભત્તો.

સમ્મા પદહન્તિ એતેન, સયં વા સમ્મા પદહતિ, પસત્થં સુન્દરં વા પદહનન્તિ **સમ્મપ્પધાનં**, પુગ્ગલસ્સ વા સમ્મદેવ પધાનભાવકરણતો **સમ્મપ્પધાનં**, વીરિયસ્સેતં અધિવચનં. તમ્પિ અનુપ્પન્નુપ્પન્નાનં અકુસલાનં અનુપ્પાદનપહાનવસેન અનુપ્પન્નુપ્પન્નાનં કુસલાનં ઉપ્પાદનઠાપનવસેન ચ ચતુકિચ્ચસાધકત્તા વુત્તં ''**ચત્તારો સમ્મપ્પધાના**''તિ.

ઇજ્ઝતીતિ **ઇદ્ધિ**, સમિજ્ઝતિ નિપ્ફજ્જતીતિ અત્થો. ઇજ્ઝન્તિ તાય વા સત્તા ઇદ્ધા વુદ્ધા ઉક્કંસગતા હોન્તીતિ **ઇદ્ધિ**. પઠમેન અત્થેન ઇદ્ધિ એવ પાદો **ઇદ્ધિપાદો**, ઇદ્ધિકોટ્ઠાસોતિ અત્થો. દુતિયેન અત્થેન ઇદ્ધિયા પાદો પતિટ્ઠા અધિગમુપાયોતિ **ઇદ્ધિપાદો**. તેન હિ ઉપરૂપરિવિસેસસઙ્ખાતં ઇદ્ધિં પજ્જન્તિ પાપુણન્તિ. સ્વાયં ઇદ્ધિપાદો યસ્મા છન્દાદિકે ચત્તારો અધિપતિધમ્મે ધુરે જેટ્ઠકે કત્વા નિબ્બત્તીયતિ, તસ્મા વુત્તં ''**ચત્તારો ઇદ્ધિપાદો**''તિ.

પઞ્ચિન્દ્રિયાનીતિ સદ્ધાદીનિ પઞ્ચ ઇન્દ્રિયાનિ. તત્થ અસ્સદ્ધિયં અભિભવિત્વા અધિમોક્ખલક્ખણે ઇન્દટ્ઠં કારેતીતિ **સદ્ધા ઇન્દ્રિયં**. કોસજ્જં અભિભવિત્વા પગ્ગહલક્ખણે, પમાદં અભિભવિત્વા ઉપટ્ઠાનલક્ખણે, વિક્ખેપં અભિભવિત્વા અવિક્ખેપલક્ખણે, અઞ્ઞાણં અભિભવિત્વા દસ્સનલક્ખણે ઇન્દટ્ઠં કારેતીતિ **પઞ્ઞા ઇન્દ્રિયં**.

તાનિયેવ અસ્સદ્ધિયાદીહિ અનભિભવનીયતો અકમ્પિયટ્ઠેન સમ્પયુત્તધમ્મેસુ થિરભાવેન ચ **બલાનિ** વેદિતબ્બાનિ.

સત્ત બોજ્ઝઙ્ગાતિ બોધિયા, બોધિસ્સ વા અઙ્ગાતિ **બોજ્ઝઙ્ગા**. યા હિ એસા ધમ્મસામગ્ગી, યાય લોકુત્તરમગ્ગક્ખણે ઉપ્પજ્જમાનાય લીનુદ્ધચ્ચપતિટ્ઠાનાયૂહનકામસુખત્તકિલમથાનુયોગઉચ્છેદસસ્સતાભિનિવેસાદીનં અનેકેસં ઉપદ્દવાનં પટિપક્ખભૂતાય સતિધમ્મવિચયવીરિયપીતિપસ્સદ્ધિસમાધિઉપેક્ખાસઙ્ખાતાય ધમ્મસામગ્ગિયા અરિયસાવકો બુજ્ઝતિ કિલેસનિદ્દાય ઉટ્ઠહતિ, ચત્તારિ વા અરિયસચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝતિ, નિબ્બાનમેવ વા સચ્છિકરોતીતિ ''**બોધી**''તિ વુચ્ચતિ, તસ્સા ધમ્મસામગ્ગિસઙ્ખાતાય બોધિયા અઙ્ગાતિ **બોજ્ઝઙ્ગા** ઝાનઙ્ગમગ્ગઙ્ગાદયો વિય. યોપેસ વુત્તપ્પકારાય ધમ્મસામગ્ગિયા બુજ્ઝતીતિ કત્વા અરિયસાવકો ''**બોધી**''તિ વુચ્ચતિ, તસ્સ બોધિસ્સ વા અઙ્ગાતિપિ **બોજ્ઝઙ્ગા** સેનઙ્ગરથઙ્ગાદયો વિય. તેનાહુ પોરાણા ''બુજ્ઝનકસ્સ પુગ્ગલસ્સ અઙ્ગાતિ બોજ્ઝઙ્ગા''તિ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰

૩.૫.૧૮૨; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૪૬૬; પટિ॰ મ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૨૫), ‘‘બોધાય સંવત્તન્તીતિ બોજ્ઝઙ્ગા’’તિઆદિના (પટિ॰ મ॰ ૨.૧૭) નયેનપિ બોજ્ઝઙ્ગટ્ઠો વેદિતબ્બો.

અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગોતિ તંતંમગ્ગવજ્ઝેહિ કિલેસેહિ આરકત્તા અરિયભાવકરત્તા અરિયફલપટિલાભકરત્તા ચ **અરિયો**. સમ્માદિટ્ઠિઆદીનિ અટ્ઠઙ્ગાનિ અસ્સ અત્થિ, અટ્ઠઙ્ગાનિયેવ વા **અટ્ઠઙ્ગિકો**. મારેન્તો કિલેસે ગચ્છતિ, નિબ્બાનત્થિકેહિ વા મગ્ગીયતિ, સયં વા નિબ્બાનં મગ્ગતીતિ **મગ્ગો**તિ એવમેતેસં સતિપટ્ઠાનાદીનં અત્થવિભાગો વેદિતબ્બો.

સોતાપન્નોતિ મગ્ગસઙ્ખાતં સોતં આપજ્જિત્વા પાપુણિત્વા ઠિતો, સોતાપત્તિફલટ્ઠોતિ અત્થો. **સોતાપત્તિફલસચ્છિકિરિયાય પટિપન્નો**તિ સોતાપત્તિફલસ્સ અત્તપચ્ચક્ખકરણત્થાય પટિપજ્જમાનો પઠમમગ્ગટ્ઠો , યો અટ્ઠમકોતિપિ વુચ્ચતિ. **સકદાગામી**તિ સકિદેવ ઇમં લોકં પટિસન્ધિગ્ગહણવસેન આગમનસીલો દુતિયફલટ્ઠો. **અનાગામી**તિ પટિસન્ધિગ્ગહણવસેન કામલોકં અનાગમનસીલો તતિયફલટ્ઠો. યો પન સદ્ધાનુસારી ધમ્માનુસારી એકબીજીતિ એવમાદિકો અરિયપુગ્ગલવિભાગો, સો તેસંયેવ ભેદોતિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

એતમત્થં વિદિત્વાતિ એતં અત્તનો ધમ્મવિનયે મતકુણપસદિસેન દુસ્સીલપુગ્ગલેન સદ્ધિં સંવાસાભાવસઙ્ખાતં અત્થં વિદિત્વા. **ઇમં ઉદાનન્તિ** ઇમં અસંવાસારહસંવાસારહભાવાનં કારણપરિદીપનં ઉદાનં ઉદાનેસિ.

તત્થ **છન્નમતિવસ્સતી**તિ આપત્તિં આપજ્જિત્વા પટિચ્છાદેન્તો અઞ્ઞં નવં આપત્તિં

આપજ્જતિ, તતો અપરન્તિ એવં આપત્તિવસ્સં કિલેસવસ્સં અતિવિય વસ્સતિ. **વિવટં નાતિવસ્સતી**તિ આપત્તિં આપન્નો તં અપ્પટિચ્છાદેત્વા વિવરન્તો સબ્રહ્મચારીનં પકાસેન્તો યથાધમ્મં યથાવિનયં પટિકરોન્તો દેસેન્તો વુટ્ઠહન્તો અઞ્ઞં નવં આપત્તિં નાપજ્જતિ, તેનસ્સ તં વિવટં પુન આપત્તિવસ્સં કિલેસવસ્સં ન વસ્સતિ. યસ્મા ચ એતદેવ, તસ્મા **છન્નં** છાદિતં આપત્તિં વિવરેથ. **એવં તં નાતિવસ્સતી**તિ એવં સન્તે તં આપત્તિં આપજ્જનપુગ્ગલાનં અત્તભાવં અતિવિજ્ઝિત્વા કિલેસવસ્સનેન ન વસ્સતિ ન તેમેતિ, એવં સો કિલેસેહિ અનવસ્સુતો પરિસુદ્ધસીલો સમાહિતો હુત્વા વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા સમ્મસન્તો અનુક્કમેન નિબ્બાનં પાપુણાતીતિ અધિપ્પાયો.

ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે અટ્ઠચ્છરિયકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પાતિમોક્ખસવનારહકથાવણ્ણના

૩૮૬. અથ ભગવા ચિન્તેસિ ‘‘ઇદાનિ ભિક્ખુસઙ્ઘે અબ્બુદો જાતો, અપરિસુદ્ધા પુગ્ગલા ઉપોસથં આગચ્છન્તિ, ન ચ તથાગતો અપરિસુદ્ધાય પરિસાય ઉપોસથં ઉદ્દિસતિ, અનુદ્દિસન્તે ચ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ઉપોસથો પચ્છિજ્જતિ, યન્નૂનાહં ઇતો પટ્ઠાય ભિક્ખૂનઞ્ઞેવ પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનેય્ય’’ન્તિ, એવં પન ચિન્તેત્વા ભિક્ખૂનઞ્ઞેવ પાતિમોક્ખુદ્દેસં અનુજાનિ . તેન વુત્તં ‘‘**અથ ખો ભગવા…પે॰… પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસેય્યાથા**’’તિ. તત્થ **નદાનાહન્તિ** ન ઇદાનિ અહં. ઉપોસથં ન કરિસ્સામિ, પાતિમોક્ખં ન ઉદ્દિસિસ્સામીતિ પચ્ચેકં **ન**-કારેન સમ્બન્ધો. દુવિધં પાતિમોક્ખં આણાપાતિમોક્ખં ઓવાદપાતિમોક્ખન્તિ. તેસુ ‘‘સુણાતુ મે ભન્તે’’તિઆદિકં **આણાપાતિમોક્ખં**, તં સાવકાવ ઉદ્દિસન્તિ, ન બુદ્ધા, યં અન્વદ્ધમાસં ઉદ્દિસીયતિ. ‘‘ખન્તી પરમં…પે॰… સબ્બપાપસ્સ અકરણં…પે॰…

અનુપવાદો અનુપઘાતો…પે॰… એતં બુદ્ધાન સાસન''ન્તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૯૦; ધ॰ પ॰ ૧૮૩-૧૮૫) ઇમા પન તિસ્સો ગાથા **ઓવાદપાતિમોક્ખં** નામ, તં બુદ્ધાવ ઉદ્દિસન્તિ, ન સાવકા. છન્નમ્પિ વસ્સાનં અચ્ચયેન ઉદ્દિસન્તિ. દીઘાયુકબુદ્ધાનઞ્હિ ધરમાનકાલે અયમેવ પાતિમોક્ખુદ્દેસો, અપ્પાયુકબુદ્ધાનં પન પઠમબોધિયંયેવ, તતો પરં ઇતરો, તઞ્ચ ખો ભિક્ખૂ એવ ઉદ્દિસન્તિ, ન બુદ્ધા. તસ્મા અમ્હાકમ્પિ ભગવા વીસતિવસ્સમત્તં ઇમં ઓવાદપાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિત્વા ઇમં અન્તરાયં દિસ્વા તતો પરં ન ઉદ્દિસિ.

અટ્ઠાનન્તિ અકારણં. **અનવકાસો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. કારણઞ્હિ તિટ્ઠતિ એત્થ ફલં તદાયત્તવુત્તિતાયાતિ ''ઠાન''ન્તિ વુચ્ચતિ, એવં ''અવકાસો''તિપિ વુચ્ચતિ. **ય**ન્તિ કિરિયાપરામસનં. **ન ચ, ભિક્ખવે, સાપત્તિકેન પાતિમોક્ખં સોતબ્બ**ન્તિઆદિ પદત્થતો સુવિઞ્ઞેય્યં. વિનિચ્છયતો પનેત્થ યં વત્તબ્બં, તં અટ્ઠકથાય વુત્તમેવ. તત્થ **પુરે વા પચ્છા વા**તિ ઞત્તિતો પુબ્બે વા પચ્છા વા.

ધમ્મિકાધમ્મિકપાતિમોક્ખટ્ઠપનકથાવણ્ણના

૩૮૭. **કતઞ્ચ અકતઞ્ચ ઉભયં ગહેત્વા**તિ યસ્સ એકન્તેન કતાપિ અત્થિ, અકતાપિ અત્થિ, તસ્સ તદુભયં ગહેત્વા.

ધમ્મિકપાતિમોક્ખટ્ઠપનકથાવણ્ણના

૩૮૯. **પરિસા વુટ્ઠાતી**તિ યસ્મિં વત્થુસ્મિં પાતિમોક્ખં ઠપિતં, તં વત્થું અવિનિચ્છિનિત્વા કેનચિ અન્તરાયેન વુટ્ઠાતિ.

૩૯૩. **પચ્ચાદિયતી**તિ પતિ આદિયતિ, ''અકતં કમ્મ''ન્તિઆદિના પુન આરભતીતિ અત્થો.

અત્તાદાનઅઙ્ગકથાવણ્ણના

૩૯૮. પરં ચોદેતું અત્તના આદાતબ્બં ગહેતબ્બં અધિકરણં **અત્તાદાનં**. તેનાહ ''**સાસનં સોધેતુકામો**''તિઆદિ. **વસ્સારત્તો**તિ વસ્સકાલો.

ચોદકેન પચ્ચવેક્ખિતબ્બધમ્મકથાવણ્ણના

૩૯૯. **પટિમાસિતુ**ન્તિ પરામસિતું. **પલિબોધે છિન્દિત્વા…પે॰… અધિગતં મેત્તચિત્ત**ન્તિ ઇમિના અપ્પનાપ્પત્તં મેત્તાભાવનં દસ્સેતિ. તેનેવાહ ''**વિક્ખમ્ભનવસેન વિહતાઘાત**''ન્તિ.

ચોદકેન ઉપટ્ઠાપેતબ્બધમ્મકથાવણ્ણના

૪૦૦. **નો દોસન્તરો**તિ એત્થ ચિત્તપરિયાયો **અન્તર**-સદ્દોતિ આહ ''**ન દુટ્ઠચિત્તો હુત્વા**''તિ.

ચોદકચુદિતકપટિસંયુત્તકથાવણ્ણના

૪૦૧. કરુણન્તિ અપ્પનાપ્પત્તં કરુણજ્ઝાનં. **કરુણાપુબ્બભાગન્તિ** પરિકમ્મુપચારવસપ્પવત્તં કરુણં. **મેત્તઞ્ચ મેત્તાપુબ્બભાગઞ્ચાતિ** એત્થાપિ એસેવ નયો. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ.

પાતિમોક્ખટ્ઠપનક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ભિક્ખુનિક્ખન્ધકં

મહાપજાપતિગોતમીવત્થુકથાવણ્ણના

૪૦૨. ભિક્ખુનિક્ખન્ધકે **સક્કેસુ વિહરતી**તિ પઠમગમનેન ગન્ત્વા વિહરતિ. **મહાપજાપતિ ગોતમી**તિ એત્થ **ગોતમી**તિ ગોત્તં. નામકરણદિવસે પનસ્સા લદ્ધસક્કારા બ્રાહ્મણા લક્ખણસમ્પત્તિં દિસ્વા ''સચે અયં ધીતરં લભિસ્સતિ, ચક્કવત્તિરઞ્ઞો મહેસી ભવિસ્સતિ. સચે પુત્તં લભિસ્સતિ, ચક્કવત્તિરાજા ભવિસ્સતીતિ ઉભયથાપિ મહતીયેવસ્સા પજા ભવિસ્સતી''તિ બ્યાકરિંસુ, તસ્મા પુત્તપજાય ચેવ ધીતુપજાય ચ મહન્તતાય ''મહાપજાપતી''તિ નામં અકંસુ, ઇધ પન ગોત્તેન સદ્ધિં સંસન્દિત્વા ''મહાપજાપતિ ગોતમી''તિ વુત્તં. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી**તિ ભગવા કપિલપુરં ગન્ત્વા પઠમમેવ નન્દં પબ્બાજેસિ, સત્તમે દિવસે રાહુલકુમારં. **ચુમ્બટકકલહે** પન ઉભયનગરવાસિકેસુ યુદ્ધત્થાય નિક્ખન્તેસુ સત્થા ગન્ત્વા તે રાજાનો સઞ્ઞાપેત્વા **અત્તદણ્ડસુત્તં** (સુ॰ નિ॰ ૯૪૧ આદયો) કથેસિ. રાજાનો પસીદિત્વા અડ્ઢતેય્યસતે અડ્ઢતેય્યસતે દારકે અદંસુ. તાનિ પઞ્ચ કુમારસતાનિ સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિંસુ. અથ નેસં પજાપતિયો સાસનં પેસેત્વા અનભિરતિં ઉપ્પાદયિંસુ. સત્થા તેસં અનભિરતિયા ઉપ્પન્નભાવં ઞત્વા તે પઞ્ચસતે દહરભિક્ખૂ કુણાલદહં નેત્વા અત્તનો કુણાલકાલે નિસિન્નપુબ્બે પાસાણતલે નિસીદિત્વા **કુણાલજાતક**કથાય (જા॰ ૨.૨૧.કુણાલજાતક) તેસં અનભિરતિં વિનોદેત્વા સબ્બેપિ તે સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાપેસિ, પુન મહાવનં આનેત્વા અરહત્તફલે. તેસં ચિત્તજાનનત્થં પુનપિ પજાપતિયો સાસનં પહિણિંસુ. તે ''અભબ્બા મયં ઘરાવાસસ્સા''તિ પટિસાસનં પહિણિંસુ. તા ''ન દાનિ અમ્હાકં પરઘરં ગન્તું યુત્તં, મહાપજાપતિયા સન્તિકં ગન્ત્વા પબ્બજ્જં અનુજાનાપેત્વા પબ્બજિસ્સામા''તિ પઞ્ચસતાપિ મહાપજાપતિં ઉપસઙ્કમિત્વા ''અય્યે, અમ્હાકં પબ્બજ્જં અનુજાનાપેથા''તિ આહંસુ. મહાપજાપતિ ચ તા ઇત્થિયો ગહેત્વા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ, સેતચ્છત્તસ્સ હેટ્ઠા રઞ્ઞો પરિનિબ્બુતકાલે ઉપસઙ્કમીતિપિ વદન્તિયેવ. **પક્કામી**તિ પુન કપિલપુરમેવ પાવિસિ.

યથાભિરન્તં વિહરિત્વાતિ બોધનેય્યસત્તાનં ઉપનિસ્સયં ઓલોકેન્તો યથાજ્ઝાસયેન વિહરિત્વા. **ચારિકં પક્કામી**તિ મહાજનસઙ્ગહં કરોન્તો ઉત્તમાય બુદ્ધસિરિયા અનોપમેન બુદ્ધવિલાસેન અતુરિતચારિકં પક્કામિ. **સમ્બહુલાહિ સાકિયાનીહિ સદ્ધિ**ન્તિ અન્તોનિવેસનસ્મિંયેવ દસબલં ઉદ્દિસ્સ પબ્બજ્જાવેસં ગહેત્વા તાપિ પઞ્ચસતા સાકિયાનિયો પબ્બજ્જાવેસંયેવ ગાહાપેત્વા સબ્બાહિપિ તાહિ સમ્બહુલાહિ સાકિયાનીહિ સદ્ધિં. **પક્કામી**તિ ગમનં અભિનીહરિ. ગમનાભિનીહરણકાલે પનસ્સા ''સુકુમારા રાજિત્થિયો પદસા ગન્તું ન સક્ખિસ્સન્તી''તિ સાકિયકોલિયરાજાનો સુવણ્ણસિવિકાયો ઉપટ્ઠાપયિંસુ, તા પન ''યાને આરુય્હ ગચ્છન્તીહિ સત્થરિ અગારવો કતો હોતી''તિ એકપણ્ણાસયોજનિકં મગ્ગં પદસાવ પટિપજ્જિંસુ. રાજાનોપિ પુરતો ચ પચ્છતો ચ આરક્ખં સંવિદહાપેત્વા તણ્ડુલસપ્પિતેલાદીનં સકટાનિ પૂરેત્વા ''ગતગતટ્ઠાને આહારં પટિયાદેથા''તિ પુરિસે પેસયિંસુ. **સૂનેહિ પાદેહી**તિ તાસઞ્હિ સુખુમાલત્તા પાદેસુ એકો ફોટો ઉટ્ઠેતિ, એકો ભિજ્જતિ, ઉભો પાદા કટકટ્ઠિસમ્પરિકિણ્ણા વિય હુત્વા ઉદ્ધુમાતા. તેન વુત્તં ''સૂનેહિ પાદેહી''તિ. **બહિદ્વારકોટ્ઠકે**તિ દ્વારકોટ્ઠકસ્સ બહિ. કસ્મા પનેવં ઠિતાતિ? એવં કિરસ્સા અહોસિ ''અહં તથાગતેન અનુઞ્ઞાતા સયમેવ પબ્બજ્જાવેસં અગ્ગહેસિં, એવં ગહિતભાવો ચ પન મે સકલજમ્બુદીપે પાકટો જાતો, સચે સત્થા પબ્બજ્જં અનુજાનિસ્સતિ, ઇચ્ચેતં કુસલં. સચે નાનુજાનિસ્સતિ, મહતી ગરહા ભવિસ્સતી''તિ વિહારં પવિસિતું અસક્કોન્તી રોદમાના અટ્ઠાસિ. **કિં નુ ત્વં ગોતમી**તિ કિં નુ રાજકુલાનં વિપત્તિ ઉપ્પન્ના, કેન નુ ત્વં કારણેન એવં વિવણ્ણભાવં પત્તા સૂનેહિ પાદેહિ...પે॰... ઠિતાતિ.

અઞ્ઞેનપિ પરિયાયેનાતિ અઞ્ઞેનપિ કારણેન. **આપાદિકા**તિ સંવડ્ઢિકા, તુમ્હાકં હત્થપાદેસુ હત્થપાદકિચ્ચં અસાધેન્તેસુ હત્થે ચ પાદે ચ વડ્ઢેત્વા પટિજગ્ગિકાતિ અત્થો. **પોસિકા**તિ દિવસસ્સ દ્વે તયો વારે નહાપેત્વા ભોજેત્વા પાયેત્વા તુમ્હે પોસેસિ. **થઞ્ઞં પાયેસી**તિ નન્દકુમારો કિર બોધિસત્તતો કતિપાહેનેવ દહરતરો. તસ્મિં જાતે મહાપજાપતિ અત્તનો પુત્તં ધાતીનં દત્વા સયં બોધિસત્તસ્સ ધાતિકિચ્ચં સાધયમાના અત્તનો થઞ્ઞં પાયેસિ. તં સન્ધાય થેરો એવમાહ. **સાધુ ભન્તે**તિ ''બહુકારા''તિઆદીહિ તસ્સા ગુણં કથેત્વા પુન પબ્બજ્જં યાચન્તો એવમાહ.

મહાપજાપતિગોતમીવત્થુકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠગરુધમ્મકથાવણ્ણના

૪૦૩. સત્થાપિ ''ઇત્થિયો નામ પરિત્તસદ્ધા, એકાયાચિતમત્તેયેવ પબ્બજ્જાય અનુઞ્ઞાતાય ન મમ સાસનં ગરું કત્વા ગણ્હિસ્સન્તી''તિ તિક્ખત્તું પટિક્ખિપિત્વા ઇદાનિ ગરું કત્વા ગાહાપેતુકામતાય **''સચે, આનન્દ, મહાપજાપતિ ગોતમી અટ્ઠ ગરુધમ્મે પટિગ્ગણ્હાતિ, સાવસ્સા હોતુ ઉપસમ્પદા**''તિઆદિમાહ. તત્થ **સાવસ્સા**તિ સા એવ અસ્સા પબ્બજ્જાપિ ઉપસમ્પદાપિ હોતુ.

તદહુપસમ્પન્નસ્સાતિ તં દિવસમ્પિ ઉપસમ્પન્નસ્સ. **અભિવાદનં પચ્ચુટ્ઠાનં અઞ્જલિકમ્મં સામીચિકમ્મં કાતબ્બન્તિ** માનાતિમાનં અકત્વા પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન અભિવાદનં, આસના ઉટ્ઠાય પચ્ચુગ્ગમનવસેન પચ્ચુટ્ઠાનં, દસનખે સમોધાનેત્વા અઞ્જલિકમ્મં, આસનપઞ્ઞાપનબીજનાદિકં અનુચ્છવિકકમ્મસઙ્ખાતં સામીચિકમ્મઞ્ચ કત્તબ્બં. **અભિક્ખુકે આવાસે**તિ યત્થ વસન્તિયા અનન્તરાયેન ઓવાદત્થાય ઉપસઙ્કમનારહે ઠાને ઓવાદદાયકો આચરિયો નત્થિ, અયં અભિક્ખુકો આવાસો નામ, એવરૂપે આવાસે વસ્સં ન ઉપગન્તબ્બં. **અન્વદ્ધમાસ**ન્તિ અનુપોસથિકં. **ઓવાદૂપસઙ્કમન**ન્તિ ઓવાદત્થાય ઉપસઙ્કમનં. **દિટ્ઠેના**તિ ચક્ખુના દિટ્ઠેન. **સુતેના**તિ સોતેન સુતેન. **પરિસઙ્કાયા**તિ દિટ્ઠસુતવસેન પરિસઙ્કિતેન. **ગરુધમ્મ**ન્તિ ગરુકં સઙ્ઘાદિસેસાપત્તિં. **પક્ખમાનત્ત**ન્તિ અનૂનાનિ પન્નરસ દિવસાનિ માનત્તં. **છસુ ધમ્મેસૂ**તિ વિકાલભોજનચ્છટ્ઠેસુ સિક્ખાપદેસુ. **સિક્ખિતસિક્ખાયા**તિ એકસિક્ખમ્પિ અખણ્ડં કત્વા પૂરિતસિક્ખાય.

ન અક્કોસિતબ્બો ન પરિભાસિતબ્બોતિ દસન્નં અક્કોસવત્થૂનં અઞ્ઞતરેન અક્કોસવત્થુના ન અક્કોસિતબ્બો, ભયુપદંસનાય કાયચિ પરિભાસાય ન પરિભાસિતબ્બો. **ઓવટો ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂસુ વચનપથો**તિ ઓવાદાનુસાસનિધમ્મકથાસઙ્ખાતો વચનપથો ભિક્ખુનીનં ભિક્ખૂસુ ઓવટો પિહિતો, ન ભિક્ખુનિયા કોચિ ભિક્ખુ ઓવદિતબ્બો વા અનુસાસિતબ્બો વા, ''ભન્તે પોરાણકત્થેરા ઇદઞ્ચિદઞ્ચ વત્તં પૂરયિંસૂ''તિ એવં પન પવેણિવસેન કથેતું વટ્ટતિ. **અનોવટો ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીસૂ**તિ ભિક્ખૂનં પન ભિક્ખુનીસુ વચનપથો અનિવારિતો, યથારુચિયા ઓવદન્તુ અનુસાસન્તુ ધમ્મકથં કથેન્તૂતિ અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેસા ગરુધમ્મકથા મહાવિભઙ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા.

ઇમે પન અટ્ઠ ગરુધમ્મે સત્થુ સન્તિકે ઉગ્ગહેત્વા થેરેન અત્તનો આરોચિયમાને સુત્વા મહાપજાપતિયા તાવમહન્તં દોમનસ્સં ખણેન પટિપ્પસ્સમ્ભિ. અનોતત્તદહતો આહટેન સીતુદકસ્સ ઘટસતેન મત્થકે પરિસિત્તા વિય વિગતપરિળાહા અત્તમના હુત્વા ગરુધમ્મપટિગ્ગહણેન ઉપ્પન્નપીતિપામોજ્જં આવિ કરોન્તી **''સેય્યથાપિ, ભન્તે**''તિઆદિકં ઉદાનં ઉદાનેસિ. તત્થ **દહરો**તિ તરુણો. **યુવા**તિ યોબ્બઞ્ઞભાવે ઠિતો. **મણ્ડનકજાતિકો**તિ અલઙ્કારસભાવો. તત્થ કોચિ તરુણોપિ યુવા ન હોતિ યથા અતિતરુણો. કોચિ યુવાપિ મણ્ડનકજાતિકો ન હોતિ

યથા ઉપસન્તસભાવો આલસિયબ્યસનાદીહિ વા અભિભૂતો, ઇધ પન દહરો ચેવ યુવા ચ મણ્ડનકજાતિકો ચ અધિપ્પેતો, તસ્મા એવમાહ. ઉપ્પલાદીનિ લોકસમ્મતત્તા વુત્તાનિ. ઇતો પરં યં યં વત્તબ્બં, તં તં અટ્ઠકથાયં દસ્સિતમેવ.

તત્થ **માતુગામસ્સ પબ્બજિતત્તા**તિ ઇદં પઞ્ચવસ્સસતતો ઉદ્ધં અટ્ઠત્વા પઞ્ચસુયેવ વસ્સસતેસુ સદ્ધમ્મટ્ઠિતિયા કારણનિદસ્સનં. **પટિસમ્ભિદાપભેદપ્પત્તખીણાસવવસેનેવ વુત્ત**ન્તિ એત્થ ''પટિસમ્ભિદાપત્તખીણાસવગ્ગહણેન ઝાનાનિપિ ગહિતાનેવ હોન્તિ. ન હિ નિજ્ઝાનકાનં સબ્બપ્પકારસમ્પત્તિ ઇજ્ઝતી''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **સુક્ખવિપસ્સકખીણાસવવસેન વસ્સસહસ્સ**ન્તિઆદિના ચ યં વુત્તં. તં ખન્ધકભાણકાનં મતેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. **દીઘનિકાયટ્ઠકથાયં** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૬૧) પન એવં વુત્તં –

> ''પટિસમ્ભિદાપત્તેહિ વસ્સસહસ્સં અટ્ઠાસિ, છળભિઞ્ઞેહિ વસ્સસહસ્સં, તેવિજ્જેહિ વસ્સસહસ્સં, સુક્ખવિપસ્સકેહિ વસ્સસહસ્સં, પાતિમોક્ખેન વસ્સસહસ્સં અટ્ઠાસી''તિ.

અઙ્ગુત્તરનિકાયટ્ઠકથાયમ્પિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૩૦) –

> ''બુદ્ધાનઞ્હિ પરિનિબ્બાનતો વસ્સસહસ્સમેવ પટિસમ્ભિદા નિબ્બત્તેતું સક્કોન્તિ, તતો પરં છ અભિઞ્ઞા, તતો તાપિ નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તા તિસ્સો વિજ્જા નિબ્બત્તેન્તિ, ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે તાપિ નિબ્બત્તેતું અસક્કોન્તા સુક્ખવિપસ્સકા હોન્તિ. એતેનેવ ઉપાયેન અનાગામિનો સકદાગામિનો સોતાપન્ના''તિ –

વુત્તં.

સંયુત્તનિકાયટ્ઠકથાયં પન (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૩.૧૫૬) –

> ''પઠમબોધિયઞ્હિ ભિક્ખૂ પટિસમ્ભિદાપત્તા અહેસું. અથ કાલે ગચ્છન્તે પટિસમ્ભિદા પાપુણિતું ન સક્ખિંસુ, છળભિઞ્ઞા અહેસું, તતો છ અભિઞ્ઞા પત્તું અસક્કોન્તા તિસ્સો વિજ્જા પાપુણિંસુ. ઇદાનિ કાલે ગચ્છન્તે તિસ્સો વિજ્જા પાપુણિતું અસક્કોન્તા આસવક્ખયમત્તં પાપુણિસ્સન્તિ, તમ્પિ અસક્કોન્તા અનાગામિફલં, તમ્પિ અસક્કોન્તા સકદાગામિફલં, તમ્પિ અસક્કોન્તા સોતાપત્તિફલં, ગચ્છન્તે કાલે સોતાપત્તિફલમ્પિ પત્તું ન સક્ખિસ્સન્તી''તિ –

વુત્તં.

યસ્મા ચેતં સબ્બં અઞ્ઞમઞ્ઞપટિવિરુદ્ધં, તસ્મા તેસં તેસં ભાણકાનં મતમેવ આચરિયેન તત્થ તત્થ દસ્સિતન્તિ ગહેતબ્બં. અઞ્ઞથા હિ આચરિયસ્સેવ પુબ્બાપરવિરોધપ્પસઙ્ગો સિયાતિ.

તાનિયેવાતિ તાનિયેવ પઞ્ચ વસ્સસહસ્સાનિ. પરિયત્તિમૂલકં સાસનન્તિ આહ **''ન હિ પરિયત્તિયા અસતિ પટિવેધો અત્થી''**તિઆદિ. પરિયત્તિયા હિ અન્તરહિતાય પટિપત્તિ અન્તરધાયતિ, પટિપત્તિયા અન્તરહિતાય અધિગમો અન્તરધાયતિ. કિંકારણા? અયઞ્હિ પરિયત્તિ પટિપત્તિયા પચ્ચયો હોતિ, પટિપત્તિ અધિગમસ્સ, ઇતિ પટિપત્તિતોપિ પરિયત્તિયેવ પમાણં. તત્થ પટિવેધો ચ પટિપત્તિ ચ હોતિપિ ન હોતિપિ. એકસ્મિઞ્હિ કાલે

પટિવેધકરા ભિક્ખૂ બહૂ હોન્તિ, ‘‘એસ ભિક્ખુ પુથુજ્જનો’’તિ અઙ્ગુલિં પસારેત્વા દસ્સેતબ્બો હોતિ, ઇમસ્મિંયેવ દીપે એકવારં પુથુજ્જનભિક્ખુ નામ નાહોસિ. પટિપત્તિપૂરકાપિ કદાચિ બહૂ હોન્તિ, કદાચિ અપ્પા, ઇતિ પટિવેધો ચ પટિપત્તિ ચ હોતિપિ ન હોતિપિ. સાસનટ્ઠિતિયા પન પરિયત્તિયેવ પમાણં. પણ્ડિતો હિ તેપિટકં સુત્વા દ્વેપિ પૂરેતિ. યથા અમ્હાકં બોધિસત્તો આળારસ્સ સન્તિકે પઞ્ચાભિઞ્ઞા સત્ત ચ સમાપત્તિયો નિબ્બત્તેત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિયા પરિકમ્મં પુચ્છિ, સો ‘‘ન જાનામી’’તિ આહ, તતો ઉદકસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા અધિગતવિસેસં સંસન્દિત્વા નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસ્સ પરિકમ્મં પુચ્છિ, સો આચિક્ખિ, તસ્સ વચનસમનન્તરમેવ મહાસત્તો તં સમ્પાદેસિ, એવમેવ પઞ્ઞવા ભિક્ખુ પરિયત્તિં સુત્વા દ્વેપિ પૂરેતિ, તસ્મા પરિયત્તિયા ઠિતાય સાસનં ઠિતં હોતિ. યથાપિ મહતો તળાકસ્સ પાળિયા થિરાય ઉદકં ન ઠસ્સતીતિ ન વત્તબ્બં, ઉદકે સતિ પદુમાદીનિ પુપ્ફાનિ ન પુપ્ફિસ્સન્તીતિ ન વત્તબ્બં, એવમેવ મહાતળાકસ્સ થિરપાળિસદિસે તેપિટકે બુદ્ધવચને સતિ મહાતળાકે ઉદકસદિસા પટિપત્તિપૂરકા કુલપુત્તા નત્થીતિ ન વત્તબ્બં, તેસુ સતિ મહાતળાકે પદુમાદીનિ પુપ્ફાનિ વિય સોતાપન્નાદયો અરિયપુગ્ગલા નત્થીતિ ન વત્તબ્બં. એવં એકન્તતો પરિયત્તિયેવ પમાણં.

પરિયત્તિયા અન્તરહિતાયાતિ એત્થ **પરિયત્તી**તિ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧.૧૩૦) તેપિટકં બુદ્ધવચનં સાટ્ઠકથા પાળિ. યાવ સા તિટ્ઠતિ, તાવ પરિયત્તિ પરિપુણ્ણા નામ હોતિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે કલિયુગરાજાનો અધમ્મિકા હોન્તિ, તેસુ અધમ્મિકેસુ તેસમ્પિ અમચ્ચાદયો અધમ્મિકા હોન્તિ, તતો રટ્ઠજનપદવાસિનોતિ તેસં અધમ્મિકતાય ન દેવો સમ્મા વસ્સતિ, તતો સસ્સાનિ ન સમ્પજ્જન્તિ, તેસુ અસમ્પજ્જન્તેસુ પચ્ચયદાયકા ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પચ્ચયે દાતું ન સક્કોન્તિ, ભિક્ખૂ પચ્ચયેહિ કિલમન્તા અન્તેવાસિકે સઙ્ગહેતું ન સક્કોન્તિ. ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે કાલે પરિયત્તિ પરિહાયતિ, અત્થવસેન ધારેતું ન સક્કોન્તિ, પાળિવસેનેવ ધારેન્તિ. તતો કાલે ગચ્છન્તે પાળિમ્પિ સકલં ધારેતું ન સક્કોન્તિ, પઠમં અભિધમ્મપિટકં પરિહાયતિ, પરિહાયમાનં મત્થકતો પટ્ઠાય પરિહાયતિ. પઠમમેવ હિ મહાપકરણં પરિહાયતિ, તસ્મિં પરિહીને યમકં, કથાવત્થુ, પુગ્ગલપઞ્ઞત્તિ, ધાતુકથા, વિભઙ્ગો, ધમ્મસઙ્ગહોતિ.

એવં અભિધમ્મપિટકે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય સુત્તન્તપિટકં પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ અઙ્ગુત્તરનિકાયો પરિહાયતિ, તસ્મિમ્પિ પઠમં એકાદસકનિપાતો...પે॰... તતો એકકનિપાતોતિ. એવં અઙ્ગુત્તરનિકાયે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય સંયુત્તનિકાયો પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ મહાવગ્ગો પરિહાયતિ, તતો સળાયતનવગ્ગો, ખન્ધકવગ્ગો, નિદાનવગ્ગો, સગાથાવગ્ગોતિ. એવં સંયુત્તનિકાયે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય મજ્ઝિમનિકાયો પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ ઉપરિપણ્ણાસકો પરિહાયતિ, તતો મજ્ઝિમપણ્ણાસકો, તતો મૂલપણ્ણાસકોતિ. એવં મજ્ઝિમનિકાયે પરિહીને મત્થકતો પટ્ઠાય દીઘનિકાયો પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ પાથિકવગ્ગો પરિહાયતિ, તતો મહાવગ્ગો, તતો સીલક્ખન્ધવગ્ગોતિ. એવં દીઘનિકાયે પરિહીને સુત્તન્તપિટકં પરિહીનં નામ હોતિ. વિનયપિટકેન સદ્ધિં જાતકમેવ ધારેન્તિ. વિનયપિટકઞ્હિ લજ્જિનો ધારેન્તિ, લાભકામા પન ‘‘સુત્તન્તે કથિતેપિ સલ્લક્ખેન્તા નત્થી’’તિ જાતકમેવ ધારેન્તિ. ગચ્છન્તે કાલે જાતકમ્પિ ધારેતું ન સક્કોન્તિ. અથ નેસં પઠમં વેસ્સન્તરજાતકં પરિહાયતિ, તતો પટિલોમક્કમેન પુણ્ણકજાતકં, મહાનારદજાતકન્તિ પરિયોસાને અપણ્ણકજાતકં પરિહાયતિ, વિનયપિટકમેવ ધારેન્તિ.

ગચ્છન્તે કાલે તમ્પિ મત્થકતો પટ્ઠાય પરિહાયતિ. પઠમઞ્હિ પરિવારો પરિહાયતિ, તતો ખન્ધકો, ભિક્ખુનીવિભઙ્ગો, મહાવિભઙ્ગોતિ અનુક્કમેન ઉપોસથક્ખન્ધકમત્તમેવ ધારેન્તિ. તદાપિ પરિયત્તિ અનન્તરહિતાવ હોતિ. યાવ પન મનુસ્સેસુ ચતુપ્પદિકગાથાપિ પવત્તતિ, તાવ પરિયત્તિ અનન્તરહિતાવ હોતિ. યદા સદ્ધો પસન્નો

રાજા હત્થિક્ખન્ધે સુવણ્ણચઙ્કોટકમ્હિ સહસ્સત્થવિકં ઠપાપેત્વા ''બુદ્ધેહિ કથિતં ચતુપ્પદિકં ગાથં જાનન્તો ઇમં સહસ્સં ગણ્હતૂ''તિ નગરે ભેરિં ચરાપેત્વા ગણ્હનકં અલભિત્વા ''એકવારં ચરાપિતે નામં સુણન્તાપિ હોન્તિ અસુણન્તાપી''તિ યાવતતિયં ચરાપેત્વા ગણ્હનકં અલભિત્વા રાજપુરિસા સહસ્સત્થવિકં પુન રાજકુલં પવેસેન્તિ, તદા પરિયત્તિ અન્તરહિતા નામ હોતિ.

ચિરં પવત્તિસ્સતીતિ પરિયત્તિયા અન્તરહિતાયપિ લિઙ્ગમત્તં અદ્ધાનં પવત્તિસ્સતિ. કથં? ગચ્છન્તે ગચ્છન્તે હિ કાલે ચીવરગ્ગહણં પત્તગ્ગહણં સમિઞ્જનપસારણં આલોકિતવિલોકિતં ન પાસાદિકં હોતિ, નિગણ્ઠસમણા વિય અલાબુપત્તં ભિક્ખૂ પત્તં અગ્ગબાહાય પરિક્ખિપિત્વા આદાય વિચરન્તિ, એત્તાવતાપિ લિઙ્ગં અનન્તરહિતમેવ હોતિ. ગચ્છન્તે પન કાલે અગ્ગબાહતો ઓતારેત્વા હત્થેન વા સિક્કાય વા ઓલમ્બેત્વા વિચરન્તિ, ચીવરમ્પિ રજનસારુપ્પં અકત્વા ઓટ્ઠટ્ઠિવણ્ણં કત્વા રજન્તિ. ગચ્છન્તે કાલે રજનમ્પિ ન હોતિ, દસચ્છિન્દનં ઓવટ્ટિકાવિજ્ઝનં કપ્પમત્તઞ્ચ કત્વા વળઞ્જન્તિ, પુન ઓવટ્ટિકં વિજ્ઝિત્વા કપ્પં ન કરોન્તિ. તતો ઉભયમ્પિ અકત્વા દસા છેત્વા પરિબ્બાજકા વિય ચરન્તિ. ગચ્છન્તે કાલે ''કો ઇમિના અમ્હાકં અત્થો''તિ ખુદ્દકં કાસાવખણ્ડં હત્થે વા ગીવાયં વા બન્ધન્તિ, કેસેસુ વા અલ્લીયાપેન્તિ, દારભરણં કરોન્તા કસિત્વા વપિત્વા જીવિકં કપ્પેત્વા વિચરન્તિ, તદા દક્ખિણં દેન્તો જનો સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ એતેસમ્પિ દેતિ. ઇદં સન્ધાય ભગવતા વુત્તં ''ભવિસ્સન્તિ ખો પનાનન્દ, અનાગતમદ્ધાનં ગોત્રભુનો કાસાવકણ્ઠા દુસ્સીલા પાપધમ્મા, તેસુ દુસ્સીલેસુ સઙ્ઘં ઉદ્દિસ્સ દાનં દસ્સન્તિ, તદાપાહં, આનન્દ, સઙ્ઘગતં દક્ખિણં અસઙ્ખ્યેય્યં અપ્પમેય્યં વદામી''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૮૦). તતો ગચ્છન્તે કાલે નાનાવિધાનિ કમ્માનિ કરોન્તા ''પપઞ્ચો એસ, કિં ઇમિના અમ્હાક''ન્તિ કાસાવખણ્ડં છિન્દિત્વા અરઞ્ઞે ખિપન્તિ, તસ્મિં કાલે લિઙ્ગં અન્તરહિતં નામ હોતિ. કસ્સપદસબલસ્સ કિર કાલતો પટ્ઠાય યોનકાનં સેતવત્થાનિ પારુપિત્વા ચરણચારિત્તં જાતં. એવં પરિયત્તિયા અન્તરહિતાયપિ લિઙ્ગમત્તં ચિરં પવત્તિસ્સતીતિ વેદિતબ્બં.

અટ્ઠગરુધમ્મકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુનીઉપસમ્પન્નાનુજાનનકથાવણ્ણના

૪૦૪-૪૦૫. **યદગ્ગેના**તિ યં દિવસં આદિં કત્વા. **તદેવા**તિ તસ્મિઞ્ઞેવ દિવસે. **અનુઞ્ઞત્તિયા**તિ અનુઞ્ઞાય. **એકાહં, ભન્તે આનન્દ, ભગવન્તં વરં યાચામી**તિ ''એવમેવ ખો અહં, ભન્તે આનન્દ, ઇમે અટ્ઠ ગરુધમ્મે પટિગ્ગણ્હામિ યાવજીવં અનતિક્કમનીયે''તિ પટિજાનિત્વા ઇદાનિ કસ્મા વરં યાચતીતિ ચે? પરૂપવાદવિવજ્જનત્થં. એવઞ્હિ કેચિ વદેય્યું ''મહાપજાપતિયા પઠમં સમ્પટિચ્છિતત્તા ભિક્ખૂનં ભિક્ખુનીનઞ્ચ યથાવુડ્ઢં અભિવાદનં નાહોસિ, સા ચે વરં યાચેય્ય, ભગવા અનુજાનેય્યા''તિ.

૪૦૬. **સરાગાયા**તિ સરાગભાવાય કામરાગભવરાગપરિબ્રૂહનાય. **સઞ્ઞોગાયા**તિ વટ્ટે સંયોજનત્થાય. **આચયાયા**તિ વટ્ટસ્સ વડ્ઢનત્થાય. **મહિચ્છતાયા**તિ મહિચ્છભાવાય. **અસન્તુટ્ઠિયા**તિ અસન્તુટ્ઠિભાવાય. **સઙ્ગણિકાયા**તિ કિલેસસઙ્ગણગણસઙ્ગણવિહારાય. **કોસજ્જાયા**તિ કુસીતભાવાય. **દુબ્ભરતાયા**તિ દુપ્પોસતાય. **વિરાગાયા**તિ સકલવટ્ટતો વિરજ્જનત્થાય. **વિસઞ્ઞોગાયા**તિ કામરાગાદીહિ વિસંયુજ્જનત્થાય. **અપચયાયા**તિ સબ્બસ્સપિ વટ્ટસ્સ અપચયત્થાય, નિબ્બાનાયાતિ અત્થો. **અપ્પિચ્છતાયા**તિ પચ્ચયપ્પિચ્છતાદિવસેન સબ્બસો ઇચ્છાપગમાય. **સન્તુટ્ઠિયા**તિ દ્વાદસવિધસન્તુટ્ઠિભાવાય. **પવિવેકાયા**તિ પવિવિત્તભાવાય કાયવિવેકાદિતદઙ્ગવિવેકાદિવિવેકસિદ્ધિયા. **વીરિયારમ્ભાયા**તિ કાયિકસ્સ ચેવ ચેતસિકસ્સ ચ વીરિયસ્સ પગ્ગણ્હનત્થાય. **સુભરતાયા**તિ સુખપોસનત્થાય. એવં

યો પરિયત્તિધમ્મો ઉગ્ગહણધારણપરિપુચ્છામનસિકારવસેન યોનિસો પટિપજ્જન્તસ્સ સરાગાદિભાવપરિવજ્જનસ્સ કારણં હુત્વા વિરાગાદિભાવાય સંવત્તતિ, એકંસતો **એસો ધમ્મો, એસો વિનયો** સમ્મદેવ અપાયાદીસુ અપતનવસેન ધારણતો કિલેસાનં વિનયનતો, સત્થુ સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઓવાદાનુસિટ્ઠિભાવતો **એતં સત્થુસાસનન્તિ ધારેય્યાસિ** જાનેય્યાસિ, અવબુજ્ઝેય્યાસીતિ અત્થો. ઇમસ્મિં સુત્તે પઠમવારેન વટ્ટં, દુતિયવારેન વિવટ્ટં કથિતં.

૪૦૯-૪૧૦. **વિમાનેત્વા**તિ અપરજ્ઝિત્વા. **કમ્મપ્પત્તાયોપી**તિ કમ્મારહાપિ. **આપત્તિગામિનિયોપી**તિ આપત્તિઆપન્નાયોપિ. **વુત્તનયેનેવ કારેતબ્બતં આપજ્જન્તી**તિ તથાકરણસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા દુક્કટેન કારેતબ્બતં આપજ્જન્તિ.

૪૧૩-૫. **દ્વે તિસ્સો ભિક્ખુનિયો**તિ દ્વીહિ તીહિ ભિક્ખુનીહિ. **ન આરોચેન્તી**તિ પાતિમોક્ખુદ્દેસકસ્સ ન આરોચેન્તિ. **ન પચ્ચાહરન્તી**તિ ભિક્ખુનીનં ન પચ્ચાહરન્તિ. **વિસેસક**ન્તિ વત્તભઙ્ગં.

૪૨૦. **તેન ચ ભિક્ખુ નિમન્તેતબ્બો**તિ સામીચિદસ્સનમેતં, ન પન અનિમન્તિયા આપત્તિ.

૪૨૫. **તયો નિસ્સયે**તિ સેનાસનનિસ્સયં અપનેત્વા અપરે તયો નિસ્સયે. રુક્ખમૂલસેનાસનઞ્હિ સા ન લભતિ.

૪૨૮. **અનુવાદં પટ્ઠપેન્તી**તિ ઇસ્સરિયં પવત્તેન્તિ.

૪૩૦. **ભિક્ખુદૂતેન ઉપસમ્પાદેન્તી**તિ ભિક્ખુયેવ દૂતો ભિક્ખુદૂતો, તેન ભિક્ખુદૂતેન, ભિક્ખુદૂતં કત્વા ઉપસમ્પાદેન્તીતિ અત્થો.

૪૩૧. **ન સમ્મતી**તિ નપ્પહોતિ. **નવકમ્મ**ન્તિ નવકમ્મં કત્વા ''એત્તકાનિ વસ્સાનિ વસતૂ''તિ અપલોકેત્વા સઙ્ઘિકભૂમિદાનં.

૪૩૨. **સન્નિસિન્નગબ્ભા**તિ પતિટ્ઠિતગબ્ભા.

૪૩૪. **પબ્બજ્જમ્પિ ન લભતી**તિ તિત્થાયતનસઙ્કન્તાય અભબ્બભાવૂપગમનતો ન લભતિ. **ઇદં ઓદિસ્સ અનુઞ્ઞાતં વટ્ટતી**તિ એકતો વા ઉભતો વા અવસ્સવે સતિપિ ઓદિસ્સ અનુઞ્ઞાતત્તા વટ્ટતિ. સેસમેત્થ પાળિતો અટ્ઠકથાતો ચ સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ.

ભિક્ખુનીઉપસમ્પન્નાનુજાનનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ભિક્ખુનિક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકં

સઙ્ગીતિનિદાનકથાવણ્ણના

૪૩૭. પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકે **પાવાય કુસિનારન્તિ** (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૩૧) પાવાનગરે પિણ્ડાય ચરિત્વા કુસિનારં ગમિસ્સામીતિ અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો. **મન્દારવપુપ્ફં ગહેત્વા**તિ મહાચાટિપ્પમાણં પુપ્ફં આગન્તુકદણ્ડકે ઠપેત્વા છત્તં વિય ગહેત્વા. **અદ્દસં ખો**તિ આગચ્છન્તં દૂરતોવ અદ્દસં. દિસ્વા ચ પન ''પુચ્છિસ્સામિ નં ભગવતો પવત્તિ''ન્તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેત્વા ''સચે ખો પન નિસિન્નકોવ પુચ્છિસ્સામિ, સત્થરિ અગારવો કતો ભવિસ્સતી''તિ ઉટ્ઠહિત્વા ઠિતટ્ઠાનતો અપક્કમ્મ છદ્દન્તો નાગરાજા મણિચમ્મં વિય દસબલદત્તિયં મેઘવણ્ણપંસુકૂલચીવરં પારુપિત્વા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં સિરસ્મિં પતિટ્ઠાપેત્વા સત્થરિ કતેન ગારવેન આજીવકસ્સ અભિમુખો હુત્વા ''અપાવુસો અમ્હાકં સત્થારં જાનાસી''તિ આહ. કિં પન સત્થુ પરિનિબ્બાનં જાનન્તો પુચ્છિ અજાનન્તોતિ? આવજ્જનપ્પટિબદ્ધં ખીણાસવાનં જાનનં. અનાવજ્જિતત્તા પનેસ અજાનન્તો પુચ્છીતિ એકે. થેરો સમાપત્તિબહુલો રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનલેણમણ્ડપાદીસુ નિચ્ચં સમાપત્તિફલેનેવ યાપેતિ. કુલસન્તકમ્પિ ગામં પવિસિત્વા દ્વારે સમાપજ્જિત્વા સમાપત્તિતો વુટ્ઠિતોવ ભિક્ખં ગણ્હાતિ. થેરો કિર ''ઇમિના મે પચ્છિમેન અત્તભાવેન મહાજનાનુગ્ગહં કરિસ્સામિ, યે મય્હં ભિક્ખં વા દેન્તિ, ગન્ધમાલાદીહિ વા સક્કારં કરોન્તિ, તેસં તં મહપ્ફલં હોતૂ''તિ એવં કરોતિ. તસ્મા સમાપત્તિબહુલતાય ન જાનિ. ઇતિ અજાનન્તોવ પુચ્છીતિ વદન્તિ, તં ન ગહેતબ્બં. ન હેત્થ અજાનનકારણં અત્થિ. અભિલક્ખિતં સત્થુ પરિનિબ્બાનં અહોસિ દસસહસ્સિલોકધાતુકમ્પનાદીહિ નિમિત્તેહિ. થેરસ્સ પન પરિસાય કેહિચિ ભિક્ખૂહિ ભગવા દિટ્ઠપુબ્બો, કેહિચિ ન દિટ્ઠપુબ્બો. તત્થ યેહિ દિટ્ઠપુબ્બો, તેપિ પસ્સિતુકામાવ. યેહિપિ અદિટ્ઠપુબ્બો, તેપિ પસ્સિતુકામાવ. તત્થ યેહિ ન દિટ્ઠપુબ્બો, તે અભિદસ્સનકામતાય ગન્ત્વા ''કુહિં ભગવા''તિ પુચ્છન્તા ''પરિનિબ્બુતો''તિ સુત્વા સન્ધારેતું ન સક્ખિસ્સન્તિ. ચીવરં છડ્ડેત્વા એકવત્થા વા દુન્નિવત્થા વા ઉરાનિ પટિપિસન્તા પરોદિસ્સન્તિ. તત્થ મનુસ્સા ''મહાકસ્સપેન સદ્ધિં આગતપંસુકૂલિકા સયમ્પિ ઇત્થિયો વિય પરોદન્તિ, તે કિં અમ્હે સમસ્સાસેન્તી''તિ મય્હં દોસં દસ્સન્તિ. ઇદં પન સુઞ્ઞં મહારઞ્ઞં, ઇધ યથા તથા રોદન્તેસુ દોસો નત્થિ. પુરિમતરં સુત્વા નામ સોકોપિ તનુકો હોતીતિ ભિક્ખૂનં સતુપ્પાદલાભત્થં જાનન્તોવ પુચ્છિ.

અજ્જ સત્તાહપરિનિબ્બુતોતિ અજ્જ દિવસતો પટિલોમતો સત્તમે અહનિ પરિનિબ્બુતો. **તતો મે ઇદન્તિ** તતો સમણસ્સ ગોતમસ્સ પરિનિબ્બુતટ્ઠાનતો. **અવીતરાગા**તિ પુથુજ્જના ચેવ સોતાપન્નસકદાગામિનો ચ. તેસઞ્હિ દોમનસ્સં અપ્પહીનં, તસ્મા તેપિ બાહા પગ્ગય્હ કન્દન્તિ, ઉભો હત્થે સીસે ઠપેત્વા રોદન્તિ. **છિન્નપાતં પપતન્તી**તિ છિન્નાનં પાતો વિય છિન્નપાતો, તં છિન્નપાતં, ભાવનપુંસકનિદ્દેસોયં, મજ્ઝે છિન્ના વિય હુત્વા યતો વા તતો વા પતન્તીતિ અત્થો. **આવટ્ટન્તી**તિ અભિમુખભાવેન વટ્ટન્તિ. યત્થ પતિતા, તતો કતિપયરતનટ્ઠાનં વટ્ટનવસેનેવ ગન્ત્વા પુન યથાપતિતમેવ ઠાનં વટ્ટનવસેન આગચ્છન્તિ. **વિવટ્ટન્તી**તિ યત્થ પતિતા, તતો નિવટ્ટન્તિ, પતિતટ્ઠાનતો પરભાગં વટ્ટમાના ગચ્છન્તીતિ અત્થો. અપિચ પુરતો વટ્ટનં **આવટ્ટનં**, પસ્સતો પચ્છતો ચ વટ્ટનં **વિવટ્ટનં**. તસ્મા દ્વે પાદે પસારેત્વા સકિં પુરતો સકિં પચ્છતો સકિં વામતો સકિં દક્ખિણતો સમ્પરિવટ્ટમાનાપિ આવટ્ટન્તિ વિવટ્ટન્તીતિ વુચ્ચન્તિ. **વીતરાગા**તિ પહીનદોમનસ્સા ઇટ્ઠાનિટ્ઠેસુ નિબ્બિકારતાય સિલાથમ્ભસદિસા અનાગામિખીણાસવા. કામઞ્હિ દોમનસ્સે અસતિપિ એકચ્ચો રાગો હોતિયેવ, રાગે પન અસતિ દોમનસ્સસ્સ અસમ્ભવોયેવ. તદેકટ્ઠભાવતો હિ રાગપ્પહાનેન પહીનદોમનસ્સા વુત્તા, ન ખીણાસવા એવ.

સબ્બેહેવ પિયેહીતિઆદીસુ પિયાયિતબ્બતો **પિયેહિ** મનવડ્ઢનતો **મનાપેહિ** માતાપિતાભાતાભગિનીઆદિકેહિ. **નાનાભાવો**તિ જાતિયા નાનાભાવો, જાતિઅનુરૂપગમનેન વિસું ભાવો, અસમ્બદ્ધભાવોતિ અત્થો. **વિનાભાવો**તિ મરણેન વિનાભાવો, ચુતિયા તેનત્તભાવેન અપુનપવત્તનતો વિપ્પયોગોતિ અત્થો. **અઞ્ઞથાભાવો**તિ ભવેન અઞ્ઞથાભાવો, ભવન્તરગ્ગહણેન ''કામાવચરસત્તો રૂપાવચરો હોતી''તિઆદિના તત્થાપિ ''મનુસ્સો દેવો હોતી''તિઆદિના ચ પુરિમાકારતો અઞ્ઞાકારતાતિ અત્થો. **તન્તિ** તસ્મા. **કુતેત્થ લબ્ભા**તિ કુતો કુહિં કસ્મિં નામ ઠાને એત્થ એતસ્મિં ખન્ધપ્પવત્તે યં તં જાતં…પે॰… મા પલુજ્જીતિ લદ્ધું સક્કા, ન સક્કા એવ તાદિસસ્સ કારણસ્સ અભાવતો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યસ્મા સબ્બેહેવ પિયેહિ મનાપેહિ નાનાભાવો, તસ્મા દસ પારમિયો પૂરેત્વાપિ સમ્બોધિં પત્વાપિ ધમ્મચક્કં પવત્તેત્વાપિ યમકપાટિહારિયં દસ્સેત્વાપિ દેવોરોહણં કત્વાપિ યં તં જાતં ભૂતં સઙ્ખતં પલોકધમ્મં, તઞ્ચ તથાગતસ્સપિ સરીરં મા પલુજ્જીતિ નેતં ઠાનં વિજ્જતિ, રોદન્તેનપિ કન્દન્તેનપિ ન સક્કા તં કારણં લદ્ધુન્તિ.

તેન ખો પનાવુસો, સમયેન સુભદ્દો નામ વુડ્ઢપબ્બજિતોતિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં **નિદાનવણ્ણનાયં** (સારત્થ॰ ટી॰ ૧.પઠમમહાસઙ્ગીતિકથા) વુત્તનયમેવ.

સઙ્ગીતિનિદાનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ખુદ્દાનુખુદ્દકસિક્ખાપદકથાવણ્ણના

૪૪૧. **સમૂહનેય્યા**તિ આકઙ્ખમાનો સમૂહનતુ, યદિ ઇચ્છતિ, સમૂહનેય્યાતિ અત્થો. કસ્મા પન ''સમૂહનથા''તિ એકંસેનેવ અવત્વા ''આકઙ્ખમાનો સમૂહનેય્યા''તિ વિકપ્પવચનેનેવ ભગવા ઠપેસીતિ? મહાકસ્સપસ્સ ઞાણબલસ્સ દિટ્ઠત્તા. પસ્સતિ હિ ભગવા ''સમૂહનથાતિ વુત્તેપિ સઙ્ગીતિકાલે કસ્સપો ન સમૂહનિસ્સતી''તિ, તસ્મા વિકપ્પેનેવ ઠપેસિ. યદિ અસમૂહનનં દિટ્ઠં, તદેવ ચ ઇચ્છિતં, અથ કસ્મા ભગવા ''આકઙ્ખમાનો સમૂહનતૂ''તિ અવોચાતિ? તથારૂપપુગ્ગલજ્ઝાસયવસેન. સન્તિ હિ કેચિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાનિ સમાદાય વત્તિતું અનિચ્છન્તા, તેસં તથા અવુચ્ચમાને ભગવતિ વિઘાતો ઉપ્પજ્જેય્ય, તં તેસં ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાય. તથા પન વુત્તે તેસં વિઘાતો ન ઉપ્પજ્જેય્ય, અમ્હાકમેવાયં દોસો, યતો અમ્હેસુયેવ કેચિ સમૂહનનં ન ઇચ્છન્તીતિ . કેચિ ''સકલસ્સ પન સાસનસ્સ સઙ્ઘાયત્તભાવકરણત્થં તથા વુત્ત''ન્તિ વદન્તિ. યં કિઞ્ચિ સત્થારા સિક્ખાપદં પઞ્ઞત્તં, તં સમણા સક્યપુત્તિયા સિરસા સમ્પટિચ્છિત્વા જીવિતં વિય રક્ખન્તિ. તથા હિ તે ''ખુદ્દાનુખુદ્દકાનિ સિક્ખાપદાનિ આકઙ્ખમાનો સઙ્ઘો સમૂહનતૂ''તિ વુત્તેપિ ન સમૂહનિંસુ. અઞ્ઞદત્થુ પુરતો વિય તસ્સ અચ્ચયેપિ રક્ખિંસુયેવાતિ સત્થુ સાસનસ્સ સઙ્ઘસ્સ ચ મહન્તભાવદસ્સનત્થમ્પિ તથા વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. તથા હિ આયસ્મા આનન્દો અઞ્ઞેપિ વા ભિક્ખૂ ''કતમં પન, ભન્તે, ખુદ્દકં, કતમં અનુખુદ્દક''ન્તિ ન પુચ્છિંસુ સમૂહનજ્ઝાસયસ્સેવ અભાવતો, તેનેવ એકસિક્ખાપદમ્પિ અપરિચ્ચજિત્વા સબ્બેસં અનુગ્ગહેતબ્બભાવદસ્સનત્થં ''ચત્તારિ પારાજિકાનિ ઠપેત્વા અવસેસાનિ ખુદ્દાનુખુદ્દકાની''તિઆદિમાહંસુ. એવઞ્હિ વદન્તેહિ ''ખુદ્દાનુખુદ્દકા ઇમે નામા''તિ અવિનિચ્છિતત્તા સબ્બેસં અનુગ્ગહેતબ્બભાવો દસ્સિતો હોતિ.

૪૪૨. **અથ ખો આયસ્મા મહાકસ્સપો સઙ્ઘં ઞાપેસી**તિ એત્થ પન કેચિ વદન્તિ ''ભન્તે નાગસેન, કતમં ખુદ્દકં, કતમં અનુખુદ્દકન્તિ મિલિન્દરઞ્ઞા પુચ્છિતે 'દુક્કટં મહારાજ, ખુદ્દકં, દુબ્ભાસિતં અનુખુદ્દક'ન્તિ (મિ॰ પ॰ ૪.૨.૧) વુત્તત્તા નાગસેનત્થેરો ખુદ્દાનુખુદ્દકં જાનિ, મહાકસ્સપત્થેરો પન તં અજાનન્તો 'સુણાતુ મે આવુસો'તિઆદિના

કમ્મવાચં સાવેસી''તિ, ન તં એવં ગહેતબ્બં. નાગસેનત્થેરો હિ પરેસં વાદપથોપચ્છેદનત્થં સઙ્ગીતિકાલે ધમ્મસઙ્ગાહકમહાથેરેહિ ગહિતકોટ્ઠાસેસુ અન્તિમકોટ્ઠાસમેવ ગહેત્વા મિલિન્દરાજાનં સઞ્ઞાપેસિ, મહાકસ્સપત્થેરો પન એકસિક્ખાપદમ્પિ અસમૂહનિતુકામતાય તથા કમ્મવાચં સાવેસિ.

તત્થ **ગિહિગતાની**તિ ગિહિપટિસંયુત્તાનીતિ વદન્તિ. ગિહીસુ ગતાનિ, તેહિ ઞાતાનિ **ગિહિગતાની**તિ એવં પનેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ધૂમકાલો એતસ્સાતિ **ધૂમકાલિકં** ચિતકધૂમવૂપસમતો પરં અપ્પવત્તનતો. **અપ્પઞ્ઞત્ત**ન્તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૩૬; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૭.૨૩) નવં અધમ્મિકં કતિકવત્તં વા સિક્ખાપદં વા બન્ધન્તા **અપ્પઞ્ઞત્તં પઞ્ઞપેન્તિ** નામ પુરાણસન્થતવત્થુસ્મિં સાવત્થિયં ભિક્ખૂ વિય. ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં સાસનં દીપેન્તા **પઞ્ઞત્તં સમુચ્છિન્દન્તિ** નામ વસ્સસતપરિનિબ્બુતે ભગવતિ વેસાલિકા વજ્જિપુત્તકા વિય. ખુદ્દાનુખુદ્દકા પન આપત્તિયો સઞ્ચિચ્ચ વીતિક્કમન્તા **યથાપઞ્ઞત્તેસુ સિક્ખાપદેસુ સમાદાય ન વત્તન્તિ** નામ અસ્સજિપુનબ્બસુકા વિય. નવં પન કતિકવત્તં વા સિક્ખાપદં વા અબન્ધન્તા, ધમ્મતો વિનયતો સાસનં દીપેન્તા, ખુદ્દાનુખુદ્દકમ્પિ ચ સિક્ખાપદં અસમૂહનન્તા **અપ્પઞ્ઞત્તં ન પઞ્ઞપેન્તિ**, **પઞ્ઞત્તં ન સમુચ્છિન્દન્તિ**, **યથાપઞ્ઞત્તેસુ સિક્ખાપદેસુ સમાદાય વત્તન્તિ** નામ આયસ્મા ઉપસેનો વિય આયસ્મા યસો કાકણ્ડકપુત્તો વિય ચ.

૪૪૩. **ભગવતા ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને**તિ વેસાલિં નિસ્સાય ચાપાલે ચેતિયે વિહરન્તેન ભગવતા –

> ''રમણીયા, આનન્દ, વેસાલી, રમણીયં ઉદેનચેતિયં, રમણીયં ગોતમકચેતિયં, રમણીયં સત્તમ્બચેતિયં, રમણીયં બહુપુત્તચેતિયં, રમણીયં સારન્દદચેતિયં, રમણીયં ચાપાલચેતિયં. યસ્સ કસ્સચિ, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા. તથાગતસ્સ ખો પન, આનન્દ, ચત્તારો ઇદ્ધિપાદા ભાવિતા બહુલીકતા યાનીકતા વત્થુકતા અનુટ્ઠિતા પરિચિતા સુસમારદ્ધા, સો આકઙ્ખમાનો, આનન્દ, તથાગતો કપ્પં વા તિટ્ઠેય્ય કપ્પાવસેસં વા''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૧૬૬) –

એવં ઓળારિકે નિમિત્તે કયિરમાને.

મારેન પરિયુટ્ઠિતચિત્તોતિ મારેન અજ્ઝોત્થટચિત્તો. મારો હિ યસ્સ સબ્બેન સબ્બં દ્વાદસ વિપલ્લાસા અપ્પહીના, તસ્સ ચિત્તં પરિયુટ્ઠાતિ. થેરસ્સ ચ ચત્તારો વિપલ્લાસા અપ્પહીના, તેનસ્સ મારો ચિત્તં પરિયુટ્ઠાસિ. સો પન ચિત્તપરિયુટ્ઠાનં કરોન્તો કિં કરોતીતિ? ભેરવં રૂપારમ્મણં વા દસ્સેતિ, સદ્દારમ્મણં વા સાવેતિ, તતો સત્તા તં દિસ્વા વા સુત્વા વા સતિં વિસ્સજ્જેત્વા વિવટમુખા હોન્તિ, તેસં મુખેન હત્થં પવેસેત્વા હદયં મદ્દતિ, તતો વિસઞ્ઞાવ હુત્વા તિટ્ઠન્તિ . થેરસ્સ પનેસ મુખેન હત્થં પવેસેતું કિં સક્ખિસ્સતિ, ભેરવારમ્મણં પન દસ્સેસિ, તં દિસ્વા થેરો નિમિત્તોભાસં ન પટિવિજ્ઝિ.

ખુદ્દાનુખુદ્દકસિક્ખાપદકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

બ્રહ્મદણ્ડકથાવણ્ણના

૪૪૫. **ઉજ્જવનિકાયા**તિ પટિસોતગામિનિયા. **રજોહરણ**ન્તિ રજોપુઞ્છની. **ન કુલવં ગમેન્તી**તિ નિરત્થકવિનાસનં ન ગમેન્તિ. કુચ્છિતો લવો **કુલવો**, અનયવિનાસોતિ વુત્તં હોતિ. ''ધમ્મવિનયસઙ્ગીતિયા''તિ

વત્તબ્બે સઙ્ગીતિયા વિનયપ્પધાનત્તા “**વિનયસઙ્ગીતિયા**”તિ વુત્તં. વિનયપ્પધાના સઙ્ગીતિ **વિનયસઙ્ગીતિ**. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવાતિ.

પઞ્ચસતિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. સત્તસતિકક્ખન્ધકં

દસવત્થુકથાવણ્ણના

૪૪૬. સત્તસતિકક્ખન્ધકે **નિક્ખિત્તમણિસુવણ્ણા**તિ રૂપિયસિક્ખાપદેનેવ પટિક્ખિત્તમણિસુવણ્ણા. તત્થ મણિગ્ગહણેન સબ્બં દુક્કટવત્થુ, સુવણ્ણગ્ગહણેન સબ્બં પાચિત્તિયવત્થુ ગહિતં હોતિ. **ભિક્ખગ્ગેના**તિ ભિક્ખુગણનાય.

૪૪૭. **ઉપક્કિલેસા**તિ વિરોચિતું અદત્વા ઉપક્કિલિટ્ઠભાવકરણેન ઉપક્કિલેસા. **મહિકા**તિ હિમં. ધૂમો ચ રજો ચ **ધૂમરજો**. એત્થ પુરિમા તયો અસમ્પત્તઉપક્કિલેસા, રાહુ પન સમ્પત્તઉપક્કિલેસવસેન કથિતોતિ વેદિતબ્બો. **સમણબ્રાહ્મણા ન તપન્તિ ન ભાસન્તિ ન વિરોચન્તી**તિ ગુણપતાપેન ન તપન્તિ ગુણોભાસેન ન ભાસન્તિ ગુણવિરોચનેન ન વિરોચન્તિ. **સુરામેરયપાના અપ્પટિવિરતા**તિ પઞ્ચવિધાય સુરાય ચતુબ્બિધસ્સ ચ મેરયસ્સ પાનતો અવિરતા.

અવિજ્જાનિવુટાતિ અવિજ્જાય નિવારિતા પિહિતા. **પિયરૂપાભિનન્દિનો**તિ પિયરૂપં સાતરૂપં અભિનન્દમાના તુસ્સમાના. **સાદિયન્તી**તિ ગણ્હન્તિ. **અવિદ્દસૂ**તિ અન્ધબાલા. **સરજા**તિ સકિલેસરજા. **મગા**તિ મિગસદિસા. તસ્મિં તસ્મિં વિસયે ભવે વા નેતીતિ નેત્તિ, તણ્હાયેતં અધિવચનં. તાય સહ વત્તન્તીતિ **સનેત્તિકા**.

૪૪૮. **તં પરિસં એતદવોચા**તિ (સં॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૪.૩૬૨) તસ્સ કિર એવં અહોસિ ''કુલપુત્તા પબ્બજન્તા પુત્તદારઞ્ચેવ જાતરૂપરજતઞ્ચ પહાયેવ પબ્બજન્તિ, ન ચ સક્કા યં પહાય પબ્બજિતા તં એતેહિ ગાહેતુ''ન્તિ નયગ્ગાહે ઠત્વા એતં **''મા અય્યા''**તિઆદિવચનં અવોચ. **એકંસેનેત**ન્તિ એતં પઞ્ચકામગુણકપ્પનં ''અસ્સમણધમ્મો અસક્યપુત્તિયધમ્મો''તિ એકંસેન ધારેય્યાસિ.

તિણન્તિ સેનાસનચ્છદનતિણં. **પરિયેસિતબ્બ**ન્તિ તિણચ્છદને વા ઇટ્ઠકચ્છદને વા ગેહે પલુજ્જન્તે યેહિ તં કારિતં, તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ''તુમ્હેહિ કારિતં સેનાસનં ઓવસ્સતિ, ન સક્કા તત્થ વસિતુ''ન્તિ આચિક્ખિતબ્બં. મનુસ્સા સક્કોન્તા કરિસ્સન્તિ, અસક્કોન્તા ''તુમ્હે વડ્ઢકી ગહેત્વા કારાપેથ, મયં તે સઞ્ઞાપેસ્સામા''તિ વક્ખન્તિ. એવં વુત્તે કારેત્વા તેસં આચિક્ખિતબ્બં, મનુસ્સા વડ્ઢકીનં દાતબ્બં દસ્સન્તિ. સચે આવાસસામિકા નત્થિ, અઞ્ઞેસમ્પિ ભિક્ખાચારવત્તેન આરોચેત્વા કારેતું વટ્ટતિ. ઇમં સન્ધાય ''પરિયેસિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં.

દારૂતિ સેનાસને ગોપાનસિઆદીસુ પલુજ્જમાનેસુ તદત્થાય દારુ પરિયેસિતબ્બં. **સકટ**ન્તિ ગિહિવિકટં વા તાવકાલિકં વા કત્વા સકટં પરિયેસિતબ્બં. ન કેવલઞ્ચ સકટમેવ, અઞ્ઞમ્પિ વાસિફરસુકુદાલાદિઉપકરણં એવં પરિયેસિતું વટ્ટતિ. **પુરિસો**તિ હત્થકમ્મવસેન પુરિસો પરિયેસિતબ્બો. યં કઞ્ચિ હિ પુરિસં ''હત્થકમ્મં આવુસો દસ્સસી''તિ વત્વા ''દસ્સામિ ભન્તે''તિ વુત્તે ''ઇમસ્મિં ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોહી''તિ યં ઇચ્છતિ, તં કારેતું વટ્ટતિ. **ન ત્વેવાહં ગામણિ કેનચિ પરિયાયેના**તિ જાતરૂપરજતં પનાહં કેનચિપિ કારણેન પરિયેસિતબ્બન્તિ ન વદામિ.

૪૪૯. **પાપકં કત**ન્તિ અસુન્દરં કતં.

૪૫૦. **અહોગઙ્ગો**તિ તસ્સ પબ્બતસ્સ નામં.

૪૫૧. પટિકચ્ચેવ ગચ્છેય્યન્તિ યત્થ તં અધિકરણં વૂપસમેતું ભિક્ખૂ સન્નિપતન્તિ, તત્થ પઠમમેવ ગચ્છેય્યં. **સમ્ભાવેસુન્**તિ પાપુણિંસુ.

૪૫૨. અલોણકં ભવિસ્સતીતિ અલોણકં ભત્તં વા બ્યઞ્જનં વા ભવિસ્સતિ. **આસુતા**તિ સબ્બસમ્ભારસજ્જિતા. ‘‘અસુત્તા’’તિ વા પાઠો.

૪૫૩. ઉજ્જવિંસૂતિ નાવં આરુય્હ પટિસોતેન ગચ્છિંસુ. **પાચીનકા**તિ પાચીનદેસવાસિનો.

૪૫૪. નનુ ત્વં આવુસો વુડ્ઢો વીસતિવસ્સોસીતિ નનુ ત્વં આવુસો વીસતિવસ્સો, ન નિસ્સયપટિબદ્ધો , કસ્મા તં થેરો પણામેતીતિ દીપેન્તિ. **ગરુનિસ્સયં ગણ્હામા**તિ કિઞ્ચાપિ મયં મહલ્લકા, એતં પન થેરં ગરું કત્વા વસિસ્સામાતિ અધિપ્પાયો.

૪૫૫. મેત્તાય રૂપાવચરસમાધિમત્તભાવતો ‘‘**કુલ્લકવિહારેના**’’તિ વુત્તં, ખુદ્દકેન વિહારેનાતિ અત્થો, ખુદ્દકતા ચસ્સ અગમ્ભીરભાવતોતિ આહ ‘‘**ઉત્તાનવિહારેના**’’તિ. **સુઞ્ઞતાવિહારેના**તિ સુઞ્ઞતામુખેન અધિગતફલસમાપત્તિં સન્ધાય વુત્તં.

૪૫૭. સુત્તવિભઙ્ગેતિ પદભાજનીયે. **તેન સદ્ધિન્**તિ પુરેપટિગ્ગહિતલોણેન સદ્ધિં. **ન હિ એત્થ યાવજીવિકં તદહુપટિગ્ગહિતન્**તિ ‘‘કપ્પતિ સિઙ્ગિલોણકપ્પો’’તિ એત્થ વુત્તસિઙ્ગિલોણં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ પુરે પટિગ્ગહેત્વા સિઙ્ગેન પરિહટં ન તદહુપટિગ્ગહિતં. **યાવકાલિકમેવ તદહુપટિગ્ગહિતન્**તિ સિઙ્ગિલોણેન મિસ્સેત્વા ભુઞ્જિતબ્બં અલોણામિસં સન્ધાય વુત્તં. **ઉપોસથસંયુત્તે**તિ ઉપોસથપટિસંયુત્તે, ઉપોસથક્ખન્ધકેતિ વુત્તં હોતિ. અતિસરણં અતિસારો, અતિક્કમો. વિનયસ્સ અતિસારો **વિનયાતિસારો. તં પમાણં કરોન્તસ્સા**તિ દસાય સદ્ધિં નિસીદને યં પમાણં વુત્તં, દસાય વિના તં પમાણં કરોન્તસ્સ. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

સત્તસતિકક્ખન્ધકવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દ્વિવગ્ગસઙ્ગહાતિ ચૂળવગ્ગમહાવગ્ગસઙ્ખાતેહિ દ્વીહિ વગ્ગેહિ સઙ્ગહિતા. **દ્વાવીસતિપભેદના**તિ મહાવગ્ગે દસ, ચૂળવગ્ગે દ્વાદસાતિ એવં દ્વાવીસતિપ્પભેદા. **સાસને**તિ સત્થુસાસને. યે ખન્ધકા વુત્તાતિ યોજેતબ્બં.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

ચૂળવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

પરિવાર-ટીકા

સોળસમહાવારો

પઞ્ઞત્તિવારવણ્ણના

વિસુદ્ધપરિવારસ્સાતિ સબ્બસો પરિસુદ્ધખીણાસવપરિવારસ્સ. **ધમ્મક્ખન્ધસરીરસ્સા**તિ સીલસમાધિપઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનસઙ્ખાતધમ્મક્ખન્ધસરીરસ્સ સાસનેતિ સમ્બન્ધો. **તસ્સા**તિ ‘‘પરિવારો’’તિ યો સઙ્ગહં આરુળ્હો, તસ્સ. **પુબ્બાગતં નયન્તિ** પુબ્બે આગતં વિનિચ્છયં.

૧. પકતત્થપટિનિદ્દેસો ત-સદ્દોતિ તસ્સ ‘‘ભગવતા’’તિઆદીહિ પદેહિ સમાનાધિકરણભાવેન વુત્તત્થસ્સ યાય વિનયપઞ્ઞત્તિયા ભગવા પકતો અધિકતો સુપાકટો ચ, તં વિનયપઞ્ઞત્તિં સદ્ધિં યાચનાય અત્થભાવેન દસ્સેન્તો ‘‘**યો સો…પે॰… વિનયપઞ્ઞત્તિં પઞ્ઞપેસી**’’તિ આહ. તત્થ **વિનયપઞ્ઞત્તિ**ન્તિ વિનયભૂતં પઞ્ઞત્તિં.

‘‘જાનતા પસ્સતા’’તિ ઇમેસં પદાનં વિનયસ્સ અધિકતત્તા તત્થ વુત્તનયેન તાવ અત્થં યોજેત્વા ઇદાનિ સુત્તન્તનયેન દસ્સેન્તો સતિપિ ઞાણદસ્સન-સદ્દાનં પઞ્ઞાવેવચનભાવે તેન તેન વિસેસેન તેસં વિસયવિસેસપવત્તિદસ્સનત્થં વિજ્જત્તયવસેન અભિઞ્ઞાનાવરણઞાણવસેન સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમંસચક્ખુવસેન પટિવેધદેસનાઞાણવસેન ચ અત્થં યોજેત્વા દસ્સેન્તો ‘‘**અપિચા**’’તિઆદિમાહ. તત્થ **પુબ્બેનિવાસાદીહી**તિ પુબ્બેનિવાસાસવક્ખયઞાણેહિ. **પટિવેધપઞ્ઞાયા**તિ અરિયમગ્ગપઞ્ઞાય. **દેસનાપઞ્ઞાય પસ્સતા**તિ દેસેતબ્બધમ્માનં દેસેતબ્બપ્પકારં બોધનેય્યપુગ્ગલાનઞ્ચ આસયાનુસયચરિતાધિમુત્તિઆદિભેદં ધમ્મં દેસનાપઞ્ઞાય યાથાવતો પસ્સતા. **અરહતા**તિ અરીનં, અરાનઞ્ચ હતત્તા, પચ્ચયાદીનઞ્ચ અરહત્તા અરહતા. **સમ્માસમ્બુદ્ધેના**તિ સમ્મા સામઞ્ચ સચ્ચાનં બુદ્ધત્તા સમ્માસમ્બુદ્ધેન. અથ વા અન્તરાયિકધમ્મે **જાનતા**, નિય્યાનિકધમ્મે **પસ્સતા**, કિલેસારીનં હતત્તા **અરહતા**, સમ્મા સામં સબ્બધમ્માનં બુદ્ધત્તા **સમ્માસમ્બુદ્ધેના**તિ એવં ચતુવેસારજ્જવસેનપેત્થ યોજના વેદિતબ્બા.

અપિચ ઠાનાટ્ઠાનાદિવિભાગં **જાનતા**, યથાકમ્મૂપગે સત્તે **પસ્સતા**, સવાસનઆસવાનં છિન્નત્તા **અરહતા**, અભિઞ્ઞેય્યાદિભેદે ધમ્મે અભિઞ્ઞેય્યાદિતો અવિપરીતાવબોધતો **સમ્માસમ્બુદ્ધેન**. અથ વા તીસુ કાલેસુ અપ્પટિહતઞાણતાય **જાનતા**, કાયકમ્માદિવસેન તિણ્ણમ્પિ કમ્માનં ઞાણાનુપરિવત્તિતો સમ્મા કારિતાય **પસ્સતા**, દવાદીનં અભાવસાધિકાય પહાનસમ્પદાય **અરહતા**, છન્દાદીનં અહાનિહેતુભૂતાય અક્ખયપટિભાનસાધિકાય સબ્બઞ્ઞુતાય **સમ્માસમ્બુદ્ધેના**તિ એવં દસબલઅટ્ઠારસાવેણિકબુદ્ધધમ્મવસેનપિ યોજના કાતબ્બા.

૨. **પુચ્છાવિસ્સજ્જને**તિ પુચ્છાય વિસ્સજ્જને. **એત્થા**તિ એતસ્મિં પુચ્છાવિસ્સજ્જને. **મજ્ઝિમદેસેયેવ પઞ્ઞત્તી**તિ તસ્મિંયેવ દેસે યથાવુત્તવત્થુવીતિક્કમે આપત્તિસમ્ભવતો. **વિનીતકથા**તિ વિનીતવત્થુકથા, અયમેવ વા પાઠો.

કાયેન પન આપત્તિં આપજ્જતીતિ પુબ્બભાગે સેવનચિત્તં અઙ્ગં કત્વા કાયદ્વારસઙ્ખાતવિઞ્ઞત્તિં જનયિત્વા પવત્તચિત્તુપ્પાદસઙ્ખાતં આપત્તિં આપજ્જતિ. કિઞ્ચાપિ હિ ચિત્તેન સમુટ્ઠાપિતા વિઞ્ઞત્તિ, તથાપિ ચિત્તેન અધિપ્પેતસ્સ અત્થસ્સ કાયવિઞ્ઞત્તિયા સાધિતત્તા ‘‘કાયદ્વારેન આપત્તિં આપજ્જતી’’તિ વુચ્ચતિ. **ઇમમત્થં**

સન્ધાયાતિ આપન્નાય આપત્તિયા અનાપત્તિભાવાપાદનસ્સ અસક્કુણેય્યતાસઙ્ખાતમત્થં સન્ધાય, ન ભણ્ડનાદિવૂપસમં.

૩. **પોરાણકેહિ મહાથેરેહી**તિ સીહળદીપવાસીહિ મહાથેરેહિ. **ઠપિતા**તિ પોત્થકસઙ્ગહારોહનકાલે ઠપિતા. ચતુત્થસઙ્ગીતિસદિસા હિ પોત્થકારોહસઙ્ગીતિ. ઉભતોવિભઙ્ગે દ્વત્તિંસ વારા સુવિઞ્ઞેય્યાવ.

સમુટ્ઠાનસીસવણ્ણના

૨૫૭. સમુટ્ઠાનકથાય પન કરુણાસીતલભાવેન ચન્દસદિસત્તા “**બુદ્ધચન્દે**”તિ વુત્તં, કિલેસતિમિરપહાનતો “**બુદ્ધાદિચ્ચે**”તિ વુત્તં. **પિટકે તીણિ દેસયી**તિ યસ્મા તે દેસયન્તિ, તસ્મા અઙ્ગિરસોપિ પિટકાનિ તીણિ દેસયિ. તાનિ કતમાનીતિ આહ “**સુત્તન્ત**”ન્તિઆદિ. **મહાગુણ**ન્તિ મહાનિસંસં. **એવં નીયતિ સદ્ધમ્મો**, **વિનયો યદિ તિટ્ઠતી**તિ યદિ વિનયપરિયત્તિ અનન્તરહિતા તિટ્ઠતિ પવત્તતિ, એવં સતિ પટિપત્તિપટિવેધસદ્ધમ્મો નીયતિ પવત્તતિ. વિનયપરિયત્તિ પન કથં તિટ્ઠતીતિ આહ “**ઉભતોચા**”તિઆદિ. પરિવારેન ગન્થિતા તિટ્ઠન્તીતિ યોજેતબ્બં. **તસ્સેવ પરિવારસ્સા**તિ તસ્મિંયેવ પરિવારે.

નિયતકતન્તિ કતનિયતં, નિયમિતન્તિ અત્થો. **અઞ્ઞેહિ સદ્ધિ**ન્તિ સેસસિક્ખાપદેહિ સદ્ધિં. **અસમ્ભિન્નસમુટ્ઠાનાની**તિ અસઙ્કરસમુટ્ઠાનાનિ.

તસ્મા સિક્ખેતિ યસ્મા વિનયે સતિ સદ્ધમ્મો તિટ્ઠતિ, વિનયો ચ પરિવારેન ગન્થિતો તિટ્ઠતિ, પરિવારે ચ સમુટ્ઠાનાદીનિ દિસ્સન્તિ, તસ્મા સિક્ખેય્ય પરિવારં, ઉગ્ગણ્હેય્યાતિ અત્થો.

આદિમ્હિ તાવ પુરિમનયેતિ ‘‘છન્નં આપત્તિસમુટ્ઠાનાનં કતિહિ સમુટ્ઠાનેહિ સમુટ્ઠાતીતિ એકેન સમુટ્ઠાનેન સમુટ્ઠાતિ, કાયતો ચ ચિત્તતો ચ સમુટ્ઠાતી’’તિઆદિના (પરિ॰ ૧૮૭) પઞ્ઞત્તિવારે સકિં આગતનયં સન્ધાયેતં વુત્તં.

૨૫૮. **નાનુબન્ધે પવત્તિનિ**ન્તિ ‘‘યા પન ભિક્ખુની વુટ્ઠાપિતં પવત્તિનિં દ્વે વસ્સાનિ નાનુબન્ધેય્યા’’તિ (પાચિ॰ ૧૧૧૧) વુત્તસિક્ખાપદં.

૨૭૦. **અકત**ન્તિ અઞ્ઞેહિ અમિસ્સીકતં, નિયતસમુટ્ઠાનન્તિ વુત્તં હોતિ.

અન્તરપેય્યાલં

કતિપુચ્છાવારવણ્ણના

૨૭૧. વેરં મણતીતિ રાગાદિવેરં મણતિ વિનાસેતિ. **એતાયા**તિ વિરતિયા. **નિય્યાન**ન્તિ મગ્ગં. **કાયપાગબ્બિય**ન્તિ કાયપાગબ્બિયવસેન પવત્તં કાયદુચ્ચરિતં.

૨૭૪. સારણીયાતિ સરિતબ્બયુત્તા અનુસ્સરણારહા અદ્ધાને અતિક્કન્તેપિ ન સમ્મુસ્સિતબ્બા. મિજ્જતિ સિનિય્હતિ એતાયાતિ મેત્તા, મિત્તભાવો. મેત્તા એતસ્સ અત્થીતિ **મેત્તં** કાયકમ્મં, તં પન યસ્મા મેત્તાસહગતચિત્તસમુટ્ઠાનં, તસ્મા વુત્તં "**મેત્તચિત્તેન કતં કાયકમ્મ**"ન્તિ. **આવી**તિ પકાસં. પકાસભાવો ચેત્થ યં ઉદ્દિસ્સ તં કાયકમ્મં કરીયતિ, તસ્સ સમ્મુખભાવતોતિ આહ "**સમ્મુખા**"તિ. **રહો**તિ અપકાસં. અપકાસતા ચ યં ઉદ્દિસ્સ તં કમ્મં કરીયતિ, તસ્સ અપચ્ચક્ખભાવતોતિ આહ "**પરમ્મુખા**"તિ. **ઉભયેહી**તિ નવકેહિ થેરેહિ ચ. પિયં પિયાયિતબ્બં કરોતીતિ **પિયકરણો**. ગરું ગરુટ્ઠાનિયં કરોતીતિ **ગરુકરણો. સઙ્ગહાયા**તિ સઙ્ગહવત્થુવિસેસભાવતો સબ્રહ્મચારીનં સઙ્ગહણત્થાય. **અવિવાદાયા**તિ સઙ્ગહવત્થુભાવતો એવ ન વિવાદાય. સતિ ચ અવિવાદહેતુભૂતસઙ્ગહકત્તે તેસં વસેન સબ્રહ્મચારીનં સમગ્ગભાવો ભેદાભાવો સિદ્ધોયેવાતિ આહ "**સમગ્ગભાવાયા**"તિઆદિ.

પગ્ગય્હ વચનન્તિ કેવલં ''દેવો''તિ અવત્વા ''દેવત્થેરો''તિ ગુણેહિ થિરભાવજોતનં પગ્ગણ્હિત્વા ઉચ્ચં કત્વા વચનં. મમત્તબોધનવચનં **મમાયનવચનં**. એકન્તતિરોક્ખસ્સ મનોકમ્મસ્સ સમ્મુખતા નામ વિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપનવસેનેવ હોતિ, તઞ્ચ ખો લોકે કાયકમ્મન્તિ પાકટં પઞ્ઞાતં હત્થવિકારાદિં અનામસિત્વાયેવ દસ્સેન્તો "**નયનાનિ ઉમ્મીલેત્વા**"તિઆદિમાહ. કામઞ્ચેત્થ મેત્તાસિનેહસિનિદ્ધાનં નયનાનં ઉમ્મીલના પસન્નેન મુખેન ઓલોકનઞ્ચ મેત્તં કાયકમ્મમેવ, યસ્સ પન ચિત્તસ્સ વસેન નયનાનં મેત્તાસિનેહસિનિદ્ધતા મુખસ્સ ચ પસન્નતા, તં સન્ધાય વુત્તં "**મેત્તં મનોકમ્મં નામા**"તિ.

ઇમાનિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૪૧; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૯૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૬.૧૧) ચ મેત્તકાયકમ્માદીનિ પાળિયં ભિક્ખૂનં વસેન આગતાનિ ગિહીસુપિ લબ્ભન્તિયેવ. ભિક્ખૂનઞ્હિ મેત્તચિત્તેન આચરિયુપજ્ઝાયવત્તાદિઆભિસમાચારિકધમ્મપૂરણં મેત્તં કાયકમ્મં નામ. સબ્બઞ્ચ અનવજ્જકાયકમ્મં આભિસમાચારિકકમ્મન્તોગધમેવાતિ વેદિતબ્બં. ગિહીનં ચેતિયવન્દનત્થાય બોધિવન્દનત્થાય સઙ્ઘનિમન્તનત્થાય ગમનં, ગામં વા પિણ્ડાય પવિટ્ઠે ભિક્ખૂ દિસ્વા પચ્ચુગ્ગમનં, પત્તપટિગ્ગહણં, આસનપઞ્ઞાપનં, અનુગમનન્તિ એવમાદિકં મેત્તં કાયકમ્મં નામ. ભિક્ખૂનં મેત્તચિત્તેન આચારપઞ્ઞત્તિસિક્ખાપન કમ્મટ્ઠાનકથન ધમ્મદેસના પરિપુચ્છન અટ્ઠકથાકથનવસેન પવત્તિયમાનં તેપિટકમ્પિ બુદ્ધવચનં મેત્તં વચીકમ્મં નામ. ગિહીનં ''ચેતિયવન્દનત્થાય ગચ્છામ, બોધિવન્દનત્થાય ગચ્છામ, ધમ્મસ્સવનં કરિસ્સામ, દીપમાલાપુપ્ફપૂજં કરિસ્સામ, તીણિ સુચરિતાનિ સમાદાય વત્તિસ્સામ, સલાકભત્તાદીનિ દસ્સામ, વસ્સાવાસિકં દસ્સામ, અજ્જ સઙ્ઘસ્સ ચત્તારો પચ્ચયે દસ્સામ, સઙ્ઘં નિમન્તેત્વા ખાદનીયાદીનિ સંવિદહથ, આસનાનિ પઞ્ઞપેથ, પાનીયં ઉપટ્ઠાપેથ, સઙ્ઘં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા આનેથ, પઞ્ઞત્તાસને નિસીદાપેથ, છન્દજાતા ઉસ્સાહજાતા વેય્યાવચ્ચં કરોથા''તિઆદિકથનકાલે મેત્તં વચીકમ્મં નામ. ભિક્ખૂનં પાતોવ ઉટ્ઠાય સરીરપટિજગ્ગનં ચેતિયઙ્ગણવત્તાદીનિ ચ કત્વા વિવિત્તાસને

નિસીદિત્વા ‘‘ઇમસ્મિં વિહારે ભિક્ખૂ સુખી હોન્તુ અવેરા અબ્યાપજ્જા’’તિ ચિન્તનં મેત્તં મનોકમ્મં નામ. ગિહીનં ‘‘અય્યા સુખી હોન્તુ અવેરા અબ્યાપજ્જા’’તિ ચિન્તનં મેત્તં મનોકમ્મં નામ.

લાભાતિ ચીવરાદયો લદ્ધપચ્ચયા. **ધમ્મિકા**તિ કુહનાદિભેદં મિચ્છાજીવં વજ્જેત્વા ધમ્મેન સમેન ભિક્ખાચરિયવત્તેન ઉપ્પન્ના. **અન્તમસો પત્તપરિયાપન્નમત્તમ્પી**તિ પચ્છિમકોટિયા પત્તે પરિયાપન્નં પત્તસ્સ અન્તોગતં દ્વત્તિકટચ્છુભિક્ખામત્તમ્પિ. દેય્યં દક્ખિણેય્યઞ્ચ અપ્પટિવિભત્તં કત્વા ભુઞ્જતીતિ **અપ્પટિવિભત્તભોગી**. એત્થ હિ દ્વે પટિવિભત્તાનિ નામ આમિસપટિવિભત્તં પુગ્ગલપટિવિભત્તઞ્ચ. તત્થ ‘‘એત્તકં દસ્સામિ, એત્તકં ન દસ્સામી’’તિ એવં ચિત્તેન વિભજનં **આમિસપટિવિભત્તં** નામ. ‘‘અસુકસ્સ દસ્સામિ, અસુકસ્સ ન દસ્સામી’’તિ એવં ચિત્તેન વિભજનં પન **પુગ્ગલપટિવિભત્તં** નામ. તદુભયમ્પિ અકત્વા યો અપ્પટિવિભત્તં ભુઞ્જતિ, અયં **અપ્પટિવિભત્તભોગી** નામ. તેનાહ ‘‘**નેવ આમિસં પટિવિભજિત્વા ભુઞ્જતી**’’તિઆદિ. **અદાતુમ્પીતિ પિ**-સદ્દેન દાતુમ્પિ વટ્ટતીતિ દસ્સેતિ. દાનઞ્હિ નામ ન કસ્સચિ નિવારિતં, તેન દુસ્સીલસ્સપિ અત્થિકસ્સ સતિ સમ્ભવે દાતબ્બં, તઞ્ચ ખો કરુણાયનવસેન, ન વત્તપૂરણવસેન. સારણીયધમ્મપૂરકસ્સ અપ્પટિવિભત્તભોગિતાય ‘‘**સબ્બેસં દાતબ્બમેવા**’’તિ વુત્તં. ગિલાનાદીનં પન ઓદિસ્સકં કત્વા દાનં અપ્પટિવિભાગપક્ખિકં ‘‘અસુકસ્સ ન દસ્સામી’’તિ પટિક્ખેપસ્સ અભાવતો. બ્યતિરેકપ્પધાનો હિ પટિવિભાગો. તેનાહ ‘‘**ગિલાનગિલાનુપટ્ઠાક...પે॰... વિચેય્ય દાતુમ્પિ વટ્ટતી**’’તિ.

સાધારણભોગીતિ એત્થ સાધારણભોગિનો ઇદં લક્ખણં – યં યં પણીતં લભતિ, તં તં નેવ લાભેન લાભં નિજિગીસનમુખેન ગિહીનં દેતિ અત્તનો આજીવસુદ્ધિં રક્ખમાનો, ન અત્તનાવ પરિભુઞ્જતિ ‘‘મય્હં અસાધારણભોગિતા મા હોતૂ’’તિ. તં પટિગ્ગણ્હન્તો ચ ‘‘સઙ્ઘેન સાધારણં હોતૂ’’તિ ગહેત્વા ઘણ્ટિં પહરિત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં સઙ્ઘસન્તકં વિય પસ્સતિ. ઇમિના ચ તસ્સ લાભસ્સ તીસુપિ કાલેસુ સાધારણતો ઠપનં દસ્સિતં. ‘‘તં પટિગ્ગણ્હન્તો ચ સઙ્ઘેન સાધારણં હોતૂ’’તિ ઇમિના પટિગ્ગહણકાલો દસ્સિતો, ‘‘ગહેત્વા...પે॰... પસ્સતી’’તિ ઇમિના પટિગ્ગહિતકાલો. તદુભયં પન તાદિસેન પુબ્બભાગેન વિના ન હોતીતિ અત્થસિદ્ધો પુરિમકાલો. તયિદમ્પિ પટિગ્ગહણતો પુબ્બેવસ્સ હોતિ ‘‘સઙ્ઘેન સાધારણં હોતૂતિ પટિગ્ગહેસ્સામી’’તિ, પટિગ્ગણ્હન્તસ્સ હોતિ ‘‘સઙ્ઘેન સાધારણં હોતૂતિ પટિગ્ગણ્હામી’’તિ, પટિગ્ગહેત્વા હોતિ ‘‘સઙ્ઘેન સાધારણં હોતૂતિ પટિગ્ગહિતં મયા’’તિ એવં તિલક્ખણસમ્પન્નં કત્વા લદ્ધલાભં ઓસાનલક્ખણં અવિકોપેત્વા પરિભુઞ્જન્તો સાધારણભોગી અપ્પટિવિભત્તભોગી ચ હોતિ.

ઇમં (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૪૧; મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૪૯૨; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૬.૧૧) પન સારણીયધમ્મં કો પૂરેતિ, કો ન પૂરેતિ? દુસ્સીલો તાવ ન પૂરેતિ. ન હિ તસ્સ સન્તકં સીલવન્તો ગણ્હન્તિ. પરિસુદ્ધસીલો પન વત્તં અખણ્ડેન્તો પૂરેતિ. તત્રિદં વત્તં – યો ઓદિસ્સકં કત્વા માતુ વા પિતુ વા આચરિયુપજ્ઝાયાદીનં વા દેતિ, સો દાતબ્બં દેતુ, સારણીયધમ્મો પનસ્સ ન હોતિ, પલિબોધજગ્ગનં નામ હોતિ. સારણીયધમ્મો હિ મુત્તપલિબોધસ્સેવ વટ્ટતિ. તેન પન ઓદિસ્સકં દેન્તેન ગિલાનગિલાનુપટ્ઠાકઆગન્તુકગમિકાનઞ્ચેવ નવપબ્બજિતસ્સ ચ સઙ્ઘાટિપત્તગ્ગહણં અજાનન્તસ્સ દાતબ્બં. એતેસં દત્વા અવસેસં થેરાસનતો પટ્ઠાય થોકં થોકં અદત્વા યો યત્તકં ગણ્હાતિ, તસ્સ તત્તકં દાતબ્બં. અવસિટ્ઠે અસતિ પુન પિણ્ડાય ચરિત્વા થેરાસનતો પટ્ઠાય યં યં પણીતં, તં તં દત્વા સેસં ભુઞ્જિતબ્બં.

અયં પન સારણીયધમ્મો સારણીયધમ્મપૂરણવિધિમ્હિ સુસિક્ખિતાય પરિસાય સુપૂરો હોતિ. સુસિક્ખિતાય હિ પરિસાય યો અઞ્ઞતો લભતિ, સો ન ગણ્હાતિ. અઞ્ઞતો અલભન્તોપિ પમાણયુત્તમેવ ગણ્હાતિ, ન અતિરેકં. અયઞ્ચ પન સારણીયધમ્મો એવં પુનપ્પુનં પિણ્ડાય ચરિત્વા લદ્ધં લદ્ધં દેન્તસ્સપિ દ્વાદસહિ વસ્સેહિ પૂરતિ, ન તતો ઓરં. સચે હિ દ્વાદસમેપિ વસ્સે સારણીયધમ્મપૂરકો પિણ્ડપાતપૂરં પત્તં આસનસાલાયં ઠપેત્વા નહાયિતું ગચ્છતિ, સઙ્ઘત્થેરો ચ ''કસ્સેસો પત્તો''તિ વત્વા ''સારણીયધમ્મપૂરકસ્સા''તિ વુત્તે ''આહરથ ન''ન્તિ સબ્બં પિણ્ડપાતં વિચારેત્વા ભુઞ્જિત્વાવ રિત્તપત્તં ઠપેતિ. અથ સો ભિક્ખુ રિત્તપત્તં દિસ્વા ''મય્હં અનવસેસેત્વાવ પરિભુઞ્જિંસૂ''તિ દોમનસ્સં ઉપ્પાદેતિ, સારણીયધમ્મો ભિજ્જતિ, પુન દ્વાદસ વસ્સાનિ પૂરેતબ્બો હોતિ. તિત્થિયપરિવાસસદિસો હેસ, સકિં ખણ્ડે જાતે પુન પૂરેતબ્બોવ. યો પન ''લાભા વત મે, સુલદ્ધં વત મે, યસ્સ મે પત્તગતં અનાપુચ્છાવ સબ્રહ્મચારિનો પરિભુઞ્જન્તી''તિ સોમનસ્સં જનેતિ, તસ્સ પુણ્ણો નામ હોતિ.

એવં પૂરિતસારણીયધમ્મસ્સ પન નેવ ઇસ્સા, ન મચ્છરિયં હોતિ, મનુસ્સાનં પિયો હોતિ સુલભપચ્ચયો, પત્તગતમસ્સ દિય્યમાનમ્પિ ન ખીયતિ, ભાજનીયભણ્ડટ્ઠાને અગ્ગભણ્ડં લભતિ, ભયે વા છાતકે વા સમ્પત્તે દેવતા ઉસ્સુક્કં આપજ્જન્તિ.

તત્રિમાનિ વત્થૂનિ – લેણગિરિવાસી તિસ્સત્થેરો કિર મહાખીરગામં ઉપનિસ્સાય વસતિ. પઞ્ઞાસમત્તા થેરા નાગદીપં ચેતિયવન્દનત્થાય ગચ્છન્તા ખીરગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા કિઞ્ચિ અલદ્ધા નિક્ખમિંસુ. થેરો પવિસન્તો તે દિસ્વા પુચ્છિ ''લદ્ધં, ભન્તે''તિ. વિચરિમ્હ, આવુસોતિ. સો અલદ્ધભાવં ઞત્વા આહ ''ભન્તે, યાવાહં આગચ્છામિ, તાવ ઇધેવ હોથા''તિ . મયં, આવુસો, પઞ્ઞાસ જના પત્તતેમનમત્તમ્પિ ન લભિમ્હાતિ. ભન્તે, નેવાસિકા નામ પટિબલા હોન્તિ, અલભન્તાપિ ભિક્ખાચારમગ્ગસભાગં જાનન્તીતિ. થેરા આગમિંસુ. થેરો ગામં પાવિસિ. ધુરગેહેયેવ મહાઉપાસિકા ખીરભત્તં સજ્જેત્વા થેરં ઓલોકયમાના ઠિતા થેરસ્સ દ્વારં સમ્પત્તસ્સેવ પત્તં પૂરેત્વા અદાસિ. સો તં આદાય થેરાનં સન્તિકં ગન્ત્વા ''ગણ્હથ, ભન્તે''તિ સઙ્ઘત્થેરં આહ. થેરો ''અમ્હેહિ એત્તકેહિ કિઞ્ચિ ન લદ્ધં, અયં સીઘમેવ ગહેત્વા આગતો, કિં નુ ખો''તિ સેસાનં મુખં ઓલોકેસિ. થેરો ઓલોકનાકારેનેવ ઞત્વા ''ભન્તે, ધમ્મેન સમેન લદ્ધો પિણ્ડપાતો, નિક્કુક્કુચ્ચા ગણ્હથા''તિઆદિતો પટ્ઠાય સબ્બેસં યાવદત્થં દત્વા અત્તનાપિ યાવદત્થં ભુઞ્જિ. અથ નં ભત્તકિચ્ચાવસાને થેરા પુચ્છિંસુ ''કદા, આવુસો, લોકુત્તરધમ્મં પટિવિજ્ઝી''તિ? નત્થિ મે, ભન્તે, લોકુત્તરધમ્મોતિ. ઝાનલાભીસિ આવુસોતિ? એતમ્પિ મે, ભન્તે, નત્થીતિ. નનુ, આવુસો, પાટિહારિયન્તિ? સારણીયધમ્મો મે, ભન્તે, પૂરિતો, તસ્સ મે પૂરિતકાલતો પટ્ઠાય સચેપિ ભિક્ખુસતસહસ્સં હોતિ, પત્તગતં ન ખીયતીતિ. સાધુ સાધુ સપ્પુરિસ અનુચ્છવિકમિદં તુય્હન્તિ. ઇદં તાવ **પત્તગતં ન ખીયતી**તિ એત્થ વત્થુ.

અયમેવ પન થેરો ચેતિયપબ્બતે ગિરિભણ્ડમહાપૂજાય દાનટ્ઠાનં ગન્ત્વા ''ઇમસ્મિં દાને કિં વરભણ્ડ''ન્તિ પુચ્છિ. દ્વે સાટકા, ભન્તેતિ. એતે મય્હં પાપુણિસ્સન્તીતિ. તં સુત્વા અમચ્ચો રઞ્ઞો આરોચેસિ ''એકો દહરો એવં વદતી''તિ. ''દહરસ્સ એવં ચિત્તં, મહાથેરાનં પન સુખુમા સાટકા વટ્ટન્તી''તિ વત્વા ''મહાથેરાનં દસ્સામી''તિ ઠપેસિ. તસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘે પટિપાટિયા ઠિતે દેન્તસ્સ મત્થકે ઠપિતાપિ તે સાટકા હત્થં નારોહન્તિ, અઞ્ઞેવ આરોહન્તિ. દહરસ્સ દાનકાલે પન હત્થં આરુળ્હા. સો તસ્સ હત્થે ઠપેત્વા અમચ્ચસ્સ મુખં ઓલોકેત્વા દહરં નિસીદાપેત્વા દાનં દત્વા સઙ્ઘં વિસ્સજ્જેત્વા દહરસ્સ સન્તિકે નિસીદિત્વા ''ભન્તે, ઇમં ધમ્મં કદા પટિવિજ્ઝિત્થા''તિ આહ. સો પરિયાયેનપિ અસન્તં અવદન્તો ''નત્થિ મય્હં, મહારાજ, લોકુત્તરધમ્મો''તિ આહ. નનુ, ભન્તે, પુબ્બેવ અવચુત્થાતિ. આમ મહારાજ, સારણીયધમ્મપૂરકો અહં, તસ્સ મે ધમ્મસ્સ પૂરિતકાલતો

પટ્ઠાય ભાજનીયટ્ઠાને અગ્ગભણ્ડં પાપુણાતીતિ. ‘‘સાધુ સાધુ ભન્તે, અનુચ્છવિકમિદં તુમ્હાક’’ન્તિ વન્દિત્વા પક્કામિ. ઇદં **ભાજનીયટ્ઠાને અગ્ગભણ્ડં પાપુણાતી**તિ એત્થ વત્થુ.

ચણ્ડાલતિસ્સભયેન પન ભાતરગામવાસિનો નાગત્થેરિયા અનારોચેત્વાવ પલાયિંસુ. થેરી પચ્ચૂસસમયે ‘‘અતિ વિય અપ્પનિગ્ઘોસો ગામો, ઉપધારેથ તાવા’’તિ દહરભિક્ખુનિયો આહ. તા ગન્ત્વા સબ્બેસં ગતભાવં ઞત્વા આગમ્મ થેરિયા આરોચેસું. સા સુત્વા ‘‘મા તુમ્હે તેસં ગતભાવં ચિન્તયિત્થ, અત્તનો ઉદ્દેસપરિપુચ્છાયોનિસોમનસિકારેસુયેવ યોગં કરોથા’’તિ વત્વા ભિક્ખાચારવેલાયં પારુપિત્વા અત્તદ્વાદસમા ગામદ્વારે નિગ્રોધમૂલે અટ્ઠાસિ. રુક્ખે અધિવત્થા દેવતા દ્વાદસન્નમ્પિ ભિક્ખુનીનં પિણ્ડપાતં દત્વા ‘‘અય્યે અઞ્ઞત્થ મા ગચ્છથ, નિચ્ચં ઇધેવ એથા’’તિ આહ. થેરિયા પન કનિટ્ઠભાતા નાગત્થેરો નામ અત્થિ, સો ‘‘મહન્તં ભયં, ન સક્કા યાપેતું, પરતીરં ગમિસ્સામી’’તિ અત્તદ્વાદસમો અત્તનો વસનટ્ઠાના નિક્ખન્તો ‘‘થેરિં દિસ્વા ગમિસ્સામી’’તિ ભાતરગામં આગતો. થેરી ‘‘થેરા આગતા’’તિ સુત્વા તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ‘‘કિં અય્યા’’તિ પુચ્છિ. સો તં પવત્તિં આચિક્ખિ. સા ‘‘અજ્જ એકદિવસં વિહારે વસિત્વા સ્વેવ ગમિસ્સથા’’તિ આહ. થેરા વિહારં આગમંસુ.

થેરી પુનદિવસે રુક્ખમૂલે પિણ્ડાય ચરિત્વા થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા ‘‘ઇમં પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જથા’’તિ આહ. થેરો ‘‘વટ્ટિસ્સતિ થેરી’’તિ વત્વા તુણ્હી અટ્ઠાસિ. ધમ્મિકો તાત પિણ્ડપાતો, કુક્કુચ્ચં અકત્વા પરિભુઞ્જથાતિ. વટ્ટિસ્સતિ થેરીતિ. સા પત્તં ગહેત્વા આકાસે ખિપિ. પત્તો આકાસે અટ્ઠાસિ. થેરો ‘‘સત્તતાલમત્તે ઠિતમ્પિ ભિક્ખુનીભત્તમેવ થેરી’’તિ વત્વા ‘‘ભયં નામ સબ્બકાલં ન હોતિ, ભયે વૂપસન્તે અરિયવંસં કથયમાનો ‘ભો પિણ્ડપાતિક ભિક્ખુનીભત્તં ભુઞ્જિત્વા વીતિનામયિત્થા’તિ ચિત્તેન અનુવદિયમાનો સન્થમ્ભિતું ન સક્ખિસ્સામિ, અપ્પમત્તા હોથ થેરિયો’’તિ મગ્ગં આરુહિ. રુક્ખદેવતાપિ ‘‘સચે થેરો થેરિયા હત્થતો પિણ્ડપાતં પરિભુઞ્જિસ્સતિ, ન નં નિવત્તેસ્સામિ, સચે ન પરિભુઞ્જિસ્સતિ, નિવત્તેસ્સામી’’તિ ચિન્તયમાના ઠત્વા થેરસ્સ ગમનં દિસ્વા રુક્ખા ઓરુય્હ ‘‘પત્તં, ભન્તે, દેથા’’તિ પત્તં ગહેત્વા થેરં રુક્ખમૂલંયેવ આનેત્વા આસનં પઞ્ઞપેત્વા પિણ્ડપાતં દત્વા કતભત્તકિચ્ચં પટિઞ્ઞં કારેત્વા દ્વાદસ ભિક્ખુનિયો દ્વાદસ ચ ભિક્ખૂ સત્ત વસ્સાનિ ઉપટ્ઠહિ . ઇદં **દેવતા ઉસ્સુક્કં આપજ્જન્તી**તિ એત્થ વત્થુ. તત્ર હિ થેરી સારણીયધમ્મપૂરિકા અહોસિ.

નત્થિ એતેસં ખણ્ડન્તિ **અખણ્ડાનિ**, તં પન નેસં ખણ્ડં દસ્સેતું **‘‘યસ્સા’’**તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ઉપસમ્પન્નસીલાનં ઉદ્દેસક્કમેન આદિઅન્તા વેદિતબ્બા. તેનાહ **‘‘સત્તસૂ’’**તિઆદિ. અનુપસમ્પન્નસીલાનં પન સમાદાનક્કમેનપિ આદિઅન્તા લબ્ભન્તિ. **પરિયન્તે છિન્નસાટકો વિયા**તિ વત્થન્તે દસન્તે વા છિન્નવત્થં વિય. વિસદિસુદાહરણઞ્ચેતં ‘‘અખણ્ડાની’’તિ ઇમસ્સ અધિકતત્તા. એવં સેસાનિપિ ઉદાહરણાનિ. **ખણ્ડન્તિ** ખણ્ડવન્તં, ખણ્ડિતં વા. **છિદ્દન્તિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. વિસભાગવણ્ણેન ગાવી વિયાતિ સમ્બન્ધો. વિસભાગવણ્ણેન ઉપડ્ઢં તતિયભાગં વા સમ્ભિન્નવણ્ણં **સબલં**, વિસભાગવણ્ણેહેવ પન બિન્દૂહિ અન્તરન્તરા વિમિસ્સં **કમ્માસં**. અયં ઇમેસં વિસેસો.

ભુજિસ્સભાવકરણતોતિ તણ્હાદાસબ્યતો મોચેત્વા ભુજિસ્સભાવકરણતો. સીલસ્સ ચ તણ્હાદાસબ્યતો મોચનં વિવટ્ટૂપનિસ્સયભાવાપાદનં, તેનસ્સ વિવટ્ટૂપનિસ્સયતા દસ્સિતા. ‘‘ભુજિસ્સભાવકરણતો’’તિ ચ ઇમિના ભુજિસ્સકરાનિ **ભુજિસ્સાની**તિ ઉત્તરપદલોપેનાયં નિદ્દેસોતિ દસ્સેતિ. યસ્મા ચ તંસમઙ્ગીપુગ્ગલો સેરી સયંવસી ભુજિસ્સો નામ હોતિ, તસ્માપિ ભુજિસ્સાનિ. સુપરિસુદ્ધભાવેન પાસંસત્તા **વિઞ્ઞુપસત્થાનિ**. અવિઞ્ઞૂનં પસંસાય અપ્પમાણભાવતો વિઞ્ઞૂગહણં કતં. **તણ્હાદિટ્ઠીહિ અપરામટ્ઠત્તા**તિ ‘‘ઇમિનાહં સીલેન દેવો વા ભવિસ્સામિ દેવઞ્ઞતરો વા’’તિ તણ્હાપરામાસેન ‘‘ઇમિનાહં સીલેન દેવો હુત્વા તત્થ નિચ્ચો ધુવો સસ્સતો ભવિસ્સામી’’તિ

દિટ્ઠિપરામાસેન ચ અપરામટ્ઠત્તા. અથ વા ‘‘અયં તે સીલેસુ દાસો’’તિ ચતૂસુ વિપત્તીસુ યં વા તં વા વિપત્તિં દસ્સેત્વા ‘‘ઇમં નામ ત્વં આપન્નપુબ્બો’’તિ કેનચિ પરામટ્ઠું અનુદ્ધંસેતું અસક્કુણેય્યત્તા **અપરામટ્ઠાની**તિ એવમેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. સીલં નામ અવિપ્પટિસારાદિપારમ્પરિયેન યાવદેવ સમાધિસમ્પાદનત્થન્તિ આહ ‘‘**સમાધિસંવત્તનિકાની**’’તિ. સમાધિસંવત્તનપ્પયોજનાનિ **સમાધિસંવત્તનિકાનિ**.

સમાનભાવો સામઞ્ઞં, પરિપુણ્ણચતુપારિસુદ્ધિભાવેન મજ્ઝે ભિન્નસુવણ્ણસ્સ વિય ભેદાભાવતો સીલેન સામઞ્ઞં સીલસામઞ્ઞં, તં ગતો ઉપગતોતિ **સીલસામઞ્ઞગતો**. તેનાહ ‘‘**સમાનભાવૂપગતસીલો**’’તિ, સીલસમ્પત્તિયા સમાનભાવં ઉપગતસીલો સભાગવુત્તિકોતિ અત્થો. સોતાપન્નાદીનઞ્હિ સીલં સમુદ્દન્તરેપિ દેવલોકેપિ વસન્તાનં અઞ્ઞેસં સોતાપન્નાદીનં સીલેન સમાનમેવ હોતિ, નત્થિ મગ્ગસીલે નાનત્તં. કામઞ્હિ પુથુજ્જનાનમ્પિ ચતુપારિસુદ્ધિસીલે નાનત્તં ન સિયા, તં પન ન એકન્તિકન્તિ ઇધ નાધિપ્પેતં, મગ્ગસીલં પન એકન્તિકં નિયતભાવતોતિ તમેવ સન્ધાય ‘‘**યાનિ તાનિ સીલાની**’’તિઆદિ વુત્તં.

યાયન્તિ યા અયં મય્હઞ્ચેવ તુમ્હાકઞ્ચ પચ્ચક્ખભૂતા. **દિટ્ઠીતિ** મગ્ગસમ્માદિટ્ઠિ. **નિદ્દોસાતિ** નિદ્ધુતદોસા, સમુચ્છિન્નરાગાદિપાપધમ્માતિ અત્થો. **નિય્યાતી**તિ વટ્ટદુક્ખતો નિસ્સરતિ નિગચ્છતિ. સયં નિયન્તીયેવ હિ તંમગ્ગસમઙ્ગીપુગ્ગલં વટ્ટદુક્ખતો નિય્યાપેતીતિ વુચ્ચતિ. યા સત્થુ અનુસિટ્ઠિ, તં કરોતીતિ **તક્કરો**, તસ્સ, યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જનકસ્સાતિ અત્થો. **દિટ્ઠિસામઞ્ઞગતો**તિ સચ્ચસમ્પટિવેધેન સમાનદિટ્ઠિભાવં ઉપગતો.

કતિપુચ્છાવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છઆપત્તિસમુટ્ઠાનવારકથાવણ્ણના

૨૭૬. પઠમેન આપત્તિસમુટ્ઠાનેનાતિઆદિ સબ્બં ઉદ્દેસનિદ્દેસાદિવસેન પવત્તપાળિં અનુસારેનેવ સક્કા વિઞ્ઞાતું.

સમથભેદં

અધિકરણપરિયાયવારકથાવણ્ણના

૨૯૩. લોભો પુબ્બઙ્ગમોતિઆદીસુ પન લોભહેતુ વિવદનતો ‘‘લોભો પુબ્બઙ્ગમો’’તિ વુત્તં. એવં સેસેસુપિ. **ઠાનાની**તિ કારણાનિ. તિટ્ઠન્તિ એત્થાતિ **ઠાનં**. કે તિટ્ઠન્તિ? વિવાદાધિકરણાદયો. વસન્તિ એત્થાતિ **વત્થુ**. ભવન્તિ એત્થાતિ **ભૂમિ**. કુસલાકુસલાબ્યાકતચિત્તસમઙ્ગિનો વિવદનતો ‘‘**નવ હેતૂ**’’તિ વુત્તં. **દ્વાદસ મૂલાની**તિ ‘‘કોધનો હોતિ ઉપનાહી’’તિઆદીનિ દ્વાદસ મૂલાનિ.

૨૯૪-૨૯૫. ઇમાનેવ દ્વાદસ કાયવાચાહિ સદ્ધિં ‘‘**ચુદ્દસ મૂલાની**’’તિ વુત્તાનિ. **સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા ઠાનાની**તિ એત્થ આપત્તિં આપજ્જિત્વા પટિચ્છાદેન્તસ્સ યા આપત્તિ, તસ્સા પુબ્બે આપન્ના આપત્તિયો ઠાનાનીતિ વેદિતબ્બં. ‘‘નત્થિ આપત્તાધિકરણં કુસલ’’ન્તિ વચનતો આપત્તાધિકરણે અકુસલાબ્યાકતવસેન છ હેતૂ વુત્તા. કુસલચિત્તં પન અઙ્ગં હોતિ, ન હેતુ.

૨૯૬. **ચત્તારિ કમ્માનિ ઠાનાની**તિ એત્થ ‘‘એવં કત્તબ્બ’’ન્તિ ઇતિકત્તબ્બતાદસ્સનવસેન પવત્તપાળિ **કમ્મં** નામ, યથાઠિતપાળિવસેન કરોન્તાનં કિરિયા **કિચ્ચાધિકરણં** નામ. ઞત્તિઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થકમ્માનિ ઞત્તિતો જાયન્તિ, અપલોકનકમ્મં અપલોકનતોવાતિ આહ **‘‘ઞત્તિતો વા અપલોકનતો વા’’**તિ. કિચ્ચાધિકરણં એકેન સમથેન **સમ્મતિ**, સમ્પજ્જતીતિ અત્થો. તેહિ સમેતબ્બત્તા ‘‘વિવાદાધિકરણસ્સ સાધારણા’’તિ વુત્તં.

તબ્ભાગિયવારકથાવણ્ણના

૨૯૮. **વિવાદાધિકરણસ્સ તબ્ભાગિયા**તિ વિવાદાધિકરણસ્સ વૂપસમતો તપ્પક્ખિકા.

સમથા સમથસ્સ સાધારણવારકથાવણ્ણના

૨૯૯. એકં અધિકરણં સબ્બે સમથા એકતો હુત્વા સમેતું સક્કોન્તિ ન સક્કોન્તીતિ પુચ્છન્તો **‘‘સમથા સમથસ્સ સાધારણા, સમથા સમથસ્સ અસાધારણા’’**તિ આહ. યેભુય્યસિકાય સમનં સમ્મુખાવિનયં વિના ન હોતીતિ આહ **‘‘યેભુય્યસિકા સમ્મુખાવિનયસ્સ સાધારણા’’**તિ. સતિવિનયાદીહિ સમનસ્સ યેભુય્યસિકાય કિચ્ચં નત્થીતિ આહ **‘‘સતિવિનયસ્સ…પે॰… અસાધારણા’’**તિ. એવં સેસેસુપિ. તબ્ભાગિયવારેપિ એસેવ નયો.

વિનયવારકથાવણ્ણના

૩૦૨. સબ્બેસમ્પિ સમથાનં વિનયપરિયાયો લબ્ભતીતિ **‘‘વિનયો સમ્મુખાવિનયો’’**તિઆદિના વિનયવારો ઉદ્ધટો. **સિયા ન સમ્મુખાવિનયો**તિ એત્થ સમ્મુખાવિનયં ઠપેત્વા સતિવિનયાદયો સેસસમથા અધિપ્પેતા. એસ નયો સેસેસુપિ.

કુસલવારકથાવણ્ણના

૩૦૩. સઙ્ઘસ્સ સમ્મુખા પટિઞ્ઞાતે તં પટિજાનનં સઙ્ઘસમ્મુખતા નામ. તસ્સ પટિજાનનચિત્તં સન્ધાય **‘‘સમ્મુખાવિનયો કુસલો’’**તિઆદિ વુત્તન્તિ વદન્તિ. **નત્થિ સમ્મુખાવિનયો અકુસલો**તિ ધમ્મવિનયપુગ્ગલસમ્મુખતાહિ તિવઙ્ગિકો સમ્મુખાવિનયો એતેહિ વિના નત્થિ. તત્થ કુસલચિત્તેહિ કરણકાલે કુસલો, અરહન્તેહિ કરણકાલે અબ્યાકતો. એતેસં સઙ્ઘસમ્મુખતાદીનં અકુસલપટિપક્ખત્તા અકુસલસ્સ સમ્ભવો નત્થિ, તસ્મા ‘‘નત્થિ સમ્મુખાવિનયો અકુસલો’’તિ વુત્તં. ‘‘યેભુય્યસિકા અધમ્મવાદીહિ વૂપસમનકાલે, ધમ્મવાદીનમ્પિ અધમ્મવાદિમ્હિ સલાકગ્ગાહાપકે જાતે અકુસલા. સતિવિનયો અનરહતો સઞ્ચિચ્ચ સતિવિનયદાને અકુસલો. અમૂળ્હવિનયો અનુમ્મત્તકસ્સ દાને, પટિઞ્ઞાતકરણં મૂળ્હસ્સ અજાનતો પટિઞ્ઞાય કરણે, તસ્સપાપિયસિકા સુદ્ધસ્સ કરણે, તિણવત્થારકં મહાકલહે સઞ્ચિચ્ચ કરણે ચ અકુસલં. સબ્બત્થ અરહતો વસેનેવ અબ્યાકત’’ન્તિ સબ્બમેતં **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

સમથવારવિસ્સજ્જનાવારકથાવણ્ણના

૩૦૪-૩૦૫. **યત્થ યેભુય્યસિકા લબ્ભતિ, તત્થ સમ્મુખાવિનયો લબ્ભતી**તિઆદિ પુચ્છા. **યસ્મિં સમયે સમ્મુખાવિનયેન ચા**તિઆદિ તસ્સા વિસ્સજ્જનં, યસ્મિં સમયે સમ્મુખાવિનયેન ચ યેભુય્યસિકાય ચ અધિકરણં વૂપસમ્મતિ, તસ્મિં સમયે યત્થ યેભુય્યસિકા લબ્ભતિ, તત્થ સમ્મુખાવિનયો લબ્ભતીતિ એવં સબ્બત્થ સમ્બન્ધો.

યત્થ પટિઞ્ઞાતકરણં લબ્ભતિ, તત્થ સમ્મુખાવિનયો લબ્ભતીતિ એત્થ એકં વા દ્વે વા બહૂ વા ભિક્ખૂ ‘‘ઇમં નામ આપત્તિં આપન્નોસી’’તિ પુચ્છિતે સતિ ‘‘આમા’’તિ પટિજાનને દ્વેપિ પટિઞ્ઞાતકરણસમ્મુખાવિનયા લબ્ભન્તિ. તત્થ ‘‘સઙ્ઘસમ્મુખતા ધમ્મવિનયપુગ્ગલસમ્મુખતા’’તિ એવં વુત્તસમ્મુખાવિનયે સઙ્ઘસ્સ પુરતો પટિઞ્ઞાતં ચે, સઙ્ઘસમ્મુખતા. તત્થેવ દેસિતં ચે, ધમ્મવિનયસમ્મુખતાયોપિ લદ્ધા હોન્તિ. અથ વિવદન્તા અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિજાનન્તિ ચે, પુગ્ગલસમ્મુખતા. તસ્સેવ સન્તિકે દેસિતં ચે, ધમ્મવિનયસમ્મુખતાયોપિ લદ્ધા હોન્તિ. એકસ્સેવ વા એકસ્સ સન્તિકે આપત્તિદેસનકાલે ‘‘પસ્સસિ, પસ્સામી’’તિ વુત્તે તત્થ ધમ્મવિનયપુગ્ગલસમ્મુખતાસઙ્ખિતો સમ્મુખાવિનયો ચ પટિઞ્ઞાતકરણઞ્ચ લદ્ધં હોતિ.

સંસટ્ઠવારકથાવણ્ણના

૩૦૬. અધિકરણાનં વૂપસમોવ **સમથો** નામ, તસ્મા અધિકરણેન વિના સમથા નત્થીતિ આહ ‘‘**મા હેવન્તિસ્સ વચનીયો…પે॰… વિનિબ્ભુજિત્વા નાનાકરણં પઞ્ઞાપેતુ**’’ન્તિ.

સમથાધિકરણવારકથાવણ્ણના

૩૦૯-૩૧૦. સમથા સમથેહિ સમ્મન્તીતિઆદિ પુચ્છા. **સિયા સમથા સમથેહિ સમ્મન્તી**તિઆદિ વિસ્સજ્જનં. તત્થ **સમથા સમથેહિ સમ્મન્તી**તિ એત્થ **સમ્મન્તી**તિ સમ્પજ્જન્તિ, અધિકરણા વા પન સમ્મન્તિ વૂપસમં ગચ્છન્તિ, તસ્મા **યેભુય્યસિકા સમ્મુખાવિનયેન સમ્મતી**તિ એત્થ સમ્મુખાવિનયેન સદ્ધિં યેભુય્યસિકા સમ્પજ્જતિ, ન સતિવિનયાદીહિ સદ્ધિં તેસં તસ્સા અનુપકારત્તાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

૩૧૧. ‘‘સમ્મુખાવિનયો વિવાદાધિકરણેન સમ્મતી’’તિ પાઠો. ‘‘સમ્મુખાવિનયો ન કેનચિ સમ્મતી’’તિ હિ અવસાને વુત્તત્તા સમ્મુખાવિનયો સયં સમથેન વા અધિકરણેન વા સમેતબ્બો ન હોતિ.

૩૧૩. વિવાદાધિકરણં…પે॰… કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મતીતિ એત્થ ‘‘સુણાતુ મે ભન્તે …પે॰… પઠમં સલાકં નિક્ખિપામી’’તિ એવં વિવાદાધિકરણં કિચ્ચાધિકરણેન સમ્મતીતિ દટ્ઠબ્બં.

સમુટ્ઠાપનવારકથાવણ્ણના

૩૧૪. વિવાદાધિકરણં ન કતમં અધિકરણં સમુટ્ઠાપેતીતિ ‘‘નાયં ધમ્મો’’તિ વુત્તમત્તેનેવ કિઞ્ચિ અધિકરણં ન સમુટ્ઠાપેતીતિ અત્થો.

ભજતિવારકથાવણ્ણના

૩૧૮-૯. કતમં અધિકરણં પરિયાપન્નન્તિ કતમાધિકરણપરિયાપન્નં, અયમેવ વા પાઠો. **વિવાદાધિકરણં વિવાદાધિકરણં ભજતી**તિ પઠમુપ્પન્નવિવાદં પચ્છા ઉપ્પન્નો ભજતિ. **વિવાદાધિકરણં દ્વે સમથે ભજતી**તિ ‘‘મં વૂપસમેતું સમત્થા તુમ્હે’’તિ વદન્તં વિય ભજતિ. **દ્વીહિ સમથેહિ સઙ્ગહિત**ન્તિ ‘‘મયં તં વૂપસમેસ્સામા’’તિ વદન્તેહિ વિય દ્વીહિ સમથેહિ સઙ્ગહિતં.

ખન્ધકપુચ્છાવારો

૩૨૦. **નિદાનેન ચ નિદ્દેસેન ચ સદ્ધિન્તિ** એત્થ **નિદાનેના**તિ સિક્ખાપદપઞ્ઞત્તિદેસસઙ્ખાતેન નિદાનેન. **નિદ્દેસેના**તિ પુગ્ગલાદિનિદ્દેસેન. ઉભયેનપિ તસ્સ તસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વત્થુ દસ્સિતં, તસ્મા વત્થુના સદ્ધિં ખન્ધકં પુચ્છિસ્સામીતિ અયમેત્થ અત્થો. **તત્થા**તિ તસ્મિં ઉપસમ્પદક્ખન્ધકે. **ઉત્તમાનિ પદાનિ વુત્તાની**તિ ''ન, ભિક્ખવે, ઊનવીસતિવસ્સો પુગ્ગલો ઉપસમ્પાદેતબ્બો''તિઆદિના (મહાવ॰ ૯૯, ૧૨૪) નયેન ઉત્તમપદાનિ વુત્તાનિ. **ચમ્મસંયુત્તે**તિ ચમ્મક્ખન્ધકે.

એકુત્તરિકનયો

એકકવારવણ્ણના

૩૨૧. **મૂલવિસુદ્ધિયા અન્તરાપત્તી**તિ અન્તરાપત્તિં આપજ્જિત્વા મૂલાયપટિકસ્સનં કત્વા ઠિતેન આપન્ના. "**અગ્ઘવિસુદ્ધિયા અન્તરાપત્તી**તિ સમ્બહુલા આપત્તિયો આપજ્જિત્વા તાસુ સબ્બચિરપટિચ્છન્નવસેન અગ્ઘસમોધાનં ગહેત્વા વસન્તેન આપન્નાપત્તી''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **સઉસ્સાહેનેવ ચિત્તેના**તિ ''પુનપિ આપજ્જિસ્સામી''તિ સઉસ્સાહેનેવ ચિત્તેન. ભિક્ખુનીનં અટ્ઠવત્થુકાય વસેન ચેતં વુત્તં. તેનેવાહ "**અટ્ઠમે વત્થુસ્મિં ભિક્ખુનિયા પારાજિકમેવ હોતી**"તિ. "**ધમ્મિકસ્સ પટિસ્સવસ્સ અસચ્ચાપને**"તિ વુત્તત્તા અધમ્મિકપટિસ્સવસ્સ વિસંવાદે દુક્કટં ન હોતિ. ''તુમ્હે વિબ્ભમથા''તિ હિ વુત્તે સુદ્ધચિત્તો ''સાધૂ''તિ પટિસ્સુણિત્વા સચે ન વિબ્ભમતિ, અનાપત્તિ. એવં સબ્બત્થ. **પઞ્ચદસસુ ધમ્મેસૂ**તિ ''કાલેન વક્ખામિ, નો અકાલેના''તિઆદિના વુત્તપઞ્ચદસધમ્મેસુ. આપત્તિં આપજ્જિતું ભબ્બતાય **ભબ્બાપત્તિકા**.

એકકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુકવારવણ્ણના

૩૨૨. દુકેસુ **નિદહને**તિ આતપે અતિચિરં ઠપેત્વા નિદહને. વત્થુસભાગં દેસેન્તો **દેસેન્તો આપજ્જતિ**, આપન્નં આપત્તિં ન દેસેસ્સામીતિ ધુરં નિક્ખિપન્તો **ન દેસેન્તો આપજ્જતિ**. રોમજનપદે જાતં **રોમકં**. **પક્કાલક**ન્તિ યવક્ખારં. અનુઞ્ઞાતલોણત્તા લોણાનિપિ દુકેસુ વુત્તાનિ.

દુકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તિકવારવણ્ણના

૩૨૩. તિકેસુ **વચીસમ્પયુત્તં કાયકિરિયં કત્વા**તિ કાયેન નિપચ્ચકારં કત્વા. **મુખાલમ્બરકરણાદિભેદો**તિ મુખભેરિવાદનાદિપ્પભેદો. યસ્સ સિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમે કાયસમુટ્ઠાના આપત્તિયો, તં કાયદ્વારે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદં. **ઉપઘાતેતી**તિ વિનાસેતિ. **ન આદાતબ્બ**ન્તિ ''ઇમસ્મા વિહારા પરમ્પિ મા નિક્ખમ, વિનયધરાનં વા સન્તિકં આગચ્છ વિનિચ્છયં દાતુ''ન્તિ વુત્તે તસ્સ વચનં ન ગહેતબ્બન્તિ અત્થો.

અકુસલાનિ ચેવ મૂલાનિ ચાતિ અકોસલ્લસમ્ભૂતટ્ઠેન એકન્તાકુસલભાવતો અકુસલાનિ, અત્તના સમ્પયુત્તધમ્માનં સુપ્પતિટ્ઠિતભાવસાધનતો મૂલાનિ, ન અકુસલભાવસાધનતો. ન હિ મૂલતો અકુસલાનં અકુસલભાવો, કુસલાદીનં વા કુસલાદિભાવો. તથા ચ સતિ મોમૂહચિત્તદ્વયમોહસ્સ અકુસલભાવો ન સિયા.

દુટ્ઠુ ચરિતાનીતિ પચ્ચયતો સમ્પયુત્તધમ્મતો પવત્તિઆકારતો ચ ન સુટ્ઠુ અસમ્માપવત્તિતાનિ. **વિરૂપાની**તિ બીભચ્છાનિ સમ્પતિ આયતિઞ્ચ અનિટ્ઠરૂપત્તા. **સુટ્ઠુ ચરિતાની**તિઆદીસુ વુત્તવિપરિયાયેન અત્થો વેદિતબ્બો. દ્વેપિ ચેતે તિકા પણ્ણત્તિયા વા કમ્મપથેહિ વા કથેતબ્બા. પણ્ણત્તિયા તાવ કાયદ્વારે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમો કાયદુચ્ચરિતં, અવીતિક્કમો કાયસુચરિતં. વચીદ્વારે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમો વચીદુચ્ચરિતં, અવીતિક્કમો

વચીસુચરિતં. ઉભયત્થ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસ્સ વીતિક્કમો મનોદુચ્ચરિતં મનોદ્વારે પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદસ્સ અભાવતો. તયિદં દ્વારદ્વયે અકિરિયસમુટ્ઠાનાય આપત્તિયા વસેન વેદિતબ્બં. યથાવુત્તાય આપત્તિયા અવીતિક્કમોવ મનોસુચરિતં. અયં **પણ્ણત્તિકથા**.

પાણાતિપાતાદયો પન તિસ્સો ચેતના કાયદ્વારે વચીદ્વારેપિ ઉપ્પન્ના કાયદુચ્ચરિતં દ્વારન્તરે ઉપ્પન્નસ્સપિ કમ્મસ્સ સનામાપરિચ્ચાગતો યેભુય્યવુત્તિયા તબ્બહુલવુત્તિયા ચ. તેનાહુ અટ્ઠકથાચરિયા –

> ‘‘દ્વારે ચરન્તિ કમ્માનિ, ન દ્વારા દ્વારચારિનો;
> તસ્મા દ્વારેહિ કમ્માનિ, અઞ્ઞમઞ્ઞં વવત્થિતા’’તિ. (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ કામાવચરકુસલ દ્વારકથા, કાયકમ્મદ્વાર);

તથા ચતસ્સો મુસાવાદાદિચેતના કાયદ્વારેપિ વચીદ્વારેપિ ઉપ્પન્ના વચીદુચ્ચરિતં, અભિજ્ઝા બ્યાપાદો મિચ્છાદિટ્ઠીતિ તયો મનોકમ્મભૂતાય ચેતનાય સમ્પયુત્તધમ્મા મનોદુચ્ચરિતં, કાયવચીકમ્મભૂતાય પન ચેતનાય સમ્પયુત્તા અભિજ્ઝાદયો તંતંપક્ખિકા વા હોન્તિ અબ્બોહારિકા વા. પાણાતિપાતાદીહિ વિરમન્તસ્સ ઉપ્પન્ના તિસ્સો ચેતનાપિ વિરતિયોપિ કાયસુચરિતં કાયિકસ્સ વીતિક્કમસ્સ અકરણવસેન પવત્તનતો. કાયેન પન સિક્ખાપદાનં સમાદિયમાને સીલસ્સ કાયસુચરિતભાવે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. મુસાવાદાદીહિ વિરમન્તસ્સ ચતસ્સો ચેતનાપિ વિરતિયોપિ વચીસુચરિતં વાચસિકસ્સ વીતિક્કમસ્સ અકરણવસેન પવત્તનતો. અનભિજ્ઝા અબ્યાપાદો સમ્માદિટ્ઠીતિ તયો ચેતનાસમ્પયુત્તધમ્મા મનોસુચરિતન્તિ અયં **કમ્મપથકથા**.

તિકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુક્કવારવણ્ણના

૩૨૪. ચતુક્કેસુ **અનરિયવોહારા**તિ અનરિયાનં લામકાનં વોહારા સંવોહારા અભિલાપવાચા. **અરિયવોહારા**તિ અરિયાનં સપ્પુરિસાનં વોહારા. **દિટ્ઠવાદિતા**તિ ‘‘દિટ્ઠં મયા’’તિ એવંવાદિતા. એત્થ ચ તંતંસમુટ્ઠાપકચેતનાવસેન અત્થો વેદિતબ્બો.

પઠમકપ્પિકેસુ પઠમં પુરિસલિઙ્ગમેવ ઉપ્પજ્જતીતિ આહ ‘‘**પઠમં ઉપ્પન્નવસેના**’’તિ. **પુરિમં પુરિસલિઙ્ગં પજહતી**તિ યથાવુત્તેનત્થેન પુબ્બઙ્ગમભાવતો પુરિમસઞ્ઞાતં પુરિસલિઙ્ગં જહતિ. **સતં તિંસઞ્ચ સિક્ખાપદાની**તિ તિંસાધિકાનિ સતં સિક્ખાપદાનિ.

ભિક્ખુસ્સ ચ ભિક્ખુનિયા ચ ચતૂસુ પારાજિકેસૂતિ સાધારણેસુયેવ ચતૂસુ પારાજિકેસુ. **પઠમો પઞ્હો**તિ ‘‘અત્થિ વત્થુનાનત્તતા, નો આપત્તિનાનત્તતા’’તિ અયં પઞ્હો. ‘‘અત્થિ આપત્તિસભાગતા, નો વત્થુસભાગતા’’તિ અયં ઇધ દુતિયો નામ.

અનાપત્તિવસ્સચ્છેદસ્સાતિ નત્થિ એતસ્મિં વસ્સચ્છેદે આપત્તીતિ અનાપત્તિવસ્સચ્છેદો, તસ્સ, અનાપત્તિકસ્સ વસ્સચ્છેદસ્સાતિ અત્થો. **મન્તાભાસા**તિ મતિયા ઉપપરિક્ખિત્વા ભાસનતો અસમ્ફપ્પલાપવાચા ઇધ ‘‘મન્તાભાસા’’તિ વુત્તા.

નવમભિક્ખુનિતો પટ્ઠાય ઉપજ્ઝાયાપિ અભિવાદનારહા નો પચ્ચુટ્ઠાનારહાતિ યસ્મા ''અનુજાનામિ, ભિક્ખવે, ભત્તગ્ગે અટ્ઠન્નં ભિક્ખુનીનં યથાવુડ્ઢં અવસેસાનં યથાગતિક''ન્તિ વદન્તેન ભગવતા ભત્તગ્ગે આદિતો પટ્ઠાય અટ્ઠન્નંયેવ ભિક્ખુનીનં યથાવુડ્ઢં અનુઞ્ઞાતં, અવસેસાનં આગતપટિપાટિયા, તસ્મા નવમભિક્ખુનિતો પટ્ઠાય સચે ઉપજ્ઝાયાપિ ભિક્ખુની પચ્છા આગચ્છતિ, ન પચ્ચુટ્ઠાનારહા, યથાનિસિન્નાહિયેવ સીસં ઉક્ખિપિત્વા અભિવાદેતબ્બત્તા અભિવાદનારહા. આદિતો નિસિન્નાસુ પન અટ્ઠસુ યા અબ્ભન્તરિમા અઞ્ઞા વુડ્ઢતરા આગચ્છતિ, સા અત્તનો નવકતરં વુટ્ઠાપેત્વા નિસીદિતું લભતિ. તસ્મા સા તાહિ અટ્ઠહિ ભિક્ખુનીહિ પચ્ચુટ્ઠાનારહા. યા પન અટ્ઠહિપિ નવકતરા, સા સચેપિ સટ્ઠિવસ્સા હોતિ, આગતપટિપાટિયાવ નિસીદિતું લભતિ.

ઇધ ન કપ્પન્તીતિ વદન્તોતિ પચ્ચન્તિમજનપદેસુ ઠત્વા ''ઇધ ન કપ્પન્તી''તિ વદન્તો વિનયાતિસારદુક્કટં આપજ્જતિ. કપ્પિયઞ્હિ ''ન કપ્પતી''તિ વદન્તો પઞ્ઞત્તં સમુચ્છિન્દતિ નામ. **ઇધ કપ્પન્તી**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો.

ચતુક્કવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચકવારવણ્ણના

૩૨૫. પઞ્ચકેસુ ''નિમન્તિતો સભત્તો સમાનો સન્તં ભિક્ખું અનાપુચ્છા''તિ (પાચિ॰ ૨૯૪-૨૯૭) વચનતો અકપ્પિયનિમન્તનં સાદિયન્તસ્સેવ અનામન્તચારો ન વટ્ટતીતિ ''**પિણ્ડપાતિકસ્સ કપ્પન્તી**''તિ વુત્તં. **ગણભોજના**દીસુપિ એસેવ નયો. **અધિટ્ઠહિત્વા ભોજનન્**તિ ''ગિલાનસમયો''તિઆદિના આભોગં કત્વા ભોજનં. **અવિકપ્પના**તિ ''મય્હં ભત્તપચ્ચાસં ઇત્થન્નામસ્સ દમ્મી''તિ એવં અવિકપ્પના.

અયસતો વા ગરહતો વાતિ એત્થ પરમ્મુખા અગુણવચનં **અયસો**. સમ્મુખા **ગરહા**. વિયસતીતિ **બ્યસનં**, હિતસુખં ખિપતિ વિદ્ધંસેતીતિ અત્થો. ઞાતીનં બ્યસનં **ઞાતિબ્યસનં**, ચોરરોગભયાદીહિ ઞાતિવિનાસોતિ અત્થો. ભોગાનં બ્યસનં **ભોગબ્યસનં**, રાજચોરાદિવસેન ભોગવિનાસોતિ અત્થો. રોગો એવ બ્યસનં **રોગબ્યસનં**. રોગો હિ આરોગ્યં બ્યસતિ વિનાસેતીતિ બ્યસનં. સીલસ્સ બ્યસનં **સીલબ્યસનં**, દુસ્સીલ્યસ્સેતં નામં. સમ્માદિટ્ઠિં વિનાસયમાના ઉપ્પન્ના દિટ્ઠિયેવ બ્યસનં **દિટ્ઠિબ્યસનં**. **ઞાતિસમ્પદા**તિ ઞાતીનં સમ્પદા પારિપૂરિ બહુભાવો . **ભોગસમ્પદાય**પિ એસેવ નયો. આરોગ્યસ્સ સમ્પદા **આરોગ્યસમ્પદા**. પારિપૂરિ દીઘરત્તં અરોગતા. **સીલદિટ્ઠિસમ્પદા**સુપિ એસેવ નયો.

વત્તં પરિચ્છિન્દીતિ તસ્મિં દિવસે કાતબ્બવત્તં નિટ્ઠાપેસિ. **અટ્ઠ કપ્પે અનુસ્સરી**તિઆદિના તસ્મિં ખણે ઞાનં નિબ્બત્તેત્વા પુબ્બેનિવાસઞાણં નિબ્બત્તેસીતિ દીપેતિ. **ઞત્તિયા કમ્મપ્પત્તો હુત્વા**તિ ઞત્તિયા ઠપિતાય અનુસ્સાવનકમ્મપ્પત્તો હુત્વાતિ અત્થો.

મન્દત્તા મોમૂહત્તાતિ નેવ સમાદાનં જાનાતિ, ન આનિસંસં, અત્તનો પન મન્દત્તા મોમૂહત્તા અઞ્ઞાણેનેવ આરઞ્ઞિકો હોતિ. **પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો**તિ ''અરઞ્ઞે મે વિહરન્તસ્સ 'અયં આરઞ્ઞિકો'તિ ચતુપ્પચ્ચયસક્કારં કરિસ્સન્તિ, 'અયં ભિક્ખુ લજ્જી પવિવિત્તો'તિઆદીહિ ચ ગુણેહિ સમ્ભાવેસ્સન્તી''તિ એવં પાપિકાય ઇચ્છાય ઠત્વા તાય એવ ઇચ્છાય અભિભૂતો હુત્વા આરઞ્ઞિકો હોતીતિ અત્થો. તેનાહ ''**અરઞ્ઞવાસેન પચ્ચયલાભં**

પત્થયમાનો’’તિ. ઉમ્માદવસેન અરઞ્ઞં પવિસિત્વા વિહરન્તો **ઉમ્માદા ચિત્તક્ખેપા આરઞ્ઞિકો** નામ હોતિ. **વણ્ણિતન્તિ** ઇદં આરઞ્ઞિકઙ્ગં નામ બુદ્ધેહિ બુદ્ધસાવકેહિ ચ વણ્ણિતં પસત્થન્તિ આરઞ્ઞિકો હોતિ.

પઞ્ચકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છક્કવારવણ્ણના

૩૨૬. છક્કેસુ **છબ્બસ્સપરમતા ધારેતબ્બન્તિ** પદભાજનં દસ્સિતં. સેસં ઉત્તાનમેવ.

છક્કવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સત્તકવારવણ્ણના

૩૨૭. સત્તકેસુ **છક્કે વુત્તાનિયેવ સત્તકવસેન યોજેતબ્બાનીતિ** છક્કે વુત્તચુદ્દસપરમાનિ દ્વિધા કત્વા દ્વિન્નં સત્તકાનં વસેન યોજેતબ્બાનિ.

આપત્તિં જાનાતીતિ આપત્તિંયેવ ‘‘આપત્તી’’તિ જાનાતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **આભિચેતસિકાનન્તિ** એત્થ (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૬૬) **અભિચેતોતિ** પાકતિકકામાવચરચિત્તેહિ સુન્દરતાય પટિપક્ખતો વિસુદ્ધત્તા ચ અભિક્કન્તં વિસુદ્ધચિત્તં વુચ્ચતિ, ઉપચારજ્ઝાનચિત્તસ્સેતં અધિવચનં. અભિચેતસિ જાતાનિ **આભિચેતસિકાનિ**, અભિચેતોસન્નિસ્સિતાનીતિ વા **આભિચેતસિકાનિ**. **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાનન્તિ** દિટ્ઠધમ્મે સુખવિહારાનં. **દિટ્ઠધમ્મોતિ** પચ્ચક્ખો અત્તભાવો વુચ્ચતિ, તત્થ સુખવિહારભૂતાનન્તિ અત્થો. રૂપાવચરજ્ઝાનાનમેતં અધિવચનં. તાનિ હિ અપ્પેત્વા નિસિન્ના ઝાયિનો ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે અસંકિલિટ્ઠં નેક્ખમ્મસુખં વિન્દન્તિ, તસ્મા ‘‘દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારાની’’તિ વુચ્ચન્તિ. **નિકામલાભીતિ** નિકામેન લાભી, અત્તનો ઇચ્છાવસેન લાભી, ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપજ્જિતું સમત્થોતિ વુત્તં હોતિ. **અકિચ્છલાભીતિ** સુખેનેવ પચ્ચનીકધમ્મે વિક્ખમ્ભેત્વા સમાપજ્જિતું સમત્થોતિ વુત્તં હોતિ. **અકસિરલાભીતિ** અકસિરાનં લાભી વિપુલાનં, યથાપરિચ્છેદેનેવ વુટ્ઠાતું સમત્થોતિ વુત્તં હોતિ. એકચ્ચો હિ લાભીયેવ હોતિ, ન પન સક્કોતિ ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપજ્જિતું. એકચ્ચો સક્કોતિ તથા સમાપજ્જિતું, પારિપન્થિકે પન કિચ્છેન વિક્ખમ્ભેતિ. એકચ્ચો તથા ચ સમાપજ્જતિ, પારિપન્થિકે ચ અકિચ્છેનેવ વિક્ખમ્ભેતિ, ન સક્કોતિ કાલમાનનાળિકયન્તં વિય યથાપરિચ્છેદેયેવ વુટ્ઠાતું.

આસવાનં ખયાતિ અરહત્તમગ્ગેન સબ્બકિલેસાનં ખયા. **અનાસવન્તિ** આસવવિરહિતં. **ચેતોવિમુત્તિં પઞ્ઞાવિમુત્તિન્તિ** એત્થ **ચેતો**-વચનેન અરહત્તફલસમ્પયુત્તો સમાધિ, **પઞ્ઞા**-વચનેન તંસમ્પયુત્તા ચ પઞ્ઞા વુત્તા. તત્થ ચ સમાધિ રાગતો વિમુત્તત્તા ચેતોવિમુત્તિ, પઞ્ઞા અવિજ્જાય વિમુત્તત્તા પઞ્ઞાવિમુત્તીતિ વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં ભગવતા ‘‘યો હિસ્સ, ભિક્ખવે, સમાધિ, તદસ્સ સમાધિન્દ્રિયં (સં॰ નિ॰ ૫.૫૨૦). યા હિસ્સ, ભિક્ખવે, પઞ્ઞા, તદસ્સ પઞ્ઞિન્દ્રિયં (સં॰ નિ॰ ૫.૫૧૬). ઇતિ ખો, ભિક્ખવે, રાગવિરાગા ચેતોવિમુત્તિ અવિજ્જાવિરાગા પઞ્ઞાવિમુત્તી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૨.૩૨). અપિચેત્થ સમથફલં ચેતોવિમુત્તિ, વિપસ્સનાફલં પઞ્ઞાવિમુત્તીતિ વેદિતબ્બાતિ. **દિટ્ઠેવ ધમ્મેતિ** ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે. **સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વાતિ** અત્તનાયેવ પઞ્ઞાય પચ્ચક્ખં કત્વા, અપરપ્પચ્ચયેન ઞત્વાતિ અત્થો. સુતમયઞાણાદિના વિય પરપ્પચ્ચયતં નયગ્ગાહઞ્ચ મુઞ્ચિત્વા

પરતોઘોસાનુગતભાવનાધિગમભૂતાય અત્તનોયેવ પઞ્ઞાય પચ્ચક્ખં કત્વા, ન સયમ્ભૂઞાણભૂતાયાતિ અધિપ્પાયો. **ઉપસમ્પજ્જ વિહરતી**તિ પાપુણિત્વા સમ્પાદેત્વા વિહરતિ.

સત્તકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠકવારવણ્ણના

૩૨૮. અટ્ઠકેસુ **અટ્ઠાનિસંસે સમ્પસ્સમાને**નાતિ –

‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ આપત્તિં આપન્નો હોતિ, સો તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ હોતિ, અઞ્ઞે ભિક્ખૂ તસ્સા આપત્તિયા આપત્તિદિટ્ઠિનો હોન્તિ, તે ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ તં ભિક્ખું એવં જાનન્તિ ‘અયં ખો આયસ્મા બહુસ્સુતો આગતાગમો ધમ્મધરો વિનયધરો માતિકાધરો પણ્ડિતો બ્યત્તો મેધાવી લજ્જી કુક્કુચ્ચકો સિક્ખાકામો, સચે મયં ઇમં ભિક્ખું આપત્તિયા અદસ્સને ઉક્ખિપિસ્સામ, ન મયં ઇમિના ભિક્ખુના સદ્ધિં ઉપોસથં કરિસ્સામ, વિના ઇમિના ભિક્ખુના ઉપોસથં કરિસ્સામ, ભવિસ્સતિ સઙ્ઘસ્સ તતોનિદાનં ભણ્ડનં કલહો વિગ્ગહો વિવાદો સઙ્ઘભેદો સઙ્ઘરાજિ સઙ્ઘવવત્થાનં સઙ્ઘનાનાકરણ’ન્તિ, ભેદગરુકેહિ, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂહિ ન સો ભિક્ખુ આપત્તિયા અદસ્સને ઉક્ખિપિતબ્બો’’તિ (મહાવ॰ ૪૫૩) –

આદિના વુત્તઅટ્ઠાનિસંસે સમ્પસ્સમાનેન. તેન હિ સદ્ધિં ઉપોસથાદિઅકરણં આદીનવો ભેદાય સંવત્તનતો, કરણં આનિસંસો સામગ્ગિયા સંવત્તનતો. તસ્મા એતે અટ્ઠાનિસંસે સમ્પસ્સમાનેન ન સો ભિક્ખુ ઉક્ખિપિતબ્બોતિ અત્થો.

દુતિયઅટ્ઠકેપિ **અટ્ઠાનિસંસે સમ્પસ્સમાને**નાતિ –

‘‘ઇધ પન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ આપત્તિં આપન્નો હોતિ, સો તસ્સા આપત્તિયા અનાપત્તિદિટ્ઠિ હોતિ, અઞ્ઞે ભિક્ખૂ તસ્સા આપત્તિયા આપત્તિદિટ્ઠિનો હોન્તિ, સો ચે, ભિક્ખવે, ભિક્ખુ તે ભિક્ખૂ એવં જાનાતિ ‘ઇમે ખો આયસ્મન્તો બહુસ્સુતા આગતાગમા ધમ્મધરા વિનયધરા માતિકાધરા પણ્ડિતા બ્યત્તા મેધાવિનો લજ્જિનો કુક્કુચ્ચકા સિક્ખાકામા, નાલં મમં વા કારણા અઞ્ઞેસં વા કારણા છન્દા દોસા મોહા ભયા અગતિં ગન્તું, સચે મં ઇમે ભિક્ખૂ આપત્તિયા અદસ્સને ઉક્ખિપિસ્સન્તિ, ન મયા સદ્ધિં ઉપોસથં કરિસ્સન્તિ, વિના મયા ઉપોસથં કરિસ્સન્તિ, ભવિસ્સતિ સઙ્ઘસ્સ તતોનિદાનં ભણ્ડનં કલહો વિગ્ગહો વિવાદો સઙ્ઘભેદો સઙ્ઘરાજિ સઙ્ઘવવત્થાનં સઙ્ઘનાનાકરણ’ન્તિ, ભેદગરુકેન, ભિક્ખવે, ભિક્ખુના પરેસમ્પિ સદ્ધાય સા આપત્તિ દેસેતબ્બા’’તિ (મહાવ॰ ૪૫૩) –

આદિના વુત્તઅટ્ઠાનિસંસે સમ્પસ્સમાનેનાતિ અત્થો.

પાળિયં આગતેહિ સત્તહીતિ ‘‘પુબ્બેવસ્સ હોતિ ‘મુસા ભણિસ્સ’ન્તિ, ભણન્તસ્સ હોતિ ‘મુસા ભણામી’તિ, ભણિતસ્સ હોતિ ‘મુસા મયા ભણિત’ન્તિ વિનિધાય દિટ્ઠિં, વિનિધાય ખન્તિં, વિનિધાય રુચિં, વિનિધાય ભાવ’’ન્તિ (પારા॰ ૨૨૦) એવમાગતેહિ સત્તહિ.

અબ્રહ્મચરિયાતિ અસેટ્ઠચરિયતો. **રત્તિં ન ભુઞ્જેય્ય વિકાલભોજન**ન્તિ ઉપોસથં ઉપવુત્થો રત્તિભોજનઞ્ચ દિવાવિકાલભોજનઞ્ચ ન ભુઞ્જેય્ય. **મઞ્ચે છમાયંવ સયેથ સન્થતે**તિ કપ્પિયમઞ્ચે વા સુધાદિપરિકમ્મકતાય ભૂમિયં વા

તિણપણ્ણપલાલાદીનિ સન્થરિત્વા કતે સન્થતે વા સયેથાતિ અત્થો. **એતઞ્હિ અટ્ઠઙ્ગીકમાહુપોસથ**ન્તિ એતં પાણાતિપાતાદીનિ અસમાચરન્તેન ઉપવુત્થઉપોસથં અટ્ઠહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતત્તા ''અટ્ઠઙ્ગિક''ન્તિ વદન્તિ.

''અકપ્પિયકતં હોતિ અપ્પટિગ્ગહિતક''ન્તિઆદયો **અટ્ઠ અનતિરિત્તા** નામ. **સપ્પિ**આદિ અટ્ઠમે અરુણુગ્ગમને નિસ્સગ્ગિયં હોતિ. **અટ્ઠકવસેન યોજેત્વા વેદિતબ્બાની**તિ પુરિમાનિ અટ્ઠ એકં અટ્ઠકં, તતો એકં અપનેત્વા સેસેસુપિ એકેકં પક્ખિપિત્વાતિ એવમાદિના નયેન અઞ્ઞાનિપિ અટ્ઠકાનિ કાતબ્બાનીતિ અત્થો.

અટ્ઠકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નવકવારવણ્ણના

૩૨૯. નવકેસુ **આઘાતવત્થૂની**તિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૩૪૦; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૯.૨૯) આઘાતકારણાનિ. **આઘાતપટિવિનયાની**તિ આઘાતસ્સ પટિવિનયકારણાનિ. **તં કુતેત્થ લબ્ભા**તિ ''તં અનત્થચરણં મા અહોસી''તિ એતસ્મિં પુગ્ગલે કુતો લબ્ભા કેન કારણેન સક્કા લદ્ધું. ''પરો નામ પરસ્સ અત્તનો ચિત્તરુચિયા અનત્થં કરોતી''તિ એવં ચિન્તેત્વા આઘાતં પટિવિનોદેતિ. અથ વા સચાહં પટિકોપં કરેય્યં, તં કોપકરણં એત્થ પુગ્ગલે કુતો લબ્ભા, કેન કારણેન લદ્ધબ્બં નિરત્થકભાવતોતિ અત્થો. કમ્મસ્સકા હિ સત્તા, તે કસ્સ રુચિયા દુક્ખિતા સુખિતા વા ભવન્તિ, તસ્મા કેવલં તસ્મિં મય્હં કુજ્ઝનમત્તમેવાતિ અધિપ્પાયો. અથ વા તં કોપકરણં એત્થ પુગ્ગલે કુતો લબ્ભા પરમત્થતો કુજ્ઝિતબ્બસ્સ કુજ્ઝનકસ્સ ચ અભાવતો. સઙ્ખારમત્તઞ્હેતં યદિદં ખન્ધપઞ્ચકં યં ''સત્તો''તિ વુચ્ચતિ, તે ચ સઙ્ખારા ઇત્તરકાલા ખણિકા, કસ્સ કો કુજ્ઝતીતિ અત્થો. ''કુતો લાભા''તિપિ પાઠો, સચાહં એત્થ કોપં કરેય્યં, તસ્મિં મે કોપકરણે કુતો લાભા, લાભા નામ કે સિયું અઞ્ઞત્ર અનત્થુપ્પત્તિતોતિ અત્થો. ઇમસ્મિઞ્ચ અત્થે **ત**ન્તિ નિપાતમત્તમેવ હોતિ.

તણ્હં પટિચ્ચાતિ (દી॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૧૦૩; અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૯.૨૩) દ્વે તણ્હા એસનતણ્હા એસિતતણ્હા ચ. યાય તણ્હાય અજપથસઙ્કુપથાદીનિ પટિપજ્જિત્વા ભોગે એસતિ ગવેસતિ, અયં **એસનતણ્હા** નામ. યા તેસુ એસિતેસુ ગવેસિતેસુ પટિલદ્ધેસુ તણ્હા, અયં **એસિતતણ્હા** નામ. ઇધ એસિતતણ્હા દટ્ઠબ્બા. **પરિયેસના**તિ રૂપાદિઆરમ્મણપરિયેસના. સા હિ એસનતણ્હાય સતિ હોતિ. **લાભો**તિ રૂપાદિઆરમ્મણપ્પટિલાભો. સો હિ પરિયેસનાય સતિ હોતિ. **વિનિચ્છયો** પન ઞાણતણ્હાદિટ્ઠિવિતક્કવસેન ચતુબ્બિધો. તત્થ ''સુખવિનિચ્છયં જઞ્ઞા, સુખવિનિચ્છયં ઞત્વા અજ્ઝત્તં સુખમનુયુઞ્જેય્યા''તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૨૩) અયં **ઞાણવિનિચ્છયો**. ''વિનિચ્છયોતિ દ્વે વિનિચ્છયા તણ્હાવિનિચ્છયો ચ દિટ્ઠિવિનિચ્છયો ચા''તિ (મહાનિ॰ ૧૦૨) એવં આગતાનિ અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતાનિ **તણ્હાવિનિચ્છયો**. દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો **દિટ્ઠિવિનિચ્છયો**. ''છન્દો ખો, દેવાનમિન્દ, વિતક્કનિદાનો''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૫૮) ઇમસ્મિં પન સુત્તે ઇધ **વિનિચ્છયો**તિ વુત્તો **વિતક્કો**યેવ આગતો. લાભં લભિત્વા હિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠં સુન્દરાસુન્દરઞ્ચ વિતક્કેન વિનિચ્છિનાતિ ''એત્તકં મે રૂપારમ્મણત્થાય ભવિસ્સતિ, એત્તકં સદ્દારમ્મણત્થાય, એત્તકં મય્હં ભવિસ્સતિ, એત્તકં પરસ્સ, એત્તકં પરિભુઞ્જિસ્સામિ, એત્તકં નિદહિસ્સામી''તિ. તેન વુત્તં ''**લાભં પટિચ્ચ વિનિચ્છયો**''તિ.

છન્દરાગોતિ એવં અકુસલવિતક્કેન વિતક્કિતે વત્થુસ્મિં દુબ્બલરાગો ચ બલવરાગો ચ ઉપ્પજ્જતિ. **અજ્ઝોસાન**ન્તિ ''અહં, મમ''ન્તિ બલવસન્નિટ્ઠાનં. **પરિગ્ગહો**તિ તણ્હાદિટ્ઠિવસેન પરિગ્ગહકરણં. **મચ્છરિય**ન્તિ પરેહિ સાધારણભાવસ્સ અસહનતા. તેનેવસ્સ પોરાણા એવં વચનત્થં વદન્તિ ''ઇદં અચ્છરિયં મય્હેવ હોતુ, મા

અઞ્ઞસ્સ અચ્છરિયં હોતૂતિ પવત્તત્તા મચ્છરિયન્તિ વુચ્ચતી''તિ. **આરક્ખો**તિ દ્વારપિદહનમઞ્જૂસાગોપનાદિવસેન સુટ્ઠુ રક્ખણં. અધિ કરોતીતિ **અધિકરણં**, કારણસ્સેતં નામં. **આરક્ખાધિકરણ**ન્તિ ભાવનપુંસકં, આરક્ખહેતૂતિ અત્થો. દણ્ડાદાનાદીસુ પરનિસેધનત્થં દણ્ડસ્સ આદાનં **દણ્ડાદાનં**. એકતોધારાદિનો સત્થસ્સ આદાનં **સત્થાદાનં**. **કલહો**તિ કાયકલહોપિ વાચાકલહોપિ. પુરિમો પુરિમો વિરોધો **વિગ્ગહો**, પચ્છિમો પચ્છિમો **વિવાદો**. તુવં તુવન્તિ અગારવવસેન "**તુવં તુવ**"ન્તિ વચનં.

અધિટ્ઠિતકાલતો પટ્ઠાય ન વિકપ્પેતબ્બાનીતિ વિકપ્પેન્તેન અધિટ્ઠાનતો પુબ્બે વા

વિકપ્પેતબ્બં, વિજહિતાધિટ્ઠાનં વા પચ્છાવિકપ્પેતબ્બં. અવિજહિતાધિટ્ઠાનં પન ન વિકપ્પેતબ્બન્તિ અધિપ્પાયો. **દુક્કટવસેન વુત્તાની**તિ ''વગ્ગં ભિક્ખુનિસઙ્ઘં વગ્ગસઞ્ઞી ઓવદતી''તિઆદિના (પાચિ॰ ૧૫૦) નયેન અધમ્મકમ્મે દ્વે નવકાનિ દુક્કટવસેન વુત્તાનિ.

નવકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દસકવારવણ્ણના

૩૩૦. દસકેસુ **નત્થિ દિન્નન્તિઆદિવસેન વેદિતબ્બા**તિ ''નત્થિ દિન્નં, નત્થિ યિટ્ઠં, નત્થિ હુતં, નત્થિ સુકતદુક્કટાનં કમ્માનં ફલં વિપાકો, નત્થિ અયં લોકો, નત્થિ પરો લોકો, નત્થિ માતા, નત્થિ પિતા, નત્થિ સત્તા ઓપપાતિકા, નત્થિ લોકે સમણબ્રાહ્મણા સમ્મગ્ગતા સમ્માપટિપન્ના, યે ઇમઞ્ચ લોકં પરઞ્ચ લોકં સયં અભિઞ્ઞા સચ્છિકત્વા પવેદેન્તી''તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૯૪, ૨૨૫; ૩.૯૧, ૧૧૬; સં॰ નિ॰ ૩.૨૧૦) એવમાગતં સન્ધાય વુત્તં. **સસ્સતો લોકોતિઆદિવસેના**તિ ''સસ્સતો લોકોતિ વા, અસસ્સતો લોકોતિ વા, અન્તવા લોકોતિ વા, અનન્તવા લોકોતિ વા, તં જીવં તં સરીરન્તિ વા, અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરન્તિ વા, હોતિ તથાગતો પરં મરણાતિ વા, ન હોતિ તથાગતો પરં મરણાતિ વા, હોતિ ચ ન ચ હોતિ તથાગતો પરં મરણાતિ વા, નેવ હોતિ ન ન હોતિ તથાગતો પરં મરણાતિ વા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૬૯) એવમાગતં સઙ્ગણ્હાતિ.

મિચ્છાદિટ્ઠિઆદયો મિચ્છાવિમુત્તિપરિયોસાનાતિ ''મિચ્છાદિટ્ઠિ મિચ્છાસઙ્કપ્પો મિચ્છાવાચા મિચ્છાકમ્મન્તો મિચ્છાઆજીવો મિચ્છાવાયામો મિચ્છાસતિ મિચ્છાસમાધિ મિચ્છાઞાણં મિચ્છાવિમુત્તી''તિ (વિભ॰ ૯૭૦) એવમાગતં સન્ધાય વદતિ. તત્થ **મિચ્છાઞાણ**ન્તિ પાપકિરિયાસુ ઉપાયચિન્તાવસેન પાપકં કત્વા ''સુકતં મયા''તિ પચ્ચવેક્ખણાકારેન ચ ઉપ્પન્નો મોહો. **મિચ્છાવિમુત્તી**તિ અવિમુત્તસ્સેવ સતો વિમુત્તિસઞ્ઞિતા. **સમથક્ખન્ધકે નિદ્દિટ્ઠા**તિ ''ઓરમત્તકં અધિકરણં હોતિ, ન ચ ગતિગતં, ન ચ સરિતસારિત''ન્તિઆદિના (ચૂળવ॰ ૨૦૪) નિદ્દિટ્ઠા. સમથક્ખન્ધકે વુત્તેહિ સમન્નાગતો હોતીતિ સમ્બન્ધો. માતુરક્ખિતાદયો **દસ ઇત્થિયો**. ધનક્કીતાદયો **દસ ભરિયાયો**.

દસકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકાદસકવારવણ્ણના

૩૩૧. એકાદસકેસુ **ન વોદાયન્તી**તિ ન પકાસન્તિ. **સુયુત્તયાનસદિસાય કતાયા**તિ ઇચ્છિતિચ્છિતકાલે સુખેન પવત્તેતબ્બત્તા યુત્તયાનં વિય કતાય. **યથા પતિટ્ઠા હોતી**તિ સમ્પત્તીનં યથા પતિટ્ઠા હોતિ. **અનુ અનુ**

પવત્તિતાયાતિ ભાવનાબહુલીકારેહિ અનુ અનુ પવત્તિતાય.

સુખં સુપતીતિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૩.૧૧.૧૫; વિસુદ્ધિ ૧.૨૫૮) યથા સેસજના સમ્પરિવત્તમાના કાકચ્છમાના દુક્ખં સુપન્તિ, એવં અસુપિત્વા સુખં સુપતિ, નિદ્દં ઓક્કન્તોપિ સમાપત્તિં સમાપન્નો વિય હોતિ. **સુખં પટિબુજ્ઝતી**તિ યથા અઞ્ઞે નિત્થુનન્તા વિજમ્ભન્તા સમ્પરિવત્તન્તા દુક્ખં પટિબુજ્ઝન્તિ, એવં અપ્પટિબુજ્ઝિત્વા વિકસમાનમિવ પદુમં સુખં નિબ્બિકારં પટિબુજ્ઝતિ. અનુભૂતપુબ્બવસેન દેવતૂપસંહારવસેન ચસ્સ ભદ્દકમેવ સુપિનં હોતિ, ન પાપકન્તિ આહ “**પાપકમેવ ન પસ્સતી**”તિઆદિ. ધાતુક્ખોભહેતુકમ્પિ ચસ્સ બહુલં ભદ્દકમેવ સિયા યેભુય્યેન ચિત્તજરૂપાનુગુણતાય ઉતુઆહારજરૂપાનં. તત્થ **પાપકમેવ ન પસ્સતી**તિ યથા અઞ્ઞે અત્તાનં ચોરેહિ સમ્પરિવારિતં વિય, વાળેહિ ઉપદ્દુતં વિય, પપાતે પતન્તં વિય ચ પસ્સન્તિ, એવં પાપકમેવ સુપિનં ન પસ્સતિ. **ભદ્રકં પન વુડ્ઢિકારણભૂતં પસ્સતી**તિ ચેતિયં વન્દન્તો વિય, પૂજં કરોન્તો વિય, ધમ્મં સુણન્તો વિય ચ હોતિ.

મનુસ્સાનં પિયો હોતીતિ ઉરે આમુક્કમુત્તાહારો વિય, સીસે પિળન્ધમાલા વિય ચ મનુસ્સાનં પિયો હોતિ મનાપો. **અમનુસ્સાનં પિયો હોતી**તિ યથેવ ચ મનુસ્સાનં પિયો, એવં અમનુસ્સાનમ્પિ પિયો હોતિ વિસાખત્થેરો વિય. **નાસ્સ અગ્ગિ વા વિસં વા સત્થં વા કમતી**તિ મેત્તાવિહારિસ્સ કાયે ઉત્તરાય ઉપાસિકાય વિય અગ્ગિ વા, સંયુત્તભાણકચૂળસીવત્થેરસ્સેવ વિસં વા, સંકિચ્ચસામણેરસ્સેવ સત્થં વા ન કમતિ ન પવિસતિ, નાસ્સ કાયં વિકોપેતીતિ વુત્તં હોતિ. ધેનુવત્થુમ્પિ ચેત્થ કથયન્તિ, એકા કિર ધેનુ વચ્છકસ્સ ખીરધારં મુઞ્ચમાના અટ્ઠાસિ. એકો લુદ્દકો ‘‘તં વિજ્ઝિસ્સામી’’તિ હત્થેન સમ્પરિવત્તેત્વા દીઘદણ્ડકં સત્તિં મુઞ્ચિ. સા તસ્સા સરીરં આહચ્ચ તાલપણ્ણં વિય વિવટ્ટમાના ગતા, નેવ ઉપચારબલેન ન અપ્પનાબલેન, કેવલં પન વચ્છકે બલવહિતચિત્તતાય. એવં મહાનુભાવા મેત્તા. **ખિપ્પં સમાધિયતી**તિ કેનચિ પરિપન્થેન પરિહીનજ્ઝાનસ્સ બ્યાપાદસ્સ દૂરસમનુસ્સરિતભાવતો ખિપ્પમેવ સમાધિયતિ. **મુખવણ્ણો વિપ્પસીદતી**તિ બન્ધના પમુત્તતાલપક્કં વિય ચસ્સ વિપ્પસન્નવણ્ણં મુખં હોતિ. **અસમ્મૂળ્હો કાલં કરોતી**તિ મેત્તાવિહારિનો સમ્મોહમરણં નામ નત્થિ, અસમ્મૂળ્હોવ નિદ્દં ઓક્કમન્તો વિય કાલં કરોતિ.

એકાદસકવારવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

એકુત્તરિકનયવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઉપોસથાદિપુચ્છાવિસ્સજ્જનાવણ્ણના

૩૩૨. ''સઙ્ઘં, ભન્તે, પવારેમીતિઆદિ પવારણાકથા નામા''તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં.

અત્થવસપકરણવણ્ણના

૩૩૪. પઠમપારાજિકવણ્ણનાયમેવ વુત્તન્તિ ''સઙ્ઘસુટ્ઠુતાયા''તિઆદીનં અત્થવણ્ણનં સન્ધાય વુત્તં. **દસક્ખત્તું યોજનાય પદસતં વુત્ત**ન્તિ એકમૂલકનયે દસક્ખત્તું યોજનાય કતાય સઙ્ખલિકનયે વુત્તપદેહિ સદ્ધિં પદસતં વુત્તન્તિ એવમત્થો ગહેતબ્બો. અઞ્ઞથા એકમૂલકે એવ નયે ન સક્કા પદસતં લદ્ધું. એકમૂલકનયેહિ પુરિમપચ્છિમપદાનિ એકતો કત્વા એકેકસ્મિં વારે નવ નવ પદાનિ વુત્તાનીતિ દસક્ખત્તું યોજનાય નવુતિ પદાનિયેવ લબ્ભન્તિ. તસ્મા તાનિ નવુતિ પદાનિ સઙ્ખલિકનયે બદ્ધચક્કવસેન યોજિતે દસ પદાનિ લબ્ભન્તીતિ તેહિ સદ્ધિં પદસતન્તિ સક્કા વત્તું. ઇતો અઞ્ઞથા પન ઉભોસુપિ નયેસુ વિસું વિસું અત્થસતં ધમ્મસતઞ્ચ યથા લબ્ભતિ, તથા પઠમપારાજિકસંવણ્ણનાયમેવ અમ્હેહિ દસ્સિતં, તં તત્થ વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બં. પુરિમપચ્છિમપદાનિ એકત્તેન ગહેત્વા ''પદસત''ન્તિ વુત્તત્તા ''**તત્થ પચ્છિમસ્સ પચ્છિમસ્સ પદસ્સ વસેન અત્થસતં, પુરિમસ્સ પુરિમસ્સ વસેન ધમ્મસત**''ન્તિ વુત્તં. તસ્મિં પદસતે ''સઙ્ઘસુટ્ઠૂ''તિઆદિના વુત્તપુરિમપદાનં વસેન ધમ્મસતં, ''સઙ્ઘફાસૂ''તિઆદિના વુત્તપચ્છિમપદાનં વસેન અત્થસતન્તિ અધિપ્પાયો.

મહાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમગાથાસઙ્ગણિકં

સત્તનગરેસુ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદવણ્ણના

૩૩૫. **અડ્ઢતિયસતાની**તિ તીણિ સતાનિ પઞ્ઞાસઞ્ચ સિક્ખાપદાનિ. **વિગ્ગહ**ન્તિ મનુસ્સવિગ્ગહં. **અતિરેક**ન્તિ દસાહપરમં અતિરેકચીવરં. **કાળક**ન્તિ ''સુદ્ધકાળકાન''ન્તિ વુત્તકાળકં. **ભૂત**ન્તિ ભૂતારોચનં. **પરમ્પરભત્ત**ન્તિ પરમ્પરભોજનં. **ભિક્ખુનીસુ ચ અક્કોસો**તિ ''યા પન ભિક્ખુની ભિક્ખું અક્કોસેય્ય વા પરિભાસેય્ય વા''તિ (પાચિ॰ ૧૦૨૯) વુત્તસિક્ખાપદં. **અન્તરવાસક**ન્તિ અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા ચીવરપટિગ્ગણ્હનં. **રૂપિય**ન્તિ રૂપિયસંવોહારં. **સુત્ત**ન્તિ ''સામં સુત્તં વિઞ્ઞાપેત્વા તન્તવાયેહી''તિ (પારા॰ ૬૩૭) વુત્તસિક્ખાપદં. **ઉજ્ઝાપનકે**તિ ઉજ્ઝાપનકે ખિય્યનકે પાચિત્તિયં. **પાચિતપિણ્ડ**ન્તિ ભિક્ખુનીપરિપાચિતં. **ચીવરં દત્વા**તિ ''સમગ્ગેન સઙ્ઘેન ચીવરં દત્વા''તિ (પાચિ॰ ૪૮૫) વુત્તસિક્ખાપદં. **વોસાસન્તી**તિ ''ભિક્ખૂ પનેવ કુલેસુ નિમન્તિતા ભુઞ્જન્તિ, તત્ર ચેસા ભિક્ખુની''તિ (પાચિ॰ ૫૫૮) વુત્તપાટિદેસનીયં. **ગિરગ્ગ**ન્તિ ''યા પન ભિક્ખુની નચ્ચં વા ગીતં વા''તિ (પાચિ॰ ૮૩૪) વુત્તસિક્ખાપદં. **ચરિયા**તિ ''અન્તોવસ્સં ચારિકં ચરેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૯૭૦) ચ, ''વસ્સંવુત્થા ચારિકં ન પક્કમેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૯૭૪) ચ વુત્તસિક્ખાપદદ્વયં. **છન્દદાનેના**તિ પારિવાસિકેન છન્દદાનેન.

પારાજિકાનિ ચત્તારીતિ ભિક્ખુનીનં ચત્તારિ પારાજિકાનિ. **કુટી**તિ કુટિકારસિક્ખાપદં. **કોસિય**ન્તિ કોસિયમિસ્સકસિક્ખાપદં. **સેય્યા**તિ અનુપસમ્પન્નેન સહસેય્યસિક્ખાપદં. **ખણને**તિ પથવીખણનં. **ગચ્છ દેવતે**તિ ભૂતગામસિક્ખાપદં. **સિઞ્ચ**ન્તિ સપ્પાણકઉદકસિઞ્ચનં. **મહાવિહારો**તિ મહલ્લકવિહારો. **અઞ્ઞ**ન્તિ અઞ્ઞવાદકં. **દ્વાર**ન્તિ યાવ દ્વારકોસા. **સહધમ્મો**તિ સહધમ્મિકં વુચ્ચમાનો. **પયોપાન**ન્તિ સુરુસુરુકારકં. **એળકલોમાની**તિ એળકલોમધોવાપનં. **પત્તો**તિ ઊનપઞ્ચબન્ધનપત્તો. **ઓવાદો**તિ ભિક્ખુનુપસ્સયં ઉપસઙ્કમિત્વા ઓવાદો. **ભેસજ્જ**ન્તિ તદુત્તરિભેસજ્જવિઞ્ઞાપનં. **સૂચી**તિ અટ્ઠિમયાદિસૂચિઘરં. **આરઞ્ઞિકો**તિ ''યાનિ ખો પન તાનિ આરઞ્ઞકાનિ સેનાસનાની''તિઆદિના (પાચિ॰ ૫૭૦) વુત્તપાટિદેસનીયં . **ઓવાદો**તિ ''યા પન ભિક્ખુની ઓવાદાય વા સંવાસાય વા ન ગચ્છેય્યા''તિ (પાચિ॰ ૧૦૫૫) વુત્તસિક્ખાપદં.

પારાજિકાનિ ચત્તારીતિઆદિના છસુ નગરેસુ પઞ્ઞત્તં એકતો સમ્પિણ્ડિત્વા સાવત્થિયા પઞ્ઞત્તં વિસું ગણેત્વા સબ્બાનેવ સિક્ખાપદાનિ દ્વીહિ રાસીહિ સઙ્ગણ્હાતિ.

સત્તનગરેસુ પઞ્ઞત્તસિક્ખાપદવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુવિપત્તિવણ્ણના

૩૩૬. **એકતિંસ ગરુકા** નામ ઉભતો અટ્ઠ પારાજિકા, ભિક્ખૂનં તેરસ, ભિક્ખુનીનં દસ સઙ્ઘાદિસેસા. **અટ્ઠેત્થ અનવસેસા**તિ એતેસુ યથાવુત્તગરુકેસુ સાધારણાસાધારણવસેન અટ્ઠ પારાજિકા અનવસેસા નામ.

અસાધારણાદિવણ્ણના

૩૩૮. ''ધોવનઞ્ચ પટિગ્ગહો''તિ ગાથા અટ્ઠકથાચરિયાનં. તત્થ **ધોવનઞ્ચ પટિગ્ગહો**તિ અઞ્ઞાતિકાય ભિક્ખુનિયા ચીવરધોવાપનં ચીવરપટિગ્ગહણઞ્ચ. **કોસેય્ય...પે॰... દ્વે લોમા**તિ એળકલોમવગ્ગે આદિતો સત્ત

સિક્ખાપદાનિ વુત્તાનિ. **વસ્સિકા**તિ વસ્સિકસાટિકસિક્ખાપદં. **આરઞ્ઞકેન ચા**તિ સાસઙ્કસિક્ખાપદં વુત્તં. **પણીતન્તિ** પણીતભોજનવિઞ્ઞત્તિ. **ઊનન્તિ** ઊનવીસતિવસ્સસિક્ખાપદં. **નિસીદને ચ યા સિક્ખા, વસ્સિકા યા ચ સાટિકા**તિ નિસીદનવસ્સિકસાટિકાનં પમાણાતિક્કમો.

આપત્તિક્ખન્ધા ચેવ ઉપોસથાદીનિ ચ ''પારાજિકસઙ્ઘાદિસેસા''તિઆદિના વિભત્તત્તા ''**વિભત્તિયો**''તિ વુત્તાનિ. **તેવીસતિ સઙ્ઘાદિસેસા**તિ ભિક્ખુનીનં આગતાનિ દસ, ભિક્ખૂનં તેરસાતિ તેવીસતિ. **દ્વેચત્તાલીસ નિસ્સગ્ગિયા**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. **દ્વીહિ...પે॰... કિચ્ચં એકેન સમ્મતી**તિ દ્વીહિ વિવાદાધિકરણં, ચતૂહિ અનુવાદાધિકરણં, તીહિ આપત્તાધિકરણં, એકેન કિચ્ચાધિકરણં સમ્મતીતિ અત્થો.

૩૩૯. **નિરઙ્કતો**તિ સઙ્ઘમ્હા અપસારિતો.

અધિકરણભેદવણ્ણના

૩૪૦. યસ્મા અધિકરણં ઉક્કોટેન્તો સમથપ્પત્તમેવ ઉક્કોટેતિ, તસ્મા “**વિવાદાધિકરણં ઉક્કોટેન્તો કતિ સમથે ઉક્કોટેતી**”તિઆદિ વુત્તં.

૩૪૧. **પાળિમુત્તકવિનિચ્છયેનેવા**તિ વિનયલક્ખણં વિના કેવલં ધમ્મદેસનામત્તવસેનેવાતિ અત્થો. **યેનાપિ વિનિચ્છયેના**તિ પાળિમુત્તકવિનિચ્છયમેવ સન્ધાય વુત્તં. **ખન્ધકતો ચ પરિવારતો ચ સુત્તેના**તિ ખન્ધકપરિવારતો આનીતસુત્તેન. **નિજ્ઝાપેન્તી**તિ પઞ્ઞાપેન્તિ.

૩૪૨. **કિચ્ચં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકકિચ્ચાન**ન્તિ પુબ્બે કતઉક્ખેપનીયાદિકિચ્ચં નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકકિચ્ચાનં. કીદિસાનં? યાવતતિયસમનુભાસનાદીનં.

૩૪૩. **તં હી**તિ તં વિવાદાધિકરણં.

૩૪૪. **અધિકરણેસુ યેન અધિકરણેન સમ્મન્તિ, તં દસ્સેતું વુત્ત**ન્તિ યદા અધિકરણેહિ સમ્મન્તિ, તદા કિચ્ચાધિકરણેનેવ સમ્મન્તિ, ન અઞ્ઞેહિ અધિકરણેહીતિ દસ્સનત્થં વુત્તન્તિ અધિપ્પાયો.

૩૫૩. ‘‘સત્તન્નં સમથાનં કતમે છત્તિંસ સમુટ્ઠાના’’તિ પુચ્છિત્વાપિ ‘‘કમ્મસ્સ કિરિયા કરણ’’ન્તિઆદિના સમ્મુખાવિનયસ્સ સમુટ્ઠાનાનિ અવિભજિત્વાવ સતિવિનયાદીનં છન્નઞ્ઞેવ છ સમુટ્ઠાનાનિ વિભત્તાનિ, તં કસ્માતિ આહ “**કિઞ્ચાપિ સત્તન્નં સમથાન**”ન્તિઆદિ. સતિવિનયાદીનં વિય સઙ્ઘસમ્મુખતાદીનં કિચ્ચયતા નામ નત્થીતિ આહ “**કમ્મસઙ્ગહાભાવેના**”તિ.

દુતિયગાથાસઙ્ગણિકવણ્ણના

૩૫૯. મન્તગ્ગહણન્તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસન્દનં. અનુ અનુ સન્ધાનં અનુસન્ધિતન્તિ ભાવસાધનો **અનુસન્ધિત**સદ્દોતિ આહ ''**અનુસન્ધિતન્તિ કથાનુસન્ધી**''તિ.

સઙ્ગામદ્વયવણ્ણના

૩૬૫. ઠાનનિસજ્જવત્તાદિનિસ્સિતાતિ ''એવં ઠાતબ્બં, એવં નિસીદિતબ્બ''ન્તિ એવમાદિકા. **સઞ્ઞાજનનત્થ**ન્તિ ચુદિતકચોદકાનં સઞ્ઞુપ્પાદનત્થં. **અનુયોગવત્તં કથાપેત્વા**તિ ''કિં અનુયોગવત્તં જાનાસી''તિ પુચ્છિત્વા તેનેવ કથાપેત્વા.

૩૭૫. નીલાદિવણ્ણાવણ્ણવસેનાતિ નીલાદિવણ્ણવસેન આરોગ્યત્થાદિઅવણ્ણવસેન ચ.

કથિનભેદવણ્ણના

૪૦૪. પુરેજાતપચ્ચયે પનેસ ઉદ્દિટ્ઠધમ્મેસુ એકધમ્મમ્પિ ન લભતીતિ એસ ઉદકાહરણાદિપયોગો અત્તનો પુરેજાતપચ્ચયભાવે પુબ્બકરણવસેન ઉદ્દિટ્ઠેસુ ધોવનાદિધમ્મેસુ એકધમ્મમ્પિ ન લભતિ અત્તનો પુરેજાતસ્સ પુબ્બકરણસઙ્ગહિતસ્સ ધમ્મસ્સ નત્થિતાય.

૪૧૨. રૂપાદીસુ ધમ્મેસૂતિ વણ્ણગન્ધાદીસુ સુદ્ધટ્ઠકધમ્મેસુ.

૪૧૬. પુરિમા દ્વેતિ ઇમસ્મિં અધિકારે પઠમં વુત્તા અન્તરુબ્ભારસહુબ્ભારા, ન પક્કમનન્તિકાદયો દ્વે ઉદ્ધારા.

ઉપાલિપઞ્ચકવણ્ણના

૪૨૦-૪૨૧. ઓમદ્દકારકોતિ ઓમદ્દિત્વા અભિભવિત્વા કારકો. **ઉપત્થમ્ભો ન દાતબ્બો**તિ સામગ્ગિવિનાસાય અનુબલં ન દાતબ્બં. **દિટ્ઠાવિકમ્મમ્પિ કત્વા**તિ ''ન મેતં ખમતી''તિ દિટ્ઠિં આવિ કત્વાપિ.

વોહારવગ્ગવણ્ણના

૪૨૪. કાયપ્પયોગેન આપજ્જિતબ્બા **કાયપ્પયોગા**. વચીપયોગેન આપજ્જિતબ્બા **વચીપયોગા. નવસુ ઠાનેસૂ**તિ ઓસારણાદીસુ નવસુ ઠાનેસુ. **દ્વીસુ ઠાનેસૂ**તિ ઞત્તિદુતિયઞત્તિચતુત્થકમ્મેસુ. **તસ્મા**તિ યસ્મા મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તનયેન ઉભતોવિભઙ્ગા અસઙ્ગહિતા, તસ્મા. યં કુરુન્દિયં વુત્તં, તં ગહેતબ્બન્તિ સમ્બન્ધો.

દિટ્ઠાવિકમ્મવગ્ગવણ્ણના

૪૨૫. ''ચતૂહિ પઞ્ચહી''તિ વચનતો દ્વીહિ વા તીહિ વા એકતો દેસેતું વટ્ટતિ, તતો પરં ન વટ્ટતિ. **માળકસીમાયા**તિ ખણ્ડસીમાય. **અવિપ્પવાસસીમાયા**તિ મહાસીમાય.

મુસાવાદવગ્ગવણ્ણના

૪૪૪. પરિયાયેન જાનન્તસ્સ વુત્તમુસાવાદોતિ યસ્સ કસ્સચિ જાનન્તસ્સ પરિયાયેન વુત્તમુસાવાદોતિ અત્થો.

૪૪૬. અનુયોગો ન દાતબ્બોતિ તેન વુત્તં અનાદિયિત્વા તુણ્હી ભવિતબ્બન્તિ અત્થો.

ભિક્ખુનોવાદવગ્ગવણ્ણના

૪૫૪. એકૂનવીસતિભેદાયાતિ મગ્ગપચ્ચવેક્ખણાદિવસેન એકૂનવીસતિભેદાય.

અધિકરણવૂપસમવગ્ગવણ્ણના

૪૫૮. પઞ્ચહિ કારણેહીતિ ઇદં અત્થનિપ્ફાદનકાનિ તેસં પુબ્બભાગાનિ ચ કારણભાવસામઞ્ઞેન એકજ્ઝં ગહેત્વા વુત્તં, ન પન સબ્બેસં પઞ્ચન્નં સમાનયોગક્ખેમત્તા. **અનુસ્સાવનેના**તિ ભેદસ્સ અનુરૂપસાવનેન. યથા ભેદો હોતિ, એવં ભિન્દિતબ્બાનં ભિક્ખૂનં અત્તનો વચનસ્સ સાવનેન વિઞ્ઞાપનેનાતિ અત્થો. તેનાહ **''નનુ તુમ્હે''**તિઆદિ. **કણ્ણમૂલે વચીભેદં કત્વા**તિ એતેન પાકટં કત્વા ભેદકરવત્થુદીપનં વોહરણં. તત્થ અત્તના વિનિચ્છિતમત્તં રહસ્સવસેન વિઞ્ઞાપનં અનુસ્સાવનન્તિ દસ્સેતિ. **કમ્મમેવ ઉદ્દેસો વા પમાણ**ન્તિ તેહિ સઙ્ઘભેદસિદ્ધિતો પમાણં, ઇતરે પન તેસં સમ્ભારભૂતા. તેનાહ **''વોહારા''**તિઆદિ. **તત્થા**તિ વોહરણે.

કથિનત્થારવગ્ગવણ્ણના

૪૬૭. અન્તરા વુત્તકારણેનાતિ ''તઞ્હિ વન્દન્તસ્સ મઞ્ચપાદાદીસુપિ નલાટં પટિહઞ્ઞેય્યા''તિઆદિના વુત્તકારણેન.

સમુટ્ઠાનવણ્ણના

૪૭૦. પુબ્બે વુત્તમેવાતિ સહસેય્યાદિપણ્ણત્તિવજ્જં. **ઇતર**ન્તિ સચિત્તકં. **ભિંસાપનાદીનિ કત્વા**તિ ભિંસાપનાદિના આપત્તિં આપજ્જિત્વાતિ અધિપ્પાયો.

અપરદુતિયગાથાસઙ્ગણિકં

કાયિકાદિઆપત્તિવણ્ણના

૪૭૪. વિનયે ગરુકા **વિનયગરુકા.** કિઞ્ચાપિ ઇદં દ્વીસુ ગાથાસુ આગતં, અઞ્ઞેહિ પન મિસ્સેત્વા વુત્તભાવતો નાનાકરણં પચ્ચેતબ્બં.

દેસનાગામિનિયાદિવણ્ણના

૪૭૫. દ્વે સંવાસકભૂમિયોતિ એત્થ **ભૂમી**તિ અવત્થા. અઙ્ગહીનતા કારણવેકલ્લવસેનપિ વેદિતબ્બાતિ આહ ‘‘**અપિચેત્થા**’’તિઆદિ. **એસ નયો**તિ ‘‘અપિચેત્થા’’તિઆદિના વુત્તનયો. **વનપ્પતિં છિન્દન્તસ્સ પારાજિકન્તિ** અદિન્નાદાને વનપ્પતિકથાય આગતં પરસન્તકં સન્ધાય વુત્તં. **વિસ્સટ્ઠિછડ્ડને**તિ સુક્કવિસ્સટ્ઠિયા મોચને. **દુક્કટા કતા**તિ દુક્કટં વુત્તં. **પઠમસિક્ખાપદમ્હિયેવા**તિ ભિક્ખુનોવાદકવગ્ગસ્સ પઠમસિક્ખાપદેયેવ. આમકધઞ્ઞં વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તિયા પુબ્બપયોગે દુક્કટં, અજ્ઝોહારે પાચિત્તિયં.

પાચિત્તિયવણ્ણના

૪૭૬. અબ્ભુણ્હસીલોતિ અભિનવસીલો.

૪૭૮. અસુત્તકન્તિ સુત્તવિરહિતં, સુત્તતો અપનીતં નત્થીતિ અત્થો.

સેદમોચનગાથા

અવિપ્પવાસાદિપઞ્હવણ્ણના

૪૭૯. સેદમોચનગાથાસુ **તહિન્તિ** તસ્મિં પુગ્ગલે. ‘‘અકપ્પિયસમ્ભોગો નામ મેથુનધમ્માદી’’તિ **ગણ્ઠિપદેસુ** વુત્તં. **એસા પઞ્હા કુસલેહિ ચિન્તિતા**તિ લિઙ્ગવિપલ્લાસવસેનેતં વુત્તં, એસો પઞ્હો કુસલેહિ ચિન્તિતોતિ અત્થો.

દસાતિ અવન્દિયે દસ. **એકાદસા**તિ પણ્ડકાદયો એકાદસ. **ઉબ્ભક્ખકે ન વદામી**તિ ઇમિના મુખે મેથુનધમ્માભાવં દીપેતિ. **અધોનાભિં વિવજ્જિયા**તિ ઇમિના વચ્ચમગ્ગપસ્સાવમગ્ગેસુ.

ગામન્તરપરિયાપન્નં નદીપારં ઓક્કન્તભિક્ખુનિં સન્ધાયાતિ એત્થ નદી ભિક્ખુનિયા ગામપરિયાપન્ના, પરતીરં ગામન્તરપરિયાપન્નં. તત્થ પરતીરે પઠમલેડ્ડુપાતપ્પમાણો ગામૂપચારો નદીપરિયન્તેન પરિચ્છિન્નો, તસ્મા પરતીરે રતનમત્તમ્પિ અરઞ્ઞં નત્થિ, પરતીરઞ્ચ તિણાદીહિ પટિચ્છન્નત્તા દસ્સનૂપચારવિરહિતં કરોતિ. તત્થ અત્તનો ગામે આપત્તિ નત્થિ, પરતીરે પન પઠમલેડ્ડુપાતસઙ્ખાતે ગામૂપચારેયેવ પાદં ઠપેતિ. અન્તરે **અભિધમ્મે** વુત્તનયેન અરઞ્ઞભૂતં સકગામં અતિક્કમતિ નામ, તસ્મા ગણમ્હા ઓહીયના નામ હોતીતિ વેદિતબ્બં.

ભિક્ખૂનં સન્તિકે એકતોઉપસમ્પન્ના નામ મહાપજાપતિપમુખા પઞ્ચસતસાકિનિયો ભિક્ખુનિયો. મહાપજાપતિપિ હિ આનન્દત્થેરેન દિન્નઓવાદસ્સ પટિગ્ગહિતત્તા ભિક્ખૂનં સન્તિકે ઉપસમ્પન્ના નામ.

પારાજિકાદિપઞ્હવણ્ણના

૪૮૦. સહ દુસ્સેન મેથુનવીતિક્કમસ્સ સક્કુણેય્યતાય ‘‘**દુસ્સકુટિઆદીનિ સન્ધાયા**’’તિ વુત્તં. **લિઙ્ગપરિવત્તં સન્ધાય વુત્તા**તિ ‘‘લિઙ્ગપરિવત્તે સતિ પટિગ્ગહણસ્સ વિજહનતો સામં ગહેત્વા ભુઞ્જિતું ન વટ્ટતી’’તિ લિઙ્ગપરિવત્તનં સન્ધાય વુત્તા.

૪૮૧. **સુપ્પતિટ્ઠિતનિગ્રોધસદિસ**ન્તિ યોજનવિત્થતં, દ્વિયોજનાદિપરમં મહાનિગ્રોધં સન્ધાય વુત્તં.

સેદમોચનગાથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઞ્ચવગ્ગો

કમ્મવગ્ગવણ્ણના

૪૮૩. કમ્મવગ્ગે ઉમ્મત્તકસ્સ ભિક્ખુનો ઉમ્મત્તકસમ્મુતિ ઉમ્મત્તકે યાચિત્વા ગતે અસમ્મુખાપિ દાતું વટ્ટતિ, તત્થ નિસિન્નેપિ ન કુપ્પતિ નિયમાભાવતો. અસમ્મુખા કતે પન દોસાભાવં દસ્સેતું ''**અસમ્મુખાકતં સુકતં હોતી**''તિ વુત્તં. દૂતેન ઉપસમ્પદા પન સમ્મુખા કાતું ન સક્કા કમ્મવાચાનાનત્તસમ્ભવતો. પત્તનિક્કુજ્જનાદયો હત્થપાસતો અપનીતમત્તેપિ કાતું વટ્ટન્તિ. **સઙ્ઘસમ્મુખતા**તિઆદીસુ યાવતિકા ભિક્ખૂ કમ્મપ્પત્તા, તે આગતા હોન્તિ, છન્દારહાનં છન્દો આહટો હોતિ, સમ્મુખીભૂતા ન પટિક્કોસન્તિ, અયં **સઙ્ઘસમ્મુખતા**. યેન ધમ્મેન યેન વિનયેન યેન સત્થુસાસનેન સઙ્ઘો કમ્મં કરોતિ, અયં **ધમ્મસમ્મુખતા**. તત્થ **ધમ્મો**તિ ભૂતં વત્થુ. **વિનયો**તિ ચોદના ચેવ સારણા ચ. **સત્થુસાસનં** નામ ઞત્તિસમ્પદા ચેવ અનુસ્સાવનસમ્પદા ચ. યસ્સ સઙ્ઘો કમ્મં કરોતિ, તસ્સ સમ્મુખભાવો **પુગ્ગલસમ્મુખતા**. કત્તિકમાસસ્સ પવારણમાસત્તા ''**ઠપેત્વા કત્તિકમાસ**''ન્તિ વુત્તં. **પચ્ચુક્કડ્ઢિત્વા ઠપિતદિવસો ચા**તિ કાળપક્ખે ચાતુદ્દસિં વા પન્નરસિં વા સન્ધાય વુત્તં. **દ્વે ચ પુણ્ણમાસિયો**તિ પઠમપચ્છિમવસ્સૂપગતાનં વસેન વુત્તં.

૪૮૫. ઠાનકરણાનિ સિથિલાનિ કત્વા ઉચ્ચારેતબ્બં અક્ખરં **સિથિલં**, તાનિયેવ ધનિતાનિ અસિથિલાનિ કત્વા ઉચ્ચારેતબ્બં અક્ખરં **ધનિતં**. દ્વિમત્તકાલં **દીઘં**, એકમત્તકાલં **રસ્સં**. **દસધા બ્યઞ્જનબુદ્ધિયા પભેદો**તિ એવં સિથિલાદિવસેન બ્યઞ્જનબુદ્ધિયા અક્ખરુપ્પાદકચિત્તસ્સ દસપ્પકારેન પભેદો. સબ્બાનિ હિ અક્ખરાનિ ચિત્તસમુટ્ઠાનાનિ યથાધિપ્પેતત્થબ્યઞ્જનતો બ્યઞ્જનાનિ ચ. સંયોગો પરો એતસ્માતિ સંયોગપરો, ન સંયોગપરો **અસંયોગપરો**. **આયસ્મતો બુદ્ધરક્ખિતથેરસ્સ યસ્સ ન ખમતી**તિ એત્થ **ત**-કાર **ન**-કારસહિતાકારો અસંયોગપરો. **કરણાની**તિ કણ્ઠાદીનિ.

૪૮૮. અનુક્ખિત્તા પારાજિકં અનાપન્ના ચ પકતત્તાતિ આહ ''**પકતત્તા અનુક્ખિત્તા**''તિઆદિ. તત્થ **અનિસ્સારિતા**તિ પુરિમપદસ્સેવ વેવચનં. **પરિસુદ્ધસીલા**તિ પારાજિકં અનાપન્ના. **ન તેસં છન્દો વા પારિસુદ્ધિ વા એતી**તિ તીસુ દ્વીસુ વા નિસિન્નેસુ એકસ્સ વા દ્વિન્નં વા છન્દપારિસુદ્ધિ આહટાપિ અનાહટાવ હોતીતિ અધિપ્પાયો.

અપલોકનકમ્મકથાવણ્ણના

૪૯૫-૪૯૬. **કાયસમ્ભોગસામગ્ગી**તિ સહસેય્યપટિગ્ગહણાદિ. **સો રતો**તિ સુભે રતો. સુટ્ઠુ ઓરતોતિ વા **સોરતો**. **નિવાતવુત્તી**તિ નીચવુત્તિ. **પટિસઙ્ખા**તિ પટિસઙ્ખાય ઞાણેન ઉપપરિક્ખિત્વા. યં તં અવન્દિયકમ્મં અનુઞ્ઞાતન્તિ સમ્બન્ધો. **ઇમસ્સ અપલોકનકમ્મસ્સ ઠાનં હોતી**તિ એવમ્પિ અપલોકનકમ્મં પવત્તતીતિ અત્થો. કમ્મમેવ લક્ખણન્તિ **કમ્મલક્ખણં**. ઓસારણનિસ્સારણભણ્ડુકમ્માદયો વિય કમ્મઞ્ચ હુત્વા અઞ્ઞઞ્ચ નામં ન લભતિ, કમ્મમેવ હુત્વા ઉપલક્ખીયતીતિ ''કમ્મલક્ખણ''ન્તિ વુચ્ચતિ. **એતમ્પિ કમ્મલક્ખણમેવા**તિ વુત્તકમ્મલક્ખણં દસ્સેતું ''**અચ્છિન્નચીવરજિણ્ણચીવરનટ્ઠચીવરાન**''ન્તિઆદિ વુત્તં. **ઇણપલિબોધમ્પી**તિ ઇણમેવ પલિબોધો ઇણપલિબોધો, તમ્પિ દાતું વટ્ટતિ. સચે તાદિસં ભિક્ખું ઇણાયિકા પલિબુન્ધન્તિ, તત્રુપ્પાદતોપિ તસ્સ ઇણં સોધેતું વટ્ટતીતિ અધિપ્પાયો.

છત્તં વા વેદિકં વાતિ એત્થ **વેદિકા**તિ ચેતિયસ્સ ઉપરિ ચતુરસ્સચયો વુચ્ચતિ. **છત્ત**ન્તિ તતો ઉદ્ધં વલયાનિ દસ્સેત્વા કતો અગ્ગચયો વુચ્ચતિ. **ચેતિયસ્સ ઉપનિક્ખેપતો**તિ ચેતિયે નવકમ્મત્તાય ઉપનિક્ખિત્તતો, ચેતિયસન્તકતોતિ વુત્તં હોતિ. **અઞ્ઞા કતિકા કાતબ્બા**તિ પુરિમકતિકાય અસઙ્ગહિતત્તા વુત્તં. **તેહી**તિ યેસં પુગ્ગલિકટ્ઠાને તિટ્ઠન્તિ, તેહિ. **દસભાગ**ન્તિ દસમભાગં. **તત્થા**તિ તસ્મિં વિહારે. **મૂલે**તિ પુબ્બે. “**ઇતો પટ્ઠાય ભાજેત્વા ખાદન્તૂ**”તિ વચનેનેવ યથાસુખં પરિભોગો પટિક્ખિત્તો હોતીતિ આહ “**પુરિમકતિકા પટિપ્પસ્સમ્ભતી**”તિ.

અનુવિચરિત્વાતિ પચ્છતો પચ્છતો ગન્ત્વા. **અપચ્ચાસીસન્તેના**તિ તેસં સન્તિકા

પચ્ચયં અપચ્ચાસીસન્તેન. **મૂલભાગ**ન્તિ વુત્તમેવત્થં વિભાવેતિ “**દસભાગમત્ત**”ન્તિ. **અકતાવાસં વા કત્વા**તિ તતો ઉપ્પન્નઆયેન કત્વા. **જગ્ગિતકાલે ચ ન વારેતબ્બા**તિ જગ્ગિતાનં પુપ્ફફલભરિતકાલે ન વારેતબ્બા. **જગ્ગનકાલે**તિ જગ્ગિતું આરદ્ધકાલે. **ઞત્તિકમ્મટ્ઠાનભેદે**તિ ઞત્તિકમ્મસ્સ ઠાનભેદે.

કમ્મવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અપઞ્ઞત્તે પઞ્ઞત્તવગ્ગવણ્ણના

૫૦૦. સત્ત આપત્તિક્ખન્ધા પઞ્ઞત્તં નામાતિ સમ્બન્ધો. કકુસન્ધકોણાગમનકસ્સપા એવ સત્ત આપત્તિક્ખન્ધે પઞ્ઞપેસું, વિપસ્સીઆદયો પન ઓવાદપાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિંસુ, ન સિક્ખાપદં પઞ્ઞપેસુન્તિ આહ “**કકુસન્ધઞ્ચ...પે॰... અન્તરા કેનચિ અપઞ્ઞત્તે સિક્ખાપદે**”તિ. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ઇતિ સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય સારત્થદીપનિયં

પરિવારટ્ઠકથાવણ્ણના સમત્તા.

નિગમનકથાવણ્ણના

અવસાનગાથાસુ પન અયમત્થો. **વિભત્તદેસન**ન્તિ ઉભતોવિભઙ્ગખન્ધકપરિવારેહિ વિભત્તદેસનં વિનયપિટકન્તિ યોજેતબ્બં. **તસ્સા**તિ તસ્સ વિનયસ્સ.

તત્રિદન્તિઆદિ પઠમપારાજિકવણ્ણનાયં વુત્તનયમેવ.

સત્થુમહાબોધિવિભૂસિતોતિ સત્થુના પરિભુત્તમહાબોધિવિભૂસિતો મણ્ડિતો, તસ્સ મહાવિહારસ્સ દક્ખિણભાગે ઉત્તમં યં પધાનઘરન્તિ સમ્બન્ધો. તત્થ **પધાનઘર**ન્તિ તંનામકં પરિવેણં. **સુચિચારિત્તસીલેન, ભિક્ખુસઙ્ઘેન સેવિત**ન્તિ ઇદમ્પિ પધાનઘરવિસેસનં.

તત્થાતિ તસ્મિં પધાનઘરે. **ચારુપાકારસઞ્ચિત**ન્તિ મનાપેન પાકારેન પરિક્ખિત્તં. **સીતચ્છાયતરૂપેત**ન્તિ ઘનનિચિતપત્તસઞ્છન્નસાખાપસાખતાય સીતચ્છાયેહિ રુક્ખેહિ ઉપેતં. વિકસિતકમલકુવલયપુણ્ડરીકસોગન્ધિકાદિપુપ્ફસઞ્છન્નમધુરસીતલુદકપુણ્ણતાય સમ્પન્ના સલિલાસયા અસ્સાતિ **સમ્પન્નસલિલાસયો. ઉદ્દિસિત્વા**તિ બુદ્ધસિરિં નામ થેરં નિસ્સાય, તસ્સ અજ્ઝેસનં નિસ્સાયાતિ વુત્તં હોતિ. **ઇદ્ધા**તિ અત્થવિનિચ્છયાદીહિ ઇદ્ધા ફીતા પરિપુણ્ણા.

સિરિનિવાસસ્સાતિ સિરિયા નિવાસટ્ઠાનભૂતસ્સ. **જયસંવચ્છરે**તિ જયપ્પત્તસંવચ્છરે. **અયન્તિ** થેરં બુદ્ધસિરિં ઉદ્દિસ્સ યા વિનયવણ્ણના આરદ્ધા, અયં. **ધમ્મૂપસંહિતા**તિ કુસલસન્નિસ્સિતા. ઇદાનિ સદેવકસ્સ લોકસ્સ અચ્ચન્તસુખાધિગમાય અત્તનો પુઞ્ઞં પરિણામેન્તો "**ચિરટ્ઠિતત્થ ધમ્મસ્સા**"તિઆદિમાહ . તત્થ **સમાચિતન્તિ** ઉપચિતં. **સબ્બસ્સ આનુભાવેના**તિ સબ્બસ્સ તસ્સ પુઞ્ઞસ્સ તેજેન. **સબ્બેપિ પાણિનો**તિ કામાવચરાદિભેદા સબ્બે સત્તા. **સદ્ધમ્મરસસેવિનો**તિ યથારહં બોધિત્તયાધિગમવસેન સદ્ધમ્મરસસેવિનો ભવન્તુ. સેસમેત્થ સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

નિગમનકથાવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નિગમનકથા

એત્તાવતા ચ –

વિનયે પાટવત્થાય, સાસનસ્સ ચ વુદ્ધિયા;
વણ્ણના યા સમારદ્ધા, વિનયટ્ઠકથાય સા.

સારત્થદીપની નામ, સબ્બસો પરિનિટ્ઠિતા;
તિંસસહસ્સમત્તેહિ, ગન્થેહિ પરિમાણતો.

અજ્ઝેસિતો નરિન્દેન, સોહં **પરક્કમબાહુના**;
સદ્ધમ્મટ્ઠિતિકામેન, સાસનુજ્જોતકારિના.

તેનેવ કારિતે રમ્મે, પાસાદસતમણ્ડિતે;
નાનાદુમગણાકિણ્ણે, ભાવનાભિરતાલયે.

સીતલૂદકસમ્પન્ને, વસં **જેતવને** ઇમં;
અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નં, અકાસિં સુવિનિચ્છયં.

યં સિદ્ધં ઇમિના પુઞ્ઞં, યં ચઞ્ઞં પસુતં મયા;
એતેન પુઞ્ઞકમ્મેન, દુતિયે અત્તસમ્ભવે.

તાવતિંસે પમોદેન્તો, સીલાચારગુણે રતો;
અલગ્ગો પઞ્ચકામેસુ, પત્વાન પઠમં ફલં.

અન્તિમે અત્તભાવમ્હિ, મેત્તેય્યં મુનિપુઙ્ગવં;
લોકગ્ગપુગ્ગલં નાથં, સબ્બસત્તહિતે રતં.

દિસ્વાન તસ્સ ધીરસ્સ, સુત્વા સદ્ધમ્મદેસનં;
અધિગન્ત્વા ફલં અગ્ગં, સોભેય્યં જિનસાસનં.

સદા રક્ખન્તુ રાજાનો, ધમ્મેનેવ ઇમં પજં;

નિરતા પુઞ્ઞકમ્મેસુ, જોતેન્તુ જિનસાસનં.

ઇમે ચ પાણિનો સબ્બે, સબ્બદા નિરુપદ્દવા;
નિચ્ચં કલ્યાણસઙ્કપ્પા, પપ્પોન્તુ અમતં પદન્તિ.

સારત્થદીપની નામ વિનયટીકા નિટ્ઠિતા.